
OFFICE OF THE DIRECTOR GENERAL OF ARCHAEOLOGY
Library Regr. No
INDIA

OFFICE OF THE DIRECTOR GENERAL OF ARCHAEOLOGY
Library Regr. No.
INDIA

HISTORIAE

HIERONYMI OSORII, LVSITANI, SILVENSIS IN ALGARBIIS EPISCOPI,

DE REBVS, EMMANVELIS, LVSITANIAE REGIS INVICTISSIMI VIRTVTE ET AVSPICIO, *annis sex, ac viginti, domi forisque gestis, libri duodecim.*

AD HENRICVM PRINCIPEM, Regis eius. F. Cardinalem,

Item:

IO. MATALII METELLI Sequani I. C. in eandem *historiam præfatio, et Commentarius de reperta ab Hispanis et Lusitanis, in Occidentis et Orientis Indiam, nauigatione, deq. Populorum eius vita, moribus, ac ritibus. Ad*

ANT. AVGVSTINVM, *Archiepiscopum Tarraconensem.*

Omnia iam recognita & emendata.

Additus est, præter marginis notationes, locupletissimus rerum ac verborum index.

COLONIAE AGRIPPINAE,

Apud Hæredes Arnoldi Birckmanni,

Anno M. D. LXXX. (1580)

Cum gratia & priuilegio Cæsareæ Maiestatis.

IOANNIS MATALII METELLI SEQVANI, IVRISCONSVLTI,

PRAEFATIO

In Hieronymi Osorij Lusitani, Episcopi Siluensis, Historiam de rebus ab Emmanuele, Inuictissimo Lusitaniæ Rege, domi forisque gestis.

SIVE, COMMENTARIVS

De reperta, ab Hispanis et Lusitanis, Nauigatione in Occidentis et Orientis Indiam et Populorum eius vita, moribus, ac ritibus.

AD ANTONIVM AVGVSTINVM, Archiepiscopum Tarraconensem.

DECIMVS SEXTVS ANNVS, Augustine, nunc agitur: ex quo, tu Tridento in Hispaniam, post habitum Concilium cui tamquam Ilerdensis Episcopus, ac nomine Philippi Potentissimi Regis, interfueras profectus: ego vero in Vbijs degens: tu neque litteras ad me, præterquam semel, dedisti: neque vllas ego, nisi binas, ad te misi. Non quod sæpe non optarim te, meis de rebus, ac vitæ statu, certiorem facere: aut tu certè, ni fallor, ad me scribere nolueris. Sed quod, mihi tam longinquis itineribus à vobis disiuncto idoneorum hominum, quibus tibi tuto reddendas tradere facultas defuit. Et ego occasionem mihi præbitum iri sperabam: me, istuc, Hispaniæ saltem videndæ caussa, conferendi tecumq; coram colloquendi. Minime tamen diffiteor æquum fuisse I.

te, a me, expleri frequentib. epistolis debuisse: quem omni beneuolentiæ genere, id quod perpetuo testabor, cumulaueris. Ac porro sic adfectæ res meæ fuerunt: vt iacentes, consi
liis erigi tuis valde potuerint. Sed, si hoc silentii peccatum 2
excusari potest: ego ita tui memoriã in animo defixi meo: vt mihi tu absens, non secus ac præsens, ob oculos perpetuo verseris. nec enim, tot merita in me tua, nisi plane, quod ego perhorresco, sim ingratus, vlla apud me temporum longinquitas delebit. Illustris autem tuæ virtutis, egregiæ pietatis, et reconditæ percelebrisque doctrinæ tuæ, num ego,
vt maximè velim, obliuisci queam? Iste autem meus in te 3
amor, vel potius obseruantia eo firmiores radices, vt scis, egit: quod ab eo tempore, quo primum in Italiam peradolescens ad Alciatum, iuris Ciuilis perdiscendi caussa, veni: ego Bononiæ, suauissima illa cõsuetudine tua, integros annos quinque sum vsus. et alteris decem, apud te vbi tu, Romæ, in Duodecim virum, Sacris si litibus iudicandis collegiũ auctoritate Caroli Quincti Cæsaris, cooptatus esses, coniunctissime vixi. Vna porro Florentiæ fuimus, cum Digestorum Quinquaginta libros, apud clarissimum doctissimumque virum, Lælium Taurellum, ex vetustis Iustiniani Pandectis illis emendaremus. ac deinde Venetiis, vbi collectas in aliquot capita, præcipuas illas castigationes, trib. libris explicatas ederes. Vrbe Roma demũ ad Philippum Regem missus es in Britanniam Legatus. & tunc ego tecum fui. Sed discesseram, dum ad Ferdinandum Romanorum Regem, quod ab Imperii Septemuiris eligendus Imperator, Ordinum consensu fores, legationem obires. Abfui denique, quum in Siciliam a Philippo Rege quo corrupta quædam iudicia reformares, mittereris. Te enim in vrbem reuerso ego apud Belgas in Philippi Regis Aula, be-

si. Iure igitur totius eius temporis, quo simul tot annis fuimus et communium nostrorum illorum studiorum crebra recordatio longe mihi semper gratissima cōtingit eamque, vt animum subit meum, ægre, propter amorem tui, possum deponere. Cùm verò, eos tu, quos propter singularem virtutem, Bononiæ diligebas, mihi quoque familiares reddere consueuisses: tum te, vnum ex omnibus quem vt plurimi facerem, hortabare. Hieronymum Osorium Lusitanũ, mihi vehementer commendasse memini. Erat enim artibus eloquentiæ quibus etiam deditus eras tum philosophiæ Theologiaque studijs cumprimis excultus. imò, ijs doctrinis iam tum excellebat. Hunc virum, vt tum non modò totos duos annos ego nossem, præstitisti: sed etiam vt et ego et Calcena noster Hieronymus, vir moribus, ingenio, et humanitate, præclaris: cum eo perfamiliariter viueremus, effecisti. Itaque ex diuturna consuetudine, eximias eius illas virtutes, à quibus hominem tantoperè prædicabas, coram intueri licuit. Eum igitur in dies magis atque magis amare cœpi. Quanta autem sit eius eruditio, et elegantia dicendi libri de Ciuili, quos tum poliebat, Christianaque nobilitate, eruditis hominib. testes esse possunt. Hos deinde secuti sunt postquam in Lusitaniam, ex Italia redijsset: Dialogi de Gloria quos edendos, ipse ad nos qui tum vnà eramus Romam misit. Accessere et decem illi, de Iustitia cælesti. Quos, Reginaldo Polo Cardinali ipsum è vita tum sublatum nesciens inscripsit. Te verò non fugit: Polum, ne ceteros multos, ex alijs nationibus enumerem, Osorij libris, tum vel maximè, cum tu legationis illius tuæ apud Philippum Regem munere Londini fungereris, vnaque cum ipso loqueremur: nos enim domi per integros octo menses excepit: adeò fuisse delectatum:

eosq; tantopere probasset: vt eos, qui de Nobilitate, & Gloria scripti erant, quiq; tum soli exstabant in Anglicam linguã à Comite Huntindonensi sibi cognationis stirpe proximo, adolescente natalium splendore, & corporis animique dotibus perquã insigni converti: quo sermonis ex ijs copiam, elegantiam, grauitatem simulq; morum simplicitatem, honestatem, castitatem, hauriret: serio mandauerit, & curarit. Fuit autem Polus, quod optimè nosti, viracerrimi iudicij ideq; doctißimus, prudentißimus, eloquentißimus. Optimum etiam virum ab omnibus habitum perpetuo fuisse nemo est omninò, qui nesciat. Quoties is ergo mecum de Osorio, tum Romæ, tum in Britannia, collocutus est: de eo, vel minutißima quæq; percontabatur: tanto est ipsum amore, quem tamen numquam viderat, complexus. Quid de Regina quoq; ipsa dicam: quæ Latinæ linguæ peritia præstans, adeò librorum Osorij studiosa dicitur vt eos, non semel euoluerit. Quamobrem: cũ iam postremò duodecim hi libri de rebus, quas Lusitani, Emanuele Rege, in Africa & Indijs gesserunt, ad me perlati essent: continere me non potui Augustine quin statim eos, auideq; perlegerem vel totos potius, quod aiunt, euestigio deuorarem. Iam diu enim summa cum alijs multis, cupiditate tenebar: ea, quæ de Indicis illis bellis fama per totum terrarum orbẽ sparserat Latinis litteris explicata cognoscere. Neq; enim, quæ Rex ille, per Legatos terra mariq; gesserat sine diuini numinis præsentia, magnaque Dei prouidentia, perfici potuisse mihi persuaseram. Vehemẽter igitur me hi libri, multa rerum varietate, crebraq; fortunæ vicißitudine, delectarunt: tum quod piè, prudenter, eleganterq; scriptos eos esse videbã valde placuerũt.

II. IAM VERO si quis primas horum Indiæ bellorum origines:

gines: vnde huic Historiæ lucis aliquid, ijs, qui res Hispanicas perspectas haud satis habēt, adferatur. curiosè vereque perscrutari velit: duas necesse est intelligat, vno propemodum eodemq; tempore, ex Europa, nauigationes fuisse susceptas: quæ procul dubio non solum veteribus Romanorum, sed ceterorum etiam omnium rebus gestis à gloria merito comparari, vel fortaßis anteponi posse, videantur. Eas quo gratum nostris hominibus faciam, Augustine paullo fusius explicabo. Vnam Ferdinandus Hispaniæ Rex, cognomento Catholicus, occiduum Solem versus, ad regiones, nulli vnquam nostrorum antea notas: alteram Emmanuel Rex Lusitaniæ Oriētem versus, in Indiam instituit. Fortè contigit: nauem, quæ ex Hispanico littore soluerat in Oceano, summa vi tempestatis sic agitari ac demum adeò procul abripi: vt quàm longißime inter Occidentem, & Meridiem, progressa ventis aduersis, ad nouam, omnibus tunc ignotam & inadcessam Insulam, deferretur. Ea deinde vti præpotenti Deo visum est, tot iniurijs cæli fracta, marisq; difficultatibus oppressa, & omnium rerum indiga Maderam celebrem insulam paucis adtamen, ex omnibus quos illa vexit, saluis adpulit. Inter quos superstites nautæ quidam, in primis nauis ipse gubernator, fuere. Christophorus ergo Colūbus prouincia Ligur, vrbe, vt aiunt, Genuensis, qui tum Maderam inhabitabat & nauigandi scientiam probe callebat, has hominum e naufragio relliquias hospitio perquam humaniter excepit, domiq; fouit. Interim eorum casus, & errores, toto mari, tam varios & quæ ad vniuersam eam nauigationem præcipuè spectabant diligenter ab ijs, & a gubernatore nauis, perscrutatus est. A quo gubernatore situm noua incognitæq; illius Insulæ, additis etiam

 lon-

longitudinis latitudinisque gradibus: et quæ de eius incolis cõpererat: didicit. Ex actis aliquot post diebus ij nautæ et gubernator maxime propter morbum quem ab inedia, tum grauißimis alijs incommodis, diuturna longaque illa nauigatione contraxerant: omnes è vita decessere. Hic gubernator sua illa naui, primus omnium Indiam detexit ac repperit. neque tamen eius nomen superest: inuidia fortè suppressum: neque patria est nota. Columbus igitur, acris ingenij iudicijq; vir, omnia, quæ ab illorum ore, tum scriptis & indicibus chartis cognouerat: in primis repertam nouam illam Insulam: animo secum repetens ac sursum deorsumque voluens. sæpeque ac multum de his multa meditans: eo sensim deuenit: vt firmis Geographiæ rationibus, peregrinationumq; & nauigationum experientia instructus, perpensa secum vltima Hispaniæ, et extremorum Orientis finium distantia, Oceanique interlabentis vastitate, fieri non posse putaret: vt vltra centesimum et septuagesimum longitudinis gradum, nullis prorsus interiectis terris, sese Oceanus porrigeret. Adcedebant Platonis, Aristotelis, Senecaque, tum aliorum doctorum virorum relicta ad expendendum Cosmographis argumenta, et coniecturæ: quib. alias in hoc Oceano Continentes terras: alias item Insulas: alli, reperiri, contendebant. Has autem terras, se: si classe & necessarijs rebus iuuaretur: detecturum sibi persuaserat, atque promittebat. Quas cogitationes: primum serio ac supplex Ferdinando Regi non semel exposuit. Postquam fidem non faceret: eas cum Ioanne Lusitaniæ Rege, cui Emmanuel successit, fertur cõmunicasse: deinde cum Rege Britanniæ, atq; Rege Galliæ. Cum ceteris denique principib. viris, quos vel auctoritate, vel potentia, præ reliquis valere credidit. Nemini omnium 3

nium tamen sic persuasisse dicitur: vt opem ipsi aliquis, quam ad eam nauigationem poscebat & necessariam esse ostendebat adferre voluerit: quod rem forte non caperet. Quare tam alta, abstrusaque eius consilia, din iacuere. Tandem Ferdinandus Rex, confecto decennali bello Granatensi nouarum rerum laude, tum studijs excitatus & Columbi cōstantia prope victus octauo demum anno perbenignè, ea, quæ ad nauigationem illam, explorandis ijs locis faciendam, pertinebant, suppeditauit. Pecuniam Ludouicus Sanctangelus, Regiarum Rationum scriba Columbo numerauit. Erat septemdecim tantum millium Ducatorum eamque is Regi, propter Granatense bellum illud exhausto, mutuam dederat. Sed, tantilla pecunia tantum posteà, ei Regi, ex Indijs, auri argentiq. tulit: vt summa, præter margaritas & gēmas, quæ innumeræ fuerunt, sexaginta, quos vocant milliones feratur excessisse. Itaque Rex Columbum Oceani maris, & Indiæ, Præfectum creauit, eique decimam, in ea, partem prouentuum suorum, adtribuit. Hic igitur à Gadibus soluens in Occidentemque per insulas Fortunatas, quæ vulgò Canariæ dicuntur, cursum tenens: in Insulam quamdam incognitam adpulit cui nomē Guayabane, inter Floridam & Cubam. Vltra dein progressus, in alias delatus fuit. Priorem enim hanc nauigationem ter repetens: ignota quæcunque loca potuit etiam eas, quæ Torridæ Zonæ subiacent, plagas, non tamen sine magno vitæ periculo, perlustrauit; Cubam, Isabellam Hispaniolam, siue potius, iam vulgo, Hispaniam Iamaicam, Terram Firmam, et Pariam inuenit. Vbergores tentata successisse visa est: Pinzonus, vti scribitur, inter rei maritimæ Duces haud infimus, Columbiq. socius nouas etiam terras quærere, et inuentas integre per-

lustrare cœpit, vt repperit. Americus item Vesputius, ac Petrus Alfonsus. Mexicanum regnum Ferdinandus Cortesius, magnis gestis bellis clarus, adiecit. Franciscus Pizarrus demum cui vitæ fuit exitus infelix, Carolo Quincto, hoc nouum noui Orbis imperium, Peruanis regionibus additis, ampliauit. Præter illos et hi quoque aliarum Prouinciarum inuentores memorantur: Gaspar Cortereatis, Sebastianus Gabotus Venetus, Lucas Vascius Aillonius, Io. Poncius Legionensis, Frãciscus Garains, Fr. Ferdinandus Corduba, Iacobus Nicuesa, Rodericus Bastidas, Vascus Nonius Vaboa, quem Petrus Arias capite multauit. Gondisaluus Ximenius, Iacobus Castellonus, Diazius Sol, Iacobus Almagrus, qui Pizarri in Peruana commilito, ciuile in eum deinde bellum aluit. Sebastianus Benalcazarus, Valdiuia, Gondisaluus Pizarrus, Fr. frater, Gillius Gondisaluus, Nonius Guzmanus, Fr. Marcus Niciensis, Garcias Lupus, & Fr. Vascius Coronatus. At verò: vbi pri- 6
mum Columbus ex priore in nouum Orbem nauigatione, rediisset: Ferdinandus Rex, Alexandro Sexto Pontifici per
„ Legatum exposuit: Se iam diu statuisse: Insulas aliquot,
„ & Continentis regiones procul dissitas, & incognitas, nec
„ ante à quoquam repertas, quærere: quo præsertim earum
„ incolas, ad Christi cultum: vti Rex, à se recens pulsis Gra
„ natæ regno Mauris, Catholicus: qua daretur, redigeret. Se,
„ hanc ob caussam: cum classe, peritis nautis, militibusque, ve-
„ teranis instructa, Columbum non sine maximis difficulta
„ tibus, periculis & expensis, per maria misisse, quæ numquam
„ quisquam nauigasset. illum in Oceano aliquot numquam
„ à nostris visas Insulas, & Continentis Prouincias inuenis-
„ se. quas pacis amantes quædam gentes incolerent. eas, cor-
„ pore toto nudas, incedere, neque vesci carnibus ipsas, quan-
tum

tum adcepisset, credere vnum esse Deum, eumq́; cælo con-
tineri. Qua re spem faceret: eos homines, à recipiendis
nostris moribus et institutis non alienos fore. Qui etiam,
si instituerentur, facilè apud eos, Christi nomen, Catholi-
camq́; religionem introductum iri. A Columbo firmam
turrim in vna ex ijs à se repertis Insulis exstructam esse,
suorumq́; præsidio firmatã. Itaque eas Insulas & terras
argento, auro, & aromatibus pollere: immò, multis varij
generis rebus alijs pretiosis excellere. Velle igitur, eas sibi
per suos subigi. imperioq́; suo, in eas Christianã fidem in-
uecturus, adijci. Pontifex laudatis Regis consilijs, ipsum
ad ea exsequenda, per Baptismi sacra, Christiq́; viscera, 7
cohortatus: quo expeditionem ardentiori animo suscipe-
ret, susceptamq́; non intermitteret: eidem Regi, & eius
posteris Castellæ Legionisq́; Regibus, ex Apostolica illa
summa auctoritate Cardinalibus vniuersis vltrò, re cogni-
ta, vno ore adprobantibus in perpetuum plenéq́; concessit
donauit, & adtribuit: omnes insulas, Continentisq́; pro-
uincias repertas & quæ in posterum à suis reperirentur
Occidentem & Meridiẽ versus: ducta ab Arctico Borea-
liue polo ad Antarcticũ, hoc est, Australem polum, linea.
Insulas etiam illas, & Continentis regiones inuentas, &
quæ inuenientur: Indiam, vel quamcumque partem ver-
sus. ita quidem ducta, vt ea centum miliaribus distaret ab
duarum Insularum qualibet Occidentem Meridiemq́;
versus. ab ea nempè Insula quæ vulgò Hispanis Azores à
falconibus dicitur: & ab altera, quam nunc illi Viride Ca-
put, antiqui autem Hesperides, adpellant. Quarum om-
nium Insularum, & Continentis prouinciarum quæsita-
rum & quærendarum: idem Pontifex eumdem Regem,
& perpetuo eius successores, etiam veros legitimosque

dominos

„ dominos: cum libera, omnimodaque in iisdem potestate
„ constituit. Si tamen quisquam Christianorum Princi-
„ pum, Regumque, aliquam ex iis Insulis, Continentisque
„ regionib. ante Christi natalem Anni millesimi, quadrin-
„ gentesimi, nonagesimi tertii à quo tempore donationis hu-
„ iusce vires initium primum habent · possedisset: salua ei
„ sua esset omnis auctoritas. nec vllum ei ab hac donatione
„ damnum aut praeiudicium oriretur. Quo verò firmius ei
„ Regi, posterisque donatae hae Insulae, Prouinciaeque censean
„ tur: sanxit Pontifex, ne quis absq. eius Regis, successorum-
„ ue permissu ad eas, ducta, quae dicta est linea, comprehen-
„ sas, quicunque is tandem vel Rex, vel Princeps, aliusue fo
„ ret, negotiationis et mercimoniorum, aliaue ex caussa, na
„ uiget. Qui fecerit ei tum primum aqua et igni sit interdi
„ ctum. graui nimirum excommunicationis, quam adpel-
„ lant, fulmine feriatur. Ne aliquo, inquit Pontifex, vn-
„ quam tempore ò Rex periculis, laboribusque tui terrean-
„ tur: proq. certo habeant, Deum Opt. Max. ipsorum prin-
„ cipia promoturum. Ab eo manant imperia. is actiones tuas
„ reget, optatumque rerum successum breui ad incredibi-
„ lem populi Christiani gloriam largietur. Datae huius Pon-
„ tificiae dominationis literae solennes IV. Nonas Maias, An
„ no Christianae salutis CIↃ. CCCCXCIII. Eo sanè nomine, vt
Hispani testarentur vniuersis: se, has Insulas, et Continen
tes prouincias, ex Maximi Pontificis auctoritate, permis-
su, cohortatione ac iussu, petiisse bello · tum eas quaerere,
et ad Christianam religionem earum Populos · id quod
Pontifex ipsis arctè praeceperat · conuertere. hocque iure
quaesitas, tamquam proprias administrare, tueri, retine-
re, conseruareque posse. Erant autem Indiae Gentes illae
omnes natura, moribus, lingua, dictis ac factis, barbarae.

Ida-

Idolorum in primis, ac Dæmonum insanis mirificis, nefandisque opinionibus, & cultibus mancipatæ. Nullus ipsis linearum, lanearumue, aut sericarum vestium, vsus fuit. sed goßipio, aut pellibus animalium, aut plumis auium, tegebantur. Neque litterarum vllos characteres norant, omnia in memoria circumferentes. Nonnulli enim res domi forisque fortiter gestas, per manus posteris tradunt. Peruani quidem chordis versicoloribus, multisque nodis insignitis, & artificio singulari contextis quarum domus sunt perplenæ multorum sæculorum seriem sollerter innoluntam, sine vlla hæsitatione exprimunt. Nulli crispis sunt pilis: pauci calui. Imberbes esse malunt. nascentes enim barbas euellunt. Luxuriæ dediti toti multas vxores habebant erantq. sacrificijs hominum perquam infames. nullis denique bonis moribus, & legibus, nullis artibus instructi. Moneta porrò, pecuniaque, ponderibus, mensuris, alijsque innumeris, sine quibus inter homines societas vix retineri potest carebant. Neq. farinam habuere non vinum, ceram, candelas, molas, non equos non tormenta bellica non triticum, siliginem, aliaue legumina. Architecturam etiam, artemque naualem, quibus excauati arborum trunci naues sint, ignorarūt. Iumentorum inopia, terram manuum labore subigunt et fodiunt. Victus omnibus est piscis. et fructus, et radices comedunt etiam simiarum more, pediculos: humanamq. carnem ranas, vermes, bufones spurcasq. res alias. Sunt, qui serpentum esum in delitijs habent. vsque adeò, vt eos principum tantum mensis, idque sollemniorib. festis, reseruandos existiment. Nares perforant, et labra, et aures corpus herbæ succo depingūt, alijsque tum rubris, tum nigris coloribus. Arma sunt, arcus & sagittæ ac palma, vel cannis, veneno tinctæ. Ferri

vi-

vicem obtinent dura piscium costa. Qui ad Austrum, mare versus habitant domos in altissimis arboribus ædificāt partim quo vitent hostem, partim inundationem. Si hostis arborum truncos succidere conatur: eum, deiectis ignitis ollis, abigunt. Piscem nomine Manatē, marinum habet, & fluuiatilē. Est capite bubulo, barbatoq;, paruis oculis, duroq; supra modum corio, eoq; paullum hirsuto. Longus est pedes viginti, crassus decem: pedibus est rotundis, & in quatuor vngues, Elephantorum more, dissectis. Feminæ, vti Vaccæ, pariunt & fetus lacte alunt. Totus autem il- 9
le nouus Orbis, quo de nunc agimus, in duas ingentes peninsulas diuiditur, angusto inter se isthmo ad Panamam, & Nomen Dei, cohærentes. Quarum altera ad Septem Triones, ad Austrum altera longissimo tractu porrigitur. Ambitus, qui cognitus est, vniuersus, amplius nouem millibus & trecentis Hispanicis milliaribus constat: quorū tria millia, trecenta & sexaginta quinq;, ab Australis maris littoribus occupantur: ab Aquilonaris verò, nostriue reliqua. Quæ quidem quinq; millium, nongentorum & sexaginta milliarium Hispanicorum summam excedunt. Oceani quà Australe noui Orbis latus adluit, æstus est vehementissimus, adeò vt in nonnullis promontoriys, ad duo milliaria decrescat: in aliys verò, aquam eius regressam è summo littore, vix visu assequi queas. At idem ille, quà Boreale latus occupat, nullam propemodum adcessus, recessusq. reciprocationem, admittere, magno cum Philosophorum stupore, deprehensus est. Orbis porrò huius Pro- 10
uinciæ, in vniuersum hæ sunt. Terra, quam Laboratoris, ob insignem eius fertilitatem, adpellant, ad Septem Triones occurrit, à Cortereali explorata. Huic ad Austrum adiacet Baccalaama, à piscium quodam genere, quo abū-

dat, sic adpellata: Inde Chicora, Iordane fluuio, & Lucae Vascio Aylono primo inuentore, insignis. Huic succedit Florida, cuius primus & inuentor & administrator, Ioannes Poncius Legionensis fuit. Regio viris bellicosis, qui pro libertate diu acriterq; cum Hispanis dimicarunt, abundat: Ambarum cinericium, quod è mari in eius littora eijcitur, copiose suppeditat. Hinc non ita multis abhinc annis ligni quoddam genus Sassafras nomine, ad varios morbos vtilissimum, in Hispaniam exportari cœpit. Sunt in Sancta Helena & Matthei portubus, integra huius arboris silua, eumdem, quem Cinnamomum, odorem spirantes, & vsum in decocto prabentes eximium. Gignit eadē regio Radicem quamdam aromaticam, Sancta Helena, à solo natali dictam: Floridam sequitur Panucium, ab amne Panuco cognominata, Prouincia: quam Garayus & vicina Iamaica insula, quam Columbus, inuenit. Ad Oc- 11
casum his vicina est Noua Hispania, regio auri, argentiq; feracissima, & amplissimo quōdam Mexicanorum imperio clarissima. Huius metropolis Temistitan, ad instar Venetiarum, in magno lacu ædificata est. Ab innumeris populis habitatur: & immanibus infantum puerōrumq;, quos ad viginti millia quotannis Diabolo immolant, cædibus est supra ceteras omnes totius Orbis vrbes longe fœdissima. Fœdere primum cū Cortesio inito, Hispanorum præsidium non difficulter admisit. sed Petri Aluaradi culpa: qui, interim dum Cortesius Pamphilum Naruasium superare bello contendit, ciues choreis & festis ludis intentos, omni pretiosa veste & ornamentis spoliat, ab eodem defecit: & præsidium partim cæcidit, partim mœnibus eiecit. Hanc vrbem Cortesius postmodum innumerabili sociorum Indorum exercitu stipatus, obse-

dit· & post continuam septuaginta duorum dierum oppugnationem cepit · ferro flammaque misere deformatam instaurauit, & nouam quodammodo a fundamentis erexit. & ingenti miriique operis Regia exornauit. Ciues, antequam expugnaretur, omnem tam publicum, quam priuatum thesaurum, et res pretiosas, ne in Hispanorum manus venirent, in lacum abiecerunt. Nec vllus eorum adduci vnquam potuit, quantumuis grauissimis tormentis subiectus, vt, vbi eæ res essent, indicaret. Quin etiam ipsius Regis Secretarius in tormentis vitam fortiter finire, quàm Regis Gentisque suæ arcana hostibus prodere, maluit. Aromatibus multis abundat hæc Prouincia. Liquidambarum, eiusque oleum, magni in medicina vsus, ex magnarum arborum incisione elicitum, suppeditat. Balsamũ quoq;, ex arbore Punica malo maiore collectum. quod maximi tum apud Hispanos, tum Indos, fieri consueuit · et summarum est in Medicina virium. Huius vncia apud Hispanos modo viginti, modo decem ducatis, æstimabatur. Romam primum delati vncia centum ducatis venijt · mox, copia cœpit vilescere. In Chirurgicis adeò præsens promptumque remedium adfert, vt vulgò Pauperum medicina dici consueuerit. Est in eadem regione magnus quoque prouentus Chinæ radicis, quæ ex Orientali China nũ per istuc allata, nomen a primo natali solo consecuta, vires medicas insignes habet. Est et ibidem alia quedã planta, vehementer a Medicis laudata · quam Sarsam parillam nominant. eadem in Europam translata, pristinam naturam retinet. Ligni quoque genus quoddam crassum profert, ad renum adfectiones, & vrinæ difficultates, vtile. Lapidem itẽm dictum Sanguinalem. Nucleosque pineos purgantes: & Ceuadille, siue hordeoli plantam. In summa,

ma, multis rebus hæc regio nobilis est: & hæc in primis,
quòd multas arbores, plantas, animantes quadrupedes, et
aues, Hispanicis similes habeat: cum eæ in Peruano regno
vel nullæ sint, vel rarissimæ. Hispaniæ Nouæ proxima est 13
in mari, Cuba insula, à Columbo inuentore, propter Fer-
dinandum Regem, Ferdinandina nominata. In Conti-
nenti Iucatana peninsula est, à Fr. Ferdinando Corduba
reperta, subacta à Monteio. Ab hac non procul Hispani-
ola visitur. Insula est totius Americæ, & à primo inuen-
tore cultoreque Columbo, et à rerum gestarum magnitu-
dine, tum, quod primum Hispanorum in Nouo Orbe do-
micilium fuerit, celebris. Hic nobile illud Guayacanum li-
gnum, à quo contra Veneream luem remedium præsen-
tissimum præbetur, inuentum est. Quod lignum omni-
um lignorum est durissimum, solidissimumque. Finiti-
ma huic in Continente, Beragua est et Dariene, quæ pri-
mum noui Orbis Episcopum habuit. Terra item, vti vo-
cant, Firma, Castilia Aurea. huic adiacet Sancta Mar-
tha, Granata noua, in qua Smaragdorum fodina. Cuma-
na. Paria, margaritarum piscatione, res administrante
Columbo, multisque deinceps annis, notissima. Harum
regionum oras plerasque detexit idem Columbus, subege-
runt Nicuesa, Hoieda, Bastidas, & alij. Est præterea
Quitum, Aequatori subiecta, & Peruano regno finitima,
regio. in qua locus, Vulcanum Vulgus adpellat, flammas
eructat, et cineres octoginta, &, eo amplius, milliaria pro-
cul iactat. Est etiam Chiloiema, & Canela, est Quare-
ca, quæ sola Aethiopes habet, reliqua quantumuis Zonæ
Torridæ subiecta, nullos. Brasilia quoque non minimam
Orbis noui partem efficit, ad Orientem Solem, Peruano 14
Regno contigua, & Anthropophagis infamis. Regio ru-

bris lignis, quæ Bresil appellant, referta est. Paret Lusitanis. Ingenti fluuio, quem Argenteum, ab argenti copia nominarunt, irrigatur. In Peruana porro Regione, quæ ad Occiduum Noui Orbis latus sita, omnium totius Mundi ditissima: eoque nomine perpetuis bellis obnoxia memoratur: Gygantum ossa reperta sunt, Trugillio non procul, immanissima. dentes trium digitorum craßitudine latitudine vero quattuor, fuisse proditur. Lacus in ea quidam dulcis est: in cuius fundo sal candidißimum repperitur. In Helenæ Promontorio fontes non pauci liquorem fundunt: qui, in nauibus reficiendis, bituminis picisque loco est. Caruit hæc Prouincia ante Hispanorum in eam aduentum, quemadmodum & aliæ, vti dixi, plurimæ, bobus, mulis, asinis, capris, ouibus, canibus, soricibus, litteris et moneta. Sorices, non valde necessarium animal, nauis quædam Antuerpiana, per fretum Magallanicum, cum mercibus eo primum vexit. in tantam vero multitudinem, ij, benignitate soli mox excreuere: vt grauißimum arboribus, quas et adscendunt: plantis et herbis, detrimentum adferant. In solis Peruanis montibus animal repperitur, colore rufum: hircis Indiæ Orientis simile: cornua non habet. herbis salutiferis, quæ sunt ibi plurimæ, nutritur. fugacißimum est. Lapides Bezares, in marsupio quodam latenti gignit: in quo herbas ruminandas reponit. Puer, annorum duodecim hoc, inuitis Indis, Hispanos admonuit. is: à suis mox fuit sacrificatus. adeò, Hispanis inuident sua mysteria. Quæ tamen illi per mulieres, quæ cum ipsis, libidinis caußa consuescunt. & quidquid eorum Religionis est, intelligunt. Arbor in eo est regno, materie spongiosa: quæ Venereos stimulos perdomat. eamq. ob caussam Indi numquam ex ea ignem struunt. ne, eius calore fumoue,

ue, impotentes in Venerem reddantur. Colubros alit Peruana regio, humana magnitudine sed innoxios. In ea sunt Aranea, mali citrij crassitudine, admodum virulenta. Buffones pluit, Hispanicis nõ minores quos Indi, assatos comedunt, vti et alia, quemadmodum dixi, longe spurcissima. Vultures adeo magni, vt pecudes deuorent. Vaccæ, in Peruanis montibus educatæ in planicie moriuntur. In ea enim, octo tantum milliaribus lata, longa plus mille, vehementissimus est æstus pluuia nulla. Montes vero frigidissimi sunt planitiei tamen contigui. in ijsque cottidie pluit. Has Paruanas Prouincias Hispani,
commissis in pugnam de principatu duobus potentissimis 15
Regibus, Atabaliba & Guascare fratribus in suam potestatem illis artificiose de medio sublatis redegerunt. Regia Guaynacapæ, patris illorum, aureis tegulis instrata erat. Idemque, omnes imperij sui aues, pisces, animalia, herbas, & arbores, ex auro ad viuum exprimi curauerat. Hortum præterea is habuit, aureum. Sed opum pars potior Peruanorum inuidia fuit abscondita, nec hactenus vnquam potuit inueniri. Hispani ciuilibus, in eo regno, bellis, sese mutuo, dominandi cupiditate, petiuerunt. Postremo Pizarrus, & Almagrus. Quam sessionem, eo missus à Carolo Cæsare Petrus Gasca, ijs cessis, oppressit. Eodem, quo Peruanum Regnum mari ab-
luitur proxime Nicaragua in qua rupes, Masaia nomine quæ flammam, magno cum fragore, euomit. Os, medio 16
milliari, in circuitu patulũ. In intimo fundi recessu, liquor quidam feruidus manat, auro liquefacto similis. Si ferrũ eò immittas statim absumitur. Ad oris marginem tamen: in qua nec herba crescit, nec arbor passeres innoxie nidificant. Post Nicaraguam proxime sequuntur Guatimala

*Xaliscana, Sibola, et Quiuira in qua Vaccarum siluestri-
um & gibbosarum armenta sunt innumera. Istinc non
longè, Americam cum China cohærere à nonnullis credi-
tur. Hæc omnium Americæ prouinciarum est summa,* 70
*hic situs, et natura paucis explicata. Quibus si quædam de
Canarijs insulis hic adijciam, quoniam ex Hispania na-
uigantibus sese primæ offerunt haud ingratum id, immo,
iucundum fore crediderim. Sunt eæ numero septem:
Inagua, Canaria, Teneriffa, Palma. Ferrea, Lancerota,
Fortunata. Archiepiscopum Inaguæ habent, et Guberna-
torem. Abundant saccaro. Id, ijs merces est amplissima et
palmæ fructus, dactyli. Venatu etiam, pecore, capris, cuni-
culisque pollent. Præter oliuam arbores omnes, quas Hi-
spania, proferunt. Capris aratro iunctis, agros colebant
cum nullum ijs aliud esset quadrupes. In cauernis ad col-
lium, montiumque radices, caprino cornu excauatis ho-
mines habitabant. Milium ijs, frumentum fuit ex quo
milio, saxis contuso, panem pinsebant. Vinum autem e pal
mis exprimebant, Aethiopum more. Ferrea insula, flu-
uijs, fontibus, puteisque caret. Veruntamen vnica in ea est
arbor muris, vti fons, circundata, nuci arbori similis. Hæc
aquam, quæ pecoribus hominibusque sufficiat, e folijs vber
tim stillat. Hanc arborem meretrix quædam eius Insulæ,
cum primum Insula subigeretur, Hispanis prodidit. Quã
perfidiam, à suis clam anecta, supremo supplicio luit.
Fluuiorum totius Orbis maximus, in India est nomine O-* 18
*rellana sub Aequinoctiali, perpetuo fere tractu decur-
rens in longitudinem plusquam mille quingenta millia-
ria patet. maris æstus ad centum milliaria, sese, hoc aduer
so flumine, protendit. Est et alter fluuius, dictus Argen-
teus, de quo supra nonnihil. Cuilibet Prouinciæ præfici-* 19

tur

tur a Prorege, qui summus est omnium in India magistratus Gubernator. Qui Prorege est, Regis iussa exsequitur. Ea ipsi supremus Indiæ Senatus Hispali institutus significat. Ad eum ab omnibus Indiæ Tribunalibus adpellatur. In Cuba est Gubernator et in Hispaniola, Cancellaria et in Mexico, Noua Cancellaria, quam adpellant. In Noua Gallica est, et Hispani eam vocant Audientia, Iudicesque quattuor. Guatimala porro, et Iucatagua, Cancellariam habent et Noua Granata. Regij, est supremus Regni Peruani Senatus. Qui Prorege est, in eo præsidet. Sunt et alij multis locis præfecti Gubernatores. Indi omnium captarum rerum tam earum, quæ sunt anima prædita hominum simul & pecudum: quam omnium, quæ anima carent, Quinctam, Hispaniarum Regi persoluunt. Serui Regis in facie et brachio, littera C. impressa candente ferro notati. Magna quidem est Indorum seruitus. Nam nulli Indo Magistratus vllus decernitur sed solis Hispanis iisque solis, qui sint in Hispania tantum nati. Immo, nec ipsis Hispanis iuris dictiones vllæ Feudi quod vocant nomine, in proprietatem vllo dominij dignitatisue veluti Baronis, Comitis, Marchionis, Ducisue, titulo Rex indulsit. Quæ iura, sæpe Hispani a Rege etiam missis legationibus innumerabilique pecunia redimere, obtinereque tentarunt. Sed frustra metu nimirum: ne ij homines, si concederentur, ea auctoritate freti vel incitati cupiditate dominandi: amoreue Indiæ, quam pro patria iam haberent ad seditiones abriperentur. Quod ad Religionem pertinet 20 occidua omnis India, in tres Archiepiscopatus est distributa. Quorum Metropoles, Sanctus Dominicus, Mexicum, et Regium. Prima ciuitas sex habet Episcopos Suffraganeos: Cubanum, Boriquensem, Hondurensem, Pa-

namensem, Carthaginensem, et Sanctimarthanam. Altera, septem: Xaliscanum, Mechoacanum, Guaxacanum, Tlasculanum, Guatimalanum, Chiapensem, et Nicaraguanum. Tertia, tres: Cusconiensem, Quitonensem, & Charcasensem. Quorum omnium: Archiepiscopatuum et Episcopatuum, vnus Castellæ Rex, est patronus. Ceratus, Guatimalæ Præses integerrimus incorruptusq. Iudex, solitus dicere scribitur: se, vbi in Hispaniam rediret, suasurum Regi ne quemquam deinceps Sacerdotem, in Americam traycere pateretur. Liberioris enim dissolutiorisq. vitæ, quam deceat, in India forte propter nimiam auctoritatem reddi. Omnium quidem, Orbis huiusce noui, primus Episcopus fuit, Ioannes Cabedus, Franciscanus, nimirum Antiquæ Dariensis Episcopus. Indi omnes multos diuersosq. Deos colunt. Eos habent pictos, fictosue statuis. nempe: ligneis, terreis, argenteisue. Peruana regio eos, auium forma, tygridum, ceruorum, & aliorum animalium, exhibet. interdum etiam, caudatos Satyrorum specie. Iis adhuc, eorum Sacerdotes sacrificant. clam tamen et in cauernis, non palam metu nostrorum Sacerdotum. Eos denique, inuocato cuiusq. nomine, interrogant: quibus orationibus ipsi Christianos à suis domibus queant prorsus expellere. Antiquorum more: singulis reb. quasi Tutelares Deos & præsides, præficiunt. Memoratu sanè dignum est: Hispaniolæ, hoc est, Sancti Dominici incolas Idolorum suorum oraculo multo antea tempore, quã Hispani de India cogitarent admonitos: fore, vt a barbatis ipsi & sua Religione, & antiqua libertate, priuarentur. Quod Oraculum ipsorum Sacerdotes, rithmis comprehensum, diebus tantum tristibus, occinebant. Euentus vero, Idolum vera prædixisse, docuit. Qui hos

in-

Indos norunt Hispani, referunt se animaduertere nescio quid ijs deesse, quominus, vt nos, ipsi plene homines esse videantur. Id quod, non solum naturæ cæli a nostro propemodum diuersæ, verumetiam contrariæ a nostra institutioni disciplinæque tribuo. Porro: qui vtroq parente Hispano, in India nascuntur: eos fama est, Indici ingenij vim, haud exigua ex parte, imbibere. Qui vero, ex Hispano et Inda progignuntur: quos Latini Hybridas, Itali vulgo Ianiceros, Hispani Misticios, hoc est, Mixtos, et Gorgellos, adpellant: Hispanicos mores induant. Sed, Hispanorum infinito imperio, continuis commercijs, mutuaq. corporum commixtione, omnis India maxime ijs locis, in quibus pauciores sunt indigenæ sensim suos mores exuit et Hispanicos, vitia præsertim, ad quæ naturæ sumus propensiores adripit. Quæ enim gens, ante Hispanorum aduentum contemptrix opum fuit: ea nunc, ijs, ambitioniq. studet et dignitates adpetit. Qui autem ex concubinis in India procreātur: ij occulta naturæ quadam ui, fere sunt acutiores ingenio. Maiore siquidem amoris vtriusque parentis ductu, adfectu pleniore, quemadmodum Philosophi scribunt, atque sentiunt quam qui matrimonio sunt editi, generantur. Diu sane, in Hispania disceptatum, in Regio Senatu fuisse, audimus: num Indi bello, an sola Diuini verbi Christiani promulgatiōe, prædicationeue ad nostra Sacra & ritus, traducendi forent. Obtinuisse reclamantibus attamen multis aliquot Dominicanorum sententiam: qui beneuolentia potius, & persuasione, quam ferro ad Christianam religionem conuertendos esse, putarent. Cum igitur ex ijs quidam, sese inermes, in Floridam, hoc nomine, contulissent: statim à

Barbaris fuisse trucidatos: stultitiaque suæ pœnas dedisse. Atabalibæ porro, Peruanorum Regi, nostræ Religionis capita fuisse proposita referunt: quo ea intelligeret, atque reciperet. Annuisse. Exhibitum ei Breuiarium, quod adpellant, à Christiano sacerdote. in eo, quæ dicerentur, contineri: et fusius explicari. Vbi aliquandiu Breuiarij paginas euoluisset: nihil ab eo libro sibi narrari, vel exponi, respondisse, & librum in terram; tanquam ridiculum, proiecisse. Voces illico militum Hispanorum in cælum eiaculatas: quibus opprobrio Deum adfici, diuinum eius Verbum conculcari, exclamarent. & hoc prætextu, captum, et regno fuisse spoliatum. Necessario igitur vsus alteram sententiam nimirum, vi armisque Indos ad Christianam fidem esse deducendos, propellendosque comprobauit. De Indorum Medicis, pane, vino, et igne, nonnihil subijciam. Indorum Medici herbæ cuiusdam fumo inebriati: siue sensus impotes facti: mille de Deorum consilio nugas referũt: & tum ter quaterue corpus ægri voluunt: manibusq. fricant. Os interim, ore tenent: quod muliercula, tamquam Relliquias, conseruat. Interrogati de morbo: læta respondent omnia. Si secus euenit: in promptu est excusatio: lethalem fuisse. Consuetos hosce ritus neglexisse: capitale. Apud nonnullos ijdem sunt Medici, qui Sacerdotes. Panis apud eos ex Mahizio conficiendi, hæc est ratio. Granum hoc mulieres pridie frigida maceratum: manè lapidibus duobus conterunt, in coactam massam manibus: in panes aut longos, aut rotundos, digerunt. et adspersos modica aqua, cannarumq. folijs impositos, coquunt. Hic est plebeius panis biduum durat. Principibus, magno labore sic fit. franguntur saxis grana: & calida lauantur. Inde corticem eximunt, vt pura farina restet. hanc masticant, quam-

quantum fieri potest. & confectam inde massam, in liba parua efformant: quæ in rotunda testa coquuntur: vndiquaque igni circundata. Vinum, ex eodem grano Mahizio masticato conficiunt: & in certis vasis aqua macerato. cui deinde certas res: sine quibus nullas vires haberet: admiscent. ac tum per tres, aut quatuor horas, vt bulliat, efficiunt. Post remotum ab igni, & refrigeratum: panno colant. Inde tandem, adeò perfectus potus prodit: vt non secus, quam vinum, inebriet. Fit alijs etiam modis, apud illos, vinum: ex fructibus arborum, melle, & radicibus: quod tamen non inebriat. 25

Ignem ex certo ligni genere, sic excutiunt. Proiecto in terram ligno, aliud erectum imponunt. illudq. tantisper manibus contorquent: dum ignis ex lignorum attritu: velut ex silice quodam: exprimatur. quem folijs siccis excipiunt, & admota materia fouent. 26

Tantum autem ingenio, industria, labore, viribus & animi fortitudine, Hispani præstiterunt: vt diuina ope fulti, multas harum Barbararum gentium prouincias, bello subegerint. Erant enim armorum, præsertim nostrorum prorsus imperitæ. Et quia se quam latissimè porrigunt: multæ sunt, ac variæ: nec vnius omnes ingenij. Neque enim, cum diuersis cæli plagis subditæ sint; vna ipsis & par omnibus in locis, corporum ac cæli temperies, adfectioq. esse potest. Quo fit: vt corpore, præter colorem, omnino similes: non solum lingua, institutione, moribus, ritibus, legibus, & institutis, inter se differant: verum etiam, à diuersis Principibus regantur. 27

Vulgus Occidentis Indias, & Nouas Indias: tamquam fortè reliquo Orbi numquam antea cognitas: & ab Hispanis, Continenteq. longè remotas adpellat. Peritiores verò Nouum Orbem. quod à nostro vertice, longè distent: et animalium rerum- 28

que aliarum pene omnium diuersissimis generibus, & ipsa magnitudine, valde differant. Quartam enim Orbis partem cum nec Europa, nec Africa, nec Asia sint, constituunt. Quam partem America nomine, ab Americo Vespuтio, qui multas eius partes quattuor nauigationibus aperuit nonnulli, Geographi præsertim, insigniunt. Quemadmodum et nonnullis eius Orbis prouincijs. Nauigationum Præfecti ac Duces, vel suum nomen, vel Cælitum cuiuspiam, indidere. Cur autem Indiæ nomen obtinere debeat hæ nationes; caussam nullam video. India enim, quæ Asiæ adtributa, non contemnendam eius partem complectitur, priscis ignota non fuit. Huius autem noui Orbis nationib. sub iugum actis, nec enim totus adhuc vinci, perlustrariq. potuit. Hispani, leges imposuere, dederuntq. magistratus: quibus illæ, ad humaniorem, ciuilemq. vitam, & ad Christianæ Religionis nostræ regulam, formarentur. Hispaniæque Regi, cui vectigal, & annuum tributum pendunt, sine seditione pareant. Nam hæ gentes in Episcopatus distributæ Christianorum ritus & Sacra Hispanicamque linguam, & mores erectis in id etiam Scholis, literarijsq. ludis perdocentur. Hinc argenti multum, auri plurimum, ad nos adfertur. Ferro carent. Margaritis autem, & gemmis abundant. Stirpes huius nostri Orbis ibi desunt. Bestiæ etiam nullæ præter feras. Quod si quas habent eæ sunt a nostris longe diuersæ. Plurima iam tamen, a nobis accepere: quibus vtantur, ac paulatim, aliquam barbariem exuant. Radicibus certis, sicuti quidam tradidere, vel Mahizio grano, omnes panis vice vescuntur. Sed Frugũ, arborumq. natura plane a nostris aliena est. Ad faciendam medicinam diuersa simplicia medicamenta, nouus hic Orbis gignit. Nobiliora recensentur hæc, Copal & Ani-

ximè inter resinas. Priore in sacrificijs, ad suffumigia, Indi vtuntur. Tacamahaca contra tumores, & dentium defluxiones. Caragna idem præstat. iuncturarum dolores tollit, tumores inueteratos dissoluit. et, neruorum cerebrique doloribus medetur. Oleum cicinum, magni vigoris est. Bitumen, ex Cubæ fontibus ad mare nigrum est. valet, ad frigidos morbos. & picandis nauibus admixto seuo. De Ambaro cinericio, Liquidambaro, & Balsamo huius noui Orbis, supra, nonnihil dictum est. Resina Abiegna eiusdem, cuius Balsamum, in Medicina vsus. Resina Carthaginis est Veneta Terebinthina multo excellentior. Tabaco siue Tabacum, planta venena, & vulnera telis venenatis inflicta, curat. Huius fumo, cannula quadam, per os hausto, Sacerdotes Indi, in extasin rapti, consultoribus Dæmonum nomine oracula siue responsa dabant. Quæ herba, principio admirationi fuit. Sed paulatim compertum est: eam, vti forma, ita nec viribus, a vulgari Hyociamo, cuius & species existimetur, abesse. Ligni quoddam genus eiusdem, cum Guayacano, generis ob maiores vires Sanctum dictum, nobis est. hodie valde frequens. Crescit in Sancti Ioannis insula copiose. Nephreticus lapis. hunc Indi tum nostri varijs formis, ob insignem eius vsum, gestare solent. Turonum, lapis Nephreticis vtilis. ex Turonum qui in Indico mari capiuntur capite. Vellitur duarum interdum librarum pondere. Caymum, lapis quartanæ, vti ferunt, medetur. Sanguinalis lapis iaspidis genus est. sanguinis fluxum omnem mirificè sistit. Armadillo, ossiculum, peregrini porcelli cuiusdam subterranei, testudinis more loricati capitis dolorem valide tollit. Sanguis Draconis à similitudine,

Dra-

Draconis lachryma dictus præstat admirandæ virtutis fo-
mentum. Fructus dysentericus præstantissimam, contra
dysenteriam, vim habet. Cortex quidam pergrandis arbo-
ris, quæ folio cordis est similis, nullumque fructum fert:
sistit alui profluuium. Est cortex, Guaiacano similis.
Porro: ex varijs eiusdem Orbis noui prouincijs multa 31
purgantia medicamenta, nobis adferuntur. In primis
Cassia, quam dicunt, solutiua. Fructus ad bilem ex mari-
timis oris Nicaraguæ. Auellanæ purgantes ex Hispaniola
mittuntur. Fabæ purgatrices ex Carthagine, & Nomine
Dei. Lac Pinnichi validissimè purgat. Mechoacan, à
prouincia sic dicta radix. Piper oblongum, siue Capsicum,
gignit Nata & Carthago. Sulphur viuum, ex Quito &
Peruana. Est & aliud Sulphur Nicaraguanum. Medi-
camentum ad Erisipilas insigne, fit ex lumbricis Indicis,
placentæ in morem. Carlosanctus vires præstantes habet.
Guacatana plantula hæmorrhoides persanat. Phaseolus
Peruanus valide bilem, mediocriter pituitam, & absque
molestia aquam intercutem, euacuat. Fructus vlcerari- 32
us, Assyrij mali magnitudine, vlceribus curandis aptissi-
mus: cuius nucleus, qui nuce cõtinetur, est præsentissimum
venenum. Centella, herba Peruana; tumoribus est vti-
lis: Hæmathites planta; sanguinem sistit. Cum enim Chi-
li, oppido Sancti Iacobi horrenda fames grassaretur: ca-
ptiui quidam Indi, suras sibi amputarunt, easque præ fa-
mẽ comederunt. huius plantæ folia vulneri imposuere: san-
guinemque sisterunt. Ad rubrum colorem, id quod vul- 33
go Brisilium dicitur, idem nouus Orbis præbet. Ad purpu-
reum: insecti quoddam genus procreat: culici non admo-
dum dissimile: Coxinillam nominant: vberrimam sane
mercem. Sed vniuersam reperti noui Orbis historiam, 34

Fri-

*Fridericus Furius Cariolanus Valentinus vir nobilis, &
eloquentia, prudentia, doctrinaque præstantissimus Lati-
ne, iussu Philippi Hispaniarum Regis, magna quidem dili
gentia conscribit, eamque hactenus ab exordio, ad annum
Caroli Quincti Imp. vigesimum primum libris viginti no
uem absolutis perduxit. Quod superest: non desunt, qui* 35
*testantur: Hispanos multa crudelitate vsos in India.
Nam bello captos trucidasse, vel eos in aurifodinas detru
sisse, insuetisque laboribus oppressisse. Adeo: vt ex quinde-
cies vel, vt alij scribunt, vigesies centenis hominum milli-
bus, qui Hispaniolam incolebant, vix hodie ad summum
quingenti vel centum quinquaginta, vt quidam adserūt,
supersint. Idemque ceteris Prouincijs, & Insulis homi-
num interitus, adcidit: in Cuba videlicet, Iamaica, Portu
Diuite, reliquisque locis. Cum se enim ad miseram serui-
tutem passim rapi viderent: & lex constituta esset, qua
Continentis incolæ, qui religionem Christianam non am-
plecterentur, serui fierent: quæ lex in Caribes siue Caniba-
les a Ferdinando Rege lata, in alias Prouincias extensa
est: paucis in Mexico tantum exceptis, maluerunt Indi
mortem subire, quam viuere. Itaque qui ex Hispanorum
sæuitia supererant: ij vel sese in vasta loca, Hispanicum im-
perium fugientes, receperunt: vel arreptis occasionibus se-
ditiones mouerunt, & ab illis defecerunt. Multi vitæ
pertæsi mortem fame, alij suspendio, alij præcipitio, alij ve-
neno sibi quæsiuere. Herbis & potionibus abortum fœmi-
næ, ne seruos Hispanis gignerent, procurarunt. Quidam,
præacutis lignis pectus sibi perfoderunt. alij liberos fusti-
bus occiderunt. Hispani vero ne serui sibi manus inferrēt,
& eos metu pœnæ subsecuturæ, a cæde auerterent: ijs deie-
rabant: se etiam occisuros esse, vt eos mortuos, ipsi quoq.
mor-*

mortui persequerentur, nec illos morte verbera euasuros. abstinerent ergo, ni se ab ipsis, in inferno, peius quam in terris, tractari vellent. At quamuis serui, è Continente in Insulas abducti fuerint innumeri: tamen omnes propè extincti sunt. Itaq. quocunque Hispani sua vexilla intulerunt: à crudelitate, perpetui in incolas odij sui, vestigia dicuntur reliquisse. Quamobrem Indi ab Hispanis deficientes quoscumq. ex ijs nancisci poterant vel in bello capiebant: eos incensi præcipuè Ioannis Acostæ qui militum Petri Ariæ ductor erat, ab auri cupidine, sæuitia grauibus supplicijs excarnificatos, ceciderunt. Maxime vero militiæ Præfectis manus pedesque vinciebant: & humi prostratis aurum liquefactum, in os, infundebant: cum exprobratione vt auri sitim, qua tantopere premebantur, explerent. Ob hæc Carolus Cæsar Figueroam in Indiam misit: vt caussa cognita, omnes Indos in libertatem vindicaret, detrectantes Hispanos pœnis adficeret. Idem, Paullus Tertius Pontifex, Hispanorum in Indos intollerabili sæuitia, per Ordinis Dominicani Sacerdotes ea de caussa ad se ex Orbe nouo missos, intellecta sanxit. Quare Antonius Mendoza, qui in India Prorege tum fuit Hispanis omnibus facilè persuasit: vt paullatim suos quisque seruos nempe, quotannis viginti manumitteret. At vero; vt semel intelligatur quid Indos toties ad res nouas contra Hispanos moliendas, & seditiones tanta pertinacia fouendas impulerit: & quid caussæ fuerit, cur duo illa Christianæ Reipublicæ summa capita, Indicæ nationis libertatem, frementibus quibusdam & inuitis dubio procul militibus Hispanis, sanctissimo suo calculo comprobarint: paucis nouorum Dominorum in miseros immanitatem deinde quorundam inexplebilem auaritiam & ex

bis

his grauiores quosque tumultus, vnde noui Orbis pene totius numquam satis deploranda vastitas est secuta perstringam. Principio quidem illud apud plerosque milites Hispanos, pessimo sane exemplo, in more positum fuit vti ab oculatis & fide dignis testibus perscriptum est: vt seruos suos grauissimè punirent, si mercedem diurnam aut non adtulissent: aut pensum in auro argentoue effodiendo non absoluissent: aut si quid leuioris denique delicti perpetrassent. Etenim vesperi reduces, cœnæ loco, primum vestimentis exuebant, manibus dein pedibusque in transuerso palo reuinciebant, mox chorda, bubaloue neruo dirissimè verberabant. Sic tractatos, pice oleoue feruenti guttatim perfundebant. salita pòst aqua corpus abluebant. & in mensa tamdiu relinquebant, quamdiu dolorem ferre posse putarentur. Qui mos animaduertendi; ipsis, etiam in Christianos seruos, domi familiaris esse dicitur. Post carnificinā huiusmodi, si durior Dominus illis contigerat: viuos in totam noctē, collo tenus defodiebant: præsentissimum id ad plagas remedium esse, ludibrio dictitantes. Si quis ex illis præ dolore moreretur: id quod non raro accidit: Dominus singula seruorum capita Regi, in occisorum locum sufficiens, ab homicidij pœna liberabatur. Hanc crudelitatem lege Baionæ, quam dicunt, quidam excusant. Sed omnibus impia merito videtur, tanquam omnis pietatis expers. Quamobrē Diabolicæ nomē, inter Indos, iure quidem, obtinuit. Ad hanc autem immanitatem in miseros Indos, exercendam: nonnullos ingenita quædam naturæ sæuities, multis iam bellis exasperata: plerosq. habendi sitis, impulit. Hinc Hispanus miles, quasi ad aucupium, aut venationem: sic ad prædas hominum agendas,

das, tam inde ab inuento Orbe nouo ferri cœpit. Aut igitur bello captos in seruitutem abripiebat· aut ex eorum mancipio magnam sibi pecuniæ vim conflabat· aut eos ad diurnas operas mittebat· quarum mercedem ab eis cottidie perquam importunus exigebat. Fuere, qui seruos fodinis mancipauerint· in quibus insolito labore fractæ multæ seruorum myriades periere Alij mercibus illos permutare soliti sunt, alione modo distrahere. Idque tam inclementer et auare nonnulli fecerunt· vt Christianæ omnis humanitatis prorsus obliti, e Continente abreptos vtriusque sexus homines, nulla nec ætatis, nec valetudinis habita ratione, nauibus in vicinas Insulas transportarent. eorum non pauci, qui mari non adsueuerant, et in sentinam abdebãtur, et fame, fœtore, & squallore crudeliter absorpti sunt. Quid? quod feminæ cõplures ex Hispanis grauidæ, vnà cum innoxio fetu· pro ancillis sunt venditæ? Atque his quidem modis militum aliqui, ad summas opes peruenerunt· alij magnas dignitates domi forisq. sunt consecuti· alij rem pecuariam plurimorum damnis, sic auxerunt· vt inuenti sint, qui octo pecudum millia possiderent.

Hanc tam insignem nouorum hominum iniustitiam atque tyrannidem, fieri non potuit, quin magni statim motus & bella, tam ab ipsis inter se, quam ab incolis in illos excitata, sequerentur. Nam a Columbo quidem in Hispaniola, dum is secundùm ex America reuersus, apud Regem Hispaniarum esset· Rolandus quidam Ximenes, ex plebeio ad magistratus dignitatem euectus, defecit · et ne cogi a Columbis, aut pro maleficijs puniri, aut in ordinem saltem redigi, posset · latronum ducem se constituit. & quidquid vbique commeatus erat, aut opum: id omne per fas nefasque rapuit. Reuerso deinde in Hispaniolam Colum-

lumbo· nullis litteris, nullis legationibus, nullis denique promissis, adduci vnquam potuit· vt à suscepto furore desistens, eius imperium, quod legitimum esse sciebat, adgnosceret. Quin potius eò dementiæ deuenit· vt Columbum per litteras, apud Ferdinandum Regem, adfectatæ Tyrannidis argueret. Captis ergo, iussu Regis, per Franciscum Bouadilium, Columbis fratribus, & in Hispaniam missis· Ximenes a Bouadilio· qui non minus, quam ille, Gentis Indicæ diuitijs inhiabat· non difficulter in gratiam receptus est. Itaque coniunctis animis thesauros vndiquaque corradere· & infelices incolas ad aurum effodiendum in fodinas detrudere cœperunt. Hinc gens illa, laboris & seruitutis æquè impatiens, conspiratione cum Insulæ Principibus inita, grauissimam aduersus Hispanos rebellionem excitauit. Quam Columbi non sine multo sudore & san-
40 *guine, vix tandem represserunt. A tertio deinde Columbi in Hispaniam reditu, ab eo Franciscus Porrasius, vna cum fratre, & carauela· nauis ea genus est· qua vehebatur, defecit. & pertracto in suam sententiam potiore militum numero, Hispaniolæ incolis, ad quos cursu se receperat, vt iterum Ciuilis inter Hispanos discordiæ occasione*
41 *tumultuarentur, causam præbuit. Cumenses deinde Continentis incolæ, qui Hispanos aduenas primo, velut cælo delapsum hominum genus, magnæ cum veneratione susceperant, & multis magni pretij muneribus sponte adfecerant· eorum tum auaritia, tum iniurijs irritati· verberibus enim ad margaritarum piscationem cottidie cogebantur· coniuratione facta, in illes ex improuiso impetum dederunt· & occisis plerisque tam religiosis, quam ceteris, reliquos in fugam coniecerunt. Hanc suorum iniuriam vindicatum missus postmodum Ocampius· captos ex*

insidijs Cumanenses, e sublimi nauis antēna, vt reliquis terrorē incuteret, suspendit. Ac mox, ad Cumanenses ex Cubagua reuersus, quo se receperat, tot eos cladibus adfecit, vt internecionis metu pacem poscere cogerentur. His reb. 42
gestis, Ocampius præda onustus, cum parte copiarum in Hispaniolam discessit. Miles interim præsidio relict⁹, partim libidine, partim margaritarum inexplebili cupiditate, partim etiam mutuis de præda dissensionibus, recens subactam Cumanensium Prouinciam sibi reddidit infestam. Cumanenses hac recuperandæ libertatis occasione illecti, & nouis iniurijs molestissimorum hospitum ad iracundiam prouocati, consentientibus animis, dispersos, & recentis victoriæ fastu nihil hostile timentes, oppresserunt, & pæne vniuersos deleuerunt. Ac tanto quidem furore in deuictos sæuierunt, vt extremam quoque rebus Christianorum omnibus, non solum profanis, verum etiam Sacris: templis, inquam, monasterijs, sanctaque supellectili, vastitatem magno cum Christiani nominis opprobrio inferrent. Ex hac secunda rebellione, quam Hispanus miles 43
procurauerat, natum deinde bellum quod cum eis Iacobus Castilionius crudelissimum gessit. Quo bello, omne ille Cumanum nomen prope deleuit. Nam cum per quadraginta dies continuos grauissimis cladibus eos adfecisset, & semper victos ad deditionem compulisset: septuaginta gentis Cumanæ Proceres, tamquam coniurationis auctores suspendi iussit. Reliqui partim fuga in vastissimas se siluas abdiderunt, vt ab Hispanis tuti essent: partim capti, & in miserabilem seruitutem abrepti sunt. Sic euenit vt per septingenta milliaria vix vlli postmodum incolæ, paucis, ijsque tenuibus, exceptis, reperti sint: qui antequam Hispanorum naues ad eas oras adpulissent, erant frequentissimi.

Nec

*Nec hic Hispani militis insolentia substitit. Ludouicum
Lamponanium, Italum, patria Mediolanensem, vt Cu-
baguæ insulæ cum imperio praeesset, ab Imperatore Caro-
lo missum, recipere noluit. Huc accedit, quod Sanctæ Mar
thæ, Carthaginis, & Pariæ vicinæ, Prouinciæ numero-
sissimis olim Indorum populis refertæ, nunc à solis prope-
modum Hispanis inhabitentur. Propterea quod Indi,
quamdiu viribus vllis valuere Hispanorum amicitiam
pertinacissimè repudiarunt maxime, quod non ferēdam
44 inter ipsos sæuitiam exercuerint. Simandoca, Tessucæ
Vallis Dominus, Gondissaluo Ximeno Iurisconsulto,
Smaragdorum fodinam, tanquam rem inutilem, cuique
salis vnius patinam præferre consueuerat, volens & lu-
bens ostendit tum vt peregrinæ gentis auream illam &
gemmatam sitim semel, vt putabat, expleret tum vt hac
ratione ditionem suam ab exterorum incursione, exonera
ret. Sed cum longe secus euenirent omnia, & præter expe-
ctationem, cateruatim vndique concurrentibus nouis ho-
spitibus subditos intolerandis iniurijs adfici cottidie vi-
deret, nec auertere posset desperata victoria, quam armis
aliquoties frustra adsectauerat, execratoque nomine
Christiano vulgus vtriusque sexus passim in siluis vitam
45 infelicem voluntario suspendio abrupit. Quot calamita-
tes, Peruanis ditionibus Pizarrorum factiones intule-
rint, notius est ex multis Hispanis historicis, quam vt hic
repeti sit necesse. Nec verò Mexicanum Regnum, quod
nunc Hispaniæ Nouæ nomen inuenit, ex quo primum
Christianorum armis subiugatum fuit Hispanorum
ducum ciuilibus bellis & dissensionibus caruit. quæ qui-
dem tot ac tantis damnis quasdam eius vrbes adfece-
runt, vt quemadmodum scriptores longe grauissimi te-*

stantur, ex florentissimo statu, in quo paullo ante fuerant, ad extremum exitum deiectæ, & solo æquatæ sint. Panamæ territorium, & ditiones finitimæ, a multis Indorum gentibus inhabitatæ, in omnibus vndique fluminibus magnam auri vim habuerunt. Sed ab Hispanis postmodum omnia rapta consumptaque sunt. Iucatanam Prouinciam igni ferroque miserè vastatam, nono tandem anno, ex quo bellum in ea gerere cœperat, expugnauit, et domuit Monteius, omnibus prope Ducibus et Principibus eius e medio sublatis. Qui ciuitates ibidem fundare, & colonias Hispanorum ... deducere. Hæc autem dum fiunt quidam Cacicius Iucatanæ gentis, ex ijs, quos bellum diuturnum reliquos fecerat, centum & decem annos natus, Alquinote nomine, qui quamuis baptismo initiatus, gentis tamen suæ exitium, & Hispanorum in eam imperium, non solum ægerrimo animo ferebat, verum etiam continuè deplorabat, ad Monteium venit, eumque his verbis est adlocutus: Me puero, Montei, morbus quidam infestissimus
" omnes in vniuersum homines inuadens, vermes eos vo-
" mere compulit. Quem tanta mox lues & internecio sub-
" secuta est, vt ea nos ad vnum omnes sublatum iri, certo
" persuasum haberemus. Ante vestrum quoque in has oras
" aduentum, duobus grauissimis bellis, quæ post pestiferam
" istam luem, inter nos & Mexicanos exorta sunt, plus,
" quam centum & quinquaginta hominum millia perie-
" runt. Hæ tamen tantæ clades, ad immanem istam crude-
" litatem atque tyrannidem, quam tu cum tuis, in nos no-
" strosque exercuisti, comparatæ, leues proculdubio, nulli-
" usque momenti censeri debent. Hondurensis porro Pro-
" uincia, prius, quam ab Hispanis cognita explorataque fu-
" isset, quadringenta incolarum millia habuisse scribitur,

quæ nunc ad octo capitum millia redacta perhibent. Nec id sanè mirũ videri debet. Idem enim Mediterraneis reliquarum omnium prouinciarum in locis, quas Hispani frequentarunt, passim intueri licet. Crudele quoque Petri cuiusdam Calicis facinus historiæ narrant. Cum is enim plus, quam quattuor Indorum millia in captiuitatem adduxisset, quorũ multi partim inedia, partim dolore concepto in via morerentur: infirmos ex itineris labore penitus defatigatos, militis gladio misere trucidari maluit, quam vt viuos a se dimitteret. Nihil vero tunc æque miserabile fuit, ac matres pueros in collo gestantes vinctas, & a milite vi stupratas, adspicere. Fertur, tum militum quosdam, præ nimia in illas luxuria, morbo contra-
48 cto planè fuisse vitiatos. Tanta ergo fuit Hispani militis in India tyrannis, vt ea non solum Indos verum etiam seruorum Maurorum animos, ad rebellionem impulerit. Dicuntur enim, in exigua quadam Insula, ad septem millia defecisse. Quos Hispani initio securos & incautos facillime trucidassent: nisi suo malo vigilantiores factos, precibus & pacifica legatione expugnare potius, quam armis frustra tentassent. Multi denique fugitiui Mauri, in Nominis Dei prouinciæ siluis habitant: qui, inita cum incolis amicitia, ferro flammaque Hispanos vbicumque
49 persequuntur, et inuentos frustatim dilacerant. Indorum porro ex Hispanica militari crudelitate superstites in nouo Orbe relliquiæ etsi olim res externas nihili propémodum facere, & ab auaritia remotissimæ esse consueßent: nunc tamen paucis exceptis, qui in maiorum temperantia, & animi moderatione perseuerant, eas res & opes, Hispani militis exemplo, studiose quærere, in easque velis ac remis incumbere, didicerunt. Nec inter cetera

quidquam apud Indos plerosque, æquè, ac poculenta & esculenta, magni ducitur. Benzonius Mediolanensis in Indum, à quo pullum emere volebat, aliquando incidit. Is, cognito, pullum suum ad cibum expeti, drachmam argenteam, quam Regalem dicunt, à Benzone oblatam, in os
„ inseruit. Vbi insipidam sensit: Abi, inquit, Christiane,
„ cum re tua vili, nullius etiam vsus. Pullum ego meum i-
„ pse comedam, nisi tu vicißim, quod edi poßit, mihi dede-
„ ris. At vero, ne quisquam cum salutis æternæ periculo, rebus hisce caducis plus, quam par est, incumberet: & scelerum impunitate ad rapinas animum adijceret: occulto quodam Præpotentis & Iusti Dei iudicio videtur euenisse: vt quod à nonnullis, in priuatum tantummodo luxum & vtilitatem, ex Indicarum regionum spolijs, parum iustè congestum erat: id omne plerumque prius, quam aut ad ipsos dominos, aut ad primos saltem eorum heredes transmitteretur: vel naufragio perierit: vel in piratarum manus inciderit. Sic nobili quodam naufragio, ne reliqua enumerem: nauis quædam ex ijs, quas Bouadilius ex Hispaniola in Hispaniam primum misit: vna cum trecentis Hispanis militibus, qui per seditionem multis incommodis et molestijs tam incolas, quam Columbos fratres adfecerant, et maiorum in Hispania litium auctores futuri putabantur: interijt. Quæ quidem naui, præter centum et amplius, aureorum, quos illi Castellanos adpellant, millia: quæ partim Regis, partim priuatorum quorumdam erant: & primum ex Indicis Prouincijs collectum insignem thesaurum efficiebant: vnum egregiæ magnitudinis auri granum vehebatur, vt id Reginæ Elizabethæ traderetur: at tale, quale numquam deinceps inuentum fuit. Aureorum enim Castellanorum tribus amplius millibus

61 libus & trecentis, æstimabatur. Francus prætereà vetus Hispanicæ gentis hostis, ab inuento statim Orbe nouo, piraticam in Hispanos exercuit: & ingentibus eos cladibus adfecit. Naues eorum cum thesauris & mercibus mari cepit non semel: inter quas vna Peruanis thesauris onusta fuit: ex cuius præda, singuli etiam nautarum pueri, plus quã octingẽtos ducatos nacti sunt. Sæpè etiam Hispaniolam, Cubam, Sanctũ Ioannẽ, aliasq. Insulas, & aliquot Continentis loca, diripuit. Captas naues passim, vna cum vectoribus, & præda, in Franciam simul auexit. Vectores autem rebus ferè omnibus exutos, terra in patriam redire passus est. Quid multis? Ex omnibus Naucleris, nautis, & Scribis, qui Indiam frequentarunt, pauci Francorum manus euasere. Propterea quod lucri cupiditate moti, naues illi suas vectoribus tantum, & mercibus onerarunt, et perraro eas armis, quibus hostes exciperent, instruxerũt. Horum igitur piratarum paucos ab Hispanis, sic ab omnibus rebus, quæ ad bellum necessariæ sunt, imparatis, capi contigit. etsi Francica quædam nauis aliquando, ducis tamen timiditate magis, quam Hispanorum fortitudine, capta memoratur. tantaq. inde lætitia in Hispaniola, præcipuè oppido Sancti Dominici, concepta: ac si Francia fuisset debellata. Nam adcidit, cum captiui eius nauis subinde in Hispaniam, non coniuncti sed per multas naues distributi, mitterentur: vt eorum quinque in naui quadam, saccaro, ceterisque mercibus, & quindecim millibus ducatorum, pecuniæ Regiæ, onusta, coniurationem noctu fecerint: & præcipitatis in mare Hispanis, libertatem sibi fortiter adseruerint: eamque nauim, cum omni præda, in Galliam, spolia ampla referentes, vexerint.

Enimuero: Supra ostendimus regendis Indis, non solum 53
Ciuiles ac Militares Magistratus fuisse datos: verumetiam, Ecclesiasticos esse institutos. Necesse ergo fuit quo illi Barbari ad ciuilē aliquā societatē cultumq; formarentur ipsos erudiri: vt autem erudirentur, Scholas erigi, in quibus, & linguas cum Hispanis communes, et artes, perdiscerent. Oportuit etiam, quod ad Christianam Religionem pertinet Tēpla et Monasteria, quibus ad pietatē et incitarentur, et exercerētur, & intra eius limites continerētur, ipsis exstrui. Hæc, ipsis primū Sacerdotes Hispani, & Monachi, præstiterunt. Tādem verò, qui ab Iesu Societatę nomen obtinent hoc munus sibi quoque serio sumpserunt. Nam Peruanam regnum, & Mexicanum, ingressi in vtroque Catholicam nostram Religionem, & litteras, diligenter docent. Itaque cum præter tria illa, paupertatis, castitatis, & obedientiæ, nuncupata Vota quartum etiam profiteantur quo sese vni penitus Romano Maximo Pontifici, ad omnia, nullaque re excepta, stricte deuinciunt et quocumque iubeat, ipsi migrent: eo etiam Euangelij vocem, vt eius omnes in terras sonus exeat, perferre minime dubitarunt. Ergo in duobus illis Regnis, Collegia, in quibus & Iuuentus linguas, & artes optimas doceretur, erexerē. In Peruano quidem, tria nimirum: Limense, Cuchense, Ciuitatisque Pacis. Residentias vero, quas illi nominant, quattuor: Potosinam, Sancti Iacobi, Xuli, Peraōsinā. Ea loca sunt in vrbibus, destinata illis è Societate, qui ad eas habendis concionibus, ex aliquo suo vicino Collegio, mittuntur. In Mexicano autem regno, quattuor Collegia fundarunt. Mexicanum videlicet Probationisque Domum in qua Domo, Patres Societatis seniores, vlterius exercentur: quo & se magis magisque, & pietatem

tem fidemque suam, probent. Porro: Collegium Mechoacanum, Cnaxacanum, & Angelopolitanum. Denique: Brasiliam prouinciam, quæ vna iuris imperijque Lusitanici, ad Occidentis Indiam quoque spectat: Collegijs tribus erudiunt: nempe: Bagacensi, Fluminis Ianuarij, & Pornambucensi. In ea, porro, Residentias quinque, quas adpellant, ipsi numerant. Portus scilicet securi, Spiritusque Sancti, ac Sancti Vincentij, Piratinimensem, & Mearum. Reliquum est quod addam: vt, quoniam Quareca, sola prouinciarum Americæ, quæ sub Aequatore sita est, cur Aethiopas olim nouit: hodieque generat. quã et Homerus, Græcorum antiquissimus, vnos Aethiopum facit Africanos: alteros Athlanticos, hoc est, vt interpretor, Americanos. Αἰθίοπας, inquit, τοὶ διχθὰ δεδαίαται, ἔσχατοι ἀνδρῶν: cur ergo Quareca sola eos gignat nigros, quæratur. Vix enim, hæc nigredo, in vicini Solis ardorem: vti Cosmographis & Physicis placet: tribui potest. Quoniam: sub Torrida Zona, multæ hodie nationes habitant: ab Aethiopibus tamen, longe alio colore distinguuntur. Aut igitur, in seminis naturam, ex Medicorum sententia, nigredinis caussa referenda est: aut certe, occulta quadam alta eius est ratio. Equidem, si quid altius perscrutari licet, diuinam esse sentio. Nam Bechaias Iudæus Rabinus, Hispanus, vir haud indoctus, qui, annis ab hinc prope trecẽtis, in Genesim scripsit, sic habet. Chamum Noachi filium, & canem, & coruum, sed fides penes sit auctorem: submerso iam terrarum Orbe, in Arca, operam Veneri dedisse: diuinitus hinc factum: vt eius Chami filius, ex eo patris cum vxore congressu, natus: omnisque adeo posteritas, internam patris malitiam, corporali nigredine testaretur. Canes vero, deinceps, in coitu, seminis colligaretur: & genitale

tale semen, per rostrum, Coruus emitteret. Illud sane constat: nullibi terrarum, nigriores homines, quam in mediterraneis Africæ locis, inueniri: ea autem loca Chus Chami nepos incoluit & omnes eius posteri. Quam ob caussam Aethiopes, Hebræis Chus-aph, ab adusta nempe facie, dicitur. Postremo: quod ad has occiduas Hispanorum nauigationes adtinet, præterire non possum: quasi suspicari posse veteribus fuisse, aliqua saltem ex parte, notas. Præter enim Homeri versum illum, de Aethiopibus Aristoteles, siue Theophrastus ille, de Mundi mirabilibus, scribit: Carthaginienses, decreto Senatus, Athlanticas nauigationes tum intermittere coactos: cum eorum permulti, in Athlantici maris terras illas bellorum Romanorum tædio, migrarent. Et Plato in Critia, & Timeo, indicat: in Athlantico Oceano præter ceteras multas quidem terras vnam etiam esse insulam Athlantidem. quæ Africam & Asiam magnitudine superet. Ac Seneca in Medea Tragœdia, nouum hunc Orbem quasi detexit. Refertque L. Marineus Siculus in veteribus Hispaniolæ insulæ fodinis, nummum aureum repertum: in quo, & Augusti Cæsaris effigies sculpta erat, & inscriptio. quem nummum Episcopus Consentinus, Pontifici Maximo miserit.

III NVNC de Lusitanorum nauigatione. Hanc veteribus cognitam maiore coniectura, quam de superiore, ducor. Plinius enim in Arabico Sinu Claudio Augusti Filio Imperatore fragmenta nauium Hispanicarum, quæ naufragio perierant, adgnita repertaq. tradit. Melaque Pomponius: Hannonem Carthaginensem cum exploratum missus esset vectum a Gadibus, ad Austrum, & Orientem. Africæq. littora pleraque, circumuectum. Porro ex Corne-

nelio Nepote, idem auctor est: Eudoxum quendam cum Lathyrum Aegypti Regem fugeret egressum ex Arabico sinu, peruectumque Gades. Multo vero ante: visum Cælius Antipater notat: quem ex Hispania in Aethiopiam, propter commercia, nauigasse, cognitum plane fuit. Idemque Nepos adfert: Q. Metello Celeri. C. Afranij in Consulatu collegæ, sed tum Galliæ Proconsuli Indos aliquot, à Rege Sueuorum, dono datos eos nimirum ex India, commercij caussa nauigantes, in Germaniam, tempestatibus abreptos, Sueuorum potius, quod Germanicum oceanum adcolant Regem crediderim. Denique Pius, cognomento Secundus, Pontifex Max. Asiam describens, ait In Othonis vita legi: sub Teutonicis, sic enim inquit, Imperatoribus Indicam nauim, vna cum Indis negotiatoribus in Germanico littore fuisse deprehensam: eoque ventorum vi, ex Oriente, propulsam constitisse. Detur Veteribus vsitatā fuisse: nobis tamen, noua est. Hæc sic habet. Annis ante aliquot quam Rex Hispaniæ Ferdinandus, nouum illum Orbem inuestigaret: Henricus Lusitaniæ Rex, bellum in Africa mouerat. Cuius belli occasione qui animo res ingentes conceperat, aditum sibi, ad remotissimas terras, & ad eam diem incognitas, patefacere cogitabat. Classem ergo, quæ id tentaret, Orientem eam partem versus, expediuit. Quam nauigationem Alfonsus, qui ei successit, intermisit multis alijs arduis Regni negotijs oppressus. Sed Ioannes filius eam, mortuo parte, ita renouauit: vt instructa classe, maximam AEthiopiæ partem perlustrauerit neque destiterit: donec in Bonæ Spei promontorium sic enim ab eius classis ductoribus, quod ipsis deinceps in Indiam nauigatio, certa

quasi

quasi promitteretur dici placuit: peruenisset. Illam is vltra etiam progredi iusserat. Sub id verò tempus quo Rex Hispaniarum Ferdinandus, sibi viam, ad nouum illum Orbem, aperiebat Emmanuel Lusitaniæ Rex Ioannis, antecessoris sui, vestigijs insistens Vascum Gamam, noua classi præfecit. Hic igitur repetita Ioannis nauigatione primus in Calecutium, quod est Indiæ regnum, penetrauit. Nam Regis omne studium, in Indiam contendebat. Etsi enim, ob id eam nauigationem maxime suscepit: quo Religioni Christianæ propagandæ cumprimis operam daret: huic tamen proposito hanc vtilitatis caussam simul et coniunctam, & indiuiduam comitem, adhærere oportuit: quod videlicet, vnius hac Oceani maris nauigatione si portus aliquot, quemadmodum firmandis viribus ei necesse fuit, occuparet: Venetis certe Indiæ commercia præripiebat et ea ipse sibi tota id, quod contigit adserebat. Nam Veneti, soliti antea erant aromata, lucrosissimasque merces, ex India per Arabicum sinum, cui Mare Rubrum nomen est in Alexandriam nobilissimum Aegypti totius emporium, adsportare, inde, Venetias: Quæ ex vrbe in singulas demum Orbis totius Christiani partes, distributæ mittebantur. Venetorum nauigatio, breuior erat Lusitanorum vero longior est. Et fiebat: vt Indicæ Venetorum merces, viliori pretio, quam hodie Lusitanicæ incorruptioresque venirent. Lusitani enim, omnem Africæ oram prætereguntur ac longa dein via, Orientem versus nauigant sexq. itineri conficiundo, menses insumunt. India Orientis regio est & Asiæ terminus. Olim etiam Alexandri in ea bellis, deuictoque Poro Rege, fuit longè nobilissima. Tantum enim littoris, secundum Melam, occupat India quantum, velis, per sexaginta dies ac noctes, cursus sit.

Si

Si tamen provinciæ longitudo, tanta esse potest. Naues enim ad nauigandum instructæ, plenis velis, secundissimoque vento, intra viginti quatuor horas centum communia milliaria Germanica conficere dicuntur. Quidam esse tertiam omnium Orbis terrarum partem, aiunt. Multitudine certè gentium, regnorum, prouinciarum, & vrbium est longe clarissima. Lenes in ea auræ, magna cæli temperies, vbertasque soli. Necessario ergo fit: vt, quod et Plinius testatur, maiora, quàm cæteræ regiones, producat, nimirum homines, animalia item, & arbores. Hinc hominibus, vita illic, ob aeris præcipuè puritatem, multò longior. Inter cetera autem commoda, quæ passim India fert, ab hoc nostro Orbe aliena: vel quæ illa, si nō passim, certis saltem in locis, gignit: hæc sunt potissimum. De hominibus gygantes vti referunt, & pygmæi. Ex quadrupedibus leo, rhinoceros, gryphes, qui & alati sunt. Silentio præterire non possum, neque debeo: Indiam, Elephantes innumeros gignere, aratro et armis aptos plures, ac maiores, quā Africa. Mares, binos dentes habēt, in superiori maxilla, non deciduos. feminæ vel nullos habent, vel multò breuiores. Zeilana insula, maximos & optimos omniū totius Indiæ, summique ingenij, & quibus reliquos obedientes esse ferunt, progenerat. Hi non modo vernaculam, sed etiam peregrinas linguas, si doceantur, intelligunt. Gloriæ sunt cupidi, beneficiorum memores, & iniuriarum vindictam expetunt. Capiuntur hoc modo. Cinguntur eorum pascua, ducentis hominum millibus, eaque paullatim in orbem contrahuntur, donec tandem in angustum coacti, effugere non possint. Ita in Pegua regno, aliquando quattuor millia Elephantorum, præter alias feras, simul capta, scribitur. Capiuntur & hac arte. Emittuntur in siluas, man-

sunt. Elephantis feminæ monitæ ne congressum admittant, nisi prius ad stabula reuersæ sint. Has alij, mares præsertim, continuò subsequuntur, vsque ad stabula. vbi tum abeuntibus mox feminis, facile concluduntur & domantur. Hac verò ratione domantur. Iuniores nimirum, verberibus obiurgatiōibus, et fame interdū etiam, beneficijs. Maiores ædibus inclusi, per fenestras spiculis petuntur. donec iam fessi vulneribus & fame, propè sint enecti. Tum blandis verbis, & promissis, ad mansuetudinem, pelliciuntur. procumbentesque Rectorum iussu, lauantur inunguntur oleo, & cibo reficiuntur. Deinde: singulis prope momentis interrogantur, qui valeant, quid petant. Sic paullatim mansuescunt. Rumor est: Regi Sianæ, esse Elephantum album eamque ob causam ipsum, Elephanti candidi Regem, adpellabant. Carnibus Elephanti crudis vesci Aethiopes, dicuntur. Elephas mures & formicas odit: & vbi eas in stabulo versari senserit non, nisi retorta introrsum proboscide, dormiet ne vllum ab illarum morsibus, aut arrosione incommodum capiat. Dentium Elephanti tantus est in operibus & instrumentis, monilibusq. vsus: vt ex regione, Sofalæ & Melindi interiecta quotannis, in Indiam deuehantur millies sexcenta pondo præter eos dentes qui ex plerisque Indiæ Prouincijs conuehuntur. Huius eboris aliqua pars in Chinarum regionem defertur maxima verò Cambaiam. Propinquis enim mortuis feminæ illico omnia monilia quorum viginti genera, ex ebore confecta, singulæ in brachijs gestant confringunt, et posito luctu, noua inducunt. Ebur maiorum dentium pluris minorum, minoris æstimatur. Ex reptilibus verò in India insitati nobis, sunt dracones, aspides & ceteri id genus immanes, horrendiq. serpentes. Scorpiones etiam

alati.

dati. Et Aquatilium quæ ἀμφίβια, Hippopotamus Gan-
gisque ac Nili incola, Crocodilus. Aues non paucas habet,
nostris dissimiles, & alias quæ nobis desunt veluti: variæ
speciei Psittacos, quibus referta est. Fruges, bis quotannis
in ea feruntur ad maturitatem peruenire. Fructus, a no-
stris differunt. Mirobalana, & Cassia præstat. Arbores ge-
nerat, semper frondentes, et admodum proceras. arundi-
nem præcipue. Est & arbor ibi, quam sola creat, Ebenus.
7 Aromata & simplicia quædam medicamenta Orientalis
Indiæ, nobiliora vir in eis exercitatissimus, & eruditissi-
mus Carolus Clusius, Atrebas ex Lusitanis Medicis dili-
genter exposuit. Ea quam potero breuissime perstringam.
Ambarum optimum, Naledina insula generat. Circa Cõ-
morinense promontorium, Ambri fragmentum inuentum
est, trium ferè millium pondo. Inuenitur, sed rarò, in Ti-
moia & Brasilia. Aloe plurima, in Cambaia & Benga-
la, sed laudatissima, in Zacotora. Agallochum, siue lignum
Aloes legitimum tantum ex India deportatur. cortice,
non cute, vestitur. Asa fœtida, cibus & medicamentum
Jusculis, et oleribus, eam commiscent, confricato primum
ex ea, lebete. Frequens in Mandoua, Chitora & Delia.
Beniu, gummi genus est. ignotum Græcis, Latinis, & In-
dais. Vulnerantur arbores vt maiori quantitate effluat.
Duplex eius genus. nigrius in Iaoa & Zamatra, reperi-
tur. Thus in Arabia tantum nascitur. cuius apud Indos
Medicos, vsus frequentissimus in China & regionibus
Malacæ vicinis. Myrrha plurima, ex Arabia, & Abyssi-
na Aethiopia. Lacca in regione Peguæ prouenit. Magnæ
eam formicæ, in terræ viscerib. alibiq. natæ in vasta cuius-
dam arboris folijs, prunum referentes minutis surculis
& ramulis, apum more, elaborent materiam ex ipsa ar-
bore,

bore, ac surgentes ibi deinde rami reuulsi, in vmbra siccantur donec decidant ramuli. Lacca vero tanquam in surculos concreta, manet. interdum, ligni fragmenta inhærent. Sincerior tamen, eorum expers est. Cancamum gummi genus: ex Guinea vehitur, myrrhæ quasi simile. decidit ex proceris arboribus, quæ Myrti habent folia. Vnum est album: aliud, subnigrum. Caphura: gummi est, quod in ligni meditullium cadens, deinde extrahitur, aut per rimas exsudat: primum, candidum: sineque vllis rubentibus, aut nigricantibus maculis. Nascitur, in Burneo, Bairroso, Zamatra, & Pacema. Duorum est generum. Vnum, quod e Burneo aduehitur: Europæ, propter maximum sui pretium, hactenus incognitum. Alterum, è China: hoc in orbiculares panes coactum, ad nos aduehitur. Soli Græcorum Aetio, notum aiunt. Cate, siue Lycium dentibus relaxandis familiare est Indis. Arbor, vnde extrahitur, fraxino similis magnitudine, folio minuto Ericæ simillimo, perpetuo virente. vnde lignum, vulgo Semperuiuum adpellatur. Eius frequens vsus, cum Betre in masticatorijs. Plurimum nascitur, in Cambayæ vrbibus, Bazaima, Manora, & Damana. & in Goæ Continenti. Mannæ tria genera ex Vzbequa deportantur. Tutia ex Quirino in Persiæ regione Ormuzio finitima, fit, & conflatur, e cineribus arboris cuiusdam, nomine Goan, istic nascentis. Cuminum ijsdem locis, laudatissimum totius Persiæ nascitur. Ebur, ossa sunt elephāti. Canella, siue Cinnamomum. cuius, duo tantum genera. alterum, in Zeilana, alterum, in Iaoa, & Malauare, nascitur. In America, nulla in China quoque nulla, producitur Sandalum, Rubrum, in India citra Gangem: Album, & Pallidum, vltra Gangem: & in Timora, insula portuosa nasci-

ſcitur. Indi eo contuſo mori arijs lapidibus, & aqua macerato ad æſtus tollendos, & odorem conciliandum corpus totum inungunt. Aduehitur vtrumque Malaca, Luſitanorum nauibus in maxima totius Indiæ Emporia nimirum Cochinenſe, & Goenſe. Indeque in Malauarim, Canaram, Bengalam, Decanam & Guzaratem. Perijt enim Luſitanorum bellis, Calecutium proximis ſuperioribus annis, florentiſsimum Indiæ totius Emporium. In exteras regiones importata Sandali arbor, etiam creſcit. Nam Andanagere, regni Decanæ primaria vrbe, creſcit. & in Regis Nizamoxæ hortis, ampliſsimis. qui omnium peregrinarum arborum etiam noſtratium, quæ fructiferæ ſunt genere ſunt excultiſsimi. Betre Indi ſuauioris halitus gratia, cum alijs mixtum potentiores maſticant. Idemque faciunt plebei cum potentioribus locuturi. Vel, qui eo carent manum ori adponunt, ne eos halitu offendant. Os enim non habere odoratum ſummæ apud eos eſt inciuilitatis. Mulieres quoque, viris congreſſuræ illud Betre maſticant laſciuiæ maximum id eſſe illectamentum, arbitrantes. Sed ab eius eſu abſtinent, cum defunctos propinquos lugent. Macis arbor, in inſula Banda prouenit myriſticamque nucem, Macin, profert. Garyophyllum, in Maluccis inſulis quinque ſolis, quarum Gilolo primaria eſt, naſcitur. Colliguntur Garyophylli à die XVII. Calendas Octobris, in Ianuarium vſque, & Februarium violenta flagellatione, ſummis arboribus excuſſi & per triduum in ſolo mundato, ad ſolem ſiccati. Piper copioſe in Malauari prouenit. maritima regio eſt quæ a Comorino promontorio, Cananorem vſque pertingit. Naſcitur & in inſulis, Iauæ vicinis, & Sunda, & Luda. Piper longum, in Bengala regione quingentis milliaribus a Malauari diſsita

prouenit. vbi & candidum, & nigrum, gignitur. Album, rarum est: procerumque mensis inferri solet. Fausel, plurimum in Malauari crescit. in Guzarate & Decama locis duntaxat maritimis, neque copiose, sed laudatum, nascitur. optimum, in Mombaima insula. plurimum in Zeilana, sed candidum. Tamarindi medicamentum est notum. optimi in Cambaiete & Guzarate proueniunt. Anacardium copiosum in Cananore, Calecutio, Cambaia, & Decama. Calamus Aromaticus, per vniuersam Indiam seritur. in qua tantum crescit. plurimus, in Guzarate, & Balaguate. in Goa quoque, sed paucus, gignitur. Nardus. in Mandoua & Chitora, prouincijs Delie, Bengala & Decama vicinis iuxta Gangem nascitur. Costum circa Guzaraten, in Mandoua & Chitora. plurimus Malacca vsus est. Turbit in Cambaiete, Surrateque, Dio insula, & Bazaimo, vicinisque locis, procreatur. Rhabarbarum omne, in Chinarum prouincia nascitur. China, radix, oritur in vastissima Chinarum regione, quæ Tartariam spectat. Veneream quidem luem, quæ Chinam & Iaponiam, aliasque Indiæ Prouincias, longe lateque peruagatur. mirifice curat. Adeo: vt, postquam eius vsus, per Indiam increbuit: id quod post annum Christi millesimum, quingentesimum, trigesimum quintum contigit: Guaiacanum lignum tanquam Hispanus quispiam belluones Indos, nimia inedia enecans vilescere cœperit, vel potius omnino profligari. Galanga minor, è China maior & deterior, ex Iaua insula ad nos aduehitur. Gingiber semine, aut radice satum, in omnibus Indiæ nobis notis locis, gignitur. optimum est, Malauaricum: idemque frequentissimum, Arabibus & Persis expetitum. secundum locum obtinet id, quod in Bengala rep-

repperitur. tertium quod in Dabulo & Bazaino, omni-que ea ora maritima. Sapphiri genus vtrumque, aqueum & obscurum inuenitur in Calecutio, Cananore, & Bisnagua. præstantiores ex Zeilana. laudatißimi, ex Pegua adferuntur. Hyacbintus & Granatus, nascuntur in Calecutio, & Cananore. Granatos præbet Cambaia, & Balaguate. Oculus Catti ex Zeilana, laudatißimus in Pegua, nonnulli multò pluris apud Indos quam Lusitanos, fit. Lineus pannus, ita ad lapidem hunc compressus, vt gemmæ meditullium siue oculum tangat nullo igni vri potest. Coru, herba Malauarica dicitur quod Malauares, eam, primi omnium, esse præsentißimum dysenteriæ remedium, docuerunt. Mangas fructus omnes Europæ fructus, suauitate superat. optimus, in Ormuzio producitur. Secundus ab hoc, in Guzarate. tertius, in Balaguate. Arbor Mangas, bis quotannis fructum fert. Cidonia Bengala in Bengala enim vicinisque regionibus prouenit arbor est oleæ magnitudine. Fructus aduersus alui profluuia vtilis. Catambolus fructus in Goa, minoris oui Gallinacei magnitudine in quattuor partes dissectus, nascitur. palato gratißimus, saccaro conditus. Brindones fructus. eo, tinctores vtuntur. cortex eius seruatur, aceto conficiendo. Datura planta in India citeriore frequens. in Malauaro nascitur. Eius florem, aut semen fures in eorum cibum iniiciunt quos deprædari volunt. Eo sumpto, mente alienantur. eoque soluuntur in risum: & magna libertate id sinunt quod illis libitum est, prædari sinunt. Bangue, planta cannabi similis aptißima somno conciliando. Sed & Munsum gignit India, Cardamomum maius, & Laserpitium. Margaritarum autem, gemmarumque, & vnionum ple-

na est. Adamantes habet, carbunculos, pyropos & quos adpellant topazios, berillos, chrysoprasos. Auri etiam fodinis & argenti non caret. Quamobrem: a Poetis, sapè Dites adpellatur. Mirum sanè, vel miraculo potius simi- 8
le, posteritati videbitur eo vsque hominum nostrorum industriam, ac labores, penetrare potuisse: vt hasce duas nauigationes Orientis & Occidentis, inuenerint. Sed quid non audet, vir magnanimus? Nonne enim Magallanus natione Lusitanus non prius ab Europæis tentata nauigatione fretum, quod ab eo nunc Magallanicum adpellant quinquagesimo secundo latitudinis gradu, ad Austrum, aperuit? Nonne, per inferius hemisphærium, immenso cæli marisque tractu superato sub Orientem Solem ad Moluccas peruenit? Nonne vna, ex eius classe, nauis, Victoria nomine eo in insula Mantama cæso in bello, digressa memorabili ad omnem posteritatem facinore reliquum itineris, per superum hemisphærium Indiæ, Africaeq. oras præteruecta tertio ab discessu anno Sebastiano Cano Nauarcho, incolumis in Hispaniam peruenit? Ergo vniuersum Orbem hæc nauis, circuiuit. & nunc illorum, nunc istorum Antipodum prouincias, adtigit. Quamobrem, eius nauis relliquiæ Hispali memoriæ caussa iure meritoque posteritati reseruantur. Præterea historiæ produnt Va- 9
scum Nonium Valboam in Oceano instituta ad Meridiem nouâ nauigatione id mare detexisse, quod vulgo Surum nominant. Ex altissimo conspectum monte, socijs id ostendit. eiusque possessionem, Hispaniarum Regis nomine adhibitis ex solemni more testibus, & notario cepit. posteaque paullo, Margaritarum insulam repperit. At ne omnis, vnis Hispanis Oceani maris gloria, totaque con- 10
cederetur Britanni, Septentriones, noua in Moscouiam

na-

uigatione, ab hinc annis viginti plus minus, illustrarunt. Nam bellis Sueticis à Moscouitarum, Naruicoque Liuoniæ, exclusi commercio: iter ad illos Oceano hinc Noruegiæ, Finnarchiæ, Lappiæ, Scricfinniæ, Biarmiæque: illinc Groenlandiæ littora, præteruecti vltra septuagesimum latitudinis Aquilonaris gradum sibi patefaciunt. Quam nauigationem Belgæ postea non sine tamen, cum iisdem Britannis, velitatione sunt secuti. Eo vehunt argenti veteris fragmenta, lineasque vestes prope detritas · omnisque generis minutiores merces, ad vsum cultumque corporis hominum vtriusque sexus · veluti lintea & byssea cingula, periscelides, crumenas, cultros & id genus sexcenta. A Moschis autem, pelles omnis generis pretiosas adferunt. & salmones salitos, fumoque duratos. Qui enim eas prouincias frequentant · piscatores prope omnes sunt. Soluunt Belgæ ex Batauis, circiter Idus Martias · vt ante Solstitium æstiuum eo naues adpellant. Moschi enim in littore Boreali sedes non figunt sed circa æstatem eo, piscationis, & commercij gratia, tantum se conferunt. postea, aduentante hieme, domum reuertuntur. eoque nomine, mercatores in Continentem ad eos commeant. Nec illic, vltra septem aut octo hebdomadas, hærent: ne, ab asperitate ingruentis hiemis obruantur. Fertur, Enchusana quadam nauis hac via Sarmatiæ, Asiaticæ, & Tartariæ, littora mercatorum quorundam sumptu, diligenter explorare. Denique · ne quid intactum relinquam · Batauli quidam; Carolo Quincto contra Gallos bellum gerente, ne in Gallorum manus inciderent ex Canarijs insulis cursu ad Boream flexo per Orcades & Hebudes indeq., per Oceanum Germanicum: Sebastiano Bolmano, Schiedamensi Batauo, Nauarcho · in Zelandiæ Veriensem por-

tum maxima commeatus inopia pressi peruenere. Sed 12
ad Lusitanos, à quibus sum longe digressus, redeo. Itaque Lusitani cognitis tot ac tantis illis Indiæ opibus: nihil potius habuere quam vt, portubus, vrbibus, ac locis suæ nauigationi quo eam securam redderent oportunis quam primum potirentur. In eamque rem omnes sedulo neruos contenderunt. Oppidis ac locis ergo, quæ cepissent, præsidia statim, & præcipuis etiam arces, veluti Cambaiæ vrbi, imposuere: a qua Turcam, eam expugnare conantem, reppulerunt. Calecutij & in Aurea Chersoneso, quam Malacam vulgo nominant multa Indiæ commercia sunt frequentissima. In hanc autem Chersonesum ex insulis Moluccis non procul dissitis, Aromata importantur. In ijs enim Insulis nascuntur. Quæ igitur oppida, portus, ac loca, Lusitani cepere: ea præsidijs, & opere, diligenter munierunt. Cum vicinis vero Regibus ac principibus quos in ijs regionibus ipsi opibus & potentia præstare cognouerant: amicitiæ ac pacis, & commerciorum fœdera iunxerunt. His artibus bello quæsita, retinent. tum quod legum, quas victis dedere Magistratuumque, ac tributorum vinculis: nec non, constituta, qua licuit vbique, Christiana Religione ea quoque sibi confirmarunt. Hispani 13
cum publici etiam commodi sui non immemores ex Moluccis insulis, in Auream Chersonesum tot opes efferri, tot Aromata aduehi cognouissent: omni studio sibi contendendum putauerunt vt noua reperta via, in eas ferri possent. Quam Magallanus, Caroli Quincti iussu explorauit. Quæ res, cum dissidiorum inter Reges caussam præbuisset: & vtrisque clientes earum ius ad suas partes reuocarent certatum fuit disputatio: vtri nimirum diuisionis Orbis iure Alexandri Sexti Summi Pontificis decre-

to sancitæ deberentur. Quoniam enim duabus hisce, Hispani in Orbem nouum, & Lusitani in Indiam, detectis nauigationibus fiebat: vt, vterque, vlterius progrediendi cupidus alias porro Insulas, & regiones indagaret: nauium præfecti, ipsique adeo classium duces, in eam cogitationem & expeditionem, acriter incitabantur. Inuentorem quippe gloria comitabatur, idoneus ad audendum omnia stimulus. Ad hæc adcedebat Regis fauor, & beneuolentia præmiique magni certa spes. Quare contemptis periculis vniuersis, eo quisque labores suos conferebat: vt Regi suo, recens repertis terris, aliquam prius incognitam aperiret. Sic eueniebat vt omnia vtrique perlustrarent. Hinc vero periculum præuidebant, fore: ne, dum tanto hæc studij ardore procurarentur Hispanus Lusitani, & Lusitanus Hispani, nauigationes institutas, impediret. Ergo: locum aliquando controuersiis & inter amicos Reges, eorumque clientes, bellorum aut odiorum certè occasiones præberi. Ne hoc adcideret, duo hi Reges sibi magnopere cauendum duce-
4 bant. Tandem: ex ea, quam dixi, auctoritate Alexandri Sexti, Maximi Pontificis vniuersum Orbem in duas æquales partes facto vtriusque ab insulis Hesperidum initio diuiserunt. Quæ Insulæ Capitis Viridis ex opposito eius nominis in Africa promontorio dicuntur. Ducta igitur ab Arctico est linea quæ per Fortunatas quas hodie Canarias vocant & Antarcticum permeans, in eodem demum Arctico fixa maneret. Ergo quidquid, ab Hesperidibus recta in Orientē nauigantibus, Lusitanis incognitæ terræ ad centum octoginta gradus detegeretur, id omne ijs cederet: quidquid autem in Occidētem ad totidem gradus

Hispanis. Quamobrem: Hispani, cursum in Occidentem, ad nouum Orbem nauigantes his pactis adstricti tenuere. Lusitani autem per Meridiem, & Hesperidum littora, & Aequatorem, Tropicumque Capricorni, transeuntes demum per Arabicum & Persicum mare ad Indiæ littora citra Gangem: vbi Calecutium, celeberrimum Indiæ totius Emporium, deferuntur. Inde Taprobanam & in Auream Chersonesum, tandem ad Sinas & Iaponios vsque, extremos Orientis populos. Totus autem ille Continentis Asiæ tractus, qui vltra Indum, ad Austrum & Ortum, Indico & Eoo mari ad SeptemTriones Tartaria definitur: Indorum Sinarumque regionibus constat. India 12
vniuersa quæ Indo flumine, Tauri iugis, Sinis, & Oceano circumscripta, Gange interlabente, veteribus duplex fuit: duabus peninsulis ad Meridiem longe in mare procurrens, tres amplissimos Sinus efficit, frequentibus portubus & oppidis illustres. Nunc in multos principatus et regna armorum & mercaturæ studijs clarissima diuiditur. In ea, quæ ad Occasum est, peninsula Cambaicum, Delium, Decamense, Bisnagarense, & Narsingense regna sunt. Decami Rex est potentissimus. Qui nunc regno potitur, Nizamoxa nomine, præter mediocrem doctrinam, qua præstat, semper apud se Medicos eruditos alit magnis stipendijs, tum Persas, tum Turcas. Illud in Indicarum regionum plerisque, est memorabile: tenuiores Regibus suis, munerum loco, rosas nostrates offerre solere: quib. eorumdẽ Regũ cubicula insternantur. Bisnageroq. Regi quotannis ex odoribus & floribus tributa, ad quinque prope millium Hispanicorum nummorum aureorum, summam, solui. Sunt in eadem peninsula, ex Calecutij interitu duo, proxima Patrum memoria, nata Emporia,

longe

longe celeberrima Goanum, & Cochimense. Illud tamen, quam hoc, frequentius efficit, totius per Indiam Lusitanorum imperij administrator, qui Prorege firmas ibidem sedes habet. Vrbs Goa, varijs hominum generibus abundat. Amplißimum hic Collegium, Societas IESV Ioannis Tertij Lusitaniæ Regis beneficio egregiè locupletatum possidet. In quo, vltra sexcentos diuersißimarum gentium pueros, ad pietatem & litteras diligenter informari proditur: nimirum Brachimanas, Persas, Arabes, Aethiopes, Cafres, Canarios, Guzarates, Dacanios, Malauares, Bengalanos, Canareos, Peguos, Patanes, Chingalas, Iauenses, Malaios, Manzcabos, Macazaios, Maluccos, Sionios, Mauros, Sinas ceterosque id genus. Et ex hac demum schola quæ Theologiæ, bonarumque litterarum studijs floret, in omnes Orientis prouincias, domum quisque suam, mittuntur. Adeo: vt hoc Collegium totius in India Christianæ Religionis, & Reipublicæ seminariū, non immerito dici poßit. Sed præter Goanū hoc collegium, alia quoq. collegia eadē Societas fundauit. Itaq; hactenus in Orientis India, Septem numerantur. Goanū videlicet, quo de agitur Cochinense, Bazainense, Salsettanum, Malacense, & Iapponiorum Bungense. Residentias autem, quas Socij nominant tredecim sunt: Cherana, Sancti Thomæ, Damanensis, Tannensis, Bandoranensis, Caulana, Trauancori, Commorinensis, Manarinensis, Sinensis, Aethiopica, Ambrinensis, & Sanctæ Trinitatis. His addantur Iapponensis Veluti Meacensis, Emurensis, & aliæ quædam. Alterius vero peninsulæ regna sunt hæc: Vermanum, Auanum, Peguanum, Sianense, & Malacense. Quod postremum, eiusdem nominis vrbem primariam; Emporio simul vlterioris Indiæ frequentißimo, & Societatis Collegio celebrem,

brem, habet. In intimo, medij Sinus Indici, recessu, qua
Ganges fluit, sunt Orixa, Bengala, & Mandao, ditiones
nobilissimæ. Ad Ortum, Camboia, & Campa. Flumina,
totius Indiæ maxima, sunt; Indus, & Ganges. Gangem 17
fluuium, Indi sanctum existimant. ita vt, morituri regni
Bengalæ indigenæ & incolæ, hoc flumine mergi se iubeant.
Sed pedibus dumtaxat. Sunt autem in eo flumine certa I-
dolorum delubra, ad quorum cultum cateruatim conflu-
unt mercatores è Guzaratis, & Decanæ regni incolis; ma-
gnaque donaria eo inferunt. Indiæ, innumerabilis pro- 18
pemodum Insularum numerus, adiacet: Clarissimæ sunt
Zeilanda siue Zeilana; & quæ nunc Samatra; Veteribus
Taprobana; dicitur. tum Iaua duplex, Maior, & Minor.
Quarum pleraque Lusitanis parent, aut cum eis pacem
& amicitiam conseruant. Zeilana insula, octoginta mil
liaria Lusitanica continet in circuitu. in longitudinem ad
triginta protenditur. Sita est e regione Promontorij Co-
morimi. Populosaque est admodum, tametsi, magna ex
parte montosa. Eius incolæ nominantur Chingalæ. Vberri-
ma totius Orbis, laudatissimaque. Nucum Myristicarum
feracissima. Garyophyllos, piperque gignit. Omnis item
generis gemmas, præter adamantes, habet. Margarita-
rum, auri, argenti, magna copia. Siluæ, omnis generis aui-
bus scatent. pauonibus, gallinis, palumbis varij generis,
multoque venatu, ceruis & apris. Delicatissimi istic fru-
ctus, tametsi sponte nascentes. ficus, vuæ, aurea mala, sua-
uitate, reliqua totius Orbis superant. Ligno & ferro abun
dat. Multa palmarum genera, optimique, vti dixi, Ele-
phantes. Quæ de India Regibus auditu iucunda referri, 19
posceret hic locus, ne longior sim, prætereo. Multa de eius
situ, populis, legibus & moribus, Strabo. De Simijs hoc ex

eo addam: infinitos in India, praesertim in silua ad Emodios montes, inueniri, maximis canibus maiores: praeter faciem, quae nigra est, albos esse totos, caudis, vtpote duorum cubitorum, longissimis. Hoc animal, non minus, quam Elephantes, ad humanum ingenium & captum accedere. Cum enim exercitum Alexandri vidissent: ipsos etiam in collibus quibusdam ordines instruxisse. Milites, exercitum hostilem putasse, & in eos contendisse. re tandem per Taxilum comperta: cessasse. Ergo, cum omnia, quae fieri videant, imitentur, & in arbores fugiant, ijsque insideant: venatores catinum aqua plenum in conspectum ponere, oculosque ex ea sibi abluere, postea pro aqua, posito visco, discedere. & ijs eminus insidiari. Vbi animal ex arbore descenderit, & sese visco illinerit, & conniuenti palpebrae cohaeserint: viuos capi. Vel, venatores, culleos quosdam in braccae modum induere. abire, persimilibus ibi relictis, interius villosis, & visco illitis. & simias se his induentes, facile capi. Tygres, apud Prasios, duplo etiam maiores leone gigni, scribit. tum serpentes duorum cubitorum, cum membraneis, vti vespertiliones, alis, & per noctem volare. Scorpios denique volucres, ingentes. Validissimosque molossos, qui Leonem quoque, Taurumque detineant. Viperae quaedam ibidem, sedecim cubitorum reperiuntur. Animalia: quae apud nos mansueta sunt, apud illos sunt fera. Arundo quaedam nascitur, vlnarum triginta longitudine. Lapides India pretiosos: crystallum, Carbunculos varij generis, & margaritas, gignit. Sapientiae apud indos opinio penes eos est, quos Philosophos adpellamus: Philosophorum autem illis esse praecipui numerantur: Baneanes, & Bramanes. Baneanes, tametsi nunc potius Negotiatores, quam Philosophi nominandi veniant,

sunt sectis inter se diuisi. In eo tamen religione quadam omnes conueniunt: vt rem anima praeditam neq. occidãt, nedum occisa vescantur. Hoc praeceptum tam stricte obseruant, vt plerunque captas aues redimant, quas deinde pristinae libertati restituant. Neque napis, allijs, pulmentis rubro colore infectis, neque vino aut aceto, neque Nimpa, neque Ortaqua, potionis generibus vtuntur. Intenti longis ieiunijs se macerant, nocte tantum modo sumentes pauxillum saccari cum lactis, aut aquae potu. Superstitiosiores, interdum cibo viginti diebus abstinent. Formicis & auibus aquam bibendam praebent, saccaro dulcatam. Quinimò ex eorum instituto, nosocomium auium est in Cambaiete, in quo omnis generis aues curantur, quae sanitati restitutae, dimittuntur liberae. Haec est apud illos eleemosyna. Morituri, solent nonnulli certam facultatum portionem testamento legare, viris quibusdam, qui per solitudinem vagentur, & aquam peregrinis, & iter facientibus dent. Eodem vestium genere, quo Gymnosophistae vsi fuisse perhibentur, amiciuntur. & eos, animarũ transmigrationem in alias atque alia corpora, credere, rumor est. Brachmanes similem cum Baneanibus de hac animarũ transmigratione opinionem traduntur sequi. Degunt in Balaguate, Cambaia & Malauare. Cibum non attingunt, nisi primum loti toto corpore. Habentur in maiore veneratione, quam Baneanes. Ex his enim Scribae Regibus deliguntur, & Negotiorum procuratores, tum Quaestores & Legati. Hi tamen oẽs. & qui in maritimis locis, quae Cuncama dicuntur, habitant, omni carniũ genere, excepta vaccina & porcina domestica, vescũtur. Animas, vti Pythagorei, mortuis corporib⁹ in alia corpora, quemadmodũ dixi transmigrare, credũt. aliaq. multa ridicula. Libros quosdã et Prophe-

phetas habent, quibus superstitionem suam sunt enim Indicorum sacrorum Antistites stabiliunt. Curam phanorum gerunt, quæ Idolis sunt dedicata. Aedes, quas cum Idolis inhabitant, Pagodes appellantur. Vaccas adorant, easque non mactandas docent. Deum opinantur esse nigrum, hunc colorem, qui familiaris ipsis est, pulcherrimum arbitrantes. Hinc etiam vt plurimum ipsorum idola nigrore sunt horrida impuroque oleo perfusa visu vero adeo fœda vt vel solus eorum aspectus intuenti terrorem incutiat. Compluribus e plebe, idola admodum esse edacia, persuadent: ideoque pecuniam ipsis, & varia esculentorum genera adferenda, persuadent. Hoc nimirum commento, sibi suisque, victum largè procurant. Hinc bis cottidie, nimis credulum vulgus, per domesticos nummum dijs offert. Illi vero furiosorum more, saltantes sistratiq. epulantur. Tunc idola cibum capere, miseris persuadentes: & ne quid sibi suisue desit, idola vehementer esse irata, populo denunciant, quod imperata non fiant: & nisi deos placet muneribus, fore confirmant, vt aut occidantur ab ijs, aut calamitatib. afficiãtur; aut in ipsorũ ædes immittantur dæmonia. His eos technis in errore metuq. detinent. Quod quidem interdum etiam eorũ aliqui non dissimulant, sed egestate se purgare conantur: quod præter saxea ista idola, nihil in bonis habeãt. Amaracum herbam magna superstitione, & ceremonijs, pro numine venerantur. Quamuis interdum inter eos aliqui reperiantur, præter cetera, Astrologiæ peritissimi, & in magnis dignitatibus constituti: plerique tamen plus malitiæ, quàm litterarum habent. Polygamiam naturæ lege probibitam, agnoscunt. Præcepta quoq. diuina illa decem, & accuratam singulorum interpretationem, litterarum monumen-

tis sibi traditam, callent. Quibus libris illud etiam quasi vaticinium contineri fatentur: fore tandem aliquando, vt omnes vni tantummodo legi pareant. Quos in disciplinam suam admittunt; eos sancte polliceri compellunt · se mysteria, quæ sunt audituri · nemini vnquam hominum prodituros. Inter hæc autem mysteria, illud etiam numerant · nimirum, ne vnquam profiteantur, adorandum esse creatorem cœli & terræ, qui in cœlis est · sed Idola potius, quæ Dæmones esse norunt. Linguam peregrinam, vti Latinam nostri · Magiam etiam & incantationes, in scholis docent. Dies Dominicos, qui Doctores ex illis sunt, religiosissime venerantur: in quibus nihil aliud, quam hanc Orationem frequenter pronuntiant: Adoro te Deum, cum tua gratia, & auxilio, in æternum. Ingenio perquam acuto sunt. Capillos a pueritia summa cura nutriunt, & funiculum triplicem · insigne id sectæ est · magna cum superstitione, e collo gerunt. E Christianorum, Ecclesiasticorum præsertim, manibus, cibum accipere · sacrilegio simile ducunt. Fuerunt hi Brachmanes antiquitus Satrapæ · & Indicæ regionis Domini. Videntur autem 22
hæ duæ Philosophorum sectæ ab antiquis Indorum Gymnosophistis, quorum etiam duo genera fuerunt, originem traxisse. Brachmanes ex generis successione, sapientiam, velut hæreditariam sectabantur. Hi præstabant. quod eorum decreta magis essent consentanea. Germanes alterum eorum genus · electione ad Philosophiæ professionem adsumebantur. Eorum honoratissimi, Hyoboli, quod in siluis, Indiæque solitudinibus sub diuo agerent, adpellati. Solis frondibus & siluestribus frugibus viuebant · ab omni carne abstinebant. Cum igitur optima domus ea sit, quæ non magno adparatu, sed minimo quidem indiget: tenui

victu

victu contenti, miraculo fuere. Nudis incedentibus, vestitu fuit, arborum cortex: vel Diodoro, lineum e mollibus filis ac pellibus indumentum. Id vero nec igne comburebatur, nec aquis expurgabatur sed vbi sordidum, maculisque plenum erat, in flammam proiectum, planè candidum postmodum reddebatur. Vini & Veneris, coniugijque, nisi post annos septē & triginta in eo vitæ genere insumptos, expertes erant. De Republica cum Regibus deque diuinis, Sacrisque rebus disputabant deque sideribus, quæ diligenter obseruabant. Et de ceteris, quæ ad naturam perscrutandam pertinent. Eoque ab ijs colebantur. Ab omnibus enim voluptatibus, quibus hominum vita corrumpitur, abstinebant. Quapropter maxima erat apud omnes virtutis eorum auctoritas. Porro: tanta continentia præstabant vt Solē ab exortu ad occasum, stantes & immobilibus oculis, contuerentur & feruentibus arenis ipsi, toto die alternis pedibus insisterent. E contrario vero, Caucasi niues, hiemalemque vim sine dolore perferebant cumque ad flammas se adplicuissent sine gemitu, vt Cicero ait, adurebantur. Corpora ergo sic ad laborem exercebant: quo mentes confirmarent suas, quibus motus omnes sedarent, & bona per ipsos omnibus consulendi publice priuatimq; vera facultas præsto esset. Itaque omnis eorum Philosophia eò tantum spectabat vt benè viuendo, bene quoq; morerentur. Ad eos his rebus claros, Apollonium illum Thyaneum Pythagoreum, profectum fuisse, Hieronymus ex Philostrato testatur. quo nimirum Iarcham in throno, inquit, sedentem aureo, & de Tantali fonte potantem, inter paucos discipulos de natura, et motib. siderū ac dierum cursu docentem audiret. In Aethiopiā denique perrexisse, quo Gymnosophistas, & celeberrimā Solis mensam,

ſam, inquit, videret in ſabulo. Præcipuè enim Solis numi-
ni maieſtatique deuoti conſecratique Brachmanes erant.
His intenti Philoſophiæ ſtudijs, Alexandrum, cum ad eos
in Indiã expeditione penetraſſet, acriter increparunt:
quod cum mortalis eſſet, mortali tamen ſorte non conten-
tus, vniuerſum Orientem latrocinijs infeſtaret. Alij inter 23
hos Germanes extitere, qui, tanquam Medici, circa cor-
pus hominis ſuam philoſophiam exercerent. Hi, non ſub
diuo degebant: oriza ijs, & farina cibus, per cibos medici-
nam faciebant: ex medicamentis vnctiones præferebant
& cataplaſmata. In laboribus attamen, veluti Hyboli, to-
lerantia conſtantiam præſtabant, adeò, vt cottidie in geſtu
immoti perſeuerarent. Alij Germanes fuere diuinatores 24
& incantatores. Hi rituum, & eorum, quæ de defunctis
vita feruntur, peritia valuere: perque vicos & vrbes erra-
bant: ea, quæ de inferis commemorantur, didicerant: quæ
videlicet ad pietatem ſanctimoniamque ſpectant. Oppoſi-
tum omnibus hiſce Gymnoſophiſtis Philoſophorum id ge-
nus fuit, quos Premnas appellarunt. Contentioſi erant i-
ſti, totique in reprehendendo poſiti. Brachmanes, quod
phyſiologiæ & Aſtronomiæ ſtudijs incumberent, tanquam
ſtolidos, deriſere. Horum alios Strabo Montanos, alios
Gymnetas, alios Ciuiles ac Domeſticos nominari, ſcribit.
Non deſunt, qui has omnes Gymnoſophiſtarum ſectas, a
Iudæis initia hauſiſſe ſua, probent ex ea præſertim doctri-
næ parte, quam Cabalam adpellant. Nam nihil aliud eſt
ea, quã vera philoſophiæ diſciplina. Admodũ enim artifi-
cioſe, per ſymbola quædam, terrenis rebus omnibus poſtha-
bitis, ſemotaque rerum materia, formam docet è forma
decerpere, quouſque ad primam vniformem, quam di-
cunt, & informem materiam, peruenitur, deſcenſumque

ſit.

sit. Itaque quæcumque vel ex Persis Magi; e Babylonijs & Assyrijs Chaldæi vel ex Indis Gymnosophistæ et e Gallis Druidæ, & qui Semnothei dicuntur, inuenerunt: ea ipsi a Iudæis: nam primi omnium Philosophi fuerunt & Aegyptus Iudæos Prophetas illos, aliquamdiu, nostros inquam illos, habuit adcepere. Pythagoras autem, & Plato, mutato Cabalæ, in Philosophiam, nomine, ab illis non à Græcis, vel Romanis, adcepta Græce suis hominibus exposuerunt. Nam certè, non alius Cabalæ perito scopus proponitur, quam vt hominum animos in Deos cælumque referat hoc est, ad perfectam minimeque fictam beatitudinem promoueat. Eodem quoque spectauit Pythagoras, primus apud Italos Philosophiæ parens. Idem porrò Cabalæ, Pythagoræ, Platonisque hoc docendi modus fuit: parque & similis qua quis ad eius rei cognitionem, & mysteria deduceretur exercitatio. per symbola scilicet, atque notas per prouerbia & parœmias; per numeros & figuras, per litteras, syllabas, & verba. Ad hunc modum Pythagoras T, littera, Iuuentutis symbolum exhibet. Theta, mortis index est. T autem litteræ figura, Christi Crux ostenditur. Vnde Ezechiel, signa T, in fronte gementium & dolentium. Et Christus denique, se principium & finem esse docens & in se initij decursum ad finem, & finis recursum ad initium: Ego, inquit, sum A & Ω. Sed & Iustinus, Philosophus & Martyr, X littera forma, sacræ Christi Crucis mysterium contineri, monet. Platonem aduocat in testem. & in Timæo, de Dei filio disserentem, scribere Deum in Mundo filium suum instar X. litteræ posuisse. A. quoque litteram Cicero, salutarem, quod absoluendi: C. infaustam Rei quod condemnandi nota foret, adpellat Primam quoque Iliadis nominis μῆνιν, syllabam, signum & notam es-

se aiunt, quot numero sint omnes Homeri libri. Id quod et Appion Grammaticus Alexandrinus, à Tiberio Augusto, Mundi Cymbalum dictus, obseruasse legitur. Sic in nomine Iehouah, Theologi nonnulli philosophantur: denarium, senarium & duplicem quinarium, includi. quibus numeris infinitam & admirabilem diuinarum virtutum copiam indicari volunt. Ioannes in Apocalypsi, nomen Antichristi numeris innuens: Hic sapientia est, inquit: qui habet intellectum, computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est, inquit. & numerus eius sexcenti, sexaginta sex. Seruatoris vero nostri, nomen cognomentumque, Sibyllæ duobus, Oraculorum libro primo, locis; per numeros & litteras adumbrauit. Altero quidem, clarè satis, ΙΗΣΟΥΣ. altero, sed obscurius, ΘΕΟΣ ΣΩΤΥΡ. Numerorum tantum summæ, in hoc, non sine mysterio, quinarius deest. Hic; dispositis quattuor in quadratam formam vnitatibus, & monade in centro, Crucis typum ob oculos ponit. Verbum, Candidi in Cabala, bonum notat. Atri vero, malum. Huiusmodi rebus ac notis mysteria sua vulgo calare, Religionis præsertim sacra, Aegyptij solebant. Id quod earum notarum relliquiæ in Obeliscis, qui Romæ supersunt, apertè testantur. Philosophi igitur, ne passim disciplinam suam omnibus exponerent: quæ de natura, ceterisque Philosophiæ partibus, perscripserunt. ea fabulis & integumentis, inuolucrisque quibusdam pulcherrimarum rerum scientiam, multo labore parandam esse, vt charior esset, existimantes obscurarunt. Id quod in more positum Brachmanis, & Baneanibus quos in India Iudæos fuisse, nonnulli referunt plane fuit. Quam ob rem Græcos Philosophos, cum ijs, vt, vnde eorum decreta fluxerint, aperiretur comparari oportuit. Iam de Sinarum 27

re-

regno videamus. Id, ad Occasum Indiæ contiguum in tredecim prouincias & diœceses distributum dicitur · quarum singulæ suam Metropolim habent. Ex his, Canton, vrbs non procul a mari sita, omnium minima esse fertur · quantumuis, Olysipponem, incolarum frequentia, longe superet. Aedificia habet commoda · mœnibus cincta firmis admodum. Viæ, ne furibus ac maleficis transitus pateat, portis interclusæ. Administratio tota penes Regem est. quem singulari veneratione & obsequio colunt. Hic singulis prouincijs nouos, tertio quoque anno, Magistratus præficit · non tamen indigenas. Quorum Præfectorum ex ipso comitatu, & apparitorum ordine, maiestas imperij satis elucet. Præsidibus prouinciarum seni tribuuntur Adsessores: qui, quid a Collegis, quid à Præside gestum sit, separatim quisque, singulis mensibus ad Regem perscribunt. Qui Rempublicam male gessisse deprahenditur, teterrimo carceri, cum tota gente, traditur · & non ignominia solum · verum etiam bonis interdum, mulctatur. Probos autem & iustos, honor magnus sequitur. Cernuntur Cantone passim, vltra mille arcus, cum inscriptionibus. Hos fere, Regij præfecti, magistratu functi, administrationis suæ monumenta, posteris relinquunt. Qui publicè ius dicit, Hexasi, vernaculo sermone: qui Regiam pecuniam curat, Ponchasi dicitur. Maris autem imperium · & peregrinorum administratio, penes Aitanem est. Chaeni insignia, manus & oculus. Hic capitales Regis sententias, & mulctas à Collorte regia confirmatas exequitur. Ministros Regis aut in officio continet, aut, si merentur, magistratu priuat. His autem omnibus quasi pro Rege, Tutanus · Magistratus is sic dicitur · præest: cuius tota prouincia, potestas admo-

dum est formidabilis: Pileo, quem à Rege dono adcipit, conspicuus & vestimentis, inaurato leone qui Regis est insigne distinctus. Hoc ille amictus ornatu, maiorem, quam Europæ Regum quisquam, grauitatem, vel potius maiestatem præ se fert. Hunc, Lusitanis etiam Præfectis, non nisi genu flexo, & eminus quidem, adloqui licuit. Habitat magnifice. Qui negotiorum caussa illum adcedunt: ijs, vt à Ianitore admittantur, quid sibi velint, ad singulas fores, alta voce pronuntiandum est. Stipatores corporis permultos habet, à Rege attributos. Ferunt ad Cantoniæ dumtaxat prouinciæ præsidium & administrationem vltra centum hominum millia, Regis impensis ali. Arma lictorum, arundines sunt, igne tostæ, cubiti vnius longitudine, latæ digitos quattuor: ijs nocentum pedes, leui quandoque de caussa, acriter diuerberant. Præfecti per vrbem sella gestantur: sequuntur equi frenati magna praeeunte satellitum manu. Quorum alij arundines, clauam alij ferunt: alij pendente ex humeris tabella, sericis floccis ornata, Magistratus imperium declarant. Exterarum Gentium Legati, nisi iussi, ad Regem non admittuntur. Is in vrbe Regia, quæ quingenta milliaria Cantone distat, habitans, quid hac in re fieri velit, significat. Gens ipsa, iudicio ingenioque valet. voluptatibus & libidini dedita supra modum. Proprias habet, easque scriptas leges, ac iuri nostro Cæsarum ciuili simillimas: vti ex libro, quem de Chinensium legibus inscriptum, apud Indos adseruari ferunt, videri potest. Li- 28
bris excusis vtitur. Multis enim ante seculis typographiam excogitauit, quam vllus eius esset vsus in Europa. Non tamen exemptiles, vti nos, libris imprimendis, sed laminis incisas litterarum formas adhibet. Ad opificia & mercaturam, & quæcunque ad victum & cultum corporis perti-

tinent, idonei sunt. Animi verò immortalitatem, Deum
vnum, æterna præmia ac pœnas, ignorant. Quocirca diui-
narum apud eos rerum cura postrema est. Sacrorum
Antistites, eatenus in honore sunt, vt capitis tegumento in
mitræ formam vtantur; mento & capite abraso contem-
ptissimum alioquin hominum genus. Incolæ suffitu tan-
tum & odoribus Idola, quæ apud se habent, venerantur.
Ad rem quamlibet auspicandam oracula per sortes exqui
29 runt. ea si tristes ducantur, Idola tum vapulant. Regio
ipsa, & patet latissimè, & omnium, quæ quidem in ea pla-
ga sunt exploratæ, oppidis & habitatoribus est celeberri-
ma. Ea, quæ ad victum necessaria sunt, mira copia, in sin-
gulis vrbis vijs venalia proponuntur. Quæ inter Canto-
nem est & Mare planities, infinita propemodum, & irri-
gua opimaque valde ter quotannis fruges fert, quæ in vr-
bem nauigijs conuehuntur. Feminarum summa est custo-
dia in publicum prodeunt tectæ vndique lectica conclusæ,
corporis ornatu sane pulchro. In adulterio comprehensæ,
capite multantur. Errones mœnibus prohibentur. Cum
exteris incolæ varia mercimonia exercent. sericum, pre-
tiosa fictilia, camphoram, æs, alumen, & lignum Sinense
30 commutant. Iam vero: quod ad illustres illas Insulas,
quæ in Orientali Indorum & Sinarum Oceano latissimas
regiones, magna ex parte cingunt, attinet: primum facile
locum vna Iapponia obtinet. A Lusitanis, qui eam non
multis ab hinc annis à se inuentam frequentare cœperũt
sic dicta. Quam M. Paulus Zipangrim nominat. veteri-
bus Chrysen fuisse adpellatam, nonnulli scribunt. Sita est
ad SeptemTriones, gradibus triginta sex, poli Borealis al-
titudine. In longitudinem sexcenta milliaria Lusitanica,
& in latitudinem trecenta patens. Asiæ. Americæque fini-

bus interiecta est. Hæc Insula distat ab Lusitania, & quidē periculosa in primis nauigatione, millia miliaria Lusitanica omnino sex: a Goa, plus mille. Terra pauper est, & Lusitania frigidior: montosa & niualis. Olei, butyri, casei, lactis, ouorū, saccari, mellis, aceti valdè laborat inopia: croco, cinnamomo, pipere, & salutarib. medicamētis prorsus caret. Pro sale, hordeaceo furfure vtitur. Incolæ, quib. parum cum exteris commercij fuit, e sua Geographia Orbem terrarum vniuersum tripartito diuiserunt: in Iaponem scilicet, Sionem, & Sinas. & quamuis Religionem a Sinis acceperint: omnes tamen præ se nationes contemnunt, seseq. ceteris gentibus ingenio ciuiliq. prudentia longe anteponunt. In qua Insula, calores æstate feruentissimi: frigora hieme sæuissima sunt. Typhonis procellæ vehementissimæ. Terræ motus ita frequentes, vt ad eos incolæ penè occalluerint. Regio argenti fodinis abundat. cetera sterilis: non naturæ vitio, sed gentis incuria. Boum tamen armenta in agriculturam dumtaxat aluntur. Salubre cælū, aquæ bonæ. Gens colore admodum candido. cibi parca. Honoris auidissima: quem etiam in summa egestate, cognomentorum incremento: quæ Rex bene meritis adtribuere solet, metitur. Caluitiem, non sine magno dolore, lachrymisq. pilos euellens, procurat. Armorum studio iam inde a pueritia viri sunt deditī: hæc illis cura præcipua. Viriles tunicæ, varijs picta coloribus ad media crura cubitosq. pertingunt. Muliebres pepli, decora specie longiores. Omne genus aleæ, vt furtum, auersantur. Mercator, quamuis pecuniosus, contemnitur. Inopiam: qua tamē plerique laborant: detestantur: adeò vt recens natos infantes, puellas præsertim, ij qui tenui re familiari sunt, iniecto fauci-

bus

bus pede, crudeliter enecent. Vxores, quas singulas habēt, vel prole suscepta, tam summi, quàm infimi, leuissima de caussa repudiant. Vxores vicissim maritos, sed rarius & alijs nubunt. Inter cognatos, nuptiarumq́ue secundo gradu ius est. Frequens etiam alienæ prolis adoptio. In oppidis paullo nobilioribus, plerique tam viri, quam feminæ, litteras norunt. In propinando, dum conuiuantur id quod sæpè faciunt, habentur diligentissimi. Extant apud primarios, de officijs, & quasi ceremonijs conuiuiorum, Rituales libri, quos perlegunt, ne quid per inscitiam peccēt. Nox inter primores plerumq. confabulationibus, cantu symphoniaq́ musico, & conuiuijs, teritur: dormitur interdiu. Aduenarum congressibus delectantur, & ab ijs exterorum mores ac ritus curiosissimè exquirunt. In furto deprehensum ciuis occidere licet. Vincula publicè nulla, nulla custodiæ, nulli pœnarum exactores: priuatim patres familias domiquisque suæ capitalium rerum cognitiones exercent, & scelera grauiora, capitali supplicio sine mora vin-
31 dicant. Ante annos circiter CCCC Iapania tota Meacensi Regi, tamquam summo Imperatori, cuius in vrbe Meaco sedes est, & Iaponico sermone Cubucama dicitur, parebat: sed Procerum rebellione, paullatim opes diminutæ sunt: honos & dignitas manet. Itaque, Iaponis olim vnum Imperium. In Regna deinde sex & sexaginta diuisum est. Præcipua nunc hæc sunt: Meacense, quod diximus Bungense, Amangucense, Sacaianum, Cangianum, Facatense, Firandense à Regijs & potentissimis cuiusque ciuitatibus, sic adpellata. Hinc fit etiam, vt propagandorum finium libidine, dum sese propinqui Reges infestant, Iaponia perpetuis bellorum incendijs ardeat. Iaponiorum tres præcipue Ordines numerantur.

Patritij, qui vectigalibus ciuitatis fruuntur: Bonzij sacrificuli, quorum ampli sunt redditus: & Opifices, qui aliorum veluti seruitia sunt: & nec opibus, nec coniugijs, ad Patritiorum dignitatem vnquam peruenire possunt. Publica administratio triplex est. Principem omnium locum tenet supremus Religionum Antistes: cuius decretis ac scitis omnia publica, priuataque Sacra: quæ in multiplici plurimorum Idolorum cultu tota versantur, subiecta sunt. Nascentes præterea Bonziorum sectæ, nisi ab eodem confirmentur: nullam existimationem vel auctoritatem habent. Tundos etiam, qui tamquam Episcopi sunt: etsi eorum electio, quibusdam in locis penes Regulos sit: confirmat tamen ipse, & creat: qui deinde magno apud summos, infimosque in honore sunt, & sacerdotia conferunt. Priuilegia & immunitates à ciuilibus muneribus, ab illo petuntur. Leuiorum potestas penes Tundos est, nimirum, vt de carnis gustatu, religiosis diebus, cum ad Idolorum delubra vulgo peregrinantur, alijsque compluribus generis eiusdem, decernant. Porro Sacerdos hic Maximus, apud 52
Sinas ab eruditione ac sapientia: apud Iaponios vero vel à stirpe, vel à nobilitate & pecunia, legitur late imperat, magnis vectigalibus fruitur, & cum Regulus sæpè decertare scribitur. Cetera gubernatio duplex est. Præfecti duo, summa cum potestate sunt: quorum alter honoribus: alter Iudiciorum & Caussarum cognitioni præest. Honoris Præfectus quem Voonem nominant, stirpis successione delectus, in Deorum numero colitur. Hunc terram pede contingere religio est: si tetigerit, Magistratu depellitur. domesticis finibus numquam egreditur, nec temere in conspectum se dat. Domi vel lectica vehitur, vel ligneis soccis vbiq. prealtis, ambulat. In sella dum sedet, ex altera

par-

parte pugionem, ex altera, arcum & sagittas habet. Exteriore tunica rubra, serico tenui, vti velo, obducta: interiore autem nigra vtitur. Pileum gerit in capite pendentibus vittis, ad instar Pontificalis tiaræ. frons rubro, candidoque colore depicta est. cibum è fictilibus capit. Iudiciorum vero Præfectus, cum reliqua iurisdictioni, tum bellis etiam, quæ iusta decreuerit, indicendis, atque sedandis, præest. adhæc, puniendis seditionum auctoribus. Quas ad res Regulorum opera vtitur, quorum, nisi paruerint, bona proscripta finitimis ciuitatibus addicit. Sed, cum apud Proceres plerosque ius in armis sit, non semper huius Magistratus iussis obtēperant. Quod ad reliqua pertinet: Iaponi Regibus quisque suis in foro ciuili; in sacro Tundis, ac sectarum Principibus parent. Eæ vero sectæ ferè duodecim numero sunt. Quæ licet cultu & superstitionibus inter se multum differant: in tollenda tamen Animorum immortalitate conspirant. & quamuis plebi varia Deorum nomina ad colendum proponant: ipsi tamen secum, præter ortum & interitum, nihil esse constituunt. Ad hanc opinionem imis animi sensibus pœnitus infigendam, commentationes circiter bis mille & quingentas paratas habent. Quas qui diu multumque secum perpenderit: omni tandē religione solutus, in illa cæcitate prorsus conquiescit. Habet hæc Insula præclaras aliquot Gentilium Philosophorum Academias. Quarum celeberrima perhibetur Banduensis. Primum ab hac locum Meacensis obtinet: Collegijs præcipuis quinque, & sacrificulorum, quos Bonzios, & Monachorum, quos Leguixil vocant, & Monachorum cœnobijs plurimis, insignis. Præter hanc, sunt claræ admodum Caiana, Negruensis, Hojamia, & Frenoiana, omnes non procul a Meaco sitæ. quarum singulæ ter mille,

& quingentis, & eo amplius, auditoribus frequentantur. Religiosorum vtriusque sexus Bonzos & Bonzas nominant tota Insula sunt Monasteria plurima, precibus publice fundendis destinata: adeo, vt septem millia constructa fuisse dicantur. Dæmonem omnes colunt idque potissimum in tribus templis, specie quidem horribili. Maiorum gentium in Iaponia Dij sunt, Camis, & Fotoquus. Liberum cuique, in ea prouincia cuicumque sese sectæ ac Religioni quis velit, addicere. Pagolum, Gētilium, fanum vocant. Sed de Iaponibus ista sufficiant. Hanc regionum, rerum, animalium & hominum denique multiplicem varietatem, Lusitani, tum Hispani, Regum suorum auctoritate & sumptibus, indagarunt, explorarunt, & vniuerso iam Orbi, singulari Dei beneficio, patefecerunt. Et sanè si vnquam Dei Opt. Max. summa erga genus humanum bonitas atque beneficentia visa fuit: in hisce certe Indiæ regionibus, ea clare perspicitur. Cum enim paucis veterum Christianorum relliquijs exceptis Indi omnes Dæmonibus tot annos mancipati essent: perfecit admirabili sua prouidentia: vt Christus, salutis ille noster auctor, in eorum animos, tenebris expulsis, illabens, palam illucesceret, & ipsis Christianæ Religionis, Euangeliique doctrina traderetur. In qua Christiana fide promouenda, qui ab IESV Societate nomen habent, operam egregiam nauauerunt. Nunc etiam quadragesimus annus agitur ex quo, Bungeum regnum, Socij sunt ingressi. Itaque perfecerunt: vt Christi Religio, plane libera sit in ijs Insulis. Nullis ergo periculis deterriti, omnes Indiæ partes, vel potius vniuersos Orientis angulos, magna animi constantia, peragrarunt: & multis in ea locis, indefesso labore, salutaris illius nostræ Religionis fundamenta frequentibus in id Colle-

legijs institutis iecere. Franciscus præsertim Xauerius, Hispanus. Hic omnium primus, animo sanè excelso inuictoque præditus in Tolo oppido, tribus mensibus, octo & viginti hominum millia, eoque amplius: tum altero in Regno, mense vno, millia plus quam decem scribitur ad Christi fidem conuertisse. Præterea, latissimè patentes Sinas atque Iaponios. & alia octoginta millia, in ora maritima promontorij Commorini. Socij verò, post eius obitum, amplificandis Christianæ Ecclesiæ pomerijs adeò diligenter incubuerunt vt anno Christi, supra millesimum & quingentesimum, sexagesimo quinto ex Commorinensibus, Goensibus & Cocinensibus, qui Christianæ militia nomen dederunt censita scribantur, vltra trecenta hominum millia. Fuit autem Xauerius natione Cantaber, & in eo Christum docendi munere quo, primus ex Societate, ijs in prouincijs functus est annos vndecim, magna perseuerantia perstitit. donec in Chinensi littore non procul à Cantone Sinarum vrbe, sanctissimo huic labori inuigilans, anno post Christum natum CIↃ. IↃ. LII. vitam cum morte commutaret. Mortuũ eius corpus, in viua primũ calce sepultũ, etiam quindecim menses integrum mansisse, nec ingratũ odorem spirasse, Socij ferunt. Lusitaniæq; Regem, hoc tam quam miraculo, tum præclaris ac pijs illius gestis permotum eius vitam à Prorege sedulò conscribi, iussisse. At verò: ne quis miretur, tot Barbaros populos, tam paucis mensibus, redditos esse Christianos: Xauerij eos docendi, hæc fuit ratio. Summa Christianæ Religionis capita diuinis decem Præceptis, & duodecim Articulis fidei comprehensa Orationemq; Dominicam & Salutationem Angelicã, ille in Indicam linguam verti curauerat. Et eam Indi-

cam

eam translationem memoriter didicerat. Quos Articulos & Praecepta, verbis ipse alta voce praeundo in publica concione pronunciabat. Deinde, ab vniuersis eadem recitari praecipiebat. Singulis autem Articulis Orationem Dominicam, Angelicamque Salutationem, Deum inuocans, & eius opem, quo Indi animo fidem conciperent, implorans inserebat. Qui recitatis ijs verbis, ex ea multitudine adsentiebant: eos ille, post aliquot dies, plenius institutos, sacra Baptismi aqua perluebat. Fideliumque consortio, ad aeternae salutis, post hanc vitam, per Christum consequenda praemia, iungebat. Veruntamen, in Baneanibus & Bramanibus abluendis difficilior erat: quod Indorum Sacris illi praesint: & Idolis populum seruire cogant: quae tamen Idola, falsos esse Deos, eorum quidam non ignorent. Brachmanes enim, multa nosse de Christiana Religione, quasi per manus ipsis tradita. Missus nempe à Demetriano, Alexandriae Episcopo, Panthenus, Stoicae sectae Philosophus, in Indiam legitur: vt apud Brachmanes, & eius gentis Philosophos, Christum Populo praedicaret. Sed quoniam omnia, quae de diuinis rebus sciunt, aut intelligunt: ex instituti sui lege, supprimunt: illa de Christianis cum nemine communicant. Idola idcircò tuentur sua, quod lucrum ex ijs faciunt: ac victum sibi auctoritatemque quaerunt: multaque ijs ob id, tanquam sibi, offerri donarique procurant. Hic igitur: harum ad Indias nauigationum, Hispaniae, Lusitaniaeque Regibus, scopus ab initio potissimum fuit propositus: vt Christianam Religionem, vndique gentium longe lateque propagarent: & in omnes Orbis oras extenderent. At: licet duo illi Reges, frequentibus, & toties iteratis nauigationibus, omnia paene maria sint emensi: nondum tamen hactenus, eo hominum diligen- 36

tia solertiaque penetrauit: vt num Occidens Orienti, vlla Continente terra, coniungatur · qua in Orientem, pedibus id quod quaeritur, & optatur · iter esse queat inuentum sit. An igitur America, Oceano cingatur vndique: an vero Asiae Europaeque, ad SeptemTriones cohaereat: magna est inter Cosmographos disputatio. Vtrum videlicet: ad septemTriones, freto à vicinis Groenlandiae Tartariaque regionibus, separetur. Alij enim partem Asiae esse contendunt. Alij, totum quidem Orbem in tres Continentes diuidunt. Quorum vnum · vniuersae terrae, à priscis, & à nobis habitatae cognitaeque, tribuunt: Alterum · Orbi nouo, siue Americae: Tertium ex Magallanica Australi regione, nondum a nostris hominibus perlustrata · constituunt coniunctam. Sed Asiam ab America disiungi · vel hinc patet: quod Iaponia ad Boream sita · Indiae Orientis Insula · ita Asiae Americaeque finibus est interiecta: vt, eius centrum in trigesimum sextum latitudinis Aquilonaris gradum incidat. Ergo: Asiam · nisi circa quadragesimum latitudinis eiusdem gradum cohaerere Americae non posse. Nam · eo vsque, Americae Asiaeque littora, fuisse satis explorata. Itaque: vniuersus Orbis · planè nobis est cognitus: exceptis in America ijs littoribus, ad SeptemTriones sitis, à quibus si quae reliqua sint · nimio illorum frigore, ne possint explorari, quasi prohibemur. tum etiam, exceptis ijs regionibus & Insulis · quae à Magallano, ad Australe illud Orbis Noui fretum, repertae · propter earum vastitatem, Hispanis alibi occupatis, totae nondum perlustrari potuerunt. Nonnulli, omnes illas terras, quae Polo Antarctico vicinae sunt, vno nomine, Magallanicam adpellant: perpetuis etiam inter sese littoribus cohaerere. Tertium vero Orbis terrae Continentem, duobus reliquis ma-

gnitudine parem, efficere inde colligunt, quod eorum litto-
torum, quæ Australib. tam Indiæ, quàm Africæ, Americæq;
littoribus aduersa sunt nullius terminum finemq; hucusq;
videre contigit, quantumuis diuersis in ea locis, longissimo
IV sane tractu fuere prætervecti. NVNC superest vt hisce
superioribus Hispanorum et Lusitanorum nauigationibus,
vnam quæ à Gallis in Floridam Occidentalis Indiæ penin
sulam & alteram, quæ a Britannis, qui nunc Angli sunt,
in incognitam quamdam nec Hispanis notam Insulā, quæ
ad Occidētem quoq. pertinet suscepta fuit paucis adijciā.
Si enim, Oceanus magis illustrabitur & Hispanorum Lusi
tanorumq; in eo exantlati labores, multo sane insigniores
adparebunt. Galli ergo, vt viderunt Hispanos, præcla-
rissimis Orbis noui titulis & Lusitanos Orientalis Indiæ
fama percelebri florere & ex ijs nouis prouincijs innume
ras opes illis comparare: vehementer incensi pulcherrimæ
laudis stimulis aut forte inuidia tanti nominis, ab inuete-
rato suo in Carolum Quinctū odio, commoti: in eam quo-
que cogitationem incubuerunt vt in India prouincias ipsi
quærerent: vel saltem in ea res nouas molirentur. Nec Re-
gibus defuere, qui ipsos eo, satis acriter inflammarent. In
primis Nicolaus Villagagnonius, Eques Melitensis, Gal-
lus cui, rei militaris vsus, litterarumq. scientia, tribueba-
tur annis circiter ab hinc tribus ac viginti, Henricum Se-
cundum Regem, ad occupandam, se duce, Floridam exci-
tauit. Hic itaque, eo cum aliquot nauibus, ac milite &
cum Reformatæ, quam vocant, Religionis hominibus qui-
bus, libera sua fore Sacra, & eorum exercitum ipse Ca-
tholicam Romanam professus indulserat Caroli Noni Re-
gis iussu, nauigauit & in ea sibi cumprimum, arcem ali-
quam quasi, aduersus Barbaros & Hispanos, tueretur e-

re-

rexit. Sed cum datam fidem Socijs & comitibus, vt aiunt, minime præstaret: quin etiam, quod caput est, aliquot eorum ipse, de rupe præcipitasset: multis ab eo, propter summam crudelitatem, deficientibus: arceq;, quam struxerat, ab Hispanis per indigenas capta: turpi in Galliam reditu, vel potius fuga: Hispanus hanc peninsulam potiundam reliquit. Magnopere vero Hispanus sibi contendēdum duxit: ne Gallus, quisue alius in India: quam primus repperit, & multo sanguine suis regnis adiecit: pedem figat. Verumtamen insequētibus paucis post annis: Millesimo quidem, Quingentesimo, & Sexagesimo sexto: Ioannes Ribautius Gallus, vir militaris: ex Caroli Regis auctoritate, ac iussu: eam nauigationem: septem nauibus, & trecentis hominibus instructus: repetijt. Diepa Gallico portu, vndecimo Calendas Iunij, eo soluit: Adpulit, decimo nono Calendas Septembris. Propugnaculum in ea quoddam, quo vires firmaret, ad Delphinum fluuium, Gallus habuit. Id Hispani, duce in eos expeditionis faciendæ Hispanorum nomine, Petro Melende Cantabro, Indici Maris præfecto: post aduentum Ribautij, indigenarum coniuratione & ope, clam ceperunt. In quo Galli vtriusq. sexus, fere ducenti, dum eorū classis Hispanos persequeretur, fuere cæsi. Classis post, vadis illisa, vectoribus omnibus, præter vnum, saluis perijt. Coacti igitur, Melendi Hispano deditionem fecerunt: Conditiones pactæ: Salua ipsis vita esset, & bona omnia: in Galliā, relicta Hispanis Florida, redirent: abituris vero bona fide Melēdes nauigia suppeditaret. Promisit Melēdes: Oēs tamē, paucis opificib. exceptis, cōtra fidē publicā interemit. Cū enim Hispanus, ad id vsq. tēpus, Indiā pacifice possedisset: nolebat, si seruarentur: rursus ab ijs eā inuadi posse maxime, a quib. iā ea littora forēt explorata.

Qua

Quæ perfidia, apud Hispanos, Melendi opprobrio non mediocri fuit. Porro: cæsorum hæredes, & cognati, grauiter tandem contra illum tamquam iniustissimæ cædis illius auctorem, Galliæ Regi, sed frustra, conquesti sunt. Hic est ille Melendes qui, collecta instructaque classe, iactabunde magis quam vere, pollicitus erat: se, breui Brilam, ceterosque Batauicos portus ciuilibus hisce bellis amissos, & omnem eius maris oram redacturum in pristinã, Potentissimi Philippi Hispaniæ Regis, potestatẽ. Morbus enim eã classẽ, vbi iam cum ea soluturus esset, subitò e disiecit prostrauitq; posteaq. didicit: Batauos, quos antea segnes & imperitos putauit, maritimæ rei militaris sciẽtia præ ceteris Septem Trionum populis, præstare. Quibus rebus, euenit: vt inde concepto mœrore, vitam, irrisus, cum morte commutaret. Florida regio, sita est in America viginti trium graduum latitudine, Septem Triones versus. Montosa est, & siluestris. Quapropter plurimas alit feras. Crocodilos etiam & Serpentes alatos. Ferax est admodum rerum omnium, quæ ad humanam vitam necessariæ putantur. pabuli vero feracissima. Tritico tamen caret. Sed milio abundat; quod crasso caudice cum sit, ad Septẽ pedes excrescit. Nascitur in hac prouincia, herba quædam stupendæ magnitudinis vno caule, eoque recto, insurgens altitudine pedum quatuor ac viginti, arboris instar. Sed annua est. Folia habet ampla. Vnicumque florem, in caulis summo. Cuius floris color est fuluus. Forma vero circularis, coronæ specie. Inuenitur que. aliquis, cuius diameter sit trium fere pedum. Hic flos, leniter propẽdens, interdiu conuersa ad solem facie, circumagitur, nocte reuertitur, orientem Solem excepturus. A qua re Hispanis Flos Solis, maxime in hortis Regijs, cognominatur. Quidam, veteue Heliotropij nomi-

nomine, licet noua planta sit, adpellant. Semen similitudine nucum pinearum, sed mollius incolis edulum. Liquor praeterea, Terebyntinus caudice vulnerato, effluit quem, vulneribus madere arbitrantur. Siluestres vites habet hac Peninsula, verumtamen, nullas colit. Quamobrem vini nullus in ea vsus. Potu homines vtuntur, ceruisiæ quam adpellant, non absimili. Vultu sunt rotundo ac pleno oculisque peracribus. Comam nutriunt perquam prolixam. Eam capiti circumplicant & ei sagittas inserunt. Viri omnes, nudi: feminæ, circa verenda pelles vestiunt. Cum finitimis diuersarum linguarum populis, belligerantur. Arma sunt arcus, & iacula. Domus, rotundæ, precerisque constant arboribus palmarum folijs tectæ. A quibus domibus, & a lectis, igne constructo, muscarum incursus abigunt. Plumas varij generis calculosque, virides ac rubros, ex ossibus factos, in pretio habent. Vescuntur radicibus, arborumque fructibus, herbis, ac piscibus. Butyri condimentique vicem ijs, piscium adeps supplet. Humani satis. Reges singulis præficiunt pagis. Liberos nullis disciplinis informant nec eos corrigunt. Vnam tantum coniugem quis habet. nec fas cuiquam, habere plures. Furtis tamen sunt dediti. Eadem famæ aurique foris in venis exquirendi cupiditas Britannos, qui nunc Angli sunt, impulit: vt ipsi in Occidentis & SeptemTrionum India regiones nauigarent. Martinus enim Forbisserius, natione Anglus, Nauarcha ab hinc plus minus sexennium, existimauit se reperturum fretum, per quod in mare Pacificum, quod Surum vulgo dicitur, trayceret: inde autem, in Moluccas Insulas in quibus Aromata nascuntur, & ad nos dein vehuntur. Vt hoc tentat, & eo nauigat incidit in Insulam quamdam incognitam, & incultam. ab Hispanis

††††††

non

non exploratam: cui nec adhuc nomen indidit. Anglica quidem adpelletur. In ea, eius comes splendentem glebam repperit. Hæc flata non parum auri fudit. Quamobrem vbi in Angliam rediisset, euestigio, Elizabetha Regina iussit, eodem ipsum denuo nauigare, eique naues quattuor instruxit, & rei metallicæ peritos adiunxit. Ac mandat ne solum eam Insulam perscrutetur: verumetiam indaget, quacumq. vicina loca. Eius materiæ adtulit Reginæ, dolia centum, vt aiunt, ac viginti. Cuius Centumuirale pondus, vncias auri quinq. continet quæ vncia, nouem coronatis Gallicis æstimatur. Quo igitur vlterius ille, atq. diligentius, eas terras perlustraret: altero ab hinc superiore anno, duodecim nauibus: in quibus ligneæ domunculæ ad habitandum, sedesq. iis locis figendum vehebantur: ab eadem Regina instructus, tertiū eo soluit, nimirum die Pentecostes: licet solitus antea esset sub initium veris, eo nauigare. Iter autem, sex hebdomadibus conficit: ac totidem, in Angliam redit. Recta itaq., in SeptemTriones nauigat: fretumq. ingreditur, inter duas rupes: quod se dein, in mare porrigit. Cuius freti spe, vltra progressus: repperit priore nauigatione, illam Insulam & homines Barbaros: non indigenas: sed, qui aliunde, eo piscatum venerant. Ignarus eorum lingua, nihil ex iis rescire potuit. Secunda tamen nauigatione, oram legens Borealis & Oriētalis Americæ, virum ac feminam, cum nauigiolo cepit. Quod nauigiū, rotundum erat: & ex corio vituli marini: forte, quia non tangitur à fulmine fabrefactum. Id erat, quam celerrimum: nec à nostris, sine submersiōis periculo, regi poterat. Vterq. indutus, eo vituli corio, mira vestis arte. Hos homines, in Angliam, Reginæ duxit: vbi perierunt. Sed frustra, ab hac nauig[illegible] [illegible]erari, vel hinc

liquet: quod Forbisse. ius eo postea non rediit, nec alius missus est. Indigenæ eius Insulæ, non solum sunt plane Barbari: sed etiam omnis humanitatis expertes. Sunt autē Barbari isti homines, procero admodum corpore. Sed colore· qualis rusticorum nostrorum, qui victum sub Dio quærūt, adusto. Cæsariem ipsi viri, prolixam satis alūt. cuius extrema radunt, lapideo cultello. Mulieres, duobus nodis in oculos hinc inde propendentibus, crines implicant· residuum, nodo constrictum in ceruicem reijciunt. Earum nonnullæ, pungunt mentum, frontem, & manus, acicula· & cæruleo colore, qui diu durat, imbuunt. Carnibus & piscibus crudis, vescuntur. nisi quod aliquando, sanguinem, & aquæ parum· quæ tamen, ipsis in potum cedit· adhibent. Glacies, qua veluti saccaro delectantur, aquæ vicem supplet. His destituti cibis· crudas herbas humi repertas ferarum more, deuorant. Nullus apud ipsos mensarum scriniorum, sedilium, aut mapparum, vsus. Digitos extremos, lambendo abstergunt. Canes, lupis haud absimiles· nisi quod, omnes fere sunt nigri. Eos carpentis iungunt· & oneribus per glaciem trahendis, adhibent. Inutiles mactant, ac deuorant. Vestes, ferinis e pellibus, consuunt. Pro filo, neruis vtuntur. Feris omnibus pelles· ad frigus, quod fere perpetuum habent· arcendum· detrahunt. In vestitu· qui semper ex pellibus fit· cucullum, & caudam inter pedes dependentem gestant. Quam caudam, amicissimo cuiq. tamquam singularis tesseram beneuolentiæ, donant. Omnes vestiuntur femoralibus strictis. quæ, à lumbis, genuum tenus, integre porriguntur. Tibialia terna gestant, pilis per hiemem introuersis· per æstatem, foras. His cultros, aciculas, aliaque id genus, recondunt. Perisce-

lidum loco, suris et genubus, os prælongum adfigunt·quod,
vna cum vncino, tibialia constringit. Pelles artificiose
præparant. Replicatiles reddunt. His enim, opes eorum o-
mnes, constant: non auro, vti ceterorum Indorum: argen-
toue·vel gemmis, aut aulæis. Ex pellibus igitur res necessa-
rias: vestes, ædes, lectos, caligas, calceos, fila, vela, confici-
unt. Habitant tuguriolis, balenarum pelle tectis. Siue in 10
tentorijs, ex bipelle balenarum factis·quæ, quaternis abie-
gnis ramis, in summo fastigiatis sustinentur. Eorum ia-
nuæ, semper Meridiem spectant. Aliud quoque tentorij
genus ex vna pelle· ad pluuias arcendas, venationis, aut
piscationis tempore, conficiunt. Cuius ostia, proscenijs si-
milia sunt. Arcus ligneos, vlnam longos, & neruis fir-
missime vinctos·sagittas tricuspides, ossibus præmunitas·
iacula duorum generum·& fundas·pro armis habent·ijs-
que, dextre vtuntur. Naues eorū maiores· corio tegūtur.
multos ligneos circulos, adfabre factos, intus habēt·homi
num sexdecim, aut septemdecim, capaces. Minores· vel
lintres·balenarum ceruarumque pellibus conteguntur·te-
xtorisque radio sunt similes. vnoque vectore & remo tan
tum, impelluntur. Itaque· multis ex indicijs colligitur:
Barbaros istos, nullum in Boreæ littoribus habere domici- 11
lium· sed regiones, Meridiem versus incolere. Ferrum
quoddam, quo iaculorum cuspides fabricant· cultrique,
aliaque instrumenta nautica parum apta· aliunde credun
tur ab ijs aduecta, cum quibus habent commercium. Re-
bus splendidis, & sonoris, valde delectantur. De ipsorum
Religione, nondum quidquam compertum est. Anthropo-
phagi videntur esse. Cadaueribus enim vescuntur· & pisci
bus mortuis. etiam fœtidis. Præter araneas, nullum ani-
mal venenatum prouincia hæc fert. Muscæ tamen par-
uas

pas acerrimi morsus, alit. Circa maris angustias, altissimis montibus profunda nube conspersis, herba quædam protenditur. muscum refert arborum. Lignis caret regio. Ceruis tamen abundat. Qui Asinina sunt pelle. Atque capite & cornibus, nostros longe superant. pedibus boues æquant. Lepores, lupos, vrsosque marinos, & omnis generis feras, habet. Fluuios item, ac fontes. Sed aquas dulces: propter summam aeris asperitatem, & inclementiam: nullas præter eas, quæ ex niue, æstiui Solis calore liquefacta, manant. Homines, venatione tantum viuunt & his, quæ terra sponte producit. Sanguinem ferarum, calidum bi-
12 bunt & nihil, præter ventrem, curant. De Francorum igitur in Nouam Indiam nauigatione, Nouaque Francia quæ regio, loca, Septem noui Orbis Trionum magis propria occupat latissimeque protenditur aliquid fortassis, adijciendum esset. Sed solas Hispanorum & Lusitanorum prouincias indicare, nunc est animus. Vtinam vero, Potentissimus Rex Philippus: cum diligenter terrarum Indiæ situs indagari, & per Cosmographos in eam commissos, describi iusserit: tandem aliquando Meridionalem Indiæ Continentem explorari, perscrutarique, curaret. Non enim ego dubito: quin hæc Indiæ pars, plena sit Populis, magnisque diuitijs abundet. Hoc itaque tam egregio fortiq; facto, & hoc quoque nomine, cum subditis pia firmaque componenda pace, per quam illustris: non solum longissime dissitos populos, Deique prorsus ignaros in Christianorũ commercium, ac cœtum, adduceret quæ re, quid maius esse potest? verum etiam inde ipse sibi præ ceteris omnibus Regibus, amplissimam viam, ad perpetuos immortalis laudis honores, aperiret. Sed de his Indicis rebus hactenus. In quibus explicandis, Augustine, si tibi prolixior, quàm

Præfationis vel Epistolæ ratio fortè ferat, videor: scito, me, partim historiæ illius nouitate, partim cohortatione Bartholomæi Bodegemij, Iurisconsulti linguarum, doctrinaque præstātia; & eius in hisce cognoscendis erudita diligentia, mihi longè charißimi· adeò ad eam narrationem illectum prouocatumque fuisse· vt manum de tabula ponere non potuerim. Ad Osorij historiam modò reuertamur. PRINCIPIO: quod ad pietatem spectat: nulla bella· vel fama auctore, vel Scriptorum monumentis· ego, terra, mariue gesta memini: quæ sanctiore, vt dixi, instituto suscepta videantur: quam quæ Lusitani in Indijs administrarunt. Emmanuel enim Rex, nihilo minori Religionis studio incensus, quam animi magnitudine præditus· ea potißimum eo expediuit· quo Christi gloriam, id quod sæpè repetendum est, eiusque numen ac nomen ijs in locis illustraret· & id ad illas Barbaras nationes, Idolorum, Dæmonumque cultibus infames, extenderet, proferret, propagaret. Quo nomine· iusta hæc fuisse bella, meritò putamus. Nec me fugit: nonnullos esse· qui· num iure potuerint moueri, dubitarunt. Quorum opinioni optimi grauißimique viri, propter vrgentißimas caussas, restiterunt. & exemplis quoque liquet: tam barbaras ac feras gentes, nulla humanitatis ratione, ad verum Deum cognoscendum perduci posse· nisi primum expugnentur· & armis sub imperium ditionemque Christiani Principis, subiungantur. Dubium enim non est: quin ipsæ, Deum adficiant maximis & horrendis iniurijs atq. contumelijs· qui immanes Dæmonum cultus habeant, vice veri Numinis· multaq. scelera, contra naturam patrent· Eas verò iniurias Christiani minime omnium ferre debent: cum ipsos, omnibus in locis, &

apud omnes omnis generis homines, Dei gloriam semper in oculis & habere necesse sit · & ipsum Deum coram palamque confiteri. Negare quidem ipsimet videntur Deum· qui sese, cum poßint· ijs, qui eum adeo crudeliter impetunt, atque conuicijs dilacerant· totis viribus, ac neruis, tanquam iniuriæ illatæ iusti vindices, non opponunt. Si enim, amicus amico iniuriam, quam queat auertere, fieri non sinit· nisi iure meritoque reprehendi velit: quantò magis, ne Christo contumelia fiat, quam propulsare poßimus· à nobis laborandum est? Ac bellum· non priuata,
2 sed publica, Deique vindicta, censetur. Itaque: Lusitani· totis ijs prouincijs, in quibus trophæa fixerunt· nihil antiquius sibi duxere: quam· vt, Deo duce, Christianam Religionem, in ijs, multo suo sanguine sancitam, fundarent. Hoc autem, quàm arduum, difficileque factu fuerit, satis ostenditur: quod· nulla bella maiore contentione, ardoreque animi vehementiore, gesta fuerint· nulla· in quibus, militaris fortitudo magis eluxerit. An non enim multa illi, prudentißime susceperunt, scientißime gesserunt, felicißime confecerunt? Magni ne vero quiddam, cedo videatur· tam procul à suis, quibuscum manum cominus consereres, quosque debellares · quæsiuisse? Tot ergo littoribus emensis, tot perlustratis incognitis horridisque regionibus· tot potentißimos reges, ac populos, prælijs · quàm cruentis, obsecro· lacessere? Neque enim spes vlla, inclinatis desperatisue rebus, vlla quidem prompti, præsentisque subsidij, potuit tam procul à domo remotis adfulgere. Quamobrem· necesse habuerunt· omnem suam salutem· in vna, secundum Deum, sua virtute, ponere. Maximum ergo fuit · subigere tantas, talesque gentes. Et quot, in-

terim, obiecta militi pericula? qui terrores superati? Quãta constãtia tot neglecta contemptaque, æstuosissimi maris tempestates? quanta fames etiam tolerata? Quanto itaque animi robore varietas euentuum deuicta? Quoties, id autem quoties, quàm sæpe? Nam certe, non raro accidit: vt ipsi Lusitani profligarentur, vel etiam caderent. Victores tandem tamen, ad extremum redintegrata pugna singulari Christi beneficio vel tum maximè, cum omnia prope deplorata crederentur euaserunt. Errant 5 autem toto cælo qui opinãtur, aut disputant: eos Populos, cum quibus Lusitani dimicarunt, inermes & imbelles fuisse. Ab omnibus siquidem rebus & instrumentis bellicis, tormentis, & armis quibus bellum committitur duciturque non secus ac nos erant instructi. Neque forti, exercitato, veteranoque milite, caruerunt. Sed tales consecuti victorias fuere sæpe, Lusitani: vt illæ quem ad modum multis nominibus ac rebus, videntur admirabiles: ita multis qui aliorum, ex sua tantum, virtutem imprudenter æstimant aut Maximi illius Dei opem in iis non adgnoscunt incredibiles sint futuræ. Ego verò sic statuo ac sentio: tantam gestarum rerum illarum varietatem, tantam magnitudinem quanta præsidiis humanis præstari non potuit, fuisse præsentia diuini numinis administratam. idque, proculdubio fatendum est. Quis enim infinitam armatorum hostium multitudinem a quam paucissimis Lusitanis, iniquo plerumque loco, & aduerso rerum statu pugnantibus haud semel fusam, & ad internecionem cæsam, ac deletam esse qualis Pacieci contra Calecutij Regem victoria supra quã dici potest, non miretur? Ergo quod ad 4 Osorium Historiæ scriptorem spectat non statim fides narrationi detrahenda: qua quis forte dubitandum esse, putet.

ret. Virum enim grauiorem, Augustine, semper eum fuisse non ignoras quam, vt quidquam falsis rumoribus collectum, æstimaret. Quare mihi ego pro certo persuasi: etiamsi rebus gestis, quas describit, ipsemet non interfuit: nihil tamen ipsum ad posteros propagasse, nihil adtulisse: nisi quod a testibus egregia fide multo grauissimis compertum habuit: & quod magno cum iudicio, tum labore, ex Actis publicis, & Regiis; vel ex eorum Annalibus & Commentariis, qui res ipsas gessere: aut ab iis, qui gesserunt, eas accepere, scripsere coramque ei narrauere: decerpsit, et expendit. Quin etiam constat: Cosmographos Indiæ Regios, nullam nauium gubernatoris narrationem exponere qua iuramenti religione tum testibus, exceptione quod aiunt maioribus, non sit confirmata. Præclare quippe Polybius: Quemadmodum, inquit, Si quis oculos animanti effodiat reliquum corpus, inutile fit: ita, dempta veritate, ex Historia narratio omnis est inutilis: nedum cæca. Cum 5 *igitur omnis Historiæ fundamentum sit ipsa veritas in eā vnam proculdubio contemptis etiam iis, qui inanis gloriæ stimulis perciti, se, vel gentiles suos, cumulatioribus laudibus extollendos esse, vociferantur vel maculam inuri sibi, vel aliquod, egregium scilicet, suum, suorumue facinus omitti, nimis ambitiose conqueruntur: incubuisse: ne si vera de iis viris, ac rebus non dixisset: in multorum hominū reprehensionem, id quod alioqui sibi necessario relinqui vidit, incurreret. Quis autem: nisi plane vecors, amens, aut scurra: se vltro, infamiæ publicæ periculis iaculisue, tentet obiicere? Neque, posteritatem fallere vir optimus adeo diuinis litteris intentus: & in iis tractandis, & explicandis, occupatus voluisse, credēdus est. maxime quod est ætate iam prouectiore: tum, quod Episcopi munere fungi-*

tur. In quo personæ, quam gerit, statu, & ætatis gradu: quem ad modum vitæ, morum, ac fidei grauitas & integritas, magnopere laudatur: sic etiam excellentior, quàm in ceteris, maiorque, expeti, ac merito requiri solet. Facta, is, gestasque res breuiter, perspicue, libereque narrat: earum initia, progressus & exitus, ostendens. Deliberationes autem gerendarum earum rerum, sic explicat: vt Consiliorum rationes tam Lusitanorum, quàm hostium quoad licet, iudicio ipse præditus acerrimo in æstimandis hominum ingenijs, ac moribus perscrutetur. Primum: quod hinc in aciem descenditur & ex ijs, res gestæ manant, originemque suam trahunt. Deinde: quod, ijs expositis, ob oculos quasi ponitur: quid sapienter ac rectè susceptum sit quid animose ac fortiter gestum: quid contra remisse, temere, vel confidenter: & vbinam, quaque ex caussa, tum quomodo, peccatum fuerit. Quoniam autem non rarò contingit: vt plures, in capiendis consilijs inter se, vna eademque de re, sententijs dissideant: partium momenta, quibus argumentis fulta fuerint exponit. Neque enim ex rerum euentu, sed, ex consilio, quo res institutæ fuerint de Ducis sapientia, aut temeritate, iudicandum est. Quare hæc Consilia, nonnunquam insuper examinat seduloque discutit & suam ijs quoque sed solum grauioribus in rebus ijsque perpaucis; sententiam adijcit. Ex cursu etiam narrationis, vbi datur, aliquantum discedit: & digressiuncula, perquàm breui quid in factis, consilijsque probet, interserit aliquando: & cur, quid improbet, aperit. Porrò: cum oportunitas rerum bella quæcumque moderetur neque vlla alia bene ea gerendi, facultas, hac maior, dari possit: eam suis locis indicat, im-

6 7 8

mo etiam à Lusitanis omissam quandoque reprehendit. Hæc autem facile non percipitur: nisi positis rebus cognitis atque, quod caput est, eius studijs, diligenter per exploratores perspectis. Quare Osorius, hac quoque parte diligentiam suam ostendit.
9 Quibus rebus efficitur vt posteritatem & eos, qui nunc hosce libros legent ille & rerum gerendarum prudentia instruat, quo sibi, rectis consilijs, in huiusmodi, vel non dissimilibus factis, cauere possint: & eos ad virtutem eius pulchritudine, per sententias, grauitate quadam insignes, ob oculos exhibita prorsus amplectendam, inflammet. Ad hunc modum exemplis, quomodo quædam Republicæ vulnera curari, & hominum vitia corrigi ac sanari possint edocet. His autem rebus, numero tribus: vt sapiamus, & viri boni efficiamur, & vitia declinemus: quæ ad prudentiam, virtutem, & emendationem referuntur: omnis historiæ vtilitas, continetur. Cuilibet autem historiæ scriptori, proposita hæc esse oportet, vt ea in animis hominum instillet & eorum vitæ in vniuersum consulat.
10 Eximia denique, ac multiplici personarum, rerum, locorum & euentus, ab læto vel infelici exitu varietate hæc Historia perquam est illustris, & iucunda eoque & multis alijs nominibus omnium animos capit, mirificeque delectat. Quid enim: quod ritus ac mores, ingeniaque diuersarum illarum ignotarumque gentium ac leges, & instituta declarat? Quænam in ijs Insulæ, prouinciæ, vrbes, portus, loca, arces. Quis earum situs, ambitus, munitio qui fines qui in ijs exteri quæ commercia & eorum studia, ædificia quis eorum Princeps qui magistratus quale imperium qui Duces, qualis militia qui hostes: quæ vires, potentia, & opes quæ soli fertilitas, qui fontes, fruges, arbores, herbæ qui cibus cæli salu-

britas, religio, templa, sacerdotes, eorum cantus, fides, magnificentia: qui cultus, ac vestitus, & alia huiusmodi de- 11
scribit? Necnon castra, & eorum metationes. Bellorum quoque, dissensionum, offensionum, odiorumque causas adfert. Eorum denique bellorum adparatus, stratagemata, velitationes, pugnas, commeatus, obsidiones, oppugnationes, expugnationes explicat. Neque coniurationes, insidias, proditiones, simulationes, suspicionesque, ac rumores, silet. Legationes quoque, variorum Principum, ac Populorum, & missa munera: inducias, ac pacis, amicitiæ
concordiæque sancita fœdera, pactaque, proponit. Nam 12
quid ego de concionibus in toto Historiæ opere sparsis, & pro rerum ipsarum varietate, sapientissimè scriptis, di-
cam? Quid de iis maximè, quæ cohortationem ad præli- 13
um committendum, ineundamque pugnam, habent? Quoniam verò omne eo maximè suum studium, ac neruos contulit: vt pietatem in animis hominum sereret: & expeditiones illas Emmanuel Rex, cultus, præcipuè Christiani propagandi caussa, ingenti quidem spiritu, suscepit: nullam in illis narrationibus occasionem, locumque, consultò prætermisit, in quo, acres effusæ pietatis & ad eam tuendam, & exercendam, & inculcandam, cohortationis aculeos non reliquerit, & ad virtutem colendam quasi faces admouerit. Rerum omnium successus, siue læti, siue tristes iis acciderunt, totos, ad vnum, tanquam eorum auctorem, Deum, eiusque gloriam, & eodem clarorũ hominum laudes rettulit quasi vna, diuinas res, & humanas, expli-
cet. Quidquid enim facimus, loquimur, disserimus, con- 14
sultamus, legimus, scribimus, addiscimus, aut etiam cogitamus: eò recta, si pii, verique probi esse reipsa volumus: studia in his nostra collimem, necesse est: vt, vnde & nos sa-

nius

mus meliores, & alij quoque, tales vt à nobis reddantur, efficiamus. Qui vnus nobis, omnibus in rebus finis, & artium ingenuarum omnium quæ docentur, Historiæ in pri-
15 *mis, scopus esse præcipuus debet. Minimè vero prætereundum est: bella illa, quæ dixi, non solum Emmanuelis Regis ærarium, nouis partis vectigalibus, auxisse, atque Lusitanis nouas opes adtulisse: sed toti nostro Orbi, fuisse perquam vtilia, & etiamnum existere. Præterquam enim: quod Christianis, nouum iter, ad Orientis & Indiæ, quã amplissimas, atque ditissimas regiones, antea numquam tentatum, aperuerunt, vndè a multis, lucrosa commercia institui possint: Christus etiam, per ea, rudibus ijs Populis, hactenus haud obscurè prædicatur. atque, funditus euersis Dæmonum, quos solos ij colebant, Idolis, liberrimè, magnoque cum fructu, docetur. Quo gloriæ fructu ac laude, nullus, à Christianis, excellentior excogitari, nullus*
16 *Deo quoque gratior contingere a nobis potuit. Iam vero: cum ea, quæ ad hominum actiones pertinent, Varro, omnium Romanorum eruditissimus, initia naturæ secutus, in homines, in loca, in tempora, & in res, partiatur, quidquid enim agitur, & personis, & loco, & tempore, & ipso agendi genere, continetur: hinc igitur, quattuor Historiæ tractandæ formas, siue rerum, in ijs, ordines, oriri, ducíq; constet: vnam, quæ hominum vitas, singulorum prioribus succedentium ordine, seorsim descriptas, complectitur, alteram, quæ locorum: tertiam quæ temporum seriem, sequitur: postremam, quæ similia facta, ac dicta, in quadam, à vitijs ac virtutibus inscripta, distinctaque capita, conijcit. mihi prima illa quidem forma, quæ Principum virorum, præcipue Cæsarum, ac Regum, vitas explicat; idcirco maximè semper probata est, & digna quidem summa egre-*

gia-

giaque laude: quod ad eos, prudentia & moribus instituendos, qui Rempublicam vniuersam administrant, vel eius Principes futuri sunt: ceteris vtilior, & adcommodatior, haud leuibus ex caussis, esse, multorumque iudicio videatur. Nec enim magis quid Principi cuiquam viro sit imitandum, quidue fugiendum, adparet, liquereue, ad omnium vsum vtilitatemque, potest: quàm eius exemplo, qui tale quidquam patrauerit, quod vel homines fugere oporteat, vel æmulari. Quoniam exempla: si quis animo ea verset, fortius penetrant, & hærent memoriæ: atque diligenter narrata, vel exposita, quia, quod exemplo fit, iure etiam quedam fieri, plerique iudicant, præceptorum vicem subeunt. Duplex autem viri Principis vita 17
est, ac persona, priuata nimirum, & publica. Priuata, corporis, animi, ac fortunæ bonis, æstimatur. In corpore, temperamentum & constitutio, spectatur à qua: robur, valetudo, vitæ longinquitas, morbi, pericula, mors. Ad animum referuntur & virtutes & vitia, nec non, ad ea propensio. Mens item, ingenium, ac mores. Fortuna, omnis generis opibus censentur. Hoc in genere felicitas, adflictæque res, sitæ sunt. Eoque pertinent, coniugium, liberi, consanguinitas, adfinitates, amicitiæ, familiares, clientela, & principi subditi. Hostes præterea, expeditiones, victoriæ, triumphi, honores, atque peregrinationes. Quid horum sit in Principe, tum quale, Historia persequitur. Publica ve- 18
ro Principum vita, latius patet. Nam, quid, eam personam ille gerens tum domi, tum foris, & constituta pace & bello suscepto gesserit: ipsa continet. Tria verò, in constituenda, gubernandaque Republica, Principi viro, præ ceteris, incumbunt. Nempè Religionis procuratio, ciuilium rerum, ac iustitiæ, cura: & armorum, terra marique, ex-

expeditio. Ad hac ni fallor reliqua Reipublicæ munia tota, reuocantur. Quæ omnia, vtriusque vitæ, capita. Osorius in Emmanuele Rege, suo quidque loco diligenter persecutus annorum in Historia ordine seruato, perstringit. Regnum autem Emmanuel administrauit, annos sex continuos, ac viginti. Non solum igitur quæ bella in Africa & India terra marique, per Legatos Rex gessit: & quid illos, & quibus ex caussis per litteras, ad eos cum mandatis datas exsequi voluerit, explicat: verum etiam quomodo domi, pacis artibus excellens, Regnum gubernarit: quid egregie, grauiter, acute, scite, prudenter, pie sapienterque dixerit: quas legationes quibusque de rebus & quam grauibus, & à quibus, ad se missas audiuerit: quid responderit. quas item ad alios summos Principes, ac Reges, instituerit. Quo in genere, inter ceteras illa est, ad Alexandrum Sextum Romanum Pontificem: qua Princeps religiosissimus, Ecclesiæ rebus prospici, & Sacerdotes à vita luxu, morumq licentia ad continentiæ sanctimoniæque disciplinam, reuocari; postulauit. illaque, ad Leonem Decimum cum muneribus, & Elephan-

19 te. Mihi igitur; vel hoc solo nomine, non vulgari laude digna, hæc Osorij Historia videtur. & ob id denique quod omnes Emmanuelis Regis tam priuatas, quam publicas actiones, tanta cum diligentia narrauit. Fuit autem is Rex, omni virtutum genere cumulatus. Vltro autem nobilitas, vbique fere gentium, eo contendit: vt Principis sui mores vel ex consuetudine, vel amore virtutis, vel occulta quadam vi, ingeniique similitudine, vel adulandi studio sequi soleat. Vni vero omnium hominum maxime Lusitani, & Regem suum admirantur, & amant vehementer. Quare minimè dubito: quin, perquam mul-

ti,

ti, hac Historia, ad res praeclaras saltem memoria proximi superioris temporis excitentur. Iam praeter rerum eam 20
magnitudinem, quae omnes ad Historiam legendam inuitat: ij, qui Latinis litteris sunt exculti in hac eloquentiae neruos, ac robur, agnoscent. Si enim eloquentia definitur, prudentia dicendi: eam nullos in his libris desideraturos esse, confido. Ita siquidem, tantoque artificio Historiam contexuit: vt, ex gestarum rerum caussis, & circumstantijs, quas studiose, narrationibus, vbi licet, vel aliud agens, inserit haud obscurè significet: num aliquod a nobis imperium, tum quale, & quam longe ab hoc Orbe, remotis in prouincijs, distitum, atque quibus è seminibus procreare possimus: deinde quibus id artibus & institutis, adolescat: ac postremo quibusnam rationibus conseruetur. Quae sapientiae lumina adtente legentibus, sese quantum sentio in omnibus huius Historiae partibus, clara quadam luce produnt. Quantum ad elegantiam stili pertinet: verbo- 21
rum electio, proprietas, splendor, & copia: sententiarum verò grauitas, varietas: orationis denique totius, qui aures implent, numeri: qualis ea, quantaque sit satis, superque testantur. Ornamentorum tamen non plus habet, quā rei poscit expositio. Historia enim, non solum, respuit orationem studiosius quam decet, elaboratam: verumetiam, nimia exultam elegantia prudentiam contemnit. Etsi igitur Osorius, alijs in libris nonnumquam copiosior est: id quod ei insitum à natura videtur: in hac tamen Historia cauit: ne verborum multitudine tamquam graui aliquo pondere vim & neruos orationis eliderct sua, vel obrueret. Nam libens eorum sententiam amplector: qui, omnes Latinos scriptores, qui in eloquendo copiam adfectauerunt, ineptos sibi videri aiunt vno tantum excepto Cicerone

22 rone. Quam ob rem: nihil amplius, de his, dicam. Neque multis edisseram: quantopere sit vtilis, tum necessaria Historiæ omnis cognitio, iis, qui Rempub. administrant. Hoc enim apud omnes homines ac gentes, quæ moribus, ac legibus reguntur in confesso est. Neque eius laudes ex ceterarum artium, cum ea, comparatione copiose, ambitioseue, proponam. Breui hæc tantum narrabo. Hominem esse ad res duas natum ad intelligendum videlicet, & ad agendum. Historia autem, præstantißimorum hominum consilia, tum facta ac dicta, quibus omnis Reip. forma sese nobis exhibet, & quibus illa continetur, & constituitur

23 commemorat. Itaque constat: Alexandrum vt infinitos alios omittam ita Cyri disciplina, quam ex Historia cognouerat, fuisse informatum: vt, vitæ actiones suæ, ad eam componens a rebus gestis, Magnus euaserit. Scipio Africanus, ex ea etiam, ad militaris gloriæ culmen est euectus. Ea tamen non tam est vera quam ad fortißimi, iustißimique Regis ideam, est expressa. Iulius vero Cæsar Alexandri Magni præclaris rebus gestis excitatus ad eam laudem dicitur quam est consecutus. Nam certe plurimum interest: ex Historia Clarorum virorum voluntates, curas, cogitationes, vitæ splendorem, laudis cupiditatem virtutis ardentißimos amores, perdiscere.

24 Eadem porro totius Antiquitatis memoriam, vna continet: nec non eam vniuersis tanquam in speculo ad imitandum conspiciendam præbet. Per hanc ergo Populorum omnium, res gestas cernimus. & ex iis, omnes rectè gerendæ Reip. rationes nobis quærimus non certe Philosophorum commentitiis præceptis delineatas sed verißimis coloribus, & imaginibus expressas, & exemplis. Quæ si careremus tenebris obruta nobis omnia procul dubio iacerent. Immo pueri, vt ille ait, omnes

essemus. Quid quod inuictissimorum Imperatorum ac 25
Regum ceterorumq; Principum sanctissimorum quoque
Christianæ nostræ Religionis Martyrum acta, resq; gestas
obliuio consumeret? Denique: nulla laus, nulla gloria qua
homines ad præclare quid audendum, vel quidquam for-
titer et magnanime gerendum, inflammarentur extaret.
Itaq. hac sublata non viuerent vel Maximi illi viri, mor-
tui. at ea sola, modo viui. non Reges non duces non reliqui
illi, propter virtutem iure laudati in ore posteritatis per-
sonarent. Nos certe duce Veteris Nouique Fœderis Hi-
storia: Deum ipsum agnoscimus, Christianamque Religio-
nem ex ea sola, palam, aperteque quo quid maius est? pro-
fitemur. Quare: communi omnium consensu merito magi
stra vitæ, testis temporum, nuntia veritatis, ac lux virtu-
tum omnium vt est: sic etiam adpellatur & esse iure credi
VI tur. SED vt ad te, ex tam longo interuallo, redeam Au
gustine: cum hæc Osorij Historia, tot ornamentis excellat:
pati non potui nostros homines, ea diutius propter ma-
gnas vtilitates, quas, vt arbitror, ipsis adferet. carere. At-
que etiam vnà cupiebam: eisdem tot res admirandas, qui-
bus Lusitanorum gloria clarescit, reddere notiores quo
qui legent illorum ij virtutem, clare perspiciant &, quà
decet, probent, colant, amplectantur. Nam quoniam eæ
res, hactenus Lusitanica tantum, vel Hispanica, nostris
peregrina, lingua scriptæ sunt: vix intelligi præter quam
a paucis potuerunt. Quod si qui exteri, res Lusitanas at-
tigerunt, pauci ij sane sunt admodum idque, adeo dubia
plerumque fide fecerunt vt sæpe tota errent via. Existimo
quidem hoc meum factum, Illustrißimo Principi, Henri-
co Cardinali, haud ingratum fore. Cum enim omnes, ei
clementiam ac prudentiam. &, in administrando Lusita-

niæ regno, summam iustitiam, æquitatemque tribuant: æ-
grè, vt opinor, haud feret tot Emmanuelis patris trophæa
quorum, vti filius, legitimus est hæres apud nostros, hac
Historia celebrari. Non enim vni cuipiam nationi hæc Hi
storia, de tot rebus fortiter gestis cum ad sempiternam to-
tius Christiani nominis laudem pertineāt scribitur: sed
quamplurimis, vel potius vniuersis. Osorium autem non
improbaturum, puto. Eam enim scripsit vt omnibus pro-
desse posit. Porrò: hinc intelliget: me amorem, quo eum e-
3 go sum semper prosequutus, constanter retinere. Quam ob
rem: ne tu mihi vitio vertas abs te, iure peto: quod hanc
Præfationem ad te scriptam, eius Historiæ tamquam bre
uem de vtriusq; Indiæ rebus commentarium præfixi. Me
siquidem, semel oportuit longissimas ad te scribendi mo-
ras inita aliqua, noui litterarum initij ratione tantum,
4 inquam, tot annorum silētium, audacter rumpere. Quod
si me tamen reprehendes: Osorius certe, caussa cuius agi-
tur, se tuebitur. esseque mihi poterit optimus omnium pa-
tronus. Quod vnum postremò superest: ego quidem Augu
stine: a nonnullis grauibus viris, qui istinc ad nos ex Aula
Regia redierunt pro certo intelligo: & te, & Osorium in
Episcopi munus atque dignitatem, sic incumbere: vt vos
communi omnium voce, præclaram egregiæ pietatis lau-
dem ferre, valdè prædicent. Hoc ante multo Pantagathus
noster Octauius, cognomento Pater, de te, dum viueret,
mihi per litteras significauit. & Vincentius Parpallias Em
manuelis Philiberti Allobogrum Ducis proximis superiori-
bus annis ad Pontificem Legatus sæpe confirmauit. Qui
nuntius quanta me lætitia perfuderit ex mea in vos obser
uantia indicare poteris. Sic autem referunt vos: te nimi-
rum apud tuos Ilerdenses: Osorium apud suos Siluenses:

Sacrarum litterarum lectioni totos esse deditos: Te vero Augustine: cum Iuris peritia excellas, & id monumentis tuis illustraueris: præclara quædam, quæ ad id etiam ornandum & ius Pontificium, Conciliaq. Ecclesiæ vniuersæ, plenius explicandũ, pertinent: exædificasse. Vos itaq. sanctis ad Deũ orationibus, pro salute Reip. fundendis defixos: Diligẽter etiam Populum, de sacris rebus docere. frequentibus ac pijs concionibus & per vos, & per alios a vobis suffectos habitis. Postremo vos multis Christianæ Charitatis officijs de quamplurimis hominibus perquam bene mereri. Quo nomine vobis supra modum gratulor: mihique gaudeo ac lætor. Quis enim nescit: officium omne Episcopi in sacrorum Bibliorum & verorum interpretum eorumdem, lectione: assiduis ad Deum precibus, meditatione que & in sanctis habendis de Dei cultu, doctrina, & Ecclesiæ disciplina, concionibus exercendaque in vniuersos benignitate, pietate, charitateque Christiana planè consistere? Quidquid tibi præterea, Augustine temporis, & otij conceditur: id totum. in Antiquitatis, veteribus illis tuis studijs, ad omnium vtilitatem, consumis. Denique non solum eruditis hominibus ex instructissima tua Bibliotheca præstantissimorum scriptorum libros: inter quos, & a te prudenter, eleganter, ornatè, docteque scripti, meritò referuntur: suppeditas: verum etiam multos ex ijs, tuis sumptibus, nonnumquã, ædi curas, Osorius etiam, non cessat scribẽdo testari: nõ minus otij sibi, quã negotij habendã esse rationẽ vir certè vti grauis sentẽtijs, et illustris verbis; multo dignissim⁹: cuius egregio stilo, et calamo dũ aliena cũ laude, sui nominis immortalitatẽ coniungit sapientissimi Regis, atq. fortissimorũ Ducũ, res gestæ cõscribantur.

CALENDAS QVINCTILIS CIↃ IↃ. LXXX.

COLONIAE VBIORVM.

REINERI MATHISII BATAVI, AD LECTOREM ODE.

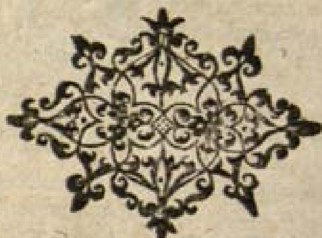
IS Lusitanæ gentis, in India,
Res scire gestas, bellaq; Barbaris
Illata Regnis, & subactos,
In Lybica Regione Mauros:
Vis & repertas nauibus insulas;
Et scire mores, iuraq; gentium,
Pugnax Iberus quas coegit,
Ire suis famulas triumphis:
Doctos diserti, Lector, Osorij
Euolue libros, assidua manu:
Ex hoc amœno fonte, summa
Vtilitas fluet, ac voluptas.
Hinc multa disces, quæ neq; seculis
Vnquam fuerunt nota prioribus,
Nec visa. Miras longus artes
Repperit, & meditatur vsus.
Inuenta nuper sunt noua sydera.
Cœliq; tractus, & maris ambitus
Incognitos æuo priori,
Posterior patefecit ætas.
Antiquitas si iactet Iasonem;
Quòd primus altæ littora Colcidis
Lustrarit, Euxinum lacessens
Thessalica pelagus carina:
Quis non Iberos ad vaga sydera,
CANVMQVE, summis laudibus euehat?

Te-

Totum, breui qui circuiuit
Hesperia rate, Victor, Orbem.
Non rauca vastæ murmura Tethyos,
Minasq́ue cœli, non Aquilonias
Exhorruit CANVS *procellas,*
Nec scopulos maris æstuosi.
Anno, sed illi prospera tertio
Fortuna lætos præstitit exitus.
Tum namq́ue, salua naue, ventis
In patriam rediit secundis.
At Lusitanos quid referam Duces?
Qui, post repertam classibus Indiam,
Fortissimè, terra, mariq́ue,
Indomitas domuere gentes.
Quam sæpè, duros, GAMA *superstite,*
Victor fugauit milite Barbaros,
Et turbidum, quàm sæpè Gangem,
Sanguineis rubefecit vndis?
Quàm sæpè, solus, pectore masculo,
Fortiq́ue dextra, non numerabiles,
(Securus aspirante Christo)
Sustinuit PACIECVS *hostes?*
En nunc: Eoa pars bona Persidis,
Nunc & Sabei, Mauraq́ue natio,
Sinaquè victi, subdiderunt
Hesperio sua colla Regi.
Iam Christianis torridus Aethiops,
Victusq́ue, paret Rex Calecutii:
Hic classe formidatus, ille
Missilibus, melior sagittis.

Iam

Iam panè Christi venit ad vltimos
Mundi patentis gloria terminos:
Christiq; totum Numen Orbem,
Et populos stupefecit omnes.
Hinc Lusitanos, aurea tangere
Alto videmus sydera vertice,
Qui tot sibi Regnis subactis,
Perpetuam meruere laudem.
Sed aptiori, fusius, ordine
Hæc persequetur doctus Osorius:
Huc, huc ades tandem iuuentus,
Pierijs operata Musis.
Hæc Tullianis plena leporibus
Sunt; atque Cedro digna volumina:
Vtaris hac noctes diesque
Historia, studiose lector.

HIE

HIERONYMI OSORII LVSITANI, SILVENSIS EPISCOPI, DE REBVS, EMMANVELIS REGIS *Lusitaniæ inuictissimi, virtute & auspicio gestis, Libri duodecim; Ad Clarissimum, Sanctissimumque Principem Henricum, S. R. E. Cardinalem, Regis eius Filium.*

LIBER PRIMVS.

TSI ea mente sum, Henrice, Sanctissime Princeps: vt vix quidquam arbitrer esse historia, vel ad prudentiam comparãdam vtilius, vel ad virtutem excitandam vehementius, vel ad sanãda Reipubl. vulnera salutarius, vel ad oblectamentum vitæ iucundius; & ab amicis meis sæpiùs admonerer, vt res nostrorum hominum literis Latinis illustrarem: ab eo tamen studio vehemẽter abhorrebam. Nam cùm alia multa me ab eo deducerent, tum duo præcipuè deterrebant. Vnum erat fidei faciendæ difficultas, alterum offensionis concitandæ periculum. Si enim fidem non facerem, erat mihi vanitatis infamia subeunda: si verò quorundam ambitioni minimè

nimè satisfacerem, odium in me acerbum & immane concitandum. At, vt est captus hominum, id plerumq; euenire cernimus, vt tantum quisque credat, quantum se viribus aut ingenio præstare posse confidit. Quicquid verò communẽ vsitatæ virtutis, & industriæ modum superat, id nullo modo prorsus admittit. Contra verò, qui nullum modum ambitioni statuunt, ægerrimè patiuntur, si eorum gentiles minimè fuerant immodicis laudibus illustrati. Quod cũ apud alias nationes fieri solitum sit, tum apud Lusitanos tantam plerumq; offensionem historiæ scribendæ munus offert, vt omnium tela in eum, qui tantum facinus audet, adhæreſcant. Id quidem non ita pridem satis experti sumus in historia, qua Damianus Goesius res virtute & auspicio, & incredibili felicitate Emmanuelis Regis inuictissimi, Patris tui, gestas patrio sermone complexus est. Res, inquit ille, maiorum meorum non perinde, atque illorum merita postulabant, exornauit. Alius verò, labem generi nostro, & antiquo splendori nobilitatis aspersit. Alius postremò, hoc aut illud, quod erat ad laudem nostri nominis insigne, prætermisit. Quod si hominis prudentis est, alienis periculis admoneri, hoc vno certè exemplo potuissem ancipitem scribendi euentum perhorrescere. Aliud etiam incommodum accedebat, quòd etiam ipse, vt officium meum me facere admonebat, rebus diuinis, pro mea parte tractandis & explicandis, intentus: neque conuenire arbitrabar, vt à cælo deductus, terras nimis intuerer, hoc est, vt diuina, dũ res humanas illustrare conor, intermitterem. Sed quo plura me impediebant, ne scribendæ historiæ munus attingerem, eò clariùs cerni poterit animus meus, studio ardentissimo tui nominis & amplitudinis inflammatus. Nam cùm tu me per literas, non quidem imperio cogeres (quod facere pro iure tuo potuisses) sed, quæ tua excellens atque planè diuina benignitas est, amicè rogares, & moneres, vt Regis patris tui historiam scriberem, illiusq; nomen apud exteras nationes Latinis literis ab obliuione vindicarem, me continere non

nere non potui, quin id munus continuò susciperem. Vt autem id facerem, multa me simul inuitabant. Primùm enim voluntatem tuam nullo modo poteram sine crimine impietatis aspernari. Deinde indignissimũ arbitrabar, Emmanuelis nomen apud Lusitanos tantùm, & non per omnes Reip. Christianæ nationes cũ omnium admiratione vagari. Tum etiam id mihi acres stimulos admouebat, quòd in hoc opere non tam res humanas, quàm diuinas explicandas suscipiebam. Vt enim Emmanuel diuino consilio ad regiam amplitudinem euectus fuit, ita quæ designauit, quæ molitus est, quæ imperio illius gesta sunt, ad Dei benignitatem referēda sunt, multæq; res admirabiles præsentis numinis viribus administratæ, ita, vt ei, qui fidem illis habere noluerit, perfidiæ & impietatis suspicio recipiēda sit. Vt autē id faciliùs exequi possem, Damianus Goes præstitit. Is enim magno labore, vigilantia & industria ea ex quamplurimis epistolis & cōmentarijs eruit, & monumentis suis memoriæ commendauit, quæ ego minimè potuissem sine summo otio perscrutari. Multa etiã ex aliorum scriptis & sermonib. accepta, memoria cōtinebam, quæ minimè silentio prætereunda iudicaui. Sed quia in his libris nostros homines aliquando Lusitanos, aliquando verò Portugalēses appellare solemus, huius varietatis breuiter reddenda ratio est. Portugaliæ nomen, vt Andreas Resendius, vir doctissimus, apertè demōstrat, à portu Cale (sic enim appellabatur olim oppidum ignobile, quod Durio flumini imminebat) ductum fuit. Cale namq; erat in colle situ. Portus autem piscationis gratia frequentari cœpit. Eam verò commoditatem hominum multitudo sequuta, vndiq; confluxit, vsq; eò, dum ciuitas opulentissima fieret, quæ Portugalia deinde nominari cœpit. Inde verò totum regnum nomen obtinuit. Continet autem Portugaliæ regnum non exiguam, vt Paulus Iouius parum consideratè dixit, antiquæ Lusitaniæ partem, sed valdè magnam. Pars enim Lusitaniæ, quæ ad regnum Portugaliæ pertinet, & fluuijs, Ana atq; Durio continetur, plus

trecentis & viginti passuum millibus in longitudinem patet. Adijcitur deinde Callæcia Bracarensis à Septentrione, quæ Durio & Minio definitur. Ad ortum verò Solis sunt aliquot etiã ciuitates trans Anam, quæ Portugaliæ regno continentur, ita vt sit non minus è Callæcia & Bætica Portugaliæ finibus adiectum, quàm ex antiqua Lusitania detractum. Quod si Portugaliæ nomen ex vno oppido fuit, temporis progressu, in totum regnum deriuatum, simili ratione consentaneum fuit, vt ex tam magna Lusitaniæ parte, Lusitaniæ nomen in totum regnum duceretur. Quò minùs igitur vtroque nomine vtamur, interdictum nobis minimè puto. Sed hoc nõ magni refert. Illud, quod est præsentis operis, hortor & admoneo omnes, qui hos libros euoluerint, vt animis secum reputent, quam variæ res & vehementer admirandæ sint à nostris hominibus, intra sex & viginti annos (tot enim, aut paulò plus hæc historia continet) effectæ: quæ maria, quæ littora, quæ regiones exploratæ, quæ bella contra Reges potentissimos, inuicta virtute gesta, qui terrores neglecti & contẽpti, vt intelligãt, non esse tantarum rerum laudem hominibus, sed Deo, qui præsentiam suam nostris sæpè declarabat, summa ratione tribuendã. Quod tum multò clariùs apparebat, cùm interdum sic eueniebat, vt ipsi Lusitani sibi nimium præfidentes, ab hostibus eisdem vincerentur, vt intelligerent, inanes hominũ conatus fore, qui nõ fuerint cęlesti præsidio suffulti. VT AVTEM hinc, HENRICE PRINCEPS, sic enim ordo rerum flagitat, exordium capiamus: IOANNES, hoc nomine secundus, Portugaliæ Rex, cùm lento atque diuturnò morbo languesceret, cõtulit se in extremam Lusitaniæ partem, ad Austrum pertinentem, Oceano ex ea parte definitam, quam nunc Algarbium appellant, vt aquis calidis admodum salubribus morbũ depelleret. Erumpunt autem aquæ illæ in conualle, nõ amplius sex aut septẽ miliarijs à mari disiuncta, è silicis & reliquis balneis, quæ sunt in Lusitania, summo omnium cõsensu præferuntur. Eo tamen remedio frustra tentato, factũ est, vt

RES EVROPAE. Ioannis Lusitaniæ Regis morbus & mors.

est, vt morbus indies ingrauesceret. Nec abfuit suspicio, Ioannem lento veneno, quod imprudens hauserat, paulatim intabuisse. Itaque cum mortem appropinquare sentiret, in Algarbij oppido, quod Aluor appellant, & multi portum Hannibalis esse putant, testamentum fecit, quo Emmanuelem, qui illi frater patruelis erat, hæredem instituit: ad quem regnum, quamuis Ioannes intestatus obijsset, erat iure peruenturum. Erat enim Emmanuel Fernandi filius. Fernandus verò erat germanus frater Regis Alfonsi, cuius Alfonsi Ioannes filius extitit. Cùm igitur Ioannes nullum filium ex vxore legitima susceptum haberet (Alfonsus namque vnicus illius ex vxore Leonora filius in adolescentiæ flore Scalabi, quæ ciuitas nunc appellatur Sanctarena, ex equo incitato proiectus. mortem obierat) necesse erat, vt Emmanuel regni hæreditatem cerneret. Georgius namq; Ioannis filius, propterea quòd nothus esset, quã uis illius mater fuisset valdè nobilis, legibus & institutis regni hæres esse non poterat. Hoc tamen, quod erat Emmanueli iure debitum, fuit summa Ioannis ipsius voluntate comprobatum. Emmanuelem enim nõ tam propter sanguinis propinquitatem, quàm propter regiæ virtutis indolem, quam in illo cernebat, egregiè carum habebat, & quibuscunq; poterat ornamẽtis, illius dignitatem amplificabat. Accedebat, quòd vxor illius Leonora, singulari virtute, pietate, atque religione fœmina, Emmanuelis soror erat, fratremq; amore singulari prosequebatur. Testamento facto; & sacris omnib. quæ ad animum expiandum pertinebant, ritè procuratis, ita excesit è corpore Ioannes, vt in illa extrema vitæ perfunctione, insitæ virtutis & pietatis insignẽ significationem daret. Fuit enim vir ille clarus & excelsus, infestus improbis, bonis propitius, iustitiæ cupidus, & in omni genere virtutis admirandus. Erat præterea acer & strenuus, & in re militari non pauca dederat egregiæ fortitudinis & industriæ documenta. Tantaq; erat illius animi magnitudo, vt quamuis corpore in patria consisteret, mente tamen orbem terrarum per agraret,

Ex testamẽto regni hæres Emmanuel.

Scalabis ciuitas, nunc Sanctarena.

Ioannis Regis elogiũ.

agraret, multaq; animo frequenter agitaret, eaq; molitetur, quæ, si non fuisset immatura morte sublatus, nomen illius clarissimum reddere potuissent. Fortes viros amabat, vsq; adeò, vt quidam reliquas vitę maculas nomine virtutis militaris eluerent. Ignauos autem atque desides ita contemnebat, vt homines non duceret. Perfecit autem, vt qui magnis opibus insolentius efferebantur, illius in vindicando seueritatem pertimescerent: & qui propter humilitatē obnoxij erat iniuriæ, præsidio illius vitam securè traducerent. Attulit ille quidem multis viris nobilibus necem, & Principes etiam sibi cōiunctos interfecit, quos animaduertebat aut parum obsequentes esse, aut perniciem in illum machinari: sed id nisi fecisset, neq; Regiam dignitatem tueri, neq; vitam conseruare potuisset. Valebat multum ingenio, plurimaq; ab illo argutissimè dicta referuntur; ex quibus intelligitur, quantum illius acumen extiterit. In Regum consilijs, de quorū fide dubitabat, explorandis, erat mira quadam sagacitate præditus: multosque viros primarios multis in locis beneficijs sibi arctissimè deuinctos habebat, per quos omnia, quæ Reges in illum moliebantur, multò antè, quàm ei nocere possent, cognoscebat, vt eorum consilijs obsisteret. Populi non tam illum vt Regem verebantur, quàm vt parentem amabant. Eorum enim commodis animo patrio consulebat. Hæc autem illius sententia meritò laudari solet, cùm diceret, sibi non tam propositum esse, vt operis hominū ad aurum quærendum abuteretur, quàm vt aurum quæreret, vt opibus suis hominum inopiam subleuaret. Cùm accepisset, esse volucrem, quæ rostro pectus dilacerat, vt pullos serpentum morsibus exanimatos, sanguine suo profuso in vitā reuocet, eiusdem volucris imaginem suis insignibus adiūgendam curauit, vt ostenderet, se esse paratum pro suorum salute sanguinem suum profundere. Ex omnibus tamen virtutibus, quibus illum prædirum fuisse commemorant, nulla fuit admirabilior singulari quadā pietatis & religionis studio, quo mirifice flagrabat. Nunquā enim

eum neq; turbulenta negotia, neq; coniurationes contra illum factæ, neq; malorum omnium tempestates à rebus diuinis summa cum religione procurãdis abstraxerint. Is denique Princeps fuit, vt meritò videatur illius nomen sempiterna memoria celebrandum. ILLO mortuo, fuit summa cum celeritate ad Emmanuelem nuncius allatus: quem cum tam multis lachrymis accepit, vt satis appareret, eum non tam regni hæreditate lætari, quàm ex morte Principis optimi, & sibi coniunctissimi dolorem excipere. Erat autem Emmanuel eo tempore annos natus viginti & sex, & Salatiæ se continebat, in quo tunc oppido Regina Leonora soror illius, atque Ioannis vxor, morabatur. Ibi igitur more & instituto maiorum fuit Emmanuel, rex solenni ritu omnium consensione declaratus. Quod quidem munus sibi nõ segniter obeundum existimauit. Erat enim & ingenio, & studio, & disciplina vigilantissimus. Itaque cùm multa confestim regno salutaria instituisset, tum nihil sibi maiore cura faciendum arbitratus est, quàm vt omnium ordinum cõuentum ageret. Salatia igitur discedens, Montem maiorem profectus est, quæ ciuitas est in colle edito sita trans Tagum, & Ebora circiter viginti millia passuum distat. Eò igitur regni Proceres, & Antistites, & ciuitum Legatos per literas euocauit. Eò fuit ad illum deductus Georgius, Ioannis Regis filius, cuius paulò antè fecimus mẽtionem, qui tunc decimum & quartum annum agebat: quem Rex tam amanter atq; cum tanto fletu complexus est, vt facillimè, quanta fide & amore Ioannem fuisset in vita prosecutus, cerni posset. In illo autem comitatu, qui Georgium stipabat, facilè reliquis & militari gloria, & vrbanitate Iacobus Almeida, qui in Portugalia pro Magistro Hospitalensis ordinis eidẽ religioni præerat, excellebat, multũq; apud Ioannem gratia & authoritate potuerat. Eum verò Ioannes morib. eiusdẽ filij regẽdis præfecerat, vt is sub tali pędagogo artes illo loco dignas perdisceret. Hic igitur cũ Georgio, quem dextera tenebat, flexis de more genibus, cũ esset vterq; habitu lugubri defor-

Emmanuelis in Regem inauguratio.

Mõtis maioris ciuitatis situs.

Regni Comitia.

Iacobi Almeidæ pro Georgio Ioãnis Regis notho, ad Emmanuelem oratio.

bri deformatus, hanc orationẽ habuit. REX Ioannes, qui tibi patruelis frater natura fuit, amore autem germanus, mihi significauit moriẽs, se, cùm animo æquissimo è vita discederet, vna tantùm cura solicitari, quòd hunc filium in solitudine & orbitate relinqueret. Eam tamen solitudinem eo solatio, quo vtebatur, alleuari, quòd veniret illi in mentem, quàm singularis esset benignitas tua, quàm gratus animus, & quàm ad omnes regiæ virtutis laudes studio & volũtate propensus. Præcepit deinde mihi, vt suo nomine te rogarem, & obsecrarem, si is te in filij loco dilexisset, si muneribus omnibus, quibus potuit, affecisset, si nullum tui ornandi locum prætermisisset, vt tam egregiæ in te volũtatis memoriam retineres, & parem voluntatem huic suo vnico filio, quem omni reliquæ vitæ præsidio destitutum relinquebat, redderes, & cogitares, quid ille, si tibi fuissent nati filij, eis factur' fuisset, si ita accidisset, vt tu ante illius obitum è vita migrares. Præterea hoc etiam mihi in mandatis dedit, vt hunc illius filium frequenter admonerem, vt te semper vnicè coleret, & obseruaret, tibique in omnibus rebus obtemperaret, in eoque pugnaret, vt à nemine fide, amore, studio erga te superari posset. Quò enim te propius sanguine attingebat, eò magis conuenire, vt obseruantia & pietate erga te omnibus antecelleret, nec in vllo in amplitudinem tuæ dignitatis officio se vinci pateretur. Hæc quidem ille mihi, vt facerem, imperauit. Ego, vt officio meo fungar, illius filium in hac tam tenera, vt vides, ætate, tali parente orbatum, tibi nomine illius trado, natura & genere propinquum, casus acerbitate pupillum, volũtate supplicem, conditione famulum, vt eum in fidem tuam recipias, & ornes, & augeas: vt sic tandem cognosci ab omnibus possit Regius iste animus, in referenda gratia, & beneficiorum memoria conseruanda diligentissimus. Quod si, vt confidimus, feceris, ab omnibus laudem admodùm grati atque magnifici Principis consequeris: multoque arctius tibi tuorum omnium voluntates hac tam insigni probitatis significatione diuincies. Hac

es. Hac Almeidæ oratione adeò fuit Emmanuelis mœror excitatus, vt cùm dare responsum vellet, lachrymis & singultu spiritus illius impediretur. Itaque breuissima oratione declarauit, se Georgium in loco filij habiturum, tantisque illum beneficijs ornaturum, vt intelligi posset, quantum Ioannis nomen & memoriã conseruari atque propagari cuperet. Hac Regis oratione omnes proceres, qui aderant, non mediocriter lætati, ad illum adeuntes, gratias egerunt, illiusq; manus osculati sunt. Hæc autem non indigna commemoratione arbitrati sumus, vt posset & Ioannis probitas cognosci, quæ tanta fuit, vt neq; imperij magnitudine potuerit hæres illius adduci, vt facilè desiderium illius leniret: & simul Emmanuelis natura perspiceretur, quæ tam excellens extitit, vt neque tantis opibus improuiso oblatis efferri, aut humanitatis obliuisci potuerit. Facit enim insita in plerisque cupiditas, vt etiam in minimè dubia hæreditatis possessione, quàm mortuis parentibus assequuntur, animi lætitiam, mœrore ad tempus simulato, tegere vix possint. Quod eò intemperantius in regni hæreditate fit, quò regiæ opes maiores & ampliores sunt, & ad animũ de statu mentis deijciendum, si virtutis præsidium non adsit, magis efficaces. Cùm verò regiæ dignitatis amplitudo præter opinionem alicui defertur, tanta vi plerunque iactatur animus, vt à mente & ratione deseratur. At Emmanuel se regni hæredem fore minimè suspicari poterat, cùm & fratres illius viuerent, qui eum ætate antecedebant, & Alfonsus Ioannis Regis filius in vita maneret, & ipse Ioannes filios gignere per ætatem posset: erat enim annos natus quadraginta, cùm mortuus est. Qui tamẽ omnes diuino consilio, vt multi iudicabant, morte sublati sunt, vt Emmanuel regnaret. POSTQVAM verò omnes regni Ordines conuenêre, instituit Rex quædã de sententia omnium, qui aderant, ad regni stabilimentum necessaria. Inde etiam misit, qui Regi Fernando & Isabelæ Reginæ, qui tunc in Castellæ & Aragoniæ regnis cum summa dignitate & existimatione regnabãt,

Emmanuelis responsio.

Decreta Emmanuelis regia.

Legatio ad Castellæ Reges gratulatoria.

de sua successione nunciaret. Per id tempus Aluarus, Fernandi Ducis Brigantini, qui propter perfidiæ suspicionem fuerat capitali supplicio affectus, frater, in Castellæ regno versabatur, & summum apud Reges locum obtinebat. Aluarus autem is erat, ad quem nulla facinoris suspicio pertineret: Sed cùm fratrem supplicio mactatum animaduerteret, integris rebus è Lusitaniæ finibus excessit. Rex autem Ioannes illi præscripserat, nè in Castella sedem vllo pacto collocaret. At is Fernandi & Isabelæ vxoris probitate & magnificentia deuinctus, qui multum illius virtuti atque prudentiæ tribuebant, in eorum Regnis locum exilio voluntario delegit. Et nè Regis Ioannis præscripto parere cogeretur, omnes res suas, quas in Lusitania possederat, voluntati illius permisit. Hunc verò Aluarum, & filios Ducis, qui post patris necem in exilium se voluntate sua contulerant, Rex Emmanuel per eundem Legatum benignè inuitauit, vt in patriam redirent. Fore, si id facerent, vt eos quibuscunque rebus commodè posset, ornaret. Alterum deinde Legatum Romam misit, qui Alexandro Pontifici Maximo, qui tunc fuerat ad illud summum fastigium dignitatis euectus, nomine illius fidem obligaret, totumque Portugaliæ regnum, vt Christianum Principem facere oportebat, voluntati Pontificis ipsius addiceret. Quod vt cum maiore dignitate fieret, Georgium Costam Lusitanum Cardinalē, hominem authoritate summa præditum, per literas rogauit, vt nomine illius hoc officium exequeretur. Cardinalis igitur, Emmanuelis nomine Romæ fidem publicè dedit, Emmanuelem semper in Pontificis obsequio futurum, & fidem per omne vitæ spacium erga sanctam Romanam Ecclesiam summo studio retenturum, & pro illius sanctitate, quoties opus ita fuisset, pugnaturum. Fuit hæc fidei testificatio Pontifici valdè grata, literasque Regi satis amanter scriptas dedit. eique de regni successione gratulatus est. At Emmanuel interim in regni negotijs expediendis vigilabat. In primis autem donationes omnium rerum, quas Ioannes

Aluarus alijque exules reuocantur.

Legatio Lusitana ad Pontificē Maximum.

annes moriens multis donauerat, benignè confirmauit: quamuis multi ex illis, qui tunc ab illo fuerant affecti beneficijs, magis digni supplicio, quam beneficio viderentur. Satis enim apparet, eos, qui, dum Princeps extremum spiritum edit, ab eo summo studio contendunt, vt sibi aliquid largiatur, quod, dum ille sanus atque valens erat, impetrare non poterant, nunquam se quidquam de fide Principi debita, sed de sua ipsorum vtilitate cogitasse. Quid autem præterea tam insidiosum, quàm eo tempore, quo propter mortis acerbitatem mens Principis oppressa est, captare tunc illius imbecillitatis occasionem, vt ab eo, a quo iam fuerant multis cumulati beneficijs, id extorqueant, quod non est auaritiæ, sed fidelitati debitum? Quid verò tam inhumanum, quàm in ipsius Regis morientis aspectu, nec ipsius iustissimi doloris sensu, nec vlla humanitatis ratione ab immanis cupiditatis studio reuocari? Accedit præterea, quòd eo tempore Rex, qui hominum postulata, quamuis iniusta sint, minimè repudiat, non de suo quidquam, sed de alieno videtur elargiri. Ea namque donat, quibus iam vti non potest. Reddit deinde successori multò difficiliorem administrandi Regij muneris rationem. Regiam enim Gazam, quæ est fons Regiæ benignitatis, exhaurit. Ea postremò concedit, cùm neque hominum merita, neque vllam iuris vsitati rationem expendere potest. Quotus enim quisque est, qui in oculorum tetra caligine, in crebro anhelitu atq; in singultu, in toti⁹ corporis sudore, intercluli spiritus angustijs possit cuiusque dignitatem exactè perpẽdere? Illi igitur, qui eo tempore, quo Principis animus est oratione confirmãdus, ei tam grauem molestiam exhibent, & instant, & vrgent, & quodammodo vim adhibent, vt interruptis atque morientibus vocibus regni opes effundat, odio certè digni sunt, & non eiusmodi beneficijs. Emmanuel tamen, nè videretur optimi Principis acta rescindere, non modò reliqua Ioannis beneficia, quæ fuerant iudicio tributa, sed etiam fraudulenter erepta, confirmauit. Totum deinde ani-

In aulicam quorundã auaritiam.

Instituta regni Emmanuelis. de animum ad ius administrandum applicuit. In eos magistratus, quòd perperam corrupti pecunia iudicabant, acriter animaduertit. Ijs, qui leuioribus criminibus erant alligati, leuiores etiam pœnas imposuit. Illos verò, qui benè & incorruptè iudicia faciebant, pro dignitate cuiusq; remunerauit. Iudicum deinde numerum auxit, vt omnes controuersiæ facilius dijudicari possent. Ipsosque maioribus stipendijs affecit, ne inopia cogerentur ab æquitate discedere. Tum in omnes regni partes, viros iustitiæ opinione præstantes cum summa authoritate misit, qui scelera vindicarent, & flagitiorum omnium, quoad fieri posset, stirpes euellerent. Vectigalium deinde rationem diligenter habuit. Videbat enim, vbi regni opes ministrorum negligentia dilabuntur, aut quæstorum auaritia diripiuntur, aut sumptibus minimè necessarijs exhauriuntur, ibi regni statum constitui non posse. Nec enim bellum geri, neque pacem constitui, neq; ius administrari commodè licet, vbi regis pecunia, quæ debet esse publicæ salutis instrumentum, aut à priuatis auertitur, aut ab ipso Rege sine vllo fructu consumitur. Vt autem humanitas illius in omnes constaret, Iudæos in libertatem asseruit. Quod vt intelligi posit, qua ratione illi seruitute oppresi fuissent, non erit alienum, rem, quemadmodũ gesta fuerit, explicare. Fernandus & Isabela Castellæ Reges cùm exploratum habuissent, per Iudæos, qui in illorum ditione erant, scelera nefaria contra religionis nostræ sanctitatem conflari; omnes illos in exilium eiecerunt. Hoc autem factum fuit Anno à Christo nato, M. cccc. lxxxij. quidam verò ex illis numine diuini Spiritus illustrati, ad Christi se cultum & fidem contulerunt. alij autẽ, nè fundos, & ædes, & reliqua bona relinquere, vel tempore alieno vendere cogerentur, se Christi religionem profiteri simulârunt. Reliqui omnes in exilium pulsi sunt. Cùm verò alij in alias partes disiecti fuissent, maxima eorum pars à Ioanne Rege sub certis conditionibus impetrauit, vt in Portugalia tempore aliquo definito consisteret. Conditiones autem po-

Iudæorum per Hispaniam seruitutis occasio.

tem potissimæ fuerunt, vt octonos aureos singuli Regi persoluerent, & intra certum tempus è Portugaliæ finibus emigrarent: quòd si post tempus illud assignatũ visi in Portugalia fuissent, libertatẽ amitterent: Rex autem tutam nauigandi facultatem volẽtibus abire præberet. Hac autem ratione Ioannes grandem sibi pecuniam comparauit, quam asseruari diligentissimè faciebat, vt posset in Africam transire. Cupiebat enim bellũ acerrimum Mauris inferre: nec id tam gloriæ studio, quàm vt Christi religionem & gloriam propagaret. Quod ne faceret, primùm quidem casus acerbi, quibus diu conflictatus est, impedimento fuère: postremò autem mors omnes illius huiusmodi conatus compressit. Quandiu tamen vixit, sedulò curauit, vt Iudæis fidem præstaret, quam dederat. Itaque eis, qui in portubus illi operas nauabant, imperauit, vt agerent cum nauiculariis, vt tolerabili quadam vectura Iudæos in regiones quas sibi vellent, transportarent. Sanxit præterea, nè quisquam iniuriam illis inferret. Quod longè secus factum est. Mercatores enim, & nauicularij, qui Iudæos in naues suas recipiebant, eos in mari multis iniurijs admodùm acerbè diuexabant. Vecturæ enim pretio, quo depacti fuerant, minimè contenti, quacunque ratione poterant, multò maiorem pecuniam ab inuitis exprimebant: & de industria diutius, quàm opus erat, vagabantur, multisq; erroribus homines miseros ludificabant, vt consumpto omni commeatu, cogerentur ab eis victum emere. Pretium verò, quod rebus suis constituebant, erat eiusmodi, vt eo persoluto, Iudæi nudi & inanes relinquerentur. Accedebat, quòd nuptis mulieribus atque virginibus vitium per vim inferebant, & viros intolerandis contumelijs afficiebant: Christianique nominis, quod vsurpabant, obliti, in omni genere immanitatis atque perfidiæ versabantur. Iudæi, qui in Portugalia remanserant, partim tam atrocis iniuriæ metu perterriti (nec enim id tam obscurum esse poterat, vt nõ aliqua ex parte fama tantarum caldium ad aures eorum peruenirent) partim quòd inopia impediti,

Christianorum in proscriptos Iudæos iniuriæ.

diti, minimè potuissent ea, quæ erant ad nauigandum necessaria, intra tempus illud emere, cùm tempus interim illis constitutum elaberetur, libertatem amisêre. Qui igitur seruum Iudæum habere cupiebat, eum à Rege postulabat. Rex autem eorum precib. cedebat, quos animaduertebat esse miti clementiq; natura præditos, nè Iudæi duriore, quàm par esset, dominatu premerêtur. Hoc autem accidit paulò antè Ioannis mortem. Ea tamen apud omnes, qui sensus illius nouerant, suspicio consistebat, vt crederetur, si ille diutius vixisset, omnes eos fuisse benignitate illius sub aliqua conditione liberandos. Hęc erat Iudæorum, qui in Portugalia morabantur, cōditio, cùm Emmanuel regnare cœpit. Qui videns illos non sponte sua contra fœdus in Portugalia, post tempus à Ioāne pręstitum, remansisse, omnes liberos esse iussit. Hoc illi beneficio permoti, ei magnū argenti pondus obtulêre: quod accipere noluit. Statuerat enim gentem illam beneficijs paulatim ad studium Christianæ pietatis allicere.

Iudæi seruitute ab Emmanuele liberati.

RES AFRICANAE.

HIS, & alijs multis negotijs commodè atque sapiēter expeditis, mentem continuò ad bellum Africanum contulit. Ex quo enim tempore Ioannes, hoc nomine primus, Septam vrbē Mauritaniæ munitissimam, in ora maritima freti Gaditani sitam, virtute & opibus expugnauit, nunquam Reges, qui deinceps successêre, passi sunt, bellum contra Mauros susceptum diu intermitti. Rex Alfonsus, Ioannis primi nepos, atq; Ioannis secundi pater, Tingi ciuitatem cum Arzila, quæ non procul Tingi aberat, similiter bello cepit. Ioannes autem post patris obitum, quāuis fuisset duriore fortuna cōflictatus, & multis & varijs curis implicitus, semper tamen inuicto animo in illius belli administratione permansit. Emmanuel horum vestigijs ingressus, eodem animo belli curam suscepit. Itaq; vrbes Mauritaniæ, quæ erant nostris præsidijs munitæ, maioribus opibus firmauit, firmioribusq; præsidijs cinxit, maximum cōmeatum & plurima instrumenta bellica in eas importari præcepit. Auxit prętereà militibus stipendium, & duces item muneribus amplio-

amplioribus ornauit, vt his beneficijs excitati, confidẽtius & acrius dimicarent. Quia verò cernebat, caput belli feliciter administrandi in vera religione consistere (Deus enim est, qui robur & mentem, qua victoria paratur, donat, & qui mentem & vires eripit illis, quos peruertere statuit) præter alia præmia, quibus sacerdotes, qui sacra militibus in Africa ministrabant, affecerat, statuit, vt decumam omniũ tributorum, quæ Mauri vectigales ei ex fœdere persoluebant, quotannis acciperent. Dum hæc ab illo geruntur, Fernandus & Isabela Reges Legatos ad illum mittunt, qui illorum nomine ei gratulationem de regni hæreditate significarent: Et postularẽt præterea, vellet cum eorum filia, nomine Maria, matrimonio copulari. Postremò ab illo enixè contenderent, vt filios Fernandi Ducis Brigantini, qui adhuc in exilio viuebant, in patriam, & in omnes amissas opes restitueret. Hanc legationem Emmanuel sibi admodum iucundam accidisse demonstrauit, Legatisque dixit, sibi nihil gratius esse posse, Regum clarissimorum in se tam propensa voluntate. Quod verò ad matrimonium attinebat, non esse sibi in animo prius vxorem ducere, quàm regni statum constitueret. Hoc autem dicebat, non quòd illorum Regum affinitatem sibi parùm cõmodam arbitraretur, sed quòd Isabelam eorum filiam natu maiorem, quæ fuerat Alfonso Ioannis filio nupta, vxorem habere mallet: quamuis mentem suam tunc minimè aperiret. De Fernandi verò filijs sibi curæ futurum affirmauit, vt Regibus satisfaceret. Hoc eodem tempore fuit certior factus, Ioannem Menesium, qui Arzilæ præerat, fuisse de Mauris insignem victoriã cõsequutum. Res autem ad hunc modũ gesta fuit. VASCVS Coutinus Dinasta Borbensis, Arzilæ præfectus erat, cuius nomen cùm ad Ioannem delatum fuisset, coactus fuit in Portugaliam redire, vt Regi se purgaret. Præposuit interim Arzilæ Rodericum Coutinũ, qui, dũ ille abesset, ducis officio fungeretur. Fecerat autẽ Rex Ioannes inducias cum Rege Fessensi. Barraxa verò, & Almãdarius, qui multum inter Mauros po-

Emmanuelis in Sacerdotes munificentia.

RES EVROPAE. Castellanæ ad Emmanuelem legatio.

RES AFRICANAE.

ros potentia & opibus excellebant, hoc induciarum fœdere minimè astricti fuerant, eò quòd nondum essent sub Fessensis Regis imperio. Itaq; maxima manu comparata, in Arzilæ fines inuadunt, neque mediocrem vastitatem efficiunt. Rodericus Cautinus cum iis copijs, quas habebat, illis occurrit. Fuit acriter vtrinque dimicatum. Prælium tamen hunc exitum habuit, vt Cautinus hostium multitudine oppressus, cum multis occumberet. Hac strage nunciata, Ioannes Rex misit continuò Arzilam Ioannem Menesium, virum singulari virtute præditum, cum imperio, vt nostrorum animos aduentu suo confirmaret. Cùm autem quidam Mauri stipendiarij propter hoc incommodum nostris illatum rebellarent, neque tributum, quod ex fœdere Ioanni Regi debebant, soluere vellent, nihil sibi Menesius prius faciendum ratus est, quàm vt illorum ferociam armis atque virtute comprimeret. Quod vt commodius faceret, postulauit per literas à Lupo Azeuedio, qui tunc Tingitanæ ciuitati præerat, vt sibi aliquot equites in auxilium mitteret. Misit ille equites quinquaginta, quibus præfecit Petrum Leitanum, qui Tingi ductor antesignanis erat, qui nocte in locum, quem Menesius dixerat, ire maturauit. Menesius Arzila centum & quinquaginta equites eduxit. Coniunctis in eodem loco cum Leitano copijs, in pagum, qui præcipuè fidem fregerat, iter suscepit. Nè autem præsentiri illius aduentus posset, sic equites instruxit, vt agmine tenuissimo, eaque de causa longissimo, progrederentur. Vno namque filo (sic enim appellant) vnus alium ex interuallo sequebatur, ita tamen, vt ordo incuria hominum interrumpi non posset. Magno autem silentio, cùm dilucesseret, pago appropinquauit, vt improuiso hostes adoriretur. Sed accidit, vt eodem tempore, Barraxa & Almandatinus cum Muzza & Acobo, qui multum etiam viribus pollebant, eos Maurorum pagos, qui nostrarū partium erant, armis aggredi constituerēt. Habebat autem sub signis duo millia equitum, & pedites octingentos. Cùm autem hæc Menesius accepisset,

Lusitanorū strages.

cepisset, vt certior esse de hostiũ cõsilio posset, dedit hoc negotiũ Mauris quibusdã, quib. in bello ad has artes vti consueuerat, vt ex insidijs aliquem ex exercitu hostiũ interciperent, ex quo verum explorarè cognosceret. Illi satis impigrè imperata conficiunt, atq; tres Mauros ad Menesium pertrahunt, ex quib. cognoscit, omnia vera esse, quę audierat. Quamuis aũt quidam valdè illius cõsilio repugnarent, in hostes tamen incurrere statuit. Eo namq; loci res illius erant, vt nostri non sine magno salutis discrimine, & dignitatis imminutione regredi possent. Ita multò præclarius esse iudicauit, hostes nihil tale suspicantes inuadere, quàm ferociter insequentes arcere. Illud enim hostiũ animos perterret: hoc aũt acriores & infestiores efficit. Triplicem igitur aciem confestim instruxit. Primæ Leitanũ præfecit, cui quinquaginta illos equites, quos adduxerat, assignauit. Secũdæ Ioannẽ Menesium, Petri Menesij fratris sui, & Cantagnediensis Dynastæ filium. Huic triginta tantùm equites attribuit, reliquos omnes sibi in acie tertia reseruauit. Postquam verò illos cohortatus est, & quid ab illis fieri vellet, admonuit, in hostes ire perrexit. Hostes nostrorum audaciam admirabantur, & paucitatem cõtemnebant. Atque primũ triplicem aciem ordinare cõstituunt. Deinde consilio mutato, vt nostros obruerẽt, vna tantùm acie facta, propius accedunt. Prima nostrorum acies vbi tantum agri spacium interiectum vidit, quantum ad concurrendum satis esset, in hostes infestis hastis incitatur. Idem Mauri faciunt. Nostri in principio acriter pugnant: multitudine tamen oppressi, cedere paulatim incipiunt, cùm Menesius iunior ex vno latere in Mauros incurrit: quo facto, animus nostris additus est, summaq; vi resistere contendunt. Hic Ioannes Menesius diutius minimè cunctandũ ratus, signa inferre iubet, & cũ omnib. copijs, quas secum habebat, impetum in Mauros fecit: quem illi primùm ægrè sustinent, deinde pedem referunt, atque tandem se præcipiti fuga proripiunt. Nostri eos insequuntur, octoque millia passuum progressi, magnam cædem faciunt: deinde

Lusitanorũ de Mauris victoria.

deinde ad hostium castra diripienda reuertuntur. Fuerunt in eo praelio multi ex hostibus capti, multò plures occisi, magnaque praeda parta: ex nostris nemo desideratus. Deinde Menesius in rebelles pagos exercitum duxit, qui suppliciter abiecti, veniam postularunt, & omnia, quae debebant ex foedere, persoluerunt. Itaque re benè gesta, Arzilam rediit, Leitanumque cum parte praedae remisit. Cùm hoc praelium commissum fuit, iam Emmanuel regnabat: & accidit, vt quo tempore ille decumam sacerdotibus Africae donare cõstituit, eo fuisset Menesius hanc victoriam consecutus, adeò, vt multi suspicarentur, eam magis Emmanuelis religione, quàm militum viribus partam fuisse. Nondum Emmanuel consilium dimiserat, cùm grauis pestilentia vrbem illam, in qua commorabatur, inuasit, qua coactus fuit inde discedere, & multa, quae ad regni stabilimentum pertinebant, in aliud tempus reseruare. ANNO insequẽti, qui fuit à Christo nato. M. CCCC. XCVI. cùm appropinquaret tempus solenni ieiunio consecratum, Setuualem se contulit. Ibi enim sorores illius, nempe Leonora Ioannis vxor, & Isabela, quae matrimonium Fernandi Ducis tenuerat, opperiebantur. Rebus aũt sacris illo tempore de more procuratis, & diei illius memoria, quo Christus se à mortuis excitauit, ritè celebrata, ad regni negotia cõficienda se rursus accinxit. In primis tamen Iacobum Fernandi filiũ, qui post illatã patri necem, se in exilium, vt dictum est, sponte sua contulerat, & fratrem illius Dionysium, similiter & Aluarum, eiusdem Fernandi fratrem, & Sancium Iacobi fratrem patruelẽ, Alfonsi Faronensis Dynastae filium, in patriam & honores amissos restituit. Fuerat aũt Alfonsus Sancij pater, frater Fernandi. Hũc autem Sancium voluit Rex, vt pro Faronensis Comitatus titulo, Comes Demirensis appellaretur. Alios praeterea, qui fuerant, Ioannis tempore, proditionis insimulati, ab exilio reuocauit: praecipuè tamen in eos, quos memoraui, illius liberalitas illustris admodum fuit. Et quia Ioannes quaedam illorum bona certis hominibus

RES EVROPAE.

Pestis in Monte maiore Lusitaniae ciuitate.

Annus à nato Christo. 1496.

Proceres aliquot Lusitani ab exilio reuocati.

benè de Rep. meritis donauerat Emmanuel, nè, qui ea possidebant, de illata sibi iniuria conqueri possent, tantis donis & muneribus eos affecit, vt æquo animo paterentur se bonorum illorum possessione depelli. Quæ quidem magnificentia à multis variè reprehensa fuit. Non deerant enim, qui dicerent, indignum esse, filios eorum, qui fuerant proditionis infamia maculati, tantis beneficijs ornari, & in integrū incōsideratè restitui. Alij verò non Regis liberalitatem vituperabant, sed in liberalitate modum requirebant. Non enim esse Reip. commodum dicebant, regium patrimonium, quod est Reip. firmamentū, immodica largitione vno momento temporis exhauriri. Hæc tamen, quæ vulgò iactabantur, nullo modo potuêre Regem ab instituta beneficentia reuocare. Cogitabat enim, aliquos eorū, qui fuerant damnati, non fuisse ita multis criminib. euectos, vt ea de causa nomen eorū in hominū odio sempiterno versari deberet. Præterea æquū non esse, vt filij parentum scelera luerent. Deinde sororis Isabelæ mœror assiduus eum magis ad benignitatē inuitabat. Videbat enim, nihil optimæ atq; præstātissimæ fœminæ, post viri necem, & filiorum exiliū accidisse, quo mœstitia & angore leuaretur. Instabat præterea Beatrix illius mater, quę precibus vt Regem obsecrabat, & authoritate vt filium admonebat, vt homines sibi coniunctissimos saluos & ornatos esse vellet: quod fieri non poterat, nisi eò, vndè deciderant, reducerentur. Non tibi, inquit illa, solū regni hæreditas obuenit, sed etiam matri, & sororibus, & propinquis, & omnibus deniq; qui in te spem rerum suarum collocatam habent. Quæ spes, si nos frustrata fuerit, ad quem ibimus? Cuius opē flagitabimus? Si nos non, vt speramus, respexeris, necesse erit, vt molestè feramus, te in tā excelso gradu locatū cernere. Cū enim priuatus eras, de aduerso tantum casu nobis lamentari licebat. Nunc verò ad illius acerbitatis querimoniam, hæc etiam de graui iniuria illata matri, omnibusq; tuis propinquis, accedet. Quare si vlla tibi pietatis cura est, si illius, quæ te peperit, & enutriuit, maximoq; semper

Beatricis matris ad Emmanuelem pro exulibus oratio.

fuit amore prosequutus, memoriam conseruas, consule nobis omnibus: redde matri filiam, sorori liberos, auiæ nepotes, & me met denique mihi totam restitue. Sic enim auaritiæ suspicionem fugies, & pietatis atque magnificentiæ fructum singularem percipies. Hæc quidem, & alia multa mater in eandem sententiam dicebat: hæc eadem soror cum lachrymis assiduè flagitabat: hæc Castellæ Reges per literas atq; nuncios enixè precabantur. Itaque non potuit Rex natura benignus matris voluntatem negligere, aut sororis postulata contemnere, aut optimorum Regū preces aspernari. Multos deinde homines nobiles, muneribus & ornamentis auxit, in quibus fuit Iacobus Syluius, vir singulari prudentia, qui pædagogus illius extiterat. Misit deinde Petrum Corream, hominem prudentiæ opinione præstantem, ad Alexandrum Pontificem, vt apud illum quædā negotia, ad regni statum pertinentia, procuraret, & simul Georgium Cardinalem in Portugaliam reduceret. Erat autem is Georgius humili quidem genere natus, sed ingenio præclaro, & magno animo præditus. Valuit autem multum apud Catetinam Odoardi Regis filiam, summa virtute fœminam, quæ nemini vnquam nubere voluit. Fuit autem casu in eiusdē Caterinæ familiam ascitus: illa capta hominis probitate & sapientia, cum sacerdotijs valdè opulentis augendum curauit: in quibus omnibus, ille egregium specimē virtutis exhibuit. Pontifex deinde creatus est, & gradibus deinde ad alios honores ascendit, donec tandem à Pontifice Maximo, summo Cardinalium consensu, in eorum collegiū cooptatus fuit. Quam dignitatem singulari sapientia tuebatur, plurimumque apud Pontifices Max. autoritate & gratia poterat. Fuit illi in regni principio Ioannes infestus, propter aliquot illius acta, quæ suis rationibus aduersari suspicabatur: nihilominus tamen Georgius, inuito etiam Rege, dignitatem summa cum autoritate retinuit. Ioanne aūt mortuo, petijt ab illo Rex Emmanuel per literas, vt in Lusitaniam remigraret. Sibi namque valdè opus esse ad regnum feliciter administran-

Petrus Correa ad Pontificem Maximū legatus.

Georgius Cardinalis

administrandum illius consilio, quem sapientia præstantem iudicabat. Quod Georgius ostendit se facturum. At postquam Correa vrbem attigit, mutauit consilium, & ætatẽ & imbecillitatem excusauit. Dixitque præterea, sibi itineris illius faciendi à Põtifice Maximo minimè potestatẽ fieri. Regis tamẽ negotia summa diligentia atq; fide cõfecit. Interea regnum graui pestilẽtia laborabat, quæ Regem domicilium mutare compellebat. Cùm autem in oppido, quod Turres veteres appellant, consideret, venit ad eum Legatus Venetus, qui illi Reip. suæ nomine de regno, quod illi obuenerat, gratulatus, Senatum populumq; Venetum dixit, omnia, quæ is ab illo postularet, libentissimè facturũ. Fuit Legatus admodum liberaliter acceptus, & insignib. equestris ordinis manu ipsius Regis ornatus, & cum tantis muneribus dimissus, vt Venetorum ciuitas partim Legati prædicatione, partim Regis literis valdè amanter scriptis, multò magis in studium illius incitaretur. Aliam deinde actionem suscepit Emmanuel, quam Reges nonnulli ante illum frustrà sæpè tentarũt. Eo tempore, quo Hispania, maxima ex parte, erat sub Arabum potestate & imperio constituta, cũ esset perpetuum inter illos & Christianos bellum sine vllo firmo & stabili induciarum fœdere cõcitatum, fuêre quidam viri nobiles, non magis virtute, quàm religione præcellentes, qui vouebant, se pro Christi gloria, quandiu vires suppeterent, summa contentione pugnaturos. Quod vt multò alacrius facerent, & vt commodius ad cęlũ viam munirent, à nuptijs abstinebant. Horum vita partim in religionis studio, partim in armorũ exercitatione consumebatur. Tantusque erat in illis ardor animorum, vt eos beatissimos iudicarent, qui in bellis pro defensione Reip. & Christi sanctissima religione susceptis occumberent. Horum exemplum cùm multi sequerẽtur, fuerunt varij militarium religionum ordines instituti, à Regibus multis beneficijs ornati, & à Pontificib. Maximis approbati: ex quib. multi viri prodiêre, quorum virtute Mauri sæpissimè cum magna Christiani nominis glo-

Veneta ad Emmanuelem legatio.

Ordinum sacrorum militariũ per Hispaniam & Lusitaniã occasio & successus.

nis gloria fusi fugatiq; sunt. Erant aūt omnes imagine Crucis ex panno partim rubro, partim viridi facta, & vestibus assuta, secundum pectus insigniti. Florebat etiam in Hispania ordo Templariorum, & Hospitalensium, qui Ierosolymis eadem fundamēta, post captam à Christianis ciuitatem illam habuerant. Quamuis aūt varia essent horum ordinum instituta, & insignia, quibus distingui alij ab alijs possent: in hoc tamen conueniebant, quòd omnes votis solenni ritu emissis, fidem Christo publicè dabant, fore, vt nulla vnquam libidine se commacularent, nec magistri militiæ imperium detrectarent, nec se vllis auaritiæ sordibus illini paterentur. In Portugalia verò, præter reliquos militum religiosorum ordines, alius à Dionysio Rege constitutus est, postquam opera Philippi Francorum regis, qui pulcher appellatus est, Templariorum ordo euersus fuit. Iniuit enim Dionysius rationem, quemadmodū Templarij Lusitani (ex omnib. enim Christianæ Reip. partibus aditus fortibus & spectatis hominibus ad illum ordinem patebat) neque bona, neque dignitatem amitterent. Itaq; statuit, vt vectigalia, quæ erant in Portugalia Templariorum ordini dicata, ijdem ipsi Templarij, qui ea possederant, nouæ cuiusdam militiæ nomine retinerent. Hanc autem Christi militiam appellauit, & huius religionis milites statuit, vt imaginem Crucis colore candido, inclusam in aliam Crucis imaginem, colore rubram gestarent, vt à reliquis religiosis militibus internosci possent. Postulauit deinde à Pont. Maximo, vt eam authoritate sua confirmaret. Creuit hic ordo, multisque bonis auctus & amplificatus est. Emmanuel autem cùm videret, quòd discrimen impenderet tam militibus huius ordinis, quàm reliquorum omnium (si enim contra fidem Christo obligatā, libidinem minimè refrænarēt, necesse erat, vt scelus nefarium susciperent, & simul nè illis, qui ex religiosis militibus nascerētur, esset illa macula generis inusta, quæ nothis omnibus, quamuis sint nobilissimis parentib. procreati, subeunda est) postulauit ab Alexandro Pontifice Max. vt solue-

Sacrorum militum instituta.

Ordinis militum Christi origo & instituta.

Milites sacri per Lusitaniam castitatis religione soluti

vt solueret ea perpetuæ castitatis religione omnes equites Lusitanos, qui deinceps alicuius religiosæ militiæ sacramento tenerentur. Illi namque, qui iam erant solennis voti religione constricti, fieri non poterat, vt salua ipsius religionis fide eandem licentiam impetrarēt. Concessit id Regi Pontifex, atque deinceps licuit omnibus, qui in aliquam religiosam militiam asscriberentur, vxores ducere, exceptis solùm Hospitalensis ordinis equitibus, qui, in quibuscunq; partibus sint, eadem perpetuæ castitatis religione constringuntur. Hæc autem Regis prouidentia, qua, vt videbatur, sceleribus occurrebat, & suos magno incontinentię periculo liberabat, à multis laudari solet. Ego verò statuere non possum, vtrum sic multò maiorem peccandi materiā suis attulerit: illa ipsa, quam subtrahere summo studio concupiuit. Primum enim nunquā vllius disciplinæ laxamentum potuit esse salutare. Quocirca ea, quæ fluunt, seuerè deuincienda sunt, & eò, vndè deciderant, reducenda, si volumus, vt quæ laudabiliter instituta sunt, eundem semper fructum & vtilitatem retineāt. Deinde propter nuptiarum curas, cernimus, illum antiquū ardorem, qui erat in religiosis militibus ad dimicandū, esse iam magna ex parte restinctum. Minus enim expediti, & minus alacres sunt, & cùm breue aliquod tempus bellicis in rebus insumpserint, citius & libentiùs, quàm decet, otium amplectuntur. Deinde tunc, cùm erat illis matrimonium interdictum, credibile est multos fuisse, qui non tam vtilitatis & emolumenti cupiditate, quā pietatis studio religionem aliquam susciperent. Nunc verò postquā de religione detractum est, quod nimis asperū multis esse videbatur: suspicari non absq; ratione possumus, omnes, qui, vt in aliquam eiusmodi militiam asscribantur, elaborant, cupiditate tantùm & ambitione ad studiū militiæ illius impelli. Postremò, hoc cupiditatis introitu multò latiùs, quàm anteà, patefacto, paulatim eò deuentū est, vt quæ erāt optimè fundata, laberentur & ruerent. Cernimus enim fidem datam Christo contemni, res sacrosanctas violari,

Laxatæ sacrorum militum continentiæ reprehensio.

sacra vectigalia ab hominibus audacibus & flagitiosis occupari: eos, qui nunquam hostis vultum aspexerunt, opibus ad sanctos vsus destinatis affluere, illisq; ad luxum & vitæ lasciuiam intemperanter abuti. Sed hæc, quæ curare non possumus, lamentari desinamus.

De Iudæis Lusitania eijciendis consultatio.

SVSCEPIT deinde Emmanuel rei, quæ tunc in omnium ore versabatur, deliberationẽ, de qua fuit à multis in consilio in contrarias partes disputatum. Veniebat enim in consultationem, vtrum Iudæi, qui fuerant à Castellæ Regibus expulsi, & in Portugalia morabantur, essent expellendi continuò, vt fuerat Ioannis tempore constitutum: an potius, vt in sedibus, in quib. hoc in regno considebant, habitarent, benignitate Regia permittendi. Castellæ Reges Emmanuelem per literas admonebant, ne gentem sceleratam, & Deo & hominibus inuisam, cõsistere in Portugalia sineret. Emmanuel rem maxima cõsideratione dignam esse statuit. Fuére qui dicerent in consilio, non esse gentem illam eijciendam, quam Pont. Max. in Romanæ ecclesiæ ciuitatib. habitare permitteret. Quo exemplo etiam dicebant à multis Italiæ ciuitatibus, à multis præterea Christianis Principibus, non solum in Italia, sed in Germania, & in Pannonijs, & quibusdam alijs Europæ regionib. esse Iudæis habitandi & negotiandi facultatem tributam. Præterea illis expulsis, non continuò perfidiam ex eorum animis expelli: vbicunq; enim impia gens pedem poneret, eadem sceleris vestigia relinqui. Non esse autẽ hominis sapientis, magis scelere vno in loco, quàm in alio conflato permoueri. Deinde, si Iudæi in Africam (quod futurum nemo dubitabat, si fuissent è nostris finib. eiecti) traijcerent: omnem spem, quæ de eorũ salute haberi potuisset, incidi. Inter Christianos enim, multi ex illis, Christianorum familiaritate & exemplo, atque disciplina allecti, sese ad Christi nomen adiungebant: quod inter homines Mahumetana superstitione contaminatos fieri haudquaquam poterat. Nõ esse præterea vtile Reip. vt hæc gens pecuniam, qua multi ex illis abundabãt, ad Mauros asportaret: & artes, quas à nostris

Sententiæ pro Iudæis

acceperat,

acceperat, hostes nostros instrueret, quibus possent nostris non mediocre damnum inferre. Alij contrà disserebant, non sine causa fuisse gentem illam expulsam è Gallia, & è multis Germaniæ locis, & ex Aragoniæ & Castellæ regnis: sed quia fuisset à Principibus, qui non pluris vectigalium amplificationem, quàm religionis integritatem faciebant, exploratè cognitum, tentari ab ea simplicium hominum fidem, Christiq; nomen sanctissimum indignissimo conuitio maculari, multorũque animos ex eorum consuetudine pestiferis erroribus contaminari, luemq; ad rusticanorum hominum perniciem serpere. Præterea non esse sapientis, quidquã illis credere, qui hostes Christiani nominis sunt, nullaque religione impediri queunt, quò minus omnia arcana, quæ inuestigare possent, hostibus nostris indicent, salutemque nostram pecunia prodant. Quòd si de commodis agendum esset, multò certè commodius esse, gentem ad fraudem natam, antequam manus vectigalium visceribus afferret, cum illis tantùm bonis, quæ tunc habebat, expelli, quàm postquam omnes regni opes in potestatem suam redigeret, tanta præda locupletatam dimitti. Tunc enim ea tantùm asportaturos, quæ aliundè conuexerant. At si diutius in regno manerent, fore, vt multos mortales bonis omnibus, fraudibus & dolis, quibus multum valebant, euerterẽt. Hanc sententiam sequutus Emmanuel, statuit, vt omnes Iudæi atque Mauri, qui Christi religionem profiteri nollent, è regni finibus excederent: diemque dixit, intra quem omnes, qui in illius regno fuissent inuenti, libertatem amitterent. INITIO sequentis anni, qui fuit à Christo nato, M.cccc. xcvij. Rex Fernandus & Isabela, cùm esset inter illos & Carolum Galliæ Regem bellum acerrimum, legatos in Portugaliam mittunt, qui fœdera cum Ioanne facta, cum Emmanuele confirment, & amicè postulent ab illo contra Carolum auxilium. Fœdera quidem summa Regis & omnium, qui in consilio aderant, voluntate confirmata fuerunt. Quod verò ad postulatum attinebat, respõdit Emmanuel,

Sententia contra Iudaeos.

Emmanuelis de Iudaeis expellendis decretum.

ANNVS 1497.

Castellana ad Emmanuelem Legatio.

Responsio.

nuel, sibi esse cum Castello pacem, foreque sibi turpissimum, cùm nullam à Gallis iniuriam accepisset, fœdus ictum violare, maximè cùm bellum esset adeò longinquum, nec Hispania Gallorum armis peteretur. Quòd si Gallus in Hispaniam signa converteret, tum se pro coniunctione, quæ sibi cum illis erat, auxilio futurum, & pro parte sua Gallorum impetum omni contentione repressurum. Fuit ab illo Castellæ Regibus, vt præ se tulerunt, egregiè hac responsione satisfactum. Instabat interim dies, quo Iudæi, qui Christiani fieri nollent, erant in exilium ituri. Omnes igitur se ad nauigandum summa ope comparabant, cùm Rex Emmanuel indignissimè ferens, tot hominum millia in sempiternum exitium detrudi, vt saltē filiorū saluti prospiceret, rem excogitat, facto quidem iniquā & iniustam, animo tamen & proposito fine laudabilē. Iussit enim, vt Iudæorum filij, qui nondum decimum & quartum annum ætatis excederent, à parentibus abstracti, & ab illorum conspectu remoti, in religionis Christianæ disciplinā traderentur. Quod non sine magnis animorum motibus fieri potuit. Erat enim res visu mirabilis, à complexu matrum filios auelli: patres liberis affixos raptari, & fustibus etiam contundi, clamores ingētes vbiq; tolli, omniaq; mulierū plangore & eiulatu compleri. Fuēre, qui rei indignitate perturbati, filios in puteos abijcerent. Multi etiā eò progressi sunt amentiæ, vt sibi mortem propria manu consciscerent. Accedebat ad grauiorem gentis miseræ calamitatem, quòd illis, qui tantis iniurijs affecti in Africam transmittere cupiebant, facultas minimè præbebatur. Rex enim adeò flagrabat cupiditate gentis illius ad Christi religionem perducēdæ, vt partim præmijs alliciendam, partim malo cogendam esse iudicaret. Quanuis igitur nauigandi potestas esset Iudæis ex pactione facienda; id tamē de die in diē differebat, vt mutandi consilij spacium intercederet. Itaque cùm inprincipio fuissent illis tres in Portugalia portus assignati, vndè cōscenderent; interdixit, nè quisquam ex illis aliundè, quàm ex Olysiponensi portu solueret.

Iudæorū liberi per vim ad Christianismum pertracti, & quid indè secutum.

Vis & dolus Iudæis illata.

solueret. Quo factum est, vt innumerabilis Iudæorum multitudo Olysipponem confluerit. Interim verò dies dicta præterfluxit, ita, vt esset illis necesse, qui nondum emigrare potuerant, libertate spoliari. His tandem malis plerique victi, Christianam religionem aut ex animo profiteri, aut saltem callidè simulare maluerunt, quàm vitam in tanta acerbitate traducere. Cum fidei igitur Christianæ confessione, fontibus sacris abluti, & filios, & libertatem recuperârunt, multisq; à Rege præmijs clementer inuitati, in Portugaliæ regnis satis commodè vitam exegerunt. Fuit quidem hoc nec ex lege, nec ex religione factum. Quid enim? Tu rebelles animos, nullaq; ad id suscepta religione constrictos, adigas ad credendum ea, quæ summa contentione aspernantur & respuunt? Idque tibi assumas, vt libertatem voluntatis impedias, & vincula mentibus effrænatis inijcias? At id neq; fieri potest, neque Christi sanctissimum numen approbat. Voluntarium enim sacrificium, non vi mala coactum ab hominibus expetit: neq; vim mentibus inferri, sed voluntates ad studium veræ religionis allici & inuitari iubet. Porrò autem, quis sibi id arrogare potest, quod solus diuinus spiritus efficit in eorũ animis, qui non ad extremum vitæ spiritum illius benignitati repugnare contendunt? Ille namq; solus est, qui mentes illustrat, & allicit, & inuitat: & eos, qui tantum munus non animo pertinaci & ingrato repudiãt, ad Christi confessionem & societatem perducit. Postremò quis non videt, quàm indignum sit, hominibus in religionis studio suspectis, tot mysteria, tot res sacrosanctas, tantam rerum diuinarum rationem committere? Et sceleris occasionem ijs, qui Christi disciplinam ludibrio habent, inconsideratè præbere? Et ita religionem per religionis simulationem indignissimè violari? Regis tamen animus multis meritò laudandus esse videtur, quòd id religionis studio, vt ea ratione gentis Hebrææ salus constitui aliquando posset, efficeret, maximè cùm viri religionis & doctrinæ opinione præstantes id licere dicerent, & fuisse iam à principibus Christia-

Regij in Iudaeos facinoris reprehensio.

Excusatur Rex.

Christianis olim factitatum. Nunquam enim defuêre, nec vnquam deerunt, qui ad Principum gratiam aucupandam orationes accommodent. Fructus tamen eximios ex hac Regis actione, quamuis parùm iusta, efferri quotidiè videmus. Eorum namque filij, qui, vt suspicio erat multis iniecta, fidem nefariè simulabant, vsu, consuetudine, & disciplina, paternique sceleris obliuione, Christi religionem sanctè colunt, & vitam ad disciplinam illius instituunt. Hac ratione Iudæi partim in exilium migrârunt, partim Iudæorum nomen amiserunt. Mauri verò omnes, qui noluerunt à Mahumetis pestifera secta discedere, in Africam se contulerunt. Neque fuit eis aliquod incommodum illatum, quemadmodum Iudæis: nè Christiani, qui in Africa, vel Asia sub Saracenorum ditione viuebant, aliquod ob eam causam malum paterentur. HOC eodem anno Rex de nuptijs, quas appetebat, agere cœpit. Cupiebat enim, vt dictum est, Isabelæ, quæ fuerat Alfonso Ioannis filio nupta, matrimonio coniungi, eò, quòd mores illius atque prudentiam adamaret. Id autem cum Aluaro Fernandi Ducis fratre, qui plurimùm apud Castellæ Reges poterat, communicauit. Qui cùm operam suam esset Emmanueli ad eam rem pollicitus, in Castellam redijt, & inde literas ad Emmanuelem dedit, quibus significauit, Regum voluntatem minimè ab eo matrimonij fœdere, quod ipse appetebat, alienam. His literis excitatus Rex, Ioannem Emmanuelem Regio cubiculo præfectum, virum singulari prudentia, ad Reges Castellæ legauit. Fuit hæc legatio Regibus admodum grata, matrimoniumque pactionibus ritè confirmatum. Isabela iunior solùm summa vi matrimonio resistebat. Partim namque ex dolore, quem ex obitu Alfonsi perceperat, in ea ægritudine versabatur, vt sanari vix posset: partim quòd bis nubere, parùm honestum iudicabat, adduci non poterat, vt in hoc matrimonio parentibus morem gereret. Sed tandem parentũ monitis & precibus victa, & hominum religiosorum orationibus inducta, qui illam admonebant, eo coniugio pa-

Emmanuelis Regis cum Castellanorum Regis filia pactæ nuptiæ.

gio pacem & otium totius Hispaniæ confirmari, parentibus obsecuta est. Interim dum ea, quæ ad Isabelæ in Portugaliam aduentum erant necessaria, parabantur, Emmanuel negotium magnitudine clarum, sempiternaque gloria dignum suscepit. Quod vt rectius explicari possit, est totius rei initium altius repetẽdum. IOANNES hoc nomine primus, Portugaliæ Rex, qui regnũ, magna cum gloria, hostium incursione liberauit, & clarissimas victorias consequutus est, nè in senectute quidem quidquam de studio gloriæ remisit. Itaque maximam classem instruxit, qua Septã vrbem, Mauritaniæ maximam, & opulentissimam, atque munitissimã, in orã maritima Gaditani freti sitam expugnauit. Inde fuit oblata occasio Lusitanis, qui in illius vrbis præsidio constituti fuerant, armis latius euagandi. Henricus deinde Ioannis filius, cuius in expugnatione Septæ virtus admodum clara fuerat, hoc institutum longius persequi voluit. Classes igitur ædificauit, quibus Africæ littora, & eas Mauritaniæ regiones, quæ extra fretum ad Austrum pertinent, infestas redderet. Deinde, cupiditate incensus terras ignotas explorandi, dedit operam, vt ij, quos classibus præficiebat, multò lõgius progrederentur. Quo studio factum est, vt partim hominum fortium industria, partim variæ tempestatis euentu, non solùm bona pars Africæ, quæ ad AEthiopiam pertinebat, verùm & insulæ permultæ in Oceano sub Imperium Lusitaniæ subiungerentur. Quò autem terræ, ad quas nostræ naues appellebant, erant magis longinquæ, maioraque in illis monstra versari dicebantur, eò magis animus Principis optimi flagrabat studio remotiora peruestigandi. Fuit enim Henricus, vir animi maximi, & religionis sanctitate clarissimi. Neque tantùm elaborabat, vt nomẽ suum clarum redderet, quàm vt Christi religionem propagaret: ad quod nihil magis vtile fere putabat hac nauigatione, vt posset Christi nomen apud Barbaras nationes à situ nostro disiunctissimas, ad omnium salutem prodi. Vt autem id commodius efficeret, in ea Lusitaniæ parte, quã Algar-

RES AFRICANAE ET INDICAE.

Henricus Ioãnis Portugaliæ regis filius peregrinarum nauigationum author.

Nauigationes ad Austrũ susceptæ.

Sagris oppidi situs. Algarbium appellant, in oppido Sagres nomine, quod abest à promōtorio sacro passuum quatuor milia, consedit, vt indè classes mitteret, quæ viam in oras ad solē orientem sitas aperirent. Nè autem, quò intēdebat animus, omnino perueniret, fuit morte prohibitus. Obijt autem anno à Christo nato, M.cccc.lx. cùm esset natus annos septem & sexaginta. Nullum autem filium reliquit. Nec enim vxorem habuit, imò per omne vitę spatium totius libidinis expers fuit. Illo mortuo, Rex Alfonsus, Odoardi Regis, qui fuerat Henrici frater, filius, non potuit propter bella grauissima, quibus fuit exercitus, vltra id, quod fuerat Henrici opera lustratū, classib. explorare. Peruenit tādem regnu m ad Ioannē Alfonsi filium, qui tanto studio, tantisq; sumptibus huic negotio institit, vt nostrę classes illius auspicio maximā partē Aethiopiæ perlustrarent, eoq; peruenirent, quò viri doctissimi olim suspicati sunt, fieri nō posse, vt quisquām penetraret. Neq; fuit cōtentus illius regionis cognitione, quę ęquinoctiali circulo subiecta est (sic enim appellant Astrologi illum cælestis plagæ terminum, qui signiferū orbem in partes æquales diuidit: eò quòd vbi Sol, eam cæli partem attingit, æquinoctium fiat) sed effecit, vt nostri longius prouecti, vltra illam regionem, in qua ab extremo ex australi parte Solis conuersio fit, incognitas terras latissimè perlustrarent. Itaque fuit illis necesse, cùm essent à conspectu Septentrionis remotissimi, vt alia sydera in cælo notarent Septentrioni cōtraria, ad quæ cursum dirigerent. Sic autē cùm illud certamen fuisset institutum, vt quilibet alium nauigationis longitudine superaret, & vltra terminum, quem reliqui attigerant, perueniret; factum est, vt inciderent in promontorium, quo nullum vnquam maius in terris apparuit. A parte namque, quæ spectat ad Occasum Solis, latus illius incipiens, in Austrum adeò longo tractu procurrit, vt vltimus illius terminus ab æquinoctiali plaga gradus circiter triginta quinque distet. Gradum appellāt Astrologi Latini trecentesimam & sexagesimam quamque partem earum, in quas

Aethiopia lustrata.

Circulus æquinoctialis.

Promontorium bonæ spei inuentum, eiusque latus.

Gradus quid.

in quas omnes cæli atque terrarum plagas tribuunt. Ab æquinoctiali verò regione ad sinum, ex quo promõtorium inchoatur, Septentrionem versus, quatuor circiter gradus intersunt. Hi triginta & nouem gradus efficiunt supra duo millia & septingenta miliaria. Hæc est illius terræ, quæ promontorium efficit, longitudo. Ab Ortu verò latus illius multò longius est. In eo verò flectendo, nostri eiusmodi tempestatibus iactati & afflictati sunt, vt sæpenumerò omnem spem salutis abijcerent. Quo factum est, vt Tormentosum illud promontorium appellarent. Tormenta enim apud nos, est idem, quod tempestas aduersa. Flexu promontorij huius explorato, reuersi sunt. Cùm autem Ioanni huius promontorij situm & longitudinem demonstrarent, tanta lætitia affectus est, vt existimaret, esse sibi iam aditum in Indiam patefactum: & quasi felicis euentus augurio cõmotus, promontorium illud, Bonę spei, nominare iussit. Homines interim partim Hebræos, partim Christianos, quos industrios & sagaces esse cognouerat, Alexandriã misit, qui indè in Aethiopiã, quæ supra Aegyptũ est, se cõferrent, & indè in Indiam nauigarent, vt qua ratione commodius ille cursus, post illum promontorij flexum, in Indiam confici posset, ab hominibus peritis intelligerent. Classem præterea parare iussit, qua posset iter illud, quod tanto opere explorare cupiebat, haberi. Hos interim tantos Ioannis conatus, mors oppressit: qui tamen cum Regni patrimonio, hanc etiam nauigationis explorandæ, imperijque propagandi curam Emmanueli quasi hæreditariam reliquit. Multi fuére ex illis, quos Emmanuel in consilium adhibere consuerat, qui eum ab ea cogitatione conarentur abducere. Dicebant enim, spem incertam esse, pericula certa & ingentia: nauigationem fore difficillimã, Indiamque esse à nostris sedibus maxima regionum longinquitate distantem: fierique non posse, vt tam immensi laboris fructus damna, quę erant in tam periculoso itinere facienda, compensaret. Cogitaret præterea, sibi cũ Aegypti Imperatore, quem

Exploratores in Aethiopiam, Aegyptũ et Indiam emissi.

Nauigationis Indicæ dissuasio.

Sulta-

Sultanum appellabant, qui plurimum in Oriente poterat, esse dimicandum. Deinde si res ex animi sententia procederet, esse illi grauem inuidiam apud Christianos principes cum magno discrimine subeundam. Si gloriam quæreret: satis magnam gloriam ex Africano bello, si in id totis viribus incumbere vellet, paratam esse. Si vtilitatem sequeretur: vtilitates innumerabiles ex illis Aethiopiæ partibus, quas partim imperio subiectas, partim fœdere deuinctas habebat, percipi posse. Hæc & alia multa dicebantur à Consiliarijs, quæ tamẽ Regem ab instituto auertere minimè potuerunt. Videbat enim eiusmodi consilijs nunquam Henrici aut Ioannis mentem prohiberi potuisse, quò minus iter illud in fluctibus aperirent, ex quo tam multæ Lusitaniæ rebus vtilitates illatæ fuerant. Intelligebat præterea, diffidentiam esse comitem animi pusilli & angusti: spem verò maximam perpetuò cum animi ingentis altitudine atque singulari virtute coniunctam. Itaque maluit fortium Principum exempla, quibus erat coniunctissimus, imitari, quàm hominibus minus cautis, omniaque pericula metuentib. assentiri. Mouebatur præterea augurio quodam à Ioannis mente & consilio ducto, quo illum viuens admonuerat, vt pro virtutis insigni, quod regijs insignibus adiungeret, sphæram, in qua sunt cælestis regionis circuli descripti, gestaret. In quo quidem portendebat futurum, vt Emmanuelis, quem iam vt hæredem intuebatur, operâ incognita sydera, vltimęque Solis orientis & occidentis regiones ad nostrorum hominum cognitionem cum maximo fructu, & nominis sempiterni gloria peruenirent. Postremò ardens studium, quo tenebatur, Christianæ religionis amplificandæ, cum hominibus timidis auscultare nullo modo sinebat. Fernandum igitur Laurentium, virum impigrum, & authoritate non mediocri præditum, accersit, eique, vt classem, quàm celerrimè possit, ornet, & omnibus rebus instruat, præscribit. Vascum præterea Gamam, hominem nobilem, & singulari animi robore præditum, cui multum fidebat, euocari iubet

Indica nauigatio ab Emmanuele probata, et quare.

Vascus Gama primus Indicæ classis præfectus.

bet, eique classis imperium tradit, & quid ab illo fieri vellet, demonstrat, multisque verbis illum ad rem strenuè atque prudenter agendam adhortatur. Suscipit Gama prouinciam, summasque Regi gratias agit, atq; postulat, vt illius frater Paulus Gama, quem propter insitam virtutē vnicè diligebat, illi socius asscribatur: qđ Rex facillimè concessit. Fuit classis intra breue tempus ornata, & instructa rebus omnibus, ad tam longam nauigationem necessarijs. Erat illa quidem exiguo numero hominum, propterea quòd magis Orientis explorādi, quàm expugnandi gratia tunc adornaretur. Quatuor enim naues fuerunt, è quibus vna commeatu tantùm erat onusta. Naui prætoriæ Vascus Gama præfectus erat, alteri verò Paulus Gama, tertię Nicolaus Coëlius: quartæ verò, quæ commeatus supplementum conuehebat, Gundisaluum Nonium præficiunt. Aberat Olysippone prope littus quatuor passuum millia templum sanè religiosum, & sanctum, ab Henrico in honorem sanctissimæ virginis ædificatum: quod postea altius amplitudine & magnificentia, quod Emmanuel illi coniunctum, in honorem eiusdem diuæ virginis à fundamentis extruxit, nomen amisit. In id Gama pridiè illius diei, quo erat nauem conscensurus, se recepit, vt noctem cum religiosis hominibus, qui in ædib. templo coniunctis habitabant, in precibus & votis consumeret. Sequenti die cùm multi, non illius tantū gratia, sed aliorum etiam, qui illi comites erant, cōuenissent, fuit ab omnibus in scaphas deductus. Neq; solùm homines religiosi: sed reliqui omnes voce maxima cū lachrymis à Deo precabātur, vt benè & prosperè illa tam periculosa nauigatio omnibus eueniret, & vniuersi re benè gesta incolumes in patriam redirent. A multis tamen interim is fletus atq; lamētatio fiebat, vt funus efferre viderētur. Sic enim dicebāt: En quò miseros mortales prouexit cupiditas & ambitio? Potuitne grauius supplicium hominib. istis constitui, si iq se scelestū aliquod facinus admisissent? Est enim illis immēsi maris longitudo peragrāda, fluctus immanes difficillima nauigatio-

Classis Indica.

Vectores classem Indicam conscendunt.

uigatio-

uigatione superandi, vitæ discrimen in locis infinitis obeundum. Non fuit multò tolerabilius, in terra quouis genere mortis absumi, quàm tam procul à patria marinis fluctibus sepeliri? Hæc & alia multa in hanc sententiam dicebant, cùm omnia multò tristiora fingere præ metu cogerentur. Gama tamen, quamuis lachrymas suorum desiderio funderet, rei tamen benè gerendæ fiducia confirmatus, alacriter in nauem faustis ominibus conscendit, vij. Id. Iulij, anno à Christo nato M.CCCC.XCVII. Qui in littore cõsistebant, non prius abscedere voluerunt, quàm naues vento secundo plenissimis velis ab omnium conspectu remotæ sunt.

RES EVROPEAE *Emmanuelis Regis cũ Isabela nuptiæ.* *Sintræ oppidi situs.*

DVM HAEC geruntur, affertur Emmanueli nũcius, omnia, quæ ad Isabelę matrimonium pertinebant, esse iam à Regibus Castellæ pro dignitate comparata. Itaq; Sintra, quod oppidum est ad radices Montis Lunæ situm, vbi tunc se continebat, Eboram proficisci contendit, eoq; multos homines primarios conuenire iubet. Isabela maior cũ Isabela iuniore illius filia Valentiam Alcantaræ, quæ est prope Portugaliæ confinia, similiter venit. Fernandus Rex adesse non potuit, inualetudine filij Ioannis impeditus, à quo tunc abesse, inhumanum reputabat. Sic enim erant inter virum & vxorem officia dispertita, vt illa filiam deduceret, ille verò cum ægroto filio Salmanticæ remaneret. Sic tamen erat inter eos constitutum, vt cũ primum Ioanni meliusculè fuisset, Fernandus ad filiam cohonestandam se Valentiam conferret. Cùm tamen nuptiarum dilatio maior esset, quàm Emmanuelis desiderium pati facilè posset, scripsit ad Isabelam Reginam, se libentissimè, si ei commodum videretur, Valentiam profecturum, vt ibi vxorem acciperet. Consuluit regina virum per literas. Qui respondit, se eo tẽpore nõ posse à filio diuelli, eò, quod vita illius esset propter morbi grauitatẽ ad extremum discrimen adducta. Quòd si vellet Emmanuel Valentiam ire, illius voluntati minimè repugnaret. Illum tamen admoneret, vt magnum comitatum vitaret, omniaq; maioris lætitiæ signa in aliud tempus differret.

Regi-

Regina continuò Emmanueli scripsit, vt, cùm illi videretur, eò contenderet. Is nullam moram interposuit, quin Valentiam peteret. Hic fuit Reginæ de morte filij nuncius allatus, quem illa taciturnitate compressum tenuit, nè generum mœstitiæ suæ participem efficeret. Id tamen diu Emmanuelem latere non potuit. itaq; postulauit à socru, vt antè, quàm ea fama ad aures Isabelæ vxoris suæ perueniret, liceret sibi illam in Portugaliam secum ducere. Sic igitur Eboram se contulit: vbi tandem vxori mortem Ioannis indicauit. Quod illa tulit molestissimè. Ob huius Principis mortem omnis Hispania in luctu & squalore versata est, Castellæ præsertim & Aragoniæ populi, eò, quòd viderent, omnem masculæ prolis spem Regibus esse sublatam. Non enim alium filium marem habebant prę ter Ioannem. Is autem vxorem duxerat Margaritam, Maximiliani Imper. filiam, qui superiorem Pannoniam, quam nũc Austriam appellant, imperio continebat. Ea verò quo tempore Ioannes obijt, vterum ferebat. Illa tamen tenuis spes, quam homines habere poterãt de Margaritę partu, nè regnũ ad Principes externos perueniret, fuit intra paucos dies abortu illius incisa. Sic factum est, vt ius hæreditatis, quod Ioannes habebat, ad Isabelã sororem perueniret. Omnes enim illa sorores ætate antecedebat. Emmanuel interim nullo modo regni vigilãter administrandi studium intermittebat. Operam igitur eo tempore dedit, vt iura possessionum, & immunitates populis sub certis conditionibus attributæ, & prouinciarum, & vrbium, & oppidorum confinia perferrentur, vt lites dirimi, & ciuitatum iura constitui, et terminorum ratio cõstare posset. Huius anni fine, cùm Regina iam grauida esset facta, Reges Olysipponẽ se contulère: ibi à Castellæ Regibus literas accepère, quibus nurus abortionem significabant, & admonebant, vt in Castellam iter haberent, vt tanquam legitimi regnorum hæredes à populis fidem acciperent. His literis Rex cùm videret illud iter sibi necessariò suscipiendum, concilium rursus indixit, in quo multas le-

Fernandi Catholici filius moritur.

Margaritæ Ioannis Principis vxoris abortus.

Annus na-ti Christi. 1498. ges, quæ videbantur esse salutares, instituit. Anno autem sequẽti, qui fuit à Christo nato. M. CCCC xcviij. Kalen. Aprilis, Olysippone proficiscuntur, trecentis tãtùm equitibus comitati. Id enim Reges Castellæ ab eis postulârant, ne secum maximam turbam ducerent, vt vitarentur dissidia, quæ inter Castellanos & Portugalenses in huiusmodi Regum cõgressibus, leuissimis de caussis excitari plerunque solent. In hoc tamen comitatu erant viri nobilissimi, inter quos fuit Georgius Ioannis Regis filius, in quem tunc, quamuis puer esset, oculos omnes vbique conijciebant, & specie filij commoniti, patris nomen grata prædicatione celebrabant. Ibant autem omnes atrati, vt mœstitiam, quæ animos omnium propter obitum Principis Ioannis occupârat, habitu lugubri demõstrarent. Regibus Castellæ fines ingressis obuiam prodijt Metimnæ Sidoniæ dux, atra veste similiter indutus: qui, vbi primũ illis appropinquauit, ex equo desiliuit, eorumque manus osculatus est. Idem faciebant reliqui Principes, & omnes, qui erant vel nobilitate, vel dignitate præclari. In omnibus autem ciuitatibus & oppidis, admirabilis hominum frequentia, & celebritas illis occurrebat, & faustis acclamationibus insitam, ex eorum aduentu lætitiam significabant, magnique sumptus ab hominibus, qui opibus & potentia præstabant, vbique eorum gratia fiebant. Cum Toletum appropinquarẽt, Fernãdus vrbe egressus, illi obuiam processit, & vtrumq; valdè amanter, vt tantę necessitudinis ratio postulabat, amplexus est. Ad portam Principes ciuitatis illos expectabant, vt se illorum subditos, & verbis, & demisso corporis habitu, & reliquis signis in Hispania vsitatis indicarent. Indè, cũ iam aduesperasceret, sub aurea vmbella in tẽplum deducuntur: factaq; precatione, discedunt, & in Regiam intendunt, in qua tanta lætitia fuerunt ab Isabela excepti, vt videretur omnem ex animo dolorem, quẽ ex morte filij acceperat, eorum aduentu depulisse. Deinde cũ Rex omnes nostros satis benignè alloqueretur, Georgium tamen multò honorificentius accepit. Non autem

Emmanue-lis iter in Castellam

tem paſſi ſunt Caſtellæ Reges, multos dies intermitti: operamq; dederunt, vt id ſine cunctatione fieret, cuius gratia cōcilium Regni totius indixerant, & generum atque filiam euocârant. Die dominica, quæ ſecuta eſt, Emmanuel & Iſabela in templum deducti ſunt. Dux Metimnenſis, cuius paulò antè mentio facta eſt, pedib' ad Emmanuelis latus incedēs, habenam equi illius manu tenebat: à læua verò Frienſis Dynaſta ſimile officium Iſabelæ iuniori præſtabat. Hoc etiam modo magnus equitum Magiſter à dextera, Dux Albanus à læua, Fernandum & maiorem Iſabelam deducebant. Archiepiſcopus Toletanus rem diuinam ſingulari cæremonia atque ſanctitate peregit. Religione ritè procurata, Fernandus & vxor aſſurgunt, ille generum, illa verò filiam manu apprehendit, & vtrumque in ſellis in ſublimi poſitis, & pulcherrimè inſtratis collocant, ipſique in alijs ſellis ad eorum latera conſidunt. Ciuitatum procuratores in ſubſellijs ordine iam à multis ętatibus in Hiſpania recepto diſponuntur. Principes, vt fortè cuique locus obuenerat, ita eum ſine offenſione cuiuſquam occupant. Amicè namque Fernandus illos admonuerat, ne inter ſe de locorum dignitate contenderent. Se enim moleſtiſſimè laturum, ſi id, quod ſumma animorum conſenſione geri cupiebat, intempeſtiua diſſenſione turbaretur. Silentio deinde facto, vir quidam Iuris ciuilis eruditione præſtans, qui dicendi peritus habebatur, aſſurgit, orationemque luculentam habuit, qua pacis commoda, Hiſpaniæ totius otium & tranquillitatem, incrementum imperij, & reliquas vtilitates, quæ ex ea Regnorum coniunctione ſequi videbantur, expoſuit. Hortatus eſt deinde Principes & ciuitates, vt Emmanuelem & Iſabelam, quos Regum ſuorum hæredes eſſe videbant, certatim amarent, & colerent, ſummaque illis fide rebus in omnibus inſeruirent, ſperarentq; eos, quos iam ſciebant eſſe regijs virtutibus ornatiſſimos, ſimiles futuros eorum Regum, quibus erant tempore à Deo conſtituto ſucceſſuri. Deinde ad Emmanuelem & Iſabelam conuerſus, eos

Pompa regia Toleti.

Oratio Iurisconſulti ad Reges & Proceres Hiſpaniæ, in Principū inauguratione.

admonuit, vt cernerent animo, quod eis munus imponeretur. Eorum namque officium esse, consulere populis, tueri innocentiam, coercere improbitatem, dare salutem, propulsare pericula, conseruare, & bonis omnibus amplificare Remp. Hæc vbi perorauit, quidam sacrorum Antistes assurrexit, & librum, qui Euangelia & sacrorum rationem continebat, explicuit, & in medio illius Crucem auream imposuit: deinde cum libro ad Principes hæredes accessit, eisque dixit, vt manibus Crucem tangerent. Cùm deinde is verbis præiret, ipsi sese sanctissimo iureiurando cōstrinxerunt, fore, vt iura populis administrarent, libertatem Reipub. conseruarent, omniumque saluti summa contentione prospicerent. Hoc facto, magnus equitum Magister librum è Patriarchæ manibus assumit, illumque tenens iurat, se Emmanuelem & Isabelam pro veris & legitimis suorum Regum heredibus habiturum, eorumque imperio semper obedientem futurum, summaque fide pro eorum amplitudine & dignitate pugnaturū. Deinde reliquos principes & ciuitatum legatos eodem iureiurando constrinxit. Tum omnes ordine ad Principes, quibus fidem dederant, accedunt, eorumq; manus osculantur. Quod tamen Toletani ciues eo in loco facere noluerunt. Non erit autem abs re, explicare rationē, quamobrem Toletani officium illud tunc obire noluerint, vt intelligi possit, quàm leuibus de causis plerunque soleant in populis, nisi malo nascenti prudenter fuerit occursum, turbulenta dissidia cōcitari. FVIT OLIM in Hispania inter Burgensem & Toletanam ciuitatem, quæ reliquis anteire videbantur, de dignitate summa contentio, cùm Burgenses ciuitatem suam esse Castellæ metropolim constanter assererent: Toletani verò Hispaniæ principatum ad ciuitatem suam reuocarent. Neque lis vnquam dirimi potuit, nec vlla cōditione fieri, vt vna ciuitas alteri quidquā de iure suo remitteret. Itaque periculum erat, nē, quoties Reges concilium euocarent, ij, qui ciuitatis vtriusque nomine conuenerant, ad manus venirent. Alfonsus igitur

Emmanuel & Isabela Castellæ regno inaugurantur.

Toletanorum & Burgensiū vetus dissidium vndè ortū, & quomodo sopitū

hoc nomine vndecimus, cùm Compluti indictum cõcilium haberet, vt hanc controuersiam aliqua ratione tolleret, in omnium conuentu, antequam litis vlla mentio fieret, inquit: Toletanos scio imperata libentissimè facturos, loquuantur Burgenses. Hac Regis oratione conquieuêre, cùm vtrique se prælatos existimarent. Toletani quidem, quòd Rex ante omnes eorum nomine locutus esset: Burgenses verò, quòd primi omnium per se sententiam dixissent. Hanc deinde consuetudinem Reges omnes Castellæ sequuti sunt, quoties concilium est ab illis indictum. Alicuius tamẽ contentionis vitandæ gratia, noluêre Toletani in illo conuentu illud officium facere: sed postquam à templo discessum est, antequam Reges in ædes Archiepiscopi, vbi paratum & instructum erat conuiuium, peruenirent, in ipsa via, ad Emmanuelem & Isabelam suppliciter adeuntes, eorum manus osculati sunt. Dimisso concilio, Fernandus Aragoniam cum vxore & genero atque filia petere contendit, vt similiter, atq; in regno Castellæ fecerat, illius regni fidem Principibus obligaret. Iter autem ita fecerunt, vt quacunque pergerent, effusa multitudo illis obuiam cum incredibili voluptatis significatione prodiret, multiq; Dynastæ, & ciuitates etiam permultæ, omnia, quæ ad victum & regium luxum erant necessaria, abundè subministrarẽt. Cæsaream tandem Augustam peruenêre Kalend. Iunij. Fuerunt autem ab ea ciuitate cum admodum solenni prompa, immodicisque cæremonijs de more gẽtis illius excepti. Paucis deinde diebus ad quietem sumptis, statuit Fernandus, vt Cæsaraugustani, perinde atque fecerant Castellani, sine vlla mora fidem Emmanueli & Isabelæ verbis conceptis obligarent. Negârunt Cæsaraugustani, id sibi licere, antequam ciues Valentini, & Barchinonenses, qui suarum ciuitatum iura tuerentur, eò conuenirent. Institit nihilo secius Fernãdus, non esse cur illos expectarent, quos sciebant idem officium suo tempore atque loco præstituros. Neque esse illis in re minimè dubia cunctandum. Respondent, non

Castellanorum Regũ in Aragoniam iter.

Cæsaraugusta Emmanueli fidem dare recusat, et quare.

 dent, non

dent, non esse rem adeò facilem, vt non magnam consultationem requireret. Sed de fide danda minime dubitare, sed de modo & conditione, qua erant fidem daturi. Ad eam autem deliberationem commodius habendam, opus esse sociorum aduentu, vt communis causa communi etiam consilio sustineri posset. Quod si vellet, vt ipsi statim fidem suam astringerent, se id libenter facturos, ea tamen conditione, vt prius Emmanuel & Isabela iurarent, fore, cùm primùm venirent in regni possessionem, vt iura & immunitates, quæ Fernandus ipse Aragoniæ populis abstulerat, sine vlla cunctatione restituerent. Respondet Fernandus, se nulla conditione passurum, vt ea, quæ propter summam iniquitatem sublata fuerant, populis, qui illis abutebantur ad innumerabiles iniurias, redderentur. In his altercationibus fuêre tres menses cum non mediocri Regum offensione consumpti. Cùm verò multæ causæ dissensionis intercederent, illa tamen potissimùm Regum animos perculit, quòd dicerent Cæsaraugustani, hoc iure semper Aragoniæ regnum fuisse, vt nunquam imperium fœminæ vllius acciperet. Quòd si Rex sine prole virili decederet, esse populis liberum, euocato concilio eum Regem eligere, quem regno propter virtutem dignum iudicarent. Interim verò Cæsaraugustani de libertate soliciti, clanculum arma in certas domos comportare, vndique præsidia comparare, colloquia inter se de communibus rebus habere: nihilque omnino prætermittere, quo ius suum modis omnibus retinerent. Sed omnes hos motus sedauit Isabelæ iunioris partus. Octauo enim Kalend. Septembris peperit filium, cui fuit inditum nomen Michael. Huius nepotis exortu tanta fuit affectus lætitia Fernandus, vt contineri non posset, quin voce maxima omnibus de nato Principe, Hispaniæ totius hærede, gratularetur. Sed, vt sunt res humanæ fluxæ & instabiles, summæque lætitiæ exitu tristissimo sæpenumerò concluduntur, illa summa Regum voluptas, illæ Principum gratulationes, & ciuium plausus in acerbis-

Isabelæ natus filius Michael.

cerbissimum mœrorem subitò conuersi sunt. Isabela namque, antequam pareret, ægrotabat, & quò magis appropinquabat partus, eò maiora signa imbecillitatis ostendebat. Cùm verò filium enixa fuisset, tanta vis sanguinis ex illa profluxit, vt vires eam omninò deficerent, vsque eò, dum extremum spiritum in complexu patris ederet. Eluxit autem in illa singulare pudoris, & probitatis, & prudentiæ, & religionis specimē, quarum etiam virtutum in illo vltimo vitæ actu claram significationem dedit, cùm ea diceret & testificaretur, quibus posset intelligi, eam parùm de hac misera vita, multum verò de illa sempiterna cogitare. Funus fuit cum multis omnium lachrymis inductum. Emmanuel vbi funeri iusta persoluit, & ea, quæ fuerant testamento legata, distribuit, à Fernando & Isabela magno cum dolore, vt in Portugaliam rediret, diuulsus est. Non potuit enim discessus ille absque fletus acerbi renouatione fieri, cùm veniret illis in mētem, quali filia fuissent orbati, & Emmanuel in memoriam reuocaret, se vxorem omnibus virtutibus ornatissimam amisisse. Fuit autem à multis principibus in Portugaliā vsque deductus. SED CVM esset in itinere, in oppido nomine Aranda, quod Durius alluit, misit ad Alexandrum legatos, qui eum admonerent, vt rebus Ecclesiæ prospiceret. Nam mores esse profligatos, pietatis studium restinctum, flagitiorum licentiam solutam, res sanctissimas pretio indignissimis addici. In vrbe, quæ fuerat pietatis & sanctimoniæ domicilium, officinam impudentiæ atque sceleris institui, Ecclesiamq; Romanam insigni infamia flagrāre, remque esse in extremum penè discrimen adductam. Proinde se illum orare & obsecrare, & per Christi sanguinem obtestari, vt iret obuiam sceleri, resecaret libidinem, coerceret auaritiam, moresque laxos disciplina seueriore deuinciret, tantumque munus pro dignitate tueretur, & Rempublicam Christianam, quæ tantis vitiorum exemplis erat à studio pietatis auersa, pietatis exemplis ad officium reduceret. Legati fuere Rodericus Castrensis, En-

Isabelæ Iunioris mors

Emmanuelis in Portugaliam reditus.

Emmanuelis ad Pontificē Max. legatio pro reformanda Ecclesia.

ricus Coutinus, & Fernandus Coutinus, viri claris natalibus orti, & prudentia non vulgari præditi. His autem mandauit, vt hanc legationem cum Fernandi Regis legato communicarent, quem Fernandus, vt cum Emmanuele Cæsaraugustæ constituerat, ea etiam de causa erat Romam missurus. Vbi legatos misit, iustis itineribus in Portugaliam rediit, & Olysipponem peruenit, tertio idus Octobris. Ibi per literas Fernandi & Isabellæ certior factus est, Michaelem filium suũ summa Castellæ & Aragoniæ consensione fuisse legitimũ Principem, & regnorum illorum hæredem declaratũ, fidemq; illi ab omnibus publicè datam. Rogabant autem, vt idem in Portugalia fieret: id enim valdè ad regnorum tranquillitatem pertinere. Emmanuel igitur anno sequenti, qui fuit à Christo nato, M.cccc.xcix. ad eam rem sine vlla mora peragendam, concilium indixit. Omnes sine vlla recusatione cõueniunt. Is ab omnibus postulat, vt fidem dent, se Michaeli ipsius vnico filio, tanquam successori legitimo fore semper, postquam ille ad regnum perueniret, obsequentes. Illi priusquam fidem darent, ab eo postulârunt, vt nomine filij promitteret, idq; iuramento confirmaret, vt nunquam neque iurisdictiones, neque vectigalium administrationes, neque arcium præfecturæ ad Portugaliæ ditionem pertinentes, siue citra, siue vltra mare, alicui, qui non esset naturâ Portugalensis, vllo tempore, aut conditione mãdarentur. Quod Emmanuel facilè concessit. Illi igitur fidem publicè absenti Michaeli dederunt: & Emmanuel promissionis suæ fœdus propria ipsius manu cõsignatum iussit, vt publico testimonio ad memoriam sempiternam confirmaretur. Et hæc quidem eo anno in Lusitania gesta sunt. At legati, qui ab Emmanuele Romam missi fuerant, cùm primùm Romam peruenêre, omnem legationis rationem cum Garsia Lasso, Fernandi Regis legato, vti fuerant iussi, communicant. Re itaque deliberata, omnes ad Pontificem adeunt, cumque Regum nomine suppliciter orant, obsecrant, & obtestantur, vt velit flagitiorum incen-

Emmanuelis filius Michael Hispaniæ Portugaliæq; regnis inauguratur.

ANNVS à Christo nato, 1499

Legationis Lusitaniæ apud Pontificem successus.

cendium pietatis studio & iudiciorum seueritate restinguere. Neque semel hoc ab illo libera voce contendunt, sed sæpius instant & vrgent, & publico etiam testimonio postulata consignant, vt esset omnibus testatum, nihil ab Hispaniæ regibus omissum fuisse, quod ad labentis Ecclesiæ instaurationem pertineret. Quæ quidem admonitio hunc fructum habuit, vt Pontifex deinceps non ita dissolutè Rempub. gerere videretur. Præ se autem tulit, admonitionem illam sibi non ingratam accidisse. Non post multos dies nuncium ad Emmanuelem misit, cum donis ab illo solenni precatione consecratis. Dona autem fuerunt ensis & pileus. Ea dona Emmanuel grata voluntate prosequutus fuit, nunciumque muneribus ornatum dimisit, Pontificique ꝑ literas declarauit, se fore semper, vt eum religio facere admonebat, studio illius incensum. Hoc eodem anno, quinto Idus Iulij, Emmanuel primum nunciũ, de rebus Indicis auspicio suo exploratis accepit. Quod quemadmodum gestum fuit, est ab initio repetendũ. GAMA vbi primum soluit Olysippone, cursum ad Fortunatas insulas direxit: deindè Insulam, quàm appellant Sancti Iacobi, quæ respicit AEthiopiam, lustrauit. Indè verò, vt in mandatis habebat, nauigationem Solis ortum versus instituit, donec terram conspicatus est, & ad eam continuò naues appellere iussit: in magnumque sinum ingressus, vela contrahere, anchorasque dimittere præcepit. Nicolaum deindè Coelium misit, vt ad oram illam propius accedens, exploraret, an esset aliquis fluuius, ad quem se aquandi gratia conferrent. Tres enim menses aduersis tempestatibus agitati, in illius oræ nauigatione consumpserant, & aquæ inopia laborabant. Coelius vt fuerat iussus, littora illa perlustrans, in fauces fluminis incidit, cuius aquæ erant dulces, & riparum vestitus viridissimi. Quod cum Coelius Gamæ nunciàsset, is ad eam partem vela continuò fieri iussit, vt omnes aquari atque lignari possent. Ibi Phocas ingentes, quarum magna copia erat, ceperũt, & earum carnibus refecti sunt.

Pontificis Max. ad Emmanuelẽ nuncius & dona.

RES INDICAE.

Primus de India exploratanũcius.

Indicæ nauigationis descriptio.

Insula S. Iacobi.

Hoc autem erat Gamæ institutum, vt quibuscunq; terris insisteret, mores gentis & instituta perdisceret. Itaq; dedit negotium certis hominibus, vt aliquem ex illis, qui regionem eam colebant, vel astu, vel vi caperent, ex quo posset id, quod volebat, cognoscere. Fuerũt autem ad illum perducti homines coloráti, breui & crispo capillo, quorum tamen linguam nemo ex illius comitatu, qui multas Aethiopiæ linguas nouerant, intellexit. Fuere tamen à Gama benignè accepti, atque vestiti, & muneribus, quibus capiebantur, allecti, vt alios ad nostros perducerent. Munera fuêre tintinabula, & vitrei globuli, & alia eiusmodi. Fuit deinde nostris cum illa gente familiaritas instituta, cùm Aethiopes illi multa supportarent ex illis fructibus, & carnibus, quas tellus suppeditabat, quæ ad victum erant valdè necessaria: & illos nostri vestibus minimi pretij, & rebus leuissimis, quas illi tamen plurimi faciebant, ornarẽt. Signis autẽ & nutibus, quid alterutri ab alteris fieri vellent, significabant. Sed hanc consuetudinem vnius hominis amẽtia diremit. Qui cùm in eorum familiaritatem se penitùs immersisset, petijt à Gama, vt liceret sibi in illorum intimas sedes penetrare. Deductus igitur ab eis, cùm illi in via phocam ingentem interfecissent, fuit illius carnibus satis opiparè & apparatè, vt illi quidẽ suspicabantur, acceptus. Is cùm dapes appositas, quòd non essent sui stomachi, fastidiret, se continuò in naues recipere voluit. Illi eum humanissimè prosequuntur. At is certus esse non poterat, an truderetur ad supplicium, an potius honoris gratia tanto comitatu septus duceretur. Metus tamen omnia tristiora fingere cogebat. Itaque vbi littori appropinquârunt, quasi vinctus traheretur, opem magnis vocibus implorauit: nostri subsidio occurrerunt. Illi fugæ se repentè mandârunt. Gama cum reliquis ducibus in terram descendit, vt facilius posset solis ab æquinoctiali plaga discrimen in Astrolabio contemplari. At illi, qui fugerant, in sylua, vbi arma reposuerant (ignorabant enim quali animo nostri ad eas oras accederent) se occultabant. Arma verò, quibus plurimum

Familiaritas cũ Aethiopib. importunè dirempta.

Aethiopũ arma.

rimum vtebantur, erant cornua quædam acutissima hastis præfixa, quibus summa vi contortis, non leuius vulnus infligebant, quàm si præacuta iacula conieciſsent. Ibi igitur cùm nostri in littore sine vlla periculi suspicione versarentur, illi ex latebris emersi prouolãt, & in nostros impetum faciũt, & multos conuulnerãt, inter quos Gama in pede vulnus accepit. Nostri se multò celerius, quam fuerant opinati, recipiunt. Ita factum est, vt vnius hominis vesani temeritas aquationem illã infestam redderet. Sinum illum nostri sanctæ Helenæ sinum nominant: fluuium verò eadem ratione Sancti Iacobi nomine notandum existimârunt. Vt enim solennes dies cadebant, qui erant Diuorum memoriæ consecrati, ita nostri nomina terris, & insulis, & fluminibus incognitis, quæ diebus illis primùm viderant, imponebant. Anchoris indè solutis, iter Austrum versus instituunt, promontoriumque Bonæ spei superare contendunt. In illo autem cursu valdè Gamæ virtus enituit. Fluctus erant immanissimi, tempestates perfrigidæ & aduersæ: tenebræ verò assiduæq; procellæ, cùm semper in illa regione statis temporibus, quibus Sol Septentrionalem plagam lustrat, valdè horribiles sint, atque pertimescendę; tum illis, qui nondum fuerant eos fluctus experti, tantum terroris inijciebant, vt omnem spem salutis abijcerent. Naues enim ita iactabantur, vt modò nubes contingere, rursus in imas profundi voragines detrudi viderentur. Ad hoc malum accedebat, quòd vltra progredi nequibant. Demissis igitur velis, ventis obsequi cogebantur, ita tamen, vt varios flexus atque reflexus inirent, ne retrò cederent, sed tempestatis aduersæ finem in fluctibus expectarent. Quoties verò aliquid laxamẽti dabatur, homines exanimati metu Gamam circunsistebant, illumque orabant & obsecrabant, nè vellet se hominesq; illius fidei commissos tam horrendo genere mortis extingui. Fluctibus diu repugnari non posse: cederet tempestati, & classem, antequam fluctibus mergeretur, in patriam reduci permitteret. Cùm is constanti animo postulata reijceret, multi

Pugna inter Lusitanos & Aethiopes.

Sinus S. Helenæ.

S. Iacobi fluuius.

Gamæ virtus.

Insidiæ Gamæ structæ. multi de nece illius coniurationem habuerunt. Id cum Gama Pauli fratris indicio cognouisset, insidias summa vigilantia declinauit, & vincula magistris iniecit, ipseque per se summi magistri munus obiuit. Tandem cum multis diebus hanc tempestatis atq; perfidię molem inuicto animo pertulisset, tẽpestas cõmutata est, & ipse cum reliquis ducibus ad finẽ promontorij peruenit, quod omnes, xx. die Nouembris cum incredibili

Extremorũ Africæ litorum descriptio. lætitia flectere inceperunt. Arbitrabantur enim, eo superato, nihil sibi impedimento futurum, quo minus eò, quò tendebant, felicissimè peruenirent. Ita verò nauigabant, vt nunquam à terra procul abscederẽt, & illius situm & fertilitatem cum iucunditate perciperent. Videbant enim ingentes syluas, & densa nemora, & pecudum & armẽtorum greges innumerabiles, & hominum etiam multitudinem, qui passim vagabantur. Sunt autem homines, colore & specie illis simillimi,

Mores incolarum Sinus S. Helenæ. qui in Sinu S. Helenæ visi fuerant. Cùm loquuntur, singultire videntur: nudi ambulant, pudenda ligneis vaginis includunt: fistulis vtuntur, quas non admodũ absurdè modulantur. Tuguria sibi ex lateribus sole adustis, aut è terra faciunt, quæ culmis deinde atq; cõgestis glebis contegunt. In promontorij illius latitudine superanda nostri quinque dies posuerunt. xxv. die Nouembris promontorium superant, atq; ad Septentriones cursum inflectunt. Ab vltimo promontorij flexu, qui ad orientem spectat, abest sinus, quem nostri

S. Blasij aquatio. Sancti Blasij aquationem appellant. cc. & xx. passuum milia. Tellus est fertilis: nutrit elephantos ingentes, & quàm plurimos boues valdè opimos, quibus incolæ clitellas imponunt, eisq; pro iumentis vtuntur. In intimo sinu est parua quædam insula, ad quam nostri a-

Phocarum feritas. quandi gratia naues appulerunt. Ibi phocarum armenta conspexère admirãda quadam multitudine. In quibus inerat tanta feritas & truculentia, vt in homines irruerent. Aues etiam eo in loco visæ sunt, quas incolæ

Sotilicarij aues. appellant Sotilicarios, pares anserib. magnitudine: plumis minimè vestiuntur, alas habent similes alis vespertilio-

tilionum: volare nequeunt, sed explicatis alarum mēbranis, cursum celeritate summa conficiunt. Indè, carnibus emptis, & aquatione facta, nostri profecti sunt. Octauo die Decembris subita quædam tempestas illos vehementer exterruit, & à terræ cōspectu procul abstraxit. Sedata verò tempestate, rursus ad terram propius accedunt. Cùm enim nondum esset nostris in illis regionibus nauigandi ratio penitùs explorata, minimè tutum videbatur, à terra longius abduci. Vident autē paruas insulas, quæ paulò longius, cc.xxx. passuum millibus aberant ab eo loco, vbi vltimam aquationem fecerant. Erant autem amœnissimæ, arbores altissimæ, prata viridissima, pecora innumerabilia, quæ passim vagabantur. Erat summa tranquillitas, pelagus profundum, ita, vt sine periculo possent ad terram accedere, & qualis esset, cum iucunditate perspicere. Sic omnem illam oram legentes x. Ianuarij die insequentis anni, magnam hominum & mulierum multitudinem in terra inambulare conspiciunt. Erant oēs colore subnigro, vt reliqui, quos in oris illis viderant, corpore procero, & specie liberali. Hic Gama proras ad terram flectere iubet. Misit deinde virum linguarum peritissimum, qui nomine illius, gentis Rectorem honorificè salutaret, eiq; munera deferret. Fuit nūcius liberaliter acceptus, & cum muneribus illis, q̄ tellus ferebat, dimissus. Hæc gens erat reliquis humanior, & lautius vitam instituebat: brachia armillis æneis ornabat, & capita similiter æneo cultu amiciebat. Viri pugiones gestabant cū manubrijs stanneis non admodum inscitè fabrefactis: vaginæ aūt erant ex ebore. Hic reliquit Gama duos exules, qui mores & cultum gentis exactè perdiscerent. Erant enim in ea classe decem homines capite damnati, quibus fuerat eā lege vita cōcessa, vt quibuscunq; in locis à Gama relicti fuissent, regiones lustrarēt, hominūque mores & instituta cognoscerent. Indè profecti, decima quinta die Ianuarij ad fauces ingentis fluuij peruenēre, cuius ripas vndique arbores fructibus onustæ diffusis latè frondibus opacabant; tellus erat herbida,

Insulæ quædā paruæ, sed amœnissimæ.

Gama nuncius ad ignotā Africæ gētem.

Flumen bonorum signorum.

&

& amœna. Hic iactis anchoris constitêre, vt sequenti die (Sol enim iam præcipitabat) terræ cultum diligenter inspicerent. Manè verò conspiciunt multos homines eiusdem propè coloris & cultus, lintribus inuectos ad naues tendere. Qui simul atque ad eas accesserunt, sine vlla fraudis suspicione conscenderunt, fueruntq; à nostris cibo atq; potu liberaliter accepti. Linguam tamen eorum nemo ex nostris quiuit intelligere. Nutibus tantùm, quidquid exprimere volebant, significabant. Post tres dies venêre quatuor viri regionis illius principes, vt Gamam salutarent, & classem nostram viderent. Erant autem hi paulò elegantius culti: quos Gama appositis epulis inuitauit, & vestibus sericis ornauit: quibus illi non mediocri lætitia se affectos esse demonstrârunt. Sed nec ab illis intelligi quidquā potuit, per quod nostri possent, quàm longè ab India, aut quā propè essent, aliqua ratione suspicari. Vnus tamen malè Arabicè dixit, ad regionem, vndè paucis illis diebus venerat, naues eiusmodi formæ atque magnitudinis, qua nostras esse conspiciebat, frequenter appelli, quæ quidem nō erat ita magno interuallo ab eo portu disiuncta. Nostri cùm id audirent, in spem venerunt, fore, vt intra breue temporis spacium Indiam aspicerēt. Id monuit Gamam, vt illi fluuio, bonorum signorum nomen imponeret. Hic autem columnam lapideam in ipsius fluminis ripa collocauit, in qua erat Crux cū Emmanuelis insignibus incisa. Hoc autem faciebat in portubus, quos ad Christiani nominis gloriam, & ad Regis clarissimi monimenta diutius conseruanda, magis opportunos iudicabat, & ad eam rem multæ colūnæ eiusmodi fuerant nauibus illis impositæ. Terra verò illa, statuit, vt nomine Sancti Raphaelis insignis esset. Hic duos reliquit ex illis, quos diximus vitam exilio redemisse. Hic postquàm naues refecit, & infirmos curauit, sexto Kalen. Martij anchoras moliri, antennas erigi, vela fieri iubet. Kalendis autem Martij conspiciuntur à nostris quatuor insulæ, non ita lato mari à se inuicem distantes. Ex vna illarum Cœlius septem nauigia

Barbarorū ad Gamā legatio.

Columna lapidea ad ripam fluminis bonorū signorū erigitur.

Terra S. Raphaelis.

Insulæ 4. inter quas Mozābiq.

uigia plenis velis inuecta, ad nostros accedere conspicatus est. Qui illis vehebantur, cùm prætoriam nauem ex vexillo, quod erat in summo malo alligatum, cognoscerent, ad eam proras detorquent, propiusque facti, magno clamore sublato, nostros Arabicè salutant. Ibi Gama Coëlium, quòd nauis illius esset aliarum minima, præcedere iubet, & ad eam insulam cursum dirigere, vndè nauigia soluisse conspexerat. Præit sensim Coëlius, & fundo prius diligenter explorato, reliquæ paulatim subsequuntur. Nauigia interim nostras naues circumsistunt, & tibiarum concentu & alijs musicis instrumentis nostros oblectant, eisque de aduentu in illas oras maxima voce gratulantur. Homines autem erant colorati, specie liberali præditi, vestibus bombycinis ornati: longissimis linteis auro intertextis & arctè compressis, vt spiris multifariam circumductis caput obtegerent, ornabantur. Erant præterea aduncis gladijs accincti, parmasque brachijs insertas gestabant. Nostras naues ingressi, nostros Arabicè salutant. Qui linguam probè tenebant, benignè respondent. Gama dapes apponi iubet. Illi conuiuium non aspernantur. Dum comedunt & bibunt, sciscitatur de illis Gama, quod esset illius insulæ nomen, quæ gentis ratio & cultus, & quod iter indè in Indiam esset habendum. Respondent, insulæ nomen esse Mozzambique: gentẽ esse simulachris deditã, magnam tamẽ insulæ partem à mercatorib. Saracenis habitari, esse verò illam sub imperio Regis Quiloæ, qui illi rectorem præfecerat hominẽ autoritate insigni præditũ: emporium vix aliud celebrius in regionib. illis reperiri. Indè enim naues in Arabiam, in Indiã, in multas præterea orbis terrarum partes nauigare, & ex omnib. illis merces innumerabiles in eam conuehi. Præterea dicũt esse quãdam in ea ora regionem, quam nostri fuerant prætervecti, quæ Zofala nominaretur, & auro plurimũ abundaret. Postremò quantum ab ea insula Calecutium distaret, exponunt. Hoc audito, nostri manus in cælum tendere, summas Deo gratias agere, seque maxima ex

Rex Quiloæ.

Zofala auriferare gio.

Insulæ Mazzambiquensis situs.

parte laboribus persunctos arbitrari. Insula est illa in regione, quam appellabant olim Aegesimbam. Distat enim ab æquinoctiali plagâ decem & sex gradib. Austrum versus. Incolæ sunt nigri: tellus propter paludes est parum salubris. Domos extruunt è terra, quas congestis paleis integunt. Propter tamen opportunitatem commercij, naues vndiq; ad illam rei gerendæ gratia commeabant. Arabes tunc plurimũ in ea opibus & potentia florebant. Hi myoparonibus paruis vtebantur, eisq; ferreis, clauis minimè reuinctis, sed palis teretibus per foramina vice clauorum adactis, Compages verò nauium funibus è palmarum folijs factis obturabant.

Palmarũ arborum descriptio.

Palmas aũt appellant arbores altissimas, folijs longissimis & acutissimis hirsutas, patulis frondibus circumquaq; diffusis vmbram gratissimam efficientes. nuces ferunt ingentis magnitudinis, quas nostri Cocos nominant. Vtebantur in nauigãdo normis nauicularijs, quas nautę Acus appellant. Quarũ formã propter eos, qui à maritimis regionib. semoti sunt, haud alienum arbitror explicare.

Acus siue pixidis nauticæ descriptio.

VASCVLVM est è ligno factũ, planum atq; rotundum, altitudine duorũ aut triũ digitorum. In medio habet stylum præfixũ, in summo præacutum, aliquantò breuiorẽ, quàm sit vasculi ipsius altitudo. Regula deinde è ferro solertissimè facta, tenuis & angusta ad vasculi modũ dimensa; ita tamen, vt diametri ipsius vasculi longitudinem nõ exæquet, inducitur. Styli verò cuspis per medium huius regulæ, quod est inferiùs excauatum & fastigiatũ, superius immissa, ita eam suspensam, paribusq; momentis librataã continet, vt vtrinq; angulos pares efficiat. Operculo deinde vitreo ænea virgula circundata firmato, nè possit regula excuti, & aliqua ex parte labare, cõtegitur. Cùm verò magnetis ea natura sit, vt non modò ferrum ad se trahat, verumetiam vna illius pars ad Septentriones aspiret, altera in Austum propendeat, naturamq; suam cum ferro communicet: efficitur, vt, cùm regulæ huius caput ad eam magnetis partem, quæ spectat ad Septentriones, applicatum, attrituque illius extersum fuerit,

eandem in se vim concipiat: & cùm ita suspensa extiterit, vt mobiliter in varias partes impelli possit, semper in Septentriones insita propensione referatur. Sic autem fiebat, vt nautæ hoc instrumento moniti, quãuis in profundo pelago versarentur, & cælum esset nubilum, & caliginosum, possent tamen ad Septentrionis rationem cursum dirigere. Hanc autem regulam quia ad acus similitudinem proximè accedebat, acum nauiculariam appellabãt. Deinde cùm facillimum sit, humanis ingenijs addere semper aliquid ad ea, quæ sũt solerter inuenta, aliam normæ rationem excogitãrũt, qua possent exactius, quem cursum in nauigando tenerent, ratione perspicere. E virgulis enim ferreis figuram efficiunt lateribus paribus, angulis imparibus, in rhombi speciem deformatam. Huic vnam ex parte superiore, alteram ex inferiore chartam orbiculatam adglutinant. Magnetis autem adiuncta vi, sic figuram hanc temperant, vt vnus ex acutis angulis Septentrionem, alter Austrum respiciat: ex obtusis verò vnus ad ortum Solis, alter ad Occasum spectet. Diametri autẽ orbis huius longitudo figuræ longitudinem non excedit. Habet autem orbis hic in medio æneum vmbilicum affixum, ad eam formam factum, qua diximus regulæ medium fabricatum fuisse. Per vmbilicum illud igitur styli cuspis immissa, orbem hunc suspensum cõtinet, qui non modò regulæ illius, de qua diximus, vice fungitur, sed omnes ventorum regiones, quorum flatibus nauis impellitur, in conspectu proponit. In charta namq; superiore Septentrio, & Auster, & Oriẽs, & Occidens, & interiectæ inter hos terminos regiones exactissimè describuntur. Norma ad hunc modũ constituta, hoc restabat incommodi, quòd opus erat, quoties nauis fluctibus agitata, vt fieri necesse est, in puppim, aut proram, aut in alterutrum latus inclinaret, vt illa in profundo subsidens adhæresceret, neq; motu libero in Septentriones dirigi posset. Nẽ autẽ hoc eueniret, fuit solertissimè excogitatum. Nam vas ipsum paulò infrà labrũ circulo æneo arctè constringitur. Vtrinque

Instrumenti alterius nautici descriptio.

que autem ab eo circulo virgula calybea ducta, in fora men alterius circuli maioris & exterioris, modico interuallo ab interiore distãtis, immittitur. Virgulæ verò binæ ita sunt æquales & oppositæ, vt si ex vtraq; vna & perpetua fieret, circularis illius spatij diametrum contineret. Exterior autem circulus circa duas illas virgulas quasi circum axem versatur. Rursus ab exteriore circulo aliæ binæ virgulæ pari interuallo ad ambitum alueoli cuiusdam orbiculati, intra quem hæc machinatio continetur, simili ratione perducuntur. Ita sunt autem hæ virgulæ exteriores interiorib. ex aduerso constitutæ, vt si duæ tantum ex illis quatuor directę fierent, sese ad angulos rectos intersecarent. Cùm verò machinatio ex inferiore parte ænea & ponderosa sit, neq; fundum attingat vllum, ita vndique pellitur, vt medium locum teneat. Et cùm pensilis & mobilis existat, pondere suo nixa ea ratione consistit, vt quamuis maximi fluctus nauem iactẽt, ipsa semper ad libellam directa permaneat. Sic autem fit, vt nihil interueniat, quod normam ab eo motu, quo in Septentriones fertur, impedire queat. His normis solebant vti iam illo tempore Arabes illi, & chartis præterea, quibus maritimarum regionum situs, secundum descriptas in illis lineas exploratè cognoscerent. Quadrãtibus etiam, Solis varias conuersiones, & quantum quæq; regio ab æquinoctiali circulo distaret, obseruabant. Tam multis denique erant ad nauigandum artibus instructi, vt nõ multum Lusitanis nautis de rerum maritimarum scientia & vsu concederent. Cum nostris autem ideò iucundè fabulabantur, quòd crederent eos esse Mahumetanos, ex illis, qui Mauritaniam tenebant. Illos autem Gama muneribus affectos, cum donis, quæ ad insulæ rectorem, illius nomine ferent, dimisit. Nomen autem rectoris erat Zacoeia. Hic cùm à suis intellexisset, qua humanitate fuerant à nostris accepti, muneraque sibi missa conspexit, ad officium suum pertinere existimauit, nostros inuisere. Itaq; se continuò vestib. ornauit, quæ erant aureis distinctæ florib⁹, gladiumq;

Arabũ in nauigando solertia.

Zacoeiæ Mozzambiquensis rectoris humanitas.

accinxit gemmis fulgentem, & eodem etiam gemmatum splendore cultum pugionem. Armatorum præterea hominum caterua cinctus, in naues ire perrexit. Interim verò tibiarum & tympanorum concentibus omnia perstrepebant. Gama antequam ille nauibus appropinquaret, ægrotos ab omnium conspectu remoueri, & sanos atque valẽtes armari more nostro iubet, & in summo nauis tabulato consistere. Is enim erat, qui nullam fidem Saracenis habendam censeret, sed dissimulanter omnes insidias, quę fieri ab illis possent, præcauendas existimaret. Ad latus deinde nauis accessit, vt Zacoeiam venientem exciperet. Conscendit ille cum suis: Gamam salutat. Ille vicissim eum perbenigne complectitur. Assidunt omnes, & iucundissimè sermocinantur. Gama dapes apponi, & vinum infundi iubet. Illi verò satis hilari fronte comedunt, nec vlla Mahumetis superstitione impediuntur, quò minùs pocula libenter exhauriant. Quærit deinde Zacoeia de nostris, an essent Mauri, an Turcæ. non enim dubitabat, quin Mahumetis sectam sequerentur. Deinde quibus armis in prælijs vti solerent. Postremò, an haberent aliquot legis Mahumetanæ libros. Se namq; illos libenter esse visurum. Gama respondit, se ex vltima Solis occidentis regione ad eas oras accessisse: nostros armis illis vti, quibus homines, qui eum sepiebant, tectos animaduertebat. Vti præterea tormentis illis, quę videbat, quibus non hominum tantùm acies profligari, verùm & arces munitissimæ disturbari atque disijci possent. Libros autem legis, quam obseruabant, se libenter ostensurum, postquam aliquot dies à labore conquiesceret. Sibi esse iter in Indiam. Proinde illum orare, vt sibi daret aliquot homines nauigandi peritos, quorum ductu posset Calecutium peruenire. Quod si faceret, operam se daturum, nè vnquam illum collati beneficij pœniteret. Id Zacoeia se facturum pollicetur. Postridiè verò Gamam inuisit, duosque magistros adduxit, cum quibus Gama certo auri pondere depactus est, vt eum Calecutium perducerent. Hoc interim

Gamæ cũ Zacoeia colloquiũ.

terim tempore donis vltrò citroque missis, sic videbatur esse familiaritas constituta, vt nihil interuenire posse crederetur, quod eam turbaret. Sed accidit, vt Zacocia perciperet, Gamam & comites illius Christianos esse. Quo audito, omnis illa amicitia fuit in acerbum odium conuersa. Cœpit igitur continuò insidias machinari, exitiumque moliri, omnibusque modis excogitare, qua ratione posset naues aut capere, aut incendere. Nostris interim omnia malignè præberi, pretium augeri, seditiones præterea ab incolis contra nostros temerè concitari. Postremò vnus ex magistris, quos Zacocia adduxerat, Gamæ insidias à Zacocia comparatas indicauit. Alter enim in terram reuersus, nunquam se rursus in nostrorum conspectum dare voluerat. Accessit, quòd cùm aliqui ex nostris aquatum atque lignatum abfuissent, septem nauigia in illos inuecta sunt, quibus vt subsidio occurrerent nostri, impetum in illa faciunt, eaque frequentibus pilis disijciunt. Quo facto nostri se confestim in Insulam, quæ indè aberat quatuor passuum millia, conferunt. Indè aliam Insulam nomine Quiloam petunt. Sed cum vento deficiente progredi non possent, aduersa quædam tempestas eos retrocedere compulit. Eandemque igitur Insulam rursus petunt, in quam se insidiarum metu contulerant. Illuc accurrit Arabs quidam cum paruo filio, Gamamque obsecrauit, vt illos in nauem reciperet, vt possent in aliquem locum descendere, vndè facilius Mecham, quæ erat illius patria, reuerteretur. Quæsiuit ab illo Gama, quam artem coleret. Nauticam respondit. Hoc audito, illum libentissimè recepit, duobusque illis magistris se cursum posse conficere putauit. Abduxerat præterea per vim in seditione quadam, quæ fuerat à Mozambiquensibus contra nostros excitata, Paulus Gama hominem, vt videbatur, minimè nauticæ artis imperitum. Eo verò tempore nostris non erant nisi tantùm tres naues. Quarta enim, consumpto iam omni commeatu, fuerat iussu Gamæ multis antè dieb. incensa. Ipsi igitur cùm primum

Insidiæ Christianis à Zacocia structæ.

Quiloa Insula.

mum secundus ventus flare cœpit, anchoris solutis vela faciunt, & Quiloam contendunt: eò tamen naues appellere non potuerunt, vel ventis ab Insula repulsi, vel cursus errore decepti, vel Mozambiquensis magistri, qui de eorum interitu cogitare cœpit, fraudib^9 in alium cursum deducti. Ab eodem autẽ magistro moniti sunt, vt Mombazam se conferrent. Quod vt facilius persuaderet, fingebat magnam illius ciuitatis partẽ à Christianis habitari, nec vllum locum magis opportunum curandis atque reficiendis ægrotis posse reperiri. Iam eo tempore bona pars eorum, qui cum Gama conscenderant, varijs morbis consumpta fuerat, & qui euaserant, erant graui inualetudine debilitati. Est autem vrbs illa sita intra sinum quendam in rupe præcelsa & edita. Fluctus cùm se ab introitu sinus incitãt, in aduersam frontem vrbis incurrunt. Indè deducti, introrsus penetrant, & vtrumque latus vrbis alluunt, ita, vt peninsulam efficiant. Habebat autem in portu vrbs arcem munitissimam, armis & telis, varijsque tormentis refertam, firmissimisque præsidijs, atque singulari vigilantia defensam. Tellus abundat fructibus, & oleribus, & frugibus, & pecorum & armentorum gregibus, & aquis dulcibus. Vtitur prætereà mira cæli temperie. Homines viuunt admodùm lautè, & domos more nostro ædificant, tectoriaque varijs coloribus depicta parietibus inducunt. Huc igitur Gama se ea mente contulit, vt aliquot diebus in portu consisteret, vsque eò, dum ægrotos recentibus terræ fructibus recrearet. Vix anchoras nautæ demiserant, cùm cernunt actuariam ad prætoriam nauem accedere. In ea vehebantur centum homines Turcarum more vestiti, & gladijs & scutis armati, inter quos, quatuor specie dignitatis, & cultu corporis excellere videbantur. Cùm omnes vellent in nauem ascendere, Gama omnes ascensu prohibuit, præter illos quatuor, quos tamen arma prius deponere iussit. Illi nauẽ ingressi, Ducis prudentiam laudant, quòd non sineret homines ignotos ad se cum armis venire. Cùm eos Gama liberaliter inuita-

Mozambiquensis nauarchi dolus.

Mombazæ ciuitatis situs.

Mombazẽsis ad Gamam legatio.

Gamæ prudentia.

inuitaret, epulati sunt, multisq; amoris signis nostros ad se allicere contendunt. Aiunt postremo, Mombazę Regem factum fuisse illis proximis diebus de illorum aduentu certiorem, esseque amicitiæ cum illis iungendæ cupidissimum. Gama similiter responsum dedit egregiæ voluntatis & officij plenissimum. Postridiè misit Rex nuncios, qui Gamam nomine illius salutarent, muneraque deferrent, ad reficiendos ex iactatione milites accommodata. Aiunt deindè, regionem illam esse opulentissimam, earumq; rerum omnium plenissimam, quarũ gratia multi in Indiam nauigabant. Regem adeò esse in illos voluntate propensum, vt nihil esset tam difficile, quod non se eorum gratia facturum polliceretur. Proindè Gamam orare, vt propius vrbem accederet, & in intimum portus sinum penetraret, vt posset à Rege, qui eum inuisere cupiebat, facilius conueniri. Quod se Gama facturum ostendit, & quasi voluntatis suæ obsides, duos ex illis exulib⁹, de quibus suprà dictum est, ad Regem misit. Rex læta & hilari fronte exules accepit, imperauitq; domesticis suis, vt illis vrbis situm & pulchritudinem demonstrarent. Vbi verò reuersi sunt, Rex multa aromatũ genera, quæ ex India deportari solent, illis ostentat, & quantulum visum est, donat, vt Gamæ monstrare possent, & admonere, quantò esset vtilius apud Regem amicum rem gerere, quàm vitam tam periculosæ nauigationi committere. Cum his mandatis redeunt exules in classem. Gama mirificè lætatus est, & postridiè anchoras tolli iubet, & naues propè vrbem constitui. Cùm verò illius nauis æstus incitati vi celeriùs, quàm commodum esset, inueheretur, timens ille, nè in vadum incideret, in quo posset affictari, vela contrahere, & anchoras demittere confestim iussit, idemque vt in reliquis nauibus sine vlla mora fieret, imperauit. Quo facto Mozambiquenses gubernatores metu repentino perculsi, se præcipites in mare deijciunt, & ad lintres quasdam, quæ non procul aberant, nando confugiunt. Cùm enim viderent tam præter eorum opinionem ancho-

ras faci, suspicati sunt, esse iam factum proditionis indicium. Vt enim statim compertum est, Mombazæ Rex per eos, quos tanquam nuncios frequenter in naues mittebat, cum illis pactus fuerat, vt nostros in locum inducerent, vbi naues vel allidi, vel capi facillimè possent. At Gama magnis vocibus ad eos, qui in lintribus erant, inclamauit, vt sibi suos gubernatores redderent: at illi clamores illius aspernati, gubernatores in terram exposuerunt. Hic Gama cùm & coniectura, & aliquo etiam Arabis gubernatoris indicio, & multis præterea signis perspexisset, è quanto periculo fuisset auxilio diuino liberatus, manus in cælum sustulit. Rex deinde homines magno cum silentio scaphis & lintribus submittebat, qui securibus anchoralia noctè præciderent. Quod nisi fuisset à nostris singulari Gamæ industria vigilatum, & insidijs scelerati illius Regis occursum, nostri in summum vitæ discrimen incidissent. Indè post duos dies (citius enim se expedire non potuerunt) vela faciunt, & cursum Melindem versus instituunt. In via nauem Saracenorum capiunt, ex quibus Gama quatuordecim tantùm vinctos habere voluit, reliquos autem missos fecit. Cùm verò intellexisset, vnum ex illis esse illorum patronum, qui præ se hominis authoritate grauis speciem ferebat, multa de illo quæsiuit: ad quæ omnia, vt vir prudens, verè & consideratè respondit, & de institutæ nauigationis ratione sapienter admonuit. NAVES ad hunc modum nauigantes, die, qua exsurrectio Christi in omni Christiana Republica cum ingenti lætitia celebratur, Melindem appulsæ sunt. Vrbs est in planitie sita. Cingitur autem vndique multiplici hortorum viriditate. Abundat multis arboribus, in primis autem citreis malis, è quarum floribus odores suauissimi admodum longè diffunduntur. Regio est fertilis & opima, neque gregibus tantùm, sed omni genere animantium, quæ venatu & aucupio ad cibum capi solent, abundat. Aedes sunt è quadro lapide constructæ, tectoijs, & cœnaculis, & laquearibus eleganter ornatæ.

Insidiæ Mombayensis regis in Christianos detectæ.

Nauis Saracenorum capta.

Melindis vrbis situs et regionis mores.

Gamæ reliqua in Indiam vsq; nauigatio.

Quanquam autem nostri Orientem versus nauigarent, cursum tamen ad Septentrionem inflectebant. Intra paucos autem dies, regionem circulo æquinoctiali subiectam peragrant, atq; rursus sydera, quæ tam multos menses latuerant, cum voluptate conspiciunt. Vrsam maiorem & minorem, & Oriona, & reliqua, quæ circa polum Arcticum exiguum orbem conficiunt, oculis vsurpant. Pelagus deinde maximum, cuius intimo recessu Septentrionem versus multæ Aethiopiæ, & Arabiæ, & Caramaniæ partes alluuntur, tempestate admodum secunda transmittunt. Tandem,

Lusitanorũ in Indiam aduentus.

xiij. Kal. Iunij terram editam & excelsam contuentur, quam gubernator propter offusam caliginem non agnouit. Post duos autem dies, montes Calecutio vicinos aspexit. Itaque ad Gamam accurrens, tam fausti nuncij præmium flagitauit. Quod ille non modò cumulatè præstitit, verum Deo summas gratias egit, & vinctos è vinculis expeditos in gratiam recepit: tantaque lætitia affectus est, vt videretur iam fructus laborum omnium, quos in tam longa & difficili nauigatione pertulerat, excepisse. Eodem die nostri in loco, qui aberat Calecutio duo passuum milia, constitêre. Eos multi continuò lembi circunsistunt. Multa quærunt, multa etiam respondere cogũtur. In primis percontatur ab illis Gama per interpretes, vbi Rex eo se tempore contineret. Deinde vnum exulem in vrbem

Nuncius à Gama Calecutium missus.

misit. Vix exul terram attigerat, cùm innumerabilis turba confluit, vt hominem habitu & cultu prorsus ignoto conspiciat, & interroget, vnde venerit, quæ illi patria sit, quid quærat, aut qua tempestate delatus ad eas oras accesserit. Sed nec is eos intelligebat, nec illi linguam illius nouerant. Is autem circunfusa multitudine oppressus, quasi in salo fluctuabat, & modò in hanc, modò in illam partem iactabatur, donec casu in duos mercatores Tunete oriundos impulsus fuit. Hi cùm ex habitu Hispanum esse cognouissent, admirati sunt. Vnus ex illis, Monzaida nomine, cum Hispanis verbis interrogat, ex qua Hispaniæ regione esset. E

Por-

Portugalia respondit. Quo audito, Monzaida domum illum inuitat, & cibo potuque reficit: docetque sibi fuisse magnum cum Portugalensibus vsum eo tempore, quo Ioannes Rex Tunetem suos mittebat, vt inde asportarent multa, q̃ erant ad armamentaria illius valde necessaria: in quibus rebus comparandis se egregiã illis operam dedisse. Postulatque, vt se ad Nauarchum deducat. Itaque pergunt ambo continuò in nauim. Monzaida Gamam Hispanicè salutat: Gama vicissim illum benignè accipit. Multis inde verbis vltrò citroque habitis, Gamam de multis rebus admonuit, & ad omnia, quæ ille quærebat, ita respondit, vt facilè posset intelligi, illum & prudentem & curiosum esse. Postremò dixit, si quid esset, in quo opera sua vti Gama vellet, se officio probi viri minimè defuturum. Ostendit præterea fore, vt aduentus nostrorum esset Calecutij Regi gratissimus. Illum namque valdè gentium externarum commercio delectari. Nam quamuis imperium illius esset latum, & multi Reges illi parerent, opes tamen illius magis portorijs, quàm fructuum vectigalibus contineri. Postridie Gama duos ex suo comitatu cum Monzaida ad Regem misit, qui quidem eo tempore in oppido nomine Pandarane, quod indè aberat duo passuum millia, consedebat. Illi postquam admissi fuere, dicunt Portugaliæ Regem fama dignitatis & amplitudinis illius, quæ per orbem terrarum latè vagabatur, commotum, eò vnum ex suis ducibus misisse, qui cum illo sempiternum amicitiæ fœdus nomine illius percuteret, fidemque daret, se gratia illius omnia, quæ is vellet, libentissimè facturum. Ipsumque ducem à Rege petere, vt faciat sibi potestatem ad illum adeundi. Respondit Rex, sibi valdè gratum esse Lusitani ducis aduentum, neque se vllo modo commissurum, vt voluntatem in se clarissimi Regis aspernaretur. Seque operam daturum, vt breui à Duce nostro conueniri posset. interim verò illum admonebat, vt Pandaranem versus classem deduci iuberet. Portum enim illum, in quo consistebat, esse eo anni tempore valdè

Monzaida Tunetensis mercator ad Gamã proficiscitur.

Gamæ ad Regẽ Calecutiensem legatio.

Pandarane opp.

Regis ad legatos respõsio.

valdè periculosum & infestum. Vt autem id commodius fieri posset, ad illum, gubernatorem maris illius valdè peritum misit. Deinde post aliquot dies venit ad Gamam vir quidam primarius, qui ius illi genti dicebat. Appellant illi hunc magistratum, Catualem. Hūc autem miserat Rex, vt ad [illegible]amam honorificentissimè deduceret. Gama classi Paulum Gamam fratrem suum interim præfecit, eidemque & Nicolao Coelio imperauit, vt si quid sibi secus eueniret, quàm commodum esset, de illo curam abijcerent, & in patriam continuò cum nauigationis exploratæ nūcio remearent. nec enim conuenire, vt dum ei frustra opem afferre contenderent, omnes occumberent, & tanti laboris fructus interiret: se non posse Regis illius congressum vitare, si facere vellet id, quod sibi ab Emmanuele prę scriptum fuerat. Nec se periculum vitæ defugere, dummodò morte sua posset eam, quam debebat, operam & Regi, & Reip. nauare. Nè autem naues sine præsidio necessario remanerent, duodecim tantum homines sibi comites adiunxit. Cùm verò primum terram attigit, fuit Catualis iussu lectica sublatus: Catualis alia lectica ferebatur, reliqui pedibus iter faciebant. Magna turba nobilium hominum, quos illi Naires appellant, eos vndique sepiebant. Deinde peruentum est ad oppidum, vnde, postquam commodè pransi sunt, lembos ad eam rem paratos ingrediuntur, secundoque flumine nauigantes, ad locum perueniunt, in quo magna hominum multitudo eos cum alijs lecticis expectabat. Indè fuerunt nostri à Catuale in templum apud illos sanctissimum deducti: quod quidem Gama, eò quòd audierat, bonam partem regionis illius ab hominibus Christianis habitari, esse Christianorum arbitratus est. Confirmauit autem magis illam opinionem, & templi magnificentia, & ædium amplitudo, multaque signa rerum, quæ non multum à nostrorum templorum religione abhorrere in principio videbantur. Per templi ostium ingressis occurrunt quatuor viri à capite ad vmbilicum nudi, deinde ad genua vestibus bomby-

Catualis.

Gama ad Calecutij Regē proficiscitur.

Pōpa, qua Gama deductus est.

Naires, Indorum nobiles.

Templum magnificū.

bycinis accincti. Quilibet eorum terna fila à dextro humero ad sinistrum latus demissa, & sub brachio sinistro complicata gestabat. Hi nostros aquis lustralibus aspergunt: porrigunt deinde cuilibet pulueres è ligno optimi odoris contuso, quibus frontes consignarent. Templi parietes erant multis imaginibus depictis ornati. In medio templi erat sacellum editum, forma rotundum, ad quod per multos gradus ascendebatur. Ostium erat ex ære factum, & valdè angustum. Intra sacellum erat signum in aduerso pariete locatum, cuius formam nostri propter loci obscuritatem aspicere nequiuerunt. Erat enim locus ita ab omni solis radio seclusus, vt vix aliquis malignæ lucis splendor in eum penetraret. Nostris autem aditus in illud minimè concessus fuit: solis enim ædituis atque sacerdotibus patebat. At illi quatuor æditui propius accedentes, digito in imaginem intento, bis Mariam inclamant. Catualis cum reliquis, qui eum sequebantur, se repentè in terram proni manibus extensis abijciunt. Deindè surgunt, & more suo precationem peragunt. Nostri suspicati sunt, opem sanctissimæ Virginis implorari, genibusq; flexis, pacem à Deo exposcunt, Virginemque Dei matrē more nostris vsitato venerantur. Indè profecti, aliud eadē magnificentia templū adeunt, atq; tandē in Regias ædes tendunt. Tanta porrò hominū multitudo conueniebat, vt nisi Naires, qui nostros armati & instructi præcedebant & sequebantur, viam districtis gladijs aperuissent, nostris aditus ad Regem patere minimè potuisset. Interim omnia tibiarum sonitu, & tubarum clangore perstrepebant. Postquam ad regiæ vestibulum peruentum est, Dynastæ, quos illi Caimaes appellant, Gamæ obuiam prodière. At vbi domui, in qua rex eum expectabat, appropinquauit, homo grandis natu, bombycina veste ab humeris ad talos vsque demissa cultus, ex ea domo egressus, Gamam com plexus est. Is erat Brachmanarū magister, plurimumq; apud Regem authoritate poterat. Reliquis autem primū intromissis, ipse postremò cū Gama, quem dextera

Maria ab Indis sacrificis inclamata.

Caimaes, Regis Calecutij Dynastæ.

teno-

tenebat, subsequutus fuit. Domus erat satis ampla, sellas complures è ligno, singulari opere factas, parietibus coniunctas habebat, ita tamen, vt aliæ super alias ad theatri similitudinem extarent & eminerent. Pauimentum erat sericis vestibus instratum: similiter & parietes aulæis sericis auro intertextis obducti. Rex in lecto pulcherrimè ornato & instrato decumbebat, & pileum bombycinum auro atque gemmis distinctum capite gestabat: vesteque bombycina, multis aureis fibulis secundum pectus stricta, tegebatur. Ex auribus ingentis pretij monilia pendebant. Ex annulis manuũ atque pedum eximius gemmarum fulgor emicabat. Rex erat procero corpore, & facie liberali, & qui facilè maiestatem Regiam specie repræsentaret. Gama illum more nostro vt Regem salutauit. Ille Gamam ad se propius accedere iussit, atque vt in sella proxima sederet, præcepit. Reliquis deinde Lusitanis, vt sederent, imperauit. Aquam deinde ad lauandas & refrigerandas manus afferri, variosque fructus importari iussit, vt nostri possent à labore atq; lassitudine recreari. Postremò Gamam de legatione, quam ad illum nomine Regis Emmanuelis afferebat, diligenter inquirit. Negauit Gama moris esse Lusitanorum, Regis sui mandata, quæ erant solis Regibus exponenda, in hominũ turba proferre. Proinde si vellet, vt is officio suo fungeretur, conuentum illum vitaret, & cum paucis, quibus arcana sua credere soleret, eum audiret. Rex vt postulato satisfaceret, illum in aliud cubiculum multò pulchriùs ornatũ secedere iussit, & eum continuò cum magistro Brachmanarum, & paucis admodum præterea sequutus est. Tunc Gama orationem habuit, cuius hæc summa fuit. Emmanuelem Portugaliæ Regem esse principem virtute & dignitate præcellentem, rerumque maximarum cupidum, & studio multa cognoscendi flagrantem. Sic autem esse animatum, vt arbitraretur, esse se cum Regibus, qui dignitate & amplitudine multum excellerent, fœdere coniunctum. Nihil enim esse ad voluntates conglutinandas similitu-

Regis Calecutensis ornatus, & statura.

Gamæ ad Calecutiensem Regẽ oratio.

litudine virtutis efficacius: maximè verò id in Regibus apparere, quorum dignitas proximè ad diuinam accederet. Proinde cùm sæpius accepisset de Indiæ magnitudine, & simul ex fama, quæ per orbem terrarum summa cum admiratione hominum volitaret, intellexisset, imperium Calecutij esse latissimum, Regemque illius nō magis opibus & imperio, quàm Regiæ dignitatis amplitudine florentem; desiderio amicitiæ illius flagrare cœpisse. Ea verò cupiditate ductum misisse, qui nomine illius à Calecutij Rege postularet, vt fœdus & amicitiam illius tanti faceret, quāti ille voluntatem ipsius esset facturus, si cum illo amicitiam firmare vellet. Præterea se non dubitare, præter dignitatem fœderis illius, fore, vt multiplex vtilitas ex ea coniunctione vtriusque regno & imperio proueniret. Habere autem se literas Emmanuelis, quibus certus esse posset, ea, quę ab illo dicebantur, esse verissima. Ad hæc Rex paucis respondit, sibi tam excellentis Principis coniunctionē fore gratissimam, omniaque se libenter esse facturum, quibus posset intelligi, se Regem Emmanuelem in loco fratris habiturum. Hæc vbi dixit, Catuali negotium dedit, vt Gamam domum, in qua erat diuersaturus, statim deduceret, & reliquos etiam apud hospites collocaret. Gama triduo se domi continuit. Sed antequam ea, quæ sequuta deinde sunt, exponam, non erit alienum, de regionis illius situ, et de gentium moribus & institutis pauca dicere.

Regis ad Gamam responsum

LIBER

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI, *virtute & auspicio gestis,*

LIBER SECVNDVS.

Indiæ descriptio.

NDIA EST omnis regio, quæ ab Occasu, Paropamissadarum, & Arachosiæ, & Gedrosiæ finibus terminatur: ab Ortu verò cum Sinarum extremis limitibus coniungitur. A Septentrione autem Imao monte, qui est pars Caucasi, definitur: ab Austro, Oceano Indico alluitur. Ea tamen in duas partes diuiditur. Vna est intra Gangem, quę iis ex occasu finibus, qui dicti sunt, incipiens, ad Gangem vsque protenditur. Altera, quæ vltra Gangem ad Sinarũ fines excurrit. Nostri tamen angustius interdum Indiæ nomen vsurpant. Appellant enim Indiam, omnẽ regionẽ, quæ duobus maximis fluuijs, Indo atq; Gange, continetur. Hæc autem vniuersa regio. Indostam ab accolis appellatur. Indus ab Occasu, Ganges ab Ortu fluit: vterque pari propemodum à Septentrione interuallo ab Imao exoritur. Indè autem præcipites magno impetu feruntur, varijsq; flexibus multas regiones interfluunt, multisque fluminibus vndique in illos influentibus augentur, vsque adeò, vt cum prope Oceanum

India duplex.

Indostam.

num sunt, naues valdè magnas aluei profunditate sustineant. Vterque autem cùm in Oceanum influit, ingentem sinum efficit. Indè terra in Austrum magna spatij longinquitate procurrit, ita tamen, vt aliquando finibus arctiùs angustetur, aliquando rursus laxata liberiùs dilatetur. In promontorium tandem, quem Indi appellant Comorim, desinit: in cuius fine angulus acutus efficitur. Patet autem hæc regio ab ostio Indi fluminis vsque ad dicti promontorij finem in longitudinem circiter D CCCC. passum milia. Latitudo inter ostia horũ fluminum duorum, est circiter D C C. millia passuum, quæ deinde paulatim angustatur. Promontorij angulus extremus, qui, vt dictum est, ad Austrum spectat, ex Septentrionali parte ab æquinoctiali regione circiter septem distat: quod spatium quadringenta & nonaginta passuum millia conficit. Oras autem maritimas huius regionis, siue quæ ad Occasum, siue quæ ad Ortũ pertinent, quas Oceanus alluit, multæ & variæ nationes incolunt. Illam tamen regionem, quæ ad Occasum Solis spectat, eo tempore, quo nostri in illas oras appulsi sunt, maxima ex parte gens, quam Malabares appellant, occupabat. Eam verò multi Reguli possidebant: quibus tamen omnibus fermè Calecutij Rex imperitabat, & tributa ab omnibus exigebat. Neque tamẽ tantum regionis amplitudine, quantum portorijs opes suas auxerat. Erat enim tunc illud emporium Indiæ celeberrimum, ad quod mercatores vndique confluebant. Abundabat regio multis mercibus, partim natiuis, partim ex varijs regionibus importatis. Gens est falsorum deorum superstitione miserrimè conflictata. Templa habent quamplurima. Maximo in honore habent sacerdotes, quos appellant Brachmanas, penes quos arbitrantur esse rerum diuinarum & humanarum scientiam. Reges nulli fiunt, qui non sint prius eorum disciplinis imbuti. Tempore belli securè possunt Brachmanæ vltro citroque commeare. Inexpiabile namque scelus existimatur, illos secus, quam postulat opinio sanctitatis, attingere. Terna fila ab hu-

Comorim promontorium.

Indiæ magnitudo.

Malabares populi.

Indorum religio.

Brachmanæ, & eorum fides ac studia.

ab humero dextero in latus sinistrum gerunt, vt designẽt trinam in natura diuina rationem. Credunt Deũ in specie humana latentem terras lustrauisse, vt humanum genus à peste sempiterna redimeret. Hæc quidem, vt verisimile est, à Christianis antiquissimis acceperunt. Artes Mathematicas & Philosophiam colunt. Religionem singulari artificio simulant, & in specie fictæ pietatis fraudes insignes in omni vita suscipiunt. Reliqui Malabares eorum doctrinis instituti, portenta venerantur. Vndecimo Kalend. Septembris sacrum solenne fit, in quo pueri arcubus armati, in sodales per ludum sagittas leuissimas emittunt. Deinde ij, qui ætate magis prouecti sunt, similiter tela coniiciunt, quibus multi grauissimè sauciati moriuntur. Cum ijs, qui ad hunc modum è vita discedunt, præclarè actum putant. Hos enim censent in cælum, vt cum dijs æuum exigant, immigrare. Multa sunt apud illos anniuersaria sacra, in quibus quidam varijs sibi modis in maximo hominum conuentu & celebritate vitam exhauriunt. Annum à Septembri mense inchoant, sed diem certum, vnde mensem incipiant, non habent. Astrologos & augures primùm consulunt, & ab hora, quam illi faustam atque felicem fore prænunciant, anni principium auspicantur. Qui iam decimum quintum annum excessère, faciem eo die inuoluunt, & oculos obtegunt, ne quidquam aspiciant. Deindè à pueris in fana deducuntur, in quibus varia deorum signa sunt. Ibi detractis oculorum inuolucris, aspectum in res oppositas repentè cõijciunt. Quod si simulachrum Dei illius, quem præcipuè colunt, ante res alias contuentur, illum annum sibi faustum fore confidunt. Nobilibus sunt interdicta matrimonia, ne quidquam sit illis impedimento, quò minus perpetuò se in armis exerceant. Habet autem quilibet eorum amicas ordinis eiusdem complures. Nefas enim est illis, mulieri, quæ non fuerit nobilis, commisceri. Similiter & illæ tot amatores habent, quot habere volunt, dummodò nobiles sint. Nulla est inter illos æmulatio: sed alij alijs

Sacrum solenne Indorum.

Initiũ anni apud Indos.

Superstitiosa diuinãdi ratio.

Nobilium mores.

Iijs per vices sine vllo dissidio aut obtrectatione succedunt. Si verò aliquis mulieri coniungitur, quæ nobilis non sit, aliorum nobilium gladijs conciditur. Similiter & mulieres, quæ eam legem transiliunt, idem supplicium subeunt. Testamento filios hæredes non instituunt, eò, quòd ignorent, an sint ab illis progeniti. Eorum autem loco sororum filios sibi hæredes asciscunt. Regum stipendio nutriuntur, & pro eorum statu intrepidè sese in quoduis vitæ discrimen inijciunt. Vmbilico tenus nudi ambulant. Indè vsque ad tibias demissis vestibus integuntur. Armis in bello vti non possunt, antequam Reges, apud quos sacramento dicunt, eos militaribus ornamentis afficiant. A pueris arma tractare condiscunt: magistros, à quibus militarem disciplinam accepère, summa obseruantia colunt atque venerantur. Sunt in armis strenui, plurimumque celeritate valent. Si vir ignobilis eos attingit, nobilitatem contaminari, genusque pollui censent, & tam insignem iniuriam illata cæde miseris hominibus, qui in eos inciderunt, vlciscuntur. Idcircò qui nobiles non sunt, quoties iter faciunt, voces edere coguntur. Nobiles verò cùm eos aduentare ex vocibus illorum præsentiunt, eos deflectere de via iubent: & sic fit, vt ignobiles mortis, nobiles maculæ sempiternæ periculum depellant. Illic neque nobilitatem obscurari flagitijs, neque generis obscuritatem illustrari virtutibus concessum est: sed omnibus est illa conditio necessariò subeunda, in qua maiores illorum versati sunt. Artificum genera ita sunt distincta, vt non sit inter dissimiles vllum ius connubij. Nec enim licet sartoris filijs sutoris filias ducere; neque aliam artem, nisi eam, qua pater illius victum comparauit, addiscere: & sic in reliquis artibus summo studio retinendis, eadem à maioribus tradita disciplina conseruatur. Est genus deuotionis, quo inter se alij alijs interdum fœdere coniunguntur, quo se execratione deuinciunt, si vno per iniuriam occiso, reliqui omnes non in illo vindicando mortem oppetierint.

Artificum distinctio.

 rint.

Dira sodalitas. rint. Hac ratione fit, vt non modò cùm Reges interimuntur, sed cùm socij vita priuantur, ij, qui superstites sunt, humanitatis obliti, in gladios irruant, per omnes flammas currant, nullisque armatorum præsidijs exterreri possint, quò minus necem ijs, qui socios interfecerunt, afferre conentur, vsque eò, dum ipsi varijs cædibus absumantur. *Scriptura Indorum & charta* In scribendo neque charta vtuntur, neque papyro, sed stylo in folijs arborum syluestrium, quas propter nonnullam similitudinem palmas appellant, literas exarant. *Historia* Multorum verò seculorum memoriam libris ad hunc modum factis diutissimè conseruant. Multa eiusmodi folia ita præcidunt, vt omnia longitudine paria sint: in quibus annales & res historia dignas literis mandant. Foliorum verò extremitates perforant: ijs autem compingendis duo ligna complanata, & ad eum modum perforata coniungunt. Tũ folijs ordine compositis, & lignis intrinsecus adiectis, vtrinque per foramina funiculos immittunt, & omnia complicant, & arctè deuinciunt: & quod, post ita compactum volumen, funiculorum vtrinque superfluit, circa illud inuoluunt, & illud nodis astringunt. Quoties autem legere volunt, nodos laxant, & folia rursus explicant. Multa dici præterea possunt de eorum moribus, quæ tamen ad alia necessariò properantibus omittenda sunt. *Calecutij situs.* Calecutium est in medio fermè illius oræ, quam paulò antè descripsimus, non procul à mari situm. Portus, vbi naues tutò possint consistere, non est vrbi cõiunctus. Vrbs ipsa ingens est. Aedes nõ sunt continuæ, sed discretæ, magnisque hortis & viridarijs latissimum spatium occupant. Aedes Regiæ solùm ex lapide structæ sunt; reliquis per leges minimè licet ædificare magnificè, quamuis ditissimi sunt. Tellus est fertilis & abundans rebus omnibus, quę ad victum requiruntur. Rex eo tempore omnibus illius regionis regibus & potentia & opibus antecellebat. Hic erat Calecutij status eo tempore, quo nostri eò peruenerũt. *Alterum Gamæ cũ* Gama post triduum ad Regem deductus à Catuale fuit: literasque dedit, quas afferebat cum muneribus. Rex munera

neta contemnere visus est. Gama dixit, non esse mirandum, illa munera non esse maiestate illius dignissima, propterea quòd Emmanueli exploratum esse minimè potuisset, nauigationem illam adeò felicem fore. Præterea nullum se munus ad illum clarius & amplius deferre potuisse tanti Regis amicitia. Si verò vtilitatem spectaret, reputaret animo, quanta posset vtilitas ab eo percipi, si singulis annis ingentes è Portugalia naues in regnum illius mercibus valdè preciosis onustæ peruenirent. Petijt deindè, nè literas, quas à rege Emmanuele deferebat, cum Saracenis communicaret, sed alijs interpretibus vteretur. Iam enim indicio Monzaidæ compertum habebat, eos illi pestem atque perniciem machinari. Lectis & explicatis à Monzaida literis, Rex Gamam dimisit, illumq; admonuit, vt contra Saracenorum fraudes se summa vigilantia muniret. Gama summas illi gratias ob consilium dedit: ab eoque digressus domum redijt eo animo, vt, cùm primùm posset, se in naues reciperet. Saraceni interim colloqui inter se: de nostrorum pernicie coniurare: domesticos & familiares Regis adire, fatigare precibus, corrumpere donis, & obtestari, nè fidem maleficis hominibus adhiberent, Gamam esse piratam immanem & truculentum, & in omnibus oris, in quas hospitaliter admissus fuisset, impressa latrocinij sui vestigia reliquisse. Per mercaturæ speciem, regionem exploratum venisse, vt postea eam posset damnis quamplurimis afficere. Paruum illum ignem esse, qui si non statim extingueretur, fieri posse, vt illius incendio regnum illud conflagraret. Hæc & alia eiusmodi Regis auribus inculcabāt. Partim enim Christiani nominis odio, partim metu, nè nostrorum in illas regiones aduentu illi pellerentur, vel saltem non ita magnos quæstus facerent, omnia tentabant, quibus illis exitium compararent. Catualem verò donis ad se pelliciebāt, vt per calumniam & malitiam nostros, quibuscunque rebus posset, euerteret. Rex cùm esset ingenio vario atque mutabili, æstuabat, & modò in hanc, modò in illam sententiam

Calecutiē. si Rege colloquium.

Saracenorū in Chrīstianos cōiuratio.

trahebatur. Si enim nostros de medio tolleret, vel saltem vt Saracenis aliquo modo satisfaceret, in custodiam tradi iuberet, perfidiæ maculam formidabat: si eos abire permitteret, nè Arabes illos, quorum opera vectigalia sua amplificata cernebat, ab se abalienaret, metuebat. Illi postremò vt nihil omninò prætermitterent, ad Regem frequentes adeunt: è quibus vnum, qui inter eos & audacia, & dicendi artificio præcellebat, ad hunc modum loquutum fuisse, multi perhibent. ITA sumus de te, Rex inuictissime, meriti, vt humanitatem tuam iure atq; merito obtinere debeam⁹. Quantus enim cumulus ad vectigalia tua nostris mercibus & operis allatus sit, adeò perspicuũ est, vt nullius commemoratione indigeat. Publicanos consule: scripturæ magistros interroga: rationes puta, & exploratè cognosces, nos huic regno tuo nunquã inutiles extitisse. Adde, quòd hoc studium à maioribus nostris ingenitum habemus, qui multis ab hinc seculis hanc terram, vt patriam atque natale solum, coluère, & Calecutij Reges summa semper fide & pietate venerati sunt. Hanc animorum concordiam cum tuis antiqua officiorum consuetudine conglutinatam, & has tantas vtilitates vt dissoluant, & funditùs euertant homines isti profligati atque perditi, qui modò huc appulsi sunt, nisi tu eorum consilijs occurreris, summa contentione perficient. Quod si tu id nondum suspicione consequeris, mirandũ non est. Animus enim verè regius, cũ ex fide & animi sui candore de alijs coniecturam faciat, non facilè adduci potest, vt credat, quempiam in se pestem machinari. Præterea non sunt tibi mores istorũ hominum cogniti, quos nos multis nostrorum experimentis exploratos & cognitos habemus. Multis enim nationibus, à quibus nunquam læsi sunt, ambitione tantum atque multa posidendi libidine stimulati, vastitatem & exitium intulerunt. An tu credis illos, vt commercium cum tuis habeant, è tam longinquis regionibus, cum tantis vitæ periculis huc peruenisse? Credibile non est. Sed aut piratæ

Saracenorum ad Regem Calecutiensẽ in Christianos, oratio

sunt,

sunt, clementiaque tua abuti volunt ad multorum perniciem, & ea de causa fictas tibi literas attulerunt: aut Rex, qui eos huc misit, nimis ambitiosus est: nec eos misit, vt tecum fœdus ferirent, sed vt vrbis huius situm diligenter explorarent. An non hac eadem arte Lusitani Reges in vrbes Africæ complures inuaserũt? An non bonam Aethiopiæ partem his fraudibus occupauerunt? An parum liquet, quam multis gentibus isti latrones in hoc cursu graues iniurias intulerint? Mozambiquem armis aggressi sunt: Mombazæ portum sanguine repleuerunt: naues cum multis hominibus in via ceperunt. Qui modò, cùm iam tenues opes illis sint, contineri non possunt, quin immanem importunamque naturam factis indicent: quid facient, cùm multò maiores vires collegerint? Quare si regni opes tueri vis, homines sceleratos extingue: si piratæ sunt, tanti sceleris meritas pœnas luant: si à Rege potentissimo missi, vt horum interitu reliquis Lusitanis spem huius tentandæ nauigationis incidas, hos, quos in potestate nunc habes, interime. Facilè malum nascens resecatur: at robustum & inueteratum, non nisi cum maximo labore comprimitur. Nunc igitur, dum tempus est, occurre sceleri, reseca dominandi libidinem, statumque tuum præsidio confirma. Vt autem nihil est credulitate regnis infestius: ita nullum propugnaculum poterit esse ad depellenda pericula sagacitate & diffidentia salutari munitius. At quas merces aduexêre? Adeò tenues, vt rumor est, vt ex illis possit intelligi, eos valdè egentes esse. Quomodo igitur sperandum est, vt qui rei familiaris angustia laborant, regnũ tuum mercib. ingentis precij locupletent. Quid dicam de muneribus tibi nomine sui Regis oblatis? Iudicare profectò non possum, vtrum nobis maiorem risum an grauiorem offensionem attulerint. putabátne Rex ille, cuius potentiam isti in cælum fictis laudibus efferunt, se dona Aethiopiæ regulo cuidam mittere, qui erat propter inopiam & stultitiam leuissimis rebus in fraudem alliciendus? Itáne verò? ludibrio ha-

bitam fuisse potentissimi Regis amplitudinem? Tentari mansuetudinem? Contemni sapientiam? Sed dices fortasse, hanc à nobis criminationem, propter odium, quod nobis cum gente Christiana est, confictam fuisse. Fateor esse nobis perpetuum cum gente nostris rebus infesta dissidium. Sed in hoc rerum discrimine, arbitramur non esse tam nobis de nostro statu, quàm de tuo laborandum. Nobis enim, si Christianos ad tuam amicitiam aggregaueris, erit hinc necessario semigrandum, vt alias sedes quæramus, in quibus non incommodè negotiari possimus. Illa interim vti quærimonia poterimus apud Reges alios, quibus non erit ingratus noster aduentus, quòd ignotos homines notis, alienos domesticis, suspectos spectatis, anteruleris. Quod tamen ad rem augendam attinet, vbicunque fuerimus, non cum minore fortasse lucro & compendio negotium geremus. Tibi verò, nisi maturè opem rebus tuis attuleris, valde vereor (quod Deus omen auertat) ne sit intra paucos annos non modo de statu regni & imperio, sed etiam de salute cum gente nimis auara & ambitiosa, & bellicis in rebus acerrima, maximo cum periculo dimicandum. HIS & aliis eiusmodi orationibus Arabes illi pugnabant & à Rege contendebant, vt nostros perderet, & naues, si posset, interciperet. At Gama interim, cùm hæc & alia multa contra vitam suam scelera parari animaduertisset, & Catualis fraudes & calliditates, quibus eum circumueniebat, perspexisset, diutius minimè cunctandum ratus est, & ante lucem Panderanen versus iter suscepit, & tantum quantum potuit, accelerauit, nè à Catuale posset iter illius impediri. Præceperat autem, antequam in terram descenderet, vt quotidiè sibi præstò scaphæ ad littus essent, vt posset sibi aliquod periculum à Saracenis intentum subterfugere. Illi interim nihilò secius instare, & arma etiam comparare, & omnes apud quos aliquid gratia poterant, in nostros incendere. Tantoq; odio flagrabant, vt cogitarent nostros armis adoriri. Cùm verò intellexissent, Gamam abesse, id molestissimè tulerũt, &

Gamæ de fuga consilium.

& cũ Rege egerunt, vt eũ ab illa fuga retrahendum curaret. Rex igitur eorum sermonibus inductus, Catualem misit, qui Gamam remoraretur. Catualis igitur, vt imperata conficeret, Pandaranen summa celeritate contendit, Gamamq; summa vi retinere cœpit, & per simulationem officij, vt illum omni præsidio spoliaret, laborabat. Dicebat enim sibi summæ curæ esse, vt is omnia à Rege, quæ vellet, impetraret. Id autem fieri non posse, nisi is Regis animum sinistris opinionibus exulceratum sanaret, vt intelligeret, quo animo nostri in eas oras accessissent. Proinde iuberet classem propius terram constituere, sibiq; & vela & gubernacula traderet, vt illis pignoribus posset Rex certus esse, illum in fide mansurum. Quod quidem Gama nulla se conditione facturum ostendit, quamuis esset sibi ob id acerrimum supplicium cum interitu vitæ subeundum. Inde porrò ad fratrem literas misit, quibus vt antè præceperat, eum admonebat, vt si videret, eum diutius à gente perfida detineri, vela faceret, & in Lusitaniam reuerteretur, atq; Regi, quomodo via in Indiam aperta fuisset, indicaret. Se de vita minimè solicitum esse: nè autem fructus tanti laboris interiret, anxiè formidare. Interim verò summa contentione Catuali repugnabat, omnesque illius fraudes constanter eludebat. Varijs altercationibus duo dies fuēre sine vllo fructu consumpti. Tandem fit pactio inter eos, vt merces, quę erãt in nauibus, in terram exponerentur cum hominibus qui eas viderent. Mercibus traditis, Gama dimissus à Catuale se in nauem contulit. Inde nuncium Regi misit, qui Catualis in se perfidiam criminaretur, & doceret, se fraudibus illius coactum fuisse ita discedere. Ad hæc Rex se de causa cogniturum promisit, & si Catualem aliquo eiusmodi crimine alligatum deprehenderet, eum ita puniturum, vt deinceps fidem seruare disceret. Quod verò ad merces attineret, se eum admonere, vt Calecutium conuehendas curaret, vbi pluris vænire possent. Assensit Gama, mercesq; Regis ipsius sumptu Calecutium importatæ sunt. Interim Gama na-

Gama à Rege incõtinenter detentum.

Gamæ ad classem reditus.

Explorantur à Gama Calecutiũ.

nauibus propius vrbem deductis, singulis propè diebus binos aut ternos homines in vrbem mittebat, vt sic tandem posset ab omnibus situs animaduerti. Nostri nullam iniuriam ab incolis interim accipiebant. Gama verò se, quoad fieri poterat, pacis & amicitiæ cupidissimum esse demonstrabat. Postulauit deinde à Rege per nuncios, vt liceret sibi ad maius fœderis vinculum, relinquere hominem Lusitanum Calecutij, qui Regis Emmanuelis negotia procuraret. Rex siue quod non intelligebat, quorsum illa procuratoris in vrbe permansio pertineret, siue quod suspicaretur, Gamam sine portorij solutione discedere velle, non mediocriter offensus est: responsumq; dedit stomachi plenum. Gama cum cerneret, responsum longè secùs quã postulatum flagitabat, datum esse, ne verbum quidem vllum, quod in rem esset, cum Rege leuissimo commutandum existimauit. Rex hoc Gamæ silentio multò acrius irritatus, duos homines Lusitanos, quos Gama cum mercibus Calecutium miserat, in custodiam dedit, mercesq; diligenter asseruari iussit. Gama à Rege flagitabat, vt sibi homines cum mercibus redderentur. Rex in iniuria nihilominus perseuerabat. Hoc animaduerso, Gama, vt ius suum obtineret, viribus vtendum putauit. Primam igitur nauem, quam in portum intrare perspexit, armis expugnat: inde sex viros primarios, cum famulis vndeuiginti, vinctos abduxit, reliquam autẽ turbam dimisit. Deinde vela fieri iubet, ita tamen, vt à conspectu terræ non procul abscederet. Sperabat enim, Regem, vt suos reciperet, Lusitanos cum mercibus continuò redditurum. At Rex misit ad illum nuncium, qui diceret, se factum illius vehementer admirari, quod homines nobiles ex suis domesticis sine vlla causa in vinculis detineret, cùm ab illis nullam iniuriam accepisset. Lusitanos enim, quos secum habebat, se non prius dimittere voluisse, quàm ad Regem fratrem suum literas daret: seque illos confestim cum bonis atque literis dimissurum. Hoc promisso inductus Gama, rursus ad vrbem propius accessit. Postridie

2. Lusitani vnà cum mercibus à Rege capti.

Belli Calecutiensis initium.

Regis ad Gamam nuncius.

veniunt Lusitani cum literis ad Emmanuelem scriptis. Misit prætereà, qui Gamæ diceret, si vellet aliquē in ea vrbe relinquere, qui Emmanuelis negotia procuraret, se operam daturum, vt id cum magno illius commodo fieret. Merces verò se ideo non remittere, quòd speraret fore, vt per manum illius, quem Gama ei negocio præficeret, venundari cum maiore lucro possent. Respondit Gama, se mutâsse consilium, neque velle quemquam in ea vrbe relinquere. Proinde si vellet, vt is illius domesticos missos faceret, merces confestim restitueret. Sequenti die venit in nauem Monzaida animo perturbato, narratque Saracenos tumultuari, insidias comparare, varijs calumnijs animum Regis in nostros incendere, seque fuisse propter illorum dierum vsum, qui sibi cum nostris fuerat, in maximum vitæ discrimen adductum, vixque eorum manus effugisse. Se nullo modo posse, quandiu Calecutij maneret, vitam ab hominum perditorum insidijs defendere. Proinde illum orare & obtestari, vt se in Portugaliam ducat. De rebus suis, quas Calecutij relinquebat, parùm esse solicitum: vitam solùm conseruare velle. Recepit illum in fidem Gama libentissimè, in Portugaliamque perduxit: vbi ad Christi nomen adiunctus, in omni vitæ ratione boni viri atque verè Christiani officio perfunctus est. Eadem die Rex septem lembos misit, in quibus merces, quas Gama requirebat, erant impositæ. Gama cùm mallet vinctos in Portugaliā ducere, quàm merces recuperare, ait, se, cū tot mendacijs ad illum diem illusus fuisset, nemini iam fidem habere. Sibi exploratum esse, non omnia, quæ fuerant Calecutiū inuecta, reportari. Otium verò sibi non esse, ad ea, quæ deerant, inquirenda. idcirco se Malabares illos minimè dimissurum, sed in Portugaliam ducturū, vt illorum testimonijs apud Emmanuelem vteretur, vt posset intelligere Rex clarissimus, quibus iniurijs illi⁹ dux atq; legatus fuisset à Calecutij Rege, propter Arabes homines scelestissimos affectus. Hęc vbi dixit, ignē tormētis applicari iussit, vt eo terrore oēs sese

Monzaida in clientelam à Gama susceptus.

sese in fugam darent. Rex hanc contumeliam indignissimè tulit, sed eam vlcisci non potuit, eò quod omnis illius classis esset propter anni tempus in terram subducta: veruntamen cùm venti Gamam deficerent, neque posset ea celeritate, qua volebat, ex illis regionibus abduci, Rex sexaginta naues actuarias instruxit, & armatis hominibus compleuit, vt in nostras naues incurrerent. Sed excitata subitò tempestas classem hostium disiecit, & vento minimè nostris aduerso naues nostras à Calecuriensium cōspectu celeriter abstraxit.

Calecutana classis ad uersus Lusitanos.

Gama tamen ex eo portu, quē primum subire potuit, litteras ad Calecutij Regem dedit, in quibus, quot insidijs appetitus à Mahumetanis, quot dolis proditus à Catuale fuerat, enarrabat. Eamq; rationem fuisse dicebat, cur eum minimè ante suum discessum salutâsset. Attamen se fore semper illius studiosissimum, operāque daturum, vt Rex Emmanuel omnia, quæ ad dignitatem illius pertinere videret, studiosè atq; libenter efficeret. De viris autem illius domesticis, quos ceperat, non esse cur solicitaretur: fidem namq; dabat, se curaturum, vt salui & ornati in patriam redirent. Has litteras per vnum ex captiuorum famulis, quem in littore constitui iussit perferendas misit.

Gamæ ad Calecutij Regem literæ.

INDE verò digressus, ad paruas quasdam insulas delatus est. Sed antequam ad eas accederet, octo naues longæ in illius naues inuehuntur: quarum septem fugauit, & vnam cepit multiplici commeatu, varijsq; fructibus onustam. Erat autem classis illa piratæ cuiusdam, cui nomen erat Timoia, hominis acris, quem omnes, qui mare illud nauigabāt, valdè metuebant. Ex insulis illis in insulā, Anchediuam nomine, quæ aberat à continente circiter quatuor passuum millia, cursum direxit, vt in ea quomodocunque posset, naues diuturna iactatione quassatas reficeret. Ibi cùm vndique multi illius videndi gratia confluerent, venit inter alios vir familiaris atq; domesticus Dynastæ cuiusdam, qui insulam non longè ab ea regione sitam, dominatu optinebat. Insulam appellant Goam, Dynastam Zabaium nominabant.

Gamæ à Calecutio discessus, et victoria naualis.

Timoia Pirata

Anchediua insula.

Goa insula.

bant. Erat autem Zabaius vir animo magno prædirus, militaribus & imperatorijs artibus instructus, multosque milites alebat, & omnes, quos acres in armis cognouerat, ad se magnis stipendijs inuitatos aggregabat. Illius verò familiaris, quem diximus, ad Gamam adijt, cumq; Italo sermone nomine Zabaij honorificè admodum salutauit. Dixitq; præterea, Zabaium illius fama commotum, omnia curaturum, quibus illum indigere perspiceret. Proinde siue illi commeatu, siue armis, siue pecunijs opus esset, omnia sine vlla dubitatione postularet. Illum namque minimè boni principis & amici officio defuturum. Admiratur Gama & viri speciem, & orationis Italæ venustatem, & ingenium, quo ad omnia, de quibus illum percunctabatur, acutissimè respondebat. Quæsiuit vnde esset oriundus. Narrat se in Italia natum. Cùm tamen Græciam versus cum parentibus nauigâsset, in piratas incidisse, & varijs casibus in tantam miseriam deuenisse, vt sine vlla spe reditus principi Mahumetano seruire cogeretur. Cum deinde multa solerter inquireret, & curiosius, quàm par erat, indagaret, & quasi res alias agere videretur, à proposito sæpè deflecteret, & rursus ad institutum sermonem rediret, Gama suspicatus est esse proditorem, neq; salutandi, sed speculandi gratia eò se cõtulisse. Itaq; ea suspicione tactus, hominem corripi, & vehementissimè torqueri iubet. Is doloris magnitudine coactus, se natione Sarmatam, religione verò Iudæum esse confitetur, in Zabaijq; famulatu versari, ab eoque missum vt nostras naues specularetur; & quot milites in illis essent, & quibus armis vterentur, inspiceret. Illum nanque in animo habere, comparata classe, nostras naues opprimere. Hac re intellecta, Gama cùm primum potuit, indè profectus est. Iudæum tamen missum facere noluit. Hic postea Christianus effectus, Gasparis nomen obtinuit, Regiq; Emmanueli egregiã operam multis in rebus nauauit. Ex ea insula digressus Gama, institutum cursum tenuit, ita tamé, vt propter ventorum nimiam lenitatem tardè & incommodè

Zabaij Goæ Dynastæ, ad Gamam legatio fraudulenta.

Proditio detecta.

Gama in Aethiopiã reditum.

dè nauigaret. Pelago illo ingẽte transmisso, in Aethiopiæ, quæ supra Aegyptum est, oras ad Austrum pertinẽtes delatus, ad ciuitatem nomine Magadaxum peruenit: quàm cùm accepisset à Saracenis possideri, tormentis acerrimè verberauit, maximamq; mœniũ partem disturbauit, & naues, quæ erant in portu, aut depressit, aut crebris ictib⁹, quò minùs citò nauigare possent, impediuit. Indè profectus, in octo Saracenorum nauigia incidit, quæ in illum impetum tulerunt. In ea Gama confestim inuectus est, paruoq; certamine omnem illam classem fugere compulit: quam tamen insequi non potuit, eò quod ventus deficeret. Tandem in Melindensem portum ingressus, fuit ab amico principe satis amanter exceptus, multisq; rebus ad milites ex labore & morbo grauissimo reficiendos adiutus. ibi quinq; tantùm dies commoratus (verebatur enim, nè tempus flectendi promontorij propter hyemem, quæ aduentabat, efflueret) vela pandere statim iussit. In naues tamen prius legatum Melindensis principis accepit, quem is ad Emmanuelem mittebat. Et quia nauis Pauli Gamæ ex vetustate nimia laborabat, & dissolutis aliquot in locis compagibus, aquam immodicam accipiebat, & nautæ atque milites ad tres naues dirigendas atque tuendas deficiebant, incendere eam iussit, fratremque in nauem suam recepit. Milites verò atque nautas cum Nicolao Coelio ita diuisit, vt illi partem attribueret, partem ipse retineret. Tertio Kal. Martij peruenit in insulam nomine Zamzibarim, fertilem & opimam, fontibus crebris, & densis nemorib. amœnam, multisque gregibus abundantem, à continente circiter passuum viginti quatuor milibus disiunctam: in qua, præter alias arbores, altissimæ Mali medicæ in syluis sponte nascuntur, è quarum floribus cùm ventus leniter spirat, in loca etiam longinqua suauissimi odores afflari dicuntur. Insulæ Princeps quãuis sectam Mahumeti sequeretur, Gamam tamen benignè complexus est, illumque cõmeatu & fructibus onerauit. Mozambiquen deinde prætervectus, ad aqua-

Magadaxũ Aethiopiæ ciuitas.

Pugna cũ Saracenis naualis.

Melindẽsis Regis ad Emmanuelẽ legatio.

Zamzibaris insulæ descriptio.

quationem S. Blasij naues appulit, quo in loco aquationi, & lignationi,& venationi operam dedit. Ventis exclusus,eos portus,in quibus exules remanebāt, subire non potuit. Promontorium Bonę spei sexto kalen. Maij superauit. Indè ad Insulam S. Iacobi ventis secundis naues appulit. Inde verò duces aduersa tempestate dispulsi sunt. Nicolaus Coelius Olysipponem rectà contendit. Gama in insulam, quam appellant Tertiā, nauigauit. Erat enim frater illius Paulus Gama diuturno morbo oppressus,atq; tabe propemodum consumptus,ita, vt maris iactationem ferre nullo modo posset. Itaque vbi vita functus est, Vascus Gama exequijs ritè persolutis, vt quod reliquum erat itineris,conficeret, indè proficisci maturauit, Olysipponisque portum subiuit Anno à Christo nato, M cccc xcix. QVO quidem tempore iam Rex omnia, quæ eis in nauigatione, & in India, & reliquis partibus acciderant, è Coelio cognouerat. Homines interim admiratione quadam defixi, eos, qui ex India redierant, quasi ab inferis excitatos intuebantur. Multi tamen desiderati sunt morbis grauissimis absumpti. Centum & quadraginta & octo profecti cum Gama fuerāt: quinq; & quinquaginta tantum reuersi sunt, & hi maxima ex parte labore & inualetudine debilitati. Gama fuit à Rege cum multis laudibus acceptus, & titulis, & ornamentis, & muneribus ob tam præclarum facinus perinde atq; meritus erat, illustratus. Et Coelius item fuit auctus honoribus, & reliqui deinde omnes pro cuiusque meritis & dignitate remunerati. Hoc autem tempore Emmanueli visum est, ossa Ioan. Regis, quæ erant Syluijs Algarbij ciuitate, in templo maximo eiusdem ciuitatis condita, in oppidum, quod Bataglia nominatur, transferre. Obtinuit autem oppidum id nomen, propter prælium illud acerrimum, quo Ioann. Portugaliæ Rex, hoc nomine primus, Ioannem Castellæ Regem, Henrici Regis filium, non longè ab eo loco superauit. Perspicuum est enim, Bataglię nomine prælium significari. Extruxit autem Ioannes primus eo in loco templum

Gamæ Portugaliam versus nauigatio.

Tertia insula.

Pauli Gamæ mors.

Vasci Gamæ in Lusitaniam optatus reditus.

Emmanuelis in Gamam & Coelium atque socios munificentia.

RES EVROPEAE.

Bataglia Lusitaniæ oppidum.

in honorem Sanctiſſimæ Virginis ampliſſimum: ſtatuitq́; vt in ædibus, quas in eum finem ædificauit, templo coniunctis, religioſi viri, qui Diui Dominici inſtitutum ſequerentur, habitarent, vt ſacra conficerent, & vicinos populos ſanctis diſciplinis inſtruerent. Eum autem locum ſepulturæ ſuæ delegit. Nec ille ſolùm, ſed illius filij, & Rex Alfonſus, & Alfonſus Ioannis ſecundi filius, multiq́; præterea Luſitani principes eodem in templo ſepulti ſunt. Emmanuel igitur vt eodem etiam in loco Ioannis reliquiæ conderentur, in Algarbium cum Georgio Ioannis filio, & multis præterea viris nobilitate & virtute præſtantibus profectus eſt. Aperto autem ſepulchro, Ioannis corpus integrum inuentum eſt, ex quo ſuauiſſimum odorem diffuſum fuiſſe memorant, cum ingenti omnium admiratione. Nam ſupra quatuor annos in eo ſepulchro conſtitutum iacuerat. Addebant permulti, fuiſſe illi, editis in eo loco miraculis, egregiæ ſanctitatis teſtimonium à Deo tributum. Fuit autem tam ſolenni pompa delatum, & tãta hominum frequentia & celebritate, quæ illud proſequebatur, ornatum, vſque eò, dum in ſepulchro conderetur, vt nihil omninò fuerit ab Emmanuele prætermiſſum, quo poſſet, quanta fide Ioãnis memoriam coleret, apertè ſignificari. Qui tamen interim Indiæ ſtudium non intermittebat, & claſſem, quam ruſus in orientis Solis regiones immitteret, ædificabat. Sed cùm eſſet ea mente, vt nihil vnquam agitaret animo, quod non caſtiſſimæ religionis auſpicio inſtituendum arbitraretur: in eo loco, vbi Henricus templum in honorẽ ſanctiſſimę Virginis ædificàrat, vt dictum eſt, aliud tẽplum multò amplius, & magnificentius ædificare inſtituit: cuius ſtatim fundamenta iecit, eiuſdemq́; diuinæ Virginis, quam ſingulari pietate colebat, memorię conſecrauit. Locum illũ Bethlehẽ appellari voluit, nomine ab ea ciuitate ſumpto, in qua Chriſtus ad humani generis ſalutem natus eſt. Aſciuit autem homines ſingulari religione, qui ſe Diui HIERONYMI inſtitutum ſequi profitebantur: quos in illius templi cu-

Luſitanorũ Regũ Mauſoleum.

Ioannis Regis corpus quarto poſt mortẽ anno tranſlatum integrum.

Templũ D. Virgini ab Emmanuele conditũ.

custodia poneret, qui sacra conficerent, & numen diuinum religione placarent: & omnes nautas atque vectores, qui ex variis partibus eò commeare solent, sanctis disciplinis erudirent. Eum verò locum sepulturæ suæ delegit. Arcem deinde in rupe, quam marini fluctus circumfluunt, non longè à templo Occasum Solis versus, instituit munitissimam, quæ prohiberet portus Olysipponensis aditu naues omnes, quæ non se pacificas esse, signo nautis vsitato significarent. Classis autem, quam misit, erat tredecim nauium. Mille & quingentos milites habebat: erat præterea bellicis munitionibus egregiè instructa & armata. Illi verò Petrum Aluarum Capralem, cuius virtuti plurimum fidebat, præfecit. Caprali autem præcepit, vt quoad fieri posset, amicitiam cum Calecutij Rege firmaret, ab eoque peteret facultatem arcis prope vrbem ædificandæ, qua Lusitani possent vitam ab hostium immanitate tueri, & sine vllo periculo negotiari. Quòd si videret Regis animum adeò à nostris alienatum, vt omnem fœderis rationem aspernaretur, illi bellum inferre minimè dubitaret. Iussit præterea, vt, si posset Melinden accedere, Regi significaret, sibi gratissimam illius legationem fuisse, eiusque causa omnia, quæ postularet, libentissimè facturum. Misit autem in hac classe quinque monachos religionis opinione præstantes, ex his, qui FRANCISCI viri sanctissimi mores & instituta sequuntur, qui Calecutii, si fœdus ritè fieret, remanerent, vt Lusitanis, qui erant in ea vrbe negotiandi causa mansuri, sacra ministrarent: & si qui ex alienis gentibus ad CHRISTI nomen adiungi vellent, eos sanctis disciplinis instituerent. His autem erat præfectus Henricus vir singulari religione & pietate, qui postea ob vitæ sanctimoniam Septensis Pontifex effectus est. Soluit autem Capralis cum omni classe viij. Idus Martij, Anno à CHRISTO nato. M. D.

POST hæc Emmanuel Georgium Ioannis Regis filium nouis titulis honestauit, vxoremq; illi dedit Beatricem, Aluari, cuius sæpè mentio facta est, Brigantini

Locus sepulturæ ab Emmanuele delectus

RES INDICAE.

Noua Classis in Indiam destinata.

Petrus Aluarus Capralis Classis præfectus.

5. Monachi ordinis D. Francisci in Indiam missi.

Annus Christi 1500.

RES EVROPEAE

Ducis fratris filiam, singulari probitate fœminam. Alfonsum verò, filium Iacobi fratris ipsius Emmanuelis, cui Ioannes propria manu necem intulerat, magistrũ equitum effecit. Erat autem Alfonsus nothus: mater tamen illius fuit mulier summa nobilitate, quæ Iacobi eximia pulchritudine, tempore, quo is in Castella versabatur, accẽsa, operam summo studio dedit, vt illius complexu poiretur. Hoc eodẽ anno, qui fuit à Christo nato. M. D. princeps Michael, Emmanuelis & Isabelæ filius, cum iã duos fermè annos natus esset, morbo sublatus est. Fernandus verò & Isabela rursus, vt noua affinitate sibi Emmanuelem deuincirent, elaborãrunt. Mirè enim cupiebant filiã suam Mariam illi collocare. Emmanuel vbi id intellexit, summa voluntate eorũ desiderijs assensus est. Nec enim aliud poterat esse matrimoniũ vel generis amplitudine, vel dotis magnitudine, vel virtutis egregię significatione clarius, & eorum vtrique conuenientius. Eluxit enim in Maria summum modestiæ, & mãsuetudinis, & probitatis exemplum. Sed quia matrimonium propter affinitatem in matrimonio Isabelæ contractam, per Pontificij iuris sanctiones iungi minimè licebat, à Pont. Maxi. postulãrunt, vt eos solueret legib. nè religione aliqua posset impediri coniunctio, quæ tam multas vtilitates erat omnibus Hispanię regnis allatura. Hac impetrata à Rom. Pont. facultate, nuptiæ celebratæ sunt. Quamuis aũt noua nupta illi propter insignem virtutẽ maximè cordi esset, nõ illius tamen amor eum poterat ab ea cupiditate deducere, qua tenebatur. Cupiebat enim, vt maiorum suorum vestigijs insisteret, in Africam trãsire, vt Mauros bello premeret. Multi fuerunt in consilio, qui eum ab ea cogitatione conarentur auertere. Dicebant enim, non esse regium munus, exercitum ducere: sed ijs, qui exercitum ducerent, imperare. Præterea ad Mauritaniam omnem debellandam, copias minimè suppetere: ad bellum commodè ducendum, eas sufficere, quæ erant strenuis Ducibus assignatæ. Minimè autem pertinere ad illius dignitatem in Africam tra-

Michaelis Hispaniæ Principis mors.

Emmanuelis secundæ nuptiæ.

Expeditio in Africã Emmanueli dissuasa.

traijcere, nisi cum illis copijs, quibus posset omnem illam regionem sub imperium subiungere. Accedebat, quòd nondum filium habebat, quem posset, si illum casus aduersus belli sustulisset, hæredem relinquere. Nè vellet igitur gloriæ causa Regnum in tantum discrimen inijcere. Regis enim gloriam sempiternam patriæ caritate contineri, non in bello sine vlla publica vtilitate suscepto consistere. Adhæc vxor cum lachrymis illum obsecrabat, nè vellet tam subito discessu dare sermonem multis, qui interpretarentur, illud consilium non tam bellandi studio, quàm illius deserendæ cupiditate susceptum. Multò sibi tolerabilius fuisse, nunquam domum ab illo ductam esse, quàm ductam repentè relinqui. Illud enim consilij, hoc acerbitatis argumentum continere. Ad hæc per literas cum parentibus agebat, vt Emmanuelem ab eo consilio reuocarent. Neque se, quò minus bellum à viro fieret, recusare, sed nè eo tempore fieret, enixè contendere. His quidem argumentis & consiliarij, & vxor eum ab instituto nitebãtur abducere. Ille tamẽ nihilò secius in eo persistebat, & bellum summo studio comparabat. Exercitum summa celeritate conscribi, & classem instruere iussit. Exercitus viginti sex millia peditum continebat, & sex millia equitum, & equites præterea cataphractos octingentos. Cum his copijs se, quod animo designabat, confecturum facilè confidebat. SED in hoc suscepti atque propemodum instituti belli apparatu, crebri ad eum rumores allati sunt, Baiazetum Turcarum Imperat. ingentem classem instruxisse, qua omnes insulas & ciuitates Græciæ, quæ ad Venetorum Imperium & ditionem pertinebant, euerteret. Veneti cùm id exploratum habuissent, & quantus contra illos scriberetur exercitus, accepissent, neq; tantam belli molem se solos sustinere posse confiderent, cùm ab alijs Regibus Christianis, tum ab Emmanuele auxilium per Legatos petierunt. A Pontifice Maximo præterea flagitarunt, vt ab Emmanuele postularet, vt ea classe, quæ iam erat rebus omnibus instructa, Remp. illam iuuare vellet. Itaq;

Exercitus Emmanuelis.

Turcarum in Græcos & Venetos expeditio

Veneti subsidium contra Turcas ab Emmanuele petunt.

Pontificis ad Emmanuelem literæ pro Venetis. Pontifex Legatis Venetis, qui cum his postulatis ad Emmanuelem Reipub. suæ nomine mittebantur, literas ad eum dedit, quibus admonebat, ne Venetorum postulata negligeret. Commune namq; Reip. Christianæ discrimen coniunctis omnium Christianorum viribus esse depellendum. Cogitaret enim, si sempiternus Christiani nominis hostis, quod animo designabat, efficeret, quanta cum superbia esset in Italiam, deinde in Galliam & Hispaniam inuasurus. Bellum Africanum intermitti commodè posse: at occasionem tantæ calamitatis arcendæ prætermissam reuocari nō posse. Multo deindè esse ad laudem illustrius, ab amicis propulsari, quàm inimicis inferre periculum. Multos Italiæ Principes esse ad auxilium Venetis afferendum incitatos. Sed eos non tam citò posse opem afferre, quàm periculi magnitudo postulabat. At Emmanueli, cùm iam classem omnibus rebus ornatam haberet, nihil impedimento fore, quò minus, si vellet, ad se omnem gloriam illius Reip. conseruatæ reuocaret. Celeritate opus esse, quam reliqui propter rerum suarum difficultatem adhibere non poterant. Videret autem quanta gloria illius esset futura, si Resp. Veneta à vicinis deserta, ab eo, cuius regnum tanto locorum interuallo dissidebat, in tanto discrimine sustentaretur. Postremò in illius belli societate non solum humanitatis atq; virtutis, sed etiam Christianæ pietatis specimen clarissimum, sempiterna memoria consecrandū, dari ab illo posse. His rationibus inductus Emmanuel, & Pōtificis etiam literis ad misericordiam inflexus,

Emmanuelis ad Venetos Legatos responsum. Legatis benignè respōdet, seq; officio suo minimè defuturum pollicetur. Statuit igitur, vt ex tota classe, triginta naues, quanta maxima celeritate fieri posset, re frumentaria & omni commeatu ad tam longinquam

Classis Lusitana Venetis missa subsidio. nauigationem necessario instruerētur. Et quia classe diminuta, nō poterat ille pro dignitate bellum per se Mauris, vt cogitauerat, inferre, illud in aliud tempus distulit, & toto animo in opem, quam erat Venetis allaturus, incubuit. INTERIM dum hæc summo studio gerun-

guntur, in Mauritania hæc euenerunt. Ioannes Menesius post illam victoriam, quam de Bataxa & Almandarino consequutus est, iussu Regis in Portugaliã redijt. Deindè anno M. D. I. fuit Arzilam remissus cum supplemento centum & quinquaginta equitum. Sic enim bellum à nostris gerebatur in Africa, vt rarò pedites depugnarent: & ideò omnes fermè copiæ, quas Reges summittebant, erant ex equitibus. Eo tempore Rodericus Castrensis Tingitanæ ciuitati præerat. Menesius cùm primùm Arzilam attigit, contineri diu nõ potuit, quin Mauros aliqua clade afficeret. Quia verò tantas copias non habebat, quantis erat opus ad rem, quam cogitabat, commodè gerendam, Castrensem per literas ad facti societatem inuitauit. Coniunctis hac ratione copijs, in maximos pagos intendunt, inopinatoque Mauros aggrediuntur. Maxima eorum pars formidine perterrita, se in fugam dedit. Multi tamen, vt in extremo vitæ casu dignitatem retinerent, acerrimè dimicárunt. E quibus multi occisi, centum verò & octoginta capti fuêre. Cum verò ex nostris equites quinq; septem Mauros cõspicati fuissent, qui cum quinq; mulierib. latenter fugiebant, eos insequuntur. Mauri quãuis equos non habebant, eos enim amiserant, pedibus tamen, vt summa contentione resisterent, se parabant. Fuit atrox inter illos atq; nostros pugna commissa, & diutius vtrinq; quam pro numero dimicatum. Mauri tres equos confodiunt, & omnes nostros conuulnerant. Nostri verò omnes eos concidunt. Vnus ex Mauris cùm in extremo iam vitæ discrimine fortissimè pugnaret, sponsæ, quæ erat in illo mulierum comitatu, tantum dolorem attulit, vt maxima voce exclamans, diceret: Itáne verò, anime mi, videbo te crudelissimè necari, neque tibi opem vllam afferam? lachrymisque tantùm mortem tuam prosequar, & non me sociam tibi mortis adiungam? Te extincto, quam ex vita iucunditatem percipiam? Hæc vbi dixit, in nostrorum gladios ruit, & equitem vnum, qui pedibus (iam enim equus illius erat occisus) cum mulieris sponso dimica-

RES AFRICANAE.

Annus à Christo nato 1501.

Belligerandi in Africa ratio.

Victoria de Mauris relata.

Acris velitatio.

Maurus quidam ab amasia in prælium excitatus.

bat, summa vi corripit, & adeò arctè cōplectitur, vt is se expedire non posset. Parumque absuit, quin ab illius sponso vita priuaretur, propterea quòd gladio vti non poterat, sed aliorum interuentu, qui iam reliquos occiderant, pugna fuit cum omnium hostium interitu finita. Ita tamen hi septem Mauri conciderunt, vt in extremo etiam spiritu, virtutis egregiæ significationem darent. Fuit præda ingens capta, multi pecorum & armentorum & equorum greges abacti. Cùm verò duces exercitum in ciuitates, vnde fuerant profecti, subducerent, & à pagis quatuor passuum millia abessent, dux oppidi munitissimi, quod appellant Mauri Alcassarelquibir, cum equitibus mille & ducētis, in nostros inuadit, & agmen postremum, quod Menesius ducebat, aggreditur. Nostri ordine instructi, progrediebantur cum præda, & vt se à Maurorum incursione defenderent, non autem vt illos offenderent, laborabant: & ita paulatim excedebāt, quamuis à Mauris leuibus prælijs certaretur. Genus autem pugnæ hoc erat. MAVRI hastis infestis in nostros incursabant, & continuo se cursu recipiebant: vnde rursus alijs cursibus initis, in nostros impetum dabant. Nostri reiectis parmis eorum ictus excipiebant, & respectantes, equorum terga tegebant, & equos, quoties acrius premebantur, in hostes concitabant. Cùm verò Mauri ferocius instarent, Menesius in illos cum parte copiarum inuectus, impressionem fecit, qua quinquaginta ex illis hastis transfixi conciderunt. Mauri cùm cernerent, nostros cum præda paulatim abire, consilium inierunt, vt cum nostris acie instructa dimicarent. A cursibus igitur abstinentes, in ordinem à Ducibus coguntur. Menesius prælium minimè detrectabat. Constitit igitur, & misit ad Rodericum Castrensem, qui diceret, se in animo habere prælij casum experiri. Proinde si ei videretur, suos in nouissimum agmen reduceret, vt vno agmine facto in hostes irruerent. Respondit Castrensis, non esse boni Imperatoris, fortunæ varios euentus in rebus ex animi sententia gestis

Alcassarelquibir oppidum.

Maurorū cum Lusitanis velitatio.

Menesij cū Castrense de prælio ineundo cōsultatio.

stis absque vlla necessitate periclitari. Multa namque accidere, quibus id, quod feliciter inceptum fuerat, Ducum insolentia teterrimè caderet. Hostes esse numero plures; nostros verò posse, si vellent, cùm tam facilem receptum haberent, prælij periculosi conditionem recusare. Strenui verò Ducis esse, commodo suo, non ex hostium voluntate prælium inire. Prædam esse satis magnam: ex nostris neminem desiderari: nè vellet igitur quod egregiè factum erat, consilio audaci corrumpere. Menesius non improbauit consilium. Mauri verò, dum nostri tempus in hac consultatione consumunt, animaduertentes nostros commorari, existimârunt eo consilio cõsistere, vt signa in illos inferrent. Cum verò multis in locis experti fuissent, quàm acriter nostri, post rem obstinato animo constitutam, ferro decernerent, abierunt. Nostri verò Duces præda diuisa domum incolumes reuersi sunt. NON post multos dies Menesius certior factus est Mauri cuiusdam speculatoris indicio, Fessensem Regem egressum esse, vt excursiones faceret, & Tingitanam ciuitatem vel expugnaret, si posset, vel agrũ saltem popularetur, & quam maximam posset vastitatem nostrorum reb⁹ inferret. Habere autem sub signis equitum duodecim millia. Tingi verò tanta celeritate contendere, vt non posset nuncius ad Castrensem, antequam ille accederet, peruenire, maximè verò cum nulla esset via, vbi hostes eo tempore non insiderent. Hac re perculsus Menesius, ignem tormentis æneis applicare iussit, vt globorũ strepitu posset Castrensi significare, quo in periculo versaretur. Præterea ciuis quidam Tingitanus proximis illis diebus Arzilam venerat, & catellam ibi per obliuionem reliquerat. Menesius catellam ligari, literasq; cæra circunlitas, quibus ea, quæ acceperat de Regis aduentu, nunciabat, collo illius appendi iubet, eamq; sub noctem acerrimè verberatam in littore constitui. At catella dolore verberum grauiter affecta, tanta celeritate domum properat, vt ante lucem ad Tingi portas assisteret. Ibi lectis literis, Castrensis, vt omnes in armis

Fessensis Regis in Tingitanos expeditio.

Callida literarum mittendarum ratio.

parati essent, imperat. Vix hæc facta fuerant, cùm rex ciuitati appropinquauit, maioremque partem exercitus præmisit, quæ populationem agris inferret, & omnes greges abigeret, & homines, quos in agris inueniret, ferro trucidaret. Castrensis vt illis resisteret, egressus vrbe, in eos inuectus est. Sed multitudine oppressus, in vallum, quod est à nostris circum vrbem munitionis gratia constitutum, se magno cum labore recepit. Antequam enim id efficere posset, fuit vtrinque plus duabus horis acerrimè dimicatũ. Cecidit in eã pugna Castrensis quidam filius, & octo equites viri fortissimi, & ipse Castrensis hastæ coniectu fuit in facie grauissimè vulneratus. Nostris intra vallum receptis, Mauri nihilo secius instant, & intra vallum irrumpunt. Cùm verò nostri in vrbem se recipere conaremur, Mauri nostros acriter insequentes, vt simul in vrbem irruerent, summa contentione pugnabant. Hac re animaduersa, Castrensis cum equitum turma in Mauros conuersus, tanto impetu in eos incurrit, vt facilem receptum omnibus præberet. Postremus omnium quidam eques egregiè fortis, Lupus Martinus nomine, vrbem ingressus, vectem ad medias portas induxit. Cùm autẽ multi illum magnis clamoribus admonerent, vt totam portam clauderet: respondit, nunquam se tantum facinus admissurum, vt eam Portugalensibus maculam significatione timoris inureret. Se paratum esse, pro illius mediæ portæ defensione ad extremum vitæ spiritum dimicare. Neque solùm hoc dixit, sed factis etiam ostendit. Nam cùm Mauri in illum ferociter inuaderent, primum impetum animo magno sustinuit, donec multi opem illi afferrent, quorum virtute exclusi mœnibus Mauri, se in castra contulerunt. AT Rex post dies quatuor, castris indè motis, Arzilam exercitum traducere maturauit. Menesius per speculatores de aduentu illius certior factus, præsidijs in vrbe dispositis, copias suas in locum, quod appellant oppidum vetustum, eduxit, aciemque equitum & peditum instruxit: quibus imperauit, vt se continerent vsque

Parũ felix Lusitanorum in Mauros eruptio.

Rara Lupi Martini fortitudo.

Tingi oppidũ obsidio re soluta.

cò-

eò, dum is signum daret, quo animaduerso erant omnes exituri. Interim verò, vt hostium exercitum specularetur, cum viginti tantùm equitibus ad flumen, quod dulce nominatur, progressus est. Ibi cum multitudinem hostium conspiceret, se in oppidum sensim atque leniter recipiebat. At illum abeuntem antesignani Maurorum equites adoriuntur tanto impetu, vt cogerent illum, cùm iam non longè ab eo loco, in quo suos reliquerat, abesset, in illos equum incitare. Sed eo tempore non habebat secum nisi quatuor tantùm equites. reliqui enim multò celerius, quàm decebat, in oppidum regressi fuerant. Equites tamen quinquaginta cùm illum in hostes incurrere perspicerent, quanta celeritate possunt, accurrunt, tantoque impetu in hostes feruntur, vt eos funderent, magnamque cædem ederent. At qui in oppido vetusto relicti fuerant, cùm animaduerterent, Menesium longius hostes fugientes insequi, non esse signum diutius expectandum rati, vt illi suppetias afferrent, accelerant. Sed iam Mauri eo tempore per alias campi partes immissi, vias omnes obsederant. Menesius interim animaduertens à Rege recentes & integros equites, qui fessis & vulneratis succederent, frequenter mitti, seque, cùm paucis hominibus stipatus esset, non posse vllo modo hostium impetum sustinere, vt se ad suos reciperet, omni contentione pugnabat. Quod non sine maximo labore fieri potuit. In hoc tanto vitæ discrimine aliquot illius equites ceciderunt, & multi vulnerati sunt, & Menesius vulnus secundum femur accepit: & tamen aciem, qui obsessis vijs eum intercipere contenderant, tam acri animo perrupit, vt ad suos tandem accederet. Indè igitur cum suis copijs omnib. in Mauros, qui iam intra vallum pugnabant, impetum dedit: è quibus multi occisi, multi vulnerati, aliquot etiam capti, omnesque tandem extra vallum eiecti sunt. Ad hunc modum confecto prælio, Menesius vrbem ingressus est. Accidit tunc ridiculum quiddam nostris: sed

Christianorum in Mauros insidiæ.

Menesij periculum.

Casus ridiculus.

sed illi, qui risus materiam præbuit, non valdè lætum. Nam cùm quidam Maurus è campo in oppidum adequitaret, quod existimabat iam à suis captum esse, lætus & ouans per portam ingressus est: iniectisque statim illi à nostris vinculis, præproperæ lætitiæ pœnam tulit. DVM hæc in Africa geruntur, Emmanuel summo studio laborabat, vt classis, quam in Venetorũ auxilium mittebat, intra breuissimum spatium rebus omnibus instructa & ornata esset. Illique præesse iubet Ioannem Menesium, Odoardi Menesij Viẽnensis Dynastæ filium, virum singulari virtute & consilio præditum. Aliam deinde classem eidem Menesio commisit, in qua erant præsidia militum, quæ erant in castello nomine Mazalquibiri disponenda, si posset obiter expugnari. Est id castellum in regione maritima Mauritaniæ Cæsariæ, in littore, Oranensi ciuitati oppositũ. Præscripserat enim secreto Rex Emmanuel ipsi Menesio, vt in eo expugnando belli fortunam experiri minimè dubitaret, dum modo non multum tempus in ea pugna consumeret. Classis xvj. kalen. Iunij anno M. D. I. Olysippone soluit, secundisque ventis vtens Menesius, breui in fretum Gaditanum peruenit: indè, vt Regis imperata conficeret, Mazalquibirium petijt: aduersis tamen ventis exclusus, ante diem tertium portũ subire non potuit. Mauri hoc spatio temporis interiecto, cum animaduerterent, quo animo nostri ad portum appellere conarentur, vt summa vi resisterent, se comparabant, & animos hominum confirmabant, castellumque firmis præsidijs muniebant. Nostri tandẽ terra potiti, castellum oppugnant, scalas admouent, in muros certatim adscendunt: neminem repugnare vident: existimant, hostes metu perterritos latebris occultari. Hac opinione decepti, tanquam victores quacunque libet, inambulant. At Mauri, qui insidijs collocatis hanc expectabant occasionem, eos dissipatos, & nihil iam hostile suspicantes aggrediuntur, & præcipites eijciunt. In hoc conflictu viginti ex nostris desiderati sunt. Menesius vt in mandatis habebat, non diuti' in oppidi

RES EVROPEAE
Classis Venetis subsidio mittendæ apparatus.
RES AFRICANAE.
Mazalquibiris castelli situs.
Lusitanorum victoria Maurorum insidijs corrupta.
RES EVROPEAE

In oppidi oppugnatione tempus conterendum statuens, reliqua classe dimissa, cum triginta nauibus ad auxilium, quod Venetis mittebatur, assignatis, institutũ cursum tenuit. In Sardiniam tandem delatus fuit, & ab illius insulæ Prætore admodum honorificè receptus. Indè, cibarijs comparatis, & aquatione facta, profectus, cum non à Tunetensi portu procul abesset, nauem onerariam ingentem cum duabus rostratis nauibus conspicatus est. In eas igitur inuectus omnes cepit, & in Sardiniam reuersus, merces exponere in terram iussit. Erant autem hæ naues è Genua, multos autem Turcas, & Mauros, & Iudæos, & Christianos cum multis mercibus Tunetem conuehebant. Genuensibus autem nauem onerariam, & omnia bona restituit: Christianos & Iudæos liberos abire permisit: Turcas & Mauros in custodiam tradidit, eorumque bona vniuersæ classi distribuit: duas rostratas naues tantisper retinere voluit, dum bellum illud, ad quod properabat, confectum cerneret. Indè Italiam versus, Calabriam & Apuliam præteruectus, in Epirum transmisit, & indè Corcyram petijt. Veneta classis nostris obuiam prodijt, tormentorumque sonitu, & tubarum clangore, quanta lætitia essent omnes affecti ex nostræ classis aduentu, significauit. Lusitana classis ne officio illo vinceretur, operam vicissim dedit. Naues nostræ, quia remis non agebantur, et malacia atque tranquillitas erat, fuère in portum opera triremium Venetarum remulco deductæ. Menesius à classis custodia nullis Venetorum precibus abduci potuit: reliquos duces in terram descendere permisit: qui omnes satis hospitaliter accepti sunt. Vt tamen intelligi possit, quàm periculosa sit militaris licentia, quandiu non fuerit seueriore disciplina coercita, non erit abs re, quæ tunc à militibus nostris commissa fuerunt, paucis exponere. Tam nautæ, quàm milites Lusitani, cùm essent natura elati & insolentes, paulò confidentius & petulantius in insula versabantur. Quod grauem offensionem hominibus Græcis, & ad rixam similiter natura concitis afferebat, illi vicissim

Lusitanæ classis iter & successus aduersus Turcas.

Orta inter Christianos ex militari insolentia contentio & pugna.

vicissim Lusitanos verborum conuitijs, & multis iniurijs onerabant. Eò tandem res deducta fuit, vt concitato dissidio, armis, quæ repentinus ille casus cuilibet offerebat, congrederentur. Accurrunt Duces Veneti, vt sedent illam discordiam. Similiter & Menesius, vt suos à furore contineat, in terram accelerat. Vix ducum imperio & comminatione tam funesta contentio dirimi potuit. Ex nostris ad septuaginta in ea pugna temeritatis & insolentiæ pœnas cæde luerunt. Ex Venetorum autem exercitu, & ex Corcyrensibus magnus etiam numerus nostrorum armis confectus occubuit. Ita factum est, vt illis ipsis, quibus nostri opem afferebant, non mediocre detrimentum temeritate multitudinis importarent. Pugna verò cum Turcis nulla fuit. Turcarum enim imperator cùm accepisset, Hispaniæ Reges, aliosque Christianos Principes, classes maximas, vt auxilium Venetis afferrent, summo studio comparare, vrbesque Venetorum firmissimas, & ea ratione se classem sine vllo fructu maximis sumptibus ędificâsse, classem in portum subducere, & suos à bello abstinere iussit. Itaque Venetus Prætor Menesio dicit, Senatum, populumque Venetum Regi clarissimo summas gratias agere, quòd tanto studio illius saluti prospexerit, quo quidem beneficio ita Rempub. Venetam obstrinxerit, vt nullo vnquam tempore esset illius memoriam depositura, breuique fore, vt Senatus populusque Venetus ad Emmanuelem legatos mitteret, quibus quanto studio dignitatis & amplitudinis illius teneretur, clarius demonstraret. Menesius igitur refecta classe, & imposito commeatu, in Lusitaniam rediit, varijsque tempestatibus vsus, Olysipponem tandem peruenit, omnesque naues, quas duxerat, in portu constituit. INTERIM verò Capralis, qui in Indiam nauigabat, eundem cursum, quem Gama tenuit, sequutus est, donec ad insulam S. Iacobi peruenit. Cùm verò vlterius progrederetur, coorta tempestate sæuissima, classis dissipata fuit, & nauis vna, fractis armamentis, Olysipponem rediit. Capralis, sedata tẽpestate, naues omnes

Turca Christianorum metu à bello abstinet.

Menesii à Venetis dimissio, & in Lusitaniam reditus.

RES INDICAE.

næs rursus collegit præter illam, quam duobus diebus, demissis infra medium malum velis, expectauit. Cùm verò ea minimè compareret, Occasum versus nauigauit. Octauo kalend. Maij, nautæ terram conspiciunt. Quæ res omnibus incredibilem voluptatem attulit. In ea enim regione nemo ex nostris terram extare aliquam ab hominibus cultam, fuerat vnquam suspicatus. Capralis igitur proras in terram flectere iubet. Nauis autem prætoriæ magistro imperauit, vt scapha vectus ad terram proprius accederet, illiusque sitũ & naturam diligenter inspiceret. Rediit magister, & nunciauit, tellurem esse fertilem & amœnam, herbis lætissimis, & arboribus altissimis vestitam, & aquarum etiam copia redundantem. Se præterea homines vidisse coloratos, molli atque demisso capillo, nudis corporibus, cum arcubus & sagittis propè littus ambulantes. Capralis magistri testimonio minimè contentus, aliquot Duces armatos iussit in scaphas desilire, vt terram diligentius perlustrarent. Illi confestim imperata conficiunt, & ad Capralem redeuntes, ea, quæ magister nunciauerat, vera esse confirmant. Ibi cùm in anchoris nocte consisterent, summa quædam tempestas excitata classem iactauit, & secundum oræ illius longitudinem vagari, & fluctibus exagitari, & in varias partes contorqueri compulit, donec tandem in portum optimum penetrauit, quem, portum tutum Capralis nominare præcepit. Ibi classe constituta Capralis curam dedit ducibus, vt scaphis inuecti, terram spectarent. Redeunt illi cum duobus piscatoribus, quos in lintre ceperant. Cùm verò nemo ex nostris eorum linguam posset intelligere, nutibus & signis cum illis agere cœperunt. Sed tanta erat in hominibus ingenij tarditas, tantusque stupor in animo, vt nullis signis de re aliqua admoneri potuerint. Tum Capralis eos vestibus ornatos, tintinabulis & æneis armillis, & speculis donatos in terram exponi iubet. Illi muneribus elati, cum ingenti lætitia suis opes illas ostentant. Eorum prædicatione commota multitudo

Brasilia quādo & quomodo inuenta.

Portus tutus.

tudo vndique confluit cum frugibus minutis, & cum magna farinæ copia, & cum varijs fructibus, eaq; omnia cum nostris facillimè permutāt. Admirantur specula, oblectantur tintinabulis, efferuntur armillis, intuentur nostros, & expleri, singula spectando nequeunt. Tum Capralis simplicitate gentis inuitatus, in terram descendit. Ibique sub vmbra arboris ingentis altare construi iubet, & statuit, vt res diuina maxima cum cæremonia fieret, & concio etiam de rebus diuinis haberetur. Ab huius sacrificij spectaculo non fuêre terræ illius cultores exclusi. taciti verò & stupore defixi, cæremoniarum sanctitatem, et symphoniæ concentum intimis sensibus vsurpabant: & demisso corpore se moueri plurimum religione significabāt. Cum verò, peractis rebus sacris, Capralis se in classem recipere voluisset, eum ad scaphas cum maximo gaudio prosequuti sunt. Quanta verò lætitia affecti essent, cantibus crebris, & buccinarum & cornuum concentibus, & corporum gestibus, & sagittis in aerem missis, & manibus in cælum intentis indicabāt. Videbantur enim Deo summas agere gratias, quòd gentem illam ad eas oras detulisset. Ita verò erant admiratione oppressi, vt minimè mentis compotes esse viderentur. Multi enim dum Capralis in naues tendit, cum mare ingressi pedibus vsque eò sequuti sunt, dum aqua pectora eorum perstringeret. Alij verò illum nando sequebantur, alij lintribus inuecti, ad naues vsque perueniebant, nec ab ijs auelli aliquo modo poterant. Hic dum Capralis in anchoris consisteret, vt aquationi operam daret, & rei frumentariæ prouideret, & reliqua cibaria in naues imponi præciperet, eiectus est in littus piscis, qui nostris admirationem non mediocrem commouit. Crassitudo nāque illius erat ingentis dolij, longitudo crassitudinem duplo superabat. Capite & oculis, porci similitudinem referebat. Aures erant auribus elephanti similes. Carebat dentibus. Pellis erat setis hirsuta. Cauda circiter pedes quinque in longitudinem tendebatur. Pellis crassitudo erat vnius digiti. In hac terra, quam Capralis sanctæ

Brasilien-sium simplicitas.

Primū S. Missæ sacrificium in Brasilia celebratum.

Brasiliensium de Lusitanorum aduētu gaudiū.

Piscis monstrosus.

ctæ Crucis nomine celebrari voluit (quam nunc Brasiliam appellant) columnam marmoream illis similem, quas multis in locis Gama statui præcepit, collocari iussit, & indè vnum ex Ducibus nomine Gasparem Lemium, in Portugalium remisit, qui Emmanueli de huius terræ situ nunciaret: quam aliqua ex parte describere, minimè arbitror alienum. SITVS illius ad Austrũ pertinet: & fines, qui quidem sunt latissimi, cum ea regione, quæ Castellanorum Regum Imperio continetur, quam appellant Perû, coniuncti sunt. Tellus est fertilis & amœna, & tanta salubritate prædita, vt vix sit opus vlla medicina. Omnes enim fermè, qui moriuntur, non aliquo morbo, sed senio consumpti moriuntur. Multis & ingentibus fluuijs alluitur: fontes habet aquæ dulcis atque perennis innumerabiles. Campi sunt latissimi, lætissimaque pabula profundunt. Portus habet optimos, aditus facilimos, in quibus naues non facilè tempestate iactari, aut vadis affictari possũt. Maxima regionis illius pars est montibus & vallibus distincta: syluę sunt densæ & opacæ: arbores variæ, antea nostris incognitæ, inter quas est illa, è cuius summis frondibus ferro præcisis balsami quoddam genus instillatur. Arbores, è quibus ruber color, quo lanæ inficiuntur, confici solet, sunt valdè frequentes & altissimæ. Fundit præterea tellus herbas admodùm salutares, qualis illa est, quam multi Sanctam appellant. Medetur enim vlcerib. & anhelitus frequentis angustijs, & canctis præterea, & gangrenæ ex vulnere putrido ad corporis totius pestem repentino contagio permananti: multos præterea morbos, in quibus ars medicorum frustrà consumitur, facillimè depellit. Homines sunt colore subnigro. Capillum habent mollem, nigrum, atque promissum. Sunt omnes imberbes, propterea qđ volsellis omnes corporis pilos euellunt. Nullas literas nõrunt: nullam religionem colunt: nullis legibus alligantur: nullis ponderibus aut mensuris vtuntur: nullius Regis imperio subijciuntur. Cùm tamen bellum inter eos exoritur, eum ducem eligunt, quem omniũ

Terra S. Crucis, nũc Brasilia.

Nuncius Emmanueli missus de Brasilia inuẽta.

Brasiliæ situs ac descriptio.

Arbor incognita.

Herba Sãcta.

Brasiliensium natura & mores.

fortissimum, & in bellis gerendis acerrimum fore credunt. Nullis vestibus vulgò teguntur. Qui tamen inter eos nobilitate præstant, vestes induunt è psittacorũ & aliarum auium variorum colorum plumis confectas. Et hi pileis ex eisdem plumis contextis caput ornant, & brachijs armillas ex plumis similiter factas inducunt. Vestes autem ab vmbilico ad genua tantùm demissas gerunt. Mulieres capillos nutriunt. Viri à frone ad medium verticem caput abradunt. Qui verò elegantius ornari volunt, aures, & nares, & labia, & facies etiam perforant, & in locis illis lapillos varijs distinctos coloribus insigunt. Mulieres autem pro lapillis, minutis conchilijs, quæ apud illas in magno pretio sunt, similiter excoluntur. In bellis arcubus vtuntur, & tanto artificio sagittas emittunt, vt in quemcunque corporis vllius locum sagittam collineare velint, eum configãt. Loco ferri, ossibus piscium sagittas armant: quibus tamen tam altum vulnus imprimũt, vt tabulam quamuis ictu perfodiant. Venationibus aluntur: vescuntur simijs atque lacertis, & anguibus, & muribus, nullasque eiusmodi dapes aspernantur. Lintribus vtuntur è corticibus arborum ingentium factis: quæ tamen tanta sunt interdum capacitate, vt homines triginta sustineant. Cùm piscari volunt, alij remis lintrem agunt, alij verò mare fustibus verberant, & pisces exterrent. Pisces attoniti ad summam aquam enatant. Tum qui ad eam rem parati sunt, cucurbitas aridas & exinanitas ingentis magnitudinis sub fluctibus oppositas habent, in quas pisces spontè subeunt. Frumentũ minimè ferunt. Panem è radice vnius herbæ conficiunt portulacæ magnitudine. Hæc autem tam lethiferum venenum continet, vt qui illam crudam comederit, repentè moriatur. Illi verò radicem contundunt, contusam exprimunt, nè quidquam in illa succi illius venenati remaneat. Tum ad Solem exsiccant. Molis deinde conterũnt, atque farinam efficiunt. Panes ex eiusmodi farina facti, non modò salubres sunt, sed etiam sciti admodum saporis. Ex ea & milio, genus potionis

Brasiliensium arma & belligerandi ac sagittandi ratio.

Victus.

Naues.

Piscatio.

Panificiũ.

Potus.

tionis faciunt ceruisiæ persimile, quo quidem vbi se ingurgitant, quod frequenter illis euenit, tum omnes fraudes & insidias plus solito machinantur. Obseruant auguria, veneficijs dediti sunt. Est in magno apud illos honore quoddam genus hominum maleficum, quos de rebus incertis consulunt. Appellantur ab illis Pages. Hi gestant in summa sagitta cucurbitam in faciem hominis figuratam. Quoties autem illis libet, intra cucurbitam ignem subijciunt, & fumum ex herbis congestis faciunt. Tum fumum illum naribus accipiunt, vsque eò, dū ebrij vacillent, & corruant, & extra mentem rapiantur. Habent enim herbæ illæ eam vim, vt fumo, quasi vino supra modum sumpto, mentē eripiant. Tū verò stridere dentibus, in ore spumas agere, oculos torquere, necē multis comminari, turbulentis motibus & gestibus eos, qui circumsident, exterrere. Nemo enim suspicatur, illos absque diuini spiritus instinctu tam horrendas voces iacere. Quod si quis ex illis, quibus homo ad eum modum lymphaticus quidquam dirum prænunciauit, aliquem grauem casum subierit, non dubitant, quin illud supplicium ad eam diuinationem referendum sit. Hi quocunque veniunt, summo omnium plausu recipiūtur, viæ muniūtur, carmina ad tibias gentis more concinnuntur, choreæ agitantur: fœminæ formosæ, vel virgines illæ sint, vel cuiusuis matrimoniū teneant, ad illos introducuntur. Opinātur enim miseri, si illos placatos habuerint, omnia sibi feliciter euentura. Illic neque filias parentibus, neque sorores fratribus collocari licet: reliquas mulieres sine vllo discrimine sibi matrimonio cōiungunt: quas offensione interposita deserunt. In adulterio autem deprehensas vel occidunt, vel tanquam seruas vendunt. Parentes non habent in filias potestatem, sed fratres: quas quidem, quoties eis libet, venales proponunt. Venditio autem, est pro rebus alijs, quas ipsi concupierint, permutatio. Pecunia enim carent. Sunt ad laborem pigri, ad luxum & otium propensi: quoties à bellis conquiescunt, totum tempus in conuiuijs,

Artes diuinatoriæ & veneficia.

Pages, harioli Brasiliensium.

Coniugia Brasiliensium.

Adulterarum supplicium

Cōtractus.

& cantibus, & saltationibus sine vllo modo consu-
Saltatiões & cantus. munt. Choros in eodem loco semper insistentes circum orbem versant. In cantibus non distinctis sonorum interuallis, sed simplici vocum ratione carmina modulantur. Illic autem quæ fecerint in bello, commemorant, facinoraque sua summis laudibus extollunt: & omnes cantus ad virtutis militaris laudem reuocãt, & interim sibilis & pedum strepitu eandem symphoniam prosequuntur. Alij verò saltantibus pocula ministrant, donec tandem omnes temulentia oppressi sternantur. Domos è lignis ædificant, & culmis congestis obtegunt, & murjs binis aut ternis circumuallant, propter frequentia bella, quibus exerceri solent. In vna domo (sunt enim longissimæ) multi simul habitant. Et ij inter se fraternè amant, libenterq; alij pro aliorũ, qui cum illis viuunt, salute vitam in quoduis discrimen inijciunt. Bella non pro tuendis aut propagandis finibus, sed pro dignitate suscipiunt, quoties opinantur, se fuisse à vicinis, aut ab aliqua longinqua natione contẽptos. Tum verò homines senes, qui magnum in rebus bellicis nomẽ, cùm essent iuuenes, habuerũt, in consilium adhibent. Ante deliberationẽ quantum quisque vult, tantum potionis exhaurit. Quidquid senes de bello aut pace decernunt, sine vlla recusatione pro virib. exequuntur. Ducem eligunt, vt superius dictum est, quem acerrimum esse iudicant. Hunc verò, si timiditatis significationem aliqua in re dederit, honore confestim spoliant, & alium in eius locum substituunt. Hic domos circumiens, magnis vocibus omnes ad bellum adhortatur: quibus rebus instrui debeant, admonet, & quanta virtute sit opus, edisserit. Neque solùm arcubus & sagittis, sed gladijs etiam è ligno durissimo fabrefactis vtuntur, quibus hostium membra frãgunt & dissecant. Insidijs vti frequenter solent, & in eo pugnant, vt hostes inopinatò aggrediantur. Quos in bello capiunt, senes præsertim, statim comedunt: reliquos vinciunt. Eos, qui ex suis in bello conciderunt, funere efferunt cum multis lachrymis, eo-

Aedificia. *Charitas mutua.* *Bellorum causæ, & suscipiẽdorum ratio.* *Arma.* *Stratagemata.*

rumque virtutem prædicatione celebrant. Captiuis cibaria largißimè præbent, eisque mulieres, cum quibus cubent, elargiuntur. Cùm verò festos dies agere volũt, vnum ex captiuis, quem iam satis fartum & opimum esse conspiciunt, funibus alligant. Primùm illius amica in amoris signum in collum funem inijcit, & delicias suas ad supplicium trudit. Homines deindè circumsistunt, & ventrẽ, & brachia, & tibias illius astringunt: tum colũnæ affixum colorib. depingunt, & plumis varijs exornant. Ne verò parum humani videantur, laxant illum vinculis interdum, & cibo atque potu sanè lautè atque liberaliter accipiunt. Interim verò omnes comedũt, & plurimum illius, quam diximus, potionis absumunt. Saltant præterea, & canunt, atque tripudiant, & tres dies in hoc apparatißimo ludo consumunt. Tandem post triduum, illum pedibus atque manibus, iam vinculis expeditis in caueam deducunt. Mulieres atque pueri vinctum secundum ventrem funibus trahunt. Homines verò & mulieres reliquæ, mala citrea, & fructus varios in eum iaciunt. Ille verò quæ potest ex coniectis pomis colligere, rursus in illos, à quibus fuit impetitus, intorquet. Bibit interim, vt apparet, iucundißimè, nec enim ei cibus aut potus denegatur. Præ se fert autem non mediocrem lętitiam. Illi forticulum hominem, vt se existimari cupit, conuitijs onerant, & multis contumelijs insequuntur. Dabis, inquiunt, homo perditißime atque profligatißime, pœnas scelerum: & sanguine tuo manes eorum, qui in bello ceciderunt, vlciscemur. Te enim contrucidabimus, & dilaniabimus, & assum comedemus. Ille verò, nihil moror, inquit: Non enim ignaui, neq; timidi pœnam sustinebo. Semper enim viri fortis officio functus sum. Si me occisuri estis, multos ipse multis in locis occidi. Si carnib. meis saturandi estis, & ipse multorum carnibus saturatus sæpè fui. Præterea sunt mihi fratres atq; cognati, quos scio meam necem haud impunitam relicturos. Ad hunc modum in caueam tandem includitur. Tum ille, cui fuerat captiuus in custo-

custodiam traditus, in caueam simul ingreditur. Corpus autem habet depictum, & collum plumeis ornamentis excultum: manibus verò ingentem gladiū vibrat. Tum saltat, & sibilat, & gladium intentat. At is, vt gladium illi è manibus extorqueat, summo studio cōtendit. Sed dum in vnam partem impetum dat, mulieres atque pueri eum fune, quo est alligatus, quem manibus tenent, ad se trahunt. Dum rursus in contrariam partem se contorquere nititur, ex illa parte similiter mulierum manibus impeditur. Vtrinque enim ita distinetur, vt se eodem loco cōmouere non possit. At strenuus ille gladiator eum gladio contundit & debilitat, atq; tandem medium illius caput ingenti vulnere diffindit, cerebrumq; dispergit. Manus deinde præcidit. Tum mulieres accedunt, & corpus exanimum in pyram conijciunt, vt omnibus pilis adustis illud facilius abluere queant. Dissecto autem ventre, ilia cum extis euellunt: reliqui corpus in frusta decerpunt: & nè plura persequar, illius carnibus omnes cum magna voluptate vescuntur. Sunt & alij syluestres atq; montani homines, qui cū his, qui in domibus habitant, continenter bella gerunt, eisdemq; se sceleribus & eadem immanitate contaminant. Nullum apud eos delictum plectitur, præter homicidium. Coguntur enim hi, qui sanguine coniuncti homicidæ sunt, eum tradere illis, qui cæsi necem propter sanguinis communionem & propinquitatē iure persequūtur. Hi verò eum strangulāt, atque sepeliunt, & cum multis omnium propinquorum lachrymis atq; lamentis vtriusque mortui funus instaurant, epulasque dant, in quibus omnes depositis inimicitijs accumbunt. Quod si casu aliquo homicida subterfugiat, tum eorum filiæ, vel sorores, vel cognatæ occisi propinquis in seruitutem traduntur, & sic demum omnis vtrinq; discordia obliuione sepelitur. Operæpretium mihi visum est, tam barbaros & immanes mores oratione describere, vt intelligi possit, in quantam errorum colluuionem incurrat humanum genus, literis & humanitate destitutum, & quod multò su-

Immanitas planè ferina.

Scelerum impunitas excepto homicidio.

Literarū & Christianæ religionis commēdatio.

tò funestius est, præsidio sanctissimæ religionis orbatum: & simul cognoscatur, quanta benignitate clemẽtissimus rerum omnium Dominator huic miserrimæ genti, Portugalensium in eas oras aduentu, prospexerit. Christianorum enim consuetudine & familiaritate, & hominum sanctorum ex societate, quam IESV nominant, quos Portugaliæ Reges in eas partes misẽre, disciplinis factum est, vt multi, dispulsis tenebris, errores, in quibus versabantur, clarè perspiciant, & ad CHRISTI Optimi Maximi studium ardentibus animis excitentur, & ingentes DEO gratias ob tam diuinum beneficium grata atque memori voluntate persoluant. CAPRALIS è Brasiliæ regione profectus est tertio nonas Maij. Nono autem kal. Iunij nautæ nebulam aduentare, cælumque atra caligine circunfundi conspiciunt. Cùm verò mare cernerent commoueri, & fluctus excitari, trepidare & antennas demittere cũ festinatione cœperunt. Sed tam subita tempestas eos oppressit, vt antequam multi se comparare potuissent ad tantum periculum fugiendum, quatuor naues incitatis turbinibus impulsæ atque depressæ sint, & fluctibus ita demersę, vt nemo ex ijs, qui illis vehebantur, euaderet. Fuit quidem reliquis hoc spectaculum, suprà, quàm dici potest, acerbum atque luctuosum, cernere in medio mari homines laborũ socios, atq; natura coniunctos, & multos etiam propinquitatis necessitudinibus implicatos, voragine ingẽtis illius gurgitis absorberi, neq; esse potuisse sese in tanta calamitate hominibus miserrimo genere læthi consumptis auxilio. Indè cum multis lachrymis reliquæ septem naues digressæ, rursus alia coorta tempestate dispulsæ sunt. Tãdem vj. kal. Augusti sex tantùm naues iunctæ cursum tenuerunt. Vna namq; ex illis septem aduersa tempestate iactata, in sinum Arabicum penetrauit, atq; indè in Portugaliam redijt cum sex tantùm hominib. Reliqui namq; morbis & fame atq; siti cruciati, multisq; periculis atq; tormentis afflictati perierant. At sex naues post flexum promontorij Bonæ spei, conspiciunt

Capralis in Indiã nauigatio cõtinuata.

4. Naues Lusitanæ submersæ.

Tempestate classis Lusitana disiecta.

Regem salutat: Rex honorificè respondet: deinde de Capralis manu literas Arabicè scriptas accipit, legationem audit, &, vt apparebat, fronte & vultu bellissimis. Ostendit postremò, se Regem Emmanuelem in loco fratris semper habiturum, operamque daturum, nè studio erga illius maiestatem ab aliquo vinci posset. Fuit deinde ab vtroque statutum, vt sequenti die Capralis mitteret ad Regem, qui amicitiam institutam fœdere confirmaret. His ita constitutis, mercatores Arabes interueniunt: nostros sceleris & immanitatis insimulant, simplicitatem Regis admirantur, quòd statum atque dignitatem suam piratis crederet, qui, nisi eorum insidijs esset occursum, intra paucos annos erant illum per simulationem pacis omnibus bonis euersuri. His sermonibus animum Regis immutant, ita, vt non solum pacem turbarent, sed etiam odium illius satis acerbum in Lusitanos incenderent. Rex igitur vrbem munire, milites euocare, vigilias disponere, omniaq; moliri, quæ fieri à maritimis ciuitatibus solent, cùm hostes in portu sunt. Hæc omnia vbi Capralis Homeris, qui regis Melindij frater erat, & tunc se Quiloæ tenebat, indicio cognouisset, noluit ibi tempus sine vllo fructu conterere, & Melinden versus cursum tenuit. Quod cum Rex Melindius intellexisset, fuit incredibili gaudio cumulatus. Confestim autem curauit, vt classis omni commeatu & fructibus, quos tellus illa suppeditabat, reficeretur. Capralis ducebat secum Melindij Regis legatum, muneribus ab Emmanuele ornatum, & dona præterea, quæ Emmanuelis nomine ad Regem deferenda curaret. Nostri igitur postridie iussu Capralis munera Regis Emmanuelis ferunt. Melindius, vt omnis populus tantum honorem sibi à potentissimo Rege habitum fuisse cerneret (sunt enim Reges illi in huiusmodi rebus nimis ambitiosi, nihilq; honorificentius arbitrantur, quàm à Regibus magnis aliquo munere decorari) equum ingentem ephippio & bullis aureis, & phaleris pulcherrimè factis, quæ inter alia dona ab Emmanuele missa fuerant, orna-

Noua Quiloensis cũ Lusitano amicitia per Arabes turbata.

Melindij Regis erga Lusitanos hospitalitas.

Emmanuelis ad Melindiũ Regem munera.

nari cōtinuò præcepit, in quo insidens ad mare cōtendit, vbi Capralis cum reliquis ducibus in scaphis eum expectabat. Ibi se mutuò complexi sunt, multisque verborum officijs inter eos certatum est, cùm neuter alteri quidquam de humanitate concedere vellet. Quamuis autem à Rege detineretur, noluit tamen Capralis ibi diutius immorari: duos tamen exules eo in loco reliquit, vt viderent, an pedibus iter in AEthiopiam, quæ supra Aegyptum est, vbi Christianum Imperatorem dominari Emmanuel acceperat, facere aliquo modo possent, & ritum, & mores, & instituta gentis explorate cognoscere. Septimo Augusti die Melinde profectus, & secundum ventum nactus, pelagus transmisit, & vicesimo secundo die ad Anchediuam insulam naues appulit. vbi, vt nautas atque milites ex labore reficeret, aliquot diebus commoratus est. Indè Calecutum nauigauit, & tertio decimo tandem die classem in Calecutiensi portu constituit. Quod vbi Regi nunciatum est, duos ex Nairibus suis cum mercatore summæ apud illum authoritatis ex ea Regione, per quam Indus in mari influit (regio Cambaia, homines Guzarates appellantur) in Classem misit, qui præfectum nomine illius salutarent. Capralis remisit illos ad Regem cum Ioanne Sala, equestris ordinis viro, qui Vasci Gamæ, cùm ille viam in Indiam fecit, comes extiterat. Misit præterea cum illis Gasparem Gamam: hoc enim cognomen Iudæus ille qui Zabaio operam dabat, cùm Christianus effectus est, vt Gamæ, quem patronum adoptarat, nomen sequeretur, assumpserat. Cum his autem quatuor ex illis Nairibus, quos Gama in Lusitaniam abduxerat (reliquos enim obsidum loco retinere voluit) cultu & ornatu Lusitano vestitos ad Regem misit, quorum aspectu Rex mirum in modum lætatus est. Nuncijs deinde vltrò citroq; missis fuit à Rege constitutum, vt in ædibus quibusdã regijs, quæ sitæ erant in littore, Capralis illum conueniret, & quæ vellet nomine Emmanuelis exponeret. Erant ædes ornatę & instructæ magnificè. Rex stipatus

Capralis cũ Melindio congressus.

Aethiopia supra Aegyptum.

Capralis quando Calecutium adpulerit.

Cambaiæ regionis situs.

Capralis ad Calecutiensem Regẽ legatio.

vndique magna nobilitatis multitudine, & Dynastis quam plurimis circunseptus, in eas ædes se cõtulit. Tubicines antecedebant cum tubis partim aureis, partim argenteis, singulari opere factis, qui earum modulatione & concentu lætitiam, qua Rex affectus erat, vt videbatur, demonstrabant. Venit Capralis cum aliquot ducibus: vnum porrò ducem, Sancium Thoarem nomine, vt interim præfecti munere fungeretur, in classe reliquit. Vbi primum terram attigit, multi viri nobiles atque Dynastæ obuiam illi prodierunt. Is quidem lectica sublatus est, illi verò omnes pedibus in ædes Regias eum prosequuti sunt. Domus erat aureis & sericis peripetasmatis ornata. Regis cultus miro gemmarum splendore collucebat. Postquam Capralis Regem salutauit, fuit in argentea sella propè illum collocatus. Tum Gaspare interprete accersito, quæsiuit de illo Rex ea, quæ solent amici in familiari congressu percontari: num benè valeret: num ex animi sententia nauigâsset: num Emmanuel frater suus eo tempore, quo classis Olysippone soluerat, fuisset optima valetudine. Tum Emmanuelis literis per interpretem explicatis, agi de fœdere cœptum est. Rex admodum prolixè omnia de sua voluntate promittebat, plusq; dabat, quàm erat à Caprale postulatum. Omnibus Portugalensibus potestatem fecit liberè in ciuitate negotiandi: se enim curaturum, vt sine vllo periculo commodè rem gererẽt. Aedes præterea satis magnas nostris propè littus assignauit, in quibus habitare, & merces asseruare possent. Et quia Saracenus, cuius ædes erant, continuò fraudes in nostros machinari cœpit, alias maiores, & littori viciniores Regi Emmanueli donauit, in quibus omnes, qui illius negotia procurarent, habitare laxius, & negotia gerere commodius possent. Hanc verò donationem literis in aurea tabula incisis ad sempiternam memoriam consignauit. Saraceno autem ditissimo, nomine Coiebiquio, qui erat studio Lusitani nominis incensus, & ob id fuit postea omnibus bonis euersus, cuius ædes erant, cumulatè satis fecit. Sanxit

Capralis cũ Rege Calecutiensi colloquium.

Aedes Calecutij à Rege Emmanueli donatæ.

xit præterea, vt in earum fastigio vexillum insignibus Regis Emmanuelis illustratum figeretur, vt esset omnibus testatum, eas ad Emmanuelem pertinere, seque, vt monimentum Regis sibi charissimi in ea ciuitate perpetuò conseruaretur, effecturum. DVM hæc geruntur, fuit Regi nuncius allatus, soluisse Colchimo nauem ingentem onerariam, quæ elephantum, ad bella gerenda præferocem conuehebat, & in regnũ Cambaiæ nauigabat. Hac re comperta, misit ad Capralem, qui nomine illius peteret per amicitiam institutam, vt eam caperet. Esse namq; hominum, in quos odio iustissimo erat incensus. Vt autem scire posset, quo animo nostri nauem aggrederentur, aliquot Saracenos ex suis domesticis, vt prælium spectarent, immisit. Capralis vnam tantùm paruam nauem ad eam rem gerendam expediuit, cuius nauarchus appellabatur Petrus Ataideus. Huic autem tres comites adiunxit: vni nomen erat Odoardus Paciecus, alteri Vascus Sylueria, tertius fuit Ioannes Sala. Rex vbi vidit vnam tantùm nauem, & eam non magnam, à reliqua classe, vt nauem maximam, magno militum præsidio, & telis, & tormentis, & multis præterea armis egregiè munitam inuaderet, segregari, vehementer admiratus est. Itaque exitum rei animo suspensus expectabat. Nostri vix arma sumpserant, cùm nauis hostium in conspectum se dedit. Nostri expansis subitò velis in eam feruntur, nõ ita tamen, vt cominùs eam oppugnare contenderent, nè telis hostium è superiori loco missis opprimerentur: sed mediocri interuallo disiuncti, in eam pilas partim lapideas, partim ferreas iaciunt, & glandibus etiam plumbeis acerrimè pugnant. Multos interimunt, multos conuulnerant, nauem multis in locis perforant, & nunc à dextera parte, nunc à læua eos impetu facto perterrent. Hostes in principio nostros contemnere visi sunt, & sublatis clamoribus, probra iacere, arma corripere, tela vibrare, tormentis nostros impetere cœperunt. Sed postquam se tantis damnis affectos animaduerterunt, omnem salutis spem in fuga collocârunt.

De magna naui à Lusitanis in gratiã Calecutij Regis expugnata

No-

Cananoris portus. Nostra nauis eam insequuta, Cananoris portum, qui abest Calecutio Septentriones versus passuum circiter quadraginta millia sub noctem subire compulit, vbi quatuor Arabum naues in anchoris consistebant. Nostri vigilabant, nè de nocte nauis elaberetur. Vbi diluxit, in eam passis velis incurrunt, tantaque formidine perterrent, vt à nauibus, ad quas se receperant, diuulsa altum peteret. Sed Portugalensis nauis cùm eam cursu longè superaret, ita se illi semper infestis tormentis opponebat, vt non quò vellent hostes, sed quo nostri eam flectere proram cogerent, nauigaret, donec tandem victam & superatam præ se agentes, in Calecutij portum intrare compulerunt. Obstupuit Rex, & ab ijs, qui se iussu illius prælij spectatores præbuerant, exquisiuit, quo pacto res gesta fuerat: Respondent, nunquam se parem in hominibus vllis industriam, neque fortiorem animum, neque maiorem in periculis adeundis alacritatem perspexisse. Rex misit ad Capralem, qui nomine illius ab eo contenderet, vt homines eos, qui se in eo prælio excellentius gesserant, ad illum venire præciperet. cupere namque homines videre, dignos, qui ab omnibus Regibus summis ornamentis afficerentur. Satis fecit postulato Capralis. Rex omnes laudibus & muneribus ornauit, in primis tamen Paciecum, cuius, vt Arabes, qui interfuerant prælio, referebant, clarior virtus extiterat. Sed quò magis hoc facto Lusitanos efferebat, eò grauius eis periculum odio & inuidia mercatorum Arabum intentum fuit. Nam cùm eos extinctos propter religionis dissidium cuperent, tum nè apud Regem tantam gratiam inirent, vt ipsi excluderentur, anxiè formidabant. Itaque modis omnibus nostris erant impedimento, quò minus eum numerum piperis, & aromatum reliquorum, quem emere cupiebant, ab incolis acciperent. Ob id igitur omnes fraudes excogitabant, calumnijs animum Regis exulcerabant, & latrocinij crimen omnibus Lusitanis intendebant. Ad hæc multò maiora pretia aromatum dominis polliceri, omnia clam coemere, & com-

Regis Calecutiensis erga Lusitanos munificentia.

Arabũ in Lusitanos calumniæ & fraudes

compressa tenere, nè quidquam ad Lusitanos perueniret. Rex in eorum dolis conniuere, fidemque datam fallere. Iam antea Caprali in perfidiæ suspicionem venerat, antequam domus esset nostris assignata, eò quòd obsides, quos habebat in naui, se in mare deiecerant, vt ad suos nando confugerent: è quibus aliqui capti sunt, alij euaserunt, neque tamen Rex eos restituit, aut Caprali, vt debuerat, satisfecit. His rebus offensus Capralis, ad Regem misit, qui de iniuriis sibi factis quereretur. Illum dedisse fidem, se curaturum, vt naues Portugalenses intra viginti dies onus acciperent: tres menses esse consumptos, nullamque nauem oneratam esse, cùm ante suos oculos Arabum naues onerari conspiceret: quod etiam contra percussum fœdus esset. In fœdere namque cautum fuisse, nè vllis nationibus aliquod piperis aut zingiberis pondus vllo pretio tribueretur, antequam Portugalensibus nauibus iustum pondus esset impositum. Illum igitur orare, vt fidei suæ atque dignitati consuleret. Iter enim instare, neque se posse diutius in eo portu consistere. Rex cùm hoc accepisset, se ea iniuria grauiter commoueri simulauit: dixitque, se imprudente flagitia illa ab hominibus fraudulentis admissa fuisse. Et quando Saraceni tam scelerati & audaces extitissent, vt contra illius imperium naues onerarent, se facere potestatem Lusitanis Arabum naues, persoluto mercatoribus aromatum pretio, exonerandi, vt citius indè nauibus onustis soluere possent. Hoc audito Capralis veritus est nè Regis indulgentia ad fraudem pertineret, vt videlicet Arabum animos irritaret, & aliqua turba commoueretur, qua nostri possent ab illis, qui erant multò plures, & potentiores, opprimi, & sceleris culpa vel in nostros, qui materiam turbulenti dissidij dedissent, vel in Arabes, qui Regis iniussu se vindicare ausi fuissent, deriuari. Itaque se continebat, neq; quid optimum factu esset, satis explicabat. Arius interim Correa, qui in ædibus relictus erat, vt Emmanuelis Regis negotia procuraret, à Caprali summo opere

Regis Calecutiensis perfidia.

Capralis de Rege Calecutij querela.

Ficta Regis excusatio.

pere

pere contendebat, vt ea indulgentia Regis vteretur, & à Saracenis viribus eriperet, quod illi fraudibus auertebant. Aliter enim futurum, vt naues in Portugaliam inanes redirent, & nullo lucro tantæ impensæ factæ compensarentur. Cùm Capralis hæreret, & cunctaretur, Correa instabat, & obtestabatur eum, nè pateretur nomen suum nomine timiditatis & inertiæ maculari, neue Regem Emmanuelem eo commodo priuari, quod ostendebatur. Ad hæc testes, & à scribis testimonia publicis literis consignata postulabat, vt esset testatum omnibus, non per se stetisse, quò minus Regis negotia commodè fierent, sed ducis ipsius culpa. Capralis igitur Correæ querimonijs & obtestationibus impulsus, aliquid sibi gerendum arbitratus est, vt crimen, quod intendi facilè poterat, aliquo modo dilueret. Erat autem iam paululum extra portum nauis mercibus onusta, quæ anchoras soluere, & vela facere instituebat, cùm Capralis per vnum ex suis domesticis Nauarcho atq; magistro denunciauit, nè indè abirent. Sibi namq; factam fuisse à Rege potestatem naues omnes, quæ in illo mari consistebant, retinendi. Nauis autem dominus erat Saracenus quidam ditissimus, qui multum gratia & authoritate Calecutij apud Regios poterat. Dux atq; magister, & reliqui omnes Capralis imperium irrident. Capralis scaphas expedire & armari iubet, & nautas atque milites confestim misit, qui nauem funibus alligatam in portum remulco traherent: quod illi sine vlla mora conficiunt. Saracenus, cùm id factum esse cognouisset, graui iracundia commotus, omnes suos propinquos atque necessarios accersit: rem exponit: de nostrorum iniuria & iniquitate conqueritur: contumeliæ indignitatem verbis exaggerat. Pro se quisque quantum potest illius animum, iam satis sua sponte incensum, verbis inflammat, morique satius esse dicit, quàm tam insignem contumeliam pati. Itaque omnes continuò ad Regem adeunt, facinus esse indignum clamitant: tantum animum Christianos homines assumpsisse, vt in Calecutij regno

Saracenici tumultus occasio.

Saracenorũ apud Calecutij Regẽ

no homines in ipsius Regis patrocinio latentes inuaderent, & quasi iam regnum possiderent, ita cogere imperijs, minitari liberis, vinctas naues abducere, & in ipsius Regis oculis, vim hominibus, qui illius imperio continebantur, inferre. Eam verò iniuriam non tam ad illos, quàm ad ipsius Regis contumeliam pertinere. Quam si non statim vindicaret, fore, vt maiora facinora molirentur, & in ipsum arma conuerterēt. Clementia illius factum esse dicunt, quòd homines externi, & à moribus Indicis abhorrentes, omniumque præsidio destituti, Regem præpotentem despicerent, tantumq; sibi in ipsius Regis imperio, atque tam insolenter arrogarent. Rex ita respondit, vt facilè intelligerent, eum non grauiter esse laturum, si quidquam sceleris fuisset ab illis in nostrorum perniciem comparatum. Omnes igitur confertim in ædes, vbi nostri nihil hostile suspicantes, iussu Regis habitabant, irruunt, Nairesq; multos sibi socios adiungunt. Correa sublato signo discrimen, in quo versabatur, classi denunciat. Erant autem Lusitani, qui cum illo erant, ad septuaginta. Saracenorum verò cum Nairibus ad quatuor millia conuenēre. Capralis quartana laborabat. Itaque præcepit Sancio Tobari, vt cum omnibus scaphis in littus properaret, vt subsidio nostris occurreret, & fugientes exciperet. At Saraceni cædere ianuam securibus, conuellere parietes trabibus, tela conijcere, & summa contentione pugnare, vt prius quàm auxilium venire posset, omnes interficerent. At nostri acri animo restiterunt, & quia videbant sibi moriendum esse, nè inulti caderent, fortissimè dimicabant. Paries interim ex vna parte machinis admotis disiectus fuit. Hostes ferociter irruunt, Lusitanosque cædunt. At qui ex illis euadere potuerunt, globo facto ad mare se conferunt, vbi iam multi ex Lusitanis, qui subsidio veniebant, impetum in hostes fecerunt, vt illis parumper repressis, suos in scaphas recipere facilius possent. Ceciderunt ex nostris ad quinquaginta, in quibus Arius Correa fuit. Viginti tantùm euasère, saucij tamen, eorumque bona pars

de Lusitanis querela.

Saracenorū in Lusitanos impētus & pugna.

Lusitanorum cædes

Arij Correæ mors.

ex eisdem, vulneribus interijt. Henricus monachorum præfectus, aliquot vulnera accepit. Arius Correa duxerat secum in Indiam filium, nomine Antonium Corream, annos natum decem: quem eques quidam, cui nomen erat Nonius Leitanus, in hoc tanto discrimine summa contentione protexit, & incolumem ad littus vsque perduxit. Hic cùm hæsitaret, neque posset puerum in scapham perferre, nauta quidam pueri orbitatem miseratus, accurrit, illumque cum magno vitæ periculo humeris sublatum in scapham imposuit. Fuit hic Antonius postea vir admodum strenuus, multasque res memorabiles in bellis effecit. Fuit hoc tantum scelus à gente perditissima cōflatum xvij. die Decembris, anno à CHRISTO nato M. D. Capralis tulit admodùm dolenter hunc casum, & febri multò vehementius afflictari cœpit, & Correæ mortem lachrymis prosequutus est: non tamē quidquam hostile moliri voluit, expectans, an Rex se aliqua tolerabili excusatione defenderet, & in authores sceleris animaduerteret. Cùm autem ex Regis silentio & taciturnitate intelligeret, illum tam scelesti facinoris esse non modò conscium, sed etiam fautorem, postridiè ex ducum consilio, decem Arabum magnas naues, quæ erant in portu, aggressus est. Fuit vtrinq; summa virium cōtentione dimicatum. Lusitani tamen magno impetu in naues irrumpunt, multorumq; nece suorum mortem vlciscuntur, & supra sexcentos ferro concidunt: deindè naues exonerant, & paucos, qui se metu occultauerant, capiunt, & per omnes naues distribuunt, vt ministrorum nauticis in rebus penuriam supplerent. Tres elephanti fuerunt inuenti, quibus occisis & salitis, nostri (erat enim magna commeatus inopia) vescerentur. Postremò sub noctem naues omnes incensæ sunt, inter quas fuit nauis Arabis illius, qui tantam discordiam concitârat. Appellabatur autem Cogecemus Micidius. Exterruit hoc incendium omnes, tam ciues, quàm peregrinos, qui Calecutij morabantur. Conueniunt vndiq;: clamores ingentes tollunt; nauium ia-

Antonij Correæ periculum.

Initium belli aduersus Regem Calecutiñ gesti.

Victoria Lusitanorum naualis.

iacturam plangoribus atque lamentis prosequuntur: manus in cælum tendunt, & diras imprecantur: nemo tamen ad resistendum se comparat. Incensis in Regis conspectu nauibus, cùm primùm diluxit, naues ordine constitutæ sunt, vt vrbem tormentis, quàm acerrimè fieri posset, concuterēt. Multas ædes disturbārūt: multos mortales occiderunt: magnamq; multis in locis stragem ediderunt. Rex ipse, cùm ad illius pedes vnus ex suis familiaribus ictu ingentis pilæ dilaceratus concidisset, metu perterritus omnem salutis spem in præcipiti fuga collocauit. HIS rebus gestis, Capralis Cochimum versus nauigare instituit. Acceperat enim, Cochimi Regem amicitiam Lusitanorum expetere. Abest autem vrbs hæc Calecutio Austrum versus circiter passuum septuaginta millia. Vndique verò flexibus fluuij, qui non longè ab illa in mare influit, alluitur. Portum habet optimum, & stationem nauium tutissimam. Solum est macrum & sterile, arborum tamen viriditate ad aspectum iucundum. Abundat pipere. Regis opes erant tenues, & Calecutij regi tributa pendebat. Mores gentis sunt Calecutiensium moribus & institutis vitę persimiles. Capralis Cochimi portum ingressus, ad Regem misit Indum, Michaelem nomine, qui de suo in regnum illius aduentu eum certiorem faceret, & simul peteret, vt piper, & aliquot aromatum pondus iustò pretio venderet, vt posset aliquot naues onerare. Fuerat hic Michael vir abstinentia mirabili, addictus religioni, quam sequuntur illi, qui Iogues ab Indis appellantur. Præ se ferunt hi singularem rerum humanarum contemptionem. Nullas opes possident: emendicatis cibis victitant: per omnia fora cursant, vt suæ sectæ disciplinam omnium auribus inculcent. Maxima eorum pars præstigijs illudit hominibus imperitis, eorumque dementia ad suum quæstum abutitur. At Michael cùm simplici animo in religionis fallacissimæ rationem fuisset ingressus, eam fraudibus illius compertis improbauit, aureſque dedit hominibus Lusitanis, qui reli-

Calecutij oppugnatio

Cochimum vrbs.

Capralis ad Cochimi Regem nuncius.

Ioguium mores & religio.

gionem reliquis purius obseruabant, eorumq; cohortationibus inductus, CHRISTI religionem suscepit. Is cùm Cochimi Regem Capralis nomine salutaret, ad eumq; illius postulata deferret, responsum humanitatis & officij plenissimum tulit. Regem dixit non modò de illius aduentu plurimùm gaudere, sed omnia illi admodùm munificè atq; largè polliceri. Itaq; fœdere facili negotio constituto, Capralis misit in ciuitatem, qui Regi aliquot argentea vasa deferrent, & aromata, quæ possent in ea reperiri, vsitato pretio compararent. Rex Lusitanos ad id negotium missos in domo satis ampla, & non vsquequaque immunita collocari præcepit, eisq; Naires, qui eos armis, vbi opus esset, tuerentur, assignauit. Dum omnia summa Regis fide, quæ in rem erant, ad Capralis voluntatem administrantur, veniunt legati à Rege Cananoris, & Rege Coulami, quorum vterq; Regis sui nomine & stabilem amicitiam, & fidele commercium nostris hominibus ostendebat: & ad onerandas in suo regno naues eos inuitabat. Vtrique Capralis, vt par erat, gratias egit. Se verò, quò minus eorum beneficijs vteretur, humanitate Principis illius, apud quem iam negotium gerebat, impediri. Ita tamen se obligatum profiteri, atque si beneficium illud, quod offerebant, accepisset. Quòd si ei aliquid ex eo pondere, quod emere statuebat, defuisset, tunc se eorum voluntatem minimè aspernaturum. Dum naues summo labore & industria onerantur, aduenêre duo fratres Christiani, ex illis, qui Thomæ disciplinis imbuti, summa per tot annos constantia Christi religionem eadem perpetuò fide colunt: & à Caprali postulârunt, vt vellet eos secum in Portugaliam ducere, vt indè Romam atq; Ierosolymam petere possent: vt ea loca inuiserent, vbi Christus, discipuliq; illius instit̄issent. Quod Capralis eis summa voluntate concessit. Erant autem è ciuitate, quam Cranganorem appellant, quæ Cochimo viginti passuum millibus aberat. Cùm verò onus fuisset nauibus impositum, fuit Rex factus certior, Calecutij Regem classem viginti magna-

Fœdus Lusitanorum cum Rege Cochimi.

Cananoris et Coulami Regum ad Capralem legatio.

Duo Indi Christiani D. Thomæ disciplinis imbuti.

Cranganor vrbs.

Calecutia

narum nauium, & nauigiorum præterea minorum magnum numerum comparâsse, quò suorum cædem vindicaret. Exercitum verò, qui classe vehebatur, esse quindecim hominum millia. Id Cochimi Rex Caprali per suos domesticos confestim nunciauit. Capralis vbi id accepit, omnes ad prælium parari iubet. Sibi namque in animo esse, cum Calecutiensi classe dimicare. Antennis igitur sublatis, in eos inuehitur. Ventis tamen expulsus, non potuit ad illos accedere. Illi verò cùm cernerent, quàm præsenti animo nostri in eos inuadere conarentur, & simul tormentorum vim & impetum formidarent, quamuis secundus ventus eorum naues in nostras impelleret, neque eas petere, nec vllo pacto prælium inire voluerunt. Capralis igitur sine vllius impedimento in Portugaliam iter facere instituit. Cochimi autem reliquit duos Lusitanos honesto loco natos, vnum nomine Gundissaluum Barbosam, alterum verò Laurentium Morenum, cum certo Lusitanorum numero, qui negotia Regis Emmanuelis administrarent. Cùm autem Cananoris oram legeret, fuit à Rege inuitatus, vt ibi, quod deerat ad iustum pondus, acciperet. Capralis inuitantis liberalitatem minimè repudiauit, portumq; vrbis illius subiuit anno à CHRISTO nato, M.D.I. Erat vrbs ingens, multisq; habitatoribus frequentari solita. Magnus sinus in vrbem influens, portum optimum efficit. Regio est omnibus rebus, quæ ad victum pertinent, abundans. Rex erat opulentus, & immunis, & à moribus & institutis aliorum Regum, qui Malabaribus imperant, minimè abhorrens. Hic emit Capralis certum pondus zingiberis atque cinnamoni. Rex vbi vidit illum non tantum onus, quantum illi offerebatur, accipere, arbitratus est, id pecuniæ inopia fieri. Misit igitur ad illum, qui diceret, se compertum habere, illum Calecutij pecunia & bonis omnibus fuisse spoliatum. Proindè sibi fore gratissimum, si vellet vti suis pecunijs, perindè atq; si Regis Emmanuelis essent. Egit illi gratias Capralis, & ostendit nuncijs magnum numerũ aureo-

classis in Lusitanos.

Cananorẽsis Regis erga Lusitanos liberalitas.

Cananoris descriptio.

rum numorum, vt posset Rex intelligere, se nō rei numariæ difficultate impeditum, sed quòd naues essent iam satis oneratæ, emere plura noluisse. Rex vt cum Emmanuele pacem firmaret, Legatum cum Caprale in Portugaliam misit. Indè profecti sunt xvj. die Ianuarij. Cùm verò Capralis non longè à Melindensi portu abesset, nauem satis magnam mercibus onustam cepit. Quam cùm intellexisset esse Saraceni cuiusdam viri valdè potentis, nomine Milicupij, qui in Cambaiæ regno domicilium habebat, & oppidum nomine Barochium possidebat, eam liberam dimisit: præfectoq; dixit, Regi Emmanueli nullum bellum in India nisi cum Calecutij Rege, & cum Arabibus illis, qui erant à Meca, futurum, à quibus grauissimas iniurias acceperat. Hic sæua tempestas excitata classem iactauit, & nauem, cui præerat Sancius Thoarius, in vadis allisit. Nauem fractam Capralis, cùm primùm fieri potuit, incendere iussit, ne quidquam ad hostium manus perueniret. Mombazæ tamen Rex postea multis vrinatoribus, multisque machinis vsus, tormenta ex aquis extraxit. Indè Capralis cùm Melinden petere, ventis exclusus, minimè posset, Mozambiquem versus cursum tenuit: vbi refectis nauibus Sancium Thoarium in alia naui misit, qui sitū Zofalæ diligenter exploraret, atq; indè se in patriam conferret. Ipse verò aquatione facta, sine vlla cunctatione domum redire constituit, varijsque tempestatibus vsus, Olysipponem tandem peruenit pridiè Kal. Augusti. Cuius aduentu Rex variè affectus est. Ex eorum nanq;, qui euaserant, incolumitate voluptatem magnam cepit: eorum verò casum, qui partim fluctibus obruti, partim insidijs oppressi perierant, admodum dolenter tulit. Miserat autem eodem anno Rex Emmanuel in Indiam aliam classem perexiguam, cui præerat vir acer, nomine Ioannes Nouius. Erant autem tres naues tantùm. Cùm enim confideret, in ea classe, cum qua Capralis anno proximo missus fuerat, satis præsidij fore vel ad pacem cum Calecutij Rege constituendam, vel ad spiritus Regis insolentis &

Cananorēsis Regis ad Emmanuelem legatio.

Saracenica nauis capta & dimissa.

Capralis in Lusitaniā reditus.

Tertia Lusitana classis in Indiam missa.

& elati comprimendos: tunc illud trium nauium supplementum sufficere arbitratus est. Sed cùm è Caprali cognouisset insidias, quibus circunuentus fuerat, vidit tantum scelus maioribus opibus vindicandum. Itaque anno sequente, qui fuit à Christo nato, M.D.II. misit rursus Vascum Gamam in Indiam cum clade decem nauium. Omnes præter nauem prætoriam, in qua Gama vehebatur, fuere hominibus fortibus attributę, qui illis præessent. Aliam præterea classem instrui præcepit, cui vir egregiè fortis, Vincētius Sodermus nomine præerat. Fuit autem hoc illi munus assignatum, vt teneret Indicum mare, acerrimumq; bellum Saracenis, qui in Indiam nauigabant, inferret. Hæ quindecim naues instructæ rebus omnibus, è Bethlehemitico portu soluerunt quarto Idus Februarij. Neq; ijs classibus contentus Emmanuel, aliam classem quinque nauium comparari iussit, cui Stephanum Gamam, Vasci Gamæ fratrem patruelem, præfecit, qui Kalendis Aprilis eiusdem anni Olysippone profectus, eundem cursum tenuit. Animus enim Regis acer, & maximarum rerum cupidus, &, quod caput est, ad spem, quam in diuino numine collocauerat, excitatus, nihil magis ad officium suum pertinere arbitrabatur, quàm vt regionem illam armis expugnaret, Christianique nominis hostes oppimeret, & orientis Solis plagas Christi nomine compleret. Eodem anno Olysippone peperit Regina Maria primum filium, in cuius ortu tam sæua tempestas excitata fuit, quantam nunquam homines summa senectute præditi in vita meminerant. Cælum enim tenebris densissimis obductū tam crebrò tonabat, atque fulgurabat, vt eos etiam, qui fortes existimabantur, ingenti formidine perterreret. Ad hæc, multa loca de cælo tacta fuere: excitati turbines arbores euellerunt: imbres effusi non vias tantùm, sed ædes etiam quamplurimas aquis impleuerunt. Reddita verò tranquillitate, non solùm Emmanuel, sed omnis ciuitas ex Principis ortu, summo gaudio cumulata fuit. Octauo die fuit infans sacro fonte ablutus, &

Annus à nato Christo. 1502.

Duæ nouæ classes in Indiam missæ.

Alia classis Emmanuelis Indica.

Pium Emmanuelis studium.

RES EVROPEAE.

Natus Emmanueli filius.

Prodigiosa tempestas.

Ioannis nomen obtinuit. Inter reliquos autem, quos Emmanuel diuinæ cognationis filio affines esse voluit, fuit Petrus Pascalius Venetus legatus, qui fuerat ad eum missus, vt ei Reipub. nomine summas gratias ageret pro classe, quam in auxilium illius, vt dictum est, miserat: & ostenderet, S.P.Q. Venetum fore semper ei hoc tam singulari beneficio deuinctum. Hunc Legatum Rex manu propria equestris dignitatis insignibus ornauit, multisque muneribus affecit. Quibus beneficijs allectus, multa de singulari illius virtute, cum esset Venetijs, cõmemorauit, & effecit, vt instituta cum Venetis amicitia, sanctiore quodam fœdere firmaretur. Hoc autem die, quo Princeps Ioannes aquis salutaribus expiatus est, ædes regiæ subito incendio inflammari cœperunt. Sed fuit multorum hominum opera continuò restinctum. Eodem anno aliam classem Rex Emmanuel comparauit, quæ Gaditanum fretum peruagaretur, vt Maurorum ferociam comprimeret. Sed nihil, quod dignum sit memoria, per illam gestum fuisse constat. IOANNES interim Nouius secundis ventis vsus, postquam regionem æquinoctiali circulo subiectam transmisit, in insulam nostris incognitam delatus est, cui Conceptionis nomen indidit. Indè Mozambiquem petijt. Sed antequam eò perueniret, naues ad terram aquandi gratia conuertit, ad eum locum, quem S. Blasij aquationem nominant. Ibi calceum vetustum è frondibus cuiusdam arboris alligatum cernit. Non temerè visum est itaque calceum solui, & ad se deferri iubet. Erant in illo literæ Petri Ataidæi manu scriptæ, quibus admonebat omnes duces Lusitanos, qui eò deflecterent, vt Calecutij portum vitarent. Regem esse sceleratum & immanem, in nostrosque pestem primò insidijs, deinde summis viribus fuisse machinatum. Cùm verò Quiloam perueniret, offendit vnum ex illis exulibus, qui varijs in locis relicti fuerant. Is Capralis literas in eandem sententiam scriptas Nouio dedit. Ad Melindem verò cùm naues appelleret, fuit à Rege de omnib. frau-

Petrus Pascalius Venetus ad Emmanuelem Legatus.

Regia Emmanuelis incensa.

RES INDICAE.

Insula Conceptionis inuenta.

Petri Ataidæi literæ casu inuentæ de fraudib. Calecutij Regis.

fraudib⁹ & insidijs, quas Rex Calecutij Caprali fecerat, admonitus. Inde in Anchediuam se aquandi gratia cõtulit: & inde Cananorem versus iter instituit. Rex ita illum excepit, vt nullum officium hominis amantissimi prætermitteret. Ibi Lusitanus nomine Gundisaluus Peixotus, qui eo tempore, quo Arius Correa fuit interfectus, opera Coiebequij occultatus fuerat, nè in eandẽ calamitatem incideret, venit Calecutio ad Nouium, Regis Calecutiensis iussu, qui diceret illum tumultum in quo Arius Correa ceciderat, fuisse, Rege imprudente, multitudinis furore & amentia concitatum, animũque illius nunquam fuisse à studio Regis Emmanuelis alienum: eique gratissimum fore, si Nouius vellet Calecutium petere. Futurum namque, vt omnia, quæ vellet, ab illo facillimè impetraret, & onus acciperet, ex quo posset maximum lucrum ad regias opes accedere. Hæc vbi regis nomine dixit, tum Coiebequij monita diligenter exposuit. Admonebat enim, nè Regi omnium scelestissimo fidem adiungeret. Illum nanque eò neruos omnes intendere, vt per amicitiæ simulationẽ omnes Lusitanos, quos posset, crudelissimè necaret. Eum verò qui fidem haberet ei, qui nunquam fidem coluisset, meritas stultitiæ pœnas daturum. Nouius nullum responsum dare, neque Peixotus Calecutium redire voluit. Nouius cum Cochimum versus cursum teneret, in Calecutiensem nauem incidit: quam armis expugnatam, & spoliatam incendere iussit, & ad Cochimensem portum tandem peruenit. Cuius conspectu nostri tanta lætitia affecti sunt, vt existimarent, se tunc è mortis ipsius faucibus ereptos. Quamuis enim Rex eos humanissimè tractaret, & certis Nairibus tuendos committeret, perfidiam tamen Arabum eorum, qui satis frequentes eam vrbem incolebant, valdè formidabant. Omnia Regis officia in Nouium constitère, quæ ab homine singulari probitate atque fide prædito postulari, & expectari potuissent. Itaque Nouius negotijs ex animi sententia gestis, & maxima ex parte nauibus oneratis, Cananorem rursus se contulit, vt

Calecutij Regis ad Io. Nouiũ simulatus nũcius, & detectæ fraudes.

Lusitanorum Cochimi de classis aduentu gaudiũ.

Nunciat de classe Calecutiẽsi aduersus Lusitanos.

aromatum aliorum onus acciperet: quod ei fuit largè atq; munificè concessum. Cùm vellet inde discedere, fuit à Cananoris Rege certior factus, Regem Calecutij octoginta parones instruxisse, qui portus aditũ obsiderent, vt illum interclusum armis opprimerent. Proindè illum Rex admonebat, vt ad terram propius accederet, vt illi posset ei cum suis auxilium afferre. Nec enim fieri posse, vt is cum quatuor tantùm nauibus tantam hostium classem sustineret. Agit gratias, quas debet Nouius, Regemq; monet, vt de nostrorum salute minimè solicitus sit. Se namque omnem victoriæ spẽ in summo Deo repositam habere, cuius præsidio se cũ multò maiore classe facillimè congressurum. Postero die conspicatus est Nouius portus aditum ab hostibus teneri. Nauium numerus erat supra centum. Nouius ita naues instruxit, vt possent tormentis omnibus vti. Deindè duces singulos admonuit, omnem salutis spẽ in eo positam esse, vt non cogerentur vllo modo cominus cum tanta multitudine pugnare. Proindè eo ordine curarent tormenta disponi, vt continenter pilæ in hostes iacerentur. Si enim vlla fieret intermissio, magnum periculum vitari non posse. Illi summa vigilantia, quod fuerat imperatum, conficiunt. Fuit hac ratione vsque ad occasum Solis magna nostrorum alacritate & contentione dimicatum. Fuére ex hostibus, vt postea compertum fuit, quadringenti atque septem & decem homines occisi, & complures plumbeis glandibus vulnerati, aliquot naues depressæ: cum interim Lusitani nullum incommodum accepissent. Hostes vexillum in pacis signum sustulerũt. Nouius fraudem aliquam ab illis comparari suspicatus, belli signum contrà sustulit, & prælium redintegrare præcepit. Illi nihilominùs in eadem pacis significatione perseuerant. Tum Nouius pacis etiam signum tolli iussit. Illi verò per Arabem ad eam rem missum illius noctis inducias petunt: posse namq; pacem postero die sub aliqua iusta conditione, quæ esset in rem vtriusque partis, constitui. Respondet Nouius, eas inducias se minimè

Pugna naualis cum Calecutiẽsibus & Lusitanorum victoria.

mè daturum, nisi prius illi ab aditu portus secederent, eiq; liberum mare permitterent. Facessunt illi conti-nuò, quod Nouius postulârat. Nouius è sinu cum na-uibus egressus est, & vtraque classis non longè à portus introitu in anchoris constitit, ita tamen, vt non ma-gnum inter vtranq; spaciũ interesset. Illi tamen contra fidem homines submittebant, qui nando ad naues ac-cederent, anchoraliaq; præciderent: lintres deindè cũ facib. instruebant, vt succisis funib. faces continuò ia-cerentur. Quod scelus, nisi fuisset à nostris summo stu-dio vigilatum, exitum habere potuisset. Itaque nostri fi stulis ferreis, æneisq; tormentis eos, quos accedere sen tiebant, facillimè propellebant. Ad hunc modũ inte-gra nox fuit in laboris huius continuatione consum-pta. Hostes verò cum cernerent, nec apertam vim, nec occultas insidias illis, vt sperârant, processisse, anchoris solutis, idoneumq; ventum nacti, se Calecutium rece-pêre. Nostri tãto periculo liberati, gratias summas Deo egerunt, & sine vlla mora in Portugaliam velis plenis iter facere instituerunt. Nouius cùm non multum in nauigando progressus, vnam nauem Calecutiensem conspiceret, in eam confestim incurrit, & captam spo-liauit, & coniectis facibus incẽdit. Deindè admodum commodè nauigando, Bonæ spei promontorium fle-xit, & indè in paruam quandam insulam cursu dela-tus est, cui Sanctę Helenæ nomen imposuit. Est autem insula ita in medio mari sita, vt diuino consilio consti tuta videatur, vt Lusitanos homines ex India redeun-tes, iactatione, multarumque rerum penuria, quod fi-eri in tam larga nauigatione opus est, afflictos refice-ret. Fluuios namque habet gelidos atque perennes, & syluas atque nemora densissima, cælumque saluberri-mum. Posteà verò, quàm hominis cuiusdam, cuius ꝓ-prio loco mentionem faciemus, cultus accessit, multis porcorum & pecudum gregibus, varijsque fructibus & oleribus abundauit. Itaque nostri in ea aquationem & lignationem commodissimè faciunt, & piscatione, & venatione, & aucupio non oblectantur solùm, sed

Calecutiẽsium perfidia.

Calecutiẽsium fuga.

Calecutiẽsis nauis capta & incensa.

Insula S. Helenæ.

nauca

Nouij felix in Lusitaniam reditus.

naues commeatu reficiũt. Ex ea insula Nouius eadem felicitate nauigandi vsus, Olysipponem peruenit xj. die mensis Septemb. anno à Christo nato. M D II. neq; solùm Regi, sed vniuersæ ciuitati tam felici aduentu summam iucunditatem attulit. Hoc anno Emmanuel

RES EVROPEAE

Emmanuelis pia quædam liberaliter & iustè facta

Compostellam profectus est, vt ad D. Iacobi sepulchrũ nuncupata vota persolueret. Conimbricam cum peruenisset, & sepulchrum Alfonsi Regis sanctissimi & inuictissimi, cuius virtute Mauri fuerunt è Lusitaniæ finibus expulsi, parum magnificè extructum cerneret, id demoliri, & aliud satis amplum & magnificum ædificare iussit. Similiter in Portugalensi ciuitate sepulchrum martyris Pantaleonis, viri summa sanctitate præditi, magnis sumptibus extrui iubet, vt fuerat testamento Regis Ioannis institutum. Porrò autem quacũque iter faciebat, pupillis & viduis benignè cõsulebat, templa donis & muneribus cumulabat, scelera potentium hominum, quæ fuerant ad illum diem impunita, acerrimo supplicio vindicabat. Compostellæ mansit triduo, sepulchrumq; D. Iacobi singulari significatione religionis inuisit, templumque donis auxit & lychnum argenteum singulari opere perfectum, qui perpetuò in eo luceret, appendi præcepit. Hospites apud quos diuertebat, multis muneribus affecit: ita denique iter illud habuit, vt vbicunq; pedem poneret, & pietatis, & liberalitatis, & regiæ munificentiæ vestigia impressa relinqueret. Reuersus Olysipponem, incredibilem lætitiam cunctis attulit, qui illius desiderium minimè ferendum existimabant. Principio insequentis anni, rursus eadem consilia de transmissione in Africam, vt bellum per se Mauris inferret, suscepit. Itaque milites conscribi, classem comparari, rei frumentariæ prouideri iussit. Sed hunc illius conatum agrorum vastitas impediuit. Primo enim vere imbres immodici, & tempestates assiduæ, segetes corruperunt. Primò igitur caritas annonę, deindè fames, non modò homines tenues & egentes, sed etiam diuites afflixit. Multi herbarum radices euellebant, & res alias, quas nunquã

ANNVS à Christo nato, 1503

Fames in Lusitania

gustari posse cogitârant, sibi comparabant, vt illis sustentarentur. Indè propter ciborum noxiam vim, & corrupti & infecti aeris intemperiem grauissimi morbi consequuti sunt. Quod cùm cerneret Emmanuel, omnem bellicæ rei apparatum necessitate compulsus omisit, & totam industriam in re frumentaria comparã da ponendam arbitratus est. Ex Gallia igitur & è Britania magnam vim frumenti importandam curauit, qua Regni inopiam subleuaret. Hoc anno sex naues in Indiam misit, tribus quidem Alfonsum Albuquerciũ, alijs verò tribus Franciscum Albuquercium illius fratrem patruelem præfecit. Aliam deinde classem Gundissaluo Coelio commisit, qua regionẽ à Caprale exploratam, quam Brasiliam vocant, perlustraret. Sed nauigandi in regionem parùm cognitam imperitia factum est, vt Coelius ex sex nauibus quatuor vadis allisas amiserit, atq; duas tantùm plenas illis rubris lignis, quæ tellus passim fert, & psittacis, atque simijs in patriam reduxerit. Hoc eodem anno alias duas naues misit Emmanuel in regiones sub Septentrionibus sitas, vt tentarent, possetne quidquam de casu, quo duo fratres, viri nobiles & impigri, aut mortui, aut capti fuerant, explorari. Res enim sic acciderat. Gasper Corteregalis cùm esset egregiè fortis, & gloriæ cupiditate vehementer incensus, ad sui nominis memoriam posteris aliquo facto memorabili prodendam pertinere arbitratus est, aliquas terras incognitas peruestigare. Et quia videbat, omnia fermè littora, quæ ad Austrum spectabant, esse iam nostrorum nauigationibus exploratè cognita, animum ad ea perlustranda, quæ ad Septentriones pertinebant, applicuit. Itaque suis sumptibus nauem instruxit, & commeatu, & armis, & nautis, & militibus egregiè munitam. Anno autem M D. Olysippone profectus, cursum in Septentrionalem plagam direxit. Ad terramque tandem peruenit, quam propter singularem amœnitatem, viridem appellauit. Homines, vt ipse postea referebat, sunt barbari & inculti, colore candido: qui tamen color ætate propter magnitudinem

RES INDICAE. Classis in Indiam et Brasiliam missa.

RES EVROPEAE

Corteregalis nauigatio ad Septentrionẽ prima.

Terra viridis einsque incolæ.

nem frigoris infuscatur. Valent plurimùm celeritate, sunt iaculandi peritissimi: iaculis vtuntur in summo perustis, quibus coniectis hostes ita traijciunt, atque si ferro armata fuissent, Pellibus animantium vestiutur, antra colunt, aut humiles casas stramentis tectas excitant, in quib. habitent Nulla religione astricti sunt, auguria tamen sequuntur. Vxores legitimo sibi matrimonio copulant. De fide & pudicitia vxorum valdè solliciti sunt, cū sint natura suspiciosi. Cortteregalis in Portugaliam reuersus, cùm ad spem multò plura cognoscē di saperetur, rursus anno, M D I. se in candem regionē contulit, vt latiùs littora illius omnia peruagaretur, & gentis mores & instituta perdisceret. Sed quid illi acciderit, aut quo fato absumptus fuerit, nunquam sciri potuit. At frater illius Michael Cortteregalis, qui magnū apud Regem locum tenebat, amore fraterno ductus, vt fratrem inquireret, anno M D II. duas naues instruxit, quibus in easdem oras nauigaret. Sed nec is vltra comparuit. Emmanuel autem cùm homines nobiles, quos plurimi ob egregiam vtriusque indolem faciebat, ita absumptos animaduertisset, id ægrè admodum tulit: & quod erat boni Principis officium, nihil omittendum ratus est, ex quo posset intelligi, quo genere mortis obijssent, vel quibus custodijs arcerentur. Sed cùm naues omnia illa maria peragrarent, nihil de illorum exitu cognoscere potuerunt. Itaque & illi fratres periêre, & tellus simul nomen amisit, & pro tellure viridi, tellus Cortteregalium appellari cœpit. Cùm verò alius eorum frater natu maior, nomine Vascus Ioannes Cortteregalis, Regiæ præfectus, aliqua tenui spe de fratrum vita teneretur, eandem nauigationem suscipere instituit: sed fuit à Rege prohibitus, nè sine vllo fructu se in eundem casum demitteret. HOC anno postquam Albuquercij in Indiam iter nauibus sibi, vt dictum est, attributis susceperunt, Emmanuel concilium regni totius indixit, vt populorum fidem sacramento Ioanni suo legitimo hæredi, vt fieri in Hispania solet, obligaret. Quod summa omnium voluntate

Cortteregalis secunda ad Septentriones nauigatio.

Comitia regni Lusitanici, eorūque decreta.

luntate factum est. Fuerunt præterea in hoc concilio multa populis salutaria, quæ concilium flagitauerat, instituta. Fuit præterea à populis Rex adiutus certo pecuniæ numero in sumptus, quos in Africano bello faciebat. Gama verò postquam promontorium Bonæ spei flexit, classem diuisit. Vincentio Soderio vndecim naues attribuit, vt Mozambiquem contenderet, ibique illum præstolaretur: quatuor autem sibi reseruauit, vt cum illis Zofalam peteret, regionisque situm & naturam cognosceret. Ibi fuit à gentis illius Principe liberaliter acceptus, & amicitia inter vtrunque constituta. Cùm tamen è sinu egrederetur, nauem vnam ad vada allisam in ipsius æstuarij faucibus amisit. Homines verò, & omnia, quæ erant in illa, fuere in alias naues imposita. Indè Mozambiquem profectus, cum vrbis Principe atque rectore collocutus est. Iam enim ille, qui nostris necem comparabat, abscesserat, & alter in locum illius fuerat substitutus, à quo Gama fuit perbenignè acceptus. Dederat autem Gama Soderio curã, vt interim dum ille Zofalam diuertebat, nauẽ in portu Mozambiquensi ædificaret, ex his, quas Portugalenses Carauellas appellant, ad quam efficiẽdam fuerat è Lusitania in ea classe materia comportata. Quarum forma hæc est. Carchesijs carent: antennas non habẽt trãsuersas ad pares angulos, sed obliquè paulùm infra summum malis alligatas. Vela sunt in speciem trianguli facta, cuius basis non multum ab infimis armamentis eminet. Antennæ sunt in infima parte, qua secundum latera nauis obuersantur, instar mali, crassiores: indè paulatim attenuantur ad summum. Hoc autem nauium genere Portugalenses propter nimiam celeritatem in rebus bellicis vtuntur. Antennarum namque partem infimam facillimè vel ad proram, vel ad puppim versant, vel in medio latere nauis alligant: & nũc à dextera ad læuam, modò à læua ad dexteram celerrimè detorquent: & vela, quæ quidem sunt ex imis angulis, qui sunt Antennis oppositi, colligata, facillimè vel laxant, vel contrahunt, prout nauigationi expe-

RES INDICAE.

Zofalæ Principis fœdus cum Lusitanis.

Nauium quas Carauelas vocant, descriptio.

expedire vident: & quocunque ventus se dat, eò velorũ sinus sine vlla mora conficiunt, omnesq; ventos excipiunt, ita, vt sæpenumerò à lateribus impulsæ rectum cursum commodissimè teneant, eodemq; vento, mutata subitò velificatione, in contrarias partes incredibili celeritate deferantur. Ad hanc igitur formam curauit Gama, vt nauis ædificaretur, quæ per oram illam discurreret, & quanta maxima posset, incommoda hostibus Christiani nominis importaret. Cum hac etiam naue suis adiuncta Quiloam contendit. Eò cùm peruenisset, Stephanus Gama cum illis quinque nauibus quibus præerat, ad portum similiter accessit. Erat ad hanc rationem classis decem & nouem nauium. Nam nauis vna, cuius præfectus erat Antonius Campensis, ventis aduersis in longinquas partes iactata, minimè comparebat. Rex maxima formidine perterritus, ad Gamam supplex accedit. Gama illum vinculis propter iniurias nostris illatas alligauit. Is cum veniam flagitaret, eo fœdere emissus fuit, vt certum pondus auri tributi nomine, Regi Emmanueli quotannis penderet. Huius autem fœderis obsidem dedit Mahumeten Anconium, virum singulari authoritate præditum, & q post Habrahemum regem, secundum dignitatis gradũ in locis illis obtinebat. At Habrahemus cùm se liberatum cerneret, aurum, quod erat pactus, minimè dissoluit: vt simul aurum retineret, & Mahumeti necem hac fraude moliretur. Putabat enim fore, vt Gama perfidia illius offensus, Mahumetem interficeret. Illum namq; pessimè oderat, quamuis odium animo conceptum amicitiæ simulatione tegeret. Erat enim Habrahemus homo maleficus & iniustus, & Regem, qui ante illum fuerat, per insidias occiderat, vt ipse regnare posset: & omnes homines, in quibus acris animi vim & industriam cernebat, suspectos & inuisos habebat: à Mahumete verò præcipuè sibi malum formidabat. At Mahumetes cum Habrahemi perfidiam sentiret, Gamæ fraudem, quam sibi ab homine profligatissimo fieri suspicabatur, aperuit, & de suo aurum persoluit. Quo facto

Classis 19. nauium Lusitanorum.

Quiloæ Rex à Gama cõiectus in vincula.

Habrahemi Quiloæ Regis perfidia aliaque scelera.

Gama illum missum continuò fecit. Inde Melindem ire contendit. Eò tamen propter æstus maximis ventis incitati vehementiam, naues conuertere non potuit. In sinum verò, qui Melinde circiter triginta millia passuum aberat, delatus est. Eò misit Rex ad illum quendam ex exulibus, nomine Lodouicum Mouram, quẽ Capralis reliquerat, vt eum salutaret, & quæreret, an opera sua aut opibus indigeret. Indè Gama, postquam aquationi & rei cibariæ prouidit, in Indiam transmisit. Cùm verò non longè esset à continenti, ingentem nauem, rebus omnib. ad dimicandũ instructissimam, cõspicatus est. Erat autem nauis illa Sultani Aegyptiorum Imperat. & Calecutio zingibere, pipere, cinnamomo, & alijs ingentis pretij mercibus onerata veniebat, & Mecam cursu petebat, vt ibi multos, qui religionis gratia Mahumetis sepulchrum inuisere cupiebant, exponeret. In eam Gama confestim inuectus est. Arabes & AEgyptij multò acrius, quàm credi poterat, restitêre. Tanta verò contentione dimicatum est, vt prælium fuerit ad principium diei sequentis perductum, cùm vniuersa classis vnam tantùm nauem oppugnaret. Nec enim nostri eam deprimere, antè quàm spoliarent, volebant: & illi cùm sibi moriendum esse putarent, vt non inulti caderent, laborabant. Irrumpunt tandem Lusitani, supra trecentos homines ferro concidunt, pueris tantùm parcunt: prædam ingentem capiunt, & nauem coniectis facibus inflammant. Indè Gama Cananorem vehitur, vbi Regi legatum, quem ad Emmanuelem miserat, tradidit, & simul munera, quibus Emmanuel illum donabat, deferenda curauit: quibus ille supra modum lætatus est. Indè Calecutium petere instituit. In eo cursu parones aliquot Calecutienses cepit, in quibus inerant ad quinquaginta ex Calecutiensibus ciuibus, quibus omnibus catenas iniecit. In portu tandem classem constitui iussit. Venit autem ad illum Arabs quidam, vestitus eorum habitu & cultu, qui disciplinam Diui Francisci se tenere profitentur. Cùm verò fuisset ad Gamã perductus, se Mahumeta-

Melindij Regis ad Gamam nuncius.

Ingẽs Aegyptia nauis à tota Lusitana classe ægrè capta.

Parones aliquot Calecutiẽses captæ.

Subdola Calecutiẽsis Regis ad Lusitanos de pace legatio.

num esse fassus est: illamque vestem induisse, eò quòd vereretur, nè sibi aditus alia ratione ad classem minimè pateret. Vestis autem erat vnius ex illis monachis, qui cum Ario Correa ceciderant. Arabs denunciat Gamæ, Calecutij Regem esse pacis & amicitiæ cum Lusitano Rege cupidissimum, molestissimeque tulisse facinus illud, quod homines Arabes, quos imperio minimè continebat, in Lusitanos admiserant. Gama respondet, neque se à fœdere pacis abhorrere. Et idcircò iussu Regis Emmanuelis eò se contulisse, vt pacem, si fieri posset, cum illo certo fœdere confirmaret. Si igitur pacem habere vellet, voluntatis suæ signum aliquod daret, atque in principio omnia, quæ fuerant Lusitanis erepta, cùm Correa fuit interfectus, statim restitueret. Multis autem nuncijs vltrò citroque missis, nihil, quod in rem esset, à Rege fiebat. Intellexit Gama, omnem Regis animum in fraudibus versari, nec ad vllam stabilem & firmam concordiam adduci posse. Quod cùm videret, dixit, si non omnia sibi continuò redderentur, se Malabares illos, quos vinctos habebat, in Arij Correæ vltionem crudelissimè necaturum. Rex nullum ad hanc comminationem responsum dare voluit. Gama omnes vinctos suspendi iussit, præcisisque manibus atque pedibus, cadauera vni ex paronibus, quos ceperat, imponi cum literis, quibus Regi bellum indicebat, & tam ei, quàm omnibus, quibus ille imperabat, ferro flammaque minabatur. Paronem deindè propè terram remulco subduci suis imperauit. Rex vbi literas nimis asperè & ferociter scriptas accepit, suosque crudelem in modum necatos & dilaceratos animaduertit, maximo animi motu perturbatus est, omnisque ciuitas lamentis se dedidit. At Gama propiùs terram naues statui iussit, & postridie, vbi primum diluxit, tormentis vrbem acerrimè conquassari præcepit. Multæ domus dirutæ, & ædes regiæ, quæ erant propè littus, euersæ: multique mortales occisi sunt. HAC re gesta, Cochimum rectà contendit, & Vincentium Soderium cum sex nauibus, qui totam illam oram in-

Bellum Calecutio Regi, necatis prius captiuis, à Gama indictum.

Calecutium oppugnatur.

festam

festam redderet, ibi reliquit. Vbi Cochimum peruenit, Lusitani, qui apud Regem manserant, ad eũ continuò venêre, & quanta humanitate fuerant habiti, & quam singulari vigilantia contra Saracenorum insidias defensi, exposuêre. Rex eum continuò per vnum è suis domesticis, qui magnum apud eum locum tenebat, honorificè admodum salutauit. Cum eo Gama cõstituit, vt postero die Rex locum deligeret, quem magis opportunum ad colloquium vtriusque iudicaret. Velle namque se illi mandata Regis Emmanuelis explicare. Et interim misit Emmanuelis nomine munera ad illum partim aurea, partim argentea, & auream præterea coronam. Rex contrà, vt cum Emmanuele magnificentia certaret, enixè contendit. Et cùm alia multa, tum duas aureas armillas gemmis distinctas, & vnam pergrandem gemmam ad Gamam ferri iussit, quam illius nomine Regi Emmanueli deferret. Fuit postridiè colloquium cum non mediocribus amoris mutui signis inter eos institutum. Non multis pòst diebus veniunt ad Gamam legati ex Christianis illis, qui Cranganorensem vrbẽ incolebant. Legationis autem hæc summa erat. Se gratias dignas Christo Optimo Maximo pro tam singulari beneficio non posse vllo modo persoluere. Id enim adepti fuerant, quod nullo vnquam pacto fieri posse crediderant, vt ex tam longinquis regionibus Christiani tantis virtutibus ornati, ad eas terras peruenirent. Se velle deindè Emmanueli seruire, nullumque alium dominum in terris agnoscere. Idcircò Gamam orare & obsecrare, vt nomine regis optimi & inuictissimi eos omnes in fidem reciperet. Gama manus in cælum sustulit, eosque ad spẽ multò felicioris conditionis excitauit: fidemq; dedit, se pugnaturum, vt omnes Lusitani Duces, qui deinceps in Indiam à Rege mitterentur, eos à tyrannide perditorum hominum, & Saracenorum iniurijs tuerentur. Legatis dimissis, Gama, vt naues iustum onus acciperent, operam strenuè nauabat. Interim verò vnus ex Brachmanis, quibus Calecutij Rex multùm vtebatur, venit

Emmanuelis ad Cochimi Regem munera.

Gamæ cũ Rege Cochimi colloquium.

Cranganorensium Christianorũ ad Gamam legatio.

Subdola Brachmani

ad Gamã pro Calecutio Rege legatio.

venit ad Gamam cum duobus adolescentibus, ex quibus vnus erat eius filius, alter sanguine ei valdè coniūctus. A Gama autem postulabat, vt illos adolescentes in Portugaliam duceret, vt literas Latinas discerent, & religionem Christianorum, & disciplinam, & instituta cognoscerent. Gama illius postulatis satisfacere visus est. Sed postquam is se penitùs in Gamæ familiaritatem insinuauit, tunc apertè significauit, quòd in principio confiteri minimè ausus fuerat: nempè se Legatum Calecutiensis Regis esse: ab eoque missum, vt ostenderet, nihil ardentius illum optare, quàm vt pax inter eos sanctissimo fœdere cōciliaretur. Paratum esse Regem non modò ad bona Lusitanorum reddenda, sed ad omnia hominis amantissimi officia cumulatè præstanda: Gamamque orare, vt inimicitiarum memoriam deponeret, & satisfactionem acciperet. Quod verò ad aromatum onus attinebat, nec alibi plura, nec minore pretio reperiri posse. Proindè si vellet naues Calecutium ducere, futurum, vt ex animi sententia, quod in rē esset, feliciter administraret. Gama voluit, an Regem admissorum flagitiorum aliqua ex parte pœniteret, experiri. Itaque classe Stephano Gamæ interim commissa, & Brachmana pro obside relicto, Calecutium cū duabus tantùm nauibus proficisci maturauit. Vbi Calecutium peruenit, duos illos adolescentes ad Regem misit, qui vltrò citroque commeabant, & pacis conditiones à Rege ad Gamam, & ab illo rursus ad Regem deferebant. Rex tamen insidias comparabat. Arabes enim cum eo magnis vocibus expostulare, animumq; illius in nostros incendere minimè desistebant. Is cùm neque fidem coleret, neq; constantiam vllam retineret, & copias, quas Gama eo tempore habebat, valdè contemneret, Arabum vocib. inductus, quàm maximo silentio fieri potuit, xxiiij. parones instruxit, qui Gamam improuiso adorirentur. Quod summa quadam celeritate factum est. Itaque in Gamam festinantes incurrunt. Gama re adeò repentina perculsus, anchoras præcidi, velaq; fieri, confestim

Calecutij Regis dolus & incōstantia.

ius-

iussit. In hoc discrimine res erat, cùm subitò Eurus paulò vehementior nauem à terræ conspectu beneficio cælestis numinis abstraxit. Parones tamen nihilo secius Gamam & remis & velis insequebantur. Sed accidit, cùm iam appropinquare viderentur, vt Vincentius Soderius cum classe, cui præfectus erat, occurreret. Gama namque cùm aliquid suspicione de fraude illa assequeretur, quamuis non ita subitò id scelus conflari posse existimaret, vnam ex nauibus ad illum miserat, vt Calecutium properaret. Gama adiuncta sibi Soderij classe, naues in hostes conuertit, & in eorum classem nimis acriter inuadit. Aliquot autem paronibus depressis, & multis ex hostibus occisis, reliqua classis disiecta atque dilacerata, fuga salutem petere constituit. Gama deindè Cochinū reuersus, Brachmanam suspendi iussit. Adolescentes euaserunt, propterea, quod in terram descenderant, antequam vllum fieri posset tam sceleratæ coniurationis indicium. Calecutij Rex cùm cerneret, nec insidias illi, neque vim, vt cogitârat: processisse, alia ratione perniciem comparare Lusitanis instituit. Literas enim ad Cochimi Regē misit, quibus illum rogabat, vt sibi Lusitanos traderet. Ad hoc autem scelus, eum ingentibus promissis impellere con tendebat: contrà, si id facere recusaret, quæ pericula illi intenderentur, exponebat, & minas etiam iactabat. At Rex Cochimi se vehementer admirari respondit, quomodo tam illustri Regi in mentem veniret, Reges alios in fraudem impellere. Minimè namque ad Regis officium pertinere, fidem violare, & eos, qui se illi com miserant, prodere. Vt enim nihil erat magis regium fidei stabilitate & constantia: ita nihil esse perfidia magis à regijs moribus & institutis alienum. Fide namque gloriam comparari: perfidia verò maculam dedecoris sempiterni omnibus, qui eam frangerent, maximè verò si Reges essent, inuri. Et idcircò se minimè regem arbitrari eū, qui fidem sanctam non haberet. Nō enim imperium summum, sed virtutem imperio dignam, reges efficere. Se verò id minimè facturum, quam-

Lusitani diuinitus ab hoste liberati.

Calecutiēsis classis fuga.

Noua Calecutij Regis in Lusitanos techna.

Regis Cochimi ad Calecutiēsis Regis literas respōsum.

quamuis certò sciret, esse sibi è regni statu propter fidei constantiam demigrandum, & maximum periculum vitæ subeundum. Nullam enim vnquam potentiam, nec vllam vitæ iucunditatem se officio antiquiorem duxisse. Institit nihilominus Calecutiensis, & ter in eandem sententiam literas, partim præmijs alliciendo, partim minis exterrendo, ad Cochimensem dedit. Is tamen in eadem perpetuò sententia permansit. Hoc autem Gamæ Cochimensis, quamdiu nuncij hæc cum illo agebant, indicare noluit, nè illius animũ aliqua sinistra suspicione conturbaret. At postquam Calecutiensi spes illius corrumpẽdi omninò præcisa fuit, tum demum quantis fuerat machinis oppugnatus, Gamæ significauit. Gama gratias egit, quas debuit, &, vt omitteret timorem, admonuit. Se namque eam classem in India relicturum, quę facilè posset perfidi Regis immanitati resistere. Indè profectus est Cananorem cum tredecim nauib. oneratis, vt alias tres, quæ in Cananoris portu erant ad anchoras deligatæ, vt onus similiter acciperent, cum ea classe cõiungeret. Sed cum non amplius duodecim passuum millib. Pandarane abesset, viginti nouẽ naues, quas Calecutij rex ad illius perniciem armis, & telis, & militib. instruxerat, offendit. De consilio reliquorum ducum, cum ea classe pugnare constituit. Vincentium verò Soderium, & Petrum Raphaelem, & Iacobum Petreium, eò quòd illorum naues essent minus oneratæ, vt in principio prælium committerent, in prima acie collocauit. Illi impigrè imperata conficiunt, & in duas naues Arabũ, quæ reliquas antecedebant, incurrunt. Qui erant in nauibus, antè quàm Gama appropinquaret, exanimati metu, sese in mare deijciunt, vt nando confugiant. Nostri in scaphas repentè desiliunt, & supra trecentos homines in medijs fluctibus interimunt. Reliqua classis cùm duas illas naues interceptas, & homines occisos animaduertisset, conuersis proris se in terram trepidè recipiunt. Eas Gama insequutus, propter oneris impedimentum consequi minimè potuit. Nostri cùm na-

Cochimensis Regis in fide constãtia.

Pãdarane

Classis Calecutiensis 29 nauiũ.

Pugna naualis, & Lusitanorum victoria.

ues

nes spoliarent, signum ex auro factum, in speciem mõstri cuiusdam similem figuratum, inuenerunt. Pondus erat librarum quadraginta. Pro oculis habebat in fronte duos ingentis pretij Smaragdos: similiter Pyropum miræ magnitudinis, instar prunæ incensæ collucentem, in pectus inclusum gestabat, & pallio aureo amiciebatur. Nauibus exinanitis, Gama ignem implicare continuò præcepit, vt in conspectu classis hostilis exustæ terrorem inijcerent. Indè Cananorem petijt, & cum Rege fœdus percussit, quo cautum est, nè vnquam Cananoris Rex bellum cum Rege Cochimẽsi gereret: néve vnquam cum Rege Calecutij de Cochimi pernicie coniuraret: neque, cum Calecutiensis in Regem Cochimi bellum compararet, illi suppetias vllas mitteret. Illius deindè fidei Lusitanos, qui erant negotia Emmanuelis Regis administraturi, commisit. INDE digressus est xxviij. die mensis Decemb. anno à CHRISTO nato. MDIII. Vincentium verò Sodetium reliquit cum sex nauibus: cui hoc munus assignauit, vt à Regibus amicis pericula propulsaret, & cõtinenter cum hostibus bellum gereret: & si cerneret bellum à Calecutij Rege Cochimensis regni finibus inferri, Calecutiensis impetum, quoad posset, à Cochimi rege reprimeret. Si verò vsque ad Februarium mensem nihil hostile geri videret, tum in Arabicum fretũ nauigaret, vt Arabes acerrimo bello contunderet. Indè Mozambiquem petijt, vbi aquationi & commeatui prouidit. Cum verò à promontorio Bonæ spei non procul abesset, aduersa tempestate iactatus est, & nauis Stephani Gamæ à reliqua classe segregata, eundem tũc cursum tenere non potuit. Gama tandem Kalen. Septembris, anno MDIII. in portum Olysipponis cum duodecim nauibus onustis feliciter inuectus, nõ modò Regem, sed omnes regni Proceres, & vniuersam Remp. ingenti gaudio cumulauit. Post sex dies Stephanus Gama vsus eadem felicitate nauigandi, portum similiter ingressus est. IN Africa sub id tempus hæc acciderunt. Caserquibirium oppidum est in Mauritania-

Signum monstri aureum.

Gamæ cũ Rege Cananorensi fœdus.

Gamæ discessus ex India.

Gamæ classis tempestate disiecta.

Gamæ in Lusitaniã reditus.

RES AFRICANAE.

Caserquibirium oppidum.

ritania Tingitana, non ita longo interuallo à Gaditano freto disiunctum, quod aquis fluuij Lixi alluitur. Fluuius quidem non valdè magnus est, sed cum aquis pluuijs impellitur, ita redundat, vt in oppidum sæpè impetu concitetur, & influat. Hanc ciuitatem aiunt ædificatam fuisse à Manzore Marroquiensi Imperatore, qui Regis simul & Pontificis, vt reliqui, quos Arabes Mahumetani Caliphas appellabant, munus & officium sustinebat. Ciues fontibus & puteis carent: cisternis tantū & aqua dicti fluminis vtuntur. Est tamē vrbs illa à multis mercatorib. & viris nobilib. frequentata. Florebat in ea philosophiæ studium, artiumque bonarum gymnasium, ita, vt multi vndque in eam excolendi ingenij gratia conuenirent. Erat præterea ingētis Aedis hospitalis nomine celebrata, in qua multi egentes & peregrini varijs morbis impliciti curabantur. Regio circumcirca multis arboribus & oleribus abundabat, hortosq; habebat egregiè consitos. Tellus est fertilis & opima, ita, vt cum trigesimo frequenter efficiat. Rex Fessensis, postquam Arzila fuit, opera & virtute Alfonsi, hoc nomine quinti, Portugaliæ Regis expugnata, hanc vrbem munierat, multisq; præsidijs cinxerat, illiusque custodiam ducibus assignauerat, qui inde crebras excursiones in fines Arzilæ faciebant: quod Emmanuel indignè patiebatur. Itaque scripsit ad Ioannem Menesium, qui, vt dictum est, Arzilæ præerat, vt continenter cum illa bellū gereret. Erat eo tempore vrbis Tingitanæ præfectus Ioannes ille Menesius Taraucensis Comes, qui, vt suprà memorauimus, auxilium contra Turcarum Imperatorem Venetis iussu Regis attulerat. Menesius igitur, vt, quod sibi præscriptum fuerat, commodius efficeret, gentilem suum Taraucensem Comitem ad societatem facti, quod in animo habebat, per literas inuitabat, & quid ab illo fieri vellet, exposuit. Comes Tingi profectus cum ducentis equitibus Arzilam contendit: Menesius equites ducentos & quinquaginta satis ætres reduxit. Ita coniunctis copijs, magno silentio Cæserquibirium versus

Manzor Marroquiensis Calipha.

Bellum Caserquibirio à Lusitanis illatū.

ſus iter ſuſcipiunt: media fermè nocte in pontem perueniunt, qui abeſt Arzila circiter triginta paſſuũ millia. Sed ibi exploratores hoſtium fallere minimè potuerunt. Vrbis præfectus vbi id reſciuit, ſignum belli dare, & claſſicum canere, & milites euocare iubet: & prima luce cum omnibus copijs, quas habebat, collem prope vrbem inſedit, qui collis voluptarius ab illis nominatur. Ibi aciem ſuo more inſtruxit, & noſtris pugnandi poteſtatem fecit. Comes Meneſius de Meneſio per nuncium quæſiuit, quid illi de exercitu hoſtium videretur. Benè, inquit. Quod enim inuenire cupiebamus, offendimus. Ibi igitur cum nemo prælium inire recuſaret, vterq; Meneſius ſuos inſtruxit, & in hoſtes ſigna inferri præcepit. Hoſtes interea velitari, & leuibus pugnis certare, & varijs curſibus noſtros laceſſere cœperunt, vt ordinem, quo erant inſtructi, ardore pugnandi desererent. Sed vbi neminem extra ordinem velle dimicare vident, & ipſi conferti, vt in noſtros impetum daturi viderentur, è colle paulatim deſcendere incipiunt. Noſtri collem ſubeunt, & hoſtes aggrediuntur. Illi confeſtim terga vertunt. Noſtri illos inſequuntur, & centum & octoginta ad portas occidunt. Ciues metu perterriti, portas occludunt. Cùm multos ex ſuis reciperẽt, multos tamen excluſerunt. Timebant enim, nè noſtri in hoſtium tergis hærentes, vrbem vno impetu caperent. Qui excluſi fuerant, deſperatione commoti, globum efficiunt, & in noſtros impetum faciũt. Prælium redintegratur, multi ex Luſitanis aut ex equis cadunt, aut vulnerantur. Odoardus Meneſius Comitis Tarаucenſis filius in facie vulnus accepit, & Petrus Leitanus eodem etiam in loco vulneratus fuit. Sed cum à reliquis eis, qui ceciderant, ſubſidio occurſum fuiſſet, nemo interfectus eſt. Ducibus autẽ viſum fuit, exercitum ruſus eodem ordine reducere. Cùm autem in pontem paruum, qui ab oppido duo millia paſſuum aberat, perueniſſent, oppidi præfectus cum nongentis equitibus eos inſequutus eſt. Noſtri pontẽ tranſierunt, & in campi planicie acie inſtructa hoſtes

Luſitanorum cum Mauris pugna.

Barbarorũ fuga.

Prælium à victis redintegratum.

expectabant, vt si pontem transire conarentur, antè, quàm omnes copiæ traductæ fuissent, in earum partẽ impetum ferrent. At hostes cùm id metuerent, pontẽ transire noluerunt, nisi postquam nostros à ponte lõgo interuallo secessisse conspicati sunt. Interim vndique Mauri confluebant, & quò longius progrediebantur, eò magis eorum numerus augebatur. Illi igitur ferociùs instare, & nostros audacius insequi, & acriùs oppugnare cœperunt, donec ad pontem alterum peruentum est. Iam eo tempore præfectus hostium mille & trecentos equites sub signis habebat. Cùm Mauri arbitrarentur, fore, vt Christiani in pontis transitu tumultuari, & trepidare, & institutum ordinem deserere cogerentur, longè secùs euenit. Neq; enim primum agmen maiore ordine, quàm nouissimum, in quod hostes incursabant, transijt. Itaq; traductis copijs, duces, acie rursus instructa & explicata, hostibus pugnandi facultatem præbuerunt. At illi pontem transire minimè ausi sunt: & retrò se in vrbem, & in vicinos pagos contulerunt. Ex nostris autem nemo desideratus fuit.

Alia in Mauros excursio.

Non multis pòst diebus vterque Menesius copias eduxit, vt in Maurorum multitudinem, quæ non procul Alcasserquibirio in certis pagis propè flumen habitabat, improuiso irruerent. Sed illi transfugæ cuiusdam indicio, qui erat è Gallia Belgica oriundus, eadem nocte certiores facti, diffugiunt. Christiani tamen ad quinquaginta ex his, qui nondum se recipere potuerant, occiderunt, & totidem captiuos abduxerunt. Deindè cùm exercitum reducere vellent, magnus hostiũ numerus in eos inuehitur. Christiani ita pedem referebant, vt identidem agmine facto in hostes incitati, multos occiderent. Illi vicissim in Christianos incurrentes, non mediocre detrimentum illis inferebant.

Petri Sousæ periculũ in pugna.

Fuit in hac pugna Petrus Sousa vir fortissimus in magnum discrimen adductus, cùm suos ordine reducere, & ab hostibus [illegible]ri contenderet. Quamuis aũt pugna pro numero militum nimis atrox extiterit, quatuor tantùm è Christianis ab hostibus interfecti sunt. Itaque

que nostri, hostibus inuitis, cum præda Arzilam peruenere. Hoc eodem anno cùm Menesius accepisset, in monte, qui aberat Arzila passuum viginti millia, mulieres eximia pulchritudine à fortissimis militibus, qui eas nimis ardenter amabant, asseruari, constituit eò proficisci, vt illas caperet, Reginæque Mariæ dono mitteret. Sed erat illi iter per multos pagos maximo cum periculo faciendum. Sub noctem igitur densis tenebris & caligine, propter tempestatem, quæ vigebat, inuolutam, cum ducentis equitibus eò tanto cum silentio contendit, vt omnes falleret, & de tertia vigilia in montis illius frequentissimum pagum perueniret. Ibi antè, quàm hostes illius aduentum sentire possent, multas cereas faces, quas in eum vsum comportari iusserat, incendi præcepit, vt earum splendore Christiani cernere possent, quid esset in hostium trepidatione gerendum. Tum tubarum clangore, & armorum strepitu, tantus pauor hostes semisomnes occupauit, vt maxima eorum pars se repentè in fugam daret. Quidam tamen in vltimo illo vitæ discrimine, in quocunque loco institerant, fortissimè dimicabant. Mulierum verò plangores, & lugubres eiulatus, & hominum clamores in cælum sublati, omnes, qui vicinos pagos incolebant, de somno suscitauerunt. Sed ij cum neque quantus esset Christianorum numerus, neque quanta repentinæ illius calamitatis magnitudo, cognoscere possent, & omnia multò tristiora animis fingerent, nullumque ducem, quem sequerentur, haberent, non modò auxilium non tulerunt, verùm cum liberis & mulieribus summam in fugiendo celeritatem suscipientes, se in intimam montis partem, & in densissimas syluas abdiderunt. Nostri ex iis, qui erãt in armis, & pertinacissimè repugnabant, octoginta tantum, aut paulò plus occiderunt: sexaginta viros atq; fœminas ceperunt, & pagum sine vllius impedimento diripuerunt. Inter captiuas fœminas, aliquæ ex illis, quarum forma laudibus summis efferebatur, quarum præcipuè gratia nostri tantum periculum adierant, ab-

Periculosa de nocte in Mauros excursio.

Maurorum trepidatio & fuga.

abductæ sunt. Hac re gesta, Menesius exercitum reduxit, & dum nox fuit, nemo illum vestigijs persequi ausus est. At prima luce magnus hostium numerus impetum in illum tulit. Sed tam singulari ordine Menesius exercitum reducebat, vt minimum detrimentum ab illis acciperet. Magnum tamen aliquot in locis periculum nostris intentum fuit, & vtrinq; magna contentione pugnatum, multiq; ex nostris sauciati, & equi etiam vulneribus concisi, ipseq; Menesius in summum vitæ discrimen iniectus: nemo tamen ex Christianis desideratus fuit, & ita cum omni præda domum rediêre.

Menesij discrimen.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI, *virtute & auspicio gestis,*

LIBER TERTIVS.

RES INDICAE.

DVM hæc in Africa geruntur, in India Trimumpara (hoc enim erat Cochimi regi nomen) maximis motibus agitari cœpit. Calecutij namque Rex delectum habere, & maximas copias parare instituit, vt illum propter amicitiæ fœdus, quod cum Portugalensibus icerat, & regno & opibus eucrteret. Multi fuere in Trimumparæ con-

consilio, qui illi persuadere conabantur, vt Portugalenses, quos in fidem è Gamæ manu receperat, Regi Calecutij traderet, & paucorum hominum externorum, & ab illius institutis abhorrentium, interitu, salutem suam atque totius regni redimeret. Quod consilium nō modò non accepit, sed in eos, qui id suadebant, asperis verbis inuectus est. Dixit præterea, non esse tam hostilem Calecutiensis animum, qui eum regno spoliare, & vita priuare conabatur, quàm eorum, qui eum, vt fidē proderet, admonebant. Vitæ namq; spacium breue esse, regniq; vsuram exiguo termino definitam, perfidiæ verò maculam sempiternam. Idcirco malle exturbari regnō, & vitam in maximū discrimen inducere, quàm fidei parum sanctè cultæ infamia flagrare. In hac rerum perturbatione, Vincentius Soderius Cochimum cum classe peruenit. Cùm verò indè rursus abire constitueret, Iacobus Fernandus Correa, qui fuerat Cochimi à Gama relictus, vt, quod esset in rē Emmanuelis Regis, administraret, illum obtestatur, nè vellet eo tempore Regem amicum, propter Lusitanum nomen & gratiam in tanto periculo constitutum, deserere. Ea namque potissimum de causa in illis partibus cum instructissima classe relictum fuisse, vt ab amicis inimicorum impetum propulsaret. Recogitaret præterea, quantum esset in se dedecus admissurus, si ciues hostium immanitati proderet. Nec enim proditoris nomen in eos solùm conuenire, qui contra fidem suis pestem moliretur, sed in eos etiam, qui eos in rebus afflictis tueri nollent. Respondit, illud sibi negotium à Rege minimè datum fuisse, sed vt cum nauibus quæ ex Arabia in Indiam nauigarent, bellum gereret. Se nolle munus sibi impositum vllo pacto aut conditione negligere. At Correa rursus ait, non esse semper, quid rex imperauerit, sed potius, quid fieri voluerit, spectandum. Varios esse rerum euentus, & consilia pro rerum incidentium nouitatibus immutanda. Non fuisse verò eam Regis optimi mentem, vt is regis amici, & suorum salutem negligeret; sed cum esset otium à vi-

Trimumpare Cochimi Regis erga Lusitanos fides.

Soderij & Correæ de discessu ex India contentio.

vicinis hostibus, tunc alijs hostibus vltrò bellum inferrat. Hæc & alia multa in eandem sententiam cum diceret, & diuini numinis fidem imploraret, & huius postulati publicum testimoniū peteret, nihil tamen profecit. Valuit enim plus apud Soderium siue timor, siue prædæ ingentis spes, quàm fides aut officiū. Itaq; profectus inde Solis occasum versus, angustias Arabici sinus obsedit. At Naubeadarimus, iuuenis & natura disertus & Brachmanarū disciplinis eruditus, sororis Regis Calecutiensis filius, qui erat gētis legibus vnicus illius hæres, cùm bellum ab auunculo susceptum improbaret, huiusmodi apud illum orationem habuisse dicitur.

Naubeadarimi ad Calecutij Regem de bello aduersus Lusitanos oratio.

Quanuis ætas mea ad consilia accipienda, quàm danda, magis opportuna videatur, ex vna tamen parte amoris vis, ex alia periculi magnitudo me stimulat, vt quæ sentio de summis rebus, aperiam. Es enim tu mihi auunculus natura, amore verò penitùs insito pater amantissimus. Accedit quòd si sinistris consilijs regni tui opes fuerint cōminutæ, maximis ex eo casu incommodis afficiendus sum: si verò regnum salutaribus cōsilijs fuerit stabilitum, id etiam in meam vtilitatem cedet. Idcircò te suppliciter oro, vt orationem meā, quasi hominis tecum & natura, & amore, & periculi societate coniunctissimi, ad aures admittas. Si aliquid commodè dixero, id velim comprobes: si secus euenerit, tunc id facies, quod ex re magis esse iudicaueris. Bellum maximum in Trimumparæ exitium comparas. Minimè mirandum est, cùm sit admodum vsitatum Regibus, inter se bello contendere. Sed causam belli videamus. Bella enim, quæ sine legitima causa suscipiuntur, diros plerunque exitus habere solent. Quid igitur? Num tributum pendere recusauit? Num in fines regni tui armis inuasit? Num de pernicie tua coniurationem fecit? Minimè. Quid ergo dictu saltem speciosum potes obtendere, cur contra illum tantum bellum moueas? Hoc certè dices, quòd homines in fidem receptos, tibi, vt imperabas, minimè tradiderit, in quos insitum contra gentem Lusitanam odium adhibitis tormentis expro-

promeres. Hoc igitur doles, quòd is ius gentium violare, & fidem prodere minimè voluerit. Quid igitur facies illis, qui contra diuinum & humanum ius scelera infinita suscipiunt, si tam infensum te illis præbes, qui nihil fide & officio antiquius arbitrantur? Nunquid beneficijs eos ornabis, qui supplicijs omnibus digni sunt? Minimè verò. Regium enim est, vindicare perfidiam supplicio, non conferre immanissimo sceleri beneficia. Sed dices, illum hostibus, qui tibi graues iniurias intulerunt, fauere. Te quantum possum oro, vt in bonam partem, quę sum de ea re dicturus, accipias. Nemo enim æquum est vt grauius ferat, si qua fuerit in maiestatem tuam hominum scelere offensio côncitata. Sed quod ad Lusitanos attinet, nihil, mea quidem sententia, gerunt, quod valdè vituperandum sit. Id enim faciunt, quod fortium hominum officium est. Offensi dolent, lacessiti pugnant, illatas iniurias acerrimè persequuntur. Si illi prius aliquod contra tuum statum facinus suscepissent, meritò pœnas de illorum improbitate repeteres. Sed nihil hostile gesserunt, imò vt postulato tuo satisfacerent, nauem cum ingenti præda captam tibi dederunt. At cùm ij, qui erant in terra, in fide atque patrocinio tuo conquiescerent, sine vlla causa proditi, spoliati, & crudelem in modum necati sunt. Non igitur illi, qui tam immane facinus vlciscuntur, sed qui causam tam repentinæ dissensionis attulerunt, malorum omnium, quæ sunt postea consequuta, æquum est, vt pœnam sustineant. Arabum mores diu pertulimus: eorum fraudes & insidias exploratè cognouimus: quam singulares mentiendi artifices sint, non ignoramus. Sed hæc omnia quandiu supplices erant, tolerari poterant. At nunc opibus, quas sibi in regno tuo parauerunt, tantos spiritus assumunt, vt ferri non possint. Iam imperium pati nequeunt, sed leges etiam tibi Regi potentissimo dare contendunt. Quam feri autem & quam feroces incedunt? Quanta fiducia animorum subnixi volitant? Quam impudenter se inferunt & intrudunt? Quam minaciter à te, quę volunt, effla-

efflagitant? Eò denique progressi sunt, vt si illos audieris, sit tibi regnum ex eorum arbitratu gerendũ. Quid enim postulant? Tolle de medio gentem nobis odiosam & inuisam, cur ita tandem: nunquid si admissa fuerit, vos continuò expellendi estis? minimè. Sed non possunt oculi nostri sustinere Christianæ gentis aspectum. Et præterea veremur, nè quæstus, quem antè faciebamus, illorum aduentu minuatur. Itaq; iam non humiliter poscimus, sed te pro iure nostro compellimus, vt tam delicato oculorum nostrorum fastidio, & auaritiæ tam immani, quæ nullis opibus expleri potest, cum tui regni periculo, & cum insignis turpitudinis infamia satisfacias. Inquiunt tamen, multùm salutis communis interesse, gentem in armis acrem ex Indiæ finibus exterminari. Quid ergo? Si paucos illos homines, qui apud Trimumparam sunt, extinxeris, continuò totum Portugalensium genus interimes? Non certè. Et eos, qui venturi sunt, in te multò acrius irritabis. Si igitur tam fortes sunt, quàm homines isti prædicant, dum, vt ab eis malum metuas, admonent, & terrorem tibi ex eorum armis incutiunt, multò certè tibi ad salutem melius est, eos amicos, quàm inimicos & infensos habere. Plerunque enim fit, vt qui hostes acerrimi sunt, iidem sint amici firmissimi. Vtrumq; enim ab eodem virtutis fonte profluit. Vereor autem, vt opibus tibi eorum viribus detractis, opes Cochimensis Regis augeantur, & multi tibi tunc in calamitatibus insultent. Nec enim dubito, quin maximæ classes in has oras venturæ sint, & vastitatem in terris eorum, quibus sunt infensi, propter iniurias, quas acceperunt, efficiant. Quare Arabes istos odio maximo dignos existimo. Primum quidem, quia te principem clarissimum, & regio isto imperio dignissimum, propter insitum odium & auaritiam, in eam fraudem impellere nituntur, vt fidem & officium deseras. Deinde, quia tanta superbia tument, vt arbitrentur, esse tibi regnum ad eorum libidinem administrandum. Tum quia facinore, quod in oculis tuis suscepere, indignam nomini

tuo

tito notam sempiterni dedecoris inusserunt. Nemo enim credet, eos tam immane scelus, nisi te conniuente suscipere ausos fuisse. Postremò quia tibi authores sunt, vt homines egregiè fortes, quorum fideli opera regni tui opes amplificare potuisses, cum magno regni periculo hostes tibi ex aduerso constituas. Quare censeo, vt bellum hoc omittas, & pacem cum Lusitanis hominibus, qui fidem & iustitiam colunt, & amicitiam summa, vt fama est, fide conseruant, & hostibus debitum supplicium irrogare solent, fideli pactione constituas, eisq; pro detrimentis, quæ Arabum sceleribus accepêre, satisfacias. Aliter enim vereor, nè quàm plurima mala, quod dij omen auertant, in hanc nostrã regionem ex hominum perditorum consilio redundent. Me quidem, quod fides facere admonet, cuiuscũque fortunæ socium habebis. Neq; enim pro tuæ dignitatis amplitudine vitam profundere recusabo. Ad officium tamen meum pertinere arbitratus sum, ea, quæ sentiebam, explicare. Deos autem precor, vt quæ gerenda esse putaueris, approbent. HAEC cùm sæpè dixisset, nulla tamen ratione Regem ab instituta sententia dimouere potuit. At Trimumpara milites euocabat, & omnia summa diligentia comparabat, quæ ad depellendum belli periculum necessaria videbantur. Sed cum tantæ essent opes Calecutiensis, & multi fortunã Cochimensis inclinatam, vt opinio erat, despicerent, sese ad Calecutiensis nomen adiungebant, & Cochimensis causam deserebant, vsq; adeo, vt non pauci ex illis, qui Cochimensis imperio tenebantur, ad Calecutiensem deficerent. Inter quos fuere Dynasta Chirabipilensis, & Dynasta Cambalamensis, & insulæ cuiusdam Princeps, quæ est Cochimo opposita. Calecutiensis igitur cum maximo exercitu in Repelinum peruenit, qui locus Cochimo distat millibus passuum sedecim. At Lusitani ad Cochimensem adeunt, & orant, nè velit propter illos tantam belli molem sustinere: Se Cananorem ituros, et ibi classem Lusitaniæ præstolẽtur. Rex se vehementer admirari dixit, quomodo fortissi-

Cochimenses ad Calecutiensem transfugæ.

Calecutiensis in Cochimensem bellum.

Repelinũ.

Calecutien

sis Regis oratio fidei & constantiæ plena.

tissimis hominibus, & sibi diuturna familiaritate coniunctissimis in mentem venire potuisset, vt vel hostiũ potentiam timerent, vel de sua fide dubitarent. Manerẽt porrò, & pro certo haberent, omnibus esse eandem fortunam subeundam. Se pro Emmanuelis Regis amplitudine ad extremum vitæ spiritum pugnaturum. Exercitui deindè sororis suæ filium, qui erat in regno successurus, Naramuhimum nomine, Imperat. constituit. Is autem valdè strenuus habebatur. Eum verò misit cum quinq; millibus & quingentis militibus, qui locum tuerentur, quò Calecutiensis transire cogitabat. Regni namque vtriusque fines æstuario ingenti erant diuisi. Locus autem, quo Calecutiensis Cochimum contendebat, erat eiusmodi, vt æstu decedente, vado transiri posset. Eò cùm Calecutiensis exercitum perduxisset, continuò antesignanis vadum tentare præcipit. Sed ij nõ modò transitu prohibiti sunt, verùm multos è suis amiserunt. Postera die Repelinensem Dynastam cum magno delectorum militum numero ad vadum misit, vt Naramuhimum è loco pelleret, vt posset reliquus exercitus sine vlla offensione traduci. Quod vt facilius fieret, multos parones instructos ad inferiorem æstuarij partem, vbi maior erat profunditas, non longè tamen à vado constitui iubet, vt suis auxilio esse possent, & sagittis hostes configere. Eo tamen die Naramuhimus multò acrius repugnauit, maioremq; numerum hostium interfecit. In his autem prælijs consilio Laurentij Moreni, viri valdè strenui, plurimum vtebatur, qui cum paucis Lusitanis, qui interesse poterant, eum fortiter adiuuabat. Cùm hostes sæpius vadum aggrederentur, semper cum eorum, qui antecedebant, strage repulsi sunt. Tandem per eos pagos, qui ad ditionem Trimumparæ Regis pertinebant, distributi, vt vastitatem maximam Cochimensibus inferrent, omni studio contendebant. Sed Naramuhimus omnibus locis occurrebat, & aut per se, aut per alios duces, quos identidem summittebat, eorũ impetum arcebat, & semper cum multorum hostium cæde victoriam

Naramuhimus, Cochimensis exercitus Imperator.

Laurentij Moreni Lusitani virtus.

Naramuhimi victoriæ.

am consequebatur. Cùm verò Calecutiensis animaduertisset, apertam vim illi minimè, vt cogitârat, processisse, ad fraudem conuersus est. Itaque Cochimensem quæstorem, qui singulis propè diebus de gentis more militibus stipendia persoluebat, per internuncium magnis muneribus atque promissis allexit, vt milites stipendio fraudaret. Quæstor pecunia corruptus, morbum simulauit, & in vrbem se continuò recepit, edixitque militibus, vt qui stipendium sibi soluere cuperet, in vrbem ad illum tenderet. Quo facto multi se in vrbem conferebant, quos Naramuhimus continere non poterat. Quæstor solutionem de die in diem differebat. Hostes interim vadum minimè tentabant, vt Cochimenses negligentiores redderent. Postquam Calecutiensis ad hunc modum milites dilapsos, & eos, qui remanebant, minus ad defensionem intentos animaduertit, repentè parones accedere, tormentis atque telis hostes vndiquè propellere, suas copias vadum cum celeritate transire, Naramuhimique præsidia magna vi perrumpere iubet. Milites in Regis sui conspectu, quod erat imperatum, incredibili alacritate conficiunt. Erat adhuc nox, cùm hæc gesta sunt, in qua per exploratoris & Quæstoris indicium cognouit Calecutiensis, portum multorum militum discessione, & aliorum securitate minus diligenter asseruari. Accurrit Naramuhimus. Sed cùm hostium multitudinem & impetum sustinere non posset, fortissimè dimicans, sagittis confixus, occiditur. Eundem casum duo adolescentes illius cognati subiere. Ita enim mortui sunt, vt antequam caderent, virorum fortium officio fungerentur. Fuit magna cædes, & vtrinque multi grauissimè sauciati cadunt. Prælium cùm ante lucem incepisset, ad vesperum protractum est. Cochimenses fugæ se mandant. Calecutienses primò ferociter insequuntur, deinde tenebris impediti, vlterius victos persequi destiterunt. Trimumpara huius cladis nuncio maximo animi motu conturbatus est. Voluit tamen vltimum belli casum experiri. Itaque

Dolus Calecutiensis Regis.

Proditio.

Naramuhimi cædes.

Cochimensiũ clades.

omnes copias, quas potuit, instruxit, & collatis signis cum hoste dimicauit. Exitus belli is fuit, qui solet esse, cùm pauci timore perculsi & debilitati, cum maxima multitudine hostium, quos victoria confidentes atque nimis feroces effecit, re iam desperata congrediuntur. Ad hunc modum fusus Trimumpara, insulam quandam traiecit, & Lusitanos, quos secum habebat, in eandem insulam transduci iussit: quos in illa ruina, tanta fide conseruauit, atque si illorum opera, quorum gratia in tantas calamitates inciderat, fuisset aliquando ab omni calamitatis acerbitate defensus. Calecutiensis legatos iterum ad illum in insulam misit, qui dicerent, se ei omnia redditurum, si vellet sibi Lusitanos, quos potestate continebat, tradere. Respondit, sibi regnum, atque adeò vitam eripi posse, fidem non posse. Hoc responso Calecutiensis acerbius irritatus, vrbem incendi continuò iussit. Deindè insulam oppugnare instituit. Sed insula erat situ atque natura egregiè munita, & illis copijs, quas rex in eam transmiserat, facilè defendi poterat. Itaque Rex Calecutiensis cùm in eam conaretur inuadere, virtute militum fuit sæpè cum non mediocri damno de conatu depulsus. Cùm verò hyems aduentaret, obsidionem soluit, & Cochimum reuersus, locum fossa & vallo muniuit, in quo præsidia disposuit, eoq; animo indè digressus est, vt primo vere ad oppugnationem insulæ rediret. Multi cùm Trimumparæ fortunam afflictam post mortem Naramuhimi despicerent, à fide non illi solùm, sed nostris debita nefariè desciuerunt. Inter quos duo Mediolanenses extitêre, qui cum Gama in secundo illius in Indiam aduentu, permissu Regis Emmanuelis venerant. Ij religionis immemores, ad Calecutiensem transfugerunt, multaq; detrimenta nostris intulerunt. Sed quo illorũ perfidia, qui se Christianos ementiebantur, sceleratior extitit, eò fides illius barbari Regis clarius eluxit: quæ tanta fuit, vt pro hominibus parum notis, cum quibus nullam communionem sanguinis, aut iuris, aut religionis habebat, summo studio conseruandis, extrudi

Cochimensis Rex victus aufugit.

Summa fides Regis.

Mediolanenses 2. ad Calecutiensem transfugiunt.

regni finibus, ſpoliari cunctis opibus, vitæ ſummum diſcrimen adire voluerit. Rariſſimum profectò fidei atque probitatis ſpecimen, ſempiternæ memoriæ commendandum. INTEREA verò Soderius in Arabiam nauigans, cùm oram Cambaiæ legeret, incidit in quinque naues Arabum, multis opibus onuſtas, quas expugnauit, diripuit, & incendit. Indè in inſulas delatus eſt, quæ paruo interuallo diſſident à promontorio, quod Guardafum appellant, neque procul ab aditu ſinus Arabici diſtant. Appellantur inſulæ Curia, Muria. Ibi naues reficere inſtituit. Saraceni inſulas incolebant, qui noſtros hoſpitaliter acceperunt, & omnia, quæ ad victum pertinebant, pretio tolerabili eis ſuppeditârunt. Erât enim aratores, & à bellandi ſtudio nimis abhorrentes. Cùm autem cernerent, nauem Petri Ataidæi in terram, vt per otium compages obſtrui, & oblini poſſent, ſubduci (laborabat enim, & aquam nimiam accipiebat) ad noſtros adeunt, atque monent, nè diutius in eo loco morentur. Nam initio menſis Maij omnes naues Septentrione vehementiſſimo ad littus iactari & allidi, nullaque ratione exitium vitari poſſe, ſi tempus illud expectarent. Soderius monita contempſit: & cùm illi multis obteſtationibus vterentur, & reliqui etiam Duces inſtarent, & dicerent, non eſſe negligendum conſilium, quod tam facili negotio ſuſcipi poſſet: naues in alia inſulæ parte, quæ pertinebat ad Auſtrum, in aprico loco facillimè poſſe conſtitui: ſtationis mutationem ſine periculo fieri: manſionem, vt homines regionum peritiſſimi iureiurando confirmabant, eſſe nimis periculoſam: Soderius tamen in inſtituta ſententia permanſit. Qua quidem pertinacia Petrus Raphael, & Fernandus Rodericus Badarçenſis, & Iacobus Petreius, trium nauium duces offenſi, ab eo diſceſſerunt pridiè Kalendas Maij, & ſe in aliam inſulæ partem contulerunt. At Soderius in naui animo curis vacuo atque ſoluto conſiſtebat, cùm ſubitò coorta Septentrione tempeſtas naues ad littus eiecit, & alliſit: tantique fluctus extiterunt, vt omnes fermè, qui in naui-

De rebus Soderij circa Arabiã geſtis.

Guardaſum promontoriũ.

Curia, Muria, inſulæ.

Soderij pertinacia grauiter punita.

Vltio in Soderium diuina. uibus erant, interirent: inter quos Vincentius Soderius, & Blasius Soderius illius frater fluctibus obruti sunt, & illorum cadauera in littus cum reliquis eiecta. Diuino autem iudicio factum existimabatur, vt non modò Soderius eo genere mortis interiret, sed ne particula quidem prædæ, quam ceperat, colligi posset. Fractis enim nauibus, cùm funes, armamenta, mali, dolia, tabulæ, multæque res eiusmodi fluctibus eijcerentur, non tamen aurum ex præda, nec aliquid quod esset pretio dignum, neque arcæ, in quibus lautissima supellex asseruabatur, vnquam comparuerunt. *Ducum Soderij de rerum summa consultatio.* Tres illi Duces, qui vim tempestatis effugerant, ea sedata, ad locum, vnde fuerant à Soderio digressi, reuertuntur. Ataidæus eo quòd in terra consederat, cum suis euasit. Naue illius refecta, fuit is à reliquis Ducibus in locum Soderij constitutus, qui classi præesset. Duces inter se consultant, quid optimum factu sit. Omnium sententia hæc fuit, Soderios fratres perfidiæ pœnas exoluisse. Idcircò nihil à se, nec ad numinis placationem sanctius, nec ad nominis claritatem illustrius fieri posse, quàm naues in Indiam reducere, vt auxilium Trimumparæ, atque Lusitanis, qui cum eo manserant, afferrent. Itaque quamuis hyems esset, quoduis periculum adire minimè dubitabant, dum illam nominis Lusitani maculam delerent. Sed tempestatibus aduersis exclusi, ad insulam Anchediuam naues conuertere coacti sunt, vbi, quod reliquum erat hyemis, quando aliter fieri non poterat, transigerent, vt primo vere Cochimum intenderent. *RES EVROPEAE. Emmanueli Isabela filia nascitur.* HOC anno peperit Regina Maria filiam, cui pater Emmanuel Isabelæ nomen imposuit, quæ postea Carolo Imperatori nupsit. Fuit eximia pulchritudine, magnisque virtutibus ornata: ad maximi status amplitudinem semper aspirauit, adeò, vt constantissimè affirmaret, se nisi maximo Reipublicæ Christianæ Principi nulla conditione nupturam. *Concilium ordinis e-* In huius anni fine Rex in oppido, quod Tomar appellatur, vbi sacerdotes militiæ Christi templum & magnificum

ficum templum summa religione tuentur, concilium equitum eiusdem Ordinis indixit: & multa, quæ ad eam religionem constituendam pertinebant, sapienter instituit, moresque dilapsos ad seueriorem disciplinam reuocauit. Hoc eodem anno Alexander Pontifex Maximus vita functus est: & Pius non multò pòst, quàm ad illud honoris fastigium euectus fuit, è corpore excessit, & in illius locum Iulius, natione ligur, fuit summo omnium Patrum consensu substitutus. Principio verò insequentis anni, Emmanuel multos homines religionis opinione præstantes, in Aethiopiæ partem, quæ Congo appellatur, misit, vt homines illos multò melius, quàm à principio fuerant instituti, ad disciplinam religionis instituerent. Hæc regio est vltra plagam æquinoctiali circulo subiectam, ab eaque gradibus septem ad Austrum distat. Est admodum fertilis, varijsque frugibus & gregibus abundat, multisque fluuijs irrigatur. Regnum latissimis finibus continetur. Quemadmodum verò regnum illud fuerit ad Christi fidem conuersum, est altius à principio repetendum, vt melius intelligi possit, quàm singulari consilio Rex Emmanuel studium ad gentis illius institutionem applicuerit. CVM Ioannes totam mentem in explorandis AEthiopiæ regionibus maritimis collocauisset, vt via, quæ ferret in Indiam, aperiri posset, factum est, anno à Christo nato, M.CCCC. lxxxiiij. vt quidam eques, vir acris animi, nomine Iacobus Canus, qui iussu illius oras AEthiopiæ perlustrabat, in fluuij altissimi & rapidissimi fauces incideret. Cùm verò magnitudinem fluuij, & aquarum natu ram perspiceret, fieri non posse suspicatus est, quin multæ gentes ad illius ripas haberent sedes atque domicilia constituta. In fluuium verò cum penetrare voluisset, paulum progressus, multos homines conspexit, reliquis Aethiopibus quos sæpè viderat, colore & capillo simillimos. Ij neq; timore vllo, nec ignotæ gentis insolentia perturbati, ad nostros accedentes, egregiam lenitatis & mansuetudinis speciē præ se ferebāt. Cùm

quitum Christi.

Alexandri VI. Pont. mors.

RES AFRICANAE.

Sacerdotes in Aethiopiæ regionē Congum missi.

Congi regionis situs & descriptio.

Conuersionis Aethiopum Congensium occasio.

Iacobus Canus Aethiopiæ lustrator.

verò Canus eos, qui varias Aethiopiæ linguas nouerant, iussisset cum illis loqui, nemo hominum sermonem intelligere quiuit. Signis igitur agi cum illis cœptum est. Illi verò signis demonstrabant, esse Regem in illis partibus, opibus & potentia florentissimum: vrbemq; regiam, in qua se continebat, inde aliquot itineribus abesse. Hoc cùm Canus intellexisset, eos præmijs atque promissis allexit, vt certos homines ex illius comitatu deducerent. Per illos autem ea dona atque munera Regi misit, quibus gentes illas oblectari compertum habebat. His autem, quos misit, certum tempus præstituit, intra quod erant cum aliqua terræ clariore notitia reuersuri. Cùm ij duplo maiorem morã facerent, quàm Canus fieri posse crediderat, anchoris solutis quatuor ex illis, qui in nauem ventitabant, secũ in Lusitaniam duxit. Erant autem illi homines nobiles & acuto ingenio præditi. Quos Canus in via sic diligenter instituit, vt cùm ad Regem deducerentur, iam multa Lusitana lingua explicare possent. Eorum ingenio Rex mirificè delectatus est, hominesque donis & muneribus affecit, Canoq; præcepit, vt sine cunctatione in eam rursus terram nauigaret, & homines cum muneribus ad regem continuò reduceret, eumq; admoneret, vt CHRISTVM summum Deum vniuersæque naturæ parentem coleret. Redijt ad eundem locum Canus, vnumq; ex illis AEthiopibus, quos secum duxerat, ad Regem misit, qui nomine illius postularet, vt sibi mitteret eos Lusitanos, qui apud illum versabãtur, seq; similiter sine morã remissurum eos tres, quos interim retinebat. Esse sibi vlterius progrediendum, quod postquam, iussus à Rege suo fuerat, perficeret, se continuò rediturum, vt illum conueniret, & mandata Ioannis Regis exponeret. Rex per vnum è Ducibus suis Lusitanos statim remisit. illis receptis, Canus tres illos AEthiopes missos fecit cum muneribus, quæ Ioannis nomine ad Regem deferrent. Rex & muneribus & suorum prædicatione, qui Ioannis virtutem & magnificentiam in cælum laudibus efferebant, in ipsius

Cani ad regem Congensem munera & legatio.

Ioannis Lusitaniæ Regis ad Congensem legatio.

Ioannis studium acriter incitari cœpit. Cũ verò Can^ post alias oras diligenter exploratas, ad locum eundẽ reuertisset, nullam moram interposuit, quin ad Regẽ adiret: à quo fuit nimis honorificè acceptus. Deinde cùm multa de Ioannis Regis statu, de moribus Lusitanæ nationis, de legibus & institutis percunctaretur, tũ de Christiana religione diligenter inquirebat, & paulatim ad illius studium animo propendebat. Canum tamen dimisit, & cum illo statuit, vt rediret vnus ex illis, quos Canus Olysipponem duxerat, nomine Zacutem, cum legatione, cuius hæc erat summa, vt à Ioanne contenderet quantum posset, & per Deum, quem colebat, obtestaretur, vt in illius regnum mitteret sacerdotes, quorum disciplinis posset ille cum toto regno ad verissimi Dei notitiam peruenire. Canus cum Legato & aliquot pueris nobilibus, quos Rex in eum finem in Lusitaniam mittebat, vt Christiani fierent, & cultum animi caperent, ad Ioannem reuersus est, & magnã eboris vim, cum stragulis & vestibus ex palmarum folijs contextis, illi nomine Regis Congensis obtulit. Rex hoc nuncio incredibilem in modum lætatus est, eò quòd videret aditum apertum, ad Christi disciplinam in terris illis latissimè propagandum. Legatus cum pueris plus duobus annis in Lusitania commoratus est, vt melius & linguam, & religionis Christianæ disciplinam perciperent. Cùm vero iam omnes essent lustralibus aquis expiati, Christique nomen Sacramento professi, Ioannes tres naues instrui iussit, q̃bus Gonzalum Sousam, virum insigni nobilitate, præfecit, quibus tam legatus, quàm pueri veherentur. Misit præterea cùm illis sacerdotes religione præstantes, cum sacris vasis & infulis, & Christianæ religionis insignibus, qui gentem sacris sanctissimis expiarent, & ad disciplinam Christianæ pietatis erudirent. Cùm verò eo tempore pestis Vrbem maximè infestam redderet, illius contagione factum est, vt postquam è portu soluerunt, pestis multos in eo cursu conficeret, inter quos Gonzalus Sousa fuit. In cuius locum Rodericus

Cani cum Rege Congensi congressus.

Congensis ad Lusitaniæ Regẽ legatio pro obtinendis Sacerdotibus.

Classis cũ legatis ad Christi fidem in Aethiopiam inuehendã missa.

Sousa, qui erat illi sanguine coniunctissimus, consensu omnium successit. Postquam naues eò, quò tendebãt, appulsæ sunt, & omnes in terram, qui erant ad Regem profecturi, descenderunt, tantis cantibus, tantaq; significatione eximiæ cuiusdam voluptatis accepti ab omnibus fuere, vt syluæ etiam atque nemora lætari viderentur. Qui primus omnium ad Christi nomen adiunctus fuit, erat Regis patruus, qui terras lætissimas imperio tenebat: cui fuit nomen Emmanuelis impositum. Audierat enim esse in Lusitania Principem summis virtutibus ornatum, Regis ipsius fratrem patruelem, qui Emmanuel vocabatur, & ea de causa nomen illius sequi constituit. Hic tanto studio religionis disciplinam excepit, vt satis appareret, illius mentem esse radijs diuinæ lucis illustratam. Duces autem cum innumerabili hominũ multitudine de more gentis instructa, Regis ipsius iussu, obuiam nostris prodiére. Omnia interim tympanorum & buccinarum cantibus & hominum vocibus personabant. Postquam ad Regem ventum est, Sousa illum vt Regem salutauit, & ille vicissim Sousam more & instituto suo honorificentissimè recepit. Postquam verò Sousa legationis summam exposuit, & ille gratias summas Ioanni Regi, verbis amoris eximij significantibus egit, à Sousa postulauit, vt sacras vestes, & alia, quæ ad religionis cultum pertinebant, quæ adhuc erant inuoluta, explicari, & in omnium conspectu proponi iuberet. Tum singula contẽplari, & cum veneratione suscipere, & vehementer admirari, & religiosos homines intueri. Cùm verò Crux sublata fuit, omnes qui aderant, cùm viderent nostros flexis de more genibus in terram procumbere, idem fecerunt. Rex neque singula quæque inspiciendo, neque de illorum vsibus inquirendo satiari poterat. Quæ autem à religiosis dicebantur, memoria firmissimè continebat, & Reginæ deinceps luculenter enarrabat. Fuit statim constitutum, vt templum ædificaretur. Quamuis autem lapides è longinqua regni parte fuissent conuecti, tanta tamen celeritate propter flagrantissi-

Congensiũ de Lusitanæ classis aduentu gaudium.

Congensis Regis patruus fit Christianus.

Qua pompa Lusitani in Aethiopia sint excepti.

Sousæ cũ Rege Congensi colloquium.

Crucis veneratio.

Studium erga pietatem Christianorum singulare.

tissimum Regis studium, & innumerabilē multitudinem, quæ operas vigilantissimè dabat, ædificari cœpit, vt intra breuissimum temporis spacium absolutum, & Sanctæ Crucis nomine consecratum fuerit. Dū hæc geruntur, cùm fuisset illi nuncius allatus, gentes illi subditas, quæ insulam in medio ingentis lacus sitam incolunt, quam fluuius nomine Zairus efficit, ab illius imperio defecisse, finitimisque terris non mediocrem populationem crebris incursionibus intulisse, illarum impetum & audaciam per se comprimere & vindicare constituit. Antequam verò proficisceretur, sacris aquis expiari, & nomen Christi profiteri voluit. Quod similiter Regina, & aliquot viri nobiles effecerunt. Is Ioannes appellari voluit, Regina verò Leonora, vt studium, quo erga Reges optimos erant incensi, nominibus indicarent. Tradidit illi vexillum Sousa imagine Crucis illustratum, illumque admonuit, vt confideret, se virtute Crucis victoriam de hostibus adepturum. Is fiducia nominis Christiani subnixus, hostes, primo impetu profligauit, multoque celerius, quam potuisset quisquam suspicari, bellum confecit. Domúque reuersus, Sousam cum multis amoris signis dimisit. Sousa verò non modo religiosos homines, qui munus institutum peragerent, sed alios etiam, qui terram peragrarent, & lacum illum ingentem, quem diximus, explorarent: & terræ situm & latitudinem, & mores hominum cognoscerent, reliquit. Post Sousæ discessum, venit Regis filius natu maximus è regni finibus in quibus bellum contra hostes finitimos gerebat, ad patrem, operamque dedit, vt antiquorum flagitiorum sordes aquis sacratis elueret, & fidem Christi reciperet: Alfonsique nomen, propter Alfonsum Ioannis Regis filium, vsurpauit. Multique viri nobiles similiter Christiani effecti sunt. Magna præterea multitudo vndique confluebat, vt iisdem sacris expiata, noua cælestis vitæ luce frueretur. Qui erant recepti, incredibili lætitia efferebantur, & Christianorum numerus in dies augebatur. Sed iis tam saluta-

Zairus fluuius.

Congensis Rex vna cum Regina & multis nobilibus baptizatus.

Miraculosa victoria

Maximus natu Regis Congensis filius Christo initiatur.

Fidei Christiana per Congi sem Regem successu.

salutaris atque repentinæ conuersionis initijs sempiternus hostis generis humani magna contentione repugnauit. Ad eamque rem gerendam alium Regis filium, nomine Pansum Aquitimum, qui à Christianæ religionis sacris vehementer abhorrebat, instigauit, vt patrem à studio religionis auerteret. Facinus esse indignum clamitabat, instituta patriæ deseri, Deorum simulachra conuelli, fana, quæ fuerant ad illum diē sanctissima, violari. Ad hæc, Rex molestissimè ferebat, esse sibi per homines religiosos concubinis interdictum, nec vsum illi nisi tantùm vnius vxoris legitimæ concedi. Et ipsæ mulieres cùm cernerent se Regis coniunctione destitutas, & de honore, in quo fuerant, deiectas, Regem per se & per regni Proceres solicitabant, & vt eum à sententia deducerent, maximo opere contendebant. Accedebant augures atque venefici, qui apud gentem illam in summo honore fuerant, qui minas à dijs proponebant, diraque supplicia denunciabant illis, qui à pristina religione desciuissent. Cùm verò Alfonsus summa vi perditis hominum impurorum conatibus obstitisset, acerbissimum patris odium in illum concitauerunt: in eamque fraudem Regem impulerunt, vt crederet, sibi à filio insidias comparari. Itaque eum in vltimos regni fines relegauit. Et quantum scelerato filio indulsit, tantum de religionis Christianæ studio remisit. Sed cùm fraudes detectæ fuissent, Rex filium in pristinum honoris gradum cum amplificatis opibus reuocauit. Is autem instinctus diuini spiritus appulsu, in terris sibi à Patre commissis capite sanxit, si quis simulachrum aliquod fallacissima religione dedicatum domi contineret, aut ei aliquo in loco supplicaret. Hac re nunciata, magnus hominum motus factus est, multique contra illius statum cum fratre coniurârunt. Pater illum euocauit vt admoneret, nè tumultum excitare vellet, & ab ea sentētia desisteret. Sed is cùm se negotijs innumerabilibus impeditum esse diceret, nec ad patrem ire, neque decretum rescindere vllo pacto voluit. Ita multi ab illo ad fratrem deficiebāt.

Persecutio in Christianos.

Idolorum cultus à Congensis Regis filio prohibitus

Interim

Interim pater cùm esset & senio confectus, & morbis oppressus & impeditus, è vita paulatim discedere videbatur. Cùm multi Alfonsum certiorem de valetudine patris efficerēt, & eum accerserent, vt fratris, qui copias ad occupādum regnum comparabat, sceleri resisteret, ille tamen quandiu de morte patris certus esse non potuit, venire non est ausus. At vbi illum vita functum esse resciuit, nocte (sic enim mater illum, vt faceret, admonuerat) in vrbem ingressus est. Postero die conuocatis illis regni Proceribus, quibus multum fidebat, in modici campi planicie, quæ ante regias ædes erat, orationem habuit, qua ius hæreditatis, quod obtinebat, & humanitatem, qua suis consulebat, & fidem, qua erant illi omnes obligati, prudenter exposuit, & ad fidem & officium omnes cohortatus est. Illi, quod faustum felixque esset, Alfonsum Regem continuò salutant, eiq; musicorum instrumentorum concentib. & maximis clamoribus de regni maiestate & amplitudine gratulātur. Id frater cùm accepisset, cùm iam magnas circum se copias haberet, duplicem aciem instruxit, & in fratrem recta contendit. Alfonsus perexiguo militum numero stipatus erat. Quos tamen ad spem victoriæ vehementer excitauit, adhortatusque est, vt firmissimè crederent, cæleste auxilium eis minimè defuturum. Facillimeque maximos exercitus à paucissimis hominibus Christi ope defensis profligari. In eoque loco fratrem expectauit. At frater magno cum impetu in eum inuehitur, tantaque erat sagittarum copia, vt in nubis modum vmbram efficere videretur. At Alfonsus quamuis fortiter dimicaret, omnem tamē spem habebat in Dei præsidio collocatam. Itaque maximis vocibus Christi numen inuocabat, & opem Apostoli Iacobi (quod Hispanos facere in bellis acceperat) implorabat, & has voces magna cōtentione identidem repetebat. Nec illum spes in Christo reposita fefellit. Hostes enim subito timore perculsi, terga verterunt. Et cùm prima acies se in fugam coniiceret, secundam aciem impressione facta perturbauit, atque similiter fugere compulit. At frater exani-

Alfonsus. Congensi regno inaugaratus.

Prælium inter fratres

Victoria diuinitus concessa.

exanimatus metu, cum in syluas se abdere voluisset, in cippum incidit (sic enim appellant instrumentum, ad feras capiendas in syluas appositum) & ibi captus est cum Duce, quem secum propter virtutis militaris opinionē coniunxerat. Is Dux cum se captum animaduerteret, misit ad Regem, qui diceret, se mortem minimè deprecari, quam se meruisse iudicabat. Hoc tamen per illum summum Deum, quem Rex ipse colebat, orare, nè se pateretur ad supplicium trudi; antequam Christianus fieret. De vita hac exigua miserijs innumerabilibus circumuallata minimè solicitum esse: ab illa verò sempiterna nè prorsus excluderetur, id maximè formidare. Addidit præterea, tantam hominum multitudinem à tam paucis hominibus nulla ratione vinci atq; superari potuisse. Sed se magnam militum copiam in equis insidentem, & crucibus insignitam, tantaq; luce splendentem, vt omnium oculos perstringeret, in prælio conspexisse, cuius metu perterritus, terga repentè dare coactus sit. Quare se minimè dubitare, solius Christi numen esse summa fide colendum, & sempiterna prædicatione celebrandum. Alfonsus verò non modò pio illius postulato satisfecit, sed etiam viuum conseruauit, fideliq; ue illius opera multis in locis vsus postea fuit. At frater partim ex vulneribus, quibus in præcipiti ruina percussus fuit, partim ex dolore intra paucos dies mortuus est: &, quod fuit multò funestius, nulla ratione potuit à suscepti sceleris & impietatis pertinacia dimoueri. Alfonsus verò in regni possessione constitutus, multas victorias de hostibus Dei propitio numine consequutus est. Tantoque studio religionem Christianam coluit, vt non plus temporis in Reip. negotijs gerendis, quàm in subditis ad cultum pietatis incitandis consumpserit. Habebat præterea frequentes ad populum conciones de iustitia & pietate, de iudicij diuini seueritate, de sempiternæ vitæ præmijs, de Christi disciplina & sanctorum hominum, qui vestigia illius sequebantur, exemplis. Quandiu denique mansit in vita, regnum perpetuò in Christianæ pietatis offi-

Dux captus ante mortem Christianus fieri flagitat.

Subsidium Congensi regi diuinitus missũ.

Alfonsi singularis pietas.

cio, cum singulari probitatis & iustitiæ laude continuit. Emmanuel igitur cùm tāto ardore religionis studium in illis partibus excitari conspiceret, cum esset ipse natura, & studio, & disciplina, cupiditate religionis incensus, id quod fuerat à Ioanne Rege feliciter institutum, vt perfectum & absolutum cerneret, elaborauit. Itaque anno à Christo nato, M D IIII. homines sanctissimis literis eruditos, & religionis laude præstantes, in illas partes misit. Multos præterea ludorum magistros, qui scholas aperirent, & pueros literis instruerent, & artifices etiam multarum artium eò similiter mittendos existimauit. Multas præterea sacras vestes, partim aureas, partim sericas, multos libros Christianam disciplinam, & sacrorum omnium rationem, & Christi vitam, & hominum sanctorum exempla continentes, argenteos præterea calices sacrificijs dedicatos, & Cruces argenteas, & thuribula, & omnia denique, quæ tam ad Christi disciplinam tradēdam, quam ad sacra ritè procuranda pertinebant, in naues imponi iussit, vt facilius gentem in fide suscepta confirmaret. Ad hæc, sacerdotibus, & reliquis omnibus, quibus onus lustrandæ illius regionis imposuit, stipendium, & commeatum largè atque munificè suppeditari præcepit. Cùm autem in his rebus omnibus maximos sumptus faceret, nullum tamen sibi fructū & emolumentum, quibus Regiæ opes amplificari possent, sed diuinum tantùm atque sempiternum inflammato studio proponebat. Cùm autem homines religiosi cum muneribus sacris à Rege missis in eas oras peruenirent, magna repentè hominum multitudo cōfluxit, vt eos humeris suis tolleret. Omnes, qui conuenerant, homines religiosos venerabundi suspiciebant, & quasi cælo delapsos intuebantur. Rex eos valdè amanter accepit, Emmanueliq; pro tanta benignitate felicitatem sempiternam precatus est. Multi verò certatim ad illos vndique conueniebant, vt Christo nomina darent, & sacro fonte abluti, in nouum vitæ genus ingrederentur. Et quia neque sacerdotes lin-

ANNVS à Christo nato 1504. Christianæ religionis summum studium.

Charitas Congensis erga Christianos insignis.

Rex interpretis &

Catechistæ munere fungitur. guam eorum nouerant, neque plebs Portugalensem linguam intelligebat, Rex interpretis officio fungebatur, & quod ab illis acceperat (iam enim nostram linguam probè tenebat) habita conciõe suis enunciabat. Egit Emmanuel præterea cum illo per literas, vt filios suos in Lusitaniam mitteret. Se namque daturum operam, vt non Latinis tantùm literis, sed etiam maximarum artium disciplinis erudirentur. Ita factum est, vt non solum Regis filij, sed multi pueri nobiles Olysipponem venirent, & Emmanuelis sumptibus alerentur, & omnes artes homine libero dignas acciperent. E quibus aliqui, qui sese sanctis literis impensè dediderant, in AEthiopiã reuersi, multos mortales ad CHRISTI Ecclesiam & concionibus & virtutis exemplis aggregârunt. Opera denique Emmanuelis hoc tam præclarum opus absolutum fuit.

Regis & procerum liberi in Lusitania educati.

RES INDICAE. Hoc anno cùm nullo modo studium Indiæ retinendæ intermittendum arbitraretur, classem magnam instruxit, cui præfecit Lupum Suarium Aluarengam. Quid verò ab illo actum in India fuerit, suo loco dicemus. Nunc verò consequẽs est, vt, quid Albuquerciis acciderit, aperiamûs.

De Albuquerciorũ in India rẽbus gestis. Alfonsus Albuquercius octo diebus antequam Franciscus Albuquercius soluere posset, Olysippone profectus est. Franciscus tamen prius in Indiam peruenit, atque cum duabus tantùm nauibus in Anchediuam insulam delatus est. Nicolaus Coelius, cui altera nauis erat attributa, simul cum illo ad eandem insulam nauem constituit.

Petri Vasc. cij Veigæ interitus. Tertius Dux, cui nomen erat Petrus Vascius Veiga, vel fluctibus, vel flammis, vel quouis alio casu (certũ enim sciri non potuit) miserabiliter absumptus fuit. Ibi verò Albuquercius cùm Petrum Ataidcum, & reliquos Duces, qui cum illo erant, offendisset, intellexit, quo modo Soderij perierant, & Cochimensis Rex è regno Calecutiensis viribus eiectus fuerat. Hoc autem cum accepisset, minimè cunctandum ratus, quamuis adhuc hyems vigeret, Cananorem cum illis sex nauibus petere contendit. Quatuor enim illas, quæ in Anchediuæ portu consistebant, duabus suis adiunxit. Rex

Cana-

Cananoris illi Trimumparæ aduersum casum, & nimis afflictam fortunam vberius enarrauit. Indè igitur cũ celeritate profectus, in insulam, quę Cochimo adiacet, nomine Vaipinum, vbi adhuc Trimumpara se continebat, accessit. Nostri cùm naues aspicerent, incredibili lætitia affecti sunt. Rex ipse contineri non potuit, quin Portugaliam sæpè maximis vocibus inclamaret, & in ducum complexum rueret. Nostri vicissim illum ad spem pristinæ fortunæ confestim recuperandæ magnis clamoribus excitârunt. Naires Calecutienses, qui erant Cochimi in præsidijs, continuò vrbem præ metu reliquêre. Iam hoc tempore Odoardus Paciecus, qui cũ Alfonso Albuquercio Olysippone profectus erat, nauem suam ad eas oras appulerat, & se cum Francisco Albuquercio coniũxerat. Franciscus Albuquercius vbi Regis fidem collaudauit, eique Emmanuelis nomine gratias egit, cùm videret illum exhaustum, & rei numariæ difficultate vehementer implicitum, præter alia dona atque munera, decem millia ducatorum ex Emmanuelis pecunia donauit. Fuit hoc donum non modò propter temporis illius angustias Trimumparæ gratissimum, verùm & omnibus magnam admirationem incussit. Reges enim Indi quamuis elati & insolentes natura sint, & opes magnas habeant, tenuissimo tamen victu contenti, & ad rem nimis attenti sunt. Cùm igitur illius rei fama cùm ad alios Reges, tum ad Calecutiensem perlata fuisset, obstupuit. Eo die Albuquercius (nihil enim in tantis rebus procrastinandum existimabat) Trimumparam Cochimum transduxit, & illum Regis Emmanuelis nomine in vrbis atque regni possessione constituit: & nè suos otio torpere, & animos hostium confirmare sineret, in aliam insulam Cochimo oppositam, cuius Princeps a Cochimẽse ad Calecutiensem defecerat, inuasit, hostesque inopinantes aggressus, dissipauit, multosq; ex illis occidit, & aliquot oppida atque vicos exussit: & Cochimum continuò reuersus est. Postera die in aliam insulam traiecit, quæ similiter ad ditionem Trimumparæ pertinebat,

Vaipinum insula.

Cochimensis erga Lusitanos amor.

Odoardus Paciecus.

Munera Cochimensi regi data

Trimumpara in regnum restitutus.

illiusque princeps se eodem crimine defectiõis alligârat. At Princeps habebat in armis ad tria millia fortiũ militum, & multi parones Calecutienses armis & militibus instructi, vt illi opem afferrent, circum insulam versabantur. Hic Albuquercius ita Duces distribuit, vt Paciecus cum paronibus in mari congrederetur. Coelius verò, & Antonius Campensis, & Ataideus in acie prima cum hostium copijs dimicarent. Paciecus hostium classem inuasit, paronesque partim depressit, partim in fugam coniecit, multosque ex hostibus & ferro & flamma consumpsit. Reliqui duces in insula primo impetu hostes fundunt, & vallum, quo Principis ædes septæ fuerant, reuellunt, & in ædes irrumpunt, ipsumque Principem interficiunt, & ędes inflammant: eodẽque die, parta victoria, reuertuntur. Postridiè verò ad aliam insulam, nomine Repelinum, Albuquercius naues accedere iussit. Illius Princeps idem in se scelus admiserat. Timore igitur admonitus, nè idem cum reliquis proditoribus supplicium subiret, magna vi se ad resistendum comparabat: Nairumque duo millia sub signis habebat. Ad littus igitur, vt nostros aditu prohiberet, accessit. Fuit ibi acriter vtrinque dimicatum. Sed hostes tandem in fuga salutem ponere coacti sunt. Nostri illos vsque ad maximum insulæ oppidum insecuti fuerunt. Ibi cùm insulæ Princeps rem in extremum discrimen inductam cerneret, suos à fuga collegit, instructaque rursus vt potuit, acie, fortissimè repugnauit. Redintegrato prælio, fuit vtrinque summa cõtentiõe certatũ: sed hostes in fugã versi tandẽ sunt. Nostri cũ multos occidissent, & reliquos ex insula præcipites eiecissent, insulam diripiendã Trimumparæ militibus concessere. Hoc facto, oppida atq; pagi Albuquercij iussu incensi, & exusti sunt. His rebus gestis, Albuquercius, Regem iam lætissimo rerum successu recreatum adiit, ab eoque petijt, vt faceret sibi potestatem arcis ædificandæ, qua & Lusitani possent pericula ab hostibus intenta propulsare, & statũ ipsius Regis multò sa-

Pugna cũ Calecutiẽsibus.

Lusitanorum victoria.

Repelinũ insula.

Repelinenses victi.

Arx Cochimi quãdo & à quo condita.

rò facilius à Calecutiensis immanitate tueri. Rex id facillimè concessit, dixitque, quòd viueret, & dignitatem recuperaret, & contra hostis improbissimi conatū muniretur, id totum sibi esse, & illi, & Regi clarissimo, & Lusitanorum virtuti in acceptis referendum. Proindè si illi videretur, arcis illius ædificationem ex re Emmanuelis Regis esse, velle se sumptum omnem suppeditare. Itaq; locus ad eam delectus fuit valdè opportunus. Erat enim editus, & maris illius angustijs imminebat. è quibus, quoties Calecutij Rex bellum nauibus inferre conaretur, nostri illum facilè aditu prohiberent. xxvij. die Septembris anno M D III. arcis fundamenta iacta sunt. Magnaque hominum multitudo Regis iussu operas perperuò nauabat. Neque Lusitani quidē sese à labore, vllius vel nobilitatis, vel ætatis excusatione defendebant, quamuis eos Rex ab opere auertere conaretur. Quatriduum iam fuerat in arce ædificanda consumptum, cùm Alfonsus Albuquercius Cochimū peruenit. Multiplicatis igitur operis, arx ad summum peruenit, & absoluta tandem fuit. Deindè, re prius deliberata, Albuquercius cum reliquis ducibus, & aliquot Trimumparæ militibus, in oppida, quæ ad Repelinensem Dynastam pertinebant (qui, vt dictum est, à Trimumpara rebellârat) se contulit. Ea verò viginti passuum millibus Cochimo distabant, erantque à fluminis ripis, quod in æstuarium influit, non magno interuallo disiūcta. Nostri igitur scaphis & paruis nauigijs egressi, improuisò hostes adoriuntur. Multos interimunt, reliquos fundunt fugantq;, & vastitatem, & populationem eorum rebus inferunt. Huius stragis fama celeriter ad omnes vicinos peruenit. Rem namque esse in magno discrimine, sublato clamore significant. Qui clamorem excipiunt, rursus vt alios ad auxilium excitent, eadem significatione clamoris vtuntur: & sic fit, vt partim nuncijs ad eam rem missis, partim clamoris successione continuata, intra breue tempus magnæ militum copiæ congregari soleant. Tunc igitur supra sex millia eorum, quos Naires appellant,

Arcis sum

Impetus in Repelinenses.

Noua nuncij mittendi, & milites euocandi ratio.

ad auxilium suis afferendum repentè prouolârunt, & in nostros impetum fecerunt. Nostri ordine instructi cedere paulatim incipiunt. Illi tamen nimis ferociter instabant, & nostros grauissimè premebant: neque solum telis & iaculis eminus, sed strictis etiam gladijs dimicabant. Quòd si per ordinem, quo Lusitani erant instructi, non stetisset, magna tunc clades accepta fuisset. Sed cùm nauigia non procul abessent, & à nostris nullus tumultus excitaretur, omnes se, magno tamen cum labore, & vitæ discrimine, in scaphas & nauigia receperunt. Odoardus tamen Pacietus cùm scapham suam (suorum namque temeritate à loco deducta fuerat) minimè reperisset, magnum periculum adijt. Hostium namque multitudo illum circumstetit, vt, antequam subsidium afferri posset, opprimeret. Ille tamẽ cùm esset acer & strenuus, eorum tantisper impetum insita virtute repressit, dum Albuquercij, periculo, in quo is versabatur, animaduerso, subsidio occurrerent. Itaque omnes recepti, se Cochimum contulerunt. Fuere in prælio octo tantùm vulnerati, nemo autem occisus. Ex hostibus magna multitudo cecidit: septem parones in fluuio capti, & quindecim incensi sunt. Insequenti nocte (nec enim ardor animorum, qui in Ducibus inerat, militibus vllam quietis facultatem dabat) vt alios pagos Dynastæ Repelinensis euerterent, in scaphas atque nauigia conscenderunt. Alfonsus Albuquercius reliquos antecedebat. At hostes in armis excubabant. Itaque conferti, summa contentione resistunt: duos occidũt, viginti conuulnerant. Alfonsus Albuquercius inopinato casu distinetur, neque quomodo tantæ multitudini resistat, neque quo pacto retrocedat, rationem inire potest. Quod tamen erat viri fortis officium, acriterq; dimicandum statuit, vsque eò, dum reliqui Duces opem afferrent. Sic ad primam lucem impetum hostium sustinuit. At Franciscus Albuquercius cum cæteris Ducibus sese è scaphis eiecit, & incredibili celeritate ad locum, in quo pugna committi cœperat, se contulit. Illorum aduentu nostris animus

Pacieci periculum.

Alfonsus Albuquercius discrimen fortiter propellit.

nimus additus fuit, & hostes in fugam cõiecti, magnaque eorum pars ferro concisa, & pagi flammis exusti. Eodem die aliam insulam, nomine Cambalam, aggressi sunt, vbi supra septingentos homines interfecerunt. Neque iis rebus contenti, in terras alias ad ditionem Calecutiensis Regis pertinentes ingressi, hominum stragem ediderunt, & populationem maximam intulerunt. Sed cum supra sex millia hominum ad eorum impetum reprimendum conuenirent, ægre repulsi sunt. Odoardus interim Paciecus triginta & quatuor parones Calecutiensis Regis, qui aditum in portum Cochimi mercatoribus intercludebant, superauit, & fugere compulit. Post has calamitates hostibus illatas, cum mercatores Cochimum piper, & alia aromata in Cochimensem portum conuehere non auderent, visum est Alfonso Albuquercio Coulamum petere, vt ibi tres naues oneraret. Ciuitas erat omnium priscis temporibus in regionibus illis & amplissima & opulentissima. Sed postquam Calecutium à mercatoribus frequentari, & opibus augeri cœpit, magna Coulamensis imperij inclinatio facta est. Cochimo abest circiter quadraginta & octo passuum millia: ad ortum Solis spectat. Nauigatio est tutissima secũdum fluuium, nisi cum propter fluminis angustias, insidiæ ab hostibus ab vtraque parte in ripis collocantur. Flumen enim est valdè profundum: cum marinis enim aquis, quas accedens æstus inducit, commiscetur, portus est optimus. AEdes, phana, religio, mores, instituta sunt eadem fermè, quæ apud reliquos Malabares fuisse diximus. Gens est assueta prælijs: continenter enim bellum cum Rege Narsinge gerit. Quamuis enim Narsingæ regnum maxima ex parte latus Indiæ, quod spectat ad orientem Solem, occupet, cùm tamen latissimum sit, ad confinia Solis occidentis extenditur. Rex maximam temporis partem in vrbibus mediterraneis consumit. Coulamum verò regendum hominibus committit, quos fide præstantes esse iudicat. Regio à Christianis illis etiam colitur, qui Thomæ disciplinam acce-

Cambala insula.

Lusitanorum præclaræ victoriæ.

Coulamũ ciuitas, eius descriptio & gẽtis mores.

Narsingæ regnum.

Christianorũ D. Thomæ disci.

plinis imbutorum constantia

acceperunt, & in tanta temporum varietate, & regnorum commutatione, & aduersis rerum incidentium casibus inuicta semper fide & constantia retinuerunt. Est in ea vrbe templum peruetustum, quod Christiani perhibent fuisse à Thoma ædificatum. Apostoli autem corpus est in ora Regni Narsingensis sepultum, in templo, quod non à Christianis tantùm, sed etiam à Saracenis & reliquis gentibus sanctissimũ habetur. Fama namque constans est, viri illius diuini meritis multa miracula diuinitus edi, & complures, qui opem illius vel in grauissimis morbis, vel in rebus afflictis implorabant, mirabiliter alleuatos, & maximis malis liberatos extitisse. Eo tempore, quo Alfonsus Albuquercius in eam vrbem nauigauit, mulier quædam vidua Regnum nomine filij, qui nondum ætatem maturam ad regendum habebat, non segniter administrabat. Fuit à ciuitatis Principib. qui nomine Reginæ omnia, quæcunque vellet, se facturos ostendebant, valdè honorificè receptus. Itaque oneratis ex sententia nauibus, & amicitiæ fœdere percusso, & traditis regiæ fidei Lusitanis, qui erant gerendi negotij causa Regis Emmanuelis nomine in ea vrbe relinquendi, Cochimum reuersus est. Dum hęc geruntur, Calecutij Rex animaduertẽs, in quam fraudem fuisset Arabum cohortationib. impulsus, magno silẽtio, ne Arabes fœdus perturbarent, pacem cũ Lusitanis facere cõstituit. Ad quam celerius constituẽdam, Naubeadarimi, quẽ, vt dictum est, animi inclinatione in Lusitanum nomen egregiè propendere constabat, assiduę cohortationes impellebant. Conditiones fœderis hæ fuerunt: Vt omnes classes, quæ erant in mare, belli cum Lusitanis aut cum illorum amicis gerendi causa, deductæ, continuò subducerentur. Vt omnia bona Regis Emmanuelis, quæ tempore, quo Arius Correa fuerat interfectus, Arabes, & reliqui eorum socij diripuerant, restituerentur. Et pro illis Calecutij Rex certũ piperis pondus intra tempus assignatum persolueret. Nè Saracenis, qui Calecutij negotiabantur, facultatem tribueret in Arabiam

Templum à D. Thoma ædificatum.

D. Thomæ corpus, vbi sit. & quanti fiat

Fœdus cũ Coulamensi Rege.

Pax cum Calecutiẽsi inita, eiusque leges.

biam nauigandi. Flagitabat præterea Franciscus Albuquercius, vt Mediolanenses, qui ad Calecutij Regẽ transfugerant, illi redderentur. Id solum Rex pernegauit. Turpissimum namque sibi fore iudicabat, si homines semel in fidem receptos proderet: reliqua omnia concessit. His ita constitutis, Naubeadarimus Crãganorem perijt, vt ibi bonam piperis partem appendi, atque Pacieco, qui eò iussu Francisci Albuquercij ad eam rem venerat, assignari iuberet. Accidit interim, cùm iam bonam piperis partem Paciecus nauibus imponi iussisset, vt nauigium pipere onustum, quod Calecutiensis Regis erat, Cranganorem versus nauigaret. Id cùm ad Iacobum Fernandum Corream perlatum esset, Albuquercij iniussu misit, qui nauigium caperet, & Cochimum perduceret. Illi, qui erant in nauigio, cùm se captos animaduertunt, indignum facinus esse clamitant, pacem inter Regẽ Portugaliæ & Regem Calecutij esse iam solenni fœdere constitutam. Et tamen post factam pacem, Calecutiensis Regis ministros atque famulos per vim à Portugalensibus capi, & piper regium diripi. Præterea piper illud Cranganorem conuehi, vt Portugalensibus traderetur, & Rex Calecutij citius fidem suam liberaret. Nè vellent igitur, quod erant sine cuiusquam iniuria confestim accepturi, cum tanta Regis offensione per vim è Regiorum manib. extorquere. At Correa nihilominùs in instituta iniuria fortissimè perseuerat, nauigiumque oppugnat: Naires sex occisi sunt, & multi præterea vulnerati. Ex nostris verò nõ pauci vulnerib. acceptis è prælio discesserũt, ita, vt non magnum piperis illius pondus, quod per vim & iniuriã direptũ fuit, multorum sanguine constaret. Id vbi Naubeadarimus resciuit, à Francisco Albuquercio postulauit, vt Regi satisfaceret. Fœdus enim violatũ fuisse, regisq; animũ grauiter offensum, materiamq; datã hominib. qui pacem hanc turbare cupiebant, ad bellum acerbissimũ temerè concitandũ. Præterea turpissimũ fore Lusitanis, si scelus, quod in alijs vindicare conabantur, in se ipsos admit-

Pax à Fernando Correa violata.

Naubeadarimi pro pace resarcienda ad Franciscũ Albuquercium exhortatio.

admitterent. Iure enim visi fuerant Regi Calecutiensi bellum mouere, quòd noluisset in eos, qui facinus illud in cæde Arij Correæ, & in opum regiarum direptione conciuerant, animaduertere, & Emmanueli Regi satisfacere: cur igitur idem facinus à suis susceptum inultum esse pateretur? Cur nō aliquam Regi Calecutiensi satisfactionem daret, qua illius animus tā atroci iniuria stimulatus placari posset? Regem esse natura mutabilem, & iracundum, & Saracenis obnoxium, ita, vt eorum sermonibus inductus, cum à nostris nullam iniuriam accepisset, eas tamen illis clades, quas acceperant, intulisset. Quid igitur facturum existimaret, postquam is iure bellum suscipere videretur? Hoc & alia multa cum Naubeadarimus in eandem sententiam repeteret, Franciscus Albuquercius postulata illius cōtempsit. Quo-quidem crimine vel sceleris, si neglexit fidem, vel timiditatis, si non ausus est coercere hominis vesani temeritatem, laudes, quas fuerat adeptus, obscurauit. Rex Calecutij ita grauissima commotus, classem rursus instruere, & delectum habere instituit, vt mari atque terra bellum Cochimensi Regi atque Lusitanis inferret. Vbi id Trimumpara compertum habuit, à Francisco Albuquercio enixè postulauit, vt ea sibi præsidia relinqueret, quibus posset Calecutiensis impetus ab illius regni finibus propulsari. Indignissimum namque fore, se, cum propter Lusitani nominis studium tam graui bello, quam erat illud futurum, premeretur, Lusitanorum ope destitui. Id Albuquercius se facturum pollicetur. Sed id minimè, vt par erat, præstitit. Vnam enim tantùm nauem cum duabus carauelis, quarum formam iam suprà descripsimus, & aliud paruum nauigium illi cum centum Lusitanis reliquit. Erant apud eum præterea alij quinquaginta Lusitani, ita, vt centum & quinquaginta tantum Lusitani ad tanti belli molem sustinendam eo in loco remanerent. His omnibus præfectus erat Odoardus Paciecus, qui summa voluntate prouinciam illam suscepit, vt vitam, si ita opus esset, pro Christi gloria,

Franc. Albuquercij facinus inhonestum.

Albuquercij perfidia

Odoardi Paciecij ex ignā præsidium, & vitus.

ria, & Regis Emmanuelis dignitate profunderet. Interim venit Alfonsus Albuquercius Coulamo. Albuquercij igitur Cochimo profecti Cananorem peruenêre, quo in loco cognouit Alfonsus è literis Raphaelis Reineli, qui apud Naubeadarimum piperis accipiendi gratia remanserat, maximum bellum comparari. Idem etiam Coiebiquius, cuius iam antea mentionem fecimus, qui plurimum Lusitanis fauebat, literis ad Albuquercios missis, indicauit. Indè cum oram Calecutij legerent, ad Regem miserunt, qui Lusitanos, quos apud se retinebat, missos faceret: quod postulatum ille reiecit. Indè igitur digressi, iter in Portugaliam suscepere. Alfonsus Albuquercius Olysipponem peruenit xvij. die mensis Iulij, anno à Christo nato, M.D.IIII. Franciscus verò Albuquercius, & Nicolaus Coelius quomodo perierint, incertum est. Nunquam enim comparuerunt, nec vllus euasit, qui posset illorum interitum nunciare. Petrus Ataideus, fracta in vadis naui, in terram euasit: in qua nauigium nactus, cum Lusitanorũ parte, qui erant in eadem naue, Mozambiquem se contulit, vbi mortuus est. Alia verò pars se Melindem recepit. Per idem fermè tempus, quo hęc acciderunt, Dux alius, nomine Antonius Saldagna, varijs tempestatibus iactatus fuit. Missus autem fuerat ab Emmanuele, post Albuquerciorum Olysippone discessum, cum tribus nauibus, vt mare, quod vltimo Aethiopiæ promontorio, Guardafu nuncupato, & Arabico sinu continetur, armis infestum redderet. Vnus ex Ducibus, qui sub illo erant, cui nomen erat Iacobus Fernandus Pereira, vi tempestatis à reliquis nauibus segregatus, nauem suam Melindem appulit. Indè Zacatoram insulam antea nostris incognitam, non ita lato mari ab introitu sinus Arabici disiunctam, petijt, in qua hyemare constituit. At Saldagna gubernatoris imperitia cursum non tenuit, & in insulam, quam appellant Sancti Thomæ, æquinoctiali circulo subiectam, peruenit. Postquam verò indè digressi sunt, alia coorta tempestate factum est, vt alter ex Ducibus Rodericus Laurentius Ra-

Bellũ Calecutiense cõtra Lusitanos & Cochimẽsem.

Alfonsi Albuquercij in Lusitaniam reditus.

Francisci interitus.

Antonij Saldagnæ casus.

Zacatora insula.

S. Thomæ insula.

Rodericus Laurẽtius Ranascus.

nascus ab illius conspectu distraheretur. Saldagna verò cùm promontorium Bonæ spei superare contenderet, fuit eiusdem gubernatoris inscitia, qui iam se promontorium flexisse credebat, in sinum delatus, in quo aquationem fecit. Cui loco deinde fuit nomen, Aquatio Saldagnæ. At Rauascus cùm multò citius promontorium flexisset, Mozambiquem versus nauigauit: indè verò Quiloam petijt, vbi viginti dies Saldagnam expectauit. Quem cum diutius opinione sua morari cerneret, in insulam Zanzibarem nomine, cuius iam anteà mentio facta est, nauigauit. Abest autem hæc insula Mombaza ad occidentem Solem octoginta passuum millia. Inter hanc insulam & continentem, fretum interiectum est adeo angustum, vt nauis nulla eò trãsire possit, quæ non simul & ab insula, & à continente facillimè cernatur. Circum eam insulam Rauascus duos menses peragrauit, vbi supra viginti naues Zanzibarensium, diuersis temporibus multis rebus onustas cepit: & pretio in singulas constituto, eas dominis restituit. Attulit hoc hominis flagitium grauissimam terris illis offensionem, multorumq; animos à nostris alienauit. Erat enim nostris cum insulæ illius incolis amicitia. Insulæ Princeps misit ad Rauascum, qui diceret, se vehementer admirari, quo iure Dux Lusitanus, à qua gente audierat fidem sanctè coli, in res insulæ illius, Lusitanis addictæ tam ferociter inuasisset. Se cætera, quæ abstulerat, non iam curare. Arma saltem & tormenta, quæ erãt in nauibus, redderet, & reliqua sibi reseruaret. At Rauascus non modò æquissimo postulato satisfacere noluit, sed responsum nimis asperum & cõtumeliosum dedit. Hac iniuria Princeps irritatus, aliquot paruos parones instruxit, qui in Rauascum inuaderent. At Gomezius Carrascus eiusdem nauis scriba, & miles alius, nomine Laurentius Phæus, Ducis iussu priusquam parones comparari & egredi possent (nauis enim appropinquare terræ non poterat) in scaphã tormentis & armis instructam repentè desiliunt, & in parones inuehuntur. Quatuor autem capiunt, reliquos

Aquatio Saldagnæ.

Zanzibar insula.

Zanzibarẽses naues supra viginti captæ à Rauasco contra fœdus.

Rauasci iniquitas.

Pugna cũ Zanzibarensibus nanalis.

in

in fugam conijciunt: aliquot homines occidunt, inter quos fuit vnus eiusdem Principis filius. Princeps cum cerneret, se ius suum neq; legitima disceptatione, neq; armis obtinere potuisse, nè malum illud ad totius insulæ perniciem emanaret, quanuis esset & incommodis affectus, & filio orbatus, pacem tamen cum Rauasco cõstituit, ea conditione, vt centũ pondus auri quotannis tributi nomine Regi Emmanueli persolueret. Pace ad hunc modum constituta, Rauascus Melinden petijt. Erat aũt acre bellum tunc temporis inter Melindium Regem, & Regem Mombazæ concitatum. Rauascus vt Mombazam perterreret, nauem suam in Mombazæ portu constituit: ibi duas onerarias naues, & tria nauigia minora pugnando cepit. Inter eos, qui fuerant in nauibus capti, erant Arabes duodecim, viri & opib⁹, & dignitate ciuitatis suæ Principes. Ciuitas appellabatur Braua: aberat autem Mombaza quadringentis millibus passuum. Ij aliam nauem expectabant multis magni precij mercibus onustam. Cum autem se pecunia redemissent, ciuitatem suam dediderũt, fidemq; suam obstrinxerunt, fore se & reliquos ciues Brauenses semper in Regis Emmanuelis potestate. Illis similiter Rauascus, quod sibi visum est aurum, quod singulis annis Emmanueli soluerent, imperauit. Fœdere percusso, nauis, quam expectabant, interuenit. Quam Rauascus nõ attigit, nec vt ab aliquo alio fœderatis iniuria fieret, permisit. Interim Saldagna cum tribus nauibus, quas in illo cursu ceperat, Mombazæ portum subijt. Rex cũ iam classis speciem intueretur, veritus nè graue aliquod incommodum Lusitanorum armis acciperet, pacem cum Melindio fecit. Saldagna verò inde in Indiam nauigauit, & insulis Canacaniæ, & Anchediuæ classem applicuit: quid autem ab illo gestum fuerit, suo loco dicemus. HOC anno M. D. IIII. Octobri mense, Alfonsus, equitum Magister, Iacobi Emmanuelis fratris filius, de quo suprà dictum est, in adolescentiæ flore graui morbo oppressus, è vita migrauit, vnamque tantùm filiam, eximia pulchritudine & singulari vir-

Pax Zanzibarensiũ cum Lusitanis.

Bellũ inter Melindiũ, & Mombazensem.

Braua ciuitas Lusitanis deditur.

Canacania insula.

RES EVROPEAE ANNI 1504.

tute

Isabelæ Castellæ reginæ mors. tute fœminam, reliquit, quæ postea Petro Villæregalis Principi, viro egregie forti, nupsit. Eodem fermè tempore Isabela Castellæ Regina similiter è vita decessit, maximumque sui desiderium cum multis lachrymis vniuersæ Hispaniæ reliquit. Fuit enim illa mulier tam excelso animo, & tam singulari prudentia, tantisque laudibus probitatis & religionis ornata, vt meritò videatur nomen illius sempiternæ memoriæ consecrandum. Vltimo die Decembris eiusdem anni peperit *Emmanueli nata filia Beatrix* Regina Maria filiam singulari pulchritudine. Fuit illi impositum nomen auiæ Beatricis. Quæ postea Carolo Allobrogum Duci nupsit, vt postea dicetur. Hoc anno ingentes & crebri terræmotus extiterunt, ædes multæ corruerunt, terra multis in locis desedit, ingentesq; *Terræmotus.* labes factæ sunt. Homines domicilia deserebãt & montes etiam attingere non audebant, metuentes, nè vel domibus disiectis oppressi, vel montibus de sede conuulsis obruti, miserabiliter interirent. Campos & planiciem sequebantur: in tabernaculis habitabant. Per idem fermè tempus Ioannes Menesius non indignum *RES AFRICANAE.* memoria facinus aggressus est. EST oppidum Mauritaniæ clarum, nomine Larache, quod viginti millibus passuum Arzila distat, Flumine autem Zilia, quod *Larache oppidum.* in Oceanum influit, alluitur. Ceperant autem Mauri quinque naues Portugalenses, quæ tunc in Larachensi portu consistebant. Id cùm Menesius resciuisset, indignè admodum tulit, & in portum inuehi cogitauit, vt naues abduceret. Erat autem in ipsius fluminis ostio turris natura, & arte, & armis, atque tormentis egregiè munita, in qua milites per vices excubabant. Erat autẽ is receptus piratis omnibus, qui ex ea Mauritaniæ parte quotannis, vt prædas agerent, egrediebantur. Menesius secum excogitat, quomodo sine periculo, quod à turri eminere videbatur, in eiusdem oppidi portum & stationem intraret. Id cùm iam secum animo deliberatum & constitutum haberet, accidit, vt die quadam quinque biremes, & vnam triremem conspiceret, quæ occidentem Solem versus nauigabant. Qua re animad-

uersa, speculatores partim terra, partim mari continuò misit, qui earum cursum diligenter explorarent. Renunciant illi omnes, in Larachis portum inuectas, in terramq; subductas fuisse, ita tamen, vt triremis non procul ab aqua consisteret. Cum id compertum haberet, quatuor Carauelas instrui confestim iubet, & milites, quos ad eam rem alacrius gerendam aptos cognouerat, accersiuit, & anchoris de nocte solutis Larachem petijt, & classem ante fluminis ostium prima luce constituit. Accurrunt Mauri, ignem tormentis applicant, & globos ingentes emittunt, summaque vi contendūt, vt aditum nostris intercludant. Menesius verò æstus opportunitatem expectabat, quem vbi vehementius incitari sensit, latera nauis vnius culcitris laneis, & saccis, quos lana diligenter infarciri iusserat, fulcienda, & molibus obstruenda curauit, & turri opponi præcepit, vt tormentorum ictus exciperet. naues reliquæ huius præsidio tectæ portum subiere. Mauri interim sagittis, & iaculis, & plumbeis glandibus acerrimè decertabant. At Menesius introrsus illis frustra repugnantibus, cum integra classe penetrauit. Fluuius est & aquarum copia, & æstus accessione profundus, ita, vt nostri facillimè possent ad illius ripas accedere. Quod cum factum esset, illi, quibus id imperatum fuerat, in terram desiliunt, & vt coniectis facibus triremem incenderent, summa contentione pugnant. Mauri contrà, vt incendium arceant, vndiq; prouolant. Fit atrox prælium, neq; mediocri temporis spacio fuit vtrinq; acerrimè dimicatum. Tandem cum multi ex hostibus caderent, multi grauiter sauciati secederent, reliqui se in fugam dederunt, quos nostris longius insequi per Menesium licitum non fuit. Sed quod erat illi propositū, triremem exurere confestim iubet. Quinq; verò biremes cum duabus nauibus longis, & vna ex nauibus Portugalensibus (eas namque iam in terram subduxerant) a nostris in mare continuò deductæ fuerunt. Reliquæ tres Portugalenses naues deduci non potuerunt: & idcirco cum triremi similiter incensæ sunt. Hac re

Eruptio Io. Menesij in Larachenses.

Stratagema Io. Menesij.

Atrox cū Mauris prælium.

Maurorum naues aliquot partim captæ partim incensæ.

ex

ex animi sententia gesta, Menesius cùm ingentem hostium multitudinem confluere vidisset, æstu secundo (iam enim minui, & decedere incipiebat) se sine vllo incommodo recepit. In hoc autem prælio vnum solum hominem desiderauit. Et cùm quatuor tantum ex Arzilæ portu naues eduxisset, cum duodecim reuersus est. Exterruit hæc hominis alacritas & audacia vehementer hostes, quod in intimo eorum portu, in præsidijs firmissimis, & intra munitiones, quas ipsi tutissimas arbitrabantur, non dubitâsset inuehi, & eorum naues incendere, tantamque cum tam paucis nauibus, in oppidum munitissimum, pestem & perniciem machinari. Nec eos tam solicitos habebat hominum cædes atque nauium iactura, quantum facinoris editi magnitudo. Metuebant enim nè tam felicis audaciæ, parum, vt videbatur, consideratæ successu, nostri animos assumerent, quibus maiora facinora molirentur. Emmanuel verò cùm huius facti nuncium accepisset, maximo gaudio affectus fuit Menesijq; virtutem, & sagacitatem, & industriam debitis laudibus ornauit. At is cùm nullam benè gerendæ rei occasionem prætermittere voluisset, vt aliud non leuius incommodum hostibus afferret, excogitauit. EST mons, Farrobus nomine, quem minoris Atlantis partem esse suspicor, qui viginti passuum millibus Arzila distat. Secundum illius radices amnis fluit, qui hyeme tantis aquis augetur, vt vado transiri non possit. Hostes ea re freti, securè in pagis, qui sunt in monte admodum frequentes, hyemabant, maximosque armentorum & pecudum greges alebant. At Menesius in intimis ædibus, ne ea res in vulgus emanaret, duas quadratas ædificari iubet. In quem verò vsum id fieret, nullus ex fabris lignarijs, quorum fidei opus illud commiserat, suspicari potuit. Cuiuslibet autem lintris magnitudo tanta erat, quanta posset vnius validi iumenti tergo supportari. His perfectis, se tantisper continuit, dum noctem pluuijs & tempestate turbidam videret. Eam nactus tempestatem, quam optabat, signum excursionis propere faciendæ

Audacia Io. Menesij

Aliud Io. Menesij in Mauros stratagema.

Farrobus mons.

endæ dari iubet. Admirantur omnes eo tempore classicum cani, quo propter imbrium vim omnis mentio belli necessariò conticescit. Id tamen à sapiente Duce, & in bellis exercito non temerè fieri suspicantur. Armati conueniunt, cumque sine vlla recusatione sequuntur. Nemo tamen quid ille animo agitaret, aut quorsum tenderet, inquirebat. Erant autem illi, quos tunc secum eduxit, equites viginti supra ducentos, quibus, vbi commodum visum fuit, quid sui consilij esset, aperuit: quàm facilè res fieri posset, exposuit: quid ab omnibus fieri vellet, ostendit. Eos tamen, qui rem aggredi dubitarent, admonuit, vt domum redirent. Sese namque multo confidentius cum paucis, iisque fortissimis, quàm cum multis, omnia pericula metuentibus quoduis facinus aggressurum. Nemo tamen fuit ita sui decoris oblitus, vt domum redire vellet. Vbi ad fluuium peruenêre, qui tunc super ripas effusus, multò maiorem telluris partem, quàm suspicati fuerant, inundabat, lintres, quas iumenta portabant, in ripa deponi præcepit. Tum vni è suis domesticis, qui Fernandus Freitas appellabatur, imperauit, vt extremitate cuiusdam funis mordicus apprehensa, fluuium nando traijceret, vsque eò dum modicæ terræ planiciem, quæ vltra aluei partem, qua fluuius maiore impetu ferebatur, in aquis eminebat, attingeret. Eo fune erat iam vna ex lintribus alligata. Ergo postquam is, qui fluminis alueum transierat, in locum peruenit, & inde contrariam ripam superauit, lintrem ad se facillimè traxit. Similiter cùm funis alius, quo altera ex lintribus colligata fuerat, ex prima necteretur, minimo cum negocio traducta fuit. Cùm igitur vtraque fuisset vtrinque funibus validè retenta, fiebat vt funibus altera ex parte laxatis, ex altera verò contentis, prout transmissionis illius vsus flagitabat, vt illæ vltro citroque facilè commearent. Equites ephippia detrahunt equis, eaq; lintribus imponunt, ipsiq; lintribus ita fluuium paulatim traijciunt, vt equos habenis deductos transnare compellerent. Vbi omnes in vlteriorem

rem ripam euaserunt, equos rursus insternunt, quibus insidentes, Menesium noctis illius silentio per loca palustria & lurulenta sequuntur, quamuis eos interdum immodica pluuia tardaret, & aqua pectora equorum pertingeret. Menesius, qui regionis illius omnes anfractus nouerat, prope pagos, quibus quam plurimum posset, detrimẽtum inferre cogitabat, in loco collocandis insidijs aptissimo copias suas continuit. Vbi diluxit, continuò montani in camporum planiciem descendunt (erat enim iam tempestas sedata) alij, vt segetes suas inspicerent, alij, vt greges suos in pascua deducerent, alij postremò, vt venarentur. Menesius, tamen nolebat è latebris exire, donec tanta hominum copia, in quantam ille inuadere cupiebat, in illius se conspectum daret. Sed accidit, vt duo venatores in insidias illius inciderent: quo factum est, vt fuerit illi necesse cõtinuò prodire. In homines igitur inopinatò ferociter inuadit, multos capit, plures interimit, magnamque prædam facit, exercitumque incolumem reduxit. Vbi ad fluuium ventum est, abacti greges primum fluuium nando traijcere compelluntur, deindè ipsi lintribus eadem ratione, qua nocte fuerant transuecti, & multò etiam facilius eundem fluuium transmiserunt, Arzilamque, cùm aduesperasceret, ingressi sunt, cum magna eorum, qui relicti fuerant, admiratione. Fieri enim non posse crediderant, vt in tam sæua tempestate vel fluuium transire, vel, illo transmisso, hostium multitudinem armis exercitam euadere possent, maximè verò, cùm regressus esset difficillimus, & posset facillimè recisis lintrium funibus impediri.

RES INDICAE. INTERIM dum hæc in Lusitania & Africa geruntur, Trimumpara in India, & Lusitani, qui cum illo erant, grauissimo bello premebantur. Rex enim Calecutij, vt suprà dictum est, acerrimè delectum habebat, classem maximam comparabat, antequam Albuquercij iter in Lusitaniam susciperent. Paciecus ab illis digressus Cananore, Cochimum nauigauit. Rex vbi tam exiguas copias sibi præsidio à nostris relictas animaduertit, & crebris

Rex Cochinensis ob

bris nuncijs accepisset, tantum esse exercitum hostium, quantus neque iusto quidem exercitu sustineri posset, & simul intelligeret, non solùm mercatores Arabes, quorum opera res frumentaria in ciuitatem importari solebat, verùm multos ciues de fuga cogitare, & non paucos etiam ad hostem deficere, salutem omninò desperauit. Accedebat, quod fieri non posse putabat, vt Paciecus cum tam paucis hominibus haberet in animo, belli fortunam experiri: cùm magis temeritati & amentiæ, quàm virtuti meritò videretur esse studium illius, si vellet in re perdita armis frustra contendere, tribuendum. In eam tandem opinionem venit, vt existimaret sibi data verba à Francisco Albuquercio fuisse. Quomodo enim, si fuisset verè & ex animo auxilium pollicitus, non firmiora præsidia reliquisset, cùm posset? Itaq; se delusum existimauit, & hoc sibi fuisse præmium pro tam singulari fide & constantia persolutum. His curis anxius, ad Paciecum adijt, & flens Deos obtestans, illum precatus est, vt mentem suam aperiret. Ita se de Lusitanis esse meritum, vt si fuisset ab illis in fraudem impulsus, iure de illorum iniuria conqueri perpetuò posset. Iam non, inquit, auxilium in re deplorata flagito, sed nè mihi illudas, id à te contendo. Si enim opis tuæ spem mihi omninò præcideris, aliquid excogitabo, quo non funditus interream. Si verò falsa spe delinitus, mihi, dum tempus est, minimè prospexero, sublata salutis occasione, frustra ærũnas meas postea lamentabor. Non autem adducar, vt credam, te ab Albuquercijs, vt mihi auxilio esses, sed vt rem Emmanuelis gereres, in India relictum. Quomodo enim tibi ex tam multis nauibus, ex tanta militum copia, tres tãtùm perexiguas naues, & eas aliqua ex parte laborantes, cum tam paucis hominibus attribuissent, si me cõseruatum vellent? Si, vt hinc Coulamum, aut Cananorem te recipias, cùm me belli mole vehementer afflictũ perspexeris, satis est in tanta nauium & militum paucitate præsidij. Si, vt impetum Regis potentissimi a regni mei finibus arceas, illorũ sapientiam requiro. Quare

multitudinem de salute desperat.

Cochimensis regis ad Paciecum oratio.

Paciecire-sponsum. [R]e te per Deum, quem colis, oro & obtestor, nè me deseri sinas: &, an sis mihi opem in rebus afflictis allaturus, an hinc, vt impendentem calamitatem effugias, migraturus, enūcies. Hac oratione Paciecus iracundia vehementer exarsit, & cū Rege de tā insigni conuitio sibi facto nimis acriter expostulauit. Erat enim oratio hominis de illius fide dubitātis, qua nullam maiorem contumeliam nomini honesti hominis inuri posse cōfirmabat. Sibi verò semper fuisse fidem vita chariorē. De Albuquercijs non erat, cur queri posset. Eas enim copias reliquisse, quas satis esse viderant ad Regis scelerati & insani elationem coërcendam. Non enim multitudinis inconditæ temeritate, sed paucorum vigilantia & consilio victoriam contineri. Præterea aditum in Cochimi regnum à Calecutij finibus fluuio & æstuario disclusum, esse perangustum, & eiusmodi, vt à paucis posset cōtra infinitam hostium multitudinem custodiri. Postremò tantum esse Christi Optimi Maximi numen, vt nutu, cum vellet, omnes hostiles copias profligaret. Nec enim humanis opibus posse diuinas impediri. Se verò pro certo habere, auxilium diuinum sibi minimè defuturum. Idcircò bono animo esset. Se namque paratum esse, pro illius statu & dignitate vsque ad extremum vitæ spiritum decertare. De belli verò exitu, se firma spe teneri, fore, vt Calecutij Rex non modò victus, sed etiam catenis alligatus breui in Portugaliam duceretur. Hac oratione Regis animum demissum erexit, atque ad spem salutis excitauit. Ab eo autem digressus, eos Arabas, qui opibus & authoritate inter reliquos excellebant, accersiri iussit, & admonuit, ne metu aliquo turbarentur, néve loci illius, in quo tam commodè ad illum diem vixerant, deserendi consilia susciperent. Multas deinde rationes attulit, quibus persuadere conatus est, non esse illis vllo modo de victoria desperandum. Postremò nimis atrociter illis minitari cœpit, qui vel perfidia à Trimumpara desciscerent, vel ignauia fugam pararent. Id se publicè testificatum esse velle, flagitium eorum, qui ab ea vrbe de-

Paciecimi-næ in transfugas.

demigrare conarentur, minimè impunitum fore. Ne suspicaretur autem quisquam illum posse falli. Esse namq; sibi vigilandum, & omnibus hominum conatibus occurrendum, & ijs custodijs exitus omnes tenẽdos, nè quisquã posset vel mari vel terra manus illius effugere. Qui igitur vitam carã haberet, se domi contineret, & consilia plena dedecoris & infamiæ detestaretur. Secus enim, pro certo haberet, esse sibi vitam cum acerbissimo supplicio deserendam. Hanc autem vltimam orationis partem qua minas proponebat, voce adeò contenta & atroci pronunciauit, vt omnibus ingentem metum inijceret. Ardebant enim oculi, & facies inflammari videbatur, & è vultu species quædam furoris eminebat. Illi respondent, se in officio futuros, neque passuros vllo modo, vt Rex de illorum perfidia conqueri posset. Factum est deindè, vt omnes, qui de vrbe deserenda consilia frequenter inibant, illa partim voluntate, partim metu deponerent. Paciecus interim secundum fluuium discurrebat, vigilias disponebat, omnes exitus & mari & terra, quibus custodijs poterat, vigilantissimè sepiebat, nè quisquam auderet abeundi cogitationem suscipere. Accidit autem, vt piscatores quatuor, quòd illius iniussu piscari ausi fuissent, ad illum ducerentur. Ille eam causam prætendẽs, quòd fugere decreuissent, homines corripi vehementissimè, & in insulam traduci, & suspendi maxima voce iussit. Rex vbi id resciuit, ab illo postulauit, vt miseris hominibus veniam tribueret. Ille verò dixit, se vehementer admirari Regis sapientis in tam atroci scelere vindicando negligentiam. Non esse Rempublicam in periculis dissolutè gerendam, sed seuerè & acriter administrandam. Illorum hominum supplicio sanciri disciplinam, venia verò confirmari eorum, qui similiter abscedere vellent, audaciam. Se nullo modo passurum, vt propter Regis inconsideratam clementiam, dignitas illius, & regni totius salus in discrimen veniret. Clanculum verò per fidelem nuncium Regi significauit, se homines minimè vita priuaturum:

Paciecí vigilantia.

Paciecí seueritas in trãsfugas.

Sed vt eo timore iniecto, reliquos in officio contineret, illis minis vsum fuisse. At illi, quibus necem se allaturum simulauit, in insulam traducti, nocte fuere rursus in vrbem reducti, & apud Regem diligenter occultati, nè posset quisquam suspicari, eos per simulationem tantùm fuisse perterritos. Neque satis habebat Paciecus, si vrbem diligentissimè tueretur, nisi etiam damna quamplurima hostibus inferret. Itaque fluuium sæpè transmisit, & in Repelini fines, & in alias finitimas terras inuasit. Multos vicos exussit, multos homines occidit, & incredibili celeritate multis in locis incautos oppressit. At Calecutij Rex celerius exercitum eduxit, vt illius impetum reprimeret, & Repelino appropinquauit. Interim literis Roderici Reineli, qui Calecutij morbo grauissimo laborabat (ex quo paulò pòst mortuus est) intellexit Paciecus, quantas copias Calecutiensis educeret. Hoc allato nuncio, Cochimi tumultuari cœptum est, & Arabum perfidia multi fuère ad defectionem solicitati, qui tamen metu Paciecci se, quamuis essent timore perterriti, continebant. Cochimensis autem regio versus Septentriones, qua erat hostis venturus, est frequentibus æstuarijs concisa, quæ insulas complures efficiunt. Non patet autem ab vna in alias hominum armatorum multitudini facilis aditus, propterea quòd neque freta pedibus transiri possunt, neque propter frequentia vada commodè nauigari. Cùm classe verò lato mari Cochimensem vrbem inuadere, etiam erat propter ipsius portus aditum perangustum valdè difficile. Tentare autem vadum, quod Calecutiensis superauit, cùm primùm Trimumparam regno expulit, admodum ei periculosum videbatur, eò quòd meminerat, quantum damnum in eo loco acceperat, & multò se maius accepturum formidabat, si ad Regis Cochimensis præsidia auxilium Lusitanorum accederet. Est insula non longè à Repelino sita, Cambalamus nomine, quæ magis ad Orientem pertinet, cuius Principem diximus à Trimumpara defecisse. Ex ea insula & transmissio in Cochimensem

Paciecci excursiones.

Cochimensis regionis situs.

Cambalamus insula

ſem regionem facilis, & vadum militibus non valdè impeditum fore videbatur. Illuc igitur Calecutienſis cum claſſe & exercitu ſe contulit, vt expugnato vado, & copijs traductis, Cochimenſes & Luſitanos opprimeret. At Paciecus vt illum eo tranſitu prohiberet, omnes animi neruos intendere cogitabat. Vt tamen interim oſtenderet, quantum Calecutij opes negligeret, vna nocte in Repelinum copias traiecit, & oppidum ingreſſus, hoſtes partim graui ſomno conſopitos, partim ſemiſomnes ferro concidit, & locum flammis exuſſit. Accurrunt multi milites, & cùm is re geſta receptui cecinisset, illum veſtigijs inſequuntur. Eorum impetus à noſtris egregiè ſuſtinetur: itaque omnes, octo duntaxat exceptis, qui ſaucij rediêre, incolumes euaſerunt. Cùm verò Calecutienſis ad vadum accedere pararet, Paciecus hac ratione Luſitanos diſtribuit. In maiore naui viginti quinque reliquit, eiſque nauis Magiſtrum nomine Iacobum Pereitam præfecit. Erat autem nauis armis, & tormentis, & bellicis munitionibus inſtructiſſima. Illis autem hoc munus aſſignauit, vt vrbem & arcem ab hoſtium incurſione defenderent. In arce verò triginta & nouem hominum præſidia diſpoſuit, eoſque Iacobo Fernando Correæ dicto audientes eſſe iuſſit. In Carauelam autem viginti & ſex homines ingredi iuſſit, eiſque Petrum Raphaelem ducem conſtituit. Et quia altera Carauela reficiebatur, illius loco duo parua nauigia inſtruxit, quorum vnum Iacobo Petreio cum viginti & tribus militibus commiſit. Alterum ſibi reſeruauit, in quem viginti & duos homines impoſuit: inter quos erat adoleſcens nomine Simon Andradius, qui iam eo tempore magna virtutis militaris documenta dederat. Itaque omnis exercitus, qui tribus illis nauigijs vehebatur, erat hominum vnius & ſeptuaginta. Qui tamen prius, quàm è terra diſcederent, omnes flagitiorum confeſſione atq; deteſtatione de more ſanctiſſimæ religionis expiati ſunt, & epulo cœleſti, quo ſanctiſſimũ Ieſu Chriſti corpus Chriſtianæ nationi porrigitur, mirificè confirmati. Dein-

Oppidum Repelinum ſe combuſtum.

Luſitani exercitus partitio.

Exercitus Luſitanus 71. hominibus conſtans.

& omnes se Sacramento obligârunt, nè vllum in se dedecus admitterent, nè pedem vllo timore referrent, nè alij pro aliorum defensione mori recusarent, neve se capi permitterent, neque postremò fuga salutem peterent: sed aut honestè decumberent, aut victoriam domum cum honestate summa reportarent. His cohortationibus excitati, atq; fiducia pleni nauigia ingrediuntur, ab arce autem digressi, ad locum accedunt, in quo Rex eos in littore expectabat. Qui cùm Paciecum tanta alacritate in hostes innumerabiles ire perspiceret, summa lætitia affectus fuit. Paulò tamen pòst cùm cerneret omnem spem suam esse septuaginta hominibus innixam, conturbari & afflictari cœpit. Accessit deinde misericordia, qua dolenter admodum ferebat, illos homines in pestem ante oculos positam ruere. Et quò magis eos acres & animosos, & nullum periculum recusantes animaduertebat, eò magis miserandos existimabat. Indignum enim esse statuebat, tam excellentem virtutem, tam funesto exitio consumi. Itaque cum multis lachrymis Paciecum orauit, vt ab incepto desisteret. Se namque de regni defensione omnem spem prorsus abiecisse. Nè vellet igitur morte sua & aliorum Lusitanorum, quos ipse fraternè diligebat, impedentem cladem, quæ vitari non poterat, cumulare. Sibi iam ab illo egregiè satisfactum esse. Cernebat enim, illos neque morte quidem proposita à fide & officio deduci potuisse. Non minus igitur dolenter se talium hominum casum esse laturum, quàm regni iacturam. Paciecus quamuis animo maximo fuisset, Regis oratione mollitus, vix lachrymas tenuit. Illum tamen bono animo esse iussit, & admonuit, nè oculos in perexiguam classem, nec in hominum paucitatem, sed in numen cæleste conijceret. Neque enim se viribus humanis confidentem, sed diuinis tantùm nixũ, in hostes ire. Fore namque vt CHRISTVS summi Dei filius, quem Christiani cæli atque terræ Dominum confitentur, præsentiam suam in prælio declararet, & hostes potentiæ suæ nutu perverteret. Quid deindè à Rege fieri vellet, exposuit. Rex eo tempore quin

Dissuadet Rex Lusitanis bellũ Calecutiense.

Oratio fiduciæ Christianæ plenissima.

que tantùm millia militum habebat. Reliqui enim cum bellum comparari cernerent, ad hostem transfugerant. Ex his Pacieco quingentos assignauit, quorum Duces erant ij, Candagora, & Frangora, qui viri satis fortes habebantur, & duo prætereà Dynastæ Palurlensis atque Darraulensis, quibus Rex imperauit, vt omnia, quæ Paciecus illis præscriberet, sine vlla recusatione conficerent. Cum his copijs profectus est Paciecus de nocte decimo sexto die Martij, anno à CHRISTO nato M. D. IIII. Et æstu secundo per flumen inuectus, quod in Cambalami portum influit, in vadum ante lucem peruenit. Nondum Calecutiensis aduenerat. Visum autem est illi, interim dum hostis aberat, aliquod detrimentum illius fœderatis inferre. Repelinum igitur ea de causa contendit. Erant in Repelini portu sagittarij circiter octingenti, cum aliquot hominibus, qui ferreis etiam fistulis vti sciebant. Hi vt nostris aditũ in insulam prohiberent, accurrunt, & sagittis atque glandibus, & missilibus acerrimè pugnant: sed tormentis facilè repelluntur. Nostri in terram descendunt. Hi, qui fugerant, postquam nostros in terra longius à nauibus remotos animaduertunt, conferti in eos inuadunt. Media hora fuit vtrinque magna animorum contentione dimicatum. Hostes tandem pulsi, & in fugam coniecti sunt: multi tamen prius in prælio ceciderunt. Locus, in quem nostri ferebantur, fuit confestim incensus, & indè multi boues ad commeatum abacti: quos cùm Naires, qui cum nostris erant, occidi vidissent, non mediocriter offensi sunt. Est enim illis nefas, bouem cædere: vesci verò carnibus illius, sacrilegium. Nostri verò cùm multò magis famem, quàm illorum offensionem pertimescerent, de ineptissima eorum religione minimè laborabant. Eo die misit Cochimi Rex alios quingentos milites ad Paciecum, quibus tamen omnibus ille parùm fidebat, omnemq; spem primum in Christi præsidio, deinde in Lusitanorũ virtute collocabat. Postero die venit Calecutiẽsis cum exercitu, cuius hæc summa.

Exercitus Cochimensis.

Pacieci in Calecutiensem Regem expeditio.

Pugna & Lusitanorũ victoria.

Nairum superstitio.

Calecutiensis exercitus summa.

na fuit. BERTACOROLVS Tanoris Rex quatuor millia hominum ducebat: Cantanambarius, Rex Bipuri & Cucurrami, quæ regiones monti, qui ad Narsingæ regnum ad Solis ortum pertinet, finitimæ sunt, duodecim millia. Rex Coragami, quę regio ad Septentriones spectat, & est inter Calecutium & Cananorem non procul à montibus interiecta, decem & octo millia sub signis habebat. Curriuaculus autem, Curigæ Rex, quæ ciuitas intra Cranganorem & Pananem sita est, tria millia. Erant autem hi Reges signis & ordinibus inter se distincti, omnesque Calecutiensi tributa pendebant. Reliqui verò, quos Naubeadarimus, & multi præterea Dynastæ ducebant, erant supra viginti millia, inter quos multi Arabes censi fuerant. Hæ copiæ numerum quinquaginta & septem millia hominum, & eo amplius, efficiunt. At verò præter has copias, quæ terra ducebantur, classem Calecutiensis instruxerat centum & sexaginta nauium, quæ remis agebantur. E quibus sex & septuaginta parones erant, quorum latera fuerant à Mediolanensibus munita saccis ingentibus, quos ipsi bombycinis lancis ad tormentorum ictus excipiendos infersetant. Conflarant præterea Mediolanenses ex ære ingentem tormentorum vim, & multa belli machinamenta fecerant, quibus nostri facilius opprimerentur. Eorum etiam consilio viginti parones catenis inter se ferreis colligati, reliquos antecedebant, quorum Ducibus erat hoc munus impositum, vt in Carauelam inuaderent, eamq; manibus ferreis quanta possent celeritate corriperent. Milites, qui in hac classe vehebantur, erant duodecim hominum millia. His omnibus Naubeadarimus præerat. Præter hæc omnia Calecutiensis de Mediolanensium consilio aggerem comportari, & turrim contra nostrorum stationem excitari vna nocte præcepit, vt ex ea possent milites in turri dispositi sagittis nostros cōfigere, & crebra variorum globorum multitudine lacerare. Paciecus verò Carauelam modico interuallo ab vno nauigio disiunctam, rudente ferreis catenis cir-

Bipuri & Cucurrami regiones

Coragamũ.

Curiga ciuitas.

Copiæ terrestres 57000 hominum

Classis Calecutiensis, 160. nauiũ

12000. militũ in classe.

circumplicato, nè possent ferro præcidi, cum nauigio colligauit, & illud idem nauigium cum tertio similiter astrinxit: & sic omnem fermè latitudinem fluminis occupauit. Interim classis, quæ per mare, quo insularum partes ad Septentrionem pertinentes alluuntur, nauigabat, appropinquauit. Hostes & multitudine & tubarum clangore, dissonis vocibus, & armorũ, quæ Solis radijs percussa micabant, atque vibrabant, splẽdore, & postremò crebro tormentorum, quæ terram tremefaciebant strepitu, tantum Cochimensibus horrorẽ incutiunt, vt omnes repentè diffugerent. Soli Frangora & Candagora duces inuiti (erant enim in naui) remansere. Hos Paciecus, non vt quicquam opis afferrent, sed vt prælium spectarent, retinuit. Prælium fuit ab hostibus magno impetu commissum, & terra atq; mari pilas atque tela iaciebant: omnia videbantur incendio conflagrare: fumus lucem cunctis eripiebat. Nostri neque quomodo classi resisterent, neque qua ratione tela à turri frequenter iniecta vitarent, prouidere poterant. Non tamen animus illis vel ad resistendum vel ad honestè moriendum deerat. Quo enim maior erat hostium vis, eò magis videbantur ad contemnenda pericula confirmari. Atque primùm aliquot ex paronibus disiecerunt: cùm tamen illi viginti, quos diximus catenis reuinctos fuisse, propius accederent, multò grauiorem laborem Lusitanis militibus attulerunt. Crebris enim glandium ictibus ita certabãt, vt nullum nostris respirandi spacium concederent. Nostri autem erant ita pugnando defessi, vt vix consistere possent. Cùm iam prælium aliquot durasset horis, Paciecus ingens tormentum in hostes conuerti, & globum mira magnitudine in parones intorqueri semel & iterum iussit: quo facto parones dissoluti sunt, & quatuor ita dilacerati, vt secedere cogerentur. Succedunt reliqui, & prælium redintegrant. Sed cùm nostri octo parones deprimerent, & tredecim dissiparent, & hostes reliqui tardiores ad dimicandum suorum casu redderentur, Repelinensis Dynasta, qui erat in subsidijs, cum classe

Cochimẽsium ex aduentu hostili terror & fuga.

Prælium Calecutiẽsium cum Lusitanis.

in nostros iam nimio labore defatigatos inuehitur, & Rex Calecutij instructa acie vadum transire, & nostros armis obruere contendit. Fuit tunc multò acrius, quã antea dimicatum, ita, vt fluuius sanguine fluere videretur. Repelinensis clamabat, vt nauem harpagonibus alligarẽt, & in nostros acriter irruerent: & partim cohortando, partim minas iaciendo, vt rem conficeret, laborabat. Sed frustra. Hostes enim tandẽ, qui è terra pugnabant, fusi fugatique sunt, & classis retrocessit, prælium q; fuit sub vesperum cum magna omnium admiratione finitum. Ex nostris nemo desideratus fuit, sed aliquot vulnerati. Ex hostibus supra mille & trecenti homines cecidére. Prælium enim, vt Paciecus [illegible] confidebat, diuinis viribus gestum fuit. Cõstat enim, multos ex nostris ferreis pilis acerrimè percussos extitisse, qui tamen non aliud ex illis incommodum acceperunt, quàm contusionis leuiter inflictæ notam: vt appareret, nullis telis eos opprimi posse, qui cælesti præsidio muniuntur. Hoc exitu prælij nunciato, Rex Cochimi incredibili lætitia affectus fuit, misitque statim Principem regni successorem, qui Pacieco de parta victoria gratularetur. Lusitani quamuis essent eximio labore fracti, ab opere tamen se minimè remouerunt. Nauigia enim continnò refecta sunt, & altera Carauela, quę erat in pristinam integritatem restituta, ad reliquas naues adiuncta fuit: & cùm de augurum sententia Calecutij Rex pugnandi diem differret, Paciecus quietem pati non poterat. Itaque in Cambalamum traductus, vastitatem frugibus & arboribus, inflammationem pagis, necem hominibus inferebat, & prædas non mediocres faciebat: & quamuis aliquot in locis illi fuisset ab hostium præsidijs occursum, semper tamen victoriam reportabat. Ad quas res faciendas, non modò celeritate & industria, sed etiam consilio optimi Ducis vtebatur. Calecutij Rex quamuis vindictã ardenter expeteret, nõ ausus tamẽ fuit, ante cõstitutam ab auguribus diem, rursus prælium inire. Accidit autem, vt dies ab illis dicta esset ea, qua Iesu Christi

Stupenda Lusitanorum victoria.

Mira Lusitanorum diligentia.

Pacieci in Cambalamum excursio.

Calecutij Regis superstitio.

à mortuis excitati memoria, cum summo totius reip. Christianæ gaudio & celebritate renouatur. Classis, qua hostis rem illa die gerendam esse constituit, erat multò maior. Centum enim parones, & centum longas naues, & octoginta præterea minora nauigia continebat. Supplementum enim Calecutio crebrò submittebatur. Numerus militum, qui classe vehebantur fuit tunc supra quindecim millia. Vt autem Rex facilius posset rem totam conficere, vnum è ducibus suis cum septuaginta paronibus Cochimum misit, qui nauem ad vrbis custodiam relictam expugnaret, aut saltem Paciecum ad illius defensionem eliceret. Sic enim [illegible] nostrorum viribus existimabat, multò citius bellum profligari posse. Parones per angustum æstuarium, quod in fluuium excurrebat, nocte, nè sentiri possent, in vrbem nauigauerant. Erat autem æstuariũ eiusmodi, vt per illud facillimè tota classis inuehi Cochimum posset. Sed Calecutiensis, vel quòd æstuarij angustias metueret, vel quod loco cedere minimè dignitatis esse putaret, vel, quòd magis reor, Christi beneficio, qui nostris præsens aderat, consilio orbatus extiterat, id facere noluit. Cùm parones in nauem inuaderent, Rex Cochimensis nuncium confestim ad Paciecum misit, qui ei demonstraret, in quanto periculo nauis illa versaretur. Paciecus hoc nuncio valdè conturbatus est. Intellexit enim, in quem finem ea oppugnatio fuisset instituta. Sed necessitate coactus, illi subsidium afferre constituit. Itaque cum vna ex Carauelis, & paruo nauigio, quanta maxima potuit celeritate, æstu secũdo Cochimum inuectus est. Hostes autem vbi illum conspexère, repentè diffugiunt, & in Repelinum se contento cursu recipiunt. At Paciecus nec eos insequi voluit, neque nauem ingredi, nec quempiam alloqui: sed cùm iam æstus accessione ventus similiter, vt sæpè fit, immutatus fuisset, eadẽ celeritate, qua venerat, redire festinauit. Cùm verò ad Cambalami transitum peruenit, res erat in vltimum discrimen adducta. Nam Carauela, quæ in transitus custo-

Classis hostilis 280. nauium.

Milites ad 15000. classe vecti.

Auxiliũ diuinum.

Hostilium nauium fuga.

Lusitanorum discrimen.

custodia remanserat, erat crebris ictibus perforata, illius armamenta dissipata, bombycinæ moles disiectæ. Parua similiter nauigia perfractis scutis, & munitionibus dissipatis, in maximo periculo versabantur: hostes mari atque terra Lusitanos acerrimè premebant. At illi nihil de pugnandi studio remittebant: imò quò acrius vndiquè petebantur, eò vehementius repugnabant. In hoc statu Lusitanorum res erant, cum Paciecus ad suos reuersus est, qui continuò in hostes à tergo nimis acriter inuectus, eos re inopinata perculsit. Lusitani autem, qui à fronte pugnabant, cum fuisset illis

Hostiū fuga, & Lusitanorum victoria insignis et plane diuina.

animus additꝰ, multò fortius institere. Hostes ancipiti prælio distenti, fugæ se mandant. Prius tamen quàm euadere possent, decem & nouem parones amisêre. Ducenti verò & nonaginta milites interfecti sunt, cū ex nostris nemo cecidisset. Et vt clarius cerni posset, totum hoc bellum fuisse ope diuini numinis administratum, hoc planè compertum fuit, multos ex nostris fuisse pilis secundum caput, aut pectora, aut brachia, aut reliquas corporis partes vehementissimè sine vllius interitu percussos. Quæ tamen pilæ tanta vi contortæ ferebantur, vt cùm è corporibus, in quæ primùm acciderant, elaberentur, ingentia scuta perfringerēt, & moles obiectas facillimè dissiparent. At Rex Calecutiensis cùm tantum dedecus pati non posset, classem in ordinem redigi, vt nostros rursus oppugnaret, continuò præcepit. Paciecus verò suis imperat nè telum vibrent, nè tormentum colliment, nè vocem mittant vllam, antequam ille pugnæ signum det. At hostes cum silentium nostrorum animaduerterent, existimârunt eos iam vulneribus confectos, & metu exanimatos spem diutius repugnandi prorsus abiecisse. Itaque voces in cælum tollunt, & incredibili celeritate mari atque terra

Aliud prælium

sine ordine vllo ad naues accedunt. Cùm iam appropinquare inciperent, Paciecus signum dedit. Nostri repentè prosiliunt, clamorem tollunt, tormentis & omni genere missilium certant. Multos parones deprimunt: complures etiam dissipant, atque dilacerant:

mul-

multis etiam mortalibus vitam eripiunt. Reliqui, cùm homines, quos ipsi concisos vulneribus existimabant, sanos atque valentes tam acriter præliari conspicerent, vehementer exterriti sunt, maximè verò cum tantam stragem edi cernerent. Itaque quamuis in Regis conspectu prælium fieret, nullo tamen vel pudore, vel metu impediri potuêre, quò minus se in fugam darent. Quod animaduertens Dynasta Repelinensis, fugientes recipit, & rursus instructa classe, in nostros impetum facit, ita tamen, vt non propius accedere auderet, sed è longinquo spatio certandum statueret. Quod Rex fieri videns, hominem multis asperis verbis accipit: ignauiã [illegible]ditatem increpat, & graues in illum contumelias intorquet. Naubeadarimumq; euocat, & adhortatur vt sine vlla cunctatione in Lusitanos irruat, hominesque tantis iam laboribus afflictos, acri atque vehementi impressione prosternat. Suscipit negotium Naubeadarimus, & in vadum contendit, nostrosque perrumpere conatur. Nostri verò tam acriter illi restiterunt, vt non modò impetum illius reprimerent, sed omnes in fugam compellerent: quos nostri insequuti, magnam illis cladem intulerunt. Nam suprà viginti parones depresserunt, & plus sexcentis hominibus interfecerunt. Rex cùm transitum eo vado desperaret, tormenta in turri disposita detrahi, & castra moueri iussit. At Paciecus illius classem longo spatio persequutus, tandem cõstitit, & in terram descendens, duos maximos pagos exussit. Ad vadum deinde rediit hora decima: ad illud enim tempus prælium, quod prima luce fuerat initũ, durauerat. Paucis deinde horis ad quietem sumptis, cũ ex speculatoribus intellexisset, oppidum esse non procul inde situm, multitudine quidem hominum frequens, sed imminutum, eò sine mora contendit, & homines securos & inopinantes aggressus est. Multi fuerunt occisi, & oppidum excitato incendio deflagrauit. Cum verò se Paciecus recipere vellet, hostes, qui erant dissipati, coeunt, & conferti in illum inuadunt. Is verò magna eorum parte vel occisa vel vulnerata, reliquos fudit,

Hostium fuga.

Lusitanorũ victoria

Oppidũ hostile incensum.

Durities, celeritas & diligẽtia Paciecі.

fudit, fugauitq́; In quo quidem minimè victorias admiror, sed duritiam, & celeritatem, & diligentiã hominis obstupesco. Nec.n. vllo labore frangebatur, neq; vlla difficultas eum morabatur, nec vllum vitæ periculũ à perterrendis hostibus auertebat. Cùm verò ad vadũ rediisset, multos satellites atq; ministros Cochimensis Regis offendit, cum multis dapib. & fructibus, ex illis, quos regio suppeditat, quibus tam ille, quàm milites recreati sunt. Eo tempore iã Calecutiensem instituti belli pœnitebat, & cupiebat, dimissis maxima parte copijs in vrbẽ redire. Hoc consilium Naubeadarimus maximè probabat. Sed Repelinensis Dynasta, et Arabes, qui in consilio aderant, & Mediolanenses etiam contra disputabant, iam Regi non esse integrum id omittere, in quo non modò dignitas illius, verum etiam salus agebatur. Si enim re infecta domum rediisset, fore, vt præter ignominiam, qua nomen illius notari necesse erat, hostes feroces & infestos redderet, & cum difficultate summa eos postea à Calecutij finibus reprimeret. Rem non inchoari absq; magna dignitatis imminutione potuisse: at institutam deseri, sine maxima dedecoris & ignominiæ labe non posse. Præterea transmissionẽ nõ esse desperandam, cum alia loca nondum tentata fuissent, per quæ exercitus multò facilius traduceretur. Nõ longè ab eo loco erat aliud vadũ, nomine Palignarium adeò lutulentum, vt qui id transire conaretur, nõ facilè pedem in profundo cœno demersum euelleret. Ripa verò vlterior densis vepribus, & dumetis erat obsita. Eò tamẽ sperabant transitũ non ita difficilẽ futurum, propterea quòd naues propter breuia eum in locum penetrare non poterant. Indè verò cogitabant idem vadum petere, quod Rex transierat, cum, vt dictum est, Trimumparam oppressit. Confidebant enim illac se multò celerius, quàm Paciecus opem afferre posset, irrupturos. Putabant enim Paciecum falli posse, neque vlla præsidia comparaturum, quibus Regem transitu prohiberet. Hoc ita constituto, castra mota sunt. Speculatores primò suspicati sunt, Regem Calecutium victo-

Calecutiẽsium de belloprosequẽdo consultatio.

Palignarium vadũ.

victoria desperata reuerti. Sed cùm eum petisse Palignarium vadum animaduertissent, nuncium Pacieco confestim pertulerunt. Per alios deinde speculatores certior factus est, in Arraulensi insula quingentos milites Calecutienses versari, qui syluas læti concidebant, quod est apud illos victoriæ signum. Et quia insula non longè aberat, cum ducentis militibus Cochimensis Regis (iam enim multi redierant, & flagitij veniam impetrârant) & paucis præterea Lusitanis, eò proficisci maturauit. Duplicem verò aciem instruxit: vnam Petro Raphaeli attribuit, alteram ipse retinuit. Hostes autem cùm resistere conarētur, maxima ex parte concisi fuêre: quinquaginta tamen capti, & ad Cochimensem Regem perducti sunt. Et quia nec opus erat, vt Paciecus diutius in illius vadi præsidio remaneret, neque periculi magnitudo patiebatur, vt is transitū, quem hostis petebat, liberum illi permitteret, ad alium opportunum ad transmissionem locum, nomine Palurtium, qui duobus millibus passuum à vado distat, naues maturè conuertit. Ibi cū in anchoris consisteret, certior factus est, Regem Calecutij deliberâsse, postero die, qui erat kalendis Maij, vadum transire. At Paciecus statuit cum minoribus nauigijs eò contendere, maiora verò cum Ducibus in vado, in quo tunc se tenebat, relinquere. Nec enim dubitabat, fore, vt hostis vtrunque simul vadum tentaret. Sed antequam indè discederet, in ea insulæ parte, quæ erat nauibus opposita, arbores succidi & incendi iussit, nè possent hostes illarum præsidio tegi, atque quasi obiectis munitionibus occultari, vt à tormentis, quæ erant in nauibus, minimè læderentur. Naues autem statuit, vt modico interuallo disiunctæ permanerent, ita tamen, vt inter se rudentibus ad mutuum præsidium necterentur, & vadum occuparent. In his autem difficultatibus, hoc commodum inesse conspiciebat, quod vtrumque vadum simul transiri non poterat. Cum enim æstus se ex alto incitabat, ita vadum Palignarium fluctibus operiebat, vt pedibus transmitti non posset:

Arraulensis insula.

Palurtiū.

naui-

nauibus autem paulò maioribus neque æstu accedente, neque decedente, aditus per illud parebat. Vadum verò, in quo naues consistebãt, æstu accedente transmitti poterat nauibus, decedente verò non poterat. Ita eueniebat, vt cùm Palignarium vadum pedibus transiri posset, Palurtium nauibus transmitti non posset. Contrà verò, cùm Palurtiũ facilem transitum peditibus præberet, Palignarium æstus vehementis accessione transitum militibus impediret. Hoc cùm Paciecus animaduertisset, vtrique vado, diuersis temporibus subsidium diligenter afferre statuebat, vt æstu augescẽte, Palurtium; minuente verò, Palignarium tueretur. Cùm igitur Palignarium petere constitueret, Ducibus quibus Palurtium custodiendum permisit, quid ab illis fieri vellet, ostendit, & quo signo, si illis opus esset auxilio, id significarent, demonstrauit. Tum omnes ad honestatem & dignitatem, & ad studium religionis excitauit, docens, eam dimicationem, quæ erat illis omnibus subeunda, fore multò acriorem atque difficiliorem. Scire se, quibus hominibus loqueretur, nempe quos nulla periculi magnitudo perterreret, sed quò grauius periculum immineret, eò vehementius omnes animi vires excitarent. Confiderent porro, idem Christi numen, quod illis tam præsens reliquis in prælijs adfuerat, illis in eo, quod instabat, minimè defuturũ. Dei namque summi potentiam nec vllis terminis definiri, nec vllis hominum viribus impediri, neque innumerabili multitudine retardari. Tum illos, vt cibũ sumerent, admonuit. Die namque sequenti dubitare se, an liceret eis alijs epulis frui, quàm ijs, quæ virtutis inuictæ fructu continerentur. Faciunt illi quod iusserat, & sumpto cibo, & vigilijs dispositis conquiescunt. Non tamen opem Dei implorare, quoad fieri poterat, intermittunt. Prima luce Paciecus in vado constitit, & in ripa vidit Cochimensem Principem cum sexcentis militibus, qui iussu Regis, vt vadum etiam tueretur, aduenerat. Expectabat autem Paciecus, vt Calecuriensis in vadum se dare vellet. Sed cùm nihil ab illo moueri

Paciecì ad milites oratio.

Lusitanorum militũ pietas.

ueri cerneret, & aqua iam æstus reciprocatione locum compleret, & vadum tueretur, ad naues rursus se contulit, & indè in omnibus circũquaq; locis in quos impetũ ferre poterat, cædes faciebat. Hoc autem siue nocte, siue die, siue serenitas esset, siue tempestas omnia commoueret, factitabat, vt cùm æstus decessisset, in Palignario, cùm rursus accessisset, in Palurtio cerneretur. Nunquam tamen alterutrum vadum incustoditũ relinquebat. In profundiore namq; maiores naues, in altero, nempè Palignario, minora nauigia collocauerat. Cùm verò ex exploratorib. intellexisset Regem constitutum habere, die sequenti vadum Palurtium summis [illegible] oppugnare, ad illius defensionem omnia, quæ videbãtur necessaria, summo studio comparauit. Antequam verò veniunt ad illum Christophorus Iusartes, & Simon Andradius, qui cum duobus paruis nauigijs in Palignario collocati fuerant, vt prælio interessent. Vado namq; aquis oppleto, dicebant, non esse cur tam præclaram occasionem decoris & dignitatis amitterent. Se, cùm æstum imminutum cernerent, continuò in Palignarium reuersuros. Cùm primum diluxit, hostes, qui iam aduenerant, è littore tormentis classem Lusitanam acerrimè verberabant. Classis item hostium se in cõspectum dedit. Erat autem ducentarum & quinquaginta nauium. Sed cùm adhuc procul abesset, visum est Pacieco aliquid interim moliri, quò minore cum periculo tanti prælij impetum sustineret. Itaque minora nauigia remis in littus impelli, & milites, quos ad rem gerendam educebat, in terram continuò descendere iussit, & cum illis in hostium munitiones inuasit. Illi acriter initio restitere. Sed tandẽ partim cæsi, partim in fugam pulsi sunt. Tormenta verò, quia in naues trahi non poterant, nè quidquam nocere possent, clauis per foramina, quibus propè basim ignem accipiunt, adactis, impedita. Hac re celerrimè gesta, in classem eucstigiò reuersus est. Iam verò classis appropinquabat, & crebris tormentorum ictib. naues impugnabat, & horrifico telorum omnium fremitu

Paciecі vigilantia.

Hostilis classis 250 nauium.

Stratagema Paciecі.

Pugna naualis.

perstrepebat. Paciecus imperauit, vt omnes se abijcerēt, atq; silerent, donec ipse pugnę signum proponeret. Hostes id metu atq; desperatione fieri suspicabātur. Praecedebant autem quadraginta parones catenis, vt nostros obruerent, inter se deuincti. At cùm Pacieco visum est, signum sustulit. Continuò clamor militū, & clangor tubarum, & tormentorum fragor, quanta esset in militibus Christianis alacritas, indicauit. Cùm acerrimè vtrinque tormentis æneis certaretur, horrenda caligo ex tormentorum fumo profluens, omnium oculis offusa, tam densas tenebras attulit, vt conspectum cæli, atque terræ, & maris adimeret. Nec enim aliud cerni poterat, nisi horrificum incendium ex [illegible] rabilibus tormentis erumpens. Parones tamē hostium primi tormentis dissoluti atque dissipati sunt. Illis autem fractis, Dynasta Repelinensis alios integros continuò submisit. Interim victoria anceps erat. Hostes propius accedebant, neq; iam pilis tantum, sed sagittis atq; iaculis, & omni missilium genere pugnabant. Sed cùm nullus è Lusitanis caderet, & ingens hostiū multitudo cecidisset, & aquæ multo sanguine cruētæ fluerent, hostes cedere incipiunt. At Dynasta Repelinēsis, vt in Regis conspectu aliquod facinus ederet, quo gratiam illius adquireret, bis vadum transire conatus est: sed fuit à conatu cum ignominia & suorum cæde repulsus. Dum hæc geruntur, Candagora venit ad Paciecum cum nuncio ingentis, vt apparebat, discriminis: Naubeadarimum cum manu firmissima in Palignarium properare, & Regem vestigijs illius insistere, vt vadum summa contentione superaret. Paciecus illum bono animo esse iussit. Adhuc enim vadum tantis fluctibus operiri, quantis opus esset ad hostium impetum retardandum. Se in tempore subsidio occursurum. Itaque in pugna tandiu perseuerauit, dum aquam transitum impedituram animaduertit. Cùm verò magis imminutam cerneret, cōtinuo properauit, vt Naubeadarimo resisteret. Ibi verò tanta vi hostium impetum repressit, vt quamuis Naubeadarimus Rege inspectante, &

te, & verbis ad prælium acriter adhortante, in alteram vadi partem erumpere conaretur, fuerit tamen retrocedere compulsus. At Rex hominem increpabat, & cõtumelijs onerabat, minimeq; dignum esse dicebat, qui Principis personam sustineret. Esse namq; Repelinensis Dynastæ ignauia & timiditate simillimũ. Se namque spectante, hostibus vtrumq; in vtroq; vado cessisse & è prælio turpissimè discessisse. Naubeadarimus hoc sibi conuitio ab auunculo facto vehementius irritatus, statuit, conceptam illam dedecoris maculam proposita etiam morte delere. Rursus igitur amplius duodecim millibus hominum stipatus, in vadum irrum-[illegible]. Fuit aliquo temporis spacio fortissimè vtrinque pugnatum, donec tandem hostes multis incommodis affecti, in fugam conijcerentur. In his vtriusq; vadi prælijs quot naues, & quot homines hostis amiserit, incertum est. Complures fuisse constat: naues tamen nostræ perforatæ, multæq; munitiones dissipatæ & disiectæ sunt, & è Lusitanis aliquot etiam vulnerati. Interim pestilentia castra hostium vehementer oppressit, quæ Regis animum tantisper à bello infeliciter instituto auertit, dum malum illud finem interimendi faceret. Quæ res nostris magno vsui fuit. Naues enim reficiendas curauerunt: magnum armorum atque telorum numerum compararunt: atq; vt essent rebus omnib. ad bellum multò acrius gerendum expediti, summa vigilantia prouiderunt. Antea verò Paciecus ferreos stimulos, palis infixos, in luto vadi ipsi infoderat, quibus se hostes, si vadum transire conarentur, inducerent. Sed cùm stimuli propter luti mollitiem altius, quàm conueniebat, fuissent in vadum depressi, nullum hostibus nocumentũ attulêre. Tunc verò Paciecus præustas sudes præacutis acuminib⁹, cùm æstus omninò decessisset, subter lutum abdidit, & ab infima parte reuinxit, nè conuelli possent, vt hostes vulneribus, & acerbissimo dolore cõficeret, nè vel ingredi, vel vestigio hærere possent. Calecutiensis interim Brachmanas euocat, eosq; monet, vt deos consulant, atq; ab

Lusitanorum insignis victoria.

Pestis in castris Calecutiensibus.

Brachmanes ab Rege de prælij die consulti. illis sciscitentur, quo die prælium iniret, vt de hostibus debitum pro tantis iniurijs supplicium sumeret. Erãt autem Brachmanæ irati regi, eò quòd illos multis maledictis confixisset, atq; mendaces & scelestissimos appellâsset. Victoriam enim illi denunciârant, & is pro victoria innumerabiles clades acceperat. Respõdent Brachmanæ, Deos illi iratos esse. Antequam verò illorum numina placaret, omnia illi deterrimè casura. Opus igitur esse, vt fanum ædificaret, in quo possent homines religiosi illorum sacra procurare. Rex se id factu rum vouit. Hi deorum nomine victoriam pollicentur & prælio diem præstituunt. Interim multi ex illis, qui à Trimumpara defecerant, bonis illius fu[illegible] uitati, se rursus ad illius nomen adiungunt, & Pacieco inuito veniam impetrant. Calecutiensis cùm illius diei fructu, quẽm Brachmanæ portenderant, nullo modo priuari voluisset, religioni diligentissimè paruit. Hoc autem ordine ad nostros accessit. Tria millia fortium hominum præibant, qui triginta tormenta ænea curribus inuecta custodirent. Deinde prima acies sub ductu Naubeadarimi sequebatur, quæ duodecim hominum millia continebat. Totidem Dynasta Repelinensis milites educebat. Postremum agmẽ, in quo inerant ad quindecim hominum millia, ipse rex agebat. Paciecus eo tempore in Palignario vado, in duobus nauigijs, cum quadraginta tantùm hominibus Lusitanis has tantas copias expectabat. Calecutienses, qui antecedebant, in loco nauigijs opposito tormenta disponunt, ingentesque globos emittunt vt Paciecũ è vado propellant. At ille paululùm se continuit, vt eos securiores efficeret. Tum repentè nauigia propius terram incitari, & tormẽtis rem acerrimè geri præcipit. Quod tam scienter & diligenter effectum fuit, vt hostes metu perterriti, se in densam syluam abderent. Cùm ad hunc modum initium pugnæ fieret, Naubeadarimus in vadũ iruit, idq; summa vi transire contendit. Nostri glandibus plumbeis, densisque telis ferreis in cubi speciem figuratis, quæ fistulis ferreis compacta & inclusa

Brachmanarum responsum.

Calecutiensis aciei descriptio.

Lusitanæ copiæ.

clusa vi tormentarij pulueris intorquebant, multos eorum grauissimè sauciabant. Maioribus etiam tormentis non paucos interimebant. Aestus autem adhuc decedebat. Metuens verò Paciecus, nè nauigium, quo vehebatur, in vado hæreret, paululum cessit, & Christophoro Iusarti, eò, quòd nauigium illius breuius esset, & ad vadum excipiendum conuenientius, vt in loco, quoad posset, insisteret, imperauit. Se, cùm æstus, vt fieri necesse est, motum reciprocaret, continuò rediturum. Indè verò pugnandi ardorem non intermisit, sed non minus acriter, quàm Iusartes, qui propius aberat, hostes ab ingressu vadi repellebat. Erat locus, in qu[illegible]a Rege Cochimensi in auxilium missi, se tenebant, vt hostes si fortè vadum transirent, indè reprimerent, & natura & vallo egregiè munitus. Ij vbi copias Regis vadum ingressas animaduertunt, repentè diffugiunt, Cochimensis Princeps non aderat. Fuerat ille quidē à Pacieco per quendam Brachmanam accersitus. Sed Brachmanæ scelere & improbitate factum est, vt non posset ad tempus venire. Neque enim quidquam illi significare voluit, antè quàm Calecutiensis rem ex animi, vt sperabat, sententia conficeret. Maxima verò eorum pars, qui in eo præsidio erant, sub vno ex proditoribus, qui à Cochimense defecerant, & fuerant in illius gratiam restituti, militabant. Ea autem de causa Paciecus, quòd illis minimè fidebat, principem futuræ pugnæ certiorem facere voluit, vt cum firmiore præsidio veniret. Nam propter belli intermissionem in vrbem redierat. Desertorum autem flagitium Iusartes Pacieco maxima voce significauit. Sed tantus erat armorum fragor, & hominum clamor, vt Paciecus audire non posset. Eo iam tempore Repelinensis Dynasta Naubeadarimum sequutus, in vado consistebat. Rex eorum etiam vestigijs ingressus, vt vadum superaret, summa animi contentione laborabat. In eum Paciecus (illum enim ex regijs insignibus agnouit) tormentum dirigi iussit. Globus emissus, ad illius pedes, duos ex intimis familiaribus repentè dilacerauit:

Brachmanæ perfidia.

Calecutij Regis discrimen.

cerauit: quo metu Rex ipse perturbatus, pedem retulit. Et tamen Naubeadarimum, & Repelinensem adhortari, vt acriter instarent, minimè desistebat. Illi fustibus eos, qui præcedebant, vt in vlteriorem ripam euaderent, impellebant, & gladijs etiam, si non impigrè quod erat imperatum conficerent, acerrimè minabantur, & aliquos etiam vulnerabant. Itaque alij alios vrgebant, & seipsos præpediebant. Cum verò ad sudes peruentum est, multi plantis pedum grauissimè sauciatis cadunt. Fit clamor & luctus, & vbique lamentatio admodum lugubris audiebatur. Alij super alios procumbunt. Interim tormenta, quæ erant in nauigijs disposita, cùm in multitudinem ade[illegible] & implicitam pilas emitterent, magnam stragem faciebant. Ingens inter hostes turbatio secuta est, cùm multi dolore vulnerum regredi frustra contenderent: multi, quamuis metu perterriti cedere vellent, suorũ gladijs vlterius festinanter progredi cogerentur. Dum ad hunc modum res geritur, multi alia ex parte cum securibus in vadum prouolant, illudque sine offensione traijciunt, vallumque rescindunt, & locum à Cochimensibus desertum occupant. Quod cùm Paciecus animaduertisset, rem perditam esse credidit. Animum tamen minimè demisit. Ad Iusartis autem nauigium propius accedens, in id se coniecit, & Iusarti imperauit, vt in illius nauigium desiliret. Maius enim nauigium terræ appropinquare non poterat. Sic autem cùm ad vadum propius accederet, hostes è loco repellere telis atque tormentis instituit. Sed interuenit Naubeadarimus, qui prælium ita redintegrauit, vt tunc videretur incepisse. Hostes autem acriter instabant, &, vt nostros circumsisterent, confluebant. Multi nauigij remos manibus retinebant, vt se commouere non posset. Hic Paciecus cùm se funditùs euersum cerneret, diuinam opẽ maximis vocib. implorauit. DEIQVE præsentissimũ numen sibi adesse persensit: æstus enim se vehementius incitabat, & vadum aquis operiebat. Nostris animus augetur, & nauigium remis agere, & propellere nitun-

Lusitanorum summum discrimen.

Auxilium diuinum

nituntur. Res iaculis, & hastis, & missilibus, & sudibus etiam præustis gerebatur. Sed quo magis fluctus vadum operiebant, eò nostri maiores animos assumebãt, & acrius & vehementius, vt se è medijs hostibus eriperent, certabant. Aestus tandem cùm maxima iam aquarum copia redundaret, illud prælium, quo nullum eo in bello acrius extiterat, diremit. Itaque Paciecus hostium multitudine liberatus ad Iusartem se contulit, qui in eo certamine præclara facinora militaris virtutis ediderat. Tum cùm nauigia facilè nauigarent, vterq; tormentis vtendum censuit. Non enim erant ii, qui vellent vllam oblati temporis occasionem prætermittere. Itaq; in eos hostes, qui prope vadum in terra consistebant, globos intorquent, multos occidunt, reliquos in syluam fugere compellunt. Calecutiensis eo die fractus desperatione, dedecus suum acerbissimè lamentatus est, quòd cum tantis copijs quadraginta tantùm homines vado pellere nequiuerit. Cùm verò è loco illo discederet, & lectica sublatus, in locum, qui non procul à profundiore vado distabat, perueniret, Petrus Raphael in illum non mediocrem globum intorqueri præcepit, cuius ictu tres illius familiares ad illius pedes dilacerati sunt, & ipse eorum sanguine conspersus fuit: metuq; perturbatus, in terram subitò desiluit, & pedib. sese ab eo loco cum celeritate subtraxit. Hoc prælium cùm prima luce incepisset, ad nonam circiter horam perductum fuit. In eo autem Calecutiensis tam multas naues atque milites amisit, quàm multos nullo adhuc in prælio cum nostris initio amiserat. Ex nostris autem, cùm sagittis, iaculis, hastis, & infinita pilarum multitudine, & acerrima immanissimorum hostium contentione peterentur, nemo tamen cecidit. Ex quo facilè cõstat, totum hoc bellum fuisse numine illius confectum, qui nutu potest sui nominis hostes euertere, neq; suos vnquã præsenti ope destituit. Quòd si alicui incredibile visum fuerit, is non hominib. sed Deo gloriam detrahit: atque demonstrat, se, quantas vires vera religio habeat, ignorare. Ij verò, qui minimè sunt

Iusartis virtus.

Rex Calecutius mortis periculum pedes effugit.

Clades hostium, & mira Lusitanorum victoria.

sunt veræ pietatis ignari, & experti sunt in se præsentissimi numinis beneficia, intelligent planè, multò maiora facinora posse ab illis fieri, qui firmam spem in Christi præsidio reposuerint, maximè verò cum pro illius gloria certamen initum fuerit. Id autem eo præsertim tempore fieri conueniebat, quo nondum Christi nomen à gentibus illis celebratum extiterat, neque imperium constitutum fuerat, vt illis signis facilius homines ad Dei notitiam peruenirent, & Lusitani cõfirmatis viribus fundamenta iacerent imperij, cuius opera possent gentes, quæ ad orientem Solem pertinent, radijs disciplinæ cælestis illustrari: quod factum postea fuit, vt cernimus, & clarius in dies futurum speramus. Paciecus autem cum se tanto periculo liberatum, & hostes fusos animaduerteret, ingentes Deo gratias egit. Interuenit autem Cochimensis princeps, quẽ Paciecus auersatus est, & quasi hominem timidum, & desertorem, & parum in fide custodienda diligentem indignum colloquio suo reputauit. Quod Princeps indignissimè tulit, & se purgauit, atque iureiurando confirmauit, non sua, sed Brachmanæ sceleratissimi culpa prælio non interfuisse. Non enim illum euocare voluisse, nisi postquam nomen Lusitanum fuisset opera Calecutiensis extinctum. Accepit satisfactionẽ Paciecus, & auunculi culpam esse dixit, quod scelestissimos homines in fidem recepisset. Nunquam enim sapientem fidem ei, qui semel fidem prodiderat, habiturum. Principium autem fugæ ab illis factum esse constabat, qui stipendio Principis Mangatensis, qui à Cochimense per summum scelus & flagitium desciuerat, alebantur. Principe dimisso, Paciecus se se ad naues contulit, vbi illum Rex Cochimensis inuisit, eique cum summa gaudij significatione de tam insigni victoria gratulatus est. Paciecus verò de militum fuga & proditione conquestus, omnem illius sceleris culpam in Mangatensem contulit, Regemque admonuit, vt iure regio vteretur, & hominem profligatum atque perditum, si nollet occidere, à se dimitteret, vt Calecutiensi ope-

Proditori non fidendum.

Mangatensis Princeps proditionis accusatus.

si aperam daret. Nullum enim periculum esse magis timendum eo, quod à proditore comparatur. Esse nãque malum occultum & intestinum, quòd priusquam prouideri possit, interimit. Itaque regias opes nunquã sceleratorum hominum præsidio stabiliri: frequenter tamen euerti. Idcirco se vehementer optare, vt Calecutiensis talium hominum præsidijs sepiatur, vt facilius possit de statu conuelli, & scelerum pœnas exoluere. His & alijs sermonibus, cùm diei bonam partem consumeret, Rex in vrbem reuersus est, & Paciecus, vt se atque suos ab immenso labore reficeret, curauit. Calecutiensis autem suos probris omnibus maledictisque [illegible] per eorum ignauiam stetisse dicebat, quò minus nostri funditus interirent. Repelinensis vt ei aliquo pacto satisfaceret, quando viribus non poterat, vt fraude Lusitanos de medio tolleret, operam dare statuebat. Primum igitur Cochimenses aliquot pecunia corrupit, qui fontes, ex quibus nostri aquam hauriebant, mortiferis venenis inficerent. Deinde, vt venenũ in pane illis daretur, summa sedulitate constituit. Hęc cùm ad Paciecum delata fuissent, operam dedit, vt singulis diebus putei foderentur, è quibus omnes Lusitani biberent. Est enim tellus humilis, & aquis abundãs, vt sunt fermè omnes, quæ mari sunt finitimæ. Ne autem quidquam cibi venderetur, quod non venditor, prægustaret, diligentissimè prouidebat. Cùm hæ fraudes Repelinensis minimè processissent, vt exercitum noctis silentio Cochimum nauibus duceret, cuius pars vrbem incenderet, pars autem nostros inopinantes opprimeret, excogitauit. Sed etiam omnibus istis insidijs Pacieci vigilantia diligenter occursum fuit. Paciecus interim vadum fossa muniebat, & turres excitabat, & machinamenta comparabat, quibus se exitium Calecutiensi allaturum minabatur, & hostibus terrorem frequenter incutiebat, & in continentem sæpè traijciebat, & detrimenta quamplurima hostibus importabat. Neque flumina & æstuaria intacta relinquebat. Naues enim aliquot cum tormentis cepit, quas Cochimensi

Repelinẽsis in Lusitanos technæ & quomodo cauatæ.

Paciecimunitiones.

donauit. Et vt fingeret, se non ità citò è vado discessurum, prope illud ædes ædificari præcepit, & circuncirca fossam perduxit, in quam aquam ex fluuio deriuauit, quæ illam compleret. His rebus Calecutiensis stimulatus, vt vadum rursus tentaret, in animum induxit. Sed interim classes submittebat, quæ populationẽ Cochimensium rebus inferrent: cum quibus nostri assiduè bellum gerebant, & hostes cum magno eorum detrimento fugere compellebat: & Paciecus ipse cum vellet cum duodeuiginti paronibus congredi, fuit ab alijs quatuor & triginta, qui in insidijs latebant, de improuiso circumuentus, quod periculum vehementer Paciecum exercuit. Parum enim consid[...] illis processerat, antequam nauium numerum exploraret. Fuere tamen in eo discrimine à nostris edita preclara facinora, & hostes tandem in fugam versi sunt: nostriq; cum quatuor nauib. & multis tormentis, atq; varia præda in vadum reuersi. Rex Calecutij quamuis rursus in nostros cum maximis copijs inuehi in animo haberet, pestilentia, quæ iterum in illius regno sæuire cœpit, belli consilia distulit. Attamen nunc vt aperta vi, nunc vt occultis insidijs in Paciecum pestem compararet, vehementer elaborabat. At Paciecus insidias ingenio & sagacitate, vim virtute reprimebat, & multas de illorum classibus victorias consequebatur. Venit tandem tempus illud, quo Calecutiensis in nostros copias iterum maximas educere cogitabat. Repelinensis primum agmen ducebat: magnumque numerum rusticanorum hominum cum ligonibus, & securibus, & instrumentis rusticis, qui vias munirent, fossas ducerent, aggeres excitarent, vt tormenta sua tutò collocari, & à nostris defendi facillimè possent, agebat. Rex ipse cum triginta millibus hominum & magno tormentorum numero sequebatur. Mari autem moles ingentes stupa circunligatæ, & pice oblitæ, quæ flāmis vbi opus esset, naues nostras incenderent, ferebantur. Deinde centum & decem parones rebus omnib. instructissimi, partim catenis inter se colligati, partim disiuncti

Pugna naualis.

Pacieci discrimen.

Hostium fuga.

Pestis in regno Calecutiensi.

Altera Calecutiensis in Lusitanos expeditio.

Classis Calecutia.

Castella navalia Calecutiensis Regis.

cti veniebant. Postremam classis aciem centum naues longæ, & octoginta actuariæ claudebant. Sed quòd regis Calecutiensis animum efferebat, erãt castella, q̃ Saraceni cuiusdã Repelinensis ingenio, viri in bellis exerciti, qui multas nationes peragrarat, extructa ad hunc modũ fuerant. Duo parones detractis armamẽtis tãto se interuallo distabant, quantum esset vnius hastæ modicæ longitudo. Vtriusq; autem proram tignum iungebant. Alterum deinde tignum ab vnius puppi in alterius puppim cõiectũ, vtrunq; paronẽ, nè posset alter ab altero disiungi, firmè retinebat. Super hæc aũt duo tigna, alia tigna transuerso ordine sternebãtur. Interuallum quod duobus istis tignis continebatur, alijs tignis adeo frequentibus explebant, vt contabulationis speciem præberet. Erant autem tigna singula tribus locis ferro fortissimè reuincta. In quolibet aũt huius quadratæ contignationis latere, alius ordo tignorum in vniuscuiusque lateris extremitate præfixus altitudine pedum quatuordecim, muri similitudinem referebat. Erant autem omnia cardinibus, & commissuris aptissimè perfectis, ita firmata, & ferreis retinaculis coniuncta, & solidata, vt nulla vi conuelli posse viderentur. Super ligna verò trabes iniectæ totum opus multò firmius efficiebant. Cratibus deinde atq; longurijs consternebantur. In hoc summo tabulato in maiore Castello quadraginta milites commodè consistere, atque depugnare poterant. Ad hanc formam octo Castella paulò minora super sedecim parones excitata sunt. Fuerunt autem hæ machinationes ideo factæ, vt cùm æstus decederet, nauibus à puppi vehementius impulsis, & nauibus Lusitanis applicatis, Castella nostris imminerent, & milites è superiore loco tela atq; flammas adijcerent. Hac perspecta machinatione, nemo erat ex hostibus, qui de victoria dubitaret. At Paciecus hoc contra præsidium comparauit. Malos octoginta pedum longitudine inter se ferreis vinculis arctissimè colligauit, & formam ex illis quadratam constituit. Tantundẽ enim in latitudinem, quantum in longi-

Machinæ bellicæ Paciec. Calecutijs oppositæ.

gitudinem patebat. Hanc autem machinam ante nauium proras modico ab illis interuallo constitui iubet, & secundum æstus naturam sex anchoris alligari: vt videlicet tres anchoræ, cùm æstus accederet, aliæ tres cùm decederet, illam firmissimè retinerent. Id autem hoc consilio effecit, vt nauium carinæ, cùm appropinquare vellent, impedirentur, quò minus Castella nauibus nostris adiungerent. Petrus autem Raphael excisis aliquot malis, ex illis columnas effecit, quas in nauium tabulato præfixit, & in summo earum fastigio capitella instituit, in quibus possent seni milites insistere, & illis, qui erant in Castellis, repugnare. Altitudo enim cuiuslibet capitelli, altitudinem Castellorum, quæ hostium nauibus ferebantur, adæquabat. Per exploratores enim Paciecus non modò exercitus multitudinem, sed etiam genera machinamentorum eorumq; dimensionem exactè nouerat, & quid hostes animis cogitarent, exploratè cognoscebat. Exercitus, q terra gradiebatur, dissonis vocibus, & instrumentorũ bellicorum strepitu inanes quosdam terrores iniijciebat, qui potuissent homines, rerum bellicarum ignaros metu exanimare. Sed dum illi inanes formidines iactabant, Paciecus vt veras proponeret, operam dabat. Nam in Arraulensis insulæ partem, quam nõ longè à nostris nauibus fluctus marini subluebant, egressus, vt primum hostium agmen carperet, enixè contendit. sed nè circunfusa multitudine opprimeretur, se post aliquod detrimentum hostibus importatum, in nauigia absque vllo incommodo recepit. Cùm tamen præliũ fieret, Calecutiẽsis cùm hominis audaciam accepisset, iracundia & furore flagrare cœpit, neque tantam contumeliam, quantam sibi eo facto impositam arbitrabatur, ferendam putauit. Itaque ducibus suis imperat, vt Paciecum ad se vinctum trahant, vt illum tormentis excruciatum necaret. Illi aduolârunt, & vt impigrè, quod fuerat imperatum, efficerent, summam diligentiam adhibuerunt. Paciecus autem non modò perductus non fuit, sed antequam in nauigia regredi potuisset,

Inania hostis aduentantis terriculamẽta.

Thrasonica Calecutij mandata.

set, non paucos ex hostibus interemit. Dum hæc geruntur, Sol exortus est. Aestus autem decedens, hostium classem in Lusitanos impellebat. Primò moles, quas diximus, inflammatæ cùm in malos ex anchoris alligatos, vt dictum est, incidissent, repentè substiterunt. Itaque non modò nullum damnum intulére, verùm nō mediocre alleuamentum nostris afferebant. Dum enim incendium vigebat, hostes propius accedere non ausi sunt. Hoc inani terrore depulso, cùm iam incendium fuisset restinctum, classis hostium accessit. Castellum verò, quod erat maximum illorum, quæ diximus nauibus inuehi, primùm cùm in malos incideret, nec vlterius progredi posset, necessariò constitit, & indè certare globis maximis, & plumbeis etiam glandibus instituit. Nostri contrà tormentis parones primos, qui prope Castellum erant, acerrimè verberabant, ex quibus aliquot dissipârunt. Paciecus vnum sanè magnum tormentum ex his, quæ nostri Camelum appellant, in Castellum conuerti, & globum intorqueri præcepit. Fragor quidem horrendus fuit: castellum tamen integrum permansit. Cùm id interim fieret, & Castellum nulla ex parte labaret, hostes multò confidentius nostros vrgere & acrius instare, & intemperantius exultare, & voces lætitiæ ingentis indices attollere. Reliqua Castella cùm hoc animaduertissent, multò audacius in eundem se locum contulére. Tanta deinde telorum vis ab hostibus coniecta fuit, vt nihil aliud, quam sagittæ densissimæ, & globi ferrei, & plumbei in tenebris illis, quas fumus efficiebat, & in illis horrificis incendijs cerni & conspici posset. Hic Paciecus animo conturbatus, oculos in cælum sustulit, & maxima voce, vt ab omnibus audiretur, O summe cæli rector, inquit, scio me commisisse flagitia maximo supplicio digna. Te tamen suppliciter oro, vt in aliud tempus vindictam differas, in quo non decus & gloria tui sanctissimi nominis agatur. Hæc vbi dixit, iterum tormentum dirigi atque librari iussit. Emissus cum maximo fragore globus, Castelli bonam partem dissipat, & homines

Pacieci ad Deum preces.

in mare deturbat: nostri manus in cælum tendere, Christi nomen celebrare, numen illius præsens agnoscere, & tunc multo alacrius hostibus obsistere. Fuit tandem Castellum aliis globorum ictibus disiectum. Alia tamen Castella nihilo secius in loco permanebant: & qui in illis erant, summa contentione pugnabant, vt Lusitanos obruerent. Sed cùm non possent accedere, eminus pilas innumerabiles, & ingentem telorum multitudinem sine vlla intermissione iaciebant. E nostris nullum frustra telum in hostes accidebat. Multi enim ex illis cæsi sunt, multique parones aut depressi, aut dilacerati. Dum ad hunc modum mari decertatur, Rex Calecutiensis in vadum sum[illegible]bus inuadit, & in vlteriorem ripam erumpere conatur. At Christophorus Iusartes & Simon Andradius, qui minoribus nauigiis vehebantur, & Laurentius Morenus, qui ex paronibus Cochimensibus pugnabat, summa ope resistere contendebant. Cochimensis etiam Princeps cum mille è suis militibus, qui vallum tuebantur, strenuam eo die operam nauauit. Omnes ita se gesserunt, vt non modo transitum intercluderent, sed etiã multis incõmodis hostes afficerent. Constat hoc prælium fuisse multo superioribus atrocius & immanius, in eoque multas naues hostium depressas, & magnam hominum multitudinem extinctam. Prælium cùm prima luce cõmissum fuisset, ad vesperũ ductum fuit. Aestus tandem violenter accedens, vadum cõpleuit aquis, & Castella in contrariã partem cõpulit: & sic tandem fuit necessariò ab omnibus certamen omissum. Ex nostris multi vulnerati fuerunt, nullus tamen occisus. Post hanc pugnam, fuit aliquot diebus cessatum, quibus Rex Cochimensis Paciecum valde lætus inuisit, multis laudib⁹ affecit, & vt nostros cõmeatu, & terræ fructibus reficeret, operam dedit. Calecutiensis verò cùm iam victoriã desperasset, & domum redire vehementer expeteret tamen cùm multi illum, vt signa rursus in Lusitanos inferret, & extremum belli casum experiretur, importunè solicitarent, post reliquas clades

Castellũ globis deiectũ.

Prælium terrestre.

Clades hostium & Lusitanorum victoria insignis

Nona hoſtium calamitas.

des acceptas illos aggreſſus eſt. Sed cum noſtri victorijs elati multo acrius depugnarent, & hoſtes cladibus exterriti, nimis titubanter & timidè pugnam capeſſerent, eueniebat, vt hoſtes multo facilius funderētur, & claſſis multis partibus dilacerata è prælio diſcederet. Calecutienſis igitur auguribus acriter infenſus, qui quaſi de Deorum ſententia loquerentur, eum in firmiſſimam ſpem victoriæ fraudulenter induxerant, deteſtatus, exercitum reduxit.

Inſidiæ Paciecco à Calecutienſi Rege ſtructæ.

Non tamen ceſſauit inſidias ſtruere, quibus Paciecum interimeret. Sed detectis inſidijs, fuerunt aliquot proditores à Pacieco primùm fuſtibus acerrimè verberati, deinde ad extremum ſupplicium detruſi. Sed cùm ſe multi è Cochimenſi nobilitate medios interponerent, & à Pacieco enixè contenderent, vt hominibus ignoſceret, is eos ad Regem miſit, vt de illis, quod ei commodius videretur, ſtatueret.

Calecutienſis regno ſe abdicat.

Calecutienſis igitur cùm cerneret nihil ſibi, vt cogitarát, proceſſiſſe, odio vitæ, & tanti dedecoris offenſione regno ſe abdicauit, & Naubeadarimum in Regia ſede conſtituit, ipſeque fanum, & ædes religione conſecratas ingreſſus eſt, vt ibi in Deorum ſuorum cultu, quod reliquum erat vitæ, conſumeret.

Matris literis Calecutienſis ad vindictam excitatur.

Mater tamen illius, mulier natura ferox, illum literis atque nuncijs ſtimulabat, vt bellum repeteret. Non eſſe ferendum, ita conſternari animo, vt vindictæ ſpem omninò deponeret. Præſtare namque millies mortem oppetere, quàm tantum dedecus inultum relinquere. Illam religionis ſpeciem non eſſe pietatis, ſed timiditatis argumentum. Proinde ſi vellet hominum famæ commendari, & in dignitatem amiſſam reſtitui, forti animo pergeret, & hoſtibus demonſtraret, ſe nullo caſu de mentis ſtatu detorqueri potuiſſe. His inſtigatus orationibus, rurſus egreſſus eſt, vt bellum renouaret. Sed omnes Reges & Principes, qui eum ſecuti fuerant, rebus illius deſperatis abierant, neque rurſus ad belli ſocietatem adduci poterant. Quin etiam multi pacem cum Trimumpara, & Pacieco fecerant. Ea deſperatione fractus, ſe rurſus in fanum recepit. Fuit bellum hoc

à Pa-

Belli Calecutij tempus 5. menses.

à Paciecò intra quinque menses maximo cum labore & hominis insigni gloria confectum. In quo quidem, vt postea compertum fuit, hostis vndeuiginti millia hominum partim morbis, partim prælijs amisit, & magnam præterea nauium multitudinem. Profligato hoc bello, & pace cum multis Principibus firmata, fuit Paciecus factus certior, Coulami tumultuari cœpisse, & Saracenos, cum fieri non posse crederent, vt Lusitani ex hostium manibus euaderent, de eorum, qui Coulami remanserant, pernicie coniurâsse, vnumq; Lusitanum hominem eorum fraudibus occisum. Paciecus igitur Coulamum pergit, de homicidis supplicium sumere non potuit, ne magnam discordi[illegible] ciuitate cum maximo nostrorũ discrimine concitaret. A Principibus tamen ciuitatis efflagitauit, vt in fœdere permanerent. Cautum namque fœdere fuisse, ne nauis vlla aromatum onus acciperet, antè quàm nauibus Lusitanis fu[illegible]set iustum pondus impositum. Se verò cernere in portu Saracenorum naues onustas, & Emmanuelis Regis naues inanes. Respondent, id non voluntate sua, sed Saracenorum importunitate & audacia, quam reprimere propter illorum summas opes nequiuerant, accidisse. Paciecus igitur de Principum consensu, Saracenorum nauibus exoneratis, & pretio aromatum eis persoluto, ea confestim in Regias naues imponenda curauit. Deinde vela fieri iussit, & illam oram Indicam cum nauibus instructis peruagatus est, & aliquot naues cepit, & prædas etiam fecit. Tantaque erat virtutis illius opinio, tantusq; ab eo metus & regibus, & Dynastis, & piratis etiam incussus, vt nemo auderet armis illius obsistere. Hæc autem ab eo gesta sunt vsq; ad Septembris mensis initium eiusdem anni, qui fuit à Christo nato M D IIII. Eo tempore Lupus Suarius, cuius antea mentio facta est, cum classe tredecim nauium in Indiam peruenit. Is literis Petri Ataidei, quas in vrbe Mozambiquensi, antequam obiret, scriptas reliquerat, fuerat de belli magnitudine, quod à Calecutiensi parari existimabatur, admonitus. Id etiam Melin-

Coulami tumultus.

Paciecii per Indiam fama & authoritas.

Lupi Suarij cum 13. nauibus in Indiam aduentus.

dius Rex, cùm is ad illius portum naues appulisset, significarat. Eaq; de causa magnam in illo cursu celeritatem susceperat, vsque eo, dum in Anchediuam insulam perueniret. Ibi Antonium Saldagnam, & Rodericum Laurentium, qui in ea insula hyemauerant, offendit. Inde cùm iam ver in regionibus illis inciperet, Cananorem profectus, è Rege Cananoris & à Gonzalo Barbosa, qui Regis Emmanuelis negotia procurabat, de rebus à Pacieco gestis certior factus est. Postridiè autem illius diei, quo fuerat cum Rege Cananoris amantissimè colloquutus, venit ad illum Arabs quidam cum puero Lusitano, atque literis à Lusitanis, qui fuerant Capralis tempore capti, datis. Summa literarum hæc erat. Regis Calecutiensis opes fractas atque comminutas esse: consilium, quo bellum fuerat susceptum, post tantas clades acceptas (vt ab imperitis fieri solet, qui non ante, quàm temeritatis pœnas luant, rebus suis consulere nôrunt) ab omnibus improbari. Ciuitatis Principes eos admonuisse, vt scriberent ad Lusitanos Duces, si pacem cum Rege Calecutiensi fieri vellent, nullum tempus magis ad eam opportunum optari posse. Regem namq; semper bellum illud detestatum fuisse. Esseq; natura benignum, & in fide tuenda constantem. In literarum fine orabant, & obtestabantur, nè à consilio pacis abhorreret. Fore namque, vt præter vtilitatem, quæ posset ex ea Lusitanis afferri, & ipsi è miserrima seruitute in libertatem vindicarentur. His lectis literis, Suarius Saracenum dimittere, & puerum retinere voluit. Puer autem constantissimè repugnauit, dicens se nunquam tantum in se dedecus admissurum, vt contra datam fidem, causam crudelissimæ cædis, quæ erat, si ille non rediret, Christianis, qui vincti iam remanserant, afferenda, metu mortis aut seruitutis afferret. Suarius illis dimissis, Calecutium versus nauigare instituit. Cùm verò iam in Calecutiensi portu consisteret, iidem ciuitatis Principes ad eum varia ciborum genera, & fructus multiplices, in signum amicitiæ continuò miserunt. Quæ omnia ille repu-

Literæ Lusitanorum quorundã captiuorũ ad Suariũ.

Mira puerũ fides & cõstantia.

O dia-

diauit, adserens, se nullo modo quidquam ab eis, antequam pax fieret, accepturum. Nunquam enim hostile munus vllam iucunditatem hostibus attulisse. Venit deinde Coiebiquius Saracenus ille, cuius, vt antea dictum est, egregia in Lusitanos merita constiterunt. Cum illo autem duo ex captiuis Lusitanis veniebant: de pace agi continuò cœptum est. Principes orabant, vt Regis aduentum expectaret, qui erat intra quatuor dies venturus. Dixit Suarius, se pacem minimè daturum, nisi prius sibi Lusitani cum Mediolanensibus redderentur: & in eo perstitit. De Lusitanis quidem fuisset illi facillimè satisfactum. De Mediolanensibus verò quomodo id, quod postulabatur, absque nefario scelere fieri posset, minimè videbant. Turpissimum namque facinus existimabant, eos, qui fuerant in fidem recepti, contra datam fidem ad supplicium tradere. Quò autem illi rectius se gerebant, eò ducis nostri consilium reprehensione maiore dignum arbitror, qui pluris esse statuebat, de duobus transfugis & peregrinis supplicium sumere, quàm tot ciues in libertatem asserere. Accedebat etiam turpissimæ timiditatis indiciũ, cum adeò pertinaciter in eo postulato perseueraret, quasi post res hostium afflictas, posset aliquod maximum malum à duobus illis hominibus in nostrorum perniciem comparari. Præterea qui in alijs perfidiam vindicandam arbitrantur, quo modo par est, vt eos, cum quibus pacem conciliari volunt, fidem violare compellant? Et vt nihil aliud dicam, cùm bellum cum hoste ciuium causa suscipiendum sit, multò vigilantius est de ciuium salute, quàm de hostium interitu cogitandum. Hæc quidem non considerans Suarius, minimè de Lusitanorum vita, & de Coiebiquij etiam, qui propter Lusitanum nomen in summo discrimine versabatur, statu & conditione solicitus, cùm illius postulato minimè satisfieret, vrbem tormentis conquassauit, & ædes quamplurimas diruit. Indè verò Cochinum petijt, & Regem inuisit, & Emmanuelis nomine fidem illius collaudauit, regiaq; illi munera satis ampla

Tractatus pacis à Suario cũ Calecutijs initus.

Suarius pertinaciæ notatus.

Calecutiã oppugnatã.

pla detulit. Deindè duces duos, quorũ vnus Petrus Mẽdoza, alter Vascus Caruallius appellabatur, cũ nauib⁹, quibus præerant, misit, vt totam illam oram, vsque ad Calecutij portum, amicis atq; fœderatis tutam, & hostibus infestam redderent. Alfonso autem Lupio Costæ, & Petro Alfonso Aquilari, & Leonello Coutino, & Roderico Abræo negotium dedit, vt Coulamum peterent, vt aromata, quæ erant iam industria & labore Paciecі congesta, à procuratore acciperent, & naues sibi attributas onerarent. Paciecus autem, nauibus ex animi sententia oneratis, Cochimum reuersus est, & à Suario tantis laudibus affectus, quantis erat omnium confessione dignissimus. Hic fuit Suario nuncius allatus, Cranganorem ciuitatem, quæ in Calecutiensium fide permanserat, esse in armis, omnesque ciues ad bellum solicitari, & ducem nomine Maimamen octoginta parones & quinq; naues instruxisse, terra verò Naubeadarimum magnum exercitum eduxisse, & copias in dies augeri. Hæc autem omnia eo consilio fieri, vt cùm primum Lusitana classis è portu Cochimensi solueret, de improuiso Regem opprimerent. Alio namq; vado, nomine Paliporto, quod multò commodius arbitrabantur, copias traducere cogitabant. His belli motibus exploratis, Suario de reliquorum ducum sententia visum est, Cranganorem festinanter inuehi vt hostes inopinantes de conatu depelleret. Itaq; vna nocte cum scaphis quindecim, paronibus quinq; & viginti, & Carauela vna, magno silentio proficiscuntur. Erant in ea classe Lusitani mille, & mille Cochimenses. Cochimensis verò Princeps eos in Paliporto cum octingentis militibus opperiebatur. Inde Princeps terra, nostri Duces mari, eo quo destinârant, alacres & pleni fiducia contendunt. Suarius Tristanum Syluium, & Antonium Saldagnam, & Petrum Alfonsum Aquilarem, & Alfonsum Costam, & Vascum Caruallium in classis fronte constituit. Dux verò Maimames eo tempore in duabus magnis nauibus, catenis inter se fortissimè colligatis cum duobus filijs insidebat. Naues erant iã tor-

Varia Lusitanis Ducibus præscripta munera.

Cranganoris tumultus.

Palipottũ vadum.

Bellum aduersus Crãganorenses.

tormentis & munitionibus, & magno telorum nume-
ro, & militum etiam multitudine, ad confligendum, si
Prælium nauale. opus ita fuisset, comparatæ. Quinq; illi Duces, qui pri-
mum agmen ducebant, in eas inuehuntur. Maimames
& illius filij incredibili animorum robore resistũt, eo-
rumq; virtute factum est, vt diutius, quàm quisquam
opinari potuisset, prælium traheretur. Tandem Mai-
mames cum filijs occiditur, milites atque nautæ se in
mare alia ex parte conijciunt. Reliqui Duces cùm in pa
rones incurrerent, non magno certamine eos in fugã
Lusitanorum victoria. compulerunt. Superata classe, Lusitani Duces in ter-
ram copias exponunt: Cochimensis Princeps suas e-
tiam adiungit. Naubeadarami exercitus obuiam pro-
Prælium terrestre. dit. Fuit continuò prælium summa vtriusq; partis con
tentione commissum. Cùm tamen ex hostibus multi
caderent, reliqui tanto metu perterriti sunt, vt in vrbẽ
Hostium fuga. trepidè fugerent, omnemq; illius tuendæ curam depo-
nerent. Itaque ea celeritate, qua per vnam portam in-
gressi fuerant, per aliam egrediuntur. Nostri in illorũ
tergis hærentes, vno impetu in vrbem ingressi, eam
Cranganor capta & incensa. coniectis ignibus inflammant. Sunt ædes è ligno ma-
xima ex parte ædificatæ, & congestis palmarum folijs
integuntur, ita, vt subitò flammam corripiant. Dum i-
gnis omnia populatur, incolæ Christiani, qui antea ho
stium metu latitabant, accurrunt, & à nostris petunt
vt incendium restinguant, ne sacras ædes, in quibus il-
li religioni operam dabant, simul incenderent. Cum
id nostri facere conarentur, non tanta potuit adhiberi
diligentia, vt non prius, quam ignis opprimi & extin-
gui posset, multæ etiam Christianorum ædes eisdem
flammis absumerentur. Domicilia Arabũ atq; Iudæo-
rum, quæ nondum fuerant incensa, spoliata repentè
sunt. Naues & parones eodem incendio conflagrârũt.
Tormenta tamen prius & arma, & munitiones, quæ
nostris vsui esse poterant, in nauibus impositæ. Hac
re gesta, Suarius cum reliquis Ducibus Cochimum
redijt. Sed quia iam sæpè Cranganoris mentio factã
est, operæpretium erit, de illius situ & magnitudine, de
gen-

gentium, quæ illam incolebant, multitudine, de Christianorum, qui in ea habitabant, moribus & institutis pauca dicere. Distat Cranganor, vt antè diximus, Cochimo ad Septentriones, decem & sex millibus passuum. Fluminis, quod propter illam in mare influit, varijs flexibus alluitur. Erat vrbs sanè magna, & à multis nationibus, propter admodum celebre emporium, frequentata. Ciuitas erat libera, & magistratibus legitimis populi suffragio creatis regebatur. In patrocinio tamen Calecutiensis Regis latebat, & illius partes, vbi bellum aliquod motum erat, sine recusatione sequebatur. Ab illius tamen fide defecit, postquam illius res nostrorum armis afflictas esse cognouit. Habitant in ea præter indigenas aduenæ quamplurimi, qui ex Arabia, & ex alijs regionibus eò mercaturæ faciendæ gratia confluxerunt. Indigenæ, qui simulachris dediti sunt, eisdem moribus, quibus reliqui Malabares, vtuntur. Christiani templa habent non satis eleganter ædificata. Sunt enim eorum opes valdè tenues. Septimo quoque die, quem dominicum appellamus, in templum conueniunt, vt sacris intersint, & conciones audiant. Summus eorum antistes in mõtibus, qui ad Septentriones spectãt, à mari disiunctissimis, quam regionem illi Chaldæam nominant, sedem habet. Is cum duodecim Cardinalibus, & duobus Patriarchis, & multis Pontificibus, qui in consilium similiter adhibentur, omnia, quæ ad religionem sanciendam pertinent, decernit. Huic omnes Christiani, qui in orientis Solis regionibus habitant, obtemperant. Sacerdotes in capite ita sunt attonsi, vt Crucis imaginem in vertice summo contineant. Vino ex passis vuis confecto in sacrificijs vtuntur. Omnibus sine discrimine, cùm ad Eucharistiam accedunt, non solùm Christi corpus in panis specie, verum & in Calicis consecrati potione porrigitur. Nemo tamẽ epulũ illud diuinum sumit, antè, quàm flagitiorum confessione animorũ sordes eluat. Pueri infantes nullo modo ante quadragesimum diẽ, nisi periculum aliquod impendere eorum vitæ perspectum

Cranganoris vrbis et incolarum descriptio.

Christianorum Cranganorensiũ ritus & mores.

Pontifex summus Indorum.

Sacerdotũ tonsura.

Eucharistiæ & sacrificij vsus.

Confessio.

Baptismus paruulorũ.

ctum fuerit, sacris aquis expiantur. Cùm aliquis periculoso morbo premitur, sacerdos illum inuisit: ægroti sacerdotis precatione animū alleuari confidunt.

Aqua lustralis.

In ingressu templi, lustralibus aquis, perindè atq; nos facimus, asperguntur. Eodem etiam ritu mortuos, & eadē religione sepeliunt.

Cura defunctorum

Deindè cognati & affines epulum dant, & octo dies in cōuiuijs, mortuorum gratia instructis, accumbunt, & illorum memoriam celebrant, & pro eorum sempiterna salute Christum venerantur.

Annus luctus.

Viduæ, quæ ante annum post virorū obitum nubunt, dotem amittunt.

Sacri libri.

Sanctas literas Syrio sermone, quem Chaldæum nominant, scriptas, studiosissimè colunt, earumq; interpretes in locis publicis omnibus qui conueniunt, ad earum intelligentiam diligenter erudiunt.

Ieiunia.

Ieiunia temporibus, quæ ad Aduentum & Quadragesimam appellamus, diligenter obseruant.

Sacra solennia.

Sacra solennia, quibus vtimur, summa cum religione & celebritate procurant.

Anni computus.

Eandem anni computationem cum die intercalari, qui quarto quoq; anno inseri solet, quam obseruamus, diligentissimè retinent.

Festum D. Thomæ.

Kal. Iulij non Christiani tantùm, sed indigenæ à sacris Christianæ nationis abhorrentes, in Thomæ honorē diem festum agunt.

Vota monastica.

Sunt apud illos & monachorum sodalitia, & virginum sacrarum cœtus ædibus semotis inclusi. Ab omnibus illis pudicitia cum summo probitatis, & abstinentiæ, & religionis studio conseruatur.

Sacerdotes coniugati.

Sacerdotes vxores ducunt. Prima tamen vxore mortua, est illis in posterum nuptijs omnibus interdictū. Aliorum matrimonium, nisi aut viri, aut vxoris morte, dirimi nulla conditione licet. Hanc autem morum institutionem à tempore Apostoli Thomæ, qui primus eas nationes ad Christi notitiam instruxit, ad hæc nostra tempora continuatam summo semper studio, non solū in Cranganoris regione, sed in multis alijs, Christiani, qui in India sedes habent, summa semper religione & studio tenuerunt.

Malipure, sepulchrū D. Thomæ

Corpus illius in vrbe, quam Malipur appellant, quæ ad regnum Narsinguæ pertinet, sepultum est, multis miraculis celebratum. Tempore

quo Martinus Alfonsus Sousa, vir fortissimus, pro Rege Ioanne tertio Indiam cum imperio obtinebat, fuerunt ad illum æneæ tabulæ delatæ, in quibus erant incisæ literæ, quarum vsus obsoleuerat, ita, vt nemo eas legere posset. Fuit tandem ab illo Iudæus accersitus multis linguis eruditus, & minimè antiquitatis ignarus, qui eas tandem cum difficultate propter scripturę antiquitatem, & linguæ parum notæ rationem (erat enim ex multis conflata) perlegit. Literæ autem nihil aliud in summa continebant, quàm Regis, qui Thomæ temporibus, illis terris imperabat, donationē Thomæ factam telluris certa dimensione definitæ, in qua templum extrueret. Et quia huius diuini viri mentio facta est, non alienum arbitror, hoc in loco aliud testimonium antiquitatis afferre, quod Thomæ monimentum continet. Anno à CHRISTO nato M.D.Lxij. Pontifex Cochimensis misit ad Henricum Cardinalem testimonium publicis literis consignatū, quod historiam commemoratione dignam cōtinebat. In ea ciuitate, quā diximus appellari Malipurem, & nunc, postquam à Lusitanis frequentari cœpit, S. Thomæ ciuitas appellatur, erat in colle sacellum ædificatum, eò quòd affirmarent incolæ, in eo loco Thomām fuisse à religionis hostibus interfectum. Erat autem hoc solenniter institutum, vt in eo sacello octo diebus ante diē natalem CHRISTI res diuina fieret, & omnes Christiani eò conuenirent. Fuerat quoq; ante quatuordecim annos in illo colle inuenta Crux in lapide incisa, in cuius fastigio colūbæ imago insidebat: basis verò erat in specie quadam herbarum, quæ diffundi latissimè videbantur, collocata, & tam fastigium, quàm basis, & brachia in liliorum formam desinebant. Arcus eam ex eodem lapide factus vndique muniebat. In arcu erant incisæ literæ, quas nemo legere poterat. Totū hoc opus integrum, quod erat satis magnum, fuit super altare eiusdem sacelli multorum operis statutum. In Cruce eminebant notæ sanguinis insignes. Accidit autem die, quo Christiani conueniebant, vt in eo fano

Insigne de Christianismi per Indiam antiquitate testimonium

Aliud eadem de re testimoniū notatu dignissimum.

D. Thomas vbi mortuus.

Crucis forma antiquissima.

Festũ Annunciationis D. Virginis.

Stupendũ vetustæ Crucis miraculum.

no salutationem ab Angelo factam sanctissimæ Virgini, octo dies, antequam dies Christi natalis adueniret, celebrarent, cùm sacerdos, qui rem diuinam faciebat, Euangelium inchoaret, vt Crux in nigrum colorẽ verteretur, & liquor ex illa incredibili copia dimanaret: deinde color cœruleus pro nigro subiret. In locis autem, vbi notæ sanguinis extabant, rosei coloris splẽdor eluxit. Sequentibus deinde annis eodem die semper eueniebat. Nec enim alio die (quod magnam admirationem commouebat) id in illa cruce cernebatur. Fuit tamen aliquo tempore eius rei, quæ admirabilis omnibus videbatur, intermissio. Anno autem, M. D. LXI. cùm Christiani in eundem locum cum eadem pompa & celebritate conuenirent, eo die, quo crux, dũ sacrificium fieret, stillare solebat, & sacerdos Euangelium inchoaret (id enim etiam admirandum videbatur, quòd nunquàm prius, quàm Euangelium legi cœpisset, ea Crucis mutatio fieret) Crux repentè nigris maculis, splendidis tamen, inficeretur, donec tandem alijs atque alijs subeuntibus, tota nigresceret. Ita verò splendebat, atq; si fuisset oleo delibuta. Dum instar roris guttæ defluere cœperunt, quæ paulatim grandiores effectæ, totãm Crucem humore largissimo compleuerunt. Peregit sacerdos cum multis lachrymis, & crebro singultu sacrificium. Deinde ascendit in altare & linteis, quibus in rebus sacris de more procurandis vti solebat, Crucem extersit. Lintea maculis sanguineis tincta repentè sunt. Ciuitatis præfectus, & reliqua multitudo, quæ cõuenerat, manus in cælum tendere, Christi numen implorare, flagitiorum veniam postulare, & ad studium ardentius religionis excitari. Crux autem postquam multo liquore fluxit, clarius splendere cœpit, & color sanguineus euidentius eluxit. Hoc signum commouit & præfectum vrbis, & primarium sacerdotem, vt diligenter inquirerent, ecquis esset, qui literas illas interpretari posset. Aiunt incolæ, in Narsingæ regno esse Brachmanam, inter omnes Brachmanas literis & eruditione præstantẽ, qui varias linguas

Aliud eiusdem crucis miraculũ.

te-

tenebat. Hominem continuò accersunt, & interrogāt, an illas literas nosset. Respondit, literas esse priscas, q. bus antiqui sapientes vtebantur: negligentia verò hominum factum esse, vt earum cognitio interiret. Quin etiam linguam, qua erant descriptæ, à paucis admodū teneri. Admonent illi Brachmanam, vt in altare ascendat. Restitit ille, & nefarium facinus esse dixit, altare, in quo res diuina fieret, humanis pedibus conculcari. Inuitus tamen subijt, et literas perlegit, quarum vim eā esse dixit, vt vna nota decem, & quindecim, & viginti literarum officio fungeretur. Sententia verò literarum in summa hæc erat: Thomam diuinum virum fuisse à Dei filio, cuius erat discipulus, in eas oras Sagami Regis tempore missum, vt Dei summi notitia gentes illas erudiret. Ibiq; templum extruxisse, & res admirabiles effecisse: atque tandem cum genibus flexis ad Crucem illam affixus, orationem ad Deum funderet, à quodā Brachmana fuisse hasta transfixum. Crucem verò eiusdem viri sanctissimi cruore tinctam ad memoriam virtutis illius sempiternam relictam fuisse. Hæc erat sententia, quæ literis continebatur. Fecit autem maiorem fidem alius eiusdem sectæ vir aliundè accersitus, grandis admodum natu, & sapientiæ opinione præstans, qui literas in eandem sententiam interpretatus est. Huius autem Crucis exemplum, in eodem ligno, ex quo templum ædificatum perhibent, insculptum, cum literis publicis multorum virorum testimonio consignatis, retineo: cuius fides tantis tunc argumentis explorata fuit, vt nemo possit de tam claris atque testatis viri diuini monimentis ambigere. Hæc quidem inserenda putaui, vt rectius percipi possit, quam clara sint apud Indos Christianos Thomæ viri diuini monimenta.

Sententia literarum vetustæ illius crucis

LIBER HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI, virtute & auspicio gestis,

LIBER QVARTVS.

RES EVROPEAE

DVM hæc autem, quæ sunt paulò antè scripta, gerebātur, Emmanuel magnā classem in Indiam comparabat. In ea verò classe misit Frāciscum Almeidā, virum insigni virtute præditum, cum summo imperio, qui in Orientis regionibus Regis vice & officio fungeretur. Partim enim quod vellet in India aliquod imperij fundamentum iaci, partim ne Lusitani, qui negotij gerendi causa relinquebantur, vitæ periculum adirent, & fœderati etiā Reges incommodum aliquod propter studium Lusitani nominis subirent, visum est illi, vt vnus Dux in India cum imperio versaretur, qui id posset industria, fide, & vigilantia perficere. Hoc eodem anno, qui fuit, M D V. misit Romam Iacobum Sousam Portugalensem Pontificem, & Iacobum Pacecum, virum iuris ciuilis scientia & dicendi etiam facultate non vulgari præditum, qui nomine illius fidem Iulio II. Pontifici maximo, qui tunc ad eam summæ dignitatis amplitudinem summo patrum consensu peruenerat, obligarent,

Frāciscus Almeida cum imperio vice Regis in Indiā missus.

ANNVS Domini. 1505. Emmanuelis ad Pontificē Max. legatio.

rēt, & ab illo peterent, vt quoniam bellum Africanum non absque magnis sumptibus administrari poterat, eos, qui in id aliquid opis sponte sua conferrent, muneribus ex diuino Ecclesię thesauro deprompris afficeret. Eodem fermè tempore venit ad Emmanuelem vir religionis opinione præstans, ex Francisci diuini hominis institutione & disciplina, qui Ierosolymis prefectus erat monachorum, qui Sionem montem incolūt. Huic nomen erat Maurus. Causa autem aduentus illius hic fuit. Sultanus, qui tunc Aegyptum & Syriam imperio continebat, grauiter offensus detrimentis, quæ Lusitani rebus suis intulerant, literas ad Iulium Pontificem Maximum dedit, quas per hunc Maurum mittēdas esse statuit, vt illius religione & authoritate facilius Pontificem in eam mentem, quam cupiebat, impelleret. Literarum sententia hæc erat. Se à Regibus Hispaniæ admodum graues iniurias accepisse. Fernandum namque Aragonię Regem Hispaniam Bęticam armis inuasisse, & Saracenos, qui eam possidebant, partim crudeliter occidisse, partim omnibus bonis euersos, in exilium compulisse, & eos, qui domi remanserant, durissimo dominatu violenter oppressisse: & quod multo grauius erat, eos per vim, vt Christi religionem susciperent, coegisse. Non licere autem nec apud Christianos, nec apud Mahumetanos, malo cogere quenquā, vt eam religionem detestetur, in qua fuerat ab incunabulis enutritus. Hoc autem, quod ad commune gentis incommodum & vastitatem, & religionis iniuriā pertinebat, se dissimulare non posse. Præterea Emmanuelem Portugaliæ Regem classibus suis Indiam infestam reddere, grauissimasque iniurias hominib⁹, qui ex Aegypto & Arabia in Indiam nauigabant, intulisse, ipsiusque Sultani naues cepisse & direptas incendisse. Id autem nullo iure fieri. Nec enim vnquam ab illo Lusitanos fuisse vlla iniuria lacessitos. Opera tamen eorum atque immanitate magnam vectigalium, quæ possidebat, inclinationem fieri. Se verò vsque ad illum diem Christianos, qui vel in Aegypto & Syria domicilium ha-

Aegyptij Sultāi ad Emmanuelē legatio.

Eiusdē ad summum Pontificē literæ.

habebant, vel negotia gerebãt, vel Christi sepulchrum inuisebant, ne vlla iniuria afficerentur, sedulò curauisse. Si verò Reges Hispaniæ pergerent eiusmodi maleficijs Mahumetanam gentem diuexare, sibi tunc necesse futurum, vt pestem etiam in nomen Christianũ machinaretur, & iniuriam sibi illatam acerrimè vindicaret. Se igitur necem Christianis omnibus, qui in regno illius inuenti essent, illaturum, illorumque templa, & Christi etiam sepulchrum demoliturum, operamque daturum, vt nomen Christianum in illius imperio deleretur. Præterea esse sibi in animo, in huius tanti facinoris vltionem, ingentem classem instruere, qua multas Europæ regiones maximis detrimentis afficeret. Postremo ipsum Iulium admonebat, si vellet ingentem Christianorum multitudinem à nece & supplicijs eripere, & templa, quæ in Asia & in Aegypto inuiolata permanserant, tueri, & Christi sepulchtum defendere, & à multis oris Christianę reip. incendium & vastitatem propulsare, ageret cum Emmanuele Rege, nè vellet amplius classes in Indiam mittere. Aliter enim maximam Europæ cladem vitari non posse. Has literas cum ab ipso Mauro Iulius accepisset, earum exemplum ad vtrunque Hispaniæ Regem per eundem Maurum misit, & per literas ab eis quæsiuit, quodnam responsum vellent, vt ipsi Sultano daret. Quid Fernandus Iulio responderit, à nobis explorari non potuit. Emmanuel verò in hanc sententiam rescripsit. Vidi Pater sanctissime literas tuas, quas mihi Maurus attulit, & simul exemplum literarum, quas tibi Sultanus misit, accepi, in quibus de iniurijs, quas Mauris Granatæ regnum incolentibus intulit Fernandus Rex, quem in loco patris amantissimi colo & obseruo, conqueritur: & simul de damnis, quæ Saraceni à Lusitanis in India accepère, grauissimis verbis expostulat. In quo quidem inuitus nomen nostrum illustrat, dum ostendit, quàm sit vterque nostrum Saracenis infestus. Quid enim fieri potest à Christianis principib. ad gloriã sempiternam aptius & elegantius, quã omnes suos cona-

Emmanuelis ad Pontificem sũmum literæ de legatione Aegyptia.

tus ad Mahumetis diram & nefariã superstitionẽ tollendam, & nomen perditissimi latronis extinguendũ comparare? Minas deinde iactat, & terrores barbara quadam superbia & immanitate proponit, existimans fieri posse, vt qui pro Christi religione pugnant, aliqua verborum atrocitate perterriti, ab instituto facinore, & à suscepta religionis sanctissimæ causa continuò desistant. Socer meus Fernandus, Rex inuictissimus, dignũ rebus à se clarissimè gestis, dignumq; virtute & sapientia sua responsum dabit. Hoc tamen scio, nunquam fore, vt ille sic hostis barbari minas extimescat, vt gloriæ sempiternæ, quam ex Hispania Arabum tyrannide liberata adeptus est, eum aliquando pœniteat. De me verò hoc tibi Pater sanctissime affirmare possum, mihi maximè molestum esse, non multo grauiorem querimoniæ causam tyranno isti subesse, qua stimulatus, multo ferocius verbis accepta detrimenta vindicaret, & quos virtute frangere non posset, oratione minaciter exterrere frustra conaretur. Nobis enim, cũ iter in Indiam classibus nostris aperire, & regiones maioribus nostris incognitas explorare decreuimus, hoc propositum fuit, vt ipsum Mahumetanæ sectæ caput, vnde tam multa mala in orbem terrarum opera dæmonis infestissimi redundarunt, extingueremus, & Mecha Arabiæ ciuitas, in qua Mahumetis sepulchrum est, Lusitanorum armis excisa, funditus interiret. Quod autẽ hoc non sit, vt cupiebamus, effectum, indignissimè patimur. Spem tamen habemus, fore, vt Christi præsidio id opus aliquando perficiatur, cuius iã nunc fundamẽta Lusitanorũ virtute & industria iaciuntur. Tunc igitur, cùm Mahumetis monimenta euersa atq; disiecta fuerint; cùm tellurem, quæ tantum monstrum aluit, & quæ reliquias illius gremio suo complectitur, excindi & vastari perspexerit, fremat immanis & importunus hostis, & istas minas inanes proponat: & nõ modò, cũ est tam leuibus damnis affectus. In quo verò nomini Christiano cædem, Christi sepulchro euersionem, Europæ ferro atq; flamma minitatur, nõ est, cur

Indicarũ nauigationũ Emmanuelis scopus aut finis.

quis-

quisquam merito possit inania verborum portenta metuere. Nec enim hostis auarus vectigalia sua, quæ Christianorum religione amplificari cernit, excisione sanctissimi sepulchri, & aliorum locorum, quę frequentari à Christianis cum magno illius commodo videt, imminui patietur: nec adeo mentis expers est, vt velit ea iniuria vniuersæ Reip. Christianæ facta, omnium animos irritare, & à mutuis dissensionibus ad illius pestē atq; perniciem traducere. Communis enim offensio & contumelia solet animos dissidentes coniungere, & stimulis incitare ad pœnas de hoste superbissimo repetendas. Non est autem gens Christiana vsq; eo vel sanctissimę religionis, vel antiqui decoris oblita, vt tantū hostis facinus inultum & impunitum relinquat. Non dubito igitur, quin si hanc stragem Sultanus ediderit, omnes Christiani tam iuuenes, quam senes, vndiq; certatim confluant, vt tantum scelus animis coniunctissimis vlciscantur. Quod cum ille planè percipiat, non erit adeò amens, vt tantum sibi atque suis opibus periculum struere velit. Valdè tamen doleo, tantos ex Christianorum Principum discordijs animos tyrannum istū assumpsisse, vt atrociter etiam illis minari audeat, per quos potuisset facillimè imperium illius atque nomen extingui. Quare Pater sanctissime te non modò hortor & moneo, verùm etiam suppliciter oro, vt actionem istam dignam virtute tua, dignam religione & sapientia, dignam istius loci, in quo CHRISTI vicem geris amplitudine & sanctitate suscipias, vt Christianos Principes inter se nefariè dissidentes, in concordiam authoritate tua sacrosancta reducas, vt summa animorum conspiratione, signa in Africam & Asiam inferant, quibus hostem non virtute sua, sed Christianorū negligentia ferocem de statu deijciant, Mahumetisque nomen ex hominum memoria penitus euellendum curent. Quod si feceris, præclarè viam in cælum munies, nomenque tuum memoriæ sempiternæ consecrabis. Hoc quidem iam ab Alexandro Pontifice, in cuius locum successisti, aliquot Principes Christiani mecum

simul

simul magna contentione postularunt. Sed idcirco fortasse tunc id effectum minimè fuit, quod Deus hanc vni tibi immortalis laudis & gloriæ materiam reseruabat. In quo verò nos admones, vt quod responsum te Sultano dare velimus, tibi per literas significemus, animum istum in nos humanitatis & clementiæ plenissimum libenter agnoscimus, quem perpetuo vitæ studio, & debita pietate & veneratione prosequemur. Nostrum tamen non est, vel sapientiæ tuæ, vel grauissimo Cardinalium senatui præscribere, quid hosti respondẽdum sit: sed tantùm, quæ nostra mens sit, & quid animis agitemus, aperire. Vt igitur quid habeam in animo, tibi demonstrem, is planè sum quem nullæ minę, nulli terrores, nullæ difficultates impediant, quo minus exequar id, quod semel institui, & eò omnes animi neruos intendam, vt pro mea parte quanta maxima belli contentione possim, contundam & frangam hostis feri & immanis audaciam. Christum Optimũ Maximum precor, vt spiritus sui numine mentem tuã confirmet, vt perpetuò possis, quemadmodum facis, illius Ecclesiam cum magna sanctitatis tuæ gloria gubernare. Cum his literis Emmanuel Maurum donis & muneribus affectum dimisit: qui alijs à Fernando rege literis similiter acceptis, Romam redijt, atq; inde cum Pontificis Maximi literis ad Sultanum reuersus est. E quibus Sultanus intellexit, non minis, sed viribus esse cum Lusitano confligendum. Classem igitur magnam instruendam suscepit, qua in India Lusitanos opprimeret: de qua suo loco dicemus. Hoc anno Lupus Suarius Olysipponem peruenit. Et quamuis is fuisset tam à Rege, quàm ab omni nobilitate cum maxima gratulatione acceptus, omnium tamen oculi in Paciecum, qui cum illo veniebat, cũ incredibili admiratione conijciebantur. Illius enim in gerendo bello celeritatem, in periculis animi magnitudinem, in laboribus perferendis constantiam, in exitu præliorum felicitatem multis in cælum laudibus efferebant. Rex supplicationem illius nomine decreuit, & à maximo

Suarij in Lusitaniã reditus.

Paciecicõmendatio & in Lusitania authoritas.

Vrbis

Vrbis templo in aliud templum sanctum & religiosum, diui Dominici nomine consecratum, cum solenni pompa cum suis incessit. Illius autem latus Paciecus tegebat, vt omnes perspicerent, quanto honore Rex virtutem honestaret. Vbi ad templum ventum est, Iacobus Ortisius Visensis Episcopus, vir sanctis literis non mediocriter eruditus, atq; disertus, orationem luculentam habuit, qua hominis egregia & admiranda facinora verbis amplissimis ornauit, ita tamen, vt omnia ad Dei gloriam, vt par erat, & pie & sanctè reuocaret. Nec hoc tanto honore contentus Emmanuel, literas ad oes fermè Christianos Principes dedit, quibus res à Pacieco gestas debitis laudibus illustrabat: vt nomen illius per omnem Christianam Remp. cum maxima nominis gloria vagaretur. Sed vt intelligi posset, quam fallaces sint spes humanæ, non erit abs re cognoscere, quod tandē fuerit pręmium meritis hominis fortissimi persolutum. Cum Rex intelligeret, Paciecum esse nimis tenuē (quidquid enim habuerat, erat in armis absumptum) neque quidquam ex India praeter egregiam laudem ex bello tam periculoso fortiter & feliciter administrato reportaret, illum pręfecit vrbi Aethiopiæ, quā S. Georgij nomine nuncupari diximus, vnde aurum in Lusitaniam importari solet, vt in ea præfectura cōmodè posset rei familiari prospicere. Sed cum is inuidia maxima flagraret, fuit ab inimicis & inuidis insimulatus, quod Regem maximo auri pondere fraudásset, multaque scelera & flagitia suscepisset. Rex igitur illum vinctum catenis in Lusitaniam perduci iussit, vbi longo tempore carcere inclusus miserrimè vixit, vsque eo, dum re diligentius excussa compertum fuit, crimina illi ab inimicis illata, partim falsa, partim leuia fuisse. Tunc igitur vinculis expeditus, & in dignitatem restitutus fuit, sed non illo præmio affectus, quod tam eximiæ virtuti debebatur, adeò, vt vitam in egestate traduceret. Tantum valet sæpenumerò quod est opera maleuolorum hominum, optimorum Regum auribus inculcatum, vt eos à virtute debitis muneribus afficienda,

Pacieci fortuna tenuis: & summa integritas.

Summa in Paciecum ingratitudo.

ficienda, in quo maximè laudis regiæ magnitudo consistit, abducat. Eodem anno Rex leges multas vetustis legibus addidit, & antiqua instituta correxit, multaq; sanxit amplificandis vectigalibus accommodata, summamque diligétiam adhibuit in regendis finibus prædiorum, quæ erant locis religiosis, & peregrinorum, & pauperum ægrotantium vsibus destinata. Per idem ferè tempus Ioannes Siqueira, Regis permissu, in AEthiopiæ regione, quam Gadanabarum appellant, in promontorio nomine Guer arcem extruxit: quam postea, cùm eam tueri minimè posset, Regi tradidit, qui laborē & sumptus illius Regia magnificentia compensauit. At Octobri mense pestifera lues Olysipponem inuasit, multosque mortales absumpsit. qua pestilentia coact[9] Emmanuel, se Almerinum contulit. Erat eo tempore Arzilæ Franciscus Pereira Pestana, vir nobilis & acer, qui iam multa in re militari facinora egregiæ virtutis ediderat. Is à Ioanne Menesio, qui, vt dictum est, Arzilæ præerat, equites septuaginta obtinuit, quibus stipatus, pagum in monte præcelso & edito situm spoliaret. Nocte igitur egressus, insidias non longè à pago posuit. Vbi diluxit, montani, qui pagum incolebant, greges pecudum & armenta pastum egére. Pestana illos inopinantes aggressus, in fugam compulit, omnesque greges abegit, & cum ea præda domum redire instituit. At Mauri de gentis more sublatis clamoribus, & signo dato, vicinitatem excitârunt. Multi igitur equites conuenére, Pestanamque celeriter insequuti sunt. Pestana eorum impetum, vt poterat, sustinebat, & sensim se Arzilam recipiebat: & interdum in hostes incitatis equis impetum dabat, vt eorum ferociam frangeret. Cum verò iam octo millia passuum progressus fuisset, & Arzila quatuor adhuc millibus abesset, & valdè hostium incursu premeretur, suos in collem editum subduxit. Hostes cum suspicarentur insidias post collem latere, substiterunt. Reliquum igitur iter expeditum nostris esse videbatur, vt tutò se reciperent. Erat in eo comitatu eques quidam valdè strenuus, nomine Iacobus

Nouæ leges Emmanuelis.

RES AFRICANAE.

Gadanabarum Aethiopiæ regio

Olysipponē inuadit pestis.

Frāciscus Pereira Pestana.

Iacobi Viegæ fortitudo.

cobus Viegas, qui magnis vocib⁹ omnes, vt in Mauros incurrerent, incitare cœpit. Agite, inquit, in hostes inuchamur. Impetum, mihi credite, nostrum minimè sustinebunt. Pestana cùm esset natura ferox, iracundia flagrauit, hominémq; asperis verbis accepit. Et inter alia probra illi cannabeā vestem, qua tunc erat indutus, obiecit: & tamē tam demens eris, inquit, vt tale consilium homini bellandi perito dare audeas? Hic Viegas ridēs, inquit: hæc cannabea vestis, ô Pestana, chalybea tibi confestim apparebit. Hac oratione Pestana incensus, ait: Si adeò fortis es, id videre statim cupio. Agite igitur commilitones, in hostes feramur. Itaque omnes in hostes impetum ferunt, eosque re inopinata perculsos exterrent, atque tandem fundunt, fugantque: octoginta interficiunt, triginta viuos capiunt. Interim verò dum prælium committitur, Pestana in Viegam oculos conijcit. Ille autem tanta virtute dimicabat, vt ipsi Pestanæ ingentem admirationem commoueret. Itaque prælio confecto, Pestana ad illum supplex adijt, dixitque. Vir fortissime, da veniam temeritati, aut, si iubet, me fuste contunde. Meritò enim hominem tuę virtutis ignarum plagis afficies. Hac profectò mente sum, vt si tales sex equites sub signis haberem, minimè dubitarem Constantinopolim ingredi, vt Turcarum Imperatori catenas inijcerem. Sic demùm læti & benè conuenientes Arzilam cum omni præda, quæ fuit satis magna, reuersi sunt.

RES EVROPEAE.

Pestis in Lusitania.

Interim verò in Lusitania pestis indies ingrauescebat, quæ cum Scalabim contagione peruasisset, &, nè indè propter loci propinquitatem in Regiam penetraret, multi metuerent, fuit coactus Rex inde celeriter emigrare. In oppidum autem se contulit cis Tagum in edito colle situm, quod Abrantes appellant. Ibi verò cùm Regina grauida esset, atque ad pariendum vicina, iij. die mensis Martij anno M. D. vj. filium peperit, quem pater Lodouicum appellauit. In quo quidem Principe fuit summum virtutis, ingenij, & humanitatis, & religionis specimen, tantisq; laudibus excelluit, vt à multis orbis terrarum

Annus 1506.

Emmanuelis nascitur

imperio

Imperio dignissimus haberetur. Qui tamen quamuis virtutis militaris & imperatoriæ disciplinis egregiè instructus fuisset, & pacis etiam artibus cum magna omnium admiratione floruisset, nulla tamen clarior laus apud illum viguit ardentissimo pietatis studio. Quo quidem adeò flagrabat, vt quamuis in corpore maneret, animo tamen in cælo sæpenumerò versaretur. Eodem anno fuit classis imperio Regis instructa, qua Tristanus Cugna in Indiam nauigaret. Per idem fermè tempus Olysippone tumultus multitudinis furore & amentia cõcitatus fuit, quo parum absuit, quin omnes Hebræi, qui, vt dictum est, ad Christi fidem cõuersi fuerant, fœdè perirent. Res autẽ ad hunc modum gesta fuit. Maxima pars ciuium propter pestilentiam aberat. Illis fortè diebus multi è Gallia Belgica & Germania Olysipponem naues cum mercibus appulerãt. xix. verò die April. non pauci ex iis, qui in vrbe manserant, in Aedem nomine D. Dominici consecratam, cuius superius mentio facta est, vt rebus diuinis operam darent, conuenère. Ad sinistrum latus templi est sacellum sanctum, & mira omnium religione celebratum, quod Iesu Sacellum appellant. In eo supra aram est imago Christi Crucifixi collocata, in cuius latere vulnus illud assimulatum, operculum vitreum contegebat. Cùm multi in vulnere illo oculos & mentem defigerent, ex eo splendor emicuit. Conclamant igitur omnes, ingens esse miraculum, cælesteq; numẽ præsentiam suam signis admirandis ostendere. Quidam ex Hebræis illis, qui non ita pridem Christo nomen dederant, maxima voce miraculum esse negauit. nec enim esse verisimile, vt aridum lignum miraculũ ederet. Quamuis autem multi de miraculi veritate dubitarent, non tamen tempus, neque persona, neq; concio erat satis apta, vt quisquam ex illo genere deberet tunc in errore illo, intimis hominum sensibus penitùs insito, depellendo operam frustra cõsumere. Multitudo igitur natura præceps, & incõsiderata, & specie quadam religionis attonita, cùm audiret hominem

Lodouicus filius.

Tumultus tum Olysippone in Hebræos.

Tumultus occasio.

Hebræum miraculo fidem derogare, fremere cœpit. Iudæum perfidum, & sceleratum, religionis proditoré, & Christi hostem immané & importunum appellat, extremoq; supplicio & cruciatu dignissimum. Cùm ad hunc modum probra vndique multi congererent, exarsit iracundiâ concio, & impetum in hominem facit, & in capillum inuolat, & raptat, & vexat, & in forum, quod ante templum illud est, pertrahit, & crudelissimè necatum dilacerat, ignemque repentè facit, in quem cadauer illud conijciat. Ad hunc tumultum plebs vniuersa confluxit. Ibi monachus quidam orationem satis popularem habuit, qua multitudinem ad Christi vindictam nimis acriter incitauit. Multitudo satis spõte sua furens, ea oratione vehemẽtius efferata est. Duo verò monachi crucem sustulerunt, maximisque vocibus populum ad cædem concitârunt. Et altero quoque verbo, hæresim, hæresim dicebant, nefandam vindicare, gentemque sceleratam extinguire. Galli & Germani, qui in nauibus erant, in terram desiliunt, & se ad Lusitanos, qui iam cædem immanem faciebant, adglomerant. Quingentos homines fuisse constat illos, à q-bus fuit hoc immanissimum facinus institutũ. Ruunt igitur amentia & scelere flagrantes, & in gentem miseram nimis ferociter inuadunt, multosque trucidant, & in ignem semiuiuos abijciunt. Erant ad eam crudelitatem pyræ satis frequentes extructæ eo in loco, vbi primus ille, qui multitudinem offenderat, crematus extiterat. Serui & homines etiam vilissimi summo studio & alacritate materiam vndique conuehebant, ne ignis posset tanto facinori perficiendo deficere. Mulierum luctus & lamentationes, & virorum implorationes acerbissimæ, omniumq; miserabiles eiulatus eiusmodi erant, vt hostes immanes misericordia frangere possent. Illi tamen, qui cædem faciebant, ita humanitatem exuerant, vt nulli neque sexui, neque ætati parcerent, sed in omnes absque vllo discrimine crudelitaté suam exercerent. Et eo quidem die, supra quingentos homines ex Hebræo genere fuerunt necati, atque combusti.

Seditiosa 2. monachorum amentia.

500. seditiosorũ crudelitas.

Hebræi supra 500 vno die necati.

busti. Sequenti die cùm immanitatis illius rumor latè dissipatus fuisset, homines ex pagis scelere & audacia furentes, supra mille in vrbem conuenêre, & se ad reliquos sicarios aggregârunt. Itaq; cædem instaurant. Et quia omnes Hebræi generis formidine perterriti in domibus suis latitabant, fores perfringebant, & in domos irruebant: viros, & mulieres, & virgines immanissimè iugulabant: pueros autem infantes ad parietes allidebant, omnes partim enectos, partim spirantes pedibus trahebant, vt in ignem conijcerent. Multi simul concisi quidem vulneribus, viui tamen adhuc eodem igni consumebantur. Ingens eo iam die stupor adeò miserrimæ gentis sensus oppresserat, vt nè lamentari quidẽ cladem illam, & deplorare miseriam suam possent. Qui se occultabant, quamuis filios, aut parentes suos ad supplicium abripi viderent, nè lugubri gemitu proderentur, vocem emittere nõ audebant. Sic autem eos metus exanimauerat, vt viui non multum à mortuorum similitudine distarent. Domus interim diripiebãtur. Sicarij aurum, argentum, & preciosam supellectilem coaceruabant: Galli prædam in nauibus imponebant, eoque prędandi studio factum est, ne multo plures eo die occiderentur. Eò autem progressus est hominum perditorum furor, vt in ædes sacras absque vllo numinis metu inuaderent, & inde pueros, & senes, & virgines, quæ ad aras confugerant, Crucibus, & hominum sanctorum imaginibus affixas, & Christi fidem miserabiliter implorantes euellerent: quos repentè crudelissimè necabant, aut viuos in ignẽ proijciebãt. Multi specie quadam & similitudine cùm Hebræi existimarentur, summum vitæ periculum adierunt, & aliqui etiam ob eam causam interfecti sunt: & quidam, antequam explorari posset, sibi cum Hebræis nullam esse necessitudinem, plagis atque vulneribus deformati fuêre. Multi cum in inimicos suos incidissent, eos Iudæos esse dicebant: qui antequam falsum testimoniũ refutare possent, sanguine suo inimicorum crudelitatem satiabant. Magistratus non tantùm animi habebant,

Crudelis seditioso-rum impietas.

Hebræi supra mille vno die occisi. bant, vt multitudinis furori se opponere auderet. Multi tamen honesti viri, ad quos Hebræi confugerant, eos summa fide tuebantur, & clanculum è periculo crudelissimæ necis educebant, & in tuto collocabant. Eo tamen die supra mille ad hunc modum interierunt. Tertia rursus die ad eandem cædem sicarij mente prorsus alienata redierunt: sed neq; quem occiderent, reperiebant. Omnes enim fermè, qui ad Hebræum genus pertinebant, aut fuga sibi salutem pepererãt, aut in domibus proborum hominum latitabant. Aliqua tamen cædes facta fuit. *Hebræi ad duo millia triduo occisi.* Illis tribus diebus circiter duo hominũ millia ex Hebræa gente ad eum modum occisa sunt. Cùm tamen aduesperasceret, Arius Sylvius, & Aluarus Castrensis, viri adprimè nobiles, qui tunc Regijs iudicum decurijs præerant, cum præsidijs in vrbem se contulerunt. Eorum aduentu furor repressus est. Galli & Germani se confestim in naues cum præda magna recipiunt, datisque velis in patriam ea, qua potuerunt, celeritate confugiunt. Emmanuel vbi nũcium de tam insigni facinore percepit, ira nimis acriter exarsit, & cõtinuò Iacobum Almeidam, & Iacobum Lupium, viros primarios, cum summa authoritate Olyssiponem misit, qui tantum scelus debito supplicio vindicarent. *Seditiosorũ supplicia.* Magnus hominum numerus extremo supplicio pœnas immanitatis & amentiæ dedit. Monachi verò, qui sublata Cruce hortatores cædis extiterant, sacerdotij primũ dignitate solenni ritu priuati sunt, deinde strangulati, atque combusti. *Negligentia punita.* Qui verò segnes se præbuerunt in furore populari cõprimẽdo, partim honorib. priuati, partim pecunia multati sunt: & ciuitas ipsa multis ornamentis spoliata fuit. *RES INDICAE.* Dum hæc in Lusitania gerebantur, Franciscus Almeida cursum in Indiam tenebat. Verum cũ partim aduersa tempestate, partim diuturna malacia impediretur, & tarde admodum nauigaret, Bonæ spei promõtorium commodè flectere nequiuit. *Classis Indicæ difficultates et infortunia.* Erat enim tunc in illis regionibus ad Austrũ pertinentibus hyems, & nostri tempestatibus sæuissimis iactabantur. Nautæ præterea cursus errore decepti,

pti, ad Austrum longius, quàm oportebat, delati sunt, vbi dies, propterea quòd sol tunc Septentrionalem plagam peragrabat, erant propter illius abscessum breuissimi. Vt autem breuiores multò viderentur, faciebat densa caligo, & imbres immodici, & niues immensæ, quæ nostris in tolerandis frigoribus grauissimam molestiam exhibebant. Vigesimo tandem die Iunij promontorium superârunt. Quo facto Almeida classem proprius terram dirigere præcepit. Secunda verò die Iulij tempestas atque procella repentè coorta classem maximis fluctibus agitauit. Ea sedata, nostri Australes Aethiopiæ oras præteruecti, in Quiloæ portu classem constituunt. Almeida misit confestim, qui Regem illius nomine salutarent. At ille sceleris conscientia perturbatus, noctis silentio vrbem deseruit. Mahumetes verò Anconius, cuius anteà mentio facta est, in vrbe mansit. Milites, qui relicti fuerant, ad Mahumetem confugiunt, vt sub illius ductu nostrorum impetum à mœnibus & vrbe reprimerent. Almeida cum videret neq; Regem ad illum venire, nec ei de ea negligentia satis facere, suspicatus est, hominem scelestum & impurũ hostilia machinari. Itaque vrbem oppugnare constituit. Cùm autem æstu influente mare iam ædes vrbis attingeret, Almeida 500. viros acres eduxit. Primam aciem, in qua erant 200. viri, Laurentio filio satis impigro iuueni attribuit. Alteram aciem, in qua erant 300. viri, sibi reseruauit. At eo tempore iam Mahumetes etiã metu perterritus ex vrbe diffugerat, ingrediuntur nostri. Cum verò nemo esset, qui illos aditu prohiberet. Almeida suspicatus est, esse dispositas insidias, vt nostros securitate nimia dispersos, & in spolijs diripiẽdis occupatos de improuiso adorirẽtur. Itaq; substitit, filioque præcepit, vt non nisi sensim & explorato incederet, nec ordinem turbari pateretur. Erat in vrbe mira solitudo. Pauci tamen suberant, ijque tanto animi motu perturbati, vt neque quomodo fugerent, neque quemadmodum domi consisterent, rationẽ inire possent. Præda ipsius Almeidæ iussu fuit in vnam domum satis

Almeidæ ad Quiloensem legatio & Regis fuga.

Quiloa capta & spoliata.

amplam congesta, & summa æquitate inter milites distributa: è qua tamen Almeida vnam sibi sagittam reseruauit. Deinde arcem ædificare constituit propè littus, in loco ad impetum hostium propulsandum satis opportuno. Interim verò dum arx struitur, ad Mahumetem Anconium, & ad reliquos ciues nuncium misit, qui diceret, esse quod Deo gratias agerent, qđ fuissent optimi atq; potentissimi Regis Emmanuelis auspicijs, & singulari benignitate, ex immanis & perfidi tyranni dominatu in libertatem vindicati. Admonebat deinde, vt secum animo reputarent hominis malefici & iniusti fraudes, insidias & flagitia, iniuriasque grauissimas, quas sub illo pertulerant. Tunc autem vice versa fore, vt æquitate singulari gubernarentur, & eorum quilibet ius suum contra perfidi hominis impotentiam & scelus retineret. Se præterea operam daturum, vt Lusitanorum armis muniti, omnium hostium iniurias facillimè propulsarent. Et vt magis id futurum confiderent, se velle Mahumetem, hominem, cuius fidem & probitatem cum regia prudentia coniunctam multis in locis experti fuerant, illis Regem præficere. Venirent igitur, & fœdus cum hominibus amicissimis ferirent, & bonis suis impunè fruerentur. Læti nuncium accipiunt, Mahumetemque equo pulcerrimè insidentem faustis acclamationibus insequuntur. Almeida nomine Regis Emmanuelis illum Regem appellauit, & corona aurea donauit, tributumq; illi tolerabile, quod impenderet singulis annis, imposuit. Mahumetes verò fidem suam iurando astrinxit, fore se semper imperio Regis Emmanuelis obsequentem, neque vnquam officio stipendiarij fidelissimi defuturum. Interim dum hæc fiunt, veniunt ad Almeidam nauarchi duo, vnus nomine Gonzalus Paiua, alter Fernādus Bermudus, è Mozābique, quos ille eò miserat, vt explorarent, quo animo insulæ præfectus erga Lusitanum nomen esset: & num literis à nostris in eo cursu in insula relictis sciri posset, quo in statu Indicæ res forent. Nunciant illi, omnia esse apud

Arx Quiloæ struitur

Almeidæ ad Mahumetem Anconium et S. P. Q. Quiloensē nuncius.

Mahumetes Quiloæ fit rex et Emmanueli tributarius.

pud insulanos pacata, & literas afferunt à Francisco Albuquercio, & Lupo Suario scriptas, quas apud insulæ præfectum reliquerant, dum in Lusitaniam nauigarent, quibus omnia læta nunciabant. Accidit deinde vt nouus ille Rex Mahumetes Almeidam de more salutaret, & illum suppliciter oraret, vt omnes Arabas, qui captiui detinebantur, liberos esse vellet. Id Almeida libentissimè concessit. Deinde Mahumetes cùm illi summas gratias ageret, aliud postulatum multo præclarius interposuit. Mihi quidem, inquit, fuit magnus vsus & amicitia, sancto admodum fœdere constituta, cum Alfudailo Rege, quem Tyrannus hic, quem regno expulisti, per insidias interemit. Alfudailus si in vita maneret, ego illi regno cederem. Nec enim is sum, qui vllas regias opes fidei & officio præferendas existimem. Sed quoniam is vita priuatus est, te quantũ possum oro & obsecro, vt facias mihi potestatem accersendi illius filium, quem regni hæredem instituam. Filij mihi quidem sunt isto honore, vt mihi videtur, non prorsus indigni. Verùm si filios meos in regni successione liberis defuncti Regis, qui cum coniunctissimè vixi, prætulero, videbor mihi maculam ignominiæ sempiternam subire, quæ non mihi tantum, sed vniuersæ posteritati meæ sit insigne dedecus allatura. Itaq; malo liberis meis fidei & honestatis exemplum, quam amplissimum patrimonium testamento relinquere. Attulit hoc postulatum magnam admirationẽ nostris, cùm animaduerterent, hominem Mahumetanis disciplinis imbutum, ea fide amicitiam colere, & tanta animi magnitudine regni opes contemnere, vt facilè officium, amico mortuo debitum, caritati filiorum præponeret. Omnes igitur illum certatim laudãt, & eo solum nomine, quòd regnum vellet à filijs suis ad Regis filium transferre, maiore regno dignissimum iudicant. Itaque defuncti regis filius accersitur, & ab omnibus ciuibus Almeidæ iussu, fides datur, fore vt post Mahumetis illius obitum, illum Regium adolescentẽ Regem habeant. Rebus ad hunc modum ordine consti-

Arabes captiui Quiloensis Regis precibus liberantur è vinculis.

Sũma Mahumetis fides erga Superiores.

Animi magnitudo insignis.

stitutis, Almeida Petrum Ferreirã Fogazam arci præfecit: cui omnia, quæ erant illi ad arcis custodiam facienda, diligentissimè præscripsit. Inde verò profectus, intra quatuor dies ad ostium port⁹ Mõbazæ peruenit. Ibi præmisit Gõzalum Paiuam, vt portus altitudinem exploraret. Ducebat autem secum Paiua duos magistros Arabes, qui optimè portus ipsius introitum tenebant. Dum Paiua imperata conficit, ad turrim accedit. Qui erant in præsidio, tormentis nauem illius vehementissimè quatiũt. At ille vicissim maioribus tormentis turrim verberare instituit. Accidit autem cùm emissus globus aut tormentarium puluerem, aut materiam aliquam ad ignem repentè concipiendum aptissimam scintillis incenderet, vt flamma subitò exoriretur, qua præsidiarij milites perterriti, turrim desererent, & fuga se in vrbem reciperent. Hac re gesta & sinus altitudine penitus explorata, redijt ad Almeidam Paiua, docetque, nullum esse à vado periculũ. Almeida igitur in portu classem non procul ab vrbe constituit. Inde per vnum ex magistris Regem admonitum esse voluit, se non vt bellum faceret, sed vt illius saluti & dignitati prospiceret, ad Mombazæ portum naues statuisse. Eam namque Regis Emmanuelis virtutem & benignitatem esse, vt qui illius imperio tenerentur, multo meliore conditione essent, quàm si nullius Regis potentissimi leges accepissent. Si enim nullius imperio astricti essent, fore, vt soli magno cum periculo hostibus repugnare cogerentur. At in regis optimi tutela & patrocinio constituti, futurum, vt facillimè à suis rebus hostium iniuriam prohiberent. Præterea non indecorum regi Mombazensi fore, sub Rege illo esse, cui magni reges in Africa, & in India libenter obtemperarent. Quod si faceret, se illum in loco Regis fidelissimi, & cum Emmanuele fœderati semper habiturum, nihilque omnino prætermissurum, quod ad illius dignitatem & incolumitatem pertineret. Secus enim fieri non posse, quin eum cogat Regis optimi dominatum pati, vt in illius ditione fœlicius vitam degat.

Almeidæ ad Mombazensem Regem nuncium.

gat.

gat. Hac cùm legatione profectus est Arabs: quem Mombazenses in terram descedere minimè passi sunt. Si in terram, inquiunt, pedem posueris, dilacerabere. Abscede hinc protinus, & Lusitano isti denuncia, hactenus ei cum fœminis Quiloensibus, nunc verò cum viris fortissimis rem futuram. Quod quidem si voluerit experiri, sentiet continuo, magno suo malo classem hanc in Mombazensem portum delatam fuisse. Almeida cùm hoc accepisset, illa nocte iussit Ioannem Nouium cum alio nauarcho aliquem ex incolis illius vrbis arripere, ex quo sciri posset, ecquid Rex deliberatum haberet, aut quibus præsidijs circunseptus esset. Illi magno cum silentio in terram deferuntur, & hominem improuiso corripiunt, ad Almeidamque perducunt. Erat autem is ex Regis domesticis & familiaribus. Is minis exterritus narrat, Regem Mombazẽsem, cùm accepisset, Quiloam esse à nostris occupatã, præter milites suos, quatuor millia militum ex vicinis gẽtibus mercede conduxisse, & alia duo millia expectare. Habere præterea magnam tormentorum vim, & omnibus esse rebus instructissimum, quibus confideret, se impetum multò maioris exercitus à mœnibus & vrbe repulsurum. At Almeida nihilosecius ciuitatem oppugnare constituit. Itaque postridiè Laurentium filium cum alijs Ducibus præmisit, vt in terram summa celeritate se conferrent, & coniectis vndique facibus, eam ciuitatis partem, quæ ad littus pertinebat, incenderent. Factum est hoc ab illis tanta alacritate, vt priusquam hostes obsistere possent, multas ædes flamma corriperet. Multi tamen occurrunt, & in nostros impetum faciunt. Nostri summa contentione resistunt. Fit atrox prælium, in quo ex hostibus septuaginta cæsi sunt. E Lusitanis duo tantum ceciderunt. Interim flamma vehementius excitata, ciuitatem populabatur, & ciues ancipiti cura distinebat. Nam & cum nostris erat necessariò dimicandum: & ignis, ne omnia incẽdio vastaret atque conficeret, extinguendus. Tanta interim vis incendij illius exiuit,

Legati repulsam passi.

Almeidæ stratagema.

Bellũ Mõbazense.

Mombaza incensa.

extitit, vt nostri ardorem sustinere non possent. Festinanter igitur sese in scaphas & in naues recipiunt. Sequenti die Franciscus Almeida antequam dilucesceret, in terra copias exposuit. Tenebras aũt noctis flamma, quæ nondum erat prorsus extincta, dispellebat, ita, vt animaduerti posset, nullos esse iam in littore, qui nostros aditu arcerent. Almeida tamen veritus insidias, noluit ante lucem ciuitatem oppugnare. In aliam verò ciuitatis partem Laurentius Almeida se contulit, quam aggrederetur, vt à patre fuerat imperatum. Murus nullus erat oppositus, qui illorum impetum retardaret. In vias hostibus confertas inuadunt. Erant autem nimis angustæ, & ædes cœnaculis sublatæ. E fenestris, & è tectis (non enim sunt fastigiata, sed ad libellam directa) ingens vis lapidum & iaculorum eos obruebat. Nostri eo incommodo præpediti, cedentes hostes insequi non poterant. Fistulis autem ferreis & reliquis tormentis vti propter angustias minimè licebat. Quidam è nostris in ædes irruunt, fores & repagula conuellunt: per scalarum gradus ascendunt, & magno cum periculo in tecta frequentes euadunt. Cum vero ædes ita coniunctæ fuissent, vt tecta continuarentur, illi totam illam ædium contignationem hostibus nudant, & ita liberum transitum ijs, qui relicti fuerãt in via, præbent. Hostes interim parietes domus vnius disturbarunt. Ea ruina nostrorum aciem impediuit. Præibat Laurentius Almeida: aciem verò postremam firmabat Ioannes Nouius. Moles autem lapidum alterũ ab altero ita disiunxit, vt sibi mutuò opitulari non possent. Hic rursus è fenestris & è tectis tanta telorum multitudo decidebat, vt nostri in maximo discrimine versarentur. Ita coguntur iterum nostri ædes alias expugnare, & à primis ædibus ad alias transilire, vbi magna hostium multitudine partim concisa, partim ex summis ædium tectis detrusa, malum, quod nostros affictabat, fuit omninò depulsum. Laurentius verò cùm intelligeret, quo in discrimine, qui erant in subsidijs, versarentur, regressus est, vt opem illis afferret. Sed

Mombazæ oppugnatio

iam

iam illi erant periculo perfuncti. Itaq; coniunctis copijs in Regiam contendunt. Ibi Petrum Bermudium reperiunt, cui Almeida Regiæ custodiam commiserat. Ab eo autem intellexêre, quãta virtute Franciscus Almeida hostes repulisset, vsq; eo, dum in Regiam penetraret, & quo metu perterritus Rex vrbem deseruisset. Laurentius patrem sequitur: qui quidem in via quadam cum confertis hostibus acerrimè dimicabat. Ibi filius impetum in hostes dat. Illi verò terga vertũt, & in densam syluam, in quam se Rex abdiderat, incredibili celeritate confugiunt. Nostri vbi sese paululum à labore refecerunt, vrbem diripiunt. Præda non magna fuit. Ipsi namq; hostes inde maiorem rerum suarum partem asportauerant. Tela tamen & tormenta varia reperta sunt. In hac expugnatione, vt compertũ postea fuit, ceciderunt ex hostibus mille & quingenti viri. Capti verò fuerunt supra duo hominum millia. E quibus Almeida ducentos homines primarios, & lectissimas fœminas seruauit: reliquis libertatem concessit. E nostris quinq; desiderati sunt: è quibus vnus fuit Fernandus Decius vir insigni nobilitate, qui in pede venenata sagitta vulnus acceperat. Multi vulnerati fuerunt. Ciuitas Almeidæ iussu fuit rursus incensa. Dum Almeidam hæc negotia morantur, portum subijt Nauarchus alius nomine Vascus Gomezius Abræus, cuius nauis tempestate fuerat à reliqua classe disiuncta. Hinc Melinden versus cursum tenuerunt: sed æstu vehementissimo à cursu deducti sunt, & in sinum delati, qui Melinde viginti quatuor millia passuum distat. In eo reperit Almeida naues duas, quæ etiam fuerant tempestate disiectæ. Vnius erat nauarchus Lupus Chanoqua, alterius autem Ioannes Homo vir & corporis, & animi viribus præstantissimus: militaribus tamen artibus, quàm imperatorijs accommodatior. Almeida cùm Regem cuperet inuisere, aduersa tempestate prohibitus, se in classe continuit. ad illum tamen misit, qui eum nomine illius salutarent, & Regis Emmanuelis munera deferrent. Rex fratrem quendam suum

Mombaza regia capta rege fugato.

Mombaza capta diripitur.

Fernandi Decij mors.

Ioannes Homo.

Melindij regis ad Almeidam legatio.

suum ad Almeidam cum maximo commeatu atque muneribus legauit, qui diceret, quàm molestè ferebat se illius aspectu priuari. Hinc profecti, ad insulam Anchediuam peruenêre, decimo tertio die Septembris eiusdem anni, qui fuit. M.D.V. In ea insula fuit literis Gonzali Egidij Barbosæ, quas præcipiebat dari cuiuis Duci, qui primus è Lusitania eò nauem appulisset, admonitus, tam magnam aromatum multitudinem ab eo congestam, qua facilè possent multæ naues onerari. Expectari præterea ex Arabia tres naues multis mercibus onustas. Quod si toto mense Septembri in ea insula aliqui è nostris in specula permanerer, fore, vt earum nulla posset euadere. Hac re comperta, Franciscus Almeida Ioannem Hominem dimisit, qui Cochimi, Cananore, & Coulami, illius aduentū nūciaret, & admoneret regios procuratores, vt, quāta industria possent, onera, quæ in naues erant imponenda, ad aquas exportarent. Lupo verò Chanoquæ & Gonzalo Paiuę negotium dedit, vt nauibus suis illas regiones diligentissimè perlustrarent, ne naues illæ, quæ expectabantur, effugerent. Ipse verò arcis continuò fundamenta iecit in loco non multū à mari disiuncto, in quo parietinas reperit, crucib. colore nigro & rubro multis in partib. insignitas: quod suspicionē faciebat, fuisse olim insulam illā à Christianis frequentatā. Opus multorū operis intra breue tempus ad magnā fuit altitudinem perductum. Nec enim vti cuiquā vel nobilitatis vel dignitatis excusatione licebat. Interim peruenit Emmanuel Pazagna, quem Almeida, anteq̃ Bonæ spei promontorium flecteret, classis parti præfecerat. Cum illo veniebat Antonius Vascius. Gondisaluus Vascius Goes, Quiloę manserat: sic enim Almeida præceperat. Lucas Fonseca Mozambique hiemabat. Lupus Sancius fluctibus oppressus, cum omnibus, qui in eadem erant naui, interierat. Quinq; tantùm viri euaserunt, quos seminiuos Petrus Barretus in nauem suam recepit. Hi autem erant nauarchi, quibus Pazagna Almeidæ iussu præfuerat. Ex eodem Pazagna intellexit

Annus à Christo nato, 1505.

Arx in Anchedina struitur. Christianismi reperta vestigia.

Lupi Sancij naufragium.

Almeida,

Almeida, Habraemum tyrannum, qui fuerat per Almeidam regno spoliatus, operam dedisse, vt Rex Mahumetes per insidias interficeretur. Ad id autem facinus Barrandum, virum valdè strenuum misisse, qui cùm se per amicitiæ simulationem in Mahumetis familiaritatem insinuâsset, illius brachium sica transfixerat. Vulnus autem non fuisse mortiferum: proditorem verò comprehensum sceleris pœnas nece atque cruciatu persoluisse. non multis post diebus Chanoqua & Paiua redeunt cum aliquot nauigijs, quæ ceperant, in quibus erant Arabes permulti. Erat etiam inter alias paruas naues Celox Indica, qua vehebatur Lusitanus quidam, à Barboza missus cum literis ad Almeidam, quibus significabat, vnam ex illis tribus nauibus, quas ex Arabia venturas scripserat, iam Calecutium peruenisse, reliquas autem duas expectari. In ea autem naui, quæ iam erat in portu, quatuor homines Venetos ab Aegypti Imperatore, quem Sultanum appellabant, missos fuisse comperit, tormentorum conflandorum artifices, quos ab eo Calecutiensis per literas postularat. Narrabat præterea, ab eodem Sultano magnam classem contra nostros ædificari: & similiter Calecutij maxima industria bellum cōparari. Almeida vbi ea comperit, Chanoquam rursus & Paiuam dimisit, quibus præcepit, vt summa vigilantia mare tenerent, & specularentur, ne reliquę duæ ex Arabia naues effugerent. Ipse verò triremem magnam, ad quam ædificandam, materiam è Lusitania comportarat, Arabum captiuorum remigio diligenter instruxit: illique Ioannem Serranum præfecit. Duas præterea celoces illi attribuit, quibus mare illud ab hostium incursione prohiberet. Vni ex celocibus præfectus erat Simon Martinus, alteri Iacobus Diazius. Hic Merlaus Onoris Rex (est autem Onor ciuitas ab Anchediua triginta & duobus millibus passuum distans) ad Almeidam de pace legatos misit. Erat autem Onore Timoia pirata, cuius antea mentio facta est, qui etiam cum Almeida fœdus ferire in animo habebat, & cum Onoris

Mahumetes rex per dolum occisus.

Barbozæ ad Almeidā literæ.

Apparatus bellicus cōtra Lusitanos.

Onorensis regis ad Almeidā legatio.

Rege

Rege de eadem pace consenserat. Hi in fidem recepti fuerunt. Ab ijs didicit Almeida, non procul inde arcē egregiè munitam esse, nomine Zincaturam, quæ ad Bacami regnum pertinebat. Arcis tamen præfectus sti pendiarius erat Zabaij, quem diximus Goam Imperio tenere. Onorensis cum Goensi bellum sæpe numerò gerebat. Præcepit Almeida Laurentio filio, vt altitudinem illius portus exploraret. Is cum Ducibus illi attributis ad ostium fluminis, quod secundum arcem fluit, accedens, triginta pedum altitudinem esse comperit: vlteriùs verò progressus, quinquaginta. Arcem verò conspicit in colle sitam. Milites autem vbi scaphas con spexerunt, in littus properârunt. Erant autem circiter mille egregiè armis instructi. Octo solum equis vehebãtur, è quibus vnus arcis præfectus erat. Nostri pacis signum sustulêre. Quo conspecto præfectus continuò ad Laurentium contendit, & cum illo pacem facit. Ad Franciscum verò fructus telluris & munera ad vires militum reficiendas satis largè misit. Deinde intra nouem dies, missis ad Almeidam legatis, pacem maiore cum cæremonia confirmauit. Eo verò tempore cum nondum Almeida ab Anchediua discessisset, conspicati sunt nostri nauem ingentem, quæ equos è Perside ferebat. Nostri scaphas conscendunt, & in nauem incurrunt. Persæ & Arabes, qui in naui erant, metu perterriti, ex parte alia in suæ nauis scapham desiliunt, & in terram confugiunt. Nauis verò impegerat, ita, vt eã nostri remulco trahere non possent. Hic subito sæua admodum tempestas coorta est, ita, vt scaphæ Lusitanæ maximo in periculo versarentur. Equi, qui fuerant in naui, erant vndeuiginti, è quibus iam nouem erant scaphis impositi. Nostri fluctibus in terram eijciebantur. Arabes autem telluris illius incolæ vndique concurrunt. Nostri ab illis petunt, vt equos tantisper custo diant, dum illi sedata tempestate reuertantur. Arabes equorum curam suscipiunt. Nostri Anchediuam magno cum periculo se receperunt. Postquam tempestas sedata est, redeunt, vt equos traijciant. Aiunt incolæ,

Zincatura arx.

Zincaturæ præfecti fœdus cum Lusitanis.

Ingens nauis capitur

Ono-

Onoris Regem equos habere. Ad illum misit Almeida continuò, qui admoneret, vt pacis fœdera sanctius conseruaret, & equos sibi confestim restitueret. Regis autẽ responsum id fuit, ex quo posset intelligi, gentẽ illam nulla fœdera religione, sed vtilitatis præsentis imagine metiri, eamque sæpenumerò illius animos à cogitatione periculi consequentis abducere. Almeidà igitur, Emmanuele Pazagna in arce Anchediuensi cum modico præsidio relicto, Onorem cursu petijt. In ostium verò fluminis, quod ciuitatẽ alluit, inuectus, regionem populari, & naues, quæ erant in statione, inflammare constituit. Arabes qui erant cum nauibus in portu, se perfecturos esse polliciti sunt, vt Onoris Rex Almeidæ satisfaceret. Ea promissio vnum diem Almeidam morata fuit. Interim omnes vrbis incolæ in proximos montes cum bonis, quæ potuére, nocte commigrârũt. Rex etiam eò se contulerat. Hic Almeida filium misit, vt continuò naues omnes, quę erãt in ea statione, incẽderet. Rex (nec enim erãt montes valdè disiũcti) cũ animaduerteret naues omnes in vltimũ esse discrimẽ adductas; quatuor milia hominum armatorum subsidio misit. Ignis verò partim in naues, partim in vrbem cõiectus, magnopere sæuiebat. Almeida, nè posset ignis hostium opera restingui, filio præcepit, vt eos, qui suppetias afferebant, aggrederetur. Hostes erant eo ordine instructi, vt facile pelli non possent. Cetrati namq; primum agmẽ ducebant. Sagittarij eorum ceteris protecti, nostros tutò vulnerabant. Prælium anceps esse videbatur. Tandem nostri impressione facta, eos in fugã coniiciunt. Almeida cùm Lusitanos cerneret auidius insequentes, receptui signum dedit. Hostes cùm suspicati fuissent, nostros timore in classem redire velle, cõglobati rursus in illos impetũ dederunt. Nostri eo ordine sese receperunt, vt tumultus nullus fieret. In ea pugna multi ex hostibus ceciderunt: quatuordecim naues incensæ sunt, & vrbs propemodum vniuersa miserabili incendio conflagrauit. Vnus autem tãtum è nostris occubuit. Almeida in pollice manus dexteræ vulnus

Onorensis regis perfidia.

Bellum Onorense.

Onorensis tum classis tum vrbs incensa.

Onorensium fuga.

Prælium cum Lusitanis.

Incruenta Lusitanorũ victoria

nus accepit. Rex confestim per Legatos pacem & veniam postulauit. Almeida respondit, sibi tunc non esse otium ad firmandum fœdus, sed breui filium missurum, vt id firmioribus conditionibus sanciret. Hac re gesta, Cananorem se contulit. Cum hæc geruntur, Ioannes Homo, vt fuerat ab Almeida missus, illius aduentu & imperio, vbicunque necesse fuit, omnibus nunciauit. Deinde Coulamum versus, ex Antonio Sala, qui erat Regius procurator, intellexit, nauibus Regijs Arabum importunitate onus aromatũ, quod debebatur ex fœdere, denegari. Erant enim in portu triginta, & quatuor Saracenorum naues, qui tantum poterant, vt vellent in omnes eorum naues tantum onus imponi, quantum illis libuisset, antè, quàm Lusitanæ naues onus vllum acciperēt: quamuis fœdere cautum esset, vt nullum aromatum pondus Saracenis daretur, antequam Lusitanorum naues expletæ fuissent. Hic Ioannes Homo, vt erat natura ferox, & nunquam vllum in vita periculum formidaret, Saracenos velis & gubernaculis spoliauit, eaque omnia Antonio Salæ tradidit. Nunc demũ, inquit, citò naues onerabis. Nec enim naues & gubernacula perfidis istis hominib. vllo modo restitues, antequam nostræ naues iustum onus accipiant. Antonius Sala ita se facturum promisit. Inde profectus Ioannes Homo, duas Saracenorum naues in cursu cepit. Saracenos deinde in nauis vtriusq; sentina arctissimè colligatos inclusit: singulis autem nauibus è naui sua ternos nautas imposuit. Plures enim non poterat: & ventus erat secundus, ita, vt illis tantùm ternis nautis eas facilimè cursum retenturas suspicaretur. Iam erat in Almeidæ conspectu, & portum intrare incipiebat, cùm subitò Saraceni, qui erant in vna ex duabus illis nauibus, se vinculis improuiso expediunt, & Lusitanos nautas obtruncant, & commutata velificatione, se è nostrorum conspectu proripiunt. Tulit hunc casum Almeida permolestè, Ioannemque Hominem indignum iudicauit, qui ducis aliquãdo munere & officio fungeretur. Sed multorum

Arabũ in Lusitanos importunitas.

Ioannis Hominis facinus audax

Capta Saracenorum nauis recipitur.

tunc precibus impeditus, nauis præfectura eum minimè priuare potuit. Antè quàm verò indè discederet, cōsilio Gonzali Aegydij Barbosæ arcem ædificare cōstituit. Admonuit enim illum de Saracenorum perfidia, qui tam multis insidijs Lusitanos pellebāt, vt Rex Cananoris, etiamsi vellet à nostris pestē auertere, non posset. Ibi igitur tandiu permanere constituit, quamdiu arcem, quam cupiebat, extrueret. Ibi accepit regis Narsinguæ legatum aduenisse, vt cum Regis sui nomine salutaret. De qua legatione antè, quàm aliquid dicamus, operæ pretium erit de regni Narsinguensis situ & amplitudine pauca dicere. Regnum hoc est in ea Indiæ parte citra Gangē, quæ spectat ad Orientem Solem. Pertinet etiam ad Occidentē, & est à parte mediterranea cum regionibus quæ sunt Goæ coniunctæ, finitimum. Cum hominibus autem, qui eas incolunt, continenter bella gerit. Regio est latissima, multis vrbibus culta: multis fluminibus alluitur. Est valdè fertilis & opima: piscatu, venatu, & aucupio, multisq; pecorum & armentorum gregibus abundat. Homines superstitione dirissima conflictantur: vnum tamen summum Deū esse confitentur, penes quem aiunt esse summam rerum omniū potestatem. Templa profusis sumptibus ædificant, quæ tamen, vt alia Indiæ templa, mōstrorum atq; prodigiorum simulacra contegunt, quib. diuinos honores habent. Brachmanæ tam viri, quam mulieres sacris præsunt, & in summo apud illos honore sunt. Est aliud gen⁹ hominum, quod valdè sanctum habetur. Hi Bancanes appellantur. Lapidem oui magnitudine pertusum, è cuius foramine tria fila prodeunt, è collo appensum gestant. Huius lapidis significatione summum eorum numen contineri prædicant, & ea de causa maximo honore ab omnib. afficiuntur. Lapis tanta religione cultus, Tambarane nominatur. A carnib. & piscibus abstinēt. Semel in vita vxorē ducunt. Illis defunctis, vxores prope illorū cadauera viuę sepeliuntur. Reliquæ, quæ alijs hominib. nubunt, post virorum mortem viuæ in rogum cum magno suorū

Regni Narsinguensis descriptio.

Bancanes sancti.

Tambarane lapis superstitiosè cultus.

 comi-

comitatu, & multis cantibus atq; laudibus inferuntur. Septimo quoq; die ferias agitant. Hic dies est, qui Veneris apud nos appellari solet. Præter hunc diem, multos Anno vertente dies cantibus, & sacris, & statis cæremonijs, insita ingentis religione celebrant. Credunt animum immortalem esse, & post hāc vitam præmia bonis, improbis autem supplicia esse iudicio diuino constituta. Sunt colorati, & eleganter vestiti, & amoribus dediti, quorum gratia inter se digladiari solent. Qui alium ad singulare certamen vocat, à Rege campum, in quo cum aduersario congredi illi tuto liceat, exposcit. Si de illius virtute opinio habetur, Rex ipsum spectat. Victorem aurea catenula donat, quam is, qui victoriam obtinuit, tueri perpetuò debet. aliter enim parti decoris nomen & gloriam amittet. Licet enim ei, qui velit, armis cum eo de catenulæ illius merito & dignitate certare. Catenula namq; victorem sequitur, & ei detrahitur, qui ab alio superatus extitit. Neq; milites tantùm, verùm & artifices de artificij præstantia armis inter se disceptant. Maxima huius regni ciuitas Bisnaga nominatur. Ambitus illius supra quatuor millia passuum cõtinet, multis muris cingitur, habet multas ædes amplas, & templa valdè magnifica, & est hominum ingēti multitudine referta. Mercib. quam plurimis ex omnibus partibus mirum in modum cumulata est. Mercatores, qui equos è Perside aut Arabia nauibus vehunt, portoria minimè soluunt. Reliqui portoria pendunt. Equos omnes Rex à mercatorib. emit: indè eos, quos vult, sibi retinet, reliquos vel pretio, vel gratuitò distribuit. Regia est amplissima, maximisque sumptibus ædificata. hortus habet amœnissimos, & piscinas, in quibus sunt pisces innumerabiles. Rex multorum militum præsidio circumseptus incedit, & maxima veneratione atque adeò superstitione à suis colitur. Illius mensa cõquisitissimis cibis instruitur: corpus illius vnguentis nitescit, & gemmis & auro perpetuò fulgens conspicitur. Vnam præcipuè vxorem, quā præter cæteras eximiam habeat, minimè ducit. Maxi-

Dies festi.

Animorū immortalitas.

Duella.

Bisnaga Narsingæ metropolis

Regia.

Regis virtus & cultus.

mum

mum tamen cõcubinarum numerũ habet, quæ è Principum genere deliguntur. Cùm Rex moritur, pyra è lignis odoratissimis incẽditur, in quã regium cadauer infertur. Ibi cõcubinæ omnes, & omnes illius familiares, & quicunque illi ministrauerant, aut magnum apud illum nomen obtinuerant, in rogum similiter inferuntur. Tanto autem studio, vt cremẽtur, ad rogum accelerãt, vt appareat eos in ea mortis, qua Regẽ suum prosequuntur, societate summũ decus arbitrari. Colitur à Narsinguæ Regib. æquabile ius. Mercatores ab omni iniuria tutos & incolumes præstant: sunt plurimi sub eis Dynastæ. In eos tamen, si maleficium inferũt alicui, vel cæde, vel fustibus animaduertunt, ita vt nemo queat sibi propter magnas opes impunitatẽ polliceri. Reges ipsi maximos thesauros coaceruãt, & eos, qui a maiorib⁹ illis relicti sunt, attingere, nisi cum extrema necessitas vrget, nefas existimãt. Itaq; auri argẽti, gemmarũ maximos aceruos possident. Ex illis præcipuè gemmis, quos Adamantes appellant, qui in ea regione excidi solent, ingentis magnitudinis & ponderis, in thesauros cõgerũt. Multos milites alunt, quibus equos attribuunt, singulis dieb. è Regia cibi & illis & equis assignati sunt. Eis, qui semel apud illum Sacramento dicunt, absque Regis iussu nullo modo è regni finibus emigrare licet. Pedites habet innumerabiles. Multa alia de moribus Narsinguę, de Regis opulentia, de luxu illius & magnificentia dici possunt, quę, nè simus longiores, quam instituta ratio postulat, omittimus. Rex qui eo tempore imperium tenebat, fama earum rerum, quas nostri in India gesserant, commotus, cum Prætore amicitiam iungere, fœdusq; ferire constituit. Itaq; Legatũ ad Almeidam misit cum literis & muneribus, quæ nomine illius ad Emmanuelem deferenda curaret. Fuit Legatus ab Almeida satis honorificè receptus. Legatus postquam Almeida literas legit (eæ autem non aliud, quàm vt legato crederet, admonebant) legationem suam exposuit. Legationis sententia hæc in summa fuit. Narsinguę Regem summo studio

Sepultura Regis.

Iustitia Regis.

Thesauri Regij.

Exercitus & stipendiarij Narsinguensis Regis.

Pacifica Narsinguẽsis regis ad Almeidã legatio.

dio & cupiditate fœderis cum Rege Emmanuele sanciendi flagrare. Famam namq; virtutum admirabiliũ, quibus Emmanuel ornatus erat, illi acres stimulos commouisse, adeò, vt nihil ardentius expeteret, quàm Principi tam præclaris attributis prædito, amore summo coniungi. Se verò huius famæ testimoniũ non aliud desiderare, quàm admiranda facinora, quę Lusitani in India paucis illis annis ediderãt. Nec enim fieri posse in animũ inducebat, quin Rex, qui tam fortibus hominibus imperabat, esset singulari, atq; propè diuina virtute præcellens, atq; valdè dign*, quem omnes orbis terrarum Reges certatim amarent, & omnia gratissimus cuperẽt. Proindè se libẽtissimè omnia, quæ posset, pro illius dignitate perfecturum: neque commissurũ, vt ab aliquo Rege alio amoris & studij magnitudine erga Regem Emmanuelem vinceretur. Quod si connubij ius haud aspernaretur, se libentissimè desponsurũ filiã virginem, quam habebat excellenti specie & pulchritudine, cum dote summa, Ioanni Regis ipsius Emmanuelis filio, vt amicitia nuptijs eiusmodi sanctius firmaretur. Hæc quidem legatio continebat. Attulit præterea à Rege suo torques duos gemmis clarissimis distinctos, & annulos similiter cum gẽmis ingentis pretij, & vestes aureas & sericas: quæ volebat, vt ad Emmanuelẽ, vbi primum nauigandi tempus esset, mitterentur. Hanc legationẽ Almeida lætus accepit, Legatumque multis munerib. affecit, Regisq; nomine, Narsinguæ Regi honorificis admodum verbis rescripsit, fidẽque dedit, se munera illius Emmanueli missurum, operamque daturum, vt intelligeret, vix aliquem reperiri, qui meliori animo sese ad amicitiam illius applicuisset. Vbi Narsinguæ Legatum dimisit, in terram scaphis inuectus est. Ibique prope littus in palmeto quodam tabernaculum collocari præcepit. Quo in loco Rex Cananoris illum inuisit. Ibi verò multis sermonibus vltrò citroque satis amanter habitis, Almeida à Rege postulauit, vt illi faceret potestatem arcem ædificandi, quæ non solùm nostros à Saracenorũ importuni-

Narsinguẽsis ad Emmanuelem munera.

Almeidæ responsum.

Cananorẽsis cum Almeida cõgressus.

portunitate defenderet, verùm & ipsi locum cõtra hostiles impetus & incursiones tutiorem efficeret. Satisfecit illius postulato Rex, & arx ædificari tanta diligentia cœpit, vt intra paucos dies ad summam altitudinem perueniret. Aegidius namque Barboza iam pridem illius fundamenta iecerat. Non tamen arcem, sed domum amplam se ædificare simulabat, in qua laxius habitaret. Timebat enim, ne ei plurimum nomen arcis in principio noceret, antè quàm Almeida id in magni beneficij loco, postquam tempus maturius esset, à Rege postularet. Arx Sancti Angeli nomen obtinuit. [illegible] Brittius præfectus illius extitit, cui centum & quinquaginta Lusitani milites attributi sunt. Dum hæc fiunt, fuit Almeidæ nuncius allatus de nece Antonij Sale, qui, vt diximus, Coulami Regis Emmanuelis negotia gerebat. Postquam enim Ioannes Homo magis intrepidè, quàm prudenter Saracenis gubernacula & vela detraxit, eaque omnia Antonio Salę asseruanda commisit, tantisper dum Regis Emmanuelis naues iustum onus acciperent, ipse profectus est, vt ad Almeidam contenderet. Interim verò Saraceni ea cõtumelia lacessiti, multo acri' odium, iam diu in Lusitanos conceptum, expromserunt. Quod vt facilius efficerent, ad facinoris societatẽ vrbis ciues incitabant. Expectate, dicebãt illi, dum homines ambitione & temeritate præcipites, postquã maiores opes habuerint, vestræ libertati faueant, & fidẽ, quam dederũt, religione summa tueantur. Videtis homines paucissimos, ab omni suorum auxilio disiunctos, audere tantum facinus, vt in ciuitate vestra, atque adeò in oculis vestris, nos homines vobiscum antiquo fœdere & societate coniunctos velis & gubernaculis spoliârint, & mercatores ingenuos, è quibus tãtum emolumentum quotannis accipitis, indignissima contumelia vexarint, & quasi iam sint in huius regni dominationẽ constituti, vestra patiẽtia ad tyrannidẽ abusi fuerint? Quid enim aliud egerunt, cum hanc tam insignem iniuriam nobis intulerunt, quàm vt nos omnes contemnerent, & ipsi

Arx Cananore extruitur.

Antonij Salæ mors.

Seditiosa Saracenorum ad Coulamenses oratio.

ipsi sese pro dominis admodum insolenter ostentarēt? Id enim tam pauci nupero in alieno solo, & in excellentis Principis regione, & in maxima ciuium frequentia fecerunt, quod rex ipse ciuium dominus, vt faceret nunquā in animum sibi conditionib. vllis induxisset. Quare contumelia hæc non nobis, sed vobis ab hominibus audacissimis illata est: qui nunc nō id agunt, vt nobis molesti sint, sed vt vestram patientiā tentent: & si id dedecus inultum patimini, vobis nō libertatem modò, sed etiā fortunas eripiant. His vocibus gentem ad facinus incendunt, & in Salā impetum faciunt. Ille verò cum duodecim Lusitanis (non enim plures erant)

13. *Lusitani vna cū templo cō busti per seditionē.*

in Fanum confugit Sanctissimæ virgini dicatum. Ibi tunc acri animo ad resistendū se parant, tantoque animo furorem hostium repellunt, vt perrumpi non facilè possent. Hostes cū cernerent, se non posse sine suorū cæde Fanum oppugnare, ligna circundant, & ignem subijciunt; atq; ita omnes Lusitani, qui erant in Fano, combusti sunt. Erat in portu Petrus Raphael, qui socijs opem afferre in re tam præcipiti & inopinata nequiuit. Qui tamen in cædis illius vindictā, quinque naues hostiū, qui in anchoris consistebant, incendit: deinde Cochimū versus cursum tenuit, vbi iam Almeidam reperit, & ea, quæ acciderant, illi narrauit. Almeida sine vlla cunctatione filiū iussit, vt Coulamum versus cū classe, quantum fieri posset, acceleraret, & in omnes naues, quas in portu inueniret, ignē conijceret. Factum est hoc tanta celeritate, vt priusquam id Sara-

27. *Coulamensium naues incē sæ.*

cenorum aliquis suspicari potuisset, Lusitanæ naues se in conspectum darent, & viginti & septem hostium naues incenderent. Ioannes tamen Homo, in temeritatis illius pœnam, nauis præfectura ab Almeida priuatus est. His rebus gestis, Almeida in terram delatus, atque à Cochimi Rege honorificè admodum salutatus fuit. Eo autem tempore Rex ille, qui pro seruanda nostris fide tantum salutis & imperij periculū adierat, minimè regnabat. Religionis enim gratia se regno abdicârat, & in fanum quoddam apud illos valdè

san-

sanctum, vt sacris vacaret, se contulerat. Regnum verò Nambeadaræ sororis filio, ad quem regnum gentis more veniebat, voluntate sua reliquerat. Almeida igitur cum existimaret esse superuacaneum, ad Regem, qui præ se tulerat, & regnum & omnes regias opes pro nihilo putare, munus aliquod deferre, ea munera iuueni Regi deferenda esse statuit, quæ erant auunculi fidei & amicitię debita. Decreuit enim, vt ad eum, ad quem regni patrimonium venerat, præmium etiam virtutis & constantiæ, quasi quædam hæreditas valdè legitima perueniret. Itaque tabulatum altitudine modica construi iussit, peristromatis maximi pretii & tapetibus instratum. Ibi verò Regem, vt ab omnibus conspici posset, in sella collocauit, orationemque habuit, quæ illius animum spe multò felicioris conditionis erigeret. Dixit enim, Regem Emmanuelem pro meritis excellentibus, & singulari fide Trimumparæ Regis, illum semper ornatissimum cupere, & socium & amicũ non appellare tantum, sed etiam habere velle. Et quando Trimumpara fuisset eo animo, vt omnia viuens abiecisset, quæ reliqui mortales maximi faciebant, omnia iure ad eum, qui in locum illius successerat, esse trãsferenda. Quocirca se nomine Regis Emmanuelis Nãbeadaram corona aurea donare. Præterea fidem dedit, illum in Regis Emmanuelis patrocinio semper futurum, è cuius manu regnum tunc sibi & hæredibus suis accipiebat: eumque Calecutiensis Regis imperio atque dominatu liberabat: fidemque suam astringebat, fore, vt ab illo omnium hostium impetum propulsaret. Pręterea faciebat illi potestatem æris, auri, & argenti conflandi, cudendi, & feriendi: & vt esset semper immunis, eoque iure regnum possideret, quo optimo quisquam Rex maximus opes suas tueri potuisset. Rex summas egit Regi Emmanueli gratias, fidemque dedit, se semper in potestate illius futurum, nullamque dimicationem pro illius amplitudine recusaturum: Almeida verò coronam auream, quam manu tenebat, capiti illius imposuit. Hanc orationem tubarum concentus

Nambeadara Cochini Rex.

Munera & honores in Cochinensē Regem collata.

 conse-

consequuti sunt, & rex corona & alijs præterea muneribus, quæ acceperat, lætus domũ redijt. Almeida onerandis octo nauib⁹ quæ erãt in Lusitaniã continuò reuersuræ, strenuam operã nauauit. Nauarchi indè profecti, cursum suum tenuerunt, quo tandem Kalendis Februarij, anno M. D. vj. in terram incognitam delati sunt, latissimã, multisq; syluis densissimis vestitam, & pecoribus abundantẽ. Conspiciunt deinde decem lintres, quibus homines colorati, capillo crispo, nudo corpore, cum arcubus & sagittis vehebãtur. Hi in nauem, cuius Fernãdus Suarius nauarchus erat, ferũtur. Quinque & viginti ex illis nauem conscendunt. Fuerunt libenter admissi, & cibis liberaliter inuitati atque vestiti. Sermonis sonus erat ignotus. Nutibus mentis sensa proferebant. Discedunt illi læti, vt apparebat: sed vbi paululum se à naui remouerunt, hospitij mercedem sagittis soluere constituunt. Nostri tormentis eos propellunt. Fernandus Suarius cum videret alios propè nauem, cuius nauarchus Rodericus Freirius appellabatur, eum admonuit (nec enim naues inter se valdè distabant) vt aliquos interciperet. Fuerunt viginti & octo capti. Inde secundum oras illas nauigantes, incidunt in flumen, vbi aquationem fecerunt. Quo in loco incolæ manu comparata in illos impetum tulerunt. Nostri se in scapham receperunt, & hostes è nauibus tormentis acerrimè vulnerarunt, qui partim interfecti, partim in fugam conuersi sunt. His signis Lusitani experti sunt, gentem illius oræ minimè hospitalem esse. Atque primum insulam esse minimè putabant. Postquam omnes illius oras præteruecti, promontoria extrema transmisére, tunc liquido perspici potuit, eam insulam esse, quæ nominabatur olim Madagascar. Nostri insulam S. Laurentij nominant. Ea verò est illi regioni opposita, quam appellãt Aegesimbam, & ad ortum Solis sita est. Classis Olysipponis portum subijt vigesimo quarto die Maij, anno M.D.VI. Interim in ea Aethiopiæ parte, quam Zofalam nominant (ea autem Aegesimbæ pars est) hæc acciderunt.

ANNVS à Christo nato, 1506.

Lusitani in terram incognitam deferũtur.

Ingrati hospites.

Pugna cũ Barbaris.

Madagascar insula n. S. Laurentij inuentio.

Anno

Anno M.D.V. Rex Emmanuel, postquam Franciscus Almeida Olysippone profectus est, aliam classem instruendam curauit, cuius præfecturã Francisco Gnaiæ attribuit, ea sex naues continebat. E nauarchis autẽ vnus nomine Ioannes Lacteus, dum orã Aethiopiæ legeret, hamato telo piscem transfigere vellet, in mari demersus, nusquam comparuit. Alius autem nauarchus dum terrã, vt carnes naui pararet, paulò audacius ingrederetur, ab incolis cum multis, qui illum sectabantur, occisus est. In vtriusque locum alij substituti sunt. Hinc profecti, dum ad promontorium Bonę spei cursum dirigunt, tanto interuallo ad Austrũ deflexère, vt illis aqua conglaciaret, & ipsi niue & pruina torperent, nimioq; frigore distenti, vix se loco mouere possent. Tandem ad Septentrionem promontorio superato delati, ad orã Zofalæ naues constituunt. Gnaia cum quatuor minoribus nauib. (duæ namq; maiores portum intrare non poterant) in intimũ Zofalę sinum penetrauit. Regioni illi vir annos natus septuaginta, qui tunc cæcus erat, sed in re militari, antequã in morbum illum incidisset, magnum sibi decus pepererat, imperabat. Oppidum non erat valdè magnum, nec ędes magnificę, instratæ tamẽ bombycinis peristromatis, & densis veprib. circunuallatæ. Erat autẽ huic regi nomẽ Zufe, qui Gnaiam valdè comiter atque benignè suscepit, illiq; fidem dedit, se omnia Regis Emmanuelis causa libentissimè facturũ. Erat autẽ multis militibus circũseptus. Hi erant Saraceni colorati, vmbilico tenus nudi, gladijs cũ manubrijs eburneijs accincti, reliquum corpus pannis sericis & gossipinis amiciebant: capita circunductis bombycinarũ & gossipinarum vestium spiris valdè implexis, & circunplicatis ornabant. Ibi post multa beneuolẽtiæ signa, petijt à Rege Gnaia vt faceret sibi potestatem, quod sperabat ipsi Regi feliciter euenturũ, arcis ædificandæ. Rex id summa facilitate cõcessit. Postquam autem Gnaia ab illo digressus est, Saracenus quidam natione Aethiops, qui plurimũ apud Regem poterat, Acotes nomine, cũ Gnaia amicitiam

RES AFRICANAE.

Franciscus Gnaia nouæ classis præfectus.

Zofalæ rex cæcus, Zufe nomine.

Gnaiæ cũ Rege amicitia.

Arx à Gnaia extruitur.

citiam firmauit, illumque de regionis illius natura, & de moribus gentis admonuit. Gnaia continuò arcem ædificauit, & tam diligenter operi institit, vt intra paucos menses illud ad iustam altitudinem perduceret. Deinde à se alios partim in Indiam, partim Quiloam dimisit, & ipse cum illis copijs, quę sibi visæ sunt, in arce remansit: ad quam perficiendam, indigenæ etiam strenuam operam nauabant. Id cum Saraceni permuti, indignè tulissent, ad Regem adeunt, eumque monent, vt hominum maleficorum insidias præcaueat. Amicitiam ab illis simulari, perniciem verò & e... interim illius rebus intendi. In quem finem, inquiunt, arcem in sedibus tuis excitant, nisi vt potentiores effecti, te hinc exturbent, omnibusque te opibus atque fortunis expolient: An non his fraudibus Quiloe Regem expulerunt? An non in India multos Principes per summum scelus bonis euerterunt? An non vbicunq; pedem ponunt, fraudis & latrocinij impressa vestigia relinquunt? Si sapis igitur, eos antè, quam vires colligant, opprime, ne postea frustra pestem à te & à ciuibus tuis auertere coneris. His sermonibus stimulatus Regulus ille, manum secretò comparat, & diem facinori præstituit. Fuit huius sceleris indicium per Acotem Gnaiæ delatum. Gnaia vt conueniebat, ad hostes acerrimè propulsandos se parauit. Hostes, vt erat constitutum, in arcem impetu feruntur, tela ignita conijciunt & quibus possunt machinis, muros oppugnant. Acotes verò cum centum hominibus vt nostris subsidio occurrat, in arcem ingreditur. Fuit acre prælium. Hostes tandem telis atque tormentis repelluntur: & cū se in fugam darēt, nostri eos insequuntur, nec vllo modo patiuntur, vt illi se à timore & trepidatione reficiant. Itaque in illorum tergis inhærentes, eos vsque in oppidum, in quo regulus domiciliūm habebat, persequi contendunt, & in Regiam denique vadunt. Regulus in cubile suum se receperat: ibi cùm nostri vestigijs illius insisterent, is quanuis & senex, & oculis orbatus esset, in extremo tamen vitæ discrimine animum minimè

Saracenorū de Arce Zefalensi querela.

Perfidia regis Gnaia indicata.

Arcis oppugnatio.

Regis cæci militaris fortitudo.

himè demisit, sed iacula contra nostros intorsit. Vix fieri poterat, vt telum aliquod frustra, eò quòd nostri valdè conferti essent, accideret. Itaque aliquot Lusitanos homines iaculis emissis vulnerauit, inter quos ipse Gnaia fuit, cuius ceruicem iaculo sauciauit. Quod cùm Emmanuel Fernandus, qui Regis Emmanuelis in ea regione negotia gerebat, animaduerteret, in Regulum inuasit, & caput illi continuò præcidit. Occiso Rege præcepit Gnaia nostris, vt à maleficio abstinerent, & vniuersæ multitudini parceretur. Voluit enim ea significatione clementiæ incolas ad se allicere, vt qui virtutis documenta perspexerant, humanitatis etiam lumē in perditis rebus experirentur. Hac re gesta Gnaiæ visum est, reipub. illius statum collocare, & præmio etiā digno Acotem, qui strenuam operam in eo tumultu nauarat, afficere. Illum igitur Regis Emmanuelis nomine Regem creauit, & ciues, vt illi libenter obtemperarent, effecit. Acotes fidem dedit, se perpetuò, quæcūque Rex Emmanuel, & Duces illius ei præscriberent, esse facturum. Interim cùm cælum illius regionis esset nostris infestum, & propter palustres humores ardentissimis Solib⁹ exsiccatos, corpora multorum inficeret, accidit, vt Lusitanorum corpora summus languor occuparet, & multi decumberent, & tetra lue atque tabe confecti morerentur: ipseq; Gnaia eodem morbo sublatus est. In cuius locum fuit Emmanuel Fernandus omnium consensu substitutus. Eo autem tempore Almeida ex Cidebarbuto, & Emmanuele Coresma nauarchis, qui in Indiam missi ab Emmanuele fuerant, intellexit, Petrum Gnaiam morbo extinctum esse: & præterea in vrbe Quiloensi tumultuari, propter necē Mahumeti regi per summum scelus illatā. Illum namque Rex Tirendicundus, qui erat cognatus Abrahemi, insidijs occiderat. Hæc illi, cùm oram illius regionis legerent, vt fuerant ab Emmanuele iussi (volebat enim Rex intelligere, an Franciscus Albuquercius, & Petrus Mendoza, qui perierant, in aliquam illius regionis oram euasissent) in cursu cognouerant. Almeida conti-

Rex occisus.

Gnaiæ clementia.

Acotes Zofalensi regno præficitur.

Gnaiæ mors.

Quiloensis tumultus.

continuò Nonium Vascium Perieram in Zofalam misit, qui arci præesset, & in cursu Quiloā motib. propter necem Regis agitatam constitueret, & in authores etiam cædis, si fieri posset, adnimaduerteret. Hoc in loco non erit abs re, de regionis huius situ pauca dicere. Cōstat iam inde ab Homeri temporib. eam Africæ partē, quam Græci Aethiopiam appellant, in duas partes esse distinctam. Vna namq;, vt ipse Homerus author est, ad occasum Solis, altera ad ortū pertinet: & vtriusque partis regiones vltimæ, quæ ad Austrū longissimo tractu protenduntur, Oceano terminantur. Occidentalis Aethiopia cū ea Africæ parte, quæ Gaditano freto definitur, continens est, atq; in Austrum inde continuata distenditur, vsq; eo, dum quinq; tantum fermè gradibus ab æquinoctiali regione distet, atq; deinde in ortum Solis inflectitur, & ad principiū promontorij Bonæ spei maximo spatio dilatatur. Inde verò rursus in Austrū tanta longitudine procurrit, vt æquinoctiū superet, & Austrū versus, circiter grad⁹ triginta & quinq; ab æquinoctiali plaga dissideat. Inde ad ortū Solis extenta, ad æquinoctialem rursus adducitur, & Septentriones respicit, donec tādem in sinum Arabicum atq; in promontorium Prasum perueniat. Ibi Arabiam ab ortu solis spectat. Intimus autem ille sinus Heroum ciuitate definitur. Continet autem AEthiopia supra dimidiam Africæ totius partem. Regio partim est fertilis, & multis frugibus, & armentis, & pecoribus abundat, & quamplurimis fluminibus alluitur: partim deserta & inculta & rerum omniū asperitate vastata. Est etiam in illa nō solum maxima linguarum, sed etiam morum dissimilitudo. Nam quidam sunt mites, & cōmodi, & ad omnem rationem humanitatis propensi. Alij verò sunt moribus immanib. efferati. Ea verò pars Aethiopiæ, quæ spectat ad Solis ortum, à promontorij illius maximi flexu incipit, & deinde ad Aethiopiam, quę supra Aegyptum est, post varios sinus & flexus extenditur. Continet aūt Aethiopia elephantos quāplurimos, è quibus magnam vim eboris mercatores inde in mul-

Zofalensis regni descriptio.

Aethiopia duplex.

Aethiopū lingua & mores.

in multas alias orbis terrarum regiones important. Abundat multis auri, & æris, & argenti venis, alijsque rebus innumerabilibus, plurimis in locis opulenta est. Calores tamen nostris hominibus infestissimi, & febres mortiferæ eos his commodis omnibus arcent, terroribusq; mortis obiectis impediunt, quò minus multas ex Aethiopia vtilitates excipiant. Quanquam tantas plerunque vires habet auaritia, vt mentes hominũ à cogitatione mortis, qua nihil videtur esse terribilius, frequenter abducat. In hac autẽ Aethiopiæ parte, quæ est vltra promontoriũ Bonæ spei, quæ Australi Oceano terminatur, est regnum latissimum, quod Benomotapa nominatur, cui, antè, quàm Lusitani eas oras perlustrarent, omnes illius oræ Reges sine recusatione parebant. Est autem auro, supra quam quisquam existimare potest, ditissimum. Nam è fluuijs etiam atque lacubus eruitur. Multique Reges Regi Benomotapæ auri tributum quotannis impendunt. Gens simulachra minimè colit: vnum Deum cœli & terræ conditorem confitetur. Cultus & vestitus nõ est cultui, quo reliqui Aethiopes vtuntur, absimilis. Regem incredibili superstitione venerantur. Rex duo Regiæ maiestatis insignia gestat. Vnum est, paruus quidam ligo cum eburneo manubrio. Alterũ iaculis duobus haud ita magnis continetur. Ligone subditos ad terræ culturam adhortatur, ne propter ignauiam atq; desidiam terram deserant, & fame coacti latrocinentur. Vno verò ex iaculis significat, se scelerum vindicem futurum, altero vim externam ab hostibus armis atque virtute repressurum. Regum filij, quos habet stipendiarios, apud illum nutriuntur, tum vt ea educatione Regẽ debita fide & amore prosequi studeant, tum vt illis obsidibus Rex eorum parentes in officio & fide contineat. Est maximo semper exercitu constipatus, quãuis summa pax & otium cum omnibus finitimis nationibus sit illi firmo fœdere constitutum. Tunc enim censet, sibi nullum à bello fore periculum, cùm in pace bellũ

Benomotapa regnum ditissimũ auri.

Regis insignia.

Prudenter factum.

semper

semper Regum fortunis impendere suspicatus fuerit. Singulis annis mittit ex suis domesticis & familiaribus, qui ignem nouum Principibus & Regibus, qui in illius ditione sunt, nomine ipsius Regis impertiat, atque inde reliquis hominibus distribuatur. Quod quidem ad hunc modum fit. Vbi Legatus ad domum cuiusuis Principis accedit, ignis extinguitur. Deinde rursus à legato nouus ignis excitatur: tunc omnes eò commeant, vt ignem inde in domos suas inferant. Hoc qui facere recusat, proditor, atq; rebellis existimatur, & tanquam maiestatis reus extremo supplicio punitur, & si opus ita fuerit, exercitus in illum comparatur, vt hominem fidei desertorem multis excruciatum supplicijs interimat. Hæc quidem de regione illa Aethiopiæ, cuius ambitu Zofala etiam continetur, satis esse puto.

Superstitiosus mos ignis à Rege quotannis petendi.

RES INDICAE.

In India verò Franciscus Almeida, ne tempus vllum abire sine fructu pateretur, Laurentium filium cum classe nauium nouem misit in insulas, quæ Maldiuæ appellantur. Sunt autem complures, modicis inter se æstuarijs diuisæ, Cochimoque circiter bis centum & quadraginta millibus passuum distant. Ibi eum iubebat speculari, num quæ naues Saracenorum ab Oriente Sole in Occasum nauigarent, quas ipse captas Cochimum perduceret. Tanta verò fuit æstus vis, vt Laurentius à cursu prorsus abduceretur. Delatus autem fuit in insulam non ita lato mari à Cori promontorio, quod Comorinum appellãt, disiunctam: quam multi suspicantur esse Taprobanam. Sed qui Ptolemæum sequuntur, Taprobanam asserunt esse illam, quæ est aureæ Chersoneso opposita, quam incolæ Samatrani appellant. Hæc autem, de qua loquimur, à Ptolemæo Cori, nomine promontorij Indici, in quod spectat, appellatur. Insula nominatur ab incolis Zeilanda. Ea patet in longitudinem à Septentrione ad meridiem circiter ducẽta & quinquaginta passuum millia: latitudo autem, vbi est latissima, non vltra centum & quadraginta millibus passuum dilatatur. Est autem admodum fertilis, neque solum varijs frugibus abundans, verum & herbis, &

Maldiuæ insulæ.

Comorinũ promontorium.

Zeilanda insula.

bis,& plantis odore mirifico redolentibus egregiè vestita: quæ quidem sine vlla cultura proueniunt. Malorum citreorum nemora sunt densissima: fructus varij atque multiplices tam sapore, quàm odore gratissimi. Magnā præterea vim cinnamomi passim fundit. Multi præterea pretiosissimi lapides atque multiplices è saxorum ingentium venis eruuntur: & gemmæ etiam incredibili multitudine,& singulari colore atq; fulgore, extractis ostreis è profundo maris gurgite, reperiūtur. Ad hæc, mirā Elephantorum copiam nutrit. Erat tota insula septem regnis distincta, è quibus tamē vnus & opibus,& dignitate,& imperio multum reliquis anteibat. Is in ciuitate maxima, quæ Columbum appellatur, imperij sedem & domicilium collocabat. Est in media insula mons præcelsus, multis paludibus cinctus. Ex illius summo fastigio collis assurgit, è cuius medio è lacu quodā aquæ dulces atque perennes emanant. Prope lacum est silex, in qua cernitur vestigium hominis impressum. Est autem insitum incolis, vestigium illud esse primi parentis generis humani, qui inde in cælū sublatus ab illis esse dicitur. Non procul autem inde Sacellum visitur, in quo duo sepulchra mira superstitione coluntur. Existimant enim in his condita fuisse corpora primi hominis,& vxoris illius, è quorum semine fuit vniuersum genus humanum propagatum. Ea verò opinio animis penitus infixa facit, vt eò multi Saraceni,& alij longè diuersis superstitionibus impliciti, religionis gratia confluant. Locus adeò accliuis est, vt neq; manibus niti ad summum possint, sed scalis & catenis adiuti eo perueniant. Ad hanc insulam Laurentius cum classe sibi commissa delatus, portum subijt, quem incolæ Gabalicamum appellant. Id cum Rex (nec enim indè procul aberat) accepisset, Legatum ad illum cōtinuò cum muneribus misit, qui ab eo pacem peteret. Laurentius Legatum benignè & hospitaliter accepit,& muneribus illis ornauit, quæ ei grata fore suspicatus est. Tandem vt pacem cum illo firmaret, misit vnum de comitibus suis, virum nobi-

Columbū Zeilandæ metropolis

Adami vestigium.

Protoplastorū sepulchrum.

Gabalicamus port⁹ Zeilandæ.

Zeilandensis ad Laurentiū le-

gatio paci-fica. lem atque primarium, Pelagium Sousam nomine, qui in regiam deductus, Regem offendit miro fulgore circumlucentem. Partim enim gemmis, quibus erat excultus, partim cæreis facibus, quamuis dies esset clarissimus, omnia splendebant. Ad maiestatem enim pertinere existimabat, eiusmodi facibus circumsederi. Fuit Pelagius Sousa cum reliquis, qui illi fuerant comites attributi, admodùm honorificè receptus, fœdusq; sine vlla recusatione sancitum. Fœderis conditiones hæ

Fœdus Zeilandensis Regis cum Emmanuele. fuerunt, vt is Emmanueli Regi singulis annis tributi nomine ducenta & quinquaginta millia pôdo cinnamomi penderet, Rex autem Emmanuel illum in fidem & clientelam reciperet, & Ducibus suis præciperet, vt illius portus atque maritimas ciuitates ab hostium iniuria prohiberent. Id fœdus sub ea conditione ratum habuit Laurentius, si pater illius author fieret. Pondus tamē cinnamomi fuit Regis iussu nauib. Lusitanis impositum. Tantus enim erat regi metus iniectus, vt vix vllum officium, quod ad pacem cū nostris firmandam valeret, ei satisfaceret. Eiusdem consensu Laurentius in terra columnam marmoream cum Regijs Emmanuelis insignibus statui iussit, quo significabat, insulæ possessionem ab illo nomine Emmanuelis occupari. Hac re confecta, Cochimum ad patrem redijt, à quo fuit in Anchediuā missus, vt arcē muniret, & totam illā oram maritimā perlustraret. Emmanuel Pazagna similiter Cananorē eiusdem Almeidæ iussu petijt, vt Laurentio Brittio in arce ædificanda atq; munienda opem afferret. Interim dum tempus in his negotijs teritur, venit ad Laurentium vir quidam Italus

Lodouici VVartmani ad Lusitanos aduentus. nomine Lodouicus VVartmanus, patria Bononiensis, qui studio orbis terrarum cognoscendi, multas regiones peragrarat, atque tandem sub mercatoris habitu, cùm se Saracenum esse simularet, Calecutium peruenerat. Ibi cùm multi multa de Portugalensibus commemorarent, nomine gentis excitatus, quasi quæ gens esset, ignoraret, qui mores & instituta illius essent, quā religionis sectam sequeretur, quo casu fuisset in Indiā delata

delata, quæsiuit. Saraceni gentem esse malificam & sceleratam narrant, cuius omne studium in latrocinio & crudelitate consumeretur, multaque iam detrimenta Saracenis in partibus illis intulisse. Tum Lodouicus simulat se indignissimè pati, tantam gentis impurissimæ audaciam & temeritatem tandiu impunitam esse, quæ iam interitu funestissimo debuisset meritas facinorum & scelerum pœnas exoluere. Inde cũ [illegible] familiaritatem eorum, qui plurimum poterant, insinuaret, & consilia Regis explorat, & quo animo classem ingẽtem compararet, quibus auxilijs se in nominis Lusitani perniciem sepiret, intelligit. Interim spem maximam concipit, fore, vt breui Lusitanorum ope sese à Saracenorum familiaritate impurissima vẽdicaret. Cum Mediolanensibus autem consilia communicat, & eos adhortatur, vt relicto Calecutio se ad Lusitanos conferant. Respondent illi se Christianos esse, scelerum tamen suorum conscientia perterreri, ne ad Christianos confugiant. Lodouicus bono illos animo esse iubet, seque operam daturum pollicetur, ne illis fraudi esset facinus, quod in Christianum nomen consciuerant. His ita constitutis, quam primùm occasionem oblatam vidit, arripuit, atque ad Almeidam se contulit. In eo cursu in Laurentium incidit. Ibi tunc quas copias Rex Calecutiensis pararet, quam classem instrueret, illi nunciauit. Docuit præterea, valdè Mediolanenses facti sui pœnitere. Eosque, si veniam impetrarent, libentissimè ad Lusitanos redituros. Quod vt confestim fieret, Laurentium vehementer adhortari cœpit. Illorum namque opera quamplurima tormenta apud Calecutiensem Regem conflari, multosque idem artificium ab illis inuitissimis perdiscere. Laurentius illum laudat, & muneribus afficit, atque promissis excitat, ad patremque deduci iubet. Pater confestim filium per literas admonuit, vt se ad dimicandum cum hoste pararet. Et Lodouicum dimisit, vt Calecutium reuersus, Mediolanenses data fide Cochinum perduceret. Id Mediolanenses lætissimis *Perfidia*

Mediolanensiū pœna. animis acceperunt. Sed dum fugam parant, fuit eorum consilium enūciatum, deprehensiq; pœnas morte crudelissima luerunt. Lodouicus vix se fuga à periculo cædis proripuit. Interim classis Calecuticēsis summa vi parabatur. *Classis Calecutensis.* Ea fuit octoginta maiorū nauium, & centum & viginti quatuor paronum. Erat autem & armis, & tormentis, & hominum multitudine, multisque munitionibus instructissima. Laurentius cum classe vndecim nauium in illam inuectus est. Erant autem in hac classe octingenti milites Lusitani, viri acres, & armis egregiè muniti. Auxilia præterea Indica, non tamen valdè firma, conquisierat. *Prælium nauale.* Ventū erat ad Cananoris oram, cum vtrinq; concursum est. Atque primum cùm dissonis clamoribus, tubarum cantibus, tormentorum crebris ictibus mare atque tellus tremefacta strepitus horrendos edidissent, tandem naues ipsæ manib. ferreis inter se deuinctæ concutiūtur. Laurentius nauem hostium prætoriam conspicatus, in eam impetum fecit, & harpagone sæpè frustra coniecto, tandem eam firmè retinuit. fuit vtrinque satis acriter dimicatū. Laurentius tamen in nauem insiluit. Illum Philippus Rodericus, Ioannes Homo, Fernandus Petreius Andradius, Vincentius Pereira, Rodericus Pereira, & alij quidam homines fortissimi sequuti sunt. *Nauis prætoria capta.* Erant sexcenti milites in hostium naui, qui cū rem in summum discrimen adductam cernerent, ne inulti caderent, laborabant. Sed tandem omnes partim occisi, partim capti sunt: aliqui verò se in mare demiserunt, vt nando salutem quærerent. Hac naui capta, Laurentius Nonnio Vascio Pereiræ opem opportunè tulit. Is enim cùm naui haud ita magnæ præesset, nauem hostium valdè magnam inuaserat, eamque iniecto harpagone suæ deuinxerat. Sed nihil propius est factum, quàm vt nauis illius, hostilis nauis ictibus allisa deprimeretur. Præterea tanta multitudo sagittarū & iaculorum ab hostibus accidebat, vt omnes fermè quamuis acerrimè decertarēt, se interituros arbitrarentur. Sed aduentu Almeidæ, hæc quoq; nauis hostium expugna-

expugnata fuit, & ex quingentis militibus, qui ea vehebantur, nemo euasit, nisi tantùm illi, qui natandi artificio vitæ suæ consuluerunt. Erant in hostiũ classe ex eo numero, quem diximus, multæ mercatorum naues, qui reliquarum nauium robore & multitudine nitebantur. Hi cùm cernerēt duas illas naues expugnatas, diffidere de pugnæ euentu cœperunt. Dum igitur animaduertunt nostros ita pugnandi difficultatibus implicitos, vt minimè illos fugiētes insequi possent, vela dant: & alij quidem se in Calecutiensem portum recepêre: alij verò cum nauigando cursum liberè tenuêre, quem optabant. Reliquæ naues strenuè iaculis & tormentis partim æneis, partim ferreis, & nauiũ impressione decertabant, & cominus etiam multis in locis hastis & gladijs rem gerebant. Erant aũt nostri in magno periculo. Nam multæ simul naues hostium vnam nauem ex nostris circumsistebant. Ab omnibus tamen fuit diu magna virtute dimicatũ, & hostes tandem in fugam conuersi. Supra tria millia hostium cæsa sunt. Decem naues cum multis paronibus depressæ: duo signa Regia & nouē naues maiores captæ, & magna præda parta. è nostris sex tantùm in pugna ceciderunt. Re ex animi sententia gesta, Laurentius se Cananorem contulit. Fuit autem à Rege cum magna lætitiæ significatione, & cum non mediocri admiratione virtutis exceptus. Interim dum hæc geruntur, cùm Zabaius Goæ princeps intelligeret, Calecutiensem regem magnam classem cōparasse, & nostros, vt cum illa dimicarent, ex arce Anchediuensi soluisse, noluit eam rei benè gerendæ, vt opinabatur, occasionē amittere. Consilio igitur Lusitani cuiusdam, qui religionē abiurauerat (erat autem is ex illis exulibus, qui morte damnati fuerant, & ea conditione liberati, vt terras incognitas explorarent) classem sexaginta nauium in Anchediuam misit, quæ arcem expugnaret. Classi autem eundem Lusitanũ præfecit. Fuerat is faber lignarius, & in reficiendis arte sua nauib. vsui nostris erat. Appellabatur Antonius Fernandus. Tunc verò post

Hostilis classis fuga.

Lusitanorum periculum.

Victoria Lusitanorum.

Zabaij in Anchediuam expeditio irrita, & Antonij Fernādi apostasia.

scelus nefarium cum religione nomen mutârat, & Abedella nominabatur. Is cùm naues ad Anchediuæ arcem appulisset, continuò eam oppugnare instituit. Emmanuel autem Pazagna, qui præfectus arcis erat, tanta vi restitit, vt hostibus magnam perniciem afferret. Itaque vir nefarius obsidionem soluit, & Goam cum suorum cæde & interitu, & cum insigni dedecore reuersus est. Almeida tamē cùm cerneret, illam arcem nullum vsum habere, nec ex insula aliquam vtilitatem percipi, neq; posse, eò quòd procul Cochimo aberat, nisi sumptib. immodicis, & cum magno periculo, defendi, & copias quas habebat, esse exiguas, neq; cōmodum esse, eas dispertiri, de ducum omnium sententia arcem diruere iussit. Laurentium igitur in Anchediuam cum classe misit, vt id exequeretur. Is vt fuerat iussus, in naues Pazagnam cum militibus, qui erant in præsidio, recepit, & arce disiecta Chochimum rediit.

Anchediuēsis arx diruta à Lusitanis.

RES EVROPEAE. Philippi Regis in Hispaniā aduentus.

Per idem ferè tempus, quo hæc in India gerebantur, Rex Philippus Maximiliani Imperatoris filius, & Fernandi & Isabelæ gener, è Gallia Belgica in Hispaniam venit. Habebat autem ille in matrimonio Ioannā Fernandi & Isabelæ filiam, ad quam post mortem Ioannis, & illius Isabelæ, quæ Alfonso primū Ioannis Regis filio, deinde Emmanueli nupserat, regni patrimonium iure veniebat. Philippus igitur cū vxore, postquā accepit Isabelā Reginam socrum suā è vita decessisse, in Hispaniam venire maturauit, vt regni hæreditatem adiret. Id cū Emmanuel intelligeret, & iam eos in Artabros peruenisse, compertum haberet, ratione cognationis & vicinitatis admonitus est, vt illis sine vlla mora per Legatos de felice in Hispaniam aduentu gratularetur, fidemq; daret, se nullo in loco, in rebus omnibus, quæ ad illorum dignitatem & voluptatem pertinerent, officio fratris amantissimi defuturum. Legatus fuit Iacobus Lupus Aluitensis Dynasta: qui quidem fuit à Regibus illis admodum honorificè susceptus, responsumque ab eis tulit amoris & officij plenissimum. Hoc eodem tempore suscepit Emmanuel a-

Emmanuelis ad Philippum gratulatoria legatio.

Emmanuelis de com.

ctionem

ctionem memoria sempiterna dignissimam, quanuis in eo, quod effectum cupiebat, frustra cõtenderet. Videbat enim Princeps Christianos, odijs acerbissimis stimulatos, inter se cum magno rerum omnium discrimine decertare, Rempub. Christianam dilacerari, vires frãgi & debilitari, & hostiũ opes interim Christianorum furore & amentia indies augeri. Verebatur aũt nè malum illud serperet, & in Christiani nominis perniciem, si non esset opportuno remedio prouisum, erumperet. Cùm autem hæc secum agitaret, tum id in primis eum vehementer angebat, quod Christi sepulchrũ esset à Saracenis occupatũ, & à Christianis Principibus turpissimè neglectum. Omnia verò mala, quæ tunc rebus Christianis accidebãt, interpretabatur propter hanc negligentiam pietatis incidere: & religionẽ socordia & desidia violatam, arbitrabatur esse magnitudine roboris atq; virtutis expiandã. His curis anxius, legationem ad Iulium Pontificem Maximum decreuit. Legatus fuit Odoardus Galuamus, Regis ipsius consiliarius. Summa legationis hæc fuit. Principes Christianos inter se propria de dominatione cum periculo vniuersæ Christianæ Rei. dimicare. Opes interim Principis Turcarum, & Sultani etiam vires vehementer amplificari, & rebus Christianis imminere. Neminem verò eorum Principum, quorum officiũ erat, hostium impetũ à Christianis proposita etiã morte reprimere, tanto periculo commoueri. Si gloriæ cupiditas Principes ad arma solicitabat, quod decus tantum esse poterat, quod esset cum Christi sepulchro armis vindicato comparandum? Si multa possidendi cupiditas stimulos illis adhibebat, cur non animum ad Asiæ & Aegypti regiones opimas, maximisq; opibus opulentas adijciebant? Per Christum igitur Optimum Maximum ipsum Iulium obtestabatur, vt omne studium suum, omnem virtutem & industriam, omnes curas & cogitationes in discordijs tollendis, & pace constituenda consumeret: & Principes Christianos ad interitum Mahumetani nominis exhortaretur, vt ita semp-

muni salute sollicitudo.

Emmanuelis ad Pontificẽ Max. Legatio pro communi concordia.

ternam gloriam, quæ nullis vnquam seculis esset interitura, compararent. Se verò ad eam rem regni sui opes vniuersas polliceri, libentissimeq; per se in tam præclaro certamine quoduis discrimē capitis aditurum. Hęc quidem Emmanuel sine vllo fructu per literas atque legatos egit. Erant enim Principes animis propemodum efferati, & vsque adeò propter turbulenta dissidia à cogitatione impendentis calamitatis abducti, vt hāc orationem non solum animis aspernarentur, verùm etiam ludibrio haberent. Hoc eodem anno Emmanuel Castellum in Africa ædificari præcepit, extra fretum Gaditanum, in ea ora, quæ ad Austrum pertinet, vt ex eo possent infesta signa Mauris eam regionē incolentibus sæpius inferri. Huius autem ædificij curam Iacobo Azambugeo, viro impigro, qui multa decora virtutis militaris obierat, assignauit. Fuit Castellum magno cum labore & contentione à nostris ædificatum. Multi namque Mauri vndique confluebant, vt nostros opere prohiberent. Itaque necesse erat nostris eodem tempore Castellum ædificare, & hostium vim armis atque virtute repellere. Anno insequente, qui fuit à Christo nato, M. D.vij. instruendas curauit Emmanuel naues quatuordecim, quę varijs temporibus Olyssippone soluerunt. Vt quæque enim erat expedita, ita vela faciebat. Nulla tamen earum eodem anno in Indiam peruenit. Vascus Gomecius Abræus, vnus è Ducibus à Rege delectis, iussus erat in Zophala arci præesse. Is cum Aethiopiæ oram prætereueheretur, instituit, vt nauigium incredibili celeritate, cuius erat nauarchus Ioannes Chanoca, facem præferret, quam reliqua nauigia sequerentur. Hoc tamen fuit Ducis negligentia dissolutum atque dissipatum. milites in terram enatarunt. Quorum pars aliqua, quæ in manus hominum immanium inciderat, fuit in vinculis detēta, & à nostris, qui oram eandem legebant, pecunia liberata. Rodericus verò Suarius, qui erat vnus è nauarchis, incidit in nauem, quæ ex Arabia soluerat, in qua erant homines quingenti: cum quibus magna armorum

RES AFRICANAE.

ANNVS à Christo nato, 1507.

Nauis Saracenica expugnata.

rum contentione manum conseruit, eamque tandem expugnauit, & omnes Saracenos ferro concidit. Tres autem nauarchi fluctibus oppressi periêre. Omnes verò naues, quę euaserant, in hyberna deductę sunt. Cùm verò in India exploratum fuisset, nullum è Lusitania nostris auxilium aduenisse, Saraceni animos erexerũt & confirmârunt, tempus adesse credentes, quo possent nomen Lusitanum omninò delere. Itaq; Regem Calecutiensem adhortantur & admonent, ne occasionem præclari cuiusdam facinoris diuinitùs oblatam prætermitteret. Augures etiam insignem eo anno victoriam illi portendebant. Sacerdotes item atq; Brachmanæ, quasi Deorum oraculis incitati, multa referebant, quibus Regem ad spem summi decoris excitarẽt. Rex omnia, quæ ad bellum erant necessaria, summa industria comparabat. Hæc omnia Prætor Almeida per exploratores & transfugas exploratè cognoscebat. Vt autem hostibus significaret, sibi non opus esse vllius classis auxilio, duas festinanter classes instruxit. Vnam, vt naues, quæ Cochimo Cori promontorium versus nauigabant, ab hostium incursione defenderet: in qua erant triremes duæ, naues onerariæ duæ, & vnus paro: quam Emmanueli Pazagno commisit. Alteram, quæ oram illam tutaretur: in qua erant vndecĩ naues, quibus Laurentiũ filium præfecit. In hac classe nauarchus erat quidam, nomine Gundisaluus Vascius Goes, qui cùm minimè commeatu abundaret, vt rei frumentariæ consuleret, Cananorem petijt. Inde profectus, vt se rursus cum Laurentio coniungeret, festinauit. In eo autem cursu nauem Saracenorum, quæ Cananore veniebat, offendit, in eamque ferociter inuasit. Saraceni minimè repugnarunt. Se namque fœderatos esse dicebant, & litteras, quæ eiusdem fœderis fidem facerent, Laurentij Britti, qui arcis Cananorensis, vt dictum est, præfectus erat, ostenderunt. Sunt enim hoc iure omnes, qui in Indico mari nauigant, iam inde ab eo tempore, quo Lusitani in India arces ædificare cœperunt, vt nemini liberum sit naui-

RES INDICAE.

Duæ Lusitanorum classes.

Lusitanorum imperij nauticum.

gare, nisi ab aliquo Lusitano vel Duce, vel arcis Præfecto (fide prius illius, qui nauē cōscendere vult, diligenter explorata) literas acceperit, fidem fœderis continentes. His literis tuto nauigant. Aliter enim à nostris nauarchis capi, bonisq; omnibus euerti, & vita, aut saltem libertate priuari possunt. Tunc igitur cum Saraceni literas ostentarent, quibus nixi se mari commiserāt, Goes siue auaritia cæcus, siue barbara immanitate ductus, siue odio gentis illius efferatus, clamauit, literas illas fuisse per fraudē extortas, seq; exploratum habere, illos esse Christiani nominis hostes, & perniciē Lusitanis omnib. per summū scelus & perfidiam machinari. Daturos igitur illius tam scelesti facinoris pœnas. Itaq; nauem diripuit, hominesq; miserrimos, hominū atq; Dei fidē explorantes, in velum insuit, & nauē iam exinanitā, tormentorum ictib. perforatā depressit. Fuit hoc facinus non solū crudele, & inhumanū, contra ius gentiū, & contra omnē rationem humanitatis nefarie & flagitiosè susceptum: verum etiā, propter temporis illius adeò periculosi rationē, temerarium, & furoris & amentiæ plenissimum. Cum enim nondum esset imperium fundatū, & exiguis admodū copiis Lusitani maria illa tenerent, conueniebat, vt quod virib. adipisci non poterant, existimatione fidei & humanitatis assequerentur. Nam cùm nullū vitæ præsidium fide firmius sit, tū eo tēpore, quo reliqua præsidia adeò infirma erāt, omnis salutis ratio erat in fidei opinione collocanda. Vt enim fidei & benignitatis nomen excellens omnium mortalium animos ad beneuolentiā allicit: ita infamia perfidiæ & crudelitatis odium incēdit, & ad vindictam stimulat. Quod tunc re satis perspectum fuit. factum enim est, vt facinus illud redderet Lusitanū nomē illis nationibus odiosum & inuisum.

Gundissalui Vascij iniquum et crudele facinus.

Perfidiæ detestatio.

Almeida verò id indignissimè passus est, Goemq; honore priuauit, neq; post illum diem ad suam familiaritatem admisit. Eo tempore Rex Cananoris obierat, & alius in ipsius locum successerat, qui erat in nostros animo vehementer infesto. Opera namq; Calecutiensis ad re-

Cananorēsis Rex Lusitanis infestus.

ad regnum peruenerat. Erat Cananore Saracenus Mamele nomine, copijs & existimatione, eorum Saracenorum, qui terras illas incolebant, facilè princeps. Nauarchus autem nauis illius, quam Goes in alto merserat, erat sororis illius filius. Hic cũ percepisset, merces suas, quas nauis illa conuehebat, esse direptas, nauemq; depressam, & hominem sibi coniunctissimum cum reliquis crudelissimè demersum, dolore stimulatus ad Laurentium Brittium rectà contendit, & maximis vocibus de iniuria sibi facta conqueritur. Tu, inquit, nos prodidisti, tu nos in fraudem induxisti: quod nauem amiserim, quod bonis spoliatus sim, quod nepote meo charissimo sim orbatus, id perfidia & scelere tuo factum est. Qui fieri enim potuisset, si testimonium literarum tuarum bona fide conscriptum fuisset, vt vir Lusitanus, atque nauis magnæ præfectus, tam crudeli iniuria nos omnes affecisset, tantumque in multos nostræ societatis homines cladis inuexisset? Brittius iurat se nihil fraudis admisisse. Saracenus nullam satisfactionem accipit. Itaque vt erat lachrymis oppletus, & furore acriter inflammatus, ad Regem properat. Sequebãtur illum vxores, & parentes, & liberi eorum, qui fuerant crudelem in modum interfecti. Ibi cum eiulatu lugubri clamores in cælum tollunt, manus in Regem intendunt, fidem illius implorant, ius acerrimè postulant, &, vt de gente scelestissima pœnas debitas experat, obtestantur. Is se minimè postulata neglecturum ostendit. Tum arcessito Mamele, sibi minimè ingratum fore dicit, si illi, quacunque ratione possint, scelus illud vlciscantur. Mameles continuò ad Saracenos, qui Calecutij negotiabantur, literas de hac iniuria misit. Illi rem ad Regem deferunt. Is confestim misit, qui nomine illius animum Regis Cananoris in nostros acriter inflammaret, opemq; suam ad nostrorum exitium minimè defuturam promitteret. Fore autem si coniunctis viribus in perniciem Lusitanæ gentis incumberent, vt illius memoriam è terris exterminarent. Hoc accepto nuncio, Rex totam suam cogitationem

Mamelis Saraceni de Lusitanorũ iniurijs querela.

Calecutij Regis ad Cananorẽsem legatio.

Cananorẽ.

sis in Lusitanos molitur.

nem ad exitium Lusitanorum traduxit. Atque principio, quod animo moliebatur, secretum tenuit. Interim autem fossam latissimam à littoris vnius fine, ad alterum littus perduxit. Ea fossa arcem (erat enim in angulo, quem mare circumluebat, sita) ab vrbe dirimebat. Hoc sese ad vrbem muniendam facere simulabat. Puteus autem erat non procul ab arce, è quo nostri ad bibendum aquam hauriebant. Hunc intercludere puteum hostis cogitabat. A fossa namque ad puteum erat semita perangusta, quam aggeribus & turribus munire Rex statuebat, vt inde nostros putei aditu prohiberet, atq; siti conficeret. Hæc res fuit Præfecto Principis opera, qui erat in regnum successurus, indicata. Is etiam demonstrauit, Regem Calecut, præter alias munitiones, viginti & quatuor ænea tormenta Regi Cananoris clàm, quibus arcem quateret, misisse: & præterea triginta hominum millia se in auxilium missurũ pollicitum fuisse. Laurentius Principi gratias egit, seque daturum operam confirmauit, ne vnquam beneficium apud ingratos collocâsse iudicaret. Itaque suos continuit, ne in vrbe hostili cum vitæ periculo vagarentur. Ad Almeidam verò nuncium misit, qui significaret, quo in discrimine versaretur. Almeida filium misit, qui arcem militũ præsidio, & cõmeatu, & armis firmaret, vt posset facilius obsidionem tolerare: quod ab illo diligentissimè perfectum fuit. Brittius cum animaduerteret, aquatione interclusa omnibus esse pereundum, illud telluris spatium, quod erat inter arcem & puteum interiectum, fossa & vallo muniuit, eaq; munitione vtrunque littus inclusit. Tum põtem sublicium extruxit qui vallũ cum puteo cõiungeret. Deinde varias turres excitauit, & tormẽta in illis disposuit, quibus si vellet hostis aquationẽ impedire, eũ propelleret. Hoc cum rex animaduerteret, insidias detectas esse cognouit. Non igitur vltra dissimulandum ratus, arcẽ oppugnare constituit. Quadraginta hominum millia tunc in castris habebat, partim ex suis copijs, partim ex auxilijs, quę Calecutio iã aduenerant. Itaq; copias eduxit,

Brittij munitiones.

Arcis Cananorensis oppugnatio.

xit, & vallum confestim aggressus est. Nostri maximo cum labore hostium impetū sustinebāt. Sed de aquatione præcipuè acerrimū erat inter nostros & hostes certamen institutum, cum illi maxima cōtentione, ne Lusitanis vlla facultas aquationis daretur, pugnarent: contrà Lusitani, ne aqua excluderetur, periculosissimā dimicationē subirent. A qua igitur ijs, qui bibere cupiebant, erat multo sanguine cōparanda. Nostri verò cōsilio Thomæ Fernandi, præstantis architecti, ab arce in puteū cuniculum egere: qui tanto silentio perfectus est, vt nunquam id ab hoste animaduerti posset. Tum paulò suprà illud cuniculi ostiū, quod ab arce ad puteum mediū pertinebat, trabes immisit, & super eas alias transuersas iniecit. Tū magnā materiæ vim super eas trabes demisit, quæ puteū tegeret, ne possent hostes venenū in aquā infundere. Postremo ore sūmo putei disturbato, terram omnē cōgessit, ne posset hostis materiā extrahere. Sic aūt fiebat, vt nostri tuto hostibus inuitissimis aquarentur. Rex igitur ab hoc conatu depulsus, vallum oppugnare multò acrius instituit. Cùm verò multi in ea oppugnatione caderent, vt tutius rem gereret, ingentes saccos lana & simili materia infarciri iussit, vt his oppositis tormentorum ictus exciperet. Dum autem hoc opus apparabatur, castra retrò mouit, & suos ab oppugnatione prohibuit. Brittius id non sine consilio fieri ratus, excogitauit rationem, qua hostis consilium exploraret. Faber quidam lignarius illius iussu laqueum extruxit, eumque non procul à vallo ea parte, quæ valli portam respiciebat, leui materia atq; tellure contexit. Brittius quadraginta milites iussit extra vallum egredi, vt vrbem versus pergere simularent. Hostes illos conspicati, in eos impetum faciunt. Nostri se sensim recipiunt: hostes acriter insistunt. Eorum autem Dux, cùm omnibus præiret, in laqueum incidit. Quo facto nostri hostibus repugnare multò acrius incipiunt: alij extra vallum egressi, se cum illis coniungunt, & hostes re inopinata perculsos expellunt, & paulò longius insequuntur, signoq; dato se recipiunt, & Du-

Lusitanorū discrimen

Stratagema.

Aliud stratagema.

& Ducem laqueo expeditum ad Præfectum pertrahũt, Ex illo cognouit Brittius, quo animo rex bellum intermitteret. Præterea Princeps regni hæres per vnum de suis comitibus, scapha commeatu onusta silentio noctis inuectum, illi Regis consilium aperuit. Nostri ad propugnandum se comparauerunt. Perfectis operibus Rex confestim aciem hoc ordine instruxit. Saccos primùm sic oppositos esse iubebat, vt essent instar valli, quo milites possent sine periculo ad Lusitanorum vallum accedere. Deinde milites, cum arcubus, & ferreis fistulis, & varijs telorũ generibus sequebantur. Postremum agmen Rex cum valida manu firmabat. Arcis tormenta quamuis globos ingentes partim ferreos, partim lapideos emitterent, cùm hi saccis exciperentur, nullum detrimentum hostibus afferebant. Ea res animaduersa hostibus animos extulit, ita, vt quasi debellatum iam foret, clamores ingentes ediderint. Sequenti die fuit oppugnatio multò ferocius instaurata. At Brittio venit in mentem, tormentum vnum, quo nondum vsus fuerat, quod multò vehementius globos eiaculari cognouerat, collimare. Cùm ille igitur, qui tormenti curam gerebat, ignem admouisset, factum est, vt saccos disijceret, ictibusq; crebrius repetitis, omnes moles oppositas disturbaret. Cùm igitur maiora tormenta in aciem hostium propugnaculo nudatam ingentes pilas, minora glandes valdè frequentes emitterent, magnam stragem ediderunt. Ea nocte vir quidã nobilis Castellanus, cognomento Guadelajara, postulauit à Brittio centum & quinquaginta homines, quos ipse deligeret, quibus hostium castra terrore compleret. Cùm id illi fuisset concessum, de quarta vigilia (erat autem nox pluuia, caligoque densissima erat castris offusa) nostri hostes, nihil hostile propter nostrorum paucitatem suspicantes, tubarum cantu & clamoribus magnis exterrent, & alios graui somno consopitos, alios semisomnes obtruncant, reliquos in fugam pellunt. Vbi primùm diluxit, nostri potiti castris, prædam non mediocrem in arcem conuehunt. Hunc felicem

Acies hostium.

Arcis oppugnatio.

Guadelajaræ Castellani strategema.

licem successum casus aduersus deformauit. Erant frequentes ædes arci coniunctæ, arcis ipsius præsidio ab hostium impetu & incursione defensæ. In his erant variæ merces, & multiplex, & preciosa supellex, & annona, qua milites in ea obsidione alebantur. Factum est autem, vt pueri cuiusdam negligentia, qui cùm iret cubitum, candelam incensam reliquerat, vt candela in aridam materiam decideret, quæ subitò ignem corripuit, & domum inflammauit. Sic autem cum omnes ædes illæ essent è ligno ædificatæ, & folijs palmarum contectæ, & coniunctæ, factum est, vt omnes eodem incendio conflagrarent. Quamuis autem iactura multarum rerum maximi pretij fuisset, nihil Præfectũ aliud angebat, quàm annonæ penuria. Commeatum enim maxima ex parte flamma consumpserat. Nec erat spes vlla, quandiu hyems vigebat, vt aliundè posset commeatus importari. Ergo cùm fames nostros opprimeret, cogebantur feles primùm, mures deinde & lacertos comedere. Præfectus aliquid audendum ratus, cognatum quendam suum cum triginta viris satis acribus misit, qui in hostes improuiso erumperet, & videret, an posset aliquid cibi è castris nõ valde munitis abripere. At hostes in nostros inuecti, multos cõuulnerârunt, ipsius cognati Ducis vultum conciderunt, & crura etiam sauciârunt, ita, vt gradum facere nequiret: parumque absuit, quin in hostium potestatem veniret. Sed adolescentis virtute, annos nati quinque & viginti, cui Ioannes Gregorius nomen erat, fuit è medijs hostibus ereptus, & in arcem intromissus. Quatuor autem è nostris in eo conflictu cecidére. Interim per seruos transfugas fuit Rex certior factus, nostros grauissima fame premi. Existimauit igitur eam occasionem rei benè gerendę non esse prætermittendam. Itaque in loco satis accommodato, milites in insidijs locauit, duas autem vaccas propius vallum agi præceperat. At nostri cùm vaccas cernerent, Ducis iniussu (nec enim imperio, sed fame mouebantur) repentè desiliunt. Qui erant in insidijs, in nostros impetu se-

Incẽdium circa arcẽ fortuitum.

Fames obsessos Lusitanos inuadit.

Hostiles in Lusitanos insidiæ.

tu se-

tu feruntur. Nostri tamẽ tanta virtute restitêre, vt prius, quàm maiora subsidia possent aduenire, vaccas per valli aditum hostibus frustra repugnantibus introducerent. Harum carnibus diebus aliquot nostri sustentati sunt. Sed his cõsumptis, necesse erat nostris aut deditionem facere, aut fame funditus interire. Sed ope diuina in extremo illo discrimine adiuti sunt. Mare namque ventorum flatu agitari cœpit, & cùm maximos fluctus eiceret, magnam squillarum ingentium vim in litus expulit, quibus nostri famem depulerũt, & ægroti sanitatem recuperârunt. Sic autem factum est, vt Lusitani obsidionem per totam hyemem tolerarent. Ver autem appetebat: subsidium, cum primùm mare nauigari potuisset, expectabatur. Hoc cum Regem minimè lateret, statuit, antè, quàm Cochimo auxilium adueniret, totis viribus experiri, an vallum & arcem oppugnare posset. Magnam igitur classem instruxit, & duo maxima Castella super naues excitauit ea ratione, qua fuerant erecta Castella, quibus Rex Calecutiensis Paciecum euertere cogitârat. Huius apparatus indicium fuit per eundem Principem ad Præfectum repentè delatum, à quo fuit admonitus, vt eam arcis partem, quæ ad mare pertinebat, diligentissimè tutaretur. Erant milites, quos Rex sub signis habebat, ad quinquaginta millia. Alia namq; sibi auxilia conquisierat. Vbi primùm omnia parata fuerunt, cũ terra & mari nostros oppugnare instituisset, factum est, vt vno tempore & classis eam arcis partem, quæ ad mare spectabat, cum castellis inuaderet, & magnus exercitus in vallum impetum ferret. Vtrinq; tamen fuerũt cum magna suorum strage, & nauium etiam iactura repulsi. Prælium fuit acerrimum, & ab exortu Solis vsq; ad occasum durauit: quod tamen non humanis viribus, sed diuina gestum fuisse constat. Cum enim maxima multitudo hostium in prælio cecidisset, nemo tamen è Lusitanis desideratus fuit. insequẽte die Brittius magnam tormentorum partem, quæ erant in arce disposita, ad vallum transportari præcepit, & indè ciuitatem

Fortiter factum.

Diuinum erga Lusitanos auxilium.

Hostilis exercitus quinquaginta millium militum.

Stupenda Christianorum victoria.

Cananorensis vrbis oppugnatio

nitatem globis ingentibus concutere iussit. Aedes quamplurimæ dirutæ fuerunt, & in his Saracenorum templum, in quod multi conuenerant, vt Mahumetem precibus fatigarent, vt illis subsidio occurreret. Tantus autem terror fuit & ciuibus & peregrinis iniectus, vt omnes à Rege contenderent, vt pacem cum Lusitanis faceret: aliter enim, se indè continuò migraturos. Quod vt vehementius ageret, fecit classis, cui præerat Tristanus Cugna, qui tunc aduenerat, quæ opem nostris, si in maiore tum discrimine fuissent, attulisset. Pax igitur certis legibus facta fuit, ea conditione, vt tū demum rata esset, cum eam Prætor Almeida comprobaret. Quas verò res Tristanus Cugna, antequam Cananorem classem appelleret, in eo cursu gesserit, alio in loco memorabimus.

Pax Cananorensium cum Lusitanis.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICtissimi, virtute & auspicio gestis,

LIBER QVINTVS.

CVM hæc in India gerebātur, in Africa hæc accidebant. Safin est ciuitas in Mauritania Tingitana sita, extra fretum Gaditanum, ad Austrum spectans, quam Atlanticus Oceanus

RES AFRICANAE.

Safin ciuitas.

ceanus alluit. Erat autem sanè magna, multisque opibus opulenta, ad quam vndique mercatores quæstus gratia libentissimè commeabant. Regio est valdè fertilis, frugibus & pecoribus abundans. Fuit autem ciuitas hæc longo tempore in ditione Regis Marrochiensis, cuius imperium maximam Mauritaniæ partem continebat. Sed tandem familia quædam nobilis, cognomento Farhomia, ab Imperatore desciuit, opibusque suis, & popularium gratia freta, tyrannidem occupauit. Huius tandèm familiæ princeps extitit quidam, nomine Abdearus Rhamanus, vir magni animi, & supra modum dominationis appetens: qui, vt ciuitati imperaret, patruo suo, cui nomen erat Hamedux, qui tunc opibus & potentia multum gentilibus antecibat, vitam per summum scelus eripuit. Deinde specie liberalitatis & humanitatis plebis animos sibi conciliauit, ita, vt ciuitatis imperium facillimè teneret. Erat autem Abdearo Rhamano filia eximia specie, quam adolescens nobilis nomine Haliadux, non vulgari forma præditus amabat, & illius concubitu, matre puellæ nō inuita, fruebatur. Hæc consuetudo cùm fuisset ad Rhamanum delata, eo familiæ dedecore grauiter offensus, necem adolescenti afferre constituit. Quod cùm Rhamani vxor atque filia suspicione assequutæ fuissent, rem ad Haliaducem deferunt. Is vt Rhamani consiliū præriperet, cædem Rhamano machinatus est. Re autem cum iuuene sibi amicitia valdè coniuncto, cuius fidei & audaciæ valdè confidebat, quem Iehabentafusum appellabant, communicata, vt facinus summa celeritate patraret, excogitauit. Erat autem sacrum solenne Saracenis, summa ab illis religione celebratū. Rhamanus in templum profectus, per nuncium Haliaducem ad solennis precationis communionem inuitauit. Esse dicebat præterea sibi cum illo post rem diuinam de re maxima consultandum. Haliadux eo nuncio intellexit, tempus appropinquare, quo sibi erat aut Rhamani crudelitate moriendum, aut Rhamano nex afferenda. Arcessiuit igitur Iehabentafusum, & ambo

Abdeari Rhamani parricidiū.

cum

cum decem viris fortibus ex gentilibus atque domesticis, qui erant coniurationis participes, rectà in templum gradiuntur, & Rhamanum confodiunt. Qui Rhamanum sectabantur, vt illius necem vindicarent, se comparabant. Cùm tamen viderent duodecim viros nobiles, & impigros districtis gladijs ferociter imminentes, & suspicarentur eos non sine multitudinis consensione tantum facinus ausos esse, seque Duce, quem sequebantur, occiso, præsidio nudatos animaduerterent, repentè diffugiunt. At Haliadux & Ichabentafusus in forum se conferunt, & ibi aduocata concione Haliadux orationem habuit, qua dixit, se meritò tyrannum occidisse, qui illi insidias comparabat: neq; mediocri beneficio ciues suos obligasse, cùm hominẽ maleficum & parricidam de medio sustulisset. Fore namque, vt post illum diem res eorum sub benigno & moderato imperio multo magis florentes essent. Ibi tunc populi consensu (gens enim leuis & inconstans, facilè in quamcunque partem illam pellere velis, inclinat) vterq; eorum ciuitatis moderationi præficitur. Eo tempore Iacobus Azambugius præerat castello, quod iussu Regis Emmanuelis, vt dictum est, non procul ab ea vrbe extruxerat. In ea verò ciuitatis trepidatione atque tumultu, tredecim Hispani captiui, nauigium adepti confugiunt, & ad castellum delati, statum ciuitatis Azambugio nunciant. Deinde post biduum Haliadux cùm cerneret cognatos Rhamani & amicos, qui multum in ciuitate poterant, illi atque socijs perniciem moliri, ad Azambugium se cõfert, & ne occasionem diuinitus oblatam amittat, adhortatur. Se namque perfecturum, vt ciuitas illa Regis Emmanuelis imperium libentissimè subiret. Opus tamen esse, vt qui hoc animo essent, ope Lusitanorum aduersus hostium insidias fulcirentur. Iacobus Azambugius quamuis Afrorum perfidiam exploratam penitus haberet, cum tamen animaduerteret, rem in tanto tumultu & ciuium dissensione in eo statu esse, vt Haliaduci atq; socijs fidem datam cõseruare valdè expediret.

Rhaman⁹ in templo confossus.

Haliadux Safnij tyrannidem inuadit.

Haliadux Azambugij auxiliũ implorat.

pediret.

pediret, conditionem minimè reiecit. In ciuitatem igitur duodecim viris nobilibus stipatus, se contulit: ibi octo dies commoratus, leges pacis scripsit, & fœdere Haliaducem & socios Regi Emmanueli deuinxit. Ibi verò cũ indicio Abrahami Iudæi cognouisset, sibi insidias fieri, in castellum regium profectus est. Illum verò quatuor viri nobiles Saraceni, quorum princeps erat Haliadux, prosequuti sunt, cum interim Iehabentafusus imperium ciuitatis administraret. Erat autem fœdere cautum, vt Mauri locum Azambugio in ea parte, qua muri fluctibus alluuntur, assignarent, in quo domum magnam ædificaret: & vt ibi laxius & magnificentius habitari posset, turrim in muro ædibus coniunctam, & portam etiam, quæ in mare respiceret, attribuerent. Rebus ad hunc modum constitutis, Azambugius cum quatuor illis Mauris in Lusitaniam reuersus, Emmanueli rem totam exponit, & amplitudinem ciuitatis, & opportunitatem loci ad bellum mediterraneis Africæ regionibus inferendum explicat. Rex eo nuncio plurimum lætatus est, Azambugiumque in Africam remisit. Vt verò negotium rectius cõfici posset, literas ad Garsiam Melium, qui cum classe fretum Gaditanum tenebat, vt Mauros nauigatione prohiberet, dedit, quibus imperabat, vt se cum Azambugio cõiungeret. Is quamuis in morbo valdè periculoso versaretur, mandata tamen summa celeritate confecit. Ad Safinensem igitur portum se contulit, quò iam Azambugius peruenerat: sed omnia commutata vident. Erat ciuitas in armis: fidem datam neglexerat: multitudo nullo pacto se Christianorum imperium passuram cõfirmabat: varij tumultus excitabantur. Haliadux, qui iam in vrbem redierat, & Iehabentafusus in communi scelere & perfidia conniuebant, oblitique fœderis, erãt valdè Lusitanis infesti. Ibi tunc venit nostris Ducibus in mentem, discordiam inter duos illos tyrannos artificio serere, vt viribus vtriusque partis diuisis, facilius vrbe potirentur. Quod quidem sic ab illis excogitatum fuit. Garsias Melius adhuc eodem morbo laborabat.

Haliadux cũ Lusitanis fœdus.

Safinensiũ perfidia et tumultus.

Lusitanicũ strategema.

Medicum igitur Iudæum ad morbi curationem ex vrbe arcessiuit. Hunc autem pecunia facilè persuaserunt, vt literas ad vtrumque vrbis præfectum perferret, ita tamen, vt eorum neuter posset odorari, literas ad alterum scriptas esse. Literæ autem erant scriptæ nomine Garsiæ Melij, quibus Haliaducem admonebat, vt insidias præcaueret. Sibi namq; exploratum & cognitum esse, vitæ illius insidias itẽdi. Ad eas autem propulsandas opem suam pollicebatur, seque officio suo minimè defuturum confirmabat. Interim verò admonebat, nullas esse capitaliores insidias illis, quas imperij communio comparabat. Nam cùm nulla vnquam regni societas fidelis atque firma fuisset, tum aditum ad perniciem eò faciliorem esse, quo minus suspecti fuissent illi, cum quibus societas muneris inita fuerat. Idem ad Iehabentafusum scribebat, & admonebat, vt vitam suã contra Haliaducis occultas fraudes & insidias muniret. Quoties Medicus Melium inuisebat, manum intra vestem stragulam, quæ spondam contexerat, immittebat, quasi tentaret, an febris aliqua ex parte quidquam de solita vehementia remisisset. Et interim literas accipiebat, ne posset quispiam quod gerebatur, aliqua ratione suspicari. Interim verò vterque eorum clam altero gratias Melio summas agere, seque in potestate Emmanuelis futurum polliceri, obsecrare, & orare, vt non ꝑmitteret vllo modo, se fraude alterius interire. Hac igitur fraude contra gentem fraudis plenissimam solerter excogitata, factum est, vt vterque eorum cùm sibi ab altero timeret, muniendam salutem suam contra alterius perfidiam, Lusitanorum ope cogitaret. Vterque igitur, altero imprudente, Azambugium & Melium admonet, vt se in vrbem conferant. Se namque effecturum, vt breui vrbem in Regis Emmanuelis potestatem redigeret. Itaque Azambugius, & Melius quinquaginta tantum militibus stipati, in vrbem ingrediuntur, & ædes, quæ Rhamani fuerant, quia amplæ & munitæ videbantur, & erant propius mare sitæ, sibi ad habitandum delegére. Clanculum verò varia armorum genera arcis

ra arcis & dolijs inclusa domum comportari faciebāt. Mauri, vt est genus hominum non solùm infidum, verùm etiam suspiciosum, sinistra quadam suspicione tacti, non rectè de nostrorum hominum sedulitate sentiebant. Ipsosque tyrannos iam suæ leuitatis valdè pœnitebat. Multaque tectè moliebantur, quibus conijci poterat, rem ab occultis insidijs ad vim apertam esse vē turam. Azambugius rem omnem, in quo statu esset, Emmanueli per literas significauit. Is nullam moram interposuit, quin firma subsidia illis mitteret. Quatuor igitur naues celeriter instruendas curauit, quibus Gondisaluum Mendesium Zacotum, virum in Africano bello exercitum, præfecit. Qui cùm naues ad portum vrbis appulisset, intellexit, nostros Maurorum perfidia esse in summas difficultates adductos. Nec enim Mauri in fœdere permanebant, sed multis fraudibus opus Azambugij impediebant: neque solùm omnia, quæ ad ædes muniendas, sed etiam quæ erant ad victum necessaria, denegabant: multisq; signis apparebat, eis non fraudem ad facinus, sed animum deesse. Cùm nostri de vno ex tyrannis conquerebantur, is in tyrannidis socium culpam omnem conferebat. Nostri cùm iā Zacoti aduentu maiores opes habuissent, confidentius in vrbe versabantur. Tyrannos igitur admonent, se minimè passuros, vt ambo simul vrbem gubernarēt. Eos namque animo iter se inimico & infesto dissidere, & vtrumque eorum de alterius exitio cogitare. Compararent igitur inter se, vter eorum esset ciuitatem illam Regis Emmanuelis nomine moderaturus. Illi verò cū cernerēt eam sibi necessitatem impositam, vter eorum eam prouinciam susciperet, haud contentiosè deliberant. Summa namque animi moderatione, quod vix credibile videretur ei, qui vtriusque mentem cognosceret, vterque eorum alteri imperium concedebat. Tandem perficit Haliadux, vt Ichabentafusus eam ciuitatem regendam susciperet. Is autem Imperij æmulo amoto, multo liberius fraudes in nostros concinnabat, omnique ratione, vt Azambugium opere prohiberet, con-

Subsidium Lusitanis Safinum missum.

Summa in duobus tyrannis animi moderatio.

Ichabentafusi in Lusitanos fraudes.

contendebat. Lapides, & calcem, & reliquam materiam ne quisquam importare auderet, faciebat: operarijs etiam acerrimè minabatur: & hæc primum occultius, deindè multo in dies apertius & insolentius gerebat. Quod vbi Azambugius intellexit, Haliaducem, quem sciebat valdè moderationis, qua facilè regnum socio concesserat, pœnitere, accessiuit: eumque admonuit, vt suorum manu comparata, Ichabentafusum ex improuiso aggrederetur, & obtruncaret. Se namque opem, vbi opus esset, confestim allaturum, facturumque, vt ille solus vrbis imperio potiretur. At Ichabentafusus cùm se armis Haliaducis peti animaduerteret, & nesciret id consilio Azambugij fieri, in ædes Rhamani, in quibus arx extruebatur, se fuga proripuit. Ibi tunc Iacobus Miranda, ipsius Azambugij nepos, habitabat: qui etiam cum ignoraret, eum aui cōsilio in illud vitæ discrimen inductum, hominem in fidem receptum ab imminente clade seduxit. Azambugius cùm ab illo pœnas expetere statuisset: Maurus (erat enim singulari solertia, & plurimum in dicendo valebat) multis argumentis vsus, quibus demonstrabat minimè expedire rebus Lusitanorum, se vita tunc temporis spoliari, ab Azambugio impetrauit, vt ei potestatem in Lusitaniam eundi faceret, vt se Regi dederet, & fidem suam fœdere sanctissimo obligaret, fore, vt vsque ad extremum vitæ spiritum pro illius dignitate & amplitudine dimicaret. Quod si rex id facere nollet, tum fore illi liberum, ei supplicium, quod vellet, statuere. Id tandem ab Azambugio adeptus est, vt eum in Lusitaniam vinctum mitteret: qui tandem ab Emmanuele vitam impetrauit, & præfecturam equitum, quibus in campis finitimis in hostes incursaret, obtinuit. Qui beneficio & humanitate Regis obligatus, ei fidelem operam in bello præstitit, neque aliquid in vita gessit, in quo appareret, illi fidem parum sanctam fore. At Haliadux, cui Azambugius vrbis imperium commisit, longè secùs, quàm fore quisquam existimabat, se in eo munere admini-

Dolus dolo delusus.

Ichabentafusus arte mortem euadit.

Haliaducis in Lusitanos odia.

strando gerebat, multoque insolentius, quàm Ichabentafusus nostris aduersabatur. In eo verò præcipuè neruos animi contendebat, ne opus institutum ad exitū perueniret. Minis fabros & operarios auertebat, materiam importari supplicio proposito vetabat, & apertè odium, quo erat imbutus, operibus indicabat. Opus tamen paulatim ad iustam altitudinē perueniebat. Azābugius interim se arcem extruere dissimulabat, sed amplas ædes ædificare dicebat, in quibus Christiani mercatores merces imponerent. Fenestras autem, in quib⁹ erant tormenta collocanda, luto atque tenui materia tegebat, & tectorium calcis inducebat, ne ab hostibus, quod in animo habebat, animaduerti posset. Præterea nocte in muro portam aperuit, qua ex classe nostris aditus in arcem facilè pateret. Portam autem vtrinque secundum vtriusque viæ latus, quæ in portam ferebat, vallo muniuit. Erat autem arx in tantam altitudinem excitata, vt facilè defendi posset. Sequenti die Azambugius expostulauit per nuncium cum Haliaduce, quòd in fœdere minimè permaneret, quòd fidem nefariè violaret, quòd iusiurandum impiè & sceleratè contemneret. Illum namque per Mahumetis legem iurâsse, se omnia, quæ ad extruendas ædes illas essent necessaria, largè atq; munificè præbiturū: promissa verò nō modò minimè conficere, sed contrà odiū acerbū & immane factis expromere. Disceret igitur fidem colere, & numen cæleste reuereri, & hominum pudore ab instituto flagitio reuocari. Haliadux respondet, se valdè hominis dementiam admirari, qui non videat, se neque vnde cibum, neque aquam compararet, habere, nisi is eius copiam suppeditare velit, & tamen adeò magnificè loqueretur, quasi illi omnia, quę ad vitam sustentandam opus essent, abundè suppeterent. Ad ea Azambugius respondet, Lusitanis hostium carnibus famem, & eorundem sanguine sitim explere, facillimum fore. Hoc dicto Haliadux digitum momordit. Hoc autem est apud gentem illam minationis cuiusdam acrioris indicium. Hoc vbi intellexit Azambugius, vidit opus esse festi-

Callidè factum Azābugij.

Azābugij cū Haliaduce expostulatio.

festinatione, vt antequam Haliadux maiores ex pagis copias euocaret, illum opprimeret. Sed ne fidem violare videretur, si prius iniuriam afferre putaretur, quam esset hostis iniuria lacessitus, hoc excogitauit. Maurus quidam Lanio colaphum inflixerat in macello homini Lusitano, qui erat ex Regis familia. Is apud Azambugium de illata sibi iniuriæ querelam habuerat. Azābugius illum, vt patienter iniuriam ferret, admonuit: sic enim temporis rationem postulare. Tunc verò, cū illum ab Haliaduce nuncium adeò ferum & importunum accepisset, Lusitanum illum euocat, & vt Maurum, à quo fuerat affectus iniuria, interficeret, adhortatur. quod vt expeditius faceret, vnum ex suis domesticis illi socium adhibuit. Abierunt illi continuò, & cum in forum peruenirent, in Maurum incidunt, quē gladio transfigunt. Clamor confestim & vlulatus exoritur, & tumultus excitatur. Saraceni vndique ruunt, & Lusitanos adoriuntur. Illi verò animo satis acri resistunt, paulatimque cedunt, atq; se tandem in arcem maximo cum labore recipiunt. Azambugius suos continuit. Saraceni arcem circundant, multisque telis & iaculis in arcem missis, vt nostris perniciem inferant, enituntur. Tandem maioribus tormentis admotis, arcem quatere instituunt. Lusitani armati vigilias agitabant, non tamen eorum quisquam telum iaciebat. Azambugius enim omnibus, vt se continerent, imperauerat. Integram noctem fuit arx summis hostium viribus oppugnata: cùm tamen eorum conatus omnes in nihilum reciderent. Vbi diluxit, Azambugius primùm quidem instituit, vt res diuina fieret, & numen CHRISTI religiosa precatione propitium redderetur. Deinde admonuit, vt omnes cibum sumerent. Itaque animis religione expiatis, & corporibus cibo & potione refectis, aciem magno silentio instruxit: & equum album sibi soli afferri præcepit. Erat enim valdè senex, & claudus. Nam cùm Ioannes secundus, Regis Alfonsi filius, in bello, quod Alfonsus cum Fernando Rege Castellæ & Aragoniæ gesserat, oppidum in tran-

Callidum rumpendi fœderis cōsilium.

Tumultus Safinij.

stagana Lusitaniæ prouincia, quod Alegretum nominatur, armis expugnaret, fuit Azambugius, qui tunc Ioanni acrem operam nauabat, in crure graui vulnere percussus. Is igitur solus eo die ex equo pugnauit, reliqui pedibus rem gesserunt. Omnibus igitur rebus ritè paratis, cum esset meridies, erupit Azambugius, & re inopinata magnum terrorem hostibus iniecit. Nec enim suspicari poterant, paucos homines, quos metu exanimatos esse crediderant, in tantam hostium multitudinem impetum facturos. Itaque cedunt, & in tēplum confugiunt. Nostri eos acriter insequūtur, multosque cædunt. At postquam hostes in templo se à repentino illo timore refecerunt, pugna recruduit. Sed cùm ex illis multi caderent, templum fuit ab eis alia porta fugientib. incredibili celeritate desertum. Multi tamen se se in eam vrbis arcem, quæ eorum præsidijs tenebatur, receperunt: & inde ingenti tormento aeri, quam Azambugius extruxerat, maximum damnum afferebant. Hoc cùm cerneret vir quidam huius artis peritissimus, nomine Sebastianus Rodericus, cùm tormentum contrą disponeret, & aptissimè collimaret, globus ingens per os hostilis tormenti vehementer emissus, tormentum perfregit, & eum, qui illi præerat, dilacerauit. Sic tandem Saraceni ab omni spe depulsi, se se in fugam dederunt, & Haliadux in oppidū, nomine Targam, se recepit. Reliqui, qui in vrbe manserunt, pacem ab Azambugio postulârunt, quam ille concessit, & leges illis scripsit, & tributum, quod quotannis penderent, imperauit. Quamuis autem non certus hostium numerus, qui in ea pugna ceciderunt, iniri potuerit, magnam tamen multitudinem fuisse constat, cùm è nostris vnus tantùm desideratus sit, qui erat Azambugij familiaris, qui prope illum pilæ vnius ictu concidit. Melio autem cum Azambugio minimè conueniebat. Nam vterq; eorum diuersam in tuenda ciuitate sententiam ab altero sequebatur: quo factum est, vt offensus Melius in Lusitaniam rediret, & solus Azam-

Azambugæ erup.

Hostium fuga.

Incruenta Lusitanorū victoria.

zambugius Emmanuelis nomine vrbi præesset. Attamen post vrbem captam, hostes, qui in pagis habitabant, crebras in nostros excursiones faciebant: sed semper fuêre cum detrimento repulsi. Sic factum est, vt ciuitas illa opibus & armorum præsidijs munitissima, paucorum hominum virtute & industria, & Regis Emmanuelis felicitate, ipsius Emmanuelis imperio subderetur. Sub idem fermè tempus, quo hæc gerebantur, antè tamē, quàm ciuitas illa caperetur, in oppido, quod Abrantes appellatur, vbi tunc Rex Emmanuel, pestilentia Olysippone repulsus, se tenebat, natus est illi nonis Iunij, Anno à Christo nato M D vij. ex vxore Maria filius, cui Fernandi nomen inditum fuit. Valuit autem multùm ingenio: fuit in antiquitate peruestiganda, valdè curiosus, maximarum rerum studio flagrabat, multisque virtutibus illo loco dignis præditus erat. Qui tamen in iuuentutis flore immatura morte sublatus est. At Emmanuel cùm nullo modo studium Indicarum rerum intermitteret, sedecim in Indiā naues comparauit. Quatuor ex illis Iacobum Siqueiram præfecit, quem iussit vltra Gangem nauigare, & auream Chersonesum petere, situmque ciuitatis opulentissimæ, quam Malacam appellant, celeberrimum Orientis emporium, explorare. Mandauit præterea, vt in cursu insulam S. Laurentij perlustraret, quam audierat esse & amplissimam, & multis rebus abundantem. Cū hac classe Siqueira Olysippone profectus est nonis Aprilis, Anno à Christo nato, M D viij. Duodecim verò nauibus præfuit Georgius Aquilaris. Huic imperauit, vt cum quinque nauibus promontorium, quod appellant Guardafum, ea parte, qua ab Austro ad Septentrionem in introitum Arabici sinus inflectitur, peragraret, & maria illa specularetur, vt naues, quæcunq; ex Arabia in Indiam nauigarent, interciperet. Septem verò naues, reliquæ certis Ducibus attributæ sunt: è quibus vnus fuit Franciscus Pereira Pestana, qui iussus erat arci Quiloensi præesse. Alijs prætetea (Tristanus is Syluius appellabatur) dedit in mandatis

RES EVROPEAE.

Fernandus filius Emmanueli nascitur.

RES INDICAE.

16 naues in Indiam mittuntur

ANNVS à Christo nato, 1508.

daris Emmanuel, vt cum duabus triremibus ex India in Guardafuense promontorium nauigaret, & se cum Aquilari coniungeret. Hæc classis soluit Olysippone eodem mense, quinque diebus postquàm prima classis vela dederat. Iam verò tempestas subito coorta disiecit, & malum nauis, cuius Pestana nauarchus erat, perfregit, & armamenta dissipauit, ita, vt cogeretur Olysipponem reuerti. Vnde refecta naui decimo quarto kalend. Iunij, rursus profectus est. Is impeditus hyeme, Quiloam peruenire non potuit, & in insulis citra Mozambiquem sitis hyemauit. Nauarchi, qui erant in Indiam profecturi, varijs casibus agitati, Cochimum tandem delati sunt. Aquilaris autem naufragio perijt. Odoardus Lemius vnus ex nauarchis, qui erat Aquilari sanguine coniunctus, cùm naues ad Mozambiquensem portum appulisset, inde discedere noluit, antequã de Aquilaris vel salute, vel exitio aliquid certi cognosceret. Cùm verò multis argumentis perspectum fuisset, Aquilaris nauem fractam, atque dissipatam, & fluctibus oppressam extitisse (in eodem enim cursu multa nauis laceratæ fragmenta, cum dolijs & instrumentis nauticis apparebant) nauarchorum omnium communi consensu statutum est, vt Lemius in locum illius succederet. Itaque cùm primum per anni tempus licuit, Pestana, qui iam se in eandem insulam Mozambiquensem contulerat, Quiloam recta contendit. In illius nauem Lemius conscendit, suam verò Vasco Sylueiræ concessit, & ita in promontorium Guardafuense cursum tenuerunt. Petrus Ferreira Fogaza, qui arcẽ Quiloensem cum imperio tenebat, Melindem, (sic enim iussus erat,) profectus est: & ibi tandiu constitit, quandiu per anni tempus nauigare non potuit. Cum primum verò tempestas secunda fuit, sese ad Lemium aggregauit. Lemius igitur cum classe septem nauium Zacotoram cursu petijt. Regiones autem regum, qui erant stipendiarij, circunuectus tributa collegit: & cùm aliqui tributum imperatum pendere recusarent, eos bello domuit. Magadaxum oppugnare cùm vellet, pro-

Classis Lusitana tempestate disiecta.

Aquilaris naufragiũ.

Magadaxum oppugnare.

propterea quòd vidit ciuitatem esse situ & natura munitissimam, & stationem nauium parum tutam, & aditum ex mari in vrbem difficillimum, de nauarchorum omnium consilio ab ea mente destitit. Ibi cum in anchoris consisteret, vigilum negligentia factum est, vt nauigij, cui præerat Georgius Quadra, anchoralia præciderentur. Æstu porrò vehementissimo delatus, tantum maris transmisit, vt cùm milites atque nautæ de somno suscitarentur, non possent in qua tunc regione versarentur, vlla ratione conijcere. Ergo tantisper remis nauigium inhibuêre, dum exortu Solis tenebræ dispellerentur. Cùm verò neque sic possent, quam Regionem præterueherentur, agnoscere, se ventis agi permisêre. Sic in Zeilæ portum, quæ ciuitas non procul abest ab ore & introitu sinus Arabici, & ad Aethiopiã pertinet, delati sunt: atque ita factum est, vt omnes à Saracenis, qui eam ciuitatem incolebant, caperentur. Lemius à conatu, quo Magadaxum oppugnare constituebat, depulsus, in Zacotoram venit, atque ibi Petrum Fogazam in arcis præfectura constituit. Quæ deinde Lemio acciderint, alio in loco referemus. Nunc quæ Tristanus Cugna gesserit, explicanda sunt. Classis illi commissa erat vndecim nauium. Aliâs præterea quinque naues instructas Emmanuel Alfonso Albuquercio permisit, quẽ voluit, vt postquam Almeida muneris sui definitum tempus expleret, Prætor Indiam cum imperio teneret. Cugna cum hac classe in Mozambiquem peruenit mense Decembri. Ibi propter hyemem hybernare coactus fuit. Aliquæ tamen naues ab illo tempestatibus seiunctæ, minimè comparuerunt. Alfonsus namque Lupius Costa nauarchus Zofalæ portum subierat. Lionelus Coutignus se Quiloam receperat. Aluarus Tellius in promontorium Guardafuense maximo cum periculo delatus exciterat. Ibi cum se à iactatione refecisset, prædas è Saracenis egit, quibus cum militibus suis ditatus est. Postea verò Zacotoram petijt, vt se cum Tristano Cugna coniungeret. Rodericus Pereira Coutignus tempestate similiter agitatus in si-

Quadræ ex nautarum negligentia infortunium.

Zeila opp.

Tristani Cugnæ res gestæ.

Cugnæ sociorum pars tempestate disiecta.

Sinus pulcher insulæ S. Laurentij. in sinum insulæ S. Laurentij introiuit: quem sinum propter illius amœnitatem, pulchrũ appellauit, quod adhuc nomen obtinet. Ibi cùm decem & octo adolescentes lintre inuecti ad nauem illius accederent, eos benignè accepit, & vestibus donauit: & cũ reliquos dimisisset, duos muneribus allectos retinuit, quos ad Cugnam in Mozambiquem perduxit. *Cugnæ ad S. Laurẽtij insulã nauigatio.* Cùm Cugna multa de insulæ huius magnitudine percepisset, & nondum tempus esset idoneum ad iter Zacotoram versus suscipiendum, re prius cum Alfonso Albuquercio cõmunicata, in eandem insulam nauigare constituit, vt mores gentis, & instituta, & telluris etiam amplitudinem, & fertilitatem aliqua ex parte oculis vsurparet. Duxit autem secum Alfonsum Albuquercium, & Antonium Campensem, & Emmanuelem Telliũ, & Franciscum Tauoram, Ioannem Gomecium Abræum, & Rodericum Pereiram Coutignum & Tristanum Aluarum. *Cugna ab incolis aditu prohibitus.* Reliqui autem nauarchi cum nauibus suis in Mozambique relicti sunt. Cùm verò ad aliquot portus appulisset, & in terram descendere vellet, fuit à confertis incolis aditu prohibitus. quos tamẽ magna cæde perterritos, in fugam coniecit. Oram deinde omnem, quæ ad Aethiopiam spectat, perlustrauit. Cùm verò Promontorium, quod pertinet ad Occasum, flecteret, & totam insulam circumuehi cuperet, vt eam etiam partem, quæ pertinet ad Austrum cognosceret, ingenti tempestate impeditus est, quo minus id, quod conabatur, efficeret. *Roderici Pereiræ nauis submersa.* Ea tempestate nauis Roderici Pereiræ ad vadum allisa, demersa est, maximaq; pars hominũ, quæ illa vehebatur, interijt. Cugna receptui signum dedit, & in Mozambiquem reuersus est. At Ioannes Gomecius Abræus cùm ea tempestas excitata fuit, iam insulæ promontorium superauerat. Cùm verò oram Australem legeret, in fluuium incidit regionis illius insulæ, quam Mataranam nominant. *Matarana flum.* Ibi vt aquationem faceret, consistere in animũ induxit, cùm repentè multi lintribus inuecti, nauem circundant, nutibus hominem perbenignè salutant, pisces

pisces recentes offerunt: radices, quibus gens alitur, & arundines, è quibus saccharum exprimitur, munificè præbent: omnia denique signa singularis humanitatis ostendunt. Ea gentis facilitate nauarchus allectus, magistrum nauis iubet in lintrem descendere, vt videat (erat enim multarum linguarum peritus) an posset cum illis sermonem conferre, & simul admonet, vt aliquot homines munerib. delinitos in nauem conscendere persuadeat. At illi vbi primū magistrum acceperunt, tanta celeritate lintrem remis egerunt, vt se intra breue spatium è nostrorum conspectu proriperent. Hoc cùm ex improuiso accidisset, Nauarchus scapham in mare demittere iussit, & in ea, tormenta disponere, & cum viginti & quatuor hominibus in eam desiliuit, vt lintres sequeretur. At cùm terræ appropinquaret, cernit rursus eosdem lintres cum magistro scapham versus summa securitate nauigare. Magister autem nutibus admonebat, ne quid hostile molirentur: gentem esse benignam & perhospitalem. Cùm autem ad scapham peruenit, narrauit se fuisse ad Regem perductum, qui eum fuerat singulari humanitate complexus, illumque præterea torque argenteo, & armillis atque annulis argenteis donârat, statimque remiserat, vt nomine suo nauarchum precaretur, ne vellet congressum hominis illius cupidissimi fugere. Se nanque illius gratia omnia, quæ nauarchus ipse vellet, libentissimè facturum. Hac specie humanitatis inuitatus nauarchus, in terram descendit. Rex in littus contenderat, & vt hominem omnibus amoris signis sibi egregiè deuinciret, summa ope nitebatur. Conuiuium instructum de more gentis ita fuit, vt nihil, quod tellus illa ferret, desiderari posset. Sermo præterea multa iucunditate conspersus. Sol iam præcipitabat, & nauarchus scapham repetebat, cùm subitò immanis quædam tempestas exorta fuit: caligo densissima lucem eripuit, & ingentes fluctus eiecti sunt, quibus impeditus nauarchus, in nauem redire non potuit. Ea tempestas quatuor diebus terram illam tenuit, cùm mare iam

Lusitanæ nauis magister à Barbaris inopinatò auectus.

iam esset tranquillum. Qui erãt in naui, suspicati fuerant, nauarchum manum cum gente illa magistri gratia conseruisse, & in eo prælio cecidisse. Quomodo enim fieri aliter potuisset, vt is tamdiu in terra incognita versaretur? Aut suos diuturna solicitudine distineri sineret? Quibus epulis, aut lenocinijs à gente barbara & inculta inuitari potuit? Sed sic fuit, inquiunt: magistrum, vt sibi redderetur, postulauit: illi postulata repudiârunt. Is iniuriam armis vlcisci voluit, & à circunfusa multitudine interfectus est. Quid igitur faciemus? Expectabimus dum nauis tempestate rursus excitata ad litus allidatur, & omnes siue in mari fluctibus, siue in terra furentium hominum manibus fœdè pereamus? Hæc cùm secum reputarent, vela fecerunt. At nauarchus scapha per oras illas circumuectus cùm nauē minimè reperisset, ad Regem redijt. Rex illum valdè amanter excepit, omnibusque modis expertus est, an posset hominem ab ea mœstitia, qua miserrimè premebatur, auocare. Sed frustra conatus est. Ille namque cū se videret in illa vastitate relictum, & omni spe in patriam redeundi omninò destitutum, & gentis victum, & cultum aspernaretur, omne solatium respuebat, & se lachrymis & lamentis dedebat: atque ita tandē mœrore contabuit. Similiter octo illius comites dolore cōfecti, è vita cum multis gemitibus excesſere. Reliqui scapham refecerunt, & multum sui desiderium Regi, vt apparebat, relinquentes, inde profecti, cursum in Mozambiquem tenuerunt. Incidētes verò in nauem, cui Lucas Fonseca præerat, quæ in Zofalam nauigabat, ab illo excepti, & in Mozambiquem deducti sunt. Locus autem postulat, vt huius insulæ situm, & variarum gentium, quæ eam incolunt, mores & instituta, et telluris etiam naturam aliqua ex parte referamus. Insula à nostris insula Sancti Laurentij nominatur, eò quòd die Diui Laurentij memoriæ consecrato fuit à Lusitanis cognita. Patet in longitudinem circiter mille atque ducentis milliarijs: in latitudinem verò quadringentis & octoginta. Est varijs regnis distincta. Regionis

Mira tempestatis terrestris natura.

Nauarch' à socijs in insula S. Laurentij relictus, mœrore cō tabuit: vnà cum quibusdā alijs.

Insulæ S. Laurentij descriptio.

nis mediterraneæ cultores simulacris dediti sunt: qui oras maritimas incolunt, maxima ex parte Mahumetis sectam sequuntur. Partim nigri, partim colorati, breui autem, & crispo capillo sunt. Ditiores vestibus gossipinis amiciuntur: tenues verò pudenda tantum gossipina veste contegunt. Licet eis tot vxores ducere, quot eis libuerit. Regio est singulari fertilitate prædita. Fontes habet quamplurimos, & aquas dulces atque perennes. Est præterea densis syluis atque nemoribus culta. Abundat multum piscatu, venatu, & aucupio, variasque fruges modica cultura adhibita profundit: multiplicesque radices, quibus homines vice panis vtuntur, effert. Citreis malis, & alijs arboribus odore miro redolentibus vestita est. Arũdines innumerabiles, è quibus saccharũ vel natura instillatur, vel artificio exprimitur, in ea proueniunt. Zingiber passim effunditur, quo quidem viridi vescuntur: siccum conseruare nesciunt. Habent argenti metalla quamplurima. Gens est natura simplex, & ad humanitatem propensa. Artificio nauigandi carent: lintribus tantũ gratia piscationis vtũtur. In prælijs nõ alijs armis, quã leuibus iaculis vtebantur, sed nunc Lusitanorũ vsu & consuetudine melius armati in aciem prodeunt. Et hæc quidem de insulę situ & natura, & gẽtis moribus, satis esse dictum, quod ad præsens institutum attinet, opinor At Tristanus Cugna primum è Mozambique Melindem contendit, & cum Rege amanter collocutus, munera, quæ rex Emmanuel ei dono miserat, cum honorifica amicitiæ significatione detulit. Ei deinde tres homines tradidit, è quibus vnus erat Lusitanus, nomine Fernandus Gomecius Sardus: alter natura Maurus, qui tamen Christianæ religionis sacris erat initiatus, cui nomen erat Ioan. Sancius: tertius verò fuit Saracenus quidam Tunete oriundus, qui Mahumetes appellabatur. Hos autẽ mittebat Emmanuel cum literis ad Aethiopię Regem, quem nostri satis imperitè Ioannem presbyterum nominabant. Hos Rex Melindius in fidem recepit, vt inde in Aethiopiam, quę supra Aegyptum est, ipsius Regis

Radicum vsus panis vice.

Cugnæ cũ Melindio congressus.

Emmanuelis ad Aethiopiæ regem legatio.

gis fide deducerentur. Hæc vbi mandata confecit Cugna, in Hoiam vrbem, à Melinde octoginta millia passuum distantem, quæ bellum cum Melindio gerebat, inuectus, eam cepit, diripuit, & incendit, multosque Saracenos occidit. Inde in aliam delatus vrbem, quæ inde sexaginta passuum millia aberat, eam, cùm armis nollet resistere, Regi Emmanueli subdidit, & ei tributi nomine certum auri pondo, quod singulis annis penderet, imperauit. Inde verò in aliam se contulit vrbem muris & mœnibus egregiè munitam, celebre regionis illius emporium, nomine Brauam. In illius portu cū classem constitueret, ad ciuitatis Principes Lionelium Coutignum misit, qui illis Emmanuelis nomine pacem offerret, eosque ad communionem fœderis inuitaret. Illi simulabant à fœdere haudquaquam abhorrere, id tamen differebant, atque procrastinabant. Solet enim illis temporibus ventus quidam vehementissimus incitari, qui naues omnes, quas in portu illo reperit, affli ctat: atque tandem ad vada vehementer allisas, effringit. Hanc malitiosam calliditatem cùm argumentis Cugna exploraret, vrbem oppugnare constituit. Ante solis exortum copias in littus exposuit, duplicemque aciem instruxit: primam aciem, in qua erant quadringenti milites, Alfonso Albuquercio attribuit, ipse secundam aciem, in qua erant sexcenti milites, ducebat. Erat in ciuitate præsidium, quod quatuor hominum millia continebat. Duo millia ex vrbe confestim egressa, nostris occurunt. Fit atrox prælium. Nostri tamen eos grauiter vrgent, & cedere compellunt. Illi tamen ordine minimè turbato se in vrbem recipiunt, & absque vlla trepidatione, portis occlusis, Lusitanorum impetum retundunt. Nostri bifariam diuisi, in varias partes, vt videant, sitne aliquis in vrbem aditus, discurrunt. Hostes interim missilibus & facibus in nostros è muro coniectis pugnabant. Tandem cùm Alfonsus Albuquercius locum immunitum reperisset (pars enim muri ea parte vetustate collapsa fuerat) in vrbem inuasit. Hostes conferti se in eam partem con-

Hoia vrbs à Cugna capta.

Alia vrbs dedita.

Braua vrbs.

Pacis fraudulenta procrastinatio.

Pugna cū Brauensibus.

contulerunt, & maxima armorum contentione in extremo salutis discrimine restiterunt. Vtrinq; fuit impetu satis acri dimicatũ, donec Cugna accessit. Illius ad uentu hostes se in fugam dederũt. Nostri illos insequi parabant, quod tamen Cugna prohibuit. Vrbs spoliata fuit, ingensq; præda in naues imposita: multi ex hostibus occisi, multi etiã capti sunt: maximę tamen parti libertas donata. Ex nostris quinquaginta desiderati sunt, & multi grauiter sauciati. Duodeuiginti homines auaritia cæcati, tantũ in scapham quandam onus imposuerunt, vt scapha demersa omnes interirẽt. Scapha tamen illorũ pondere leuata, rursus emersit. Tanta verò fuit in militibus rusticanis immanitas, vt, nequidquam illos à prædãdi studio remorari posset, manus mulierũ multarum præciderẽt, quò minore labore illis annulos & armillas detraherent. Id tamen malum Cugna, ne vlterius progrederetur, maxima pœna constituta prohibuit. Vrbs verò flammis coniectis, incendio, hostibus è propinquo intuentibus, valde miserabili conflagrauit. Inde Magadaxũ contendit, & Lionelium Coutignum in vrbem misit, qui similiter atq; Brauæ fecerat, pacem & amicitiæ fœdus ostenderet. In littore equites cataphracti discurrebant, muros armatorum præsidia vinciebant: alij verò extra muros cum armis inambulabant: omnia denique bellum horribili specie minitabãtur. Coutignus antè, quàm in terrã descederet, vnum ex captiuis, qui Brauæ capti fuerant, in terram exponendum curauit, vt hominibus, se non bellum, sed pacem nunciare significaret. Illi verò captiuum in Coutigni conspectu dilacerant, deinde Coutigno, si in terra pedem ponere ausus esset, idem se facturos minabantur. Coutignus ad Cugnam redit, & hostium ferociam atque minas exponit. Cugna vrbem aggredi voluit, sed à reliquis Ducibus, & à nauium magistris admonitus, id certamen omisit. Vt enim exitus difficillimos, & stationem periculosam et infestam, & vrbis mœnia valdè munita, & militum copiam, quæ vrbem tueri poterat, omittam, hyems instabat,

Braua à Lusitanis capitur.

Detestãda quorundã auaritia.

Rusticanorum militum immanitas.

Braua incensa.

Magadaxum à Lusitanis intactũ relinquitur.

ſtabat, & nauigandi tempus effluebat, ita, vt ſi vrbs nõ vno impetu caperetur, maximum claſſi periculũ cum ſummo dedecore Ducis, & interitu exercitus imminéret. Inde igitur in Zacotoram properauit, ad quã intra breue tempus naues incolumes appulſæ ſunt. Hanc inſulam ſuſpicantur multi eam eſſe, quam olim Dioſcoridem appellabant, quæ ad Praſum promontoriũ ſpectat. Eſt autem varijs montibus diſtincta: abundat varijs fructib⁹ & olerib⁹. Homines ſunt colorati. Se Chriſtianos eſſe profitentur. Templa more noſtro cum altaribus ædificant. Cruces tantùm habent in ipſis altaribus ſtatutas: imaginibus non vtuntur. Dies ieiunijs dicatos, de Chriſtianæ religionis more, ſingulari ciborum abſtinentiâ obſeruant. Nec enim illis, cùm ieiunant, piſces edere licet. Vnam tantùm vxorem ducũt. Eoſdem feſtos dies, quos nos agimus, & iiſdem temporibus celebrant, & diuorum etiam memoriam ſanctè colunt. Decumas frugum & fructuum ſacerdotibus integrè perſoluunt. Nauibus carent. Sunt diſciplinarũ prorſus ignari, vſque adeò, vt cùm Chriſtianum nomen retineant, Chriſtianæ religionis imperiti ſint. Ignauia & otio torpẽt: animo demiſſo & abiecto ſunt, vſque adeò, vt ſine vlla recuſatione paucis Saracenis obtemperent: & cùm impotenti ab illis tyrannide vexentur, nullam tamen pro libertate dimicationem ſubeundam exiſtiment. Rex Caxemi (eſt autem ea regio felicis Arabiæ, quam Oceanus definit) eam tunc duriſſimo dominatu oppreſſam tenebat, & vt illis ſpẽ recuperandæ libertatis adimeret, arcem non procul à littore extruxerat, multiſq; præſidijs & bellicis inſtrumentis egregiè munierat, filiumque ſuum iuuenem acri animo præditum, eidem præfecerat. Hanc Cugna expugnare ſtatuit, vt Chriſtianos incolas ea tyrannide liberaret. Primum tamen Abrahemum (ſic enim adoleſcens ille regius appellabatur) per legatum admonuit, vt è regione, in quam pater illius nullo iure armis inuaſerat, confeſtim excederet, & arcem ſibi omni præſidio nudatam traderet. Abrahemus reſpondit,

Zacotora inſula.

Chriſtiani Zacotorẽſes, eorumque mores

Zacotorenſiũ ſeruit⁹.

Caxemium reg.

Cugnæ ad Zacotorẽſis arcis præfectum legatio.

dit, se patris sui imperium revereri, aliorum verò Principum iussa pro nihilo putare. Ad bellum igitur se pararet. Rem enim non verbis, sed armis esse gerendam. Cugna omnia, quæ ad oppugnationem necessaria videbantur, impigrè comparat. Atque altitudinem maris ea parte, qua facilior in terram aditus fore videbatur, explorat. At Abrahemus ea nocte locum muniuit, præsidiaque in vallo disposuit, quæ nostros aditu prohiberent. Cugna duplici acie instructa, cùm primũ diluxit, ad littus accessit. Primum agmen ipse ducebat, postremum Albuquercio commiserat. At cùm Albuquercius cerneret, alium aditum propius arcem, qui pridiè propter salum multo periculosior apparebat, esse tunc valdè tranquillum, vt hostes ancipiti prælio distineret, ad eam partem scaphas agminis sui remis incitari iussit, & ita sine vllo impedimẽto copias suas in terra constituit. Id cùm minimè Cugna cerneret, palmetum versus contra Abrahemi præsidia celeri remigum contentione inuectus est. Id conspicatus Abrahemus, vt subsidio illis occurreret, qui erant in vallo, ex arce festinanter egreditur. Sed cùm eos, quos Albuquercius agebat, in terra conglobatos animaduerteret, ad eam partem se contulit, è qua maius sibi periculum intendi perspexit. In illius agmen Albuquercius armis egregiè tectus inuasit. Alfonsus Norogna, qui vnus erat ex Ducibus, quos Albuquercius ducebat, in Abrahemum impetum dedit, & hostes retrocedere compulit. At Abrahemus, vt illius cõpiæ tutò sese in arcem reciperent, nostrorum agmen animo maximo sustinebat, & virtutis militaris mirum specimen exhibebat: tandem à reliquis destitutus, octo tantùm militibus stipatus, ne inultus caderet, facinora memorabilia in nostros edebat. Hæc cùm Norogna cerneret, vt cum illo manum consereret, accelerauit. Nimis acre certamen inter duos illos Duces institutum breui spatio finitum fuit. Lusitani namque hostes circundederunt, qui quidem animo fortissimo in extremo vitæ discrimine resistentes, concisi vulneribus conciderunt, ita

Bellũ Zacotorense.

Pugna cũ Zacotorensibus.

Abrahemi virtus militaris.

Duorũ Ducum monomachia.

Hostium cædes.

tamen, vt multos è nostris grauiter sauciarent. At Cugna interim, cùm in terram ea parte, quam oculis antè designârat, desiliret, ij, qui erant in munitione dispositi, illum aditu telluris arcere conabantur. Sed cùm maxima vi repressi fuissent, in arcem se recipere voluerũt: nostri illos insequuti sunt. Cùm ad arcem propius accessissent, qui erant cum Albuquercio eos exterritos in effusam fugam compulerunt. Pauci tamen ex illis in arcem recepti sunt. Cugna eos, qui fugerant, persequi minimè voluit. Nihil enim arcis expugnationi anteuertendum arbitrabatur. Itaque nostri continuò iussu illius ad arcem accedunt, vt portas perfringerent. Arbitrabantur enim hostes exanimatos metu, non valdè eorum impetũ repressuros. Quod longè secus euenit. Hostes enim missilibus & saxis è turribus Lusitanos vulnerabant: Albuquerciũ lapide coniecto ita contuderũt, vt diu vocẽ mittere nõ posset. Cugna hoc animaduertens, signum receptui dedit, & vnũ tormentum è classe, & scalas importari iussit. Tormento autẽ portas dilacerare, & scalas mœnibus admoueri præcepit. Hostes cùm portas effractas cernerent, & se minimè posse Lusitanorum impetum, qui iam ingredi parabant, vlla ratione propulsare (pauci namque reliqui erant, qui arcem tutabantur) se in arcis turrim munitissimam receperunt. Nostri portis effractis in arcem se contulerunt, & turrim aliam occupârunt: ad eam tandẽ, quæ maiore virtute defendebatur, accessère. Hostes tam acri animo turrim morte proposita tuebantur, vt Cugna molestissimè ferret, homines adeò fortes interire. Itaque illos per interpretem admonuit, se libẽter misericordiã eorum virtuti tributurum, libertatẽque daturũ, si se dedere vellent. Illi verò mortẽ honestã deditioni, quam admodum turpem opinabantur, facillimè prætulère. Turris igitur cum omnium strage, qui erant in præsidio, capta fuit: vnus tantum, qui erat optimus nauiũ magister, reseruatus est. E nostris octo desiderati, & quamplurimi vulnerati sunt. Arce ad hunc modũ capta, Cugna oppidi incolas admonuit, se, vt illos

Arcis oppugnatio.

Albuquercij periculum.

Zacotorensis arcis expugnatio.

Hostium virtus.

Turris cũ hostiũ internecione capta.

los in libertatem vindicaret, iussu Regis Emmanuelis in eas oras peruenisse. Indignum namque clarissimo Principi visum fuisse, gentem Christianam Saracenorum superbissimum dominatum tandiu pati. Oppidani gratias agere, manus in cælum tendere, clamores lætitiæ significantes emittere, omniaque felicia & fausta Emmanueli precari. In templũ indè, in quo Saraceni sacra impura è Mahumetis disciplina procurabant, Cugna cum Lusitanis omnibus se contulit, in eoque sacris expiato, res diuina singulari cæremonia atque sanctitate facta fuit. Cugna arcem multorum operis multò melius munitam Alfonso Norogme, vt ab Emmanuele iussus fuerat, commisit. Inde verò decimo die Augusti, anno M D vij. in Indiam transmisit, & cum ad Cananoris portum naues, vt iam superius exposuimus, appulisset, pax cum Rege Cananoris facta fuit. Deinde Cochimum delatus, ab Almeida Prætore fuit satis honorificè & amanter exceptus. Non multis pòst diebus cum Almeida intellexisset, ad portum Pananis (est id oppidum magnum ad ditionem Calecutiensis Regis pertinens, à Cochimo Septentrionem versus supra quinquaginta millia passuum distans) Arabum onerarias naues consistere, & cum iis classem Calecutiensem, armis, & telis, & militibus instructissimam, vt naues amicas tueretur, cui præerat vir impiger, Cutialis nomine, multum in bellicis rebus exercitus, cum ea in ipso portu confligere statuit. Tristanus Cugna opem suam pollicitus, illi se Comitem admodum libenter adiunxit. Itaque duodecim nauibus instructis Almeida Pananem contendit. Ibi ex captiuis, quos in portu cepit, cognouit, naues nondum in altum deductas, sed esse secundum fluuium in statione collocatas. Cutialem præterea iuxta fluuij ipsius ostium vtraque ex parte stationes vallo muniuisse & tormẽta in iis cum valida manu militum disposuisse. Oppidũ etiã præsidiis & munitionibus cinxisse & habere sub signis supra quatuor millia hominũ fortium, partim ex Arabia, partim ex Nairib. qui stipendiis Ca-

Christianorũ de libertate gaudium.

Missa prima in Zacotora insula celebrata.

Cugnæ in Indiã abitus.

Panane oppidum.

Almeida in Calecutienses & Arabas expeditio.

lecutiensis Regis alebantur. Almeida septingentos tãtùm Lusitanos eduxerat. Cum hac autẽ manu hostes hoc ordine aggressus est. Ducem Petrũm Barretum nomine in scapha præmisit (nec enim naues magnæ, neque triremes, eò quòd æstus decesserat, poterant in fluuio nauigare) qui in hostiles naues inueheretur, & is triginta viros secum duceret. Hunc verò sequeretur Iacobus Petreius cum alijs triginta militibus qui in stationem, quæ prope fluminis ostium, vnde maius periculum imminebat, inuaderet. Post hos Laurentius Almeida & Nonius Cugna Tristani Cugnæ filius, scaphis similiter inuecti, eundem cursum tenerent: hos autem alij Duces sequerentur. Postremum agmen Almeida & Cugna duabus triremibus cogerent. Postridiè prima luce hoc ordine in fluuium ingressi, ad hostes appropinquárunt. Almeida tantùm & Cugna, ꝑpterea quod nondum æstus accesserat, in fluminis ostio constitêre. Hostes tormentis & iaculis ignitis nostros obruere impetu maximo conabantur. Nihilo tamen secius nostri satis intrepidè progressi sunt, & per flammas atque tela ruebant. Barretus cùm ad naues, vt erat constitutum, festinanter accederet, & in terram desilire conaretur, triginta Saraceni capitibus & mentis abrasis in eum impetum tulerunt. Erat autem abrasio illa deuotionis indicium, qua sibi diras horribiles imprecabantur, si è prælio nisi victores excederent. vt autem postea compertum est, fuit tunc deuotorum magna multitudo, quibus erat necesse, aut hosti vitam eripere, aut in certamine mortem oppetere. Sic igitur multò atrocius prælium quàm pro hominum multitudine commissum repente fuit. Similiter Iacobus Petreius cum ad locum, quo erat iussus accedere, se conferre voluisset, à Saracenis eadem religione constrictis exceptus fuit. Curialis verò subsidia suis submittebat, & certamen sum̃a vtrinque contentione miscebatur. Prælio ad hunc modum commisso, Laurentius Almeida cum suis copijs aduenit, & inuitis hostibus in terram desiluit, ita tamen vt multi ex nostris grauissimè

Acies marina Lusitanorum.

Prælium.

Deuoti Saraceni Barretum aggrediũtur.

simè sauciati illum sequerentur. Nostri tamen cum acrius institissent, hostes paulatim cedere coegerũt. Laurentius secuti cum sex ex hostibus interemisset, in admirationem sui multos conuertit. Erat enim corpore procero, & specie liberali magnisque viribus præditus, & quocunque se tulerat, hostibus terrorem inijciebat. Quidam tamen ex deuotis in eum fidenter inuasit, & illi in brachio vulnus inflixit: qui tamen cum reliquis deuotis occubuit. Nonius item Cugna cum Barretum sequeretur, strenuè dimicauit, & ignem nauibus impli cuit, quo decem & octo conflagrarunt. Dum autem certamen extraheretur, aduenieus æstus effecit, vt triremes facillimè nauigarent. Almeida igitur (Tristanus enim Cugna morbo impeditus in terram descendere nequiuit) cum regio vexillo in teram descendit, vt suppetias suis afferret. Illius aduentu hostes in fugam conuersi sunt. Almeida illos insequutus est vsque eo, dum Panani appropinquaret. Ibi continuò oppidum coniectis vndique facibus inflammari præcepit. Quod quidem non solum hostibus spectaculum miserabile præbuit, sed Lusitanis militibus facinus indignum visum fuit. Erat enim oppidum multis opibus refertum, è cuius præda nostri ditari facillimè potuissent. Nunquam ne, dicebant, erit aliquod præmium militum virtuti persolutum? Malè profectò de suo fortibus hominibus largietur, qui eos ne de præda quidem hostiũ quidquam lucrari permittit. Non intelligit præterea, præmijs virtutem militarem incendi, illiberalitatis autem significatione restingui? Quis illum posthac libenter sectabitur, cùm viderit eos, quorum virtute gloriã sibi ex victorijs comparat, in mendicitate versari? Hæc milites & alia eiusmodi iactabant. Almeida tamen nõ is erat, qui militum cupiditatem, sed rationem & consilium sequeretur. Videbat quantum periculum impẽderet, cùm hostes non procul abessent, si nostros prædæ cupiditate dissipatos, & oneribus impeditos ex improuiso adorirentur. Intelligebat etiam, quàm subitò posset manus hostium maxima comparari, cùm om-

Laurentij Almeidæ præclara virtus.

18. Hostiles naues incensæ.

Hostiũ fuga.

Panane incensa.

Almeidæ prudentia

nes Calecutienses milites, qui totam illam regionem occupauerant, sint ad repentinos casus expediti, qua posset parta victoria de manibus extorqueri, & nostris ingens calamitas importari. Ex hostib. ter centum ceci dere: nec enim nostris eos longius, q̃ securitatis ratio flagitabat, insequi concessum fuit. E nostris duodeuiginti cecidere, multi præterea vulnerati, tormenta omnia, quæ fuerant à Curiali in stationibus collocata, in naues imposita sunt. Sic autem re benè gesta Almeida se Cananorem contulit, atq; inde Tristanum Cugnã cum quinque nauibus onustis in Lusitaniam dimisit. Anni autem insequentis principio cũ Almeida semp aliquid gerendum arbitraretur, ne nostri segnitie languescerent, aut hostes animos à timore reficerent, Laurentiũ Almeidam cũ octo nauium classe misit, qui orã maritimam peragraret, & Saracenos omnibus incõmodis affligeret. Is igitur eductis in altum nauibus in multos portus inuasit, multis hostium nauibus inflãmationem intulit, & in Chaulis tandem portu classem collocauit, vt ibi naues, quę erant è Cochimo profecturæ, quas ipse tuendas susceperat, opperiretur. Est autem ea ciuitas opulenta, ad Septentriones spectans, regno Cambaiæ, quod Indus interfluit, finitima. Hic cum in anchoris consisteret, accepit, Campsonẽ Aegypti Imperatorẽ magnam classem magnis præsidijs & munitionib. ornatam & instructam in Indiã misisse, vt Lusitanos euerteret. Hanc classem, non solũ vt sibi illatam iniuriam vindicaret, sed etiam vt Regibus Calecutij & Cambaiæ satisfaceret, comparauerat. Erant enim hi Reges cũ illo fœderati, & vterque eorum ab eo per literas contenderat, vt gentem Mahumetanis moribus & institutis infensam, quæ tyrannidem occupare in India nitebatur, extinguendam atque delendã susciperet. Id autem facillimum fore. Nam præterquam quod Sultanus ipse maximas opes haberet, virisque in bello fortissimis vteretur, illos officio suo minimè defuturos, & coniunctis viribus effecturos, vt genus illud hominum, quod tantum malorũ Indicis rebus in

Cæsorũ numerus.

Alia Almeidæ expeditio.

Chaulis ciuitas.

Cãpsonis Aegyptij classis aduersus Lusitanos.

uexe-

uexerat, de medio tolleretur. Sultanus eam classem instruxit, quã satis esse suspicatus est, ad Lusitanos funditùs euertendos. In hac classe misit multos ex illis, quos olim, dum illud imperium vigebat, Mamelucos appellabant: qui in pueritia à Christianis parentibus per vim abducti, & Mahumetanis institutis imbuti, & armis diligenter exerciti, bellicæ disciplinæ laudibus excellebant. Hos Indi, Rumes, hoc est, Romanos vocabant. Nam cùm ex antiquis monimentis accepissent, quantum Romanum imperium reliquis gentib. militari gloria præstitisset, cùm primum in Indiam hi Sultani milites inuecti sunt, eorumq; robur, & in re militari disciplinã & industriam percepissent, Romanos esse iudicârunt. Quemadmodum postea cùm Lusitanos animaduerterent eadem propemodum disciplina bellicas res administrare, Francos nominârunt. Frãcorum enim nomen ex eo tempore, quo Ierosolyma Duce Gothifredo capta est, per omnes Solis orientis regiones maxima cum gloria peruagatum fuit. Classis igitur huius magnitudo, & militum etiã fortitudo Indorum animos variè commouerat. Qui Lusitanos odio persequebantur, spe victoriæ elati, vehementer efferebantur: qui nostris fauebant, erant animo suspẽsi, & metu valdè conturbati. Almeida verò filium etiam per literas admonuit, vt non spectaret, dũ hostis vltra progressus, plures motus in India concitaret, sed illi occurreret, & vbi primũ posset, cum eo mari aperto cõfligeret. Itaque Laurentius se ad confligendum parat, & classem educere, & iter Dium, quæ quidẽ vrbs olim ad Cambaiæ regnum pertinebat, suscipere maturabat. Ibi namq; audierat classem hostium constitutam esse. At hostium classis id non expectauit, sed vt in Lusitanam classem inuaderet, in Chaulẽsem portum contẽderat. Prefectus erat Mirhocemus, vir militari gloria præstans. Is sex triremes, & vnam rostratam nauem, & alias quatuor naues valdè magnas ducebat. Ad eam classem Melichiazius (sic enim appellabatur, qui Regis Cambaici nomine Dium cum imperio tenebat)

Mameluci

Rumes. Indis Romani.

Diu vrbs.

Mirocemus hostilis classis Praefect[us].

tu-

triginta quatuor longas naues tormentis, & telis, & militibus instructissimas adiunxerat. Triremes & longæ naues remis incitatæ, oram maritimam præteruectæ minimè conspiciebantur. Quinque reliquæ naues ex alto in portum secũdo vento delatæ, speciem Lusitanę classis primò nostris præbuerunt. Alfonsus enim Albuquercius, qui tunc res memorabiles in Persico sinu gerebat, expectabatur. Itaque nostri cùm illam classem Albuquercij esse suspicarentur, securi constiterũt. Nemo vel anchoras moliri, vel arma expedire, vel q̃dquam aliud gerere voluit, ex quo posset intelligi, eos sibi illa ex classe quidquam metuere. Mithocemus secundo æstuario, in quod fluuius, qui alluit ciuitatem, influit, Lusitanam classem præteruectus, ingentes globos atque tela coniecit, multosque Lusitanos vulnerauit, & vnum virum nobilem, nomine Rodericum Pereiram, occidit: nostri simili ratione gratiam egregiè retulerunt, & multos ex hostibus aut vulnerãrunt, aut occiderunt. Hostes vlterius prouecti, propius vrbem anchoras iecerunt. Melichiazius tamẽ eo die extra portus ostium substitit. Laurentius minimè differendum ratus, anchoras euellere iussit, vt confestim in rostratã nauem hostium, quæ prætoria erat, inuaderet. At Mithocemus, eò quòd nondum Melichiazius classem suam intra portum adduxerat, noluit eo die prælium cõmittere: & ne cogeretur inuitus dimicare, triremes expediuit, vt celoces, quæ anchoras extrahebant, impedirent. Itaque eo die naues eodem in loco constitère. Sequenti die Laurentius anchoris solutis in Mithocemi nauem inuehitur: sed æstu recedente, cùm ventus vim suam remitteret, ad hostilem nauem accedere nõ potuit. Ex propinquo prælium tormentis & iaculis commissum est. Sed cùm hostium rostrata nauis esset altior, omnia tela, quæ ex ea nostros accidebant, eos conuulnerabant, ipseque Laurentius sagitta confixus fuit. Tunc qui cum illo erant, eum hortantur, & admonent, vt quando ventus minimè flaret, & æstus aduersus esset, & ideo minimè posset in hostium nauem, vt cupie-

Prælium nauae.

cupiebat, inuehi, retro nauem suam regredi pateretur. Quod consilium ille iuuenili quadam audacia, & animi magnitudine motus, cum arbitraretur, se, si id faceret, insigne dedecus subiturum, accipere noluit. Dum hærent reliqui, & quid optimum factu esset, in re tam implicita expedire non possunt, alia rursus sagitta, in faciem ipsius Laurentij immissa grauissimum illi vulnus imposuit. Vt tamen cominus rem gereret, ipse & Petrus Barretus vlterius progrediuntur: non ita tamẽ, vt possent cum hostili naue coniungi, eamque manibus ferreis iniectis alligare. Tormentis res gerebatur, et vtrinque multi aut occisi sunt, aut concisi vulneribus è prælio excedere cogebantur. Lusitanæ triremes, & naues humiliores, quæ facilius poterant, quanuis æstus aduersus esset, in hostium reliquas naues incitari, strenuè decertabant. Pelagius Sousa triremi sua inuectus est, & primus in triremem hostium insiluit: eum secutus est Ambrosius Pazagna, & Fernandus Petreius Andradius, & reliqui, qui molestè ferebant, se in ea dignitatis contentione superari: & sic factum est, vt illã cum hostium, qui ea vehebantur, exitio caperent. Iacobus Petreius alterius triremis præfectus, aliam similiter hostilem triremem cepit: duæ præterea aliæ hostiũ triremes ab alijs Ducibus Lusitanis, qui nauibus humilioribus præerant, captæ sunt. Reliquæ triremes sese in fugam dederunt. Quandiu verò prælium committebatur, Saracenus quidam sanctitatis opinione præcellẽs, in cubiculo triremis inclusus, vt numen precibus placaret, summa ope nitebatur. Quem tamen ignitus globus in precatione summo studio perseuerantem dilacerauit. Cum verò iam æstu rursus accedente Pelagius Sousa, & Iacobus Petreius hostium triremes ad Laurentij Almeidæ nauem remulco traherent, & illum viderent saucium, magnamque militum partem vulneribus impeditam, eum hortantur, ne vellet cum hostium rostrata naue congredi, sed eam, & alias tormentis eminus vsque eo verberaret, dum omnes deprimeret. Id consilium Laurentius aspernatus est. Dicebat enim

Bonũ consilium repudiatum.

Laurẽtius sagitta vulneratus.

5. Hostium triremes captæ, reliquæ fugatæ.

Inanis superstitio Saraceni cuiusdam.

nim naues hostiles esse magnas, & omnibus rebus instructas. Itaque melius esse eas omnes capi, quod fore confidebat, quàm demergi. Sequenti die Melichiazius, quem substitisse extra fluminis ostium diximus, vento secundo, & æstu minimè repugnante, se ad Mithocemi nauem cum classe sua contulit. Illius aduentu hostibus animus additus est, & nostri sanè perturbati sūt. Eam enim classem nondum conspexerant, & Chaulenses ciues clamores lætitiæ significantes ediderunt, & signis clarissimis ostenderunt, se nihil malle, quàm nostris modis omnibus perniciem & interitum machinari. Nauarchi in naui prætoria coniuncti, quid in eo casu gerendum sit, intempesta nocte deliberant. Omnibus visum est, cum maxima Lusitanorum militum pars & vulneribus, & summa prælij contentione esset vehemēter afflicta, & ipse Laurentius duplici vulnere laboraret, & naues ipsæ multis partibus perforatæ in summo discrimine versarentur, & hostiū classis tanto supplemento refecta terribilē speciē exhiberet, & ciuitas ipsa hostilem in nostros animū declararet, esse temeritatis summæ diutius in eo portu consistere. Tandiu igitur expectandum, dum recederet æstus, & ventus etiam flaret, vt tunc noctis silentio in altum properarent. Consilium fuit omnium sententia comprobatum. Itaq; post mediam noctē vela faciunt. Res tamē non potuit tanto silētio fieri, vt hostes minimè nostrorum consilium sentirent. Naues igitur festinanter expediunt, & Lusitanam classem insequuntur, prætoriāque nauem, quæ agmen cogebat, emissis telis remorātur, eamque vnam multæ circunueniunt. Tormenti præterea vnius ictu perforata, aquæ magnam vim intra sentinam admisit, cuius pondere grauata, clauo dirigi haudquaquam poterat: atque tandem in piscatorum munitionem, quæ sub aqua latebat, incidens, impegit. Quod animaduertens Pelagius, Sousæ, vt eam remulco è vadis educeret, funē nautis illius tradidit. deinde triremem suam remis vehementer incitari fecit. Nauis ita in fundo fixa permanebat, vt nihil omninò mo-

Hostium coniunguntur copiæ.

Lusitanorum de rei summa deliberatio.

Lusitana classis è Chaulensi portu discedit.

Lusitanorum nauis Prætoria in fundum impingit.

moueretur. Melichiazius cùm nauem immobilem cerneret, illa relicta, quam in suam potestatem omninò redactam esse minimè dubitabat, triremem vt nauibus suis circunueniret, accelerauit. At qui erant in triremi, cum se saucios, & labore nimio fractos & debilitatos viderent, neque posse hostibus repugnare cogitarent, imprudente Sousa, funem, quo triremis erat naui prætoriæ alligata, præcidunt. Quo facto triremis tanta vi æstus abrepta fuit, vt quamuis Sousa magnis vocibus inhibere iussisset, nihil omninò proficeret. Peruenit tandem ad locum, in quo Petrus Barretus, & Odoardus Melius, & Iacobus Petreius, & alij nauarchi consistebant. Qui omnes cum maximè cuperent cum Laurentio societatem discriminis inire, æstus vehementia prohibiti, se cum dolore summo continebant. Fuit Laurentius à suis admonitus, vt in paronem, ad eam rem paratum, summa celeritate præditum desiliret, vt posset ad suos confugere. Quo consilio grauiter offensus, acriter illis, qui consilium illud dabant, minatus est. Nec enim sibi decorum fore dixit, id periculum deuitare, in quo commilitones suos desereret. Se non mortem, sed dedecus extimescere. Præterea confidere, tandiu se posse cum illo præsidio, quod sibi fuerat reliquum, nauem tutari, dum æstus reciprocatione possent rursus reliquæ naues ad opem ferendam accedere. Erant tunc in naui septuaginta homines vulnerati, & triginta tantum sani. Ex omnibus tres instruxit acies, vnam attribuit Emmanueli Pazagnæ, qua fores defenderet, alteram Francisco Nabaesio, cui præcepit, vt proræ castellum tueretur: ipse tertiam sibi reseruauit, vt præsidio, quo posset, puppim firmaret. Hostes cùm cernerent, quam acri animo nostri se ad resistendum pararent, cum hominibus fortibus & animosis, & in vltimum discrimen adductis, in quo etiam ignauissimus quisque desperatione ductus, hostes sæpenumerò signis insolitæ virtutis exterret, congredi noluerunt. Eminus tantum rem gerebant: crebris tormentorum

Laurentij magnanimitas.

torum ictibus omnia personabant: fumi caligo densissima aspectum omnibus adimebat. Nostri tormentis similiter in hostes globos frequentes iaciebãt. Laurentius hortator & spectator aderat, & omnibus rebus occurrebat, optimique Imperatoris officio fungebatur. Tandem cùm femur illius pilæ ictu dilaceratum fuisset, se in cathedra ad nauis malum collocari præcepit, & indè suis animo maximo imperabat, eosque vt virtutem factis egregijs ostenderent, hortabatur. Hæc maximis vocibus admonentem alia pila in pectus illius emissa interemit. Nauis erat iam maxima ex parte armamentis nudata, atque multis in locis dissoluta, & aquis oppleta. Hostes igitur vndique confluunt, vt in eam insiliant. Ter tamen fuêre ab ijs, qui erant in naui, acerrima contentione repulsi. Tandem cùm nostros vires deficerent, hostes fidenter ingressi, cædem magnam ediderunt. Nostri, vt in vltimo illo casu non inulti caderent, fortissimè dimicabant. Id cùm Melichiazius animaduerteret, indignum facinus esse putauit, homines adeò fortes interire. Viginti tantùm, nã reliqui omnes occiderant, humanitate illius conseruati sunt. Mortui sunt in naui prætoria octoginta viri: in alijs autem ad septuaginta, inter quos multi fuêre & nobilitate & factis insignes. Duces reliqui, qui æstu prohibiti fuerant, ne opem afferre Laurentio possent, cùm animaduerterent nauem esse captam atque depressam, vlterius contendere sine fructu noluerunt. Itaque passis velis in altum prouecti, Cananorem petierunt, & inde Petrum Gnaiam Cochimum mittunt, qui Almeidæ acerbum filij casum nunciaret. Attulit is nuncius Lusitanis omnib. insignem mœstitiam, cum multis lacrymis atq; luctu coniunctã. Erat enim Laurentius Almeida non solum egregiè fortis, sed humanitate singulari prædi̇tus, qua quidẽ omnes ad sui amorẽ vehementer alliciebat: morum vero integritate patrem imitari nitebatur. Itaq; omnibus qui cum illo vixerant, mirũ sui desiderium reliquit. Rex Cochimẽsis eo casu perculsus, ad Almeidam continuo venit, vt illum

Laurentij Almeidæ mors.

Lusitanorum fortitudo et cædes cruenta.

Cæsorum numerus.

Lusitanorũ de Laurentio luctus.

illum à mœstitia, quoad posset, & doloris societate, & verbis amātissimis auocaret. Almeida tamen cū multis signis antea varijs in locis, quanto animi robore septus esset, ostendisset, tum eo die eam virtutem maximè declarauit. Cū enim vnicum filiū, virtute & moribus excellentem amisisset, ita dolorē vultu compressit, vt illum nullius solatio indigere cuncti perspicerēt. Quin ipse reliquos, nè lugerent, admonebat. Se nanq; non diuturnam vitā filio, sed virtutem insignē à Deo precatum fuisse. Humanæ namque vitæ spacium esse breuissimum, virtutis autem præmium sempiternum. Omnia, quæ accidissent, ad consilium diuinū referebat, Deoque gratias agebat, quòd iuuenem illum honestissima morte ornare voluisset. Confidere porrò, vt illum etiam opib. illis, quæ nunquam essent interituræ, muneraret. Ad hæc autem adiungebat, Qui filiū meum carum habebat, non lacrymis; sed virtute amorem ostendat. illius enim cædē vlcisci statuo. Qui mihi alacrius in hoc opere perficiendo opem tulerit, eum existimabo maiore charitate filio meo deuinctū fuisse. Hęc & alia eiusmodi dicendo, quò maiorem sui admirationē commouebat, plures lacrymas circunstantib⁹ excitabat. Quò enim altior & constantior illius animus apparebat, eò minus dignus ea calamitate videbatur. Dum hæc in India fiunt, Rex Emmanuel rerum Africanarum curam minimè deponebat. Azamora est Mauritaniæ ciuitas, in ea parte sita, quę Oceano Atlantico cōtinetur, quemadmodum de Safinio dictum est: à quā ciuitate abest passuum 80. millia Septentriones versus. Ingens autem fluuius, quem Asamam esse quidam opinantur, eam præterfluit. Hanc vrbem Emman. expugnare cupiebat. Vt autem hoc fore facillimū in animum induceret, effecit Mauri cuiusdā Principis aduentus. Erat autem illi nomen Zeiamus, & regnum in ciuitate, quā Mequineziā appellāt, in mediterranea regione sitam, non procul Fessa distantem, possederat, & multis finitimis vrbib. atq; pagis imperabat. Erat autem is frater patruelis Mahumetis, qui Fessense regnum

Almeida fortitudo insignis.

RES AFRICANAE.

Azamora ciuitas.

Asama fl.

Bellum Azamorēse.

Mequinezia ciuitas.

Nazzarius Fessæ Rex. gnum imperio tenuerat, sororemq; illius vxorem duxerat. Nazzarius Regis Mahumetis frater, Fessæ Rex ea fide, quam gens illa colit, fœdus & sanguinis communione, & connubij affinitatẽ firmatum conseruauit. Illum nanq; regno expulit. Is dignitate & opibus spoliatus, Azamoram contendit. Existimauit enim fore, cò quòd esset ciuibus illius ciuitatis carus, vt ei ciuitatis imperium traderetur. Id ciues tunc facere noluerunt. Ea igitur spe depulsus Zeiamus, ad Regẽ Emmanuelem se contulit, eique fidem dedit, se perpetuò in illius potestate futurum, atque perfecturum, vt non Azamoram solùm, sed quamplurimas alias ciuitates expugnaret. mediocri classe maximum bellum profligari posse. Se namque multos in ea ciuitate cognationibus, & affinitatibus, & clientelis implicatos habere, quos omnes confidebat futurum, vt ciuitatem libentissimè proderent. Esse namque tyrannide, qua premebantur, offensos: & fama clementiæ, qua Emmanuel sibi quamplurimas nationes alliciebat, inuitari, vt se in illius fidem & patrocinium conferrent. Id Emmanuel, quòd author rex esset, & indignè iniuria vexatus, & iusto odio commotus, & quia ipsi authori mentiri minimè expedire videretur, & quod caput est, quòd natura facillime ea, quæ valdè fieri cupimus, facta credimus, Mauro fidẽ adhibuit. Itaque classem non valdè magnam festinanter instruẽdam curauit, eique Ioannem Menesiũ præfecit. Qui soluit Olysippone XXVI. die mensis Iulij, anno. M. D.Viij. Exercitus erat quadringentorum equitum, peditum verò supra duo millia. Ad ostium fluminis tandem naues appulit. Nocte æstu secũdo per fluuium inuectus, ad mœnia Azamoræ classem constituit, & vrbem oppugnare cœpit. Ciues acri animo resistebãt, & faces, & tela, & pilas ingentes iaciebant, & rates pice oblitas & incensas in Lusitanam classem machinis detorquebant, vt eam inflammarent. Multi præterea ex vrbe egressi circũcursabant, & nostros, ne copias in terrã exponerent, enixè cõtendebant. Menesius Zeiami opẽ expectabat, qui iã è Lusitania

Zeiamus Azamorẽsis Rex Emmanuelis opem implorat.

Io. Menesij ad bellũ Azamorẽ se profectio.

Azamoræ oppugnatio.

Zeiami perfidia.

ſitania Azamoram redierat. At is, vt eſt hominũ ingenium variũ & commutabile, fidemque minimè colẽs, principio quidem ſe venditare, & ſpem auxilij polliceri, varijsq; modis Meneſium ludificari. Deinde apertè noſtris exitium machinari. Iam enim illi cum ciuibus benè cõueniebat, & ſedecim millia hominum ſub ſignis habebat, cum quibus in campo ſecundum fluminis ripas concurſabat, & quemadmodum perniciẽ noſtris quàm maximã poſſet inferre, rationem inibat. Intra ciuitatem erant octo millia hominum in præſidijs, vt à mœnib. Luſitanorũ impetum propulſarent. Nihilominùs tamen Meneſius cum copijs omnibus egreſſus, caſtra fecit. Mauri, cùm eſſent loci valdè inſidijs opportuni, tribus in locis ſylueſtribus inter littus atque mœnia inſidias collocãtũt. Deinde cum reliquis copijs è mœnib. egreſſi noſtris obuiam progreſſi ſunt. Meneſius certamen minimè detrectauit. Triplicem autem aciem inſtruxit: primam, quæ centum equites continebat, Tentugalenſi Dynaſtę attribuit: ſecundæ, in qua erant equites centum & quinquaginta, Ioannem Maſcaregnam præfecit. Tertiam ſibi reſeruauit, in qua erant equites ducenti & quinquaginta, & peditum etiã phalanx, quã equites vtrinq; diſpoſiti firmabant. Hoc ordine in hoſtes inuaſit: qui valida impreſſione pulſi, ſe multò celerius, quàm fuerat ſtatutum, in oppidum receperunt. Conſiliũ enim fuerat, vt paulatim cederent, vſque eo, dum Meneſius in inſidias incideret, & ita copijs vndiq; circundatus cum omni exercitu cõcideretur. Oppidani, nè noſtri hoſtium tergis inhærentes, in oppidum penetrarent, fores occluſerũt. Cùm igitur Mauri ſe excluſos animaduerterẽt, ea deſperatione confirmati, reſtitère. Præliumque fuit magna vtrinq; cõtentione redintegratum. At qui erãt in inſidijs, repentè proſiliũt, & magno impetu in noſtros inuehuntur. Tentugalenſis Dynaſta, & Ioannes Maſcaregnas, Meneſij iuſſu in ſubſidijs poſt terga relicti, eorũ impetum, qui in inſidijs fuerant, acri animo ſuſtinebant. Zejamus cum manu valida, vt ſuis opẽ afferret,

Maurorũ in Luſitanos inſidiæ.

Luſitanorum acies.

Prælium terreſtre.

ret, accelerauit. Equites è pagis etiam, vt Lusitanos circumuenirent, atque internecione delerent, influebant. Menesius hæc omnia circumspiciens retrocessit, tanto ordine atque disciplina, vt neque trepidatio vlla, neque tumultus existeret. Qui erãt in subsidijs, postquam receptui signum datum est, eos, qui ex insidijs impetum dederant, perruperunt: & Menesius, qui extremũ tunc agmen ducebat, illos, qui ex oppido nimis acriter instabant, singulari virtute repellebat. Sic autem se primùm in castra, deindè in classem recepit. Sedecim equites in hoc prælio ceciderunt, in quorum numero fuêre quidam viri & nobilitate & factis illustres. Ex hostibus, vt postea compertum fuit, ceciderunt mille & trecenti & sexaginta quinque. Ioannes Rodericus Sala Menesius equo interfecto cecidit, & ab hostib. circũuentus, parum abfuit, quin occideretur. Duo tamẽ viri fortissimi, quorũ vnus fuit Ioannes Homo, qui iam ex India reuersus in Portugaliam fuerat, alter Iacobus Fernandus Faria, cum è media cęde, hostibus partim cæsis, partim dispulsis, eripuerunt. Is equum Ducis, qui illius equum transfixerat, tunc Fariæ manu perempti, nactus, periculum euasit. At Menesius cùm animo Zeiami perfidiam & fraudes reputaret, & munitiones atque præsidia ciuitatis animaduerteret, intelligeretque fieri non posse, vt cum ea classe oppidum tantis præsidijs munitum expugnaret, minime terendum in obsidione tempus existimauit. Anchoris igitur solutis vela fieri iubet. Verùm cùm ęstus essent propter lunę decrescentis rationem languidiores, ita, vt flumen naues alueo sustinere non posset, & nautæ etiam trepidè oras soluerent, & anchoras vellerent, factum est, vt aliquot nauigia vadis allisa mergerentur, & hostes vnam nauem longam in sicco destitutam circunsisterent, & triginta remiges occiderent: qui tamen antequam caderent, duodeuiginti ex hostibus interemerũt, nauis autem fuit ab hostibus incensa. Menesius verò educta in altum classe, in fretum Gaditanum cursum tenuit. Quod non humano consilio, sed diuino motu & instinctu

Lusitani cedunt, ordinibus seruatis.

Cæsorum numerus.

Ioãnis Roderici periculum.

Soluta Azamora obsidio.

stinctu factum fuisse, postea à multis sapientissimè iudicatum fuit. Quin etiam Zeiami fraus, & Regis Emmanuelis in illa classe comparanda celeritas, & Azamoræ alieno tempore, & paruis copijs oppugnandæ parùm sapiens cogitatio, non absque cælestis numinis prouidentia, quæ Emmanuelis reb. fauebat, suscepta fuisse videbatur. Si enim illa omnia sic nō euenissent, maxima à nostris clades accepta cū maximo dedecore fuisset, antè quàm quisquam auxilium rebus in vltimum discrimen adductis afferre posset. Menesius ex Azamoræ finibus egressus, in freto Gaditano naues aliquot hostiles cepit, & Ioannem Rodericum Salā Menesium regis Emmanuelis iussu, in oppido, quod Alcassarem appellant, quod Lusitano etiam præsidio tenebatur, Ducem & Præfectum constituit. Dum autem hæc gerebat, rumore dissipatum fuit, Fessensem Regem, vt Arzilam obsideret, cum maximis copijs aduētare. Fuerat autem exercitus illius tanta dissimulatione coactus, vt nemo id futurum conijcere posset, antè, quàm acies explicatas, & maximis munitionibus & bellicis instrumētis armatas aspiceret. Habebat autem sub signis equitum 20. millia, peditū verò millia centū atque viginti. Arzilæ præerat Vascus Coutignus Dynasta Borbensis. Cum verò Fessensis rex mœnibus appropinquaret, Coutignus aliquot Mauros ex insidijs capiendos curauit, vt ex illis intelligeret, an ipse Rex adesset. Quo facto comperit & Regis ipsius animum, & exercitus magnitudinem, & reliqua omnia, de quibus se fieri certiorem conueniebat. Itaque literas confestim ad Odoardum Menesium, qui Tingitanæ ciuitatis præfectus erat, & ad Ioānem Menesium, qui oras illas cum classe peragrabat, dedit, quibus significauit, quantum periculum immineret. xix. die mensis Octob. Anno à Christo nato. M. D. VIII. Rex Fessensis exercitum ad vrbem admouit. Sequenti die tormentis muros quatere, propugnatores densis sagittis obruere, testudines, & scalas admouere, muros excindere parat. Erant tunc in oppidi præsidio 400. tantùm viri.

Bellū Arzilense.

Fessensis exercitus.

Arzilæ obsidio.

Oppugnatio.

Lusitanorū præsidium.

viri, qui hostium impetum fortissimè, vt poterant, repellebant. Fuit oppugnatio ea die ad noctem continuata. Sequenti die nostri oppidum circunsessum, stationes munitas, aggeres excitatos, tormenta disposita, acies instructas aspiciunt. Ad hæc, ne nauibus in vrbem aditus esse posset, hostis stationes crebras in littore muniuit, & vineas excitauit, & dolia, quæ tormentis opponeret, tellure & arena compleuit, tormentaque ordine collocauit, quibus nostros, si auxilium afferre vellent, propelleret. Multi præterea scorpionibus, & balistis, & fistulis ferreis, vt stantes in muro configerent, collimabant: & cùm primùm aliquod caput aut quoduis aliud membrum eminebat, in id tela conijciebant, ita vt nemo auderet in muro consistere. Ad hæc, testudinibus admotis muros suffodere incipiũt, tanta celeritate, vt cùm fessis integri succederent, & opus nõ esset momento temporis intermissum, eadem die magna pars ipsius muri corrueret. Per eam partem hostes irruerunt. At Coutignus cum equitibus quinquaginta in eos inuectus, eorum impetum sustinebat. Sed cùm sagitta brachium illius transfixum fuisset, in arcem se contulit, Georgiumque Barretum generum suum interim reliquit, qui hostes, quandiu ipse curaretur, insita virtute reprimeret. Sed cùm ij, qui cum hostibus præliabantur, eorum multitudine obruerentur, & Ducem abscessisse cognoscerent, in arcem confugiunt. Erat valdè miserabilis mulierum plangor & eiulatus, & militum trepidatio, & eorum omnium perturbatio, cùm nemini in tanta & tam repentina calamitate consilium & ratio aut consistendi, aut fugiendi, aut fortiter & animosè moriendi consisteret. Hostes omnes, in quos impetum ferebant, crudelissimè necabãt, & pueros infantes ad saxa atque rupes allidebant, multaque facinora summæ cuiusdam immanitatis in senes, & pueros, & virgines sine vllo vel ætatis, vel sexus discrimine faciebant. Cum omnes vndique in arcem concurrerent, & alij alios in introitu præpedirent, clamores in cœlum editi, & que-

Arzila capitur.

Lusitanorum fuga.

Hostium in deni. Hostimmanitas.

rimo-

rimoniæ eorum, qui ingredi nequibant, & mulierum vociferationes, quæ paruos filios complexæ, non sibi, sed liberis misericordiam cum multis lachrymis implorabant, eos, qui arce tenebantur, exanimabant. Cupiebant enim miseris opitulari, sed nullo modo poterant. Tandem cùm hostes magna vi fugientes insequerentur, & arcem ingredi contenderent, maximo cum labore fores occlusæ sunt, & multi in hostium potestate reiecti: à quibus crudelem in modum interfecti fuerunt. Tunc hostes ad prædam conuersi, vrbem diripiunt. Huius cladis nuncius fuit Menesio confestim allatus, qui iam Arzilam properabat, & naues alias & Duces asciuerat. Vbi verò ad portum peruenit, ingredi statim voluit: sed fuit salo & tempestate prohibitus. Est enim portus ille, maximè cum ventus increbrescit, valdè propter breuia periculosus & infestus. Hærebat præterea, cùm nesciret, an arx esset iam ab hostibus capta. Si enim in hostium potestate fuisset, intelligebat, inconsideratissimæ temeritatis esse, in terram ingredi, vt parua illa manu cōstipatus, cum maxima hostium multitudine sine vllo fructu dimicaret. Tribus ita diebus in anchoris constitit, cùm in tali casu, quid optimum factu esset, explicare non posset. Duos deinde homines è suis familiaribus, quibus plurimum confidebat, in scapha egregiè instructa, quæ remis plurimùm valebat, per fluctus illos immisit, qui ad arcem, ea nāque mari imminebat, accederent. Illi non modò per fluctus atque salum maximo cum vitæ discrimine, verùm per medias flammas, & densas pilas, in eos vndiq; ex propinquis stationibus emissas, inuehuntur, & arci inuitissimis hostibus appropinquāt. Id vbi qui erāt in arce, conspexerunt, è fenestra vexilla regia cum regijs insignibus ostenderunt, & voce maxima Portugaliæ nomine sæpè repetito conclamārunt. Mulieres paruos filios, quos vlnis gestabant, in eorum aspectu proponebant, vt eos, qui foris erant, ad misericordiam in extremo rerum discrimine tribuendā vehementius incitarent. Coutignus præterea cū literis cera circūlitis homines

Io. Menesij subsidium Arzilæ serò missum

Rara duorum Menesij familiarium virtus.

mines notãdi peritissimos ad Menesium misit, ex quibus posset intelligere, quanto in periculo versaretur. Illum præterea admonebat, quo ordine rectius posset in arcem præsidia & commeatum, cuius penuria valdè laborabant, inferre. Menesius in humiliores naues, quæ in vadoso portu tutius consistere possent, milites imponit, & per præconem omnibus, qui erant criminibus alligati, propter quæ secundum leges erant vel morte, vel exilio multandi, veniam & impunitatem, si postridiè in littus egressi rem strenuè gererent, pollicetur. Primo deinde, qui in terra vestigiũ posuisset, quingentos numos aureos in virtutis & audaciç præmium proponit. His ita constitutis, postridiè æstu sequutus, naues remis agi & incitari præcepit. Coutignus, qui ex arce hæc conspiciebat, vt erat inter eũ & Menesium constitutum, equites triginta equis insidentes, & reliquos præterea equites, quorum virtuti multũ fidebat, pedibus ex arce per posticum egredi iussit, vt nostris in egressu opem afferrent. Id erat signum, quo Menesius admonitus, copias erat in terrã expositurus. Itaq; primùm tormẽtis omnibus ignem admouere, & pilas in hostes emittere præcepit: quo facto hostes ingenti fremitu & strepitu, & multorum exitio vehementer exterriti, littus deserunt. At ex nostris quantum quisque potest enititur, vt primus in terram desiliat. Aliũ enim auri prçmium, alium impunitas proposita, multò plures expectatum decus ad periculũ adeundum inuitabat. Primus tamẽ qui in terram egressus est, Tristanus Menesius fuit, qui scapha Ioannis Roderici Salæ Menesij vehebatur: quã Ioannes Rodericus, & Henricus Menesius secuti sunt. Post illos Ioannes Homo scapha similiter inuectus, in terram descendit. Ex primarijs autem Ducibus, qui primus terram attigit, fuit Ioannes Mascharegnas, equitum leuis armaturæ Magister. Hic cũ iam littus esset a Christianis occupatum, hostes accurrunt, & in prælium ruunt, quod magna vtrinque contentione cõmissum fuit. Multi ceciderũt, plures tamẽ vulnerati sunt, donec tãdem cessere. Nostri stationem,

Prælium terrestre.

quæ

quæ proxima erat, oppugnarunt. Qui ex arce fuerant egressi, strenuã operam in eo prælio nauarũt. Sex tormenta, quæ erant in statione collocata, in arcẽ importata sunt, & ducenti milites cum tormentario puluere, & telorum & armorum vi, & cõmeatu, bellicisq; munitionib. immissi. Hos Ioannes Mascaregnas agebat. Hoc subsidio animi eorum, qui obsidione premebantur, mirificè cõfirmati sunt ad obsidionem tolerãdam. Erant enim, cùm casus ille pręter expectatione accidisset, ab omnib. rebus imparati, quę sunt ad obsidionem ferendam necessariæ. Et homines erant fame, siti, labore, peruigilio confecti, multique vulneribus impediti, vsque adeo, vt vix esset quisquam, qui telum vibrare posset. Dynasta Tentugalẽsis in ipso littore fuit ictu glãdis plumbeæ grauiter admodum sauciatus, ita, vt cogeretur Tingim, vndè conscenderat, reuerti. In prælio cecidit Emmanuel Gourignus, & Ioannes Pimenta, & alij præterea viri fortes, quorũ eo die virtus spectata valdè fuerat. Menesius Regem Emmanuelẽ per literas admonuerat, vt subsidia summa celeritate compararet. In Bęticam pręterea nuncios miserat, per quos auxilium postulárat. Petrus autem Nauarrus, qui tũc magnum in rebus bellicis nomen obtinebat, classem Regis Fernandi, cuius ipse præfectus erat, ad Calpem in Guebaltarifensi portu collocárat. Ab eo etiam Menesius opem obnixè contenderat. Omnes certatim ad auxilium afferendum se comparabant. Arx interim summis viribus oppugnabatur, neq; dabatur aliquod obsessis laxamentum. Qui primus e Bætica tulit auxilium, fuit nobilis quidam vir, cuius nomen scriptũ minimè reperio, qui tunc in Xarisio ius nomine Regis administrabat. Is nauem militibus & armis, & cõmeatu omnibusq; rebus ad bellum necessariis, incredibili celeritate comparatam adduxit. Et cùm hostes excitatis aggeribus ita muniti essent, vt ex tormẽtis, quæ erãt in arce constituta, nullum detrimentum acciperent, is oram maritimã prætereuectus, in eo loco consistebat, vnde castra hostium imminuta conspiceret. Inde tormentis

Subsidiũ Arci immissum.

Tẽtugalẽsis vulneratus.

Menesij ad diuersos literæ.

Subsidiũ è Betica missum.

Stratagema.

mentis quamplurimos necabat, magnumq; tumultũ in regijs castris faciebat, & cum illi tormenta in eum conuertebant, tanta se inde celeritate proripiebat, vt omnes hostium conatus, qui nauem illius deprimere cupiebant, inanes redderet. In illos rursus securos incitabatur, tantumq; damnum his artib. hostibus inuexit, vt cogeretur Rex castra mutare. Petrus autem Nauarrus, vt erat vir in rebus gerendis acer, auxilium afferre minimè distulit. Ducebat autem sub signis ter mille et quingentos milites. De belli autẽ gerendi ratione cum Menesio deliberat. Vtriq; visum est, Regis Fessensis castra quam primùm adoriri: quod in sequentem diem distulêre. Rex vbi conspexit auxiliũ obsessis aduenisse, non de obsidione diutius cogitandum existimauit. Itaque oppidum incẽdere iussit. Erat in illius castris vir quidam valdè nobilis, quam Menesius pugnando ceperat, & captiuum humanitate singulari tractauerat: qui postquam redemptus fuit, multa de Menesij virtute & benignitate commemorare solebat. Is à Menesio per nuncium postulauit, vt sibi faceret illum salutandi potestatem. Ea impetrata, ad Menesium viginti equitibus stipatus rectà contendit. Ibi cùm multis sermo vltrò citroque habitus amanter esset, tandẽ Maurus inquit: Magnũ profectò cumulum tuis summis laudibus addidisti, cũ tali tempore huic vrbi contra regem potentissimum auxilium attulisti. Maximo præterea beneficio Arzilam tibi deuinxisti. nisi enim tu adfuisses, arx profectò à nostris iam præsidijs teneretur. Sed tam præclarum facinus nullo modo, nisi à præclara illa virtute, quæ in te semper eluxit, confici potuisset. Ad hæc Menesius. Quod aliquid lucis huic vrbi in reb. aduersis attulerim, pertenuis mea laus rẽ benè cõsiderantib. esse videbitur. Hoc.n. non tam mihi, quã regi præstantissimo, è cuius disciplina homines multò me meliores prodire solent, adscribendũ arbitror. Vester rex est, qui gloriari meritò debet, quòd vrbem Regis Emmanuelis non solũ aggressus sit (quod ipsum erat in laude non mediocri ponendũ) sed eam armis occupârit.

Subsidium Petri Nauarri.

Oppidum incensum.

Menesij cũ quodam Mauro colloquium.

Itaque

Itaq; quòd muros disturbârit, quòd vrbẽ ceperit, quòd arcem oppugnet, id laude sempiterna dignum censeo: quòd verò faces in ædes priuatas iniecerit, & ædificia intra muros inflammare instituerit, id neq; regiũ, neque decorum existimo. Bellum adhuc integrum est. Si victoriam sibi proponit, cur tam malè rebus suis consulit, vt vrbem, qua se breui potiturum confidit, flammis absumat? Si victoriã desperat, cur doloris sui pœnas à tectis expetit? Nam ideò tantum exercitum comparauit, vt bellum parietibus atque tignis inferret? Nõ, inquit Maurus, regis nostri humilis atq; demissus animus est, sed excelsus atq; planè regius. Nec vt domos euerteret, sed vt bellum contra Regem virtutis gloria præcellentem gereret, exercitum coegit. Si non fuerit assequutus, quod optabat, nemo poterit illum meritò vituperare. Principis enim officium, qui ad regiã laudem aspirat, est, magna & ardua moliri. Victoria verò non in hominum virtute, sed in Dei consilio & moderatione consistit. Quod verò ad ignem attinet, confirmare tibi planè possum, eum imprudente Rege coniectum fuisse. Itaq; cũ primum illũ conuenero, & ei rem aperuero, dabit operam, vt ignis confestim extinguatur. Maurus continuò discessit: & iussu regis incendiũ fuit maxima hostium industria restinctum. Multi suspicati sunt, in eo Mauri comitatu ipsum Regem fuisse. Menesium namq; videre maximo opere cupiebat. Nomen namq; illius apud Saracenos ipsos erat cũ admiratione celebratum. Rex tamen cum cerneret arcẽ iam firmo satis præsidio munitã expugnari difficillimè posse, & auxilia vndique illius tuendæ gratia conuenire, & classem è Lusitania intra paucos dies adfuturam, & arcem, propter Hispaniæ vicinitatem, eius conditionis esse, vt si primo impetu minimè caperetur, esset valdè periculosum multis diebus in illius obsidione commorari: noluit diutius in eo certamine tẽpus absq; vllo fructu cõsumere. Nocte igitur illa obsidionem soluit, & Alcassarẽ Quibirium versus iter instituit. Sequenti die Menesius signis explicatis cum omni-

Arcis Arzilensis obsidio soluta & quare.

mnibus copijs vrbē ingressus est: cui Coutignus & illius vxor, & omnes ciues, qui erāt in arce, illi obuiam cum ingenti lætitia prodiêre, atq; tanquā parenti, qui omnibus vitam dederat, gratias egêre. Emmanuel interim cum primum nuncium de aduentu Regis Fessensis accepit, erat Eboræ. Quo audito, nullam moram interponendam existimauit, quin ipse per se oppido subueniret. Itaq; literas eadē die ad omnes Portugaliæ vrbes, & ad viros Principes, & vniuersam deniq; nobilitatem dedit, & omnes literis euocauit, & quæ potuit subsidia, continuò in Algarbiense regnum misit, vt inde quamprimū possent, in Africā transmitterent. Post quatuor aūt dies, ex literis alijs Menesij intellexit, ciuitatem esse captam, et arcem obsessam, & in summas angustias adductam. Hoc cū accepisset, equum sibi pernicitate mira præditum insterni præcepit, tantaq; celeritate iter in Algarbium suscepit, vt septem tantum aut octo ad summum comitibus circunseptus, in viam ingrederetur. Dies verò atq; noctes iter ita continuabat, vt vix vllum tempus reficiendi corporis gratia sibi sumendum existimaret. Cernebat enim, momento temporis maximas in alterutrā partē inclinationes fieri, & ideo periculosum nimis esse in rebus bellicis, occasionem vllam rei benè gerendæ prætermittere. Elapsam namq; temporis opportunitatem reuocari non posse. Timidi & ignaui hominis esse, præteritam facultatem frustra lamentari: fortis autem & industrij, nihil, quo res in tempore fieri commodè posset, elabi permittere. Præterea summum esse Regis flagitium, in rebus afflictis suos ope sua præsenti destituere, eos præsertim, qui Regis ipsius gratia erant in extremum discrimen salutis inducti. His cogitationibus stimulatus, tantam in via celeritatem suscepit, vt in montibus, qui Algarbium à reliqua Lusitania distinguunt, equus, in quo insidebat, ex nimio labore concideret, & repente moreretur. Ibi verò fuit illi nuncius allatus de auxilijs, quæ Arzilam conuenerant, & de præsidijs atque munitionibus, quæ in arcem hostibus frustra

RES EVROPEAE.

Emmanuelis in reb⁹ gerendis summa celeritas.

pugnan-

pugnantibus inductæ fuerant. Ipse tamen nihil de alacritate suscepta remisit. Verebatur enim, ne cuniculis crebris, qui in arcem, vt audierat, agebantur, arx ipsa corrueret, nisi fuisset maturè subuentum. Peruenit tādem Balsam, si ea est ciuitas, quæ hodie ab incolis Tauira nominatur. Hoc autem Regis studium rei gerendæ flagrantissimum, & hæc incredibilis alacritas & diligentia tanto studio Portugalenses inflammauit, vt vndique certatim equites & pedites concurrerent. Sic factum est, postquam Balsam peruenit, vt intra dies quinque, supra viginti millia militū in eam ciuitatem confluerent. Importata præterea sunt Olysippone tormenta, & commeatus, & munitiones, & naues quamplurimæ, vt ille iusserat, adductæ, quæ vt celerrimè rebus omnibus instruerentur, summa vigilantia contendebat. Cùm autem conscendere vellet, literę sunt allatæ, quibus continebatur, obsidionem esse solutam, & regem desperatione fractum, exercitum dimisisse. Ipse nihilominus transmittere statuebat. Sed consilio eorum, qui nomine prudentiæ insignes esse videbantur, fuit ab ea sententia deductus. Si obsidionem, inquiūt, soluere vis, ea iā soluta est: si Africam subijcere paras, nondum hic eas copias habes, quibus id aggredi possis. Non decet tantum Regem id suscipere, quod vel minimè necessarium est, vel exequi cum dignitate non possit. Transmissio in Africam tunc laudabilis erit & prędicanda, cum id, cuius causa transieris, efficere cum gloria magna poteris. Aliter enim non decus, sed ignominiam tibi comparabis. Nunc verò hoc tuorum decus, quo rex Africæ potentissimus illis cessit, est ad tuum nomen atque decus merito referendum. Quanta namque opinio excitanda iure de tua virtutę sit, ex eo conijci potest, quòd per tuos rex Fessensis pulsus cū ignominia est, & obsessi magna cum tua gloria liberati. Hoc igitur nomen tibi opera tuorum partum deformabis, si aliquid, in quo hominum opinioni non respondeas, gesseris. Hoc autem à te non expectari debet, si in Africam signa intuleris, vt cum Mauris signis col-

Balsa fortè Tauira.

Noum Africani belli apparatus.

Belli Africani ad Emmanuelem oratio dissuasoria.

collatis vno aut altero prælio cõfligas, sed vt vniuersã Mauritaniã sub ditionẽ & imperiũ subiũgas. Si igitur hominũ expectationi minimè satisfeceris, gloriam tuã nonnulla labe dedecoris inquinabis. At nũc eas copias nõ habes, quibus tantũ facinus aggrediare, postquam redieris, & opes omnes, quæ ad eã rem gerendã necessariæ fuerint, parauevis, tum demũ licebit tibi in Africã cum dignitate transire. Aliter enim consiliũ temerarium existimabitur, & offensio, si aliquid secus, quàm oportet, acciderit, haud mediocrẽ nomini tuo maculam dedecoris inuret. Eiusmodi cõsilijs hominũ non valdè laudis militaris studio flagrantium, ab ea mente destitit, in qua si tunc perstitisset, maximũ sibi decus comparâsset. Erat enim tũc mirifica facultas oblata. Nam in Mauris neq; fidei religio, nec in Reges vlla pietas, nec pudor vllus vigebat, qui eos valdè à dedecore & flagitio deterreret. Armis aũt pars eorũ maxima carebat. Erant præterea reguli permulti acerbo inter se odio dissidentes. Qui plus armis poterant, humiliores iniurijs quãplurimis opprimebãt: iniuria vexati, insidias in potentiores cõparabant. Ad hæc accedebat, quod gens nouitatis appetens, quãprimùm occasionem sibi dari incõstantiæ suæ atq; perfidiæ demonstrandæ conspiceret, nõ erat dubium, quin eã confestim arriperet, minimoque pretio corrupta, facillimè Principes & patriam proderet: Regio verò ad alendum exercitũ, omnẽ cõmeatum abundè suppeditaret. Est enim valdè fertilis, & homines pecuniæ cupidi, libenter vndiquè cũ annona & vario ciborum genere conuenirent, quamuis regionẽ vastari & exuri cernerẽt. Si verò clementer & moderatè nostros vti victoria conspexissent, dubiũ certè nõ erat, quin illa benignitatis species eos facillimè ad studium Emmanuelis alliceret. Itaque omnia, quod ad hostes attinet, erant in eo statu, quem Emmanuel optare debuisset. Contrà verò in Portugalensibus summa fides, insignis in regem caritas, acerrimum bellandi studium, & incredibilis bellicis in rebus audacia. Adde, quod tunc temporis erant tanto animorum ardore at-

Dissuasorũ belli Africanici reprehensio, & regis instituti commendatio.

que

que impetu concitati, vt omnes fermè viri nobiles suis sumptibus vellent pro parte sua operam & industriam in tam præclara contentione consumere. Quod si Regis omnibus carissimi festinatio, qua tanto studio & alacritate in extremam Lusitaniæ partem se contulit, vt suis opem afferret, tanto studio Portugaliam vniuersam concitauit, vt intra paucos dies tot hominum millia ad eum se tanta alacritate conferrēt: quid futurum fuisset, si is tunc in Africam cum eo exercitu traiecisset? Deindè facilis & expedita ex Hispania Bætica in Africam transmissio, dubium nō est, quin maximam ex ea regione multitudinem ad auxilium ferendum concitaret. Cùm verò in bello administrando omnia rerum opportunitas & occasio gubernet, nullaque præstantior occasio dari possit ea, quæ militum ardore & hostium metu continetur, iudicari meritò potest, omnia tunc Emmanueli feliciter euentura fuisse, si tanto suorum ardore contra hostes infelici euentu perterritos vti voluisset. Postremò, quod caput est, optimi Regis pietas atq; religio, quæ illum stimulabāt, vt longinqua etiam bella religiōis gratia susciperet, effecisset, vt omnia illi ex animi sententia succederent. Quamuis tamen hæc ita sint, regis animum, qui ad tantam gloriam aspirabat, laudandum: consilium eorum, qui eum à tanto studio dignitatis abstraxerunt, reprehendendū arbitror. Sed vt ad intermissam orationem redeamus, quamuis Rex à sententia sua, qua transmittere statuebat, suorum consilio deductus fuisset, reliqua, quæ gerenda videbantur, summo studio perfecit. Arzilam namque militum præsidia, & maximum commeatum misit, & fabros præterea quamplurimos, qui ædes dirutas, & mœnia collapsa reficerent, & arcem multò fortius munirent. Habebatur enim tūc oppidum illud, propter cāpestris regionis opportunitatē & fertilitatem & propter illius situm, firmissimum oræ illius maritimæ, quæ Lusitanorū præsidijs tenebatur, propugnaculū. Petro autem Nauarro sex millia numorum aureorum dono misit: quod munus

Arzilæ instauratio & nouum præsidium

Emmanuelis in Petrum Nauarrum et alias liberalitas.

munus ille accipere nullo modo voluit. Se nã dixit regis Fernandi causa, cuius stipendijs alebatur, gessisse, q̃ gesserat, ab illoq; tantum laboris & industriæ suæ sibi præmium polliceri, cuius erat alumnus. Idem fecit prætor Xarisiensis. Ambo tamẽ postea multis ab Emmanuele beneficijs affecti fuerunt. At Menesius, postquã naues cum præsidijs & munitionib. Arzilã peruenêre, in Lusitaniã reuersus, fuit ab Emman. cum laudibus suæ virtuti debitis honorificè & amanter exceptus. Hoc eodem anno cùm esset inter Emmanuelem & Ioannam, Fernandi & Isabelæ filiam, orta disceptatio de regionum limite, qui fuerat à Ioanne rege Portugal. & Castellæ Regibus designatus, intra quas cuilibet ex regibus liceret, absque alterius iniuria, Saracenos expellere, & regiones etiam incognitas occupare, fuit ea contentio summa æquitate partis vtriusque decisa: & Emmanuel maxima Mauritaniæ parte cessit, quæ videbatur ad illius terminos pertinere, & Regibus Castellæ armis occupandam permisit. Ioanna vicissim de iure, quod existimabat in Aethiopia retinere, decessit, cùm eam regionem Portugalię regibus assignatam esse cognouisset. Sub eiusdem anni finem misit Emman. in Aethiopiam ad Congui regnum multos viros religionis & sanctimoniæ fama præstantes, qui Christi disciplinam multò diligentius gentibus illis traderet, & regiones illas clariore lumine perfunderent. Et hæc quidem sunt, quæ in Africa & Lusitania hoc eodem tempore gesta sunt. Quæ Tristanus Cugna, cum in Indiam nauigaret, in cursu gesserit, quas vrbes aut expugnârit, aut armis adortus fuerit, & quomodo tandem ad Zacotoram naues appulerit, & arcem à Caxemensi Rege ædificatam ceperit, & in eã Norognam præfectũ reliquerit, deindè in Indiam cursum tenuerit, & quomodo in Lusitaniam redierit, exposuimus. Quid autẽ post illius ab Alfonso Albuquercio digressum, Alfonsus ipse designârit, & quas res gesserit, explicare nondũ licuit. Is igitur fuit a Tristano Cugna relictus, vt cum ea classe, cuius præfectus erat, illud mare, quod ad Arabiam

Disceptatio de finibus regnãdis inter Lusitanũ & Hispanũ Reges.

Religiosi in Congui regnum missi.

RES INDICAE.

De reb. gestis Alfonsi Albuquercij.

bíam

biam felicẽ pertinet, peragraret, & naues hostiles omnibus quibuscũq; posset incõmodis afficeret. Sed cùm esset animo maximo, se indignum putauit, instar piratæ prædas spectare, & non multò maiora & altiora moliri. Itaque Armuziense regnum oppugnare constituit. Armuzium autem est insula intra ostiũ sinus Persici, non ita lato mari à Carmania disiũcta. Nomẽ autem duxisse videtur ab Armuza, antiqua Carmaniæ ciuitate, cuius hodie nomen obliteratum cum memoria antiqui splendoris euanuit. Et fortasse hæc insula fuit Armuzæ antiquæ Colonia, & idcircò indè nomẽ obtinuit. Ambitus illius decẽ & sex passuũ millib⁹ continetur. Est autem ostio sinus propinqua, à Carmania verò 12. millibus passuũ distat: ab Arabia aũt ea parte, qua Carmaniam respicit, 40. millibus. Insula est nimis arida & sterilis, & solum adcò macrum, vt nihil omninò, quod ad vsum vitę valeat, vel natura, vel hominum cultu proferat. Perẽnib. aquis omninò caret. tres tantum putei in insula procul a ciuitate sunt. homines cisternis vtũtur. & cũ reliqua omnia ex vicinis insulis, ex Carmania & Arabia ad victũ idonea importentur, aqua etiam ex iisdẽ locis in eam afferri solet. In ea modicus collis assurgit, qui sulphuris magnã vim in vno latere, in altero aũt salis multitudinẽ in lapides densatam gremio cõtinet. Duos portus habet tutissimos: vnus ad occidentem solem, alter ad orientẽ pertinet. Hi duo portus lingula, quæ in mare lõgius excurrit, diuiduntur. Horũ portuũ commoditatem secuti mercatores ex India, Perside, & Arabia, & è quãplurimis aliis regionibus, eam insulã frequentare cœperũt. Ea tandẽ frequentia & celebritate factũ est, vt ciuitas ædificaretur in planicie sita, quæ progressu temporis ad summã amplitudinem peruenit. Viæ sunt latæ & directæ, edes magnificæ, & cœnaculis sublatæ, & tectoriis pulcherrimè factis exculta. Regia est non modò ad habitandũ amplissima, verũ ad vim hostium propulsandam munitissima. Solis ardores sunt vehementissimi: in quib. propulsandis omnis lautorũ industria multiplici modo &

Armuzij insulæ descriptio.

Collis salis abundans & sulphure.

Armuziensis ciuitas.

do & ratione cōsumitur. Incolæ sunt maxima ex parte Arabes atq; Persæ, Mahumetisq; superstitione conflictati. Ardent libidine, amoribus indulgēt, obtrectatione laborāt: mulieres ne ab alienis viris conspici queant, faciem velare compelluntur. Homines vt plurimum specie liberali præditi sunt. Musicē summo studio colunt, vestibus elegantissimis excoluntur. Arma frequenter exercent, literis libenter incumbunt, historijs mirificè delectantur. Homines doctrina præstantes in summo honore habent: illisque assiduè operam dant, & illorum disciplinis erudiri summum decus existimant. Respub. est cōmodis legibus astricta. Omnia, quæ væniunt, pondere væneunt. Summū flagitiū est apud illos, fallacibus vti ponderibus. Eum enim, qui per libram atq; lancem fallit, omnem generis humani societatem euertere cēsent, & vt ciuilis iuris hostem teterrimum execrantur. Insula verò cùm nihil omninò proferat, quo vel homines ali, vel ornari possint, tantis tamen fructibus & frugibus, & cibis, atque delicijs affluit, vt vix vlla regio sit magis omnibus rebus, quæ ad victū & elegantiam vitæ pertinent, abundans. Nullæ namque sunt vitæ deliciæ vel in Arabia, vel in Perside, vel in India, vel in quacunque alia regione, è qua naues in insulæ portus inuehantur, quæ non omnes terræ opes in eam inferant. Ita fit, vt cum nihil ex se ipsa gignat, multis tamen regionibus opimis rerum omnium abundantia præferatur. Reges è portorijs ingentes sibi opes pepererunt, imperiū deindè latè propagārunt, ita vt multis insulis, & vrbibus etiam nō paucis in Carmania & Arabia sitis imperarent. Exercitus satis magni illorum sumptibus alebantur. Sed tandem cum eorum ministri ad summas opes peruenirent, & tyrannidem vehementer affectarent, & ipsi Reges otio atque luxu diffluerent, factum est, vt regium tantum nomē penes Reges esset: ministri porrò regni opibus ad suum scelus atque flagitium abuterentur. Hic erat regni illius status eo tempore, quo Albuquercius illud sub Emmanuelis imperium subiungere cogitauit.

Literarū studium.

Iusticia.

Rerū abundantia.

Armuziēsis regni potentia.

girauit. Itaq; xx. die Aug. anno à Christo nato M. D. VII. è Zacotora profectus in Arabiæ promontorium quod Rozalgatem appellant(ant qui regionum explicatores, Corodamum nominabant) aduectus est. Duces, quos secum ducebat, erant sex homines in rebus bellicis spectati & cogniti, quorum hęc nomina fuere, Franciscus Tauora, Emmanuel Tellius, Alfonsus Lupius Costa, Nonius Vascius Albicastrensis, Antonius Campensis, Ioannes Nonius. Exercitus erat quadringentorum septuaginta militum. Cum hac tam exigua classe ad regnum illud opulentissimum expugnãdum signa in eas oras inferre constituit. Arabiæ igitur oras prætervectus cùm ad primum oppidum, quod ad Armuzij regnum pertinebat(Calaiates appellatur, est autem id intra sinus introitum) naues appelleret, pacem incolis obtulit, ea conditione, vt classi commeatum præberent. Inde in oppidum aliud aduectus, quod appellant Curiatem, cùm milites cibum sumere vellent, se delusos aspiciunt. Nam in vasa, in quæ Calaiatenses commeatum intulisse simulauerant, sordes ingesserant, & in summo varia ciborum genera collocârãt, vt nostris illa vana specie commeatus illuderent: cuius quidem fraudis postea debitas pœnas exoluerunt. At Curiatenses non dolis, sed armis cum nostris agere maluerunt. Erat enim ibi quidam Regis Armuziensis præfectus, vir impiger, qui portum fossa & vallo munierat, & ea præsidia collocarat, quibus se confidebat multò maiores copias facillimè repulsurum. Ea confidentia cum Albuquercius ei pacem obtulisset, illã repudiauit. Albuquercius igitur re prius cum ducibus alijs communicata, & copijs eo ordine, qui conuenire videbatur, instructis, in terram egressus est. Hostes, qui nostrũ littoris aditu ꝓhibere nitebãtur, erãt ad tria millia. Fuit atrox ꝓlium cõmissum: nostri tamẽ hostes pellũt, & vallũ deindè expugnant, & in oppidũ tandẽ irrumpunt, idq; iam præsidio nudatũ, impunè diripiunt, & subiectis ignibus inflãmant. Naues præterea tam quæ in anchoris erant, quàm q in littus subductæ fuerant, incendunt.

Bellũ Armuzinum. *Corodamũ Arabiæ prom.n. Rozalgates.* *Albuquercij duces militares.* *Calaiates oppidum.* *Curiates oppidum.* *Calaiatensium dolus* *Prælium cum Curiatensibus.* *Lusitanorum victoria.*

incendunt. Indè in aliud oppidum eiusdem regni multò maius & opulentius inuecti sunt. Id Mascate nominatur. Abest autem à Curiate 40. passuum millia. Est autem in planicie situm, & duob. montibus, qui illud vtrinque muniunt, inclusum. Montes in littus oppidi procurrentes, portus aditum peranguſtum efficiunt. Incolæ fossam latam à monte in montem perduxerāt. & aggeribus & duplici vallo munierant. Valli atq; fossæ aditus, quos ad vsus ciuium maritimos in ea statione fecerant, erant duo, iique nimis angusti. Albuquercius tamen in portum ingressus cum oppidi præfecto paciscitur, vt exercitui cōmeatum nomine tributi subministret. Parabatur autem cōmeatus, cùm subitò dux Regis Armuziensis cū præsidio aduenit, præfectūque, quod cōmeatum promiserat, malè accepit, totaque se ciuitas ad resistendum cōparauit. Erant in armis ad 4. millia virorum. Albuquercius, vbi quod hostibus consilium esset, animaduertit, vrbem per totā noctem tormentis acerrimè verberare, & mœnia cōcutere præcepit, vt nō solùm mœnium ruinas ederet, verùm & hostes formidine perterritos peruigilio fatigaret. Die sequenti aciem triplicem instruxit, vnam Frācisco Tauoræ attribuit, cui præcepit, vt cū Alfonso Costa valli partem extremam, quæ ad vnum ex montibus pertinebat, oppugnaret. Similiter vt in aliam partem munitionis eiusdem ad alterum montem spectantem Ioannes Nonius & Antoni⁹ Cāpensis cū acie secūda irrumperēt, imperauit. Ipse Tellium sibi sociū asciuit, vt cū acie tertia munitionē mediā aggrederetur. Primus Tauora cum socijs in terram egressus, ad partem sibi assignatam contendit: & quamuis pilæ & sagittæ innumerabiles in nostros acciderent, illi tamen hostes repulerunt. & faces in vallum coniecerunt, quibus excitato protinus incendio, hostes eam partem deserere coacti sunt. Albuquercius iam vallum medium nimis acriter oppugnabat: hostes vi summa resistebant. Neq; segnius qui alteram valli partem fecerant aggressi, rem gerebant. Nostri tandē vallum trānsgressi, hostes fundunt,

Mascate oppidum.

Pactio cū Mascatēsibus rupta.

Mascatis oppugnatio.

dunt, & fugientes insequuntur: oppidum capiunt, diripiunt, & incendunt. Octo tamen è nostris in prælio ceciderunt. Inde, aliquot primùm dieb. ad corpora è labore nimio reficienda datis, Albuquercius soluit, & in aliud oppidum regni eiusdem, quod Soar appellabatur, inuectus est. in eo arx erat munita. Illius tamen præfectus, cùm fama de vastitate, quæ fuerat repugnātibus illata, regiones illas peruasisset, se repentè dedidit. Ex eo oppido profectus Albuquercius, in aliud se contulit, Orsazamū nomine, muris & tormentis munitum, in quo dux erat sanè fortis, & multum bellicis in rebus exercitatus: qui tamen nullo modo ciues cōtinere potuit: quin vbi primùm anchoras demitti cernerent, de fuga cogitarent. Igitur ea nocte, quæ post classis aduentum secuta est, cum omnibus bonis, quæ indè asportare potuerunt, præcipiti fuga sese in montes proximos proripuerunt. Postridiè vrbs spoliata, & incensa fuit. Hoc erat vltimum Arabiæ oppidum ad Septentriones spectans, quod Armuzij imperio in illa ora continebatur. Indè autem cursum in ipsam insulam conuertit. Erant in portu naues permultæ Saracenorum, rebus omnibus, si pugnandum esset, instructæ. Albuquercius duces in prætoriam nauem, cui ipse præerat, arcessiuit, vt de belli gerendi ratione cōsultaret. Cùm variæ sententiæ fuissent, tandem id fuit communi consilio decretum, ciuitatem oppugnari minimè posse, antè, quàm naues aut captæ, aut depressæ fuissent. Armuzium nanque communem Saracenorum omnium patriam existimari: proinde fieri non posse, vt si viderent vrbem illam incommodis vexari, id negligerent. Vrbis illius propugnaculum non mœnibus sed classe cōtineri. Itaque classe deuicta, facilius multò fore bellū, quod erat contra Armuzium gerendum. Hoc consilio cōprobato, anchoras iaciunt. Albuquercius per nunciū regi continuò significauit, se nō vt malū aliquod machinaretur, sed vt pacem cum illo faceret, eò naues illas appulisse. Pacē verò non alia ratione cōstitui posse, quā Regis Emman. salutari imperio in

Mascate capta, direpta & incensa.

Soar oppidum deditum.

Orsazamū captum & incensum.

Consultatio de debellando Armuzio.

Albuquercij ad Armuzianum Regem nuntius.

rio in illis oris egregiè confirmato. Eamque virtutem & benignitatem Emmanuelis esse, vt multò præstantius esset ad vitæ securitatem, illius imperio subdi, quã multis gentib. imperare. Imperium namq; sine disciplina salutari, odiosum & inuisum esse, multisq; periculis, & fortunæ procellis obnoxium. At Regis optimi & inuictissimi disciplina & patrocinio vitæ atque salutis firmamentum contineri. Si vellet in regis Emmanuelis fidem & clientelam recipi, fore, vt contra omnes hostium insidias tutus & incolumis permaneret. Secus autem opus esse sibi armis experiri, quod cõsilio obtinere minimè posset. Rex fama rerum, quas Albuquercius in illo cursu gesserat, exterritus, se pacis cupidum simulauit, & simul ad illum vnum è suis domesticis cum literis atque muneribus misit. Is literas cùm accepisset, munera repudiauit. Nulla enim ratione munus se accepturum dixit, antè, quàm pax firmaretur. Rex ad pacem se propensum asserebat. Id tamen de die in diem differebat, vsq; eò, dum classis, quam ille expectabat, in portum introiret. Interim Lusitani quidam, fide illius freti, in vrbe vagabantur. Sed vbi classis cum magna militum multitudine portum subiuit, Rex Lusitanos omnes, qui erant in vrbe, comprehendi continuò præcepit. Naues interim maximas secundum littus collocari, minores autem in altum deduci iussit, eo consilio, vt si Lusitani in naues impetũ darent, rates ex alto in nostras naues inuectæ, eas circumuenirent, vt nullum eis vndiq; vehementer oppugnatis perfugium relinqueretur. Insequenti die cum Albuquercius ordinem cerneret, quo classis hostium erat instructa, percepit eos ad pugnãdum paratos esse. Pugnã verò minimè detrectauit. Itaq; solutis anchoris, in naues in portu collocatas impetũ fecit. Id cõspicatus Cofataru (hoc enim nomẽ erat præfecto, qui ratib. præerat) in altũ euectus, mutata velificatione cursum in nostras, vt eas à tergo circunueniret, inflexit. A nostris acre iam certamen erat cum nauib. quæ vrbis aditum tutabantur, institutũ, & fumi densa nebula vndique

Fraudulẽta pacis simulatio.

Classis hostilis.

Albuquercij pugna nauales.

dique tormentorum flammis excitata, aspectum cunctis ademerat. Coicatarus opportunitate caliginis vtēs, propius accessit. Itaq; non solùm pilis eminus emissis, verùm & sagittis & iaculis res ab hostibus admodum strenuè gerebatur. Tanta autem vtrinque contentione dimicatum est, vt terra dehiscere, & cęlum tenebris obduci videretur. Rex è turri præcelsa certamen animo valdè curis anxio spectabat. Multæ mulieres grauidę horrendo tormentorum strepitu perturbatæ, abortione conflictatæ sunt. Tandem cum multæ naues dissipatæ fuissent, reliquæ se fugæ mandârunt. Nostri igitur illo periculo, quod ex alto impendebat, liberati, multò liberius contra naues, quæ in aditu portus consistebant, depugnabant. Hostes tamen, qui in illis erāt, acerrimè rem gerebant. Nihilominùs tamen nauis, qua Princeps regni Cambaiensis hæres, qui Armuziū proximis illis diebus aduectus fuerat, & ex ea periculum acri animo propulsabat, demersa est. Altera deinde Melichiazij nauis similiter depressa fuit. Reliquæ naues erant iam multis in locis dissipatæ, ita, vt hostes permulti desperatione salutis inducti, in mare desilirent, vt nando cædem effugerent. Albuquercius militibus in scaphas festinanter impositis imperauit, vt omnibus, qui natabant, cædem afferrent. Naues, quæ fugere potuerunt, summa celeritate in fugam conuersæ sunt, vna tamen constitit, cuius nauarchus erat vir singulari animo præditus. Nostri in illam ingressi, neminem reperiunt. Hostes enim se se in sentinam abdiderant. Nostri cum suspicarentur omnes excessisse, paucis in naui relictis, naues reliquas fugientes insequuti sunt. At hi, qui se occultârant, repentè ex infima nauis parte prosiliūt, & multi paucos circunsistūt. Hi suorum opem magnis vocibus implorant, & interim acriter in repentino illo discrimine pugnant. Qui opem inuecti scaphis afferebant, non tam citò subuenire potuerunt, quin nostri prius vulnera permulta ab hostibus acciperent. Hostes ipsi partim concisi, partim metu in mare præcipitati sunt: maxima corū pars in flu-

Pars hostilis classis fugata.

Altera pugna.

Lusitanorum victoria.

Hostium cædes.

in fluctibus intersecta fuit, pauci nando in littus euaserunt. Tanta autem cædes hostium fuit, vt mare sangui ne redundare videretur, & fluctus ipsi in sanguinis colorem reuersi, spectantibus terrorem inijcerent. Hoc certè constat, tantam fuisse hostium trepidationem, postquam rem inclinari conspexêre, vt conuersis arcubus se ipsos sagittis configerent. Itaque maximus numerus hostium interfectorũ fluctibus eiectus in littus fuit, sagittis transfixus, cùm à Lusitanis nulla sagitta mitteretur. Georgius Barretus, qui in nauem illam, vt opem circunuentis afferret, ingressus fuerat, cum cerneret eam propè vrbem consistere, & tormentis aptissimè dispositis instructam esse, eisdem tormentis hostilib. vrbem quatere, & mœnia quantũ fieri posset, disturbari præcepit. Cum iam hostis nullus appareret, in naues hostium sæuitum fuit. Multæ depressæ, multæ flammis exustæ sunt. Quo facto vrbem propius Albuquercius accessit, ita, vt regiæ appropinquaret. Qui in regia consistebant, quamuis essent stupore vehementer oppressi, vt sagittis nostros propellerent, contendebãt. Albuquercius & Menesius, & quidam alij viri nobiles vulnerati sunt. Inde oram illam prætereuectus Albuquercius, quamplurimas alias naues exussit, donec ad quandam stationem peruenit, quæ ad Carmaniam spectabat, in qua centum & octoginta naues, quæ nõdum in mare fuerant deductæ, consistebant, quæ omnes fermè flammis absumptæ sunt. Templum etiã in suburbano magnis sumptibus extructum, & religione Mahumetana consecratũ excitato incendio deflagrauit. Nostri sic studio certaminis efferebantur, vt in vrbem inuadere properarent. Eos tamen Albuquercius continuit. Erant enim pauci admodum, & labore nimio defessi: in ciuitatem verò magnus numerus militum confluxerat. Prælium horis octo continuatũ fuit. E nostris decem desiderati, supra quinquaginta vulnerati sunt, inter quos Gaspar Diazius vexillifer extitit, cui manus dextera vno ictu præcisa fuit. Ex hostib. circiter duo millia hominum cecidêre. Hæc victoria magnam

Classis hostilis depressio & incendiũ.

Cæsorũ & vulneratorũ numerus.

gnum metum hostibus iniecit, sed multò grauiorem turbationem illis afferebat inflammatio nauib. illata. Vita namq; & salus insulæ nauib. continebatur, quibus sublatis, vastitas & interitus imminebat. Rex igitur re prius in consilio deliberata, per duos Saracenos vsu rerum peritos, & authoritate graues, quorum vnus appellabatur Coicbeirami⁹, alter verò Abdala, qui erat Hispanus Granata oriundus, ab Albuquercio pacem petijt, & humiliter atque demisse postulauit, vt errori suo veniam impertiret. Se namq; temeritate adolescentiæ, & hominum perditorum consilio in eam fraudē deductum fuisse. Satis iam pœnarum dedisse, & malis eruditum ita fuisse, vt sperandum esset, semper se in officio futurum. Itaq; libenter imperium Regis Emmanuelis agnoscere, & tributum, quod imperatum esset, pendere velle. Deinde Albuquercium obsecrabat, vt ei loco parentis esset. Se namque ei perpetuò pietatem non minorem, quàm si esset illius filius, præstiturum. Admonebat deinde, vt animaduerteret sapienter, quā rem gereret. Armuzium iam ad ditionem & imperiū Emmanuelis pertinere. Si igitur insulæ vastitatem & inflammationem inferret, bonā partem imperij Portugalensis interiturā. Insulam nameque esse hominū frequentia celebrem, opibus abundantem, & ita Persidis & Arabiæ regionibus imminentem, vt qui eā teneret, facillimè posset imperium dilatare. Insulæ verò firmamentum in nauibus esse constitutum, ita, vt qui naues exureret, interitū sempiternum insulæ illius commodis esset illaturus. Vt enim (dicebant illius legati) arbor excisa radice arescit: ita Armuzium excisis nauibus, q̄bus vt radicibus alitur atque sustinetur, interibit. Si igitur opes tui Regis augeri & amplificari desideras, opus est, vt insulam cōserues, è cuius incolumitate magnus ad eius imperium cumulus accedet. Præterea, quemadmodū maximos imperatores, quorum nomen est immortalitati consecratū, virtute atq; factis egregijs imitaris: ita clementiæ exempla, qua non minorem admirationem gentibus q̄ victorijs attulēre, tibi ad imitan-

Legatio Regis ad Albuquercium de pace.

dum proponas. Hoc enim sibi ad nominis immortalitatem præclarũ existimabant, vt quos virtute diuicerant, misericordia conseruarent. Sic autem cum virtutis magnitudine terrori hostibus essent, humanitatis laude cunctos mortales ad studiũ sui nominis excitabant. Quod ad virtutẽ attinet, tantum facinus edidisti, vt sis cũ omnibus summis Ducibus comparandus. Reliquũ est, vt, quemadmodum in bellis inuictus semper extitisti, ita parta victoria à nemine clementiæ & humanitatis laude vinci patiaris. Quare cùm iam dignas erroris pœnas pertulerimus, fac vt malis innumerabilibus perculsi & abiecti, tua benignitate recreemur. Maximi namq; hominis est, in summa felicitate imbecillitatis humanæ memoriam retinere, & hominibus in summa calamitate cõstitutis ignoscere. A te igitur per numen sanctissimum, quod colis, per dexteram istam tuam semper inuictam petimus & obsecramus, vt misericordiam afflictis tribuas, & errori regis adolescentis, quem valdè temeritatis suæ pœnitet, ignoscas, & ignem, quàm primum fieri poterit, extingui permittas. Quod si feceris, non solùm laudem Ducis fortissimi, verùm & gloriam Principis humanissimi cõsequeris, & opibus regis tui multùm prospicies. Ad hæc Albuquercius respondit, se molestè ferre, quòd non multò prius cum hac legatione ad eum venissent. Quod si fecissent, non tantum damni factum fuisset. Irent igitur, & ignem festinanter extinguerent. Se namque fidem dare, eos nullum interim incommodum à nostris accepturos, dum naues reliquas, in quas nondum incendium peruaserat, ex imminenti clade proriperent. Quod verò ad pacis conditiones attineret, se responsum postea daturũ. Cum hoc responso Coiebeiramius ad regem reuersus est. Abdala verò fuit obsidis loco retentus, & ignis absque vllo impedimento singulari multorum industria & sedulitate restinctus. Postridiè fuerunt à Rege missi Principes ciuitatis, inter quos erat Noradinus: sic enim appellabatur, qui regis nomine ciuitatem patrijs institutis & moribus regebat

Albuquercij ad legatos responsum.

gebat. Per hos cum Albuquercio pax firmata fuit. Pacis conditiones hæc fuerunt: Vt Zeifadinus, hoc nomine secundus, Armuzij rex, stipendiarius Regis Emmanuelis esset, & ei tributi nomine quindecim aureorũ numorum millia penderet: & præter hæc, ipsi Albuquercio pro impẽsis in id bellum factis solueret quinque millia. Vt Rex assignaret locum in vrbe, quam Albuquercius vellet, in quo posset arcem ædificare. Huius pactionis literæ fuerunt in aureis laminis insculptæ Arabica & Persica lingua. Persicum exemplũ, vt penes ipsum Regem seruaretur: Arabicum, vt ad Emmanuelem mitteretur. His pactionibus firmatis & obsignatis, Rex ab Albuquercio postulauit, vt ei vnum vexillum Regis Emmanuelis patroni sui insignibus illustratum mitteret, cuius admonitu disceret, Regem absentem, cui se addixerat, debita fide & pietate venerari, & vt intelligerent omnes, cum in illius patrocinio latere, cuius tam clarum apud quamplurimas nationes nomen esset. Vexillum ab Albuquercio missum, cum maxima ciuitatis totius lætitia, & faustis acclamationibus, quasi felicitatis perpetuæ signum exceptum fuit, & in regia turri collocatum. Albuquercius deinde è naui egressus, in regiam concessit, quæ erat instrata peristromatis aureis & bombycinis. Rex illum magni amoris significatione cõplexus est, multusq; sermo de pace fuit ab illis institutus, quam iterũ iureiurando valdè sancto & religioso confirmârunt. Indè cùm se rursus in classẽ Albuquercius reciperet, Rex munera ad illum misit satis ampla, Regisque magnificentia digna. Balteus erat ex auro factus, multisque gẽmis maximi precij distinctus, & sica cum vagina ex auro & gemmis simili ratione perfecta: & quatuor annuli, inter quos erant gẽmæ eximij splendoris inclusæ: & equus miræ pulchritudinis & pernicitatis, ephippio & phaleris valdè preciosis instratus. Duces etiam reliquos muneribus elegantissimis affecit. Aulbquercius illum vicissim remunerauit donis atq; monilibus opere singulari perfectis. Itaque persuasum

erat

Pax cũ Armuzio inita, eiusque leges.

Vexillum Emmanuelis ab Armuzijs sũma cum lætitia susceptum.

Armuziẽsis ad Albuquerciũ munera.

erat omnibus, nihil esse posse illa pace cõstantius. Lusitani igitur egressi, in domibus, quas Rex illis designarat, sine vlla suspicione fraudis habitabant. Aliquot naues fuerunt in littus, vt reficerentur, absque vllo metu subductæ. Arcis fundamenta continuò iacta sunt. Albuquercius cùm Saracenorum mores exploratos & cognitos haberet, & quanta perfidia vti solerent, intelligeret, propè locum, vbi arx ædificari incipiebat, in lingula littoris ipsius turrim excitauit, in qua tormenta disposuit, quibus si Saraceni opus impedire conarentur, eos dispelleret. Omnes Lusitani certatim operam strenuam nauabant: nullum erat generis & dignitatis discrimen: qui plus laboris in illud opus insumebat, is nobilior habebatur. Albuquercius instabat acriter operi, & laborantes vrgebat, eorumq; laborem & laudibus & sermonis vrbanitate leuabat, & frequenter admonebat, totam firmamenti & securitatis rationem in eo positam esse, vt opus summa celeritate perficeretur, vt si Regem fœderis percussi pœniteret, fidem frangere si vellet, postquam arx munitissima ceruicibus illius impenderet, minimè posset. Ipseque vt exemplo reliquis esset, operi etiam plerunq; manus admouebat. Rex materiam opera suorum abundè subministrabat. Et quia, vt fit, seditiones inter Lusitanos & Armuzienses excitabantur, ne nostris iniuria à ciuib. inferri posset, Noradinus quadringẽtis militibus stipatus, summa Regis ipsius voluntate præsidio nostris erat. Duo filij Noradini de Regis nece coniurauerant, & detecto scelere, antequam pœnas darent, aufugerant. Vnus appellabatur Delamixa, alter Zerafus. His Albuquercius propter singulare studium, quod in Emmanuelem præ se ferebant, à Rege veniam & reditum in patriam impetrauit.

Arcis Armuziensis initium.

Duorũ Noradini filiorũ in Regem coniuratio.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVIctissimi, virtute & auspicio gestis,

LIBER SEXTVS.

DVM hæc geruntur, duo legati Armuzium aduecti sunt, vt tributũ Ismaelis nomine, qui tunc Persidem, & quamplurimas orientis Solis regiones imperio deuinctas continebat, quod Armuzij Rex, vt alij permulti Reges stipendiarii, ex fœdere debebat, exigerent. Erat Ismael is, quẽ Sophum cognominabant, Princeps inter Saracenos omnibus artibus illo loco dignis excellens, qui propter ingenium & industriam, cùm se primum religionis nomine venditaret, deinde magnum virtutis specimẽ in bellicis rebus ostenderet, ad summas opes peruenerat, imperiumque latissimè propagarat. Armuzij autẽ Rex, vt alij permulti, metu & imperio coactus tributũ illi pendebat. Tunc igitur cum legati tributum peterent, Rex animo suspenso & anxio, quid sibi agendum esset, explicare non poterat. rem ad Albuquercium retulit. Is eum sine cura esse iussit. Itaq; legatis per vnum è suis comitibus de aduentu, & de valetudinis firmitate gratulatus est. Deinde eos admonuit, ciuitatem illã

Persica ad Armuziũ regem legatio.

Albuquercij ad Persarũ legatos responsum.

& Ar-

& Armuzij regnum Regis Emmanuelis esse, belli iure subactum, & Armuzij Regem in fidem Emmanuelis Regis præcellentissimi receptum, ita, vt sibi necesse esset iniuriam ab illo propulsare. Quod verò ad tributũ attinebat, se tributum regis ipsius nomine continuò soluturum. Ferculum deinde, in quod tributum erat impositum, coram legatis ipsis euolutum fuit. Erant autem in ferculo globi ferrei, & sagittæ, & hastarum cuspides, & ferreæ fistulæ. His explicatis, & in legatorum conspectu propositis, adiecit is, quem Albuquercius miserat, Hoc est tributum, quod Emmanuel Portugaliæ, & Algarbiorum, & Indiæ, & Armuzij Rex pẽdere solet ijs, qui à Regibus sibi subditis tributum exigunt. Hoc responso legati, quamuis minimè ferẽdam iniuriam Ismaeli Regi omnium potentissimo factam esse clamarent, & minas etiam iacerent, inanes tamen in patriam rediêre. Arx interim ad tantam altitudinem peruenerat, vt præsidio relicto defendi facilè posse videretur. Duces verò molestissimè ferebant, se diutius in eo opere detineri. Animo namque reputabant prædas, quas agere è nauibus hostium potuissent, si circa Arabici sinus introitum mare illud peragrauissent. Ardẽtes igitur cupiditate, consiliũ ineunt, vt nomine Regis ab Albuquercio cõtendant, vt arcis prefecto, quẽ vellet, relicto inde discederet. Postulatum hoc scribũt, & nominibus obsignant, & obtestantur, ne contra Regis imperium vellet diutius tempus in eo opere conterere, ad quod efficiendum iussus non fuerat. Aderat scriba cum postulato, vt fidem scriptis faceret, illum, si postulato non satisfaceret, officium prodidisse. Is postulatum de manibus scribæ cùm accepisset, legere noluit, sed sub lapidem, qui erat in arcis limine, ad eam rem paulò altius machina sublatum, abdidit. Hac contumelia Duces offensi, ad Coicatarum, qui maximum apud Regem locum obtinebat, adeunt, eumque admonent, Albuquercium nihil eorum, quæ contra regem Armuzij gesserat, ex Emmanuelis Regis imperio gessisse:

Hostile ferculum.

Ducũ Lusitanorum aduersus Albuquercium conspiratio.

Lusitanorũ ad Coicatarũ de Albuquercio querelæ.

fisse: sed hominem effrænata mente prædìtum & præter modum & rationem laudis appetentem, ea molitum fuisse, quæ fortasse non mediocrem essent offensionem animo moderatissimi Regis allatura. Nec enim Emmanuelem velle, vt nostri Regibus, à quibus nullas iniurias accepissent, bellum inferrent. Id Coiacatarus cùm ab illis accepisset, lætitia incredibiliter elatus est. Existimauit enim sibi licere minore cum periculo fraudes machinari. Itaque ad Albuquercium accedit, eumque post longum sermonem vehementer admonuit, vt classem inde deduceret. Illius enim metu mercatores eò naues minimè cum mercibus, vt antè solebant, appellere. Et ob eam causam Regis vectigalia, quæ maxima ex parte in portorijs consistebant, imminuta ita, vt tributum, quod fuerat impositum, soluere propter rei familiaris angustias minimè posset. Dabat præterea fidem, se perfecturum, vt arx illo absente perficeretur, & ita muniretur, vt Albuquercius ipse cupiebat. Albuquercius ad ea sic respondit, vt intelligeret Coiacatarus, illum ab instituto consilio minimè discessurum. Itaque alia via concinnare fraudes instituit. Quinq; nautas pecunia corrupit, vt Albuquerciū desererent, in quib. erant quidā qui tormenta ænea conflare sciebant. His aūt in continentem traductis, iussit omnia, quæ ad tormenta cōficienda pertinerent, largè subministrari, eosque victu lautissimo, atque muneribus deliniri. Id cum Albuquercius comperisset, misit ad regem & ad Coiacatarum, qui nautas sibi continuò tradi postularet. Respondent illi, homines minimè comparere. Se tamen operam daturos, vt eos, si laterent, extraherent, & ad illum mitterent. Post triduum per nuncium significant, homines ex insula in continentem traiecisse. Se tamen curaturos, vt inde abducerentur. Interim verò hi summo studio tormenta partim ænea, partim ferrea faciebant. Coiacatarus, homo quietis impatiens, & fraudulentus, arma comportari, milites adduci nocte, ne res palam fieret, iubebat, & bellum tanto

Coiacatari in Albuquercium fraudes.

silentio & calliditate comparabat, vt quamuis Albuquercius sagax & callidus esset, id odorari non posset. Tandem Saracenus quidam, nomine Abrahemus, illi rem totam aperuit, atque demonstrauit, quosdam Lusitanos Duces Coicataro causam illius sceleris attulisse. Id Albuquercius admiratus, Deo summas gratias egit, Saracenumque admonuit, vt omnia, quæ posset explorare, ad illum continuò deferret: se nanque perfecturum, vt cum debito præmio largè atque munificè cum amplificatione dignitatis afficeret. Deindè per nũcios Regem & Coicatarum admonebat, nè vellent fœdus tanta religione percussum, propter quinque transfugas violare. Deum, qui est iusiurandum negligentibus infensus, metuerent, & belli renouandi materiam contra interpositam fidem præbere nollent. Illi iurant, se de hominibus illis, quo in loco essent, nihil certum habere. Albuquercius Duces ad consilium euocauit. Fuere qui dicerent, non esse sapientis Ducis, bellum quinque perditorum hominum causa cum salutis atque dignitatis certissimo periculo moliri. Se namque admodum paucos esse, bellique proximi laborib. attritos: hostes autem innumerabiles. Si quidquam fuisset in contentione suscepti temerè certaminis offensum, multò maius dedecus illum subiturũ, quàm fuerat illud decus ex insigni victoria comparatum. Fore nanque, vt multi victoriam fortunæ, ruinam temeritati tribuendam meritò iudicarent. Non esse vires Lusitanas, cum essent exiguæ, temerè distrahendas, & sine graui causa in summum discrimen inducendas. Quare censebant, nihil fieri posse dissimulatione sceleris atque conseruatione pacis antiquius. Constitueret porrò in arce præfectum cum præsidio, & ipse cum classe discederet. Hoc ille consilium accipere noluit. Neque enim erat è sana mente depromptum, neque sapienter de bello statuebat. Erant enim iam in ciuitate auxilia vndique cum multis armis, & tormentis, & bellicis instrumentis inuecta. Nemo erat inter hostes, qui de conseruanda pace cogitaret. Nihil erat in illis sim-

Lusitanorum & Armuzianorum in Albuquercium detecta conspiratio.

Albuquercij cũ Ducibus consultatio.

Consilium Ducũ ab Albuquercio quare repudiatũ.

simplex, nihil non mendacio, & scelere, & calliditate subnixum. Ducem cum præsidio in arce nondum perfecta, neque satis adhuc munita relinquere, non erat hostes coercere, sed suos hostibus prodere. Arcem verò tanto labore fundatam prorsus omittere, summum dedecus, & minimè sapiens consilium videbatur. Timiditatis enim erat, incepto desistere: stultitiæ autem summæ, hostium opes munitione illa, Lusitanorum opera & contentione perfecta, confirmare, nè facilè deindè esset, ciuitatem arce illa defensam expugnare. Consilio ita minimè comprobato, nuncios ad Regem iterum misit, qui idē ab illo obnixè postularent. Cum verò nihil impetrâsset, & eiusdem Saraceni, qui illum de instituto scelere certiorem fecerat, indicio percepisset, arma in certum locum comportari, milites vndiq; cōuenire, stationes muniri, & in illis præsidia disponi, & torméta collocari, nocte vna Lusitanos omnes cum rebus omnibus quæ maioris prætij erant, in classem recipi iussit. Hæc cùm fieri rex animaduertisset, detectam fraudem esse cognouit, & idcircò minimè dissimulandam, aut rem differendam ratus est. Armati igitur vndique prodeunt, præsidia cócurrunt, tormenta in nostros apertè dirigunt, milites concursantes feritatem oculis & aspectu denunciant. His rebus excitatus Albuquercius Duces in scaphas descendere, & propius vrbem accedere, & mœnia tormentis quatere præcepit. Coicatarus naues, quæ in anchoris erant, in portum subducere imperauit, nè à Lusitanis capi & incendi possent. Lusitani confestim accurrunt, & naues coniectis ignibus inflammant. Nullum diem intermitti patiebatur Albuquercius, quin torméntis quā plurimū damni mœnibus inferret. Sed cùm hoc belli genus illi nimis lenium videretur, aliud excogitauit, quo multò vehementius hostes affligeret. Iussit enim summa diligētia mare custodiri, nè quidquam cibi in vrbem importari aliundè liceret. Emmanueli Tellio, Barreto, & Antonio Campensi, & Alfonso Lupio Co stæ hoc munus assignauit. Illi quamuis inuiti impera-

Bellū Armuziense secundum.

Classis hostilis incensa

Armuziū oppugnatur.

 ta con-

ta conficiunt, rates aliquot capiunt, & ad Albuquercium adducunt. Is facinus edidit inhumanum, & illius rebus gestis indignum. Omnibus enim, qui erant nautæ, aut sagittarii, aures & nares atque manus præcidit: reliquis, præter aures atque nares, medium pedem secari iussit. Eos deinde in terram deduci præcepit, & admonuit, vt Coiçataro dicerent, idem suppliciũ subituros omnes, qui annonam in vrbem inferre conarentur. Erant hostes vehementer exterriti, ciborum penuria ciues afflictabat: plebs tumultuari incipiebat: fames atque sitis eos premebat. Multi igitur ad Regem adeunt, de clade, quæ illos vexabat, maxima voce conqueruntur, & iratis precibus ab eo contendunt, vt vel pace, vel quacunque alia ratione posset, illorum malis remedium præsens adhibeat. Secus enim, sibi opus esse remedium tantis miserijs inuenire. Ad hæc Coieatarus (Regium enim est apud barbaros, aliena semper vti lingua, & in infantia grauitatẽ positam arbitrari) Regis nomine respondet, quod ad depellendam sitim attineret, cisternis ipsius vrbis, & puteis, qui inde quatuor milibus passuum aberant, in loco, quem Terumbaquem appellãt, posse ciuium sitim facillimè restingui. Ciborum autem copiam tantam esse in vrbe, quanta satis esset ad bellum tolerandum, vsque eo, dum classis maxima rebus omnibus instructissima, quam propediem adfuturam confidebat, portum insulæ subiret. Essent porrò bono animo. Se namque vincula Lusitanis illis omnibus iniecturum, vt viui pœnas improbitatis atque perfidiæ luerent. Hac inani spe, ciuium à se furorem & impetum repressit. Re autem vera nec in cisternis, nec in puteis erat aqua, qua tãta multitudo sustẽtari pósset, & ciborũ erat extrema quædam inopia. Albuquercius, vt hostes grauiore cruciatu vexaret, & citius ad deditionem cõpelleret, obstruere puteos Terumbaquenses instituit. Itaq; negotium dedit Georgio Barreto, & Alfonso Lupio Costæ, vt puteos obturarent. Hi scaphis inuecti, oram legunt octoginta militibus stipati. Barretus sex viros nobiles, & in rebus gerendis

Inhumanũ Albuquercij facinus

Armuziensium iratæ ad Regem preces.

Respõsum Regis.

Albuquercij strategema.

tendis industrios in terram exposuit, qui viderent, an arte quadam possent aliquem hominem corripere, è quo, an putei essent custoditi, cognoscerent. Hi duos homines capiunt, è quibus intellexêre, puteos seruari à Duce, nomine Cidehamer, q sub signis viginti quinque equites, & ducentos pedites sagittarios habebat. Hoc cum Barretus acciperet, remis, quantum fieri potuit, accelerauit, vt in terram cũ omnibus copijs egressus ante lucem (erat enim nox) hostes inopinantes opprimeret. Quod quidem sic euenit. Nostri enim hostes dormientes offendunt: ducem interimunt, & præter paucos admodum, qui semisomnes excitati profugerant, omnes interfecti sunt, & putei hominũ & equorum cadaueribus oppleti. Ne autem cadauera extrahi possent, Albuquercius Laurentio Syluæ, Castellano viro valdè nobili, & in armis acerrimo curam dedit, vt cum viginti militibus puteum custodiret. Is cum ab hostium multitudine circumuentus esset, Albuquercius, qui semper rebus omnibus intentus erat, & indè tunc non procul aberat, cum centum & quinquaginta viris accurrit. Hostes erant permulti, Rex hortator & spectator aderat. Coieatarus admonebat suos, vt in eo certamine vitam omnium contineri perspicerent. Instant illi: nostri multitudine pene obruti retrocedunt, quos hostes acriter insequuntur, & multos conuulnerant. Albuquercius erat vndique telis impetitus: Delamixa, cui Albuquercius veniam & reditum in patriam confecutus fuerat, multò acrius, quàm reliqui omnes, in nostros ferebatur, donec tormento grauiter ictus, se à cædendo & a persequendo continuit. Albuquercius eo die maximum vitæ discrimen adiuit. Littus erat prope: id fuit in causa, vt nostri omnes, præter vnum ex Albuquercij domesticis, qui in prælio cecidit, euaderent. Maxima tamen eorum pars vulnerata discessit. Mare tamen summa vigilantia à nostris obseruabatur, nè commeatus vllus inueheretur. Multitudo à Rege misericordiam implorabat: se diutius famem atq; sitim tolerare nõ posse dicebat. Nollet pau-

Pugna restituta.

Delamixæ ingratitudo.

Albuquercij periculum.

Armuziani populi querimoniæ.

eis obtemperãdo ciuitatem vniuersam morte acerbissima conficere. Hæc clamoribus & interdũ etiam minis, & eiulatu valdè lugubri cum multis lacrymis agebant. Hos Coieatarus aliquãdo verbis lenibus, aliquando etiam minis à Regis aditu & congressu repellebat. Sed malum illud iam tolerari non poterat: itaque necesse erat deditione tandẽ miseriæ, quæ vrbem premebat, finem imponi. Sed in hoc rerum statu, res accidit dedecore sempiterno dignissima. Duces enim, quãuis essent & nobilitate & factis egregij, odio parum iusto sui Imperatoris excæcati, cùm bellũ propè confectum esset, fidei & insitæ nobilitatis obliti, Albuquertiũ, sub quo militabant, repentè deserunt, & passis velis in Indiam inuehuntur. Hi fuerũt Emmanuel Telli⁹, & Alfonsus Lupius Costa, & Antoniu Campensis. Cùm igitur Albuquercius cerneret, copijs ad hunc modum diminutis, se non posse bellum diutius sustinere, discessit indè fremens & indignabundus, quòd victoria non hostium virtute, sed suorum flagitio de manibus èrepta fuisset. Est non procul insula ad idem regnum pertinens (Queixume nominatur) in eã delatus, in oppidum nomine Arbez inuasit, & ducem cum multis militibus occidit, locumq; spoliauit. Maximus autem ex præda commeatus fuit in naues impositus. Ibi cum certior factus esset, arcem Zacotoram esse in maximas angustias propter annonæ penuriam adductam (bello enim premebatur, per quod cõmeatus in arcem inuehi minimè licebat) & simul accepisset, 70. nauiũ classem ex intimo sinu, qui Persidis extremo ex ea parte termino definitur, soluisse, vt Armuzio opem afferret, vidit sibi, tum vt classis cõgressum deuitaret, tum vt Lusitanis afflictis subsidio occurreret, nõ esse diutius in ea regione cunctandum. Prius tamẽ, quàm indè discederet, in aliud oppidum eiusdẽ insulæ Queixumensis inuectus est. Appellabatur Homeal. Erat autem magnis præsidijs munitum. Atrox prælium commissum fuit: oppidum tamẽ cum magna hostium cæde captum & direptum est, & duces hostium cæsi. E nostris autem

Turpissima Lusitanorum Ducum ab Albuquercio defectio.

Armuziũ obsidione solutum.

Queixume insula.

Arbez oppidum spoliatum.

Homealis oppidi expugnatio & direptio.

vnus

vnus nauta desideratus fuit, & duo Saraceni, qui sub Albuquercio stipendia faciebãt: Ioannes Nouius vulnus accepit. Inde cùm Nouium in Indiam dimisisset, in Zacotoram peruenit. Illius aduentu fuit bello finis impositus: hostes enim metu perterriti fugerunt. Cùm verò hostes ab illo pacẽ peterent, illam ea lege concessit, vt certum numerum boum & arietum in arcem nomine tributi, singulis annis inferrent. Vt autẽ abundantius commeatu arcem muniret, Franciscum Tauoram in Melindem rei frumentariæ comparandę gratia misit. Ipse verò in Goardafumense promontorium concessit. Tauora cùm in Melindẽsi regno imperata faceret, Iacobus Melius, & Martinus Coelius, qui in Mozambiq; hyemauerant, in eundem portum aduecti sunt. Qui relicti in Melinde fuerant, vt ad Aethiopiæ Imper. deducerentur, adhuc ibi commorabantur, eò quòd neminem rex Melindius nancisci potuisset, cuius fidei rectè committi possent. Itaque in naues recepti sunt. Tres igitur illi nauarchi ad Albuquercium se contulêre: in via aũt nauem vnam cepêre, quæ spoliata primùm, incensa deindè fuit. Alteram aũt nauẽ Albuquercius ipse ceperat: qui horum nauarchorum aduentu mirificè delectatus est. Erat aũt in naui, quæ in manus Albuquercij inciderat, Saracenus quidam ex Arabia, vsu rerum peritus, qui apud Aethiopiæ Imperatorem diu versatus fuerat, & gentis mores, & regionis instituta cognouerat. Hunc ad Regem Emmanuelem Albuquercius misit, vt omnia quæ scire cupiebat, illi diligenter explicaret. Tres autem illos, qui ad Aethiopiæ Regem mittendi erant, in oppidum non procul à promontorio situm induci præcepit, qui indè eò, quò missi fuerant, absq; vllo incommodo peruenêre. Rex, qui tunc imperium tenebat, Dauid appellabatur, mater aũt Helena: quæ propter prudentiæ non vulgaris opinionem, eò quòd Dauid adhuc puer esset, regnũ gubernabat. Hi cum Emmanuelis literas accepissent, incredibilem lætitiæ significationem dederunt, & legationem ad Emmanuelem decreuerunt, cuius sententiam

Albuquercius Armuzieni regno discedit.

Saracenus ad Emmanuelem missus.

Emmanuelis Legatorum ad Aethiopiæ regem aduentus.

tentiam alio in loco referemus. Hinc profectus Albuquercius, in Zacotoram delatus, hyemē traduxit. Indè cum primum per anni tempus licuit, vigesimo die Augusti, Calaiatem versus iter instituit, vt simul & quæ in Armuzio post illius digressum euenerant, intelligeret, & Calaiatensibus doli patrati pœnas imponeret. Ibi cùm naues ab incolis conspectę fuissent, duo Saraceni, homines opibus & authoritate præstantes, lintre inuecti sunt, & nauem prætoriam sine vllo metu conscenderunt. Existimabant enim illas naues è Lusitania tum primum ad eas oras appellere, neque scire posse, quæ in Armuzio gesta fuerant: & intelligere cupiebant, quid in Lusitania de rebus indicis ab Emmanuele designatum esset. Hi verò cum Albuquercium cognouissent, & intelligerent eam fraudem, quā Calaiatensis præfectus cōflârat, exanimati metu conciderunt, & suppliciter admodum misericordiam implorârunt. Ille veniam ea conditione promisit, vt vera de iis rebus quæ scire cupiebat, enunciarent. Illi se id facturos spondent. Ab illis autem cognouit, & quantis opibus Armuzium esset munitum, & simul intellexit, eundem ducem, qui fraudem fuerat machinatus, in oppido esse, idemque munus obire. Hoc vbi percepit, in portum inuehitur: hostes cum ipso duce protinus, vt resistant, accurrunt. Sed paruo certamine in fugam conuersi sunt, in templumq; litori propinquū se trepidè recipiunt. Templum fuit repente captum. Hostes expulsi, in vrbem contendunt. Lusitani illos statim insequuti sunt vsque eò, dum in oppidum compellerent: quod statim oppugnare cum vellent, fuere ab Albuquercio prohibiti. Nox enim appropinquabat, & viæ erant angustæ, & ædes excelsæ, è quibus poterant hostes in nostros lapides & tela contorquere: quod si fieret in tenebris, non mediocre periculum nostris imminebat. Ea igitur nocte in templo substitit. Cùm verò diluxisset, in oppidum inuasit. Hostes inde formidine perturbati confugerant. Nostri ad prædam conuersi sunt. Ibi cùm Albuquercius diebus aliquot commoratus

Duorum Saracenorum Calaiatensium cū Albuquercio cōgressus.

Pugnatū Calaiatēsibus.

Calaiatensium ciuitas capta & direpta.

moratus esset, dux impiger, nomine Zafaradinus, cum mille viris acribus vna nocte in nostros impetum silentio noctis intulit: quos non imparatos, vt suspicatus fuerat, offendit. Ea namque erat Albuquercij disciplina, vt vix quidquam illi posset inopinato contingere. Itaque magno cum damno atque dedecore repulsi sunt. Hic rursus Albuquercius odio gentis inductus, simile exemplum immanitatis edidit illius, quod in Armuzio præbuerat. Omnibus enim, quos viuos cepit, aures atque nares amputauit. Oppidum deinde & templum, quod erat excellenti opere factum, & viginti septem naues, quæ erant in portu, flammis exussit. Inde aquatione prius in cursu cum magno periculo facta, Armuzium contendit, vt oculis vrbis statum & munitiones vsurparet, & simul aliquod damnum ciuibus inferret. [...]i cum propius naues appellerat, arcem, quam ille fundârat, duplici contignatione sublatam, & tormentis egregiè munitam conspexit. Vrbem tamen tormentis concussit, & naues aliquot intercepit, & quibus signis potuit, odiū quod in Coicatari & reliquorum perfidiam animo continebat, exprompsit. At Coicatarus ad illum literas Almeidæ misit, quibus Coicatarum admonuerat, Albuquerciū absque Regis Emmanuelis iussu bellum Armuziensibus intulisse. Sibique summopere displicere, quod damni factum fuerat. Se libenter Emmanuelis nomine, cuius vice in regionibus illis vniuersis imperium tenebat, pacem & amicitiam cum illo firmaturum. Ex his literis Albuquercius non mediocrem molestiam cepit. Nihilo tamen secius vrbem, & aliquot oppida, quæ erant in illius ditione, damnis quamplurimis affecit. In continentem deinde traiecit, oppidumque Habande (sic enim appellant, vnde aqua in insulam ferebatur) incendit, & puteos, ne aquatio deinceps illa fieret, tellure multa cōpletos obstruxit: & in duos Ismaelis Persarum imperatoris duces, qui, vt præsidiū afferrent mercatoribus, qui cum maxima camelorum multitudine commeatum & varias merces importabant,

Zafaradini in Lusitanos impetus.

Albuquercij in victos immanitas.

Armuzinum bellū redintegratum.

Habande opp incensum.

Lusitanorū de Persis victoria

bant, inuasit. Et acri prelio commisso, duces interfecit, & illorum copias, quæ erant quingentorum militum, partim cecidit, partim in fugam compulit. Iacobum verò Melium in insulam Laram nomine misit, vt alios similiter puteos obturaret. Omnes enim aquationes impedire volebat, vt vrbem siti conficeret. At Melius cum Albuquercij iniussu aliquid laude dignum gerere vehementer expeteret, fraude Saracenorum inductus, in hostiles rates incidit: qui tamen quãtum potuit, animo satis acri hostibus in se immissis repugnauit. Sed tandem ipse cum nouem hominibus Lusitanis interfectus est: reliqui autem velis secundo vento plenissimis euaserunt. Rebus ad hũc modum gestis, Albuquercius in Indiam nauigauit, & in Cananoris portum ingressus est tertio die Nouembris, Anno à Christo nato, M D viij. quo tempore iam, vt dictum est, Laurentius Almeida in prælio contra Sultani duces inito tormẽtis dilaceratus occubuerat. Sub id tempus accepit Almeida literas ab Emmanuele Rege, quibus illum in Lusitaniam reuocabat, atq; præcipiebat, vt Albuquercio imperium traderet. Erat autem ille cõparandæ classi vehemẽter intentus, qua Mithocemum inuaderet, & ab hostibus de filij nece pœnas expeteret. Prius tamen, quàm in hostes iret, septem naues, quæ erant in Lusitaniam profecturæ, diligenter instruxit: è quibus duæ in alto mersæ sunt, quinque incolumes in Lusitaniam peruenẽre. Deinde cum ea classe, quam parauerat, Cananorem petijt. Ibi in medio belli totius apparatu Albuquercius interuenit, qui fuit ab Almeida cum non mediocribus amoris signis exceptus. Et postridie illum in prandium arcessiuit, atque post epulas ei literas Emmanuelis ostendit, quibus præcipiebat, vt in Lusitaniam rediret, & Albuquercio eandem prouinciam moderandam relinqueret. Se deinde ostẽdit esse paratissimum ad ea, quæ Rex præscripserat, exequenda: sed eo anno id fieri commodè non posse. Nã classem illam esse iam à se magnis laboribus & sumptibus instructam, quibus erat bellum Myrhocemo atque

Lara insula.

Melij cædes.

Almeida in Lusitaniam reuocatur.

Simultas inter Almedã & Albuquercium.

que

que Calecutiensibus, qui se cum illo coniunxerant, illaturus: neque iustum videri, illum, quod instituerat, minimè perficere, & sui doloris vlciscendi munus alteri delegare. Ad hæc Albuquercius respondit, Almeidam non rectè se gerere, si non præscripto Regis obtẽperaret. Quod vero ad hostes attineret, se id bellũ, si illi classis, quæ parata iam erat, traderetur, ita gesturum, vt Almeidam muneris ei commissi minimè pœniteret. Id Almeida se facturum negauit. Inde simultas orta vtriusq; animum ab altero alienauit, & Lusitani in duas factiones diuisi, quidam ad Almeidam, alij autẽ sese ad Albuquercium contulêre. Ita factum est, cùm omnibus esset hoc studium, vt odium inter duos viros optimos & singulari virtute præditos excitarent, vt inter eos minimè conueniret. Vterque autem cùm esset laudis appetens, titulum belli illius confecti vehementer expetebat, & ideo eam gloriam sibi præripi alterius partis studio & contentione, molestissimè ferebat. Ita tamen erant animis dissidentes, vt nec armis, neq; maledictis inter se contenderent. Imò cum Almeida iam vellet inde proficisci, vt cùm hostium classe confligeret, Albuquercius operam suam obtulit, & per cõmunes amicos Almeidam obsecrauit, vt se in id bellũ duceret. Almeida gratias illi summas egit, sed æquum non esse dixit, vt is antè, quàm esset à tanta belli contentione, & à maris etiam iactatione refectus, laborem illum susciperet. Quiesceret porrò, & se ad alia bella nõ minus periculosa, quæ erant illi, postquam imperandi munus susciperet, administranda, pararet. Albuquercius cùm se ab illius belli societate prorsus exclusum cerneret, Cochimum profectus est, & ibi cum nonnulla indignitatis illius, vt interpretabatur, offensione cõstitit. At Almeida cum classe vndeuiginti nauiu soluit inde duodecimo die mẽsis Decembris eiusdem anni. Erant in classe mille & trecenti milites Lusitani, & quadringenti Cochimenses. In cursu autem Onotis oram prætervectus, naues aliquot Calecutienses, quæ erant in portu, incendi iussit: quod non absque multo san-

Lusitani in duas factiones diuisi.

Duorũ Ducũ ambitio

Almeidæ in Calecutienses expeditio.

sanguine partis vtriusque fieri potuit. Indè cùm primùm in Anchediuam aquationem fecisset, in portum Dabulis cursum direxit. Ea namque ciuitas ad Zabaij, qui Goæ regnabat, ditionem pertinebat. Zabaius autem cum Mythocemo, & Calecutiensi, & reliquis Lusitani nominis hostibus societatem coiuerat, & Sultanum literis ad bellum Lusitanis inferendum solicitarat. Id autem Almeidam mouerat, vt vrbem illam, si fieri posset, excinderet. Porrò autem Pelagius Sousa vnus ex Ducibus aquationis & commeatus gratia se se a reliqua classe disiunxit, & in terram egressus est. Cũ verò illius milites incolas iniurijs affecissent, incolæ iniurijs irritati, cùm vicinitatis vniuersæ opem implorassent, impetu in nostros facto ducem interemerunt. Reliqui verò cum ducem occisum aspicerent, se fugæ mandârunt. Pelagium multi dicebant temeritatis pœnas luisse, quòd imperatoris iniussu in terram absque vlla graui causa descendisset. Nec enim tanta erat penuria, vt illi necesse esset imperium Almeidæ non expectare. At Almeida cum prope Dabulis portum consisteret, præmisit ea nocte, qui portus altitudinem diligenter explorarent. Ciuitas ad radices montis amœnissimi iacet. Est autem ampla, & ædibus magnificis exculta, in planicie sita, & erat tunc firmo atque valido præsidio firmata. Præfecerat illi Zabaius Saracenum impigrum ducem, qui habebat sub signis sex millia militum, in quibus erant quingenti Turcæ. Erant præterea in intimo portu naues non paucæ, tormentis, & armis, & militum præsidijs instructissimæ. Dux tantum & sibi & copijs confidebat, vt vxorem ex omnibus, quas habebat, carissimam, in vrbem arcesseret, & eos, qui erant in vicinis pagis, euocaret, vt victoriæ, quam sibi pollicebatur, spectatores esse possent. Sequenti die cum æstus accederet, & secundus etiam ventus à puppi naues impelleret, Almeida solutis anchoris, passisque velis, in portum ingressus est. Triremes præibant, humiliores deinde naues sequebantur, altiores agmen postremum claudebant.

Dabul opp.

Pelagij Sousæ cædes & sociorum fuga.

Dabulis descriptio, & status.

Almeida Dabulem aduauigat

bant. Scaphæ erant expeditæ, in quas cùm tempus flagitaret, nostri desilirent, vt in hostes in terra consistentes irrumperent. Hoc ordine cùm Almeidam hostes aditu arcere nô possent, ipse cum acie prima signis explicatis terram occupauit. In turrim egregiè munitam aciem dirigebat, cùm dux ciuitatis cum omnibus copijs more gentis instructis illi obuiam processit. Nostri tanto animorum ardore in hostes inuecti sunt, vt impressione facta ducem, & multos homines primarios occiderent, & reliquos in fugam verterent. Cùm verò se se in vrbem reciperent, nostri in eorum tergis inhærentes, in vrbem simul irruerunt. Fuit tunc in omnem sexum & ætatem sæuitum, vsque adeò, vt neque fœminis, neque pueris infantibus, quos matres cõplexu in extremo illo vitæ spiritu arctissimè continebant, vlla conditione parceretur. Multi pro redemptione, auri & argenti magnam vim, & gemmas, & preciosam supellectilem cum miserabili luctu & multis lachrymis offerebant, quorum tamen preces neminē è tanta multitudine ad misericordiam inflexerunt. Fuit cædes ad Solis occasum continuata. Almeida veritus, ne nostris in vrbe dispersis, & in cæde, atque præda furenter occupatis discrimen aliquod, vt fieri plerunque solet, vbi militaris disciplina negligitur, impenderet, signum receptui dedit, & se cum omnibus suis copijs in templo quodam satis amplo continuit, & multos, qui se excellentius in eo prælio gesserant, equestribus ornamentis affecit. Sequenti die militibus prædam concessit, quæ fuit maxima, ita vt milites non possent rapiendi cupiditate ab vrbe diuelli. Quod animaduertens Almeida, clàm submisit, qui partem ciuitatis incenderent. Itaque cùm flamma per ædificia continentia peruaderet, omnis ciuitas cum delubris, & mœnibus, & rebus maximi pretij deflagrauit, naues omnes similiter exustæ, & multi etiam ciues, qui latitabant, flammis absumpti sunt. Deniq; ex tanta multitudine, quæ præter milites eò conuenerat, pauci admodum, in montes euaserunt. E nostris sedecim

Prælium cum Dabulensibus.

Dabul capta.

Lusitanorum in victos sæuitia.

Debulensis ciuitas spoliata & incensa.

Cæsorũ numerus.

cim desiderati, ducenti verò vulnerati sunt. Almeida signa etiam in montes intulit: multa castella atque villas exussit: hostes, qui illi multis in locis occurrerunt, partim cecidit, partim fudit, atque fugauit: armenta & pecudes ad commeatum classis abduxit. Ad hunc modum profligatis hostibus, in classem reuersus est, vbi literas à Melichiazio & à Lusitanis captiuis accepit. Literæ autem Melichiazij officij plenissimæ videbantur, & de redemptione Lusitanorum ostendebant, ea quæ Almeida vellet, illum libentissimè facturum. Lusitani verò significabant, se se à Melichiazio commodè rebus omnibus haberi. Petebant tamen, vt de eorum redemptione, dum hostis eam lenitatis & mansuetudinis speciem præ se ferebat, cum illo pacisceretur, ne, si ab eo res abiret, multò difficilior eorum libertatio foret. Vt autem compertum postea fuit, ea legatio non tam Almeidæ conciliandi, quàm illius explorandi ab homine callidissimo instituta fuit. His literis Almeida, non literis, sed rebus ipsis responsum pro dignitate dare cōstituit. Tormentis igitur, & rebus alijs, quas nostri ceperant, in naues impositis, inde soluit, quinto die Ianuarij, Anno M D ix. Et oram illam prætereuectus, tributa, quæ in locis illis ex fœdere debebantur, exegit. Tandem in fluuium delatus est, qui per Cambaię regnum in mare influit. Fluuium appellant Maim. Ibi vidit in oppido peruetusto maximum & amplissimū templum, & campum latissimum, in quo erant sepulchra innumerabilia. Cum ab incolis sciscitaretur, quid infinita illa mortuorum monimenta designarent: responderunt illi, qui sapientes existimabantur, antiquissimis regionis illius scriptis atque monimentis contineri, Herculem in Indiam cum maximo exercitu penetrasse: & in eo loco bis cum Rege quodā potentissimo collatis signis conflixisse, & vtroque prælio superatum fuisse. Vt autem tam præclari facinoris memoria seculis innumerabilibus conseruari posset, institutum ab antiquis fuisse, vt locus ille, in quo milites Herculis ceciderant, religione consecraretur, & illa sepulchra inuiola-

Almeidæ victoriæ.

Melichiazij ad Almeidam literæ.

ANNVS à Christo nato, 1509

Maim flu.

Herculis militum sepulchra.

uiolata permanerent. Hæc quidem illi prædicabant: quibus quanta sit habenda fides, liberum sit ei, qui velit, iudicare. Almeida inde profectus, Dium vela dare iussit. Ibi Mithocemus cùm in altum naues educere, & cũ Almeida mari aperto dimicare constituisset, quanuis Melichiazius id consilium minimè probaret, omnes duces confestim iussit ex angustijs prodire. In Mithocemi classe erant tres constratæ naues ingentes, & tres aliæ rostratæ, sex triremes, quatuor naues Cambaienses, & longæ Melichiazij naues, quarum iam mentio facta fuit. Calecutienses verò parones erant etiam permulti. Erat deniq; numerus hostilium nauium supra cẽtum. Milites quos Mithocemus adduxerat, & armis & animis præferoces, victoriam sibi certissimam pollicebantur. Idem animus erat in reliquis nationibus, quæ cum illo societatem coiuerant. Spes & odium illos acriter stimulabat, vt & libertatem tuerentur, & gẽtem inuisam extinguerẽt. Quod verò indignissimum fuit, non minus ardoris in Christianis quibusdam, q eadem classe vehebantur, erat ad manus cum Christianorum classe conserendas, quàm in illis, qui propter religionis odium Christianum nomen extinctum cupiebant. Hi erant partim Veneti, partim Dalmatæ, qui triremes ductabant. Variæ deinde fuerunt imperatoris vtriusque cohortationes, cùm Mithocemus milites rerum ab illis gestarum commemoratione, imperij amplitudine, & Saracenorum omnium libertate, Christianique nominis odio, & spe opum atque munerum, quæ omnia vno illo prælio continebantur, excitaret. Viderent præterea socios spectatores esse. Si vincerent, se laudem sempiternam adepturos: si victi essent, dedecus & ignominiam subituros nulla temporis vetustate delendam. In illo prælio Indiæ imperium, sociorũ salutem & libertatem, eorumque, qui dimicarent, dignitatem nullis seculis interituram consistere. Almeida verò CHRISTI nomen, religionis sanctitatem, sectæ Mahumetanæ scelus commemorabat: neque solùm spem amplissimæ dignitatis & gloriæ, verùm & cæ-

Mithocemi classis.

Christianorũ quorundam in Lusitanos hostilis animus.

Mithocemi ad milites concio.

Almeida ad milites oratio.

cælelste præmiũ proponebat. Dicebat præterea, omnem salutis spem vna virtute contineri. Si victi eo prælio essent, reputarent animis, esse se hostibus innumerabilibus circunsessos, qui metu tenebantur, ne conceptum odium in nomen Christianum expromerent. Hoc autem metu sublato, fore, vt vndique ruerent, vt Christi memoriam in illis regionibus delerent. Subsidia esse longinqua, hostes autem circunfusos. Nullum fore tutum in calamitate receptum, fidem vbique lubricam, fraudem ad fidem violandam paratissimam. Idcirco, quod fortium virorum esset, cogitarent, eo prælio esse omnibus aut cum magna gloria vincendũ, aut cum magna virtutis significatione moriendum. Referebat deinde filij Laurentij omnibus carissimi necem, ad cuius vindictam omnes, qui dolorem non mediocrem ex casu illius exceperant, acriter incitabat. Confiderent porrò, CHRISTI numen, pro cuius gloria præcipuè dimicabant, adfuturum. His & alijs eiusmodi verbis Almeida Lusitanos satis sponte sua concitatos ad certamen acuebat. Deinde vela fieri iubet. Sed cùm ventus remitteret, & hostes ex angustijs egressos in statione teneri animaduerteret, & ipse substitit tantisper, dum rursus cum æstus reciprocatione ventus increbesceret. Sed cùm citius, quàm sperabat, ventus paulò vehementius inflaret, sublatis doloribus, signoque dato hostibus appropinquauit, ita tamen, vt tantum interesset inter classem vtranque spacium, quantum sat esset ad certamen tormentis eminùs gerendum. Longius enim progredi non potuit, propterea quòd nondum æstus accesserat: & timebat nè naues in vado, quod inter vtranque classem inerat, affligarentur: & hostes idem fecerunt. In vrbis muris, & in turri, quæ mari immiuebat, erant tormenta magna aptè disposita. Cùm igitur hostes & nostri iam essent in vrbis ipsius aspectu constituti, ex muris & è turri, & è classe innumerabiles globi iaciebantur. Nostri vicissim vehementissimè hostium classem oppugnabant. Certamen fuit tenebris intermissum. Al-

Prælium nauale.

meida

meida quamuis statuisset, in acie prima cum naui sua in Mithocemi nauem inuadere, precibus nauarchorum ab ea mente deductus fuit. Dicebant enim fore, si is aliquod discrimen adiret, vt classis & imperio illius destituta, & Imperatoris sui periculo perturbata, ordinem ab eo præscriptum desereret, vt illi subueniret. Ille consilio paruit, quamuis id molestè ferret. Sed videbat aliter rem fieri commodè non posse. Itaque Nonio Vascio Pereiræ id munus assignauit, vt in Mithocemi nauem inueheretur, eique viros acres ad rem gerendam attribuit: Georgium verò Meltum Pereiram subsequi iussit. Nauarchus quilibet ea nocte ordines diligenter instruxit. In qualibet enim naui opus erat secundum puppim atque proram, & vtrunque latus acies quatuor instrui, & cuilibet vnum ducem assignari. At Mithocemus cum Almeidam ad confligendum acriter animatum perciperet, consilium Melichiazii, quod antè repudiârat, sequi constituit. Itaque vadum transire noluit, imò retrò classem deduxit, vt vrbis auxilio multò tutius atque confidentius cum nostris dimicaret. Nam fore confidebat, vt e muris ex propinquo posset grauius damnum nostris importari, & auxilium, vbi opus esset, ex vrbe summitti. Classem autē hoc ordine instruxit. Naues suas, quas sex fuisse diximus, in acie prima collocauit. Binas autem naues ferreis vinculis inter se colligari præcepit, ita, vt tribus in locis binæ naues coniunctæ, & inuicem alligatæ, ad opem sibiipsis mutuò ferendam consisterent. Ipse in media acie nauem, qua vehebatur, collocauit. Post has naues ad hunc modum deuinctas, triremes & naues longas cum paronib. vt subsidio, quoties opus esset, occurrerēt, & per media interualla in nostros inuehi possent, & quoties necesse esset, retrocedere, vt nauium maiorum præsidio munirentur, constituit. Naues aūt Cambaienses propè vadū secundum litus, vt primū impetum sustinerent, cōsistere iussit. Postridiè, signo, quod conuenerat, dato, Nonius Vascius Pereira, vt Almeida iusserat, vela facere præcepit: quem Georgius

Lusitanorum acies.

Hostilis acies.

Melius negligentia magistri sui non continuò subsecutus fuit. Reliqui omnes eo ordine, quo iussi fuerant, inuehuntur. Melichiazius cùm nostros prouehi cerneret, è muris, & è turri tormentis omnibus Lusitanam classem verberare præcepit. Tormenti autem vnius ictu decem viri, qui in naui Pereiræ veli maximi sinũ, vt vento vehementius impleretur, contrahebant, occisi sunt. Nihilo tamen secius Pereira progreditur, vt in nauim Mithocemi manus ferreas inijciat. Id Mithocemus animaduertens, nauem, quam alligatam tenebat, laxari iussit, vt cùm Pereira eius nauem adortus esset, illũ altera ex parte aggrederetur, vt ancipiti prælio distentum facilius opprimeret. At Pereira cùm id cerneret, ingens tormentum, quod erat secundum aquæ summam faciem collocatum, in hostilem illam nauim, quæ se à prætoria disiunxerat, conuertere præcepit. Quo facto, globus tanta vi coniectus in hostilem nauem fuit, vt vtrunque latus parte infima perforaret. Quo facto, hostes, dum, nè nauis ea parte, quam vulnerari conspexerant, aquam admitteret, metuunt, omnes in alteram se confestim conferunt, et coniectis sarcinis aliquantum deprimere conantur, vt eius lateris inclinatione, periculum lateris aduersi declinarent. At cùm ea pars, in quam propendebant, non minus laboraret (quod illi prorsus ignorabãt) factum est, vt nauis subitò mergeretur. Iacobus Petreius, vt erat ab Almeida cõstitutum, triremi prouectus, Pereiram præibat, vt fundum exploraret. Cum verò periculum à vado impendere perspiceret, dato signo Pereiram admonuit, nè vlterius tenderet. Pereira velis demissis substitit. Quod cernens Mithocemus, in illum ferociter inuasit. Nauibus ad hunc modum harpagone deuinctis, nimis atrociter fuit vtrinque pugnatum. Nostri tamen in nauem hostis ingressi, eos paulatim cedere compellunt. Hoc in certamine Henricus Machiadus vir egregiè fortis occubuit. Hæc in nauis foro gerebantur. At super densos funes pice oblitos, qui reticulari superne à prora in puppim pertinebant, aliud prælium non minus periculo-

Pugna naualis.

Henrici Machiadi cædes.

culosum gerebatur. Nostri enim maximo cum labore eò conscenderant, quibus hostes acerrimè resistebant. Interim nauis hostium rostrata à reliquis diuulsa, in aliud nostræ nauis latus inuecta, auxit vehemētissimè laborem, in quo nostri versabantur, & periculum multò grauius inuexit. Pereira cùm id cerneret, multò ardentius dimicabat, vt cùm ex ea parte, qua hosti resistebant, impetum hostilem reprimeret, ad alteram partem se conferret. Sed cùm, vt aliquid laxamenti caperet, buculam sibi detraxisset, fuit sagitta guttur illius transfixum. Victoria tamē adhuc in neutram partem inclinabat. Franciscus Tauora periculum, in quo nostri versabantur, animaduertēs, in Mirhocemi nauem inuasit, & latus alterum acriter oppugnans, milites, qui in funium retem scanderēt, immisit. Pondere porrò factum est, vt reti perfracto, omnes, qui è superiore loco dimicabant, in forum deciderent. Quo facto, pugna recruduit. Hostes tandem partim cæduntur, partim sese in mare deijciunt. Qui erant in naui rostrata, quæ se cum Mirhocemi naui coniūxerat, cùm milites & nautas maxima ex parte cæsos, & ipsam nauē multis in locis laceratā, & armamenta conuulsa perspicerent, se in fugam dederunt: & cùm nemo iam esset, qui nauem gubernare posset, æstus ipsius impetu in littus eiecti sunt. Reliqui duces Lusitani, dum hæc geruntur, non minus impigrè rem gerebāt. Nam Petrus Barretus aliam Mirhocemi nauem pugnando cepit: similiter & Antonius Campensis nauem rostratam expugnauit, & Georgius Melius vbi primùm se expedire potuit, in naues Cambaienses impressionem fecit: & Petrus Canus in aliam rostratam nauem tanto impetu inuectus est, vt antequam eam iniectis manibus ferreis alligaret, in retis ipsius contignationem cum triginta & octo militibus insiliret. Qui in foro versabantur, nostros ex inferiore loco vulnerabant: nostri verò reticularis illis funibus impediti, gladijs vti non poterant. Quod Canus animaduertens, desilire cupiebat, vt in nauis foro cum hostibus manum consereret.

Lusitanorum discrimen.

Pereiræ guttur trāsfixum.

Canus caput præcisum.

Itaque cùm per ostium ingredi vellet, caput immisit, quod vno ensis hostilis ictu præcisum repentè fuit. Nauis alia vt nostris in maximo periculo constitutis opem afferret, accelerauit Cuius aduentu nostri liberati, & hostium nauis capta, & omnes hostes ferro cõcisi sunt. Almeida prælij spectator aderat, &, quid opus esset factu, decernebat, & tormentis interim rem acerrimè gerebat, ita, vt vnam magnam nauem, & aliquot longas naues, & parones nonnullos deprimeret. Melichiazius copias identidem è terra submittebat, vt cum fessis integri succederent, nihil de prælij contentione à suis remitteretur. In littore præterea ense districto concursabat, & quem è prælio fugientem viderat, aut occidebat, aut vulnerabat: reliquos in certamen redire morte proposita compellebat. Nostri tandem hostes maxima contentione profligârunt, tantumq; eorum numerum interfecerunt, vt fluctus in sanguinis colorem verterentur. Qui primi effusa fuga sese ab imminenti clade proripuerũt, Calecutienses extitêre, qui in altum prouecti repentè sunt. At Melichiazij naues lõgæ cum Mirhocemi triremibus sese in intimum portus illius sinum, atque fluminis ostium receperũt. Eas insecutus Rodericus Suarius, qui humilioris cuiusdam nauis præfectus erat, cùm duas triremes coniunctas aspiceret, cursum per angustũ illud inter vtranq; spatium interiectum tenuit, & in earum medio constitutus, ex vtroq; nauis suæ latere anchoras demitti in eas imperauit, & ita alligatas cùm primùm hostes aut occideret, aut in mare desilire cogeret, remulco ad Almeidam traxit. Vna tamen nauis reliqua erat, quæ adhuc expugnata non fuerat. Erat enim altissima, & munitissima, & corijs crudis, vt si nostri in eam ingredi vellent, eorum vestigia labarent, obducta. Et similiter si faces conijcerent, incendium excitari non posset. Milites intra dispositi erant permulti, & ad periculum propulsandum viribus, & animis, & armorum exercitatione paratissimi. Vtrunq; autem latus erat tanta crassitudine & firmitate præditum, vt nullis globorum ictibus

Lusitanorum victoria.

Robustissimæ nauis expugnatio.

ictibus vulnerari posset. Tandem cùm nostræ naues illam circumsisterent, & diu atque vehementer oppugnarent, demersa est, & propugnatores se in mare demiserunt. Nostri eos nantes celocibus insecuti, in fluctibus occiderunt, ita vt pauci admodum euaderent. Prælium à meridie in noctem protractum fuit. In quo ex hostibus circiter quatuor millia ceciderunt, in quorum numero fuere illi Sultani milites, quos Mamaluchos appellabant. Ex octingentis enim duo tantùm atque viginti cladi superstites extêre. Mirhocemus, cùm, ne Melichiazius voluntatem cum fortuna commutaret, & illum Almeidæ proderet, anxiè formidaret, ad Cambaiæ Regem se incredibili celeritate contulit. Tres naues ingentes cum multis paronibus atq; longis nauibus depressæ: duæ naues rostratæ, duæ triremes, & quatuor aliæ magnæ naues captæ sunt. Erat in captis nauibus magna tormentorum vis, magnus pecuniæ ex auro & argento conflatæ numerus: vestes præterea, stragulæ partim aureæ, partim bombycinæ & gossipinæ pulcherrimè factæ. Præda fuit militibus diuisa, è qua Almeida nihil attingere voluit. E nostris in prælio duo & triginta ceciderunt, trecenti autẽ vulnerati sunt. Naues autem Lusitanæ tantis locis dissipatæ atque conuulsæ fuerunt, vt esset necesse multum tempus in classe reficienda consumi. Victoria fuit preclara. Quam tamen Paulus Iouius, cùm de Sultani classe hac in Indiam contra Lusitanos delata narraret, silentio suppressit, iratus videlicet, quòd cùm Lusitanæ historiæ scribendæ munus Ioanni, huius nominis tertio, Lusitaniæ regi venale proponeret, rex optimus nõ illum muneribus Indicis ad res Lusitanorũ virtute gestas monimẽtis illustrandas inuitauit. Erat aũt exercitus hostiũ ex tam diuersis gentibus cõflatus, vt in classe multi libri Latino & Hetrusco, & Dalmatico, & Gallico, & Hispano sermone conscripti inuenirentur. Alia etiam Sultani vexilla capta sunt. Almeida, quamuis res illi ex animi sententia procederet, nè tamen classis ea nocte aliquid incommodi pateretur, eam ab vrbe longius

Cæsorum numerus.

Mirhocemi fuga.

Præda.

Paulus Iouius notatus.

Exercitus hostilis.

Melichiazij de pace Legatio. gius abduxit. At Melichiazius postridiè ab illo pacem per literas petijt, crimenque suum in casum atque fortunam transtulit, cuius vi fuerat in tantam fraudē impulsus. Errati verò sui veniam suppliciter implorabat, fidemque dabat fore, vt deindè nemo vel in officio diligentior, vel in amicitia tuenda constantior erga Lusitanos inueniretur. Se nanque & eorum in armis virtutem expertum esse, & in societate cōseruanda fidem ex testimonijs multorum cognouisse. Itaque minimè commissurum, vt mallet cum suo damno atque dedecore virtutem deinceps experiri, quàm fidei cum vtilitate & dignitate constantiam. Deinde commemorabat, quanto vsui posset Lusitanis esse, si amicitiam illius non aspernarentur. Has literas attulit Saracenus, nomine Cidialle, natione Granatensis Almeidæ valdè notus iam ex eo tempore, quo is in Granatensi bello sub Rege Fernando militauerat. *Almeidæ responsū.* Almeida respondit, se pacem non daturum, nisi & Lusitanos captiuos, & Mithocenium cum Sultani militibus, & naues hostium, quæ ex prælio euaserant, sibi traderet. Melichiazius verò per eundem Saracenum respondit, se Lusitanos quidem & naues sine vlla cūctatione traditurum. Mithocenium verò fugisse, neque se, vbi is esset, exploratum habere. *Melichiazij fides.* Et quāuis eum tum in potestate haberet, nullo tamen modo in se tam immane facinus admissurum fuisse, vt homines, quos in fidem receperat, hostibus eorum proderet. Nec enim id officium esse hominis in armis educati, qui facilè turpi vitæ honestā mortem anteponeret. Almeida libenter assensus est. Lusitani redditi, & hostium classis tradita, è qua triremes Almeidæ iussu protinus incensæ sunt. *Pax cum Melichiazio.* Nec enim erat tunc is militum, & nautarum, & remigum numerus apud illum, quo posset eas triremes instruere. Pacis fœdere firmato, Almeida misit indè Antonium Norognam cum duabus nauibus, & multiplici cōmeatu in Zacotoram, vt arcem præsidio firmaret. Tristanū autem Agaum in illo portu cum duabus hostium nauib. reliquit, cui negotium dedit, vt commeatu & tormen-

tis, quæ ceperat, & alijs munitionibus in eas impositis iter Cochimum susciperet. Ipse verò indè profectus, oram illam omnem, quę inter Dium & Cochimũ interiecta est, ita peragrauit, vt omnibus Regibus atq; Dynastis tributum imperaret, & perfidos coërceret, omnesq; sub Regis Emman. imperiũ atq; ditionẽ subiungeret. Petro autẽ Barreto, & Garsię Sousæ, atq; Martino Coelio naues assignauit, quibus mare Saracenis infestum redderent. Cananorem deinde petijt, & in arcis conspectu facinus barbarum & immane fecit, quo magnã partem decoris sui bonorũ iudicio deformauit. Nam Sultani milites, quos iure belli ceperat, qui tanquàm serui illius non solùm dominatu, verumetiam patrocinio tenebantur, partim suspendere, partim tormentis dilacerare iussit. Ibi tum, dum suos à labore reficeret, & vrbis statum firmaret, diebus paucis commoratus est. Indè Cochimum delatus, à Rege, & à Lusitanis omnibus cum ingenti lætitia, & gratulationibus exceptus fuit. Interim verò perditorum hominum opera factũ est, vt odij seminarium, quod inter illum & Albuquercium institutum fuerat, adolesceret. Nam qui Almeidæ factionem sequebantur, illum hortabantur & admonebant, nè Indiæ procurationem homini temerario & insano committeret. Esse quidem illum nimis acrem, sed illius furore & amentia fieri posse, vt omnia parta decora de manibus elaberentur. Illi autem præcipuè, qui eum in Armuziensi bello deseruerãt, vt proprium flagitium hominis indigna vituperatione defenderent, illum accusabãt, quòd regis iniussu bellum inutile & periculosum sumpsisset, quòd gentem, à qua incommodum nullum acceperat, armis euertendam suscepisset, quòd cum parua admodùm classe, cũ classe maxima & instructissima sine vllo consilio & rationis moderatione conflixisset, quòd regis Emman. dignitatem & hominũ, quos imperio continebat, salutem in maximum discrimen intulisset. Dei quidem beneficio factum fuisse, vt periculum illud, quod intentum omnibus illius temeritate fuerat, euasisset. Per illum

Tributum victis impositum.

Almeidæ in captiuos immanitas.

Lusitanorum de Albuquercio querela.

verò omnibus, qui ea claſſe vehebantur, fuiſſe peſtem & exitium comparatum. Non enim eſſe rerum exitu, ſed conſilio, quo res inſtituebantur, de Ducis aut ſapientia, aut temeritate iudicandum. Quod ſi fieret, nemini dubium eſſe, quin Albuquercius eo munere, quod illi rex Emman. commiſerat, indignus haberetur. Si regis, inquiunt, offenſionem times, magis metuere debes, ſi ſciens homini temerario, quod Rex ignorabat, prouinciam tanto ſanguine partam commiſeris, quā is ſit continuò funditus euerſurus. Rex, ſi illum per literas admonueris, conſilium tuum, vt conijcere licet, comprobabit. Quod ſi non fecerit, non eſt animi magni magis iniuſtam regis indignationem, quam indignum Luſitanæ gentis exitium, cum ipſius regis detrimento & dedecore pertimeſcere. Ad hæc, hominis in fatigandis hominibus immoderationem criminabantur, & iocis etiam immodicis & maledictis abſentem vexabant. Hæc omnia Albuquercius per homines non minus ad ſerendas diſcordias natos intelligebat, qui illius ſegnitiem obiurgabant, quòd tantam contumeliā tam molli animo pateretur, & non vt ius ſuum obtineret, ſumma ope contenderet. Homines inuidia rerum, quas ille geſſerat, inſanire, vſq; eo, vt etiam regis imperium contemnerent, & contra leges & inſtituta patriæ, & reuerentiam Regi debitam, ſcelus ſupplicio dignum machinarentur. Iret porrò, & publicè ab Almeida contenderet, hominumque fidem imploraret, iusque ſuum modis omnib. perſequeretur, armisq; etiam, ſi ita neceſſe eſſet, Almeidam Indiæ poſſeſſione, quā, vt apparebat, occupare nitebatur, expelleret. His dictis ſtimulatus Albuquercius, cùm Almeida in arcē ſe reciperet, & illum ad epulas inuitaret, Almeidæ conuiuium aſpernatus, magnis vocib. arcem ſibi cōtinuò tradi poſtulat, illiusq; poſtulati publicum teſtimoniū multorum nominibus conſignatum, quod ad regem deferretur, ſi Almeida non præſcripto Regis obtemperaret, à ſcribis ſumere contendit. Almeida cùm ſe paratum eſſe diceret ad prouinciam tradendam, iramq; illius

Albuquercius cōtra Almeidā ab inquietis incitatur.

Albuquercius cum Almeida contendit.

Albuquercius captus

illius sedare conaretur, seque frustra in eo contendere cerneret, & ea de causa, nè tumultus fieret, vereretur, Albuquercium Cananorem duci, & in arce diligenter custodiri iussit, ita tamen, vt omnes ei debiti personæ illius honores haberentur. At Emmanuel cum ijs interim curis excubabat, vt Indiæ possessionem firmo præsidio retineret. Cùm igitur intellexisset & Campsonis Sultani potentiam, & illius in Christianum nomen odium, & opem, quam Sultani ducibus Rex Calecutij & literis & operibus ostendebat, classem non mediocrem parauit, qua Indiæ præsidia stabiliret. Ea autem erat nauium quindecim, in qua mille & quingenti milites Lusitani vehebantur. Classi autem præfecit Fernandum Coutignum, virum & nobilitate & virtutis opinione præstantem, qui Regijs castris metādis præerat. Huic autem negocium dedit, vt Albuquercio Indiæ prouinciam moderandam traderet, & Almeidam in Lusitaniam redire cogeret. Is autem soluit Olysippone duodecimo die Martij, Anno M. D. ix. Mense verò Octobri in Indiam peruenit, & naues ad portum Cananoris appulit, cuius aduentu Albuquercius lætitia incredibiliter elatus est. Erat enim ei & sanguinis propinquitate, & amicitiæ non vulgaris ratione coniunctus. Indè profectus Coutignus, secum Albuquercium Cochimum perduxit. Fuit autem ab Almeida valdè honorificè & amanter exceptus. Is autem dedit operam, vt inter Albuquercium & Almeidam pacem conciliaret: quod non illi admodum difficile fuit. Repulsis enim malis vtriusque partis suasoribus, necesse erat, cùm vterque eorum esset probitate non mediocri præditus, & idem sibi quamuis sententia & ratione dissimili proponeret, vt non grauatè alter cum altero in gratiam rediret. Itaque instructa classe, quæ erat in Lusitaniam ventura, Almeida prouinciam Albuquercio tradidit, & nauem conscendit, nec in terram egredi postea voluit. Albuquercius autē omnia, quæ ad illius commeatum & vsum pertinebant, officiosè & diligenter administrauit. Almeida

Classis Lusitana 15. nauium in Indiā missa.

Fernandi Coutigni in Indiam aduentus.

Pax inter Almeidā & Albuquercium.

Almeidæ ex India discessus.

Bellum Calecutiense. ad hunc modum profecto, Coutignus literas Regis Emmanuelis Albuquercio legendas dedit, quibus continebatur, vt vterque coniunctis viribus Calecutium excindere, & Regem opibus euertere niterentur, & in eo Albuquercius Coutigni sententiam sequeretur. Albuquercius confirmat, se nunquam officio hominis gratissimi defuturum. Pergeret porrò, & illi⁹ opera fidenter, perinde atque si gregarius illius miles esset, vteretur. Ambo de bello Calecutiensibus inferendo cum Rege Cochimensi deliberant. In primis placet, Coiebiquium (is erat in Lusitanos egregia voluntate propensus, & Calecutij domicilium habebat) clam arcessiri, vt ex eo cognoscerent, qualis eo tempore Calecutij status esset. Ex eo perceperunt, Regem Calecutij tunc abesse, eò quòd bellum cum Rege quodam finitimo gereret: vrbem tamen esse & armis, & hominum multitudine, & fortium militum robore munitam. Dum verò bellum summo studio & contentione parant, *Lemij ad Albuquercium literæ.* Vascus Sylueira appulit. Is à Lemio, qui cum classe Arabicum mare peragrabat, literas afferebat, quibus Prætorem admonebat, vt sibi milites & naues in supplementum mitteret. Esse namque copias imminutas, & classem etiam fluctibus & naufragijs magna ex parte debilitatam. Respondit Albuquercius, id se curaturū, postquam Calecutio rediret. Sylueira se socium ad bellum illud libenter adiunxit. Erat enim vir militari virtute præcellens, multasque res memorabiles in bellicis *RES EVROPEÆ.* rebus effecerat. Sub idem tempus Eboræ natus est Emmanueli regi ex vxore Maria filius, quem Alfonsum *Alfonsus Emmanueli natus.* nominauit, qui sacerdotijs amplissimis ornatus, & in Cardinalium collegium cooptatus, singulare specimē religionis, & probitatis, & magnificentiæ præbuit. Hoc eodem anno cum pirata quidam Gallus, nomine Mō*De Mondragonio pirata capto & dimisso.*dragonius, nauem ex India venientem cepisset, & Emmanuel per legatum suum de hac iniuria apud Galliæ regem conquestus fuisset, & nauem cum opibus quæ in eam fuerant impositæ, sibi frustra restitui postulasset, quatuor naues parari iussit, quibus Odoardum Pa-

ciecum præfecit. Is verò qua celeritate potuit, in Mondragonium inuectus est: quem in ora Callaica, vbi finem terræ nominant, offendit, qui certamen minimè detrectauit. Fuit vtrinque acerrima contentione dimicatum. Paciecus tamen nauem vnam piratæ depressit, & tres cepit, ipsumque piratam vinctum ad Emmanuelem traxit. Qui cùm omnia, quæ ceperat, restituisset, fidemque dedisset se fore semper Regi Emmanueli deditissimum, neminique Lusitano iniuriam deinceps illaturum, custodia liberatus, in patriam reuersus est. At in India classe summa industria intra breue tẽpus instructa, Coutignus & Albuquercius Calecutiũ profecti sunt, cum duobus millibus Lusitanorum militum, & Indis militibus sexcentis classem in portu cõstituunt, & de belli gerendi ratione deliberant. Hîc Coutignus ab Albuquercio primam aciem sibi assignari postulat. Addit deinde, Tu, qui es in India inter tam feroces gentes diu mansurus, satis amplam gloriæ segetem paratam habes. Mihi, qui sum breui in Lusitaniam rediturus, non est, cur hanc laureolam inuideas, maximè cum tantis necessitudinibus implicati simus, vt nihil alterutri esse debeat ab alterius communione seiũctum. Huic Coutigni postulato Albuquercius nõ libenter assensus est. Hominem enim norat acri quidẽ animo preditum esse, sed mente pręcipitem, & parum in rebus maximi momenti gerendis, quid incidere posset, consilio prouidentem. Rebus autem omnibus ad egrediendum paratis, prima luce sequentis diei Albuquercius & Coutignus in terram cum instructis copijs descendere conantur. Hostes summa vi resistunt, stationes namque munierant, validaque in eis præsidia collocârant. Aedes autem quasdam Regias, quæ inde non procul extra ciuitatem aberant, & tormentis, & telis, & militum multitudine compleuerant. Hinc & ex stationibus densæ glandes plumbeæ, & ingentes pilæ in nostros iaciebantur: quod vbi Albuquercius animaduertit, Fernandum Coutignum admonuit, minimè tutum exitum in terram fore, si coniunctis ita con-

RES INDICAE.

Coutigni ad Albuquercium oratio.

Velitatio.

fertim copijs per medias stationes, è quibus nullum frustra in nostros telum emitteretur, egredi niterentur. Itaque præstare, diuisis militibus qua quisque primum parte posset, terram occupare. Cùm id Coutigno placuisset, vterque eorum ab altero disiunctus, locum speculatur, quo posset commodius in terram descendere. Albuquercius cùm se expeditum cerneret, scaphas & celoces remis vehementer incitari præcepit, & in terram ea parte, quam petierat, egressus in hostes, qui illum aditu prohibere conabantur, irrupit, & acri prius prælio commisso, eos fudit fugauitque, proximũque vallum & munitionem, per medias flammas aggressus, excidit: hostes in Regias ædes se trepida fuga receperunt. Qui erant in ædibus, occurrunt, conferti nostros excipiunt. Fit atrox prælium, multi cadunt, plures vulnerantur. Nostri tandem hostes in fugam pellunt, regia illa domus expugnatur & flammis tandem absumitur. At Coutignus qui multò lentius mouerat, cùm iam in terram egressus fuisset, & vallum oppositum superasset, horrendo tormentorum strepitu & flammis admonitus intellexit, Albuquercium cum hoste conflixisse: quod molestissimè tulit. Itaque dolore & iracundia flagrans, Albuquercium maledictis omnibus insectatus est, perfidum altero quoque verbo nominans, nempè qui contra fidem primus in hostes inuasisset. Albuquercius vbi id accepit, ad illũ rectà contendit, & se quantum potest oratione moderata purgat: dicitque bella multis in locis non anticipato consilio, sed incidentibus inopinatò rebus administrari. Se non potuisse milites continere, quin opportunitatem oblatam arriperent, & in hostes violenter irruerent. Qui si consistere vno in loco voluissent, magnum fuisset eis periculum ab hostibus, illorum cunctatione ferocius incitatis, adeundum. Præterea nondum esse debellatum. Illudque velitationẽ, non iustum prælium fuisse. Integrumque adhuc bellũ restare, ex quo posset insignem gloriam consequi. Se illi omnia debere, & idcirco minimè conuenire, vt se-

Pugna terrestris.

Regia ab Albuquercio capta et incensa.

Coutigni de Albuquercio querela.

Albuquercij purgatio.

cus de se existimaret, quàm de homine maximis illius beneficiis obligato, & referendæ gratiæ cupidissimo. Maius enim se dignitatis pondus in animo grato atq; beneficiorum memore, quam in victoria collocandū existimare. At Coutignus ira vehementer excæcatus, nec vllam satisfactionem accepit, neque quidquam illo præsente de maledicendi contentione remisit. Tum Gasparem interpretem inclamans, ait, Duc me in vrbē regiam, atque adeò in regias ipsas ædes, quas hodie flāmis exuram, vt intelligi possit, quàm vanus sit eorum sermo, qui Regum Indorum opes atque vires verbis exaggerant, vt ipsi aliquid gessisse videantur. Cupio cum viris in ipsa vrbe media decertare. Hos namque, qui tam subitò victi sunt, adduci non possum, vt credam viros extitisse. Albuquercius conuitia patienter tulit, & temeritati repugnare non potuit, illumque, non quòd consilium probaret, sed quòd hominem absque flagitio deserere non posset, sequutus est. Ciuitas namque euerti alia ratione, cùm muris non esset cincta, potuisset, arboribus antè præcisis, è quarum densitate maximum periculum militibus nostris erat intentum: & agris antea peruastatis, & exercitu non raptim, sed explorato ex omnibus locis, in quibus insidiæ latere poterant, educto. Coutignus tamen nullo, qui nomē aliquod in bellis obtinuisset, consulto, duobus tormētis, quæ aciem præcederent, in currus impositis, signa protinus inferre iussit. Misit deinde qui Albuquerciū admoneret, sibi in animo esse in vrbem inuadere, regiasq; ædes incendere. Illi verò liberū esse, quidquid liberet, efficere. Habebat autē sub signis Lusitanos milites octingentos, & aliquot præterea Cochimensiū militū auxilia. Albuquercius quamuis hominē cerneret in pestē ruere, illū subsidiis antea in littore cōstitutis, & duce Antonio Norogna cū subsidiis relictis, cū sexcētis militib. in eā viam, q̄ fore infaustam & infelicem augurabatur, ingressus est. Hostiū tamen prius mansiones, & naues, quæ in anchoris consistebant, incedi, & hostilia tormenta cū reliquis instrumentis bellicis

Coutigni temeraria oratio.

Cæca Coutigni temeritas.

in naues Lusitanas imponi, & scaphas & celoces diligentissimè custodiri iussit. Coutignus duce Gaspare in regias ædes tandem non absque certamine peruenit. Naires enim conferti in illum incursabant, deinde se summa celeritate recipiebant. Conglobati rursus impetum faciebant: deinde cum nostrorum vim minimè sustinerent, sese præcipiti cursu à cæde & exitio seducebant: aliquot è nostris vulnerabant, ex illis tamen multi cadebant. In regia certámen multo periculosius initum fuit. Multi namque eò conuenerant, vt pro Regis nomine, quod ab illis vàldè sanctum habetur, pro illius opibus, quæ erant innumerabiles, pro ciuitatis totius incolumitate, quæ ædium illarum defensione contineri videbatur, præsenti animo dimicarent. Nihilominus tamen ædes expugnatæ, & milites ad prædam conuersi sunt. Emmanuel Pazagna vir strenuus & in bellis exercitatus, cum milites cerneret spoliorum cupiditate dissipari, Coutignum admonuit, vt eos recipi, et in ordinem rursus cogi festinanter imperaret. Grauius enim periculum imminere, quàm ille suspicaretur. Nec enim hostes tam facilè ædes deseruisse, nisi ea mente, vt in dissipatos & oneribus impeditos inuaderent. Coutignus ad hæc respondet, se exploratum habere nec in Saracenis, qui Calecutium incolebãt, nec in ipsis militibus Calecutiensibus, qui ætatem in armis contriuisse videbantur, quidquã roboris inesse. Se velle conquiescere tantisper, dum se à labore reficeret. Lusitani interim & ordinis & disciplinæ prorsus obliti arma deponebant, & in ædes irruebant, vt opibus onerati discéderent, passimq; sine vllo metu per omnes vias & cõpita vagabantur. At hostes vndiq; confluebãt, & iam ædib. Regijs appropinquabant, cũ Albuquercius ad ædes accessit, in quas tamen ingredi noluit. Per nũcium tamen Coutignum admonuit, vt receptui signũ daret, magnum enim certamen imminere. Respondit Coutignus, vt is milites in ordinem reuocaret, atque præcederet, se continuò illum sequuturum, cùm primum

Coutigni prælium.

Regia capta.

Consiliũ bonũ malè reiudiatum

mum regias ædes, quas incendere iusserat, flammis absumi perspiceret. At Albuquercius iam eo tempore erat ab hostibus acriter oppugnatus, & multi ex acie illius erant vulnerati. Itaq; in littus copias suas subducere confestim instituit. Vulnerati præibant, sani atque valentes, vt subsidio illis essent, sequebantur. Coutignus duabus horis in Regia consumptis, postquam omnia inflammari vidit, egressus est. Hostes autem bifariam diuisi, partim in Albuquercium, partim in Coutignum impetum dant: multos conuulnerant, multos etiam sagittis & gladijs interimunt, atque tandē Coutignum circunsistunt, qui quidem acri animo vim hostium, vt poterat, in extremo illo vitæ discrimine repellebat. Albuquercius vt opem illi afferret, enixè contendebat. Sed milites metu perculsi, Ducis imperium detrectabant, & aditus erat iā ad Coutignum multitudine hostium, qui illum circunuenerant, interclusus. Coutignus verò cum prius in crure maximum vulnus accepisset, tandem concidit, & cum illo Emmanuel Pazagna, & alij item permulti: qui tamen antè, quàm extremum spiritum ederēt, genibus in terra nixi, hostes vulnerarunt, & quosdam etiam interemerunt. Cum Coutigno non pauci viri nobiles à circunfusis hostib. interfecti sunt, inter quos Vascus Sylueira fuit, qui è vallo, vt illi opem afferret, desiliens, priusquam vulneribus multis concisus occumberet, tres, qui illum audacius fuerant aggressi, necauit. Albuquercius verò cū omnibus, qui ex acie Coutigni ad illum confugerant, cedebat: sed via non erat admodum lata: vtrinq; possessiones erant fossa & aggeribus munitæ: hostes tela in nostros ex aggeribus intorquebant. Cùm ita telū nullum frustra in aciem confertā accidere potuisset, factū est, vt multi vulnerib. icti cōciderēt. Albuquercius secū dum sinistrum brachium grauissimum vulnus accepit, & sagitta similiter in ceruicem illius immissa eum in summum vitæ discrimen induxit. Postremò ingenti saxo, quod quidam ex hostibus in pectus illius coniecit, percussus, absque vllo sensu decidit. Fuit tamen con-

Redintegratū prælium.

Regia incensa.

Coutigni periculum

Coutigni aliorumq; nobiliū cædes.

Lusitanæ aciei discrimen.

continuò sublatus, & scuto cum labore atque periculo maximo delatus in litus, vbi subsidia fuerant illius opera constituta: quæ cum hostium impetum repressissent, tutum nostris receptum præbuêre. In hoc prælio ceciderunt ex nostris octo & septuaginta milites, in quibus permulti viri nobiles, rebus gestis illustres, numerati sunt. Hostibus tamen non incruenta victoria constitit. Mille namque centum & triginta ex illis cecidêre. Et præter hos, quingenti & septuaginta homines flammis in ædibus regijs absumpti fuerant. Respirauit Albuquercius, Cochimumque reuersus, à medicis, quamuis de illius vita spem deponerent, curatus, pristinam sanitatem recuperauit. Deinde classes duas, quæ erant in Lusitaniam rediturae, diligenter instruxit, & militarem disciplinam constituit. Hic casus Coutignum virum animo excelso, non tamen sapiente præditum vita priuauit. Sed longè funestius exitium Almeidam sustulit. Antequam enim promõtorium Bonæ spei superaret, & ab illo non procul abesset, aquationem facere constituit. Quidam è nostris, qui in terram egressi fuerant, incolarum consuetudinẽ familiarius vsus, omni metu sublato, in eorum oppidum, qđ inde quatuor millibus passuum aberat, cõcessit. Hi hominem benè acceptum dimiserunt, & ingenti ariete in amicitiæ signum donârunt. Is ad Almeidam refert, gentem esse singulari humanitate & simplicitate præditam, & multis pecorum gregibus abundare. Almeida illum cum alijs duodecim hominibus in oppidum remisit, vt oues & boues, quibus classis indigebat, coemerent, & gentes illas barbaras muneribus, quæ apud illos in pretio sunt, ad consuetudinem & familiaritatem allicerent. Incolæ eos ad epulas inuitârunt, & muneribus, quæ tellus illa fundit, affectos cum gregibus, quos emerant, dimiserunt, & humanissimè prosequuti sunt. In via factus est illis obuiam homo quidam cum arietibus, vt eos cum muneribus, quæ nostri afferebant, etiam vt alij fecerant, commutaret. Hic quidam ex nostris, hunc, inquit, per

Cæsorũ numerus.

De Almeidæ exitio.

Barbarorũ erga Lusitanos hospitalitas.

sim

vim abducamus ad Almeidam, vt cùm humanitate tractatus, & vestibus excultus ad suos redierit, eos nobis arctiore consuetudine & familiaritate conglutinet, vt cùm nostri huc aquatum venerint, securè & cũ emolumento sese à labore et iactatione reficiant. Consilium placet. Itaque in hominem insiliunt. Is clamorem ingentem sustulit: oppidani festinanter accurrũt, hominem è nostrorum manibus extorquent, eosque saxis & lapidibus cędunt, maleque mulctatos eijciunt, & gregibus etiam spoliant. Hi reuersi, nè id eis fraudi esse posset, rem longè aliter atque acciderat, Almeidæ retulerunt. Res consultatione digna permultis visa est. Si enim crimen illud impunitum dimitteretur, fore dicebant, vt nunquã eo posset quisquã aquationis gratia naues appellere, quin malè acceptus abiret. Gentem enim illam feram non nisi malo coactã officium factu rã. Itaq; iniuriam vindicandam, & gentem imposito supplicio coercendam esse, nè in posterum simile facinus moliri auderet. Contrà quidam disputabant, non esse temerè bellum cum gente fera gerendum. Iniuriam leuem esse, & magis contemptu, quàm vltione dignam. E victoria præmium nullum vel decoris vel vtilitatis expectari: ex offensione magnum discrimẽ dedecoris imminere. Præterea non constare, quorum culpa id, de quo nostri conquerebantur, accidisset. Credibile autem esse, vt incolæ nostrorum insolentia & temeritate prouocati, non prius iniuriam intulissent, sed illatam repulissent. Alij verò in eo perseuerabant, quasi in ea vindicta salus & dignitas Lusitanæ nationis ageretur. Eoque rem adduxerunt, vt Almeidam ea grauitate & dignitate virum, annos sexaginta natum, rerum gestarum gloria circunfluentem, sine vlla graui causa cum gente, moribus & vitæ consuetudine belluarum simillima, bellum suscipere coegerint. Itaq; de media nocte in scaphas desiliens, in terram cũ centum & 50. militibus egreditur. Petrus Barretus & Georgius Barretus, qui primam aciem ducebant, in oppidum ante lucem peruenere. Inopinatoq; gentem adorti,

Malum cõsilium.

Consultatio de bello cum Barbaris gerẽdo.

Infaustum Almeidæ cũ Barbaris bellum.

orti, terrorem præbuerunt. At oppidani continuò opem sublatis clamoribus implorant. Accurrunt vndique permulti cum sacculis è corio crudo confectis, in quibus vim lapidum cõgesserant, vt nostros, qui iam cum præda redibant, obruerent. Gestabant præterea iacula innumerabilia non longa, quibus erant cuspides hamatæ trium palmorum longitudine præfixæ.

Prælium. Hæc magna lacertorũ vi coniecta, nostros grauissimè sauciabãt. Homines sunt nigri, capillo, vt reliqui AEthiopes, crispo & adusto, facie deformi: in bellis, gestibus truculentis, vt ferociores appareant, vtuntur. Tunc verò aspectu truculento, & gestibus horrẽdis, & dissonis vocibus metum incutere nitebãtur. Nostri re inopinata perculsi retrocedunt, & se ad Almeidam, qui Regio signo, vt opem afferret, explicato, in oppidũ veniebat, recipiunt. Is non vlterius cunctandum ratus, in littus se conferebat. At scaphæ fuerant indè subductæ in locum alium magis tranquillum, vndè conscẽsio facilior apparebat. Almeida in eam locum iter instituit. Greges erant in agmine medio, reliqui qui agmen cogebant, hostes à tergo ægrè sustinebant. Illi tamen in principio non ita grauiter nostros vrgebant. At vbi auxilijs vndiquè confluẽtibus copias suas amplificatas aspexerũt, edito clamore greges vnum in locum compulerunt. Sic enim pecudes & armenta assuefaciunt, vt illorum vocibus aut moueantur, aut subsistant, aut eò properent, quõ illi iubent. Itaque neque longius abibant, & nostros interdum impediebant. Hostes, gregibus ad hunc modum conseruatis, in nostros ferocius irruunt, & postremum agmen carpunt, ordinemque disturbant. Almeida cum cerneret multos adhuc in pecorib⁹ abigendis occupatos, gregem dimittere, & è medio agmine confestim expellere iubet. Deinde copias illas exiguas in vnum compulit, vt cõfertæ facilius hostium impetũ repellerent. Quod longè secus accidebat. Nam cum hostes in confertum agmen lapides & tela conijcerent, & nostri inermes, eò quòd gentem contempserant, prodijssent, illi vulnera

gra-

grauissima nostris infligebant: cùm interim nostri hostibus nocere nullo modo possent. Nam cùm essent illi summa celeritate præditi, facillimè poterant cursu sese à clade proripere, & rursus eadem celeritate in nostros incursare. Nostri erant summa lassitudine præpediti: æstus enim eos adurebat, lassitudo conficiebat, ita vt vix plantas in arena ardentissima altiùs impressas euellerent. Tantaque erat in plerisque debilitas, vt in vestigio consistere non possent. Multi formidine perterriti, dissipari cœperunt. Hic Georgius Melius qui erat vnus ex Ducibus, & Albuquercij partes fuerat in India secutus, ad Almeidam conuersus, inquit, Vellem, vt hi, qui se tibi in India venditabant, hoc in loco non innoxios criminãdo, sed pro salute tua capita sua in discrimen offerendo, amorem, quo te complecti simulabant, ostenderent. At Almeida, parùm, inquit, tempestiua commemoratio. Quin tu ista, quæ tempus minimè flagitat, omittis, & illud regium vexillũ tueris, nè si in belluarum istarum manus veniat, regis clarissimi nomen ludibrio sit: Nam quod ad me attinet, tot annis, & tot vitijs coopertus sum, vt si mors hoc in certamine mihi oppetenda sit, ea nec immatura, nec immerita possit existimari. Hæc dicens, vexillum Melio tradidit. Deinde cùm rursus hostium impetum sustinere voluisset, hostis quidam coniecto iaculo guttur illius transfixit. Quo facto, is dolore vehementer afflictus, & viribus omninò destitutus, ita procubuit, vt genibus in terram flexis, & oculis sublatis manus in cælum tẽderet. Itaque illo signo insitę religionis in extremo illo spiritu ijs, qui cum illo erãt, ostenso cecidit, vir probitate, & liberalitate, & rebus gestis immortalitate dignis admirandus: qui tamen, quod valdè luctuosum fuit, nonnulla dedecoris macula vitæ decus aspersit, cùm tam temerè leuium hominum sermonibus inductus, in id se discrimen iniecit, è quo nullum præmium vel dignitatis ad sui nominis gloriam, vel vtilitatis ad patriæ fructum polliceri vlla ratione poterat. Consilij pœnas acerbissimo casu luit, &

Melij cum Almeida disceptatio

Almeida mors.

Humanæ fragilitatis exemplum.

simul exemplo suo mortales humanæ imbecillitatis admonuit, nè nimis præsenti felicitati cõfiderent, cùm animaduerterent illum, cuius in bello Granatensi tam clara virtus extiterat, qui maximos in India exercitus fuderat, qui Campsonis AEgypti Imperatoris opes infregerat, & debilitârat, qui multis Regibus frænum iniecerat, à paucis hominibus, neque moribus & institutis patriæ cultis, neque armis & militari disciplina ad decus eruditis, sed inermibus atque nudis, & non multum à beluarum immanium feritate distantibus occisum, & eorum pedibus proculcatum. Eo vt diximus, interfecto, nostri diffugiunt. Laurentius tamen Brittius, & Martinus Coelius mori in vestigio maluerunt, quàm Almeidam insepultum deserere. Hi fugientes magnis vocibus compellant. Quam, inquiunt, rationem in Lusitania vestri Ducis, ô viri immemores dignitatis & ingrati, reddetis? Illum, qui vos tantis auxerat beneficijs, in discrimen induxistis, inductum prodidistis, & nunc insepultum deseritis? Cùm verò clamando nihil proficerent, in hostes conuersi sunt, eorumque multitudine circumfusi, lapidibus, & iaculis, & fustibus oppressi conciderunt. Quinque & sexaginta Lusitani in hac infausta & infelici pugna interfecti sunt: in quibus erant Duces vndecim, viri magnanimi, maximisq; in rebus cogniti: qui cùm per medias flammas, per pilas innumerabiles, per tela, per gladios sine vlla formidinis significatione ruentes, maximum terrorem hostibus intulissent, & insignes victorias contra innumerabiles hostes adepti fuissent, tunc à paucis hominibus inermibus atq; nudis interfecti, & spoliati fuerunt. Creditũ est illos, eò qđ sese insolentius in prosperis successibus extulissent, & victoria non moderatè, sed nimis interdum crudeliter vsi fuissent, eas pœnas diuino iudicio pertulisse. Nostri se maximo cum labore in scaphas recepere. Georgius Barretus & Georgius Melius postquam hostes discedere cognouerũt, in terram egressi sunt, vt mortuos sepelirent: quos omnes nudatos inuenere. Funus non exequijs, sed lacrymis cura-

Lusitanorum fuga & cædes.

Cæsorum numerus.

curatum fuit. Accidit hic acerbißimus casus Kalen. Mart. Anno M. D. X. Naues indè profectę, Olysipponem incolumes peruenêre: cladisque nuncius insignē Regi mœstitiam, & vniuersæ nobilitati mœrorem & luctum attulit. Quid interim dum hæc omnia gesta sunt, Iocobo Lupio Siqueiræ acciderit, est hoc loco referendum. Is soluerat Olysippone cum nauibus IV. quinto die April. anno salutis. M. D. VIII. In insulam verò S. Laurentij peruenit IV. die August. quam secundum eam partem, quæ spectat ad Austrum, peragrauit, & aliquot nautas, qui fuerāt in comitatu Ioannis Gomecij Abræi, reperit: à quibus intellexit, Abræum, vt dictum est, dolore & mœrore contabuisse. Indè in Cochimum delatus est, & ab Almeida (adhuc enim imperium tenebat) fuit honorificè & amanter exceptus. Almeida illi nauem vnam cum sexaginta hominibus, in supplementum exiguę illius classis, attribuit. Huius nauis erat nauarchus Garsia Sousa. Cū ijs quinque nauibus in insulam, quam olim Taprobanam, modò Zamattram appellant, peruenit. Ea est æquinoctiali circulo subiecta, & aureæ Chersoneso ea parte, quæ ad Austrum pertinet, opposita. Patet in longitudinem miliaribus nongentis & LX. Latitudo verò illius nō supra CC & XL. passuum millia dilatatur. Regio est mira fertilitate prædita, regnisque multis distincta, varijsque nationibus, quæ inter se moribus & institutis dissimillimo ritu dissident, frequentata. Quidam enim Mahumetis sectam sequuntur: quidam simulacris dediti sunt. Alij adeò immanes & feri sunt, vt humanis carnibus vescantur. Alij rursus moribus humanis excoluntur, & benignitatem præ se ferunt. Abundat ea insula plurimum auro, cuius gratia in eam mercatores vndique commeant. In eam insulam delatus Siqueira, naues in portu regni, quod Pedir appellant, constituit, & per Legatum pacem cum Rege firmauit. Idem fecit in alia ciuitate, quæ Pacem nominatur, quæ indè octoginta millia passuum aberat. Indè Malacam, quæ est in continenti Septen-

Annus à nato Christo 1510.

De rebus gestis Iacobi Lupij Siqueiræ.

Lupius Taprobanam primus accedit.

Taprobanæ descriptio.

Pedir Taprobanæ regnum Pacē opp. Malachā

Siqueira accedit. ti Septentriones versus, cuius explorandæ causa missus ab Emmanuele fuerat, traiecit. Ea est in aurea
Malacæ descriptio. Chersoneso ad ostium fluminis non valdè magni sita. Erat autem tunc celeberrimum Orientis emporium: quatuor millibus passuum in longitudinem patebat. latitudine erat perangusta. Arboribus & varijs fructibus abundat: frugibus, & rebus alijs ad victum pertinentibus, importatis vtitur. Fluuio, qui mediā vrbem interfluit, distinguitur: vtraque tamen vrbis pars inter se ponte coniungitur. AEdes & vrbis mœnia erant magnificè & eleganter extructa. Gens est colorata, & moribus atque vitæ cultu ad humanitatem propensa. Lingua adeò suauis existimatur, vt omnes finitimæ regiones, & insulæ etiam, quæ commercium cum ea ciuitate vllum habent, valdè ad vrbanitatem & elegantiam pertinere arbitrentur, linguam & orationem ciuitatis illius vsurpare. Gens est vestitu & cultu lautissima: musicis oblectatur: in bello tamen est acris, vt quæ facilè pro decore & dignitate mortem oppetat.
Siam regnum. Pertinebat hæc ciuitas olim ad regnum latissimum & opulentissimum, quod Siam appellant. Rex enim Siamensi Regi parebat. At cùm ex portorijs ingentibus summas sibi opes comparauisset, & maiores quosdam diuitiarum magnitudine spiritus assumpsisset, à Siamensi Rege defecit. Hanc deinde libertatem partim armis, quibus Siamensi ferociter obsistebat, partim muneribus, quibus illius consiliarios, vt Regem à bello deterrerent, detinebat, facilè tuebatur. Rex erat Mahumetanus, & Mahumetes etiam, vt nomen cum secta consentiret, appellabatur. Siqueira classem in portu collocauit. In anchoris autem in eodem portu quatuor Sinarum naues fortè constiterant. Sinæ vbi nostras naues conspexêre, Siqueiram adeunt, & cum illo sermonem humanissimè conferunt. Illorum autem humanitate & vrbanitate, Siqueira captus, familiaritatem cum illis libentissimè contraxit, vsque adeò, vt in eorum naues ingressus, nullum officium amicitiæ confirmandæ necessarium prætermitteret. Rex misit

por-

portorij ministros, qui percontarentur, quæ gens illa esset, aut cuius rei gratia iter in eas oras suscepisset. Siqueira respondit, se ex Occidentis Solis extremis terminis à Rege clarissimo missum esse, vt cum eo rege, de cuius amplitudine multa perceperat, amicitiam firmaret. Confidere se illud amicitiæ fœdus vtilissimum vtrique Regi futurum. Id vt signis intelligi potuit, fuit Regi, & illius patruo, qui regnum administrabat, longè gratissimum. Putabant enim valdè ad Regij nominis amplitudinem pertinere, cum Regibus externis tāto terrarum interuallo disiunctis societatem coire, nomenque suum per occidentis Solis regiones cum nōnulla sui decoris celebritate peruagari: & simul ex Lusitanorum commercio Regis Malacensis opes amplificatum iri confidebant. Itaque Rex ad Siqueiram viros primarios de suo comitatu misit, qui ei nomine illius omnia fuerunt, quæ ad commodum & dignitatem Emmanuelis pertinerent, largè polliciti. Fuit deindè cōstitutum, vt Siqueira vrbem ingrederetur, vt coram de pace cum rege commodius ageret. Fuit is à Rege cū multis amoris signis, & honorificis etiam cæremonijs de more gentis illius exceptus. Ibi cùm de pace ageretur, fuit ab vtroque statutum, vt pacis conditiones per internuncios tractarentur. Pax denique fuit inter vtrumque facta, & solenni iureiurando sancita, & domus confestim Roderico Araugio, qui Regis Emmanuelis negocia erat in ea ciuitate gesturus, attributa. Nostri igitur omni metu soluti, in vrbe dispersi vagabantur. At Sinæ cùm nostrorum securitatem & confidentiam animaduertissent, Siqueiram admonuêre, nè tantam fidem Malacensibus haberet. Gentem esse falsam atque fallacem, & fraudibus atque perfidiæ sceleribus astrictam. Simul atque nostros incautos, & nihil hostile suspicantes aspicerent, eos omnes oppressurā. Boni Ducis officium esse, suorum salutem in vigilantia sua, non in alia fide sitam arbitrari. Saracenos tantisper fidem retenturos, dum se nihil posse nostris no-

Malacēsis Regis ad Siqueiram nuncij.

Pacis fœdus inter Malacensem & Lusitanos

Sinarū ad Siqueiram admonitio

cere confiderent. Vbi verò sibi occasionem datam aliquid cum fraude gerendi viderent, eam minimè prætermissuros. Humanitatem esse laudabilem: nimiam in aliena terra confidentiam vituperandam: maximè verò cùm hominibus ex fraude & mendacio compositis fides adiungitur. His & alijs eiusmodi sermonibus Siqueiram nauarchi Sinarum admonebãt, vt insidias præcaueret. At is & fœderis Sacramento, & specie beneuolentiæ, quam Malacenses præ se ferebant, & postremò, quòd natura id, quod felicem successum interturbare potest, non facilè euenturum suspicamur, non modò Sinarum monita neglexit, verum multò confidentius & Lusitanos in vrbe versari, & Malacenses in nauibus suis negotiari permisit. Interim verò mercatores partim ex insulis ad Austrum sitis, partim ex ea Indiæ parte, quam Indus fluit, Regem nostrorũ formidine perterritum, ab eorum coniunctione distraxerunt. Dicebant enim, nostros esse piratas cunctis nationibus infestissimos. Per simulationem verò probitatis fraudes machinari, & illis ipsis, cum quibus fœdus amicitiæ feriebant, pestem & exitium moliri. Multas ciuitates euertisse, multis gentibus libertatem & opes eripuisse, & illis, qui non permitterent arces in eorum ciuitatibus ædificare, crudele bellum intulisse. Arcium verò ædificationem eò pertinere, vt libertate primum omnes, qui eos admittebant, spoliarent: deindè bonis omnibus per summum scelus euerterent. Nullam denique esse nationem vel tanta omnia rapiendi cupiditate furentem, vel tam immanibus moribus, & institutis efferatam, quæ esset cum Lusitanis auaritia & crudelitate conferenda. Non verbis, sed factis esse [illegible]ndum. Interrogaret omnes mercatores de illis [illegible], quæ vel in India vel in Arabia atque Perside à Lusitanis gesta fuerant. Prudentis autem Principis esse, alienis malis admoneri, ne in similes calamitates incideret. Vnum autem periculi depellendi remedium esse, gentem, antè, quàm maiores opes assequeretur, opprimere. Serò namque facultatem prætermis-

Mercatorũ de Lusitanis querela apud Malacensem Regẽ.

missam eos lamentari, qui, quandiu licet, securitati suę minimè prospiciunt. Lusitanos esse admodum paucos, & inermes, & imparatos, atque fœderis confidentia in vrbe, tanquam in patrio solo versari. Eos itaque de medio tolleret, vt paucorum internecione, reliquis aditum in eas oras intercluderet. His & eiusmodi sermonibus Regem iuuenili temeritate præcipitem, & in fraudibus enutritum, & religione à nostris maximè dissidentem, facillimè à Lusitanis abalienarunt. Huius autem consilij authores præcipui fuêre Nahodabeguea Cambaiensis, & Vtetimutaraia Ioauensis, qui opibus, & potentia, & gratia apud Malacenses, inter omnes, qui in ea ciuitate negotiabantur, excellebant. Hi verò non oratione tantùm, sed muneribus etiam Regis patruum, penes quem erat totius regni moderatio (Bendaram appellabant eum, qui munus id gerebat) corruperunt, vt fidem datam violaret, & Regem in eandem fraudem impelleret. At eorum consilijs vehementissimè repugnabat Lassamana, rerum maritimarum præfectus. Nullum enim grauius periculum intendi dicebat eo, quod ex violata fide communibus rebus immineret. DEVM enim, quem nihil latere posset, iusiurandi neglecti, atque religionis violatæ vindicem fore. Ad hæc accedere fraudis atque mendacij dedecus & turpitudinem, quo nullum detestabilius, ad Regis nomen macula sempiterna deformandum, excogitari posset. Præterea Lusitanos, se compertum habere, omnia quæ gesserant, iure gessisse. Ab illis enim tantùm qui fœdus fregerant, pœnas, vt æquum erat, exegisse. Homines namque esse in fide tuenda constantissimos, & in perfidia vindicanda, & iustissimis pœnis animo maximo repetendis acerrimos. Itaque præstare eos imitari, qui eorum socios ab hostium iniurias facilè propulsabant, quàm eos, qui illatis iniurijs sibi ipsis causam iustissimæ cladis afferebant. Hæc Lassamanæ sententia non potuit vllo modo Regem à decreto iam scelere reuocare. Itaque statuit Siqueian

Consiliū de tollendis è medio Lusitanis.

Lassamanæ pro fœdere seruādo oratio.

Regis malaccēsis perfidia.

ram cum reliquis ducibus interimere. Quod vt commodius fieret, ædem maximam ex ligno propè ponte extruxit, & Siqueiram ad conuiuium, quod in ea domo instruendum curauerat, inuitauit. Is Regis tam propensam in eum, vt apparebat, voluntatem non aspernatus est. Erat tum Malacæ Persis quædam Mahumetana, quæ hospitium publicè certa pecunia præbebat. Apud eam diuersabatur sartor quidam Lusitanus, qui Persicam linguam probè nouerat. Is linguæ communione in maximam mulieris familiaritatem venerat. Ea cum insidias indicio cuiusdam hominis sibi valdè familiaris percepisset, per sartorem à Siqueira postulauit, vt eam ad colloquium secreto admitteret. Vitam namque illius & dignitatem agi. Siqueira monita mulieris irrisit. Illa verò cùm idem iterum atque tertiò à Siqueira contenderet & nihil proficeret, omni periculo contempto sartori insidias detexit. Is Siqueiræ omnem rationem sceleris, vt instituta erat, aperuit. Vbi igitur dies cõuiuio præstituta venit, Siqueira morbi simulatione periculum declinauit. Itaque cũ hæc sceleris via minimè processisset, aliam excogitarunt. Siqueira querebatur, quòd aromata & merces reliquæ, quas in naues, vt mercatores reliqui faciebant, imponeret, sibi minimè pretio traderentur. Rex mercatorum importunitate id se imprudente factum esse cõfirmabat. Se daturum operam, vt postridie Siqueiræ postularis cumulatè satisfaceret, illumque admonet, scaphas omnes præstò ad littus haberet. Interim naues humiliores armis complere, & arma cibis varijs & omni genere commeatus occultari iussit. Hominibus deinde armatis, vt arma cultu atque veste mercatorum contegerent, imperauit. Habitu igitur mercatorum, tãquam cibos venderent, erant in Lusitanas naues ingressuri, vt simul atque signum (id autem fumo dandũ erat) in vrbe sublatum conspicerent, Duces imparatos aggrederentur. Erat autem constitutum, vt signum nõ daretur, antequam scaphæ, vt onera acciperet, in littore consisterent, vt simul & naues exinanitas, & scaphas in lit-

Insidiæ Regis in Lusitanos detectæ.

Altera in Lusitanos insidia.

in littore sine vlla sceleris suspicione constitutas adori rentur. Postridie, qui se mercatores esse simulabant, cũ animaduerterent scaphas omnes, præter vnam, ad litus accedere, ipsi nauigia sensim in naues dirigũt. Sceleris Principes erant ijdem, qui fuerant consilij authores. Ij cùm nauium lateribus appropinquarent, interrogarunt, an vellent vel fructus, vel cibos emere. Pretium, quod petebant, erat vilissimum. Nostri & ciborũ, quibus indigebant, copia et pretij vilitate prouocati, homines in naues admodũ libenter admittũt. At Garsia Sousa cùm multo plures, quàm par erat, in nauem suam ingressos animaduerteret, eos omnes abire iussit, & repugnantes armis eiecit. Deinde Fernandum Magallanum in scapha sua, quę sola cum reliquis ad litus missa non fuerat, ad Siqueiram misit, qui eum admoneret, ne gẽtem perfidam in nauem suam ingredi permitteret. Conuiuij recordaretur, quod proximis illis diebus à Rege instructum mortifero veneno fuerat. Siqueiram eo iam tempore octo ex hostibus circundederant, qui signum expectabant. Ipse verò schachorũ ludo vsque adeo intentus erat, vt Magallani oratione ludendi studium non intermitteret. Nautam tamen vnum è nauis magistris, malum scandere, & è carchesio scaphas speculari iussit, an iam mercibus onustæ redirent. Magallanus ad Sousam redijt, vt illi opem (erat enim paucis admodum stipatus) afferret. At magister è carchesio conspexit vnum ex Malacensibus qui in prætoriam nauem admissi fuerant, à Siqueiræ tergo sicam distringere, alterum verò ex aduerso oculis innuere, ne approperaret, nondum enim signum datum esse. Siqueira, & qui cum eo ludebant, sic erant affixi ludo, vt non animaduerterẽt, se solos esse hostibus octo circumuentos. Hic cùm nauta è carchesio maximis vocibus Siqueiram, vt vitaret insidias capiti imminentes, inclamaret, Siqueira sanè perturbatus, arma poposcit: accurrunt vndiq; ij, qui relicti in naui fuerunt: hostes re inopina perculsi, in nauigia sua desiliunt. Idem reliqui, qui naues alias circunsistebant, effecerunt. Qui

Detectus dolus.

Siqueira in summo periculo securitas.

Hostium fuga.

enim ex improuiso nostros adoriri cogitabant, & signum expectabant, cum viderent nostros arma certatim corripere, sibi fuga consulendum existimarunt. Illis verò à nostra classe diuulsis, signum in vrbe sublatum fuit. In nostros, qui in vrbe vagabantur, acerbè sæuitum est. Viginti tantùm in Roderici Araugij domũ se receperunt. Franciscus Serranus, qui etiam in vrbe versabatur, scapham nactus, cladem effugit. Siqueira consilium habuit. Fuére qui dicerent, iniuriam illam esse protinus vlciscendam, & naues omnes, quæ erant in portu, Sinarum nauibus exceptis, inflammandas, & vrbem tormentis acerrimè quatiendam. Sed id fieri cõmodè non poterat. Multi namque fuerant ab hostibus interfecti: reliqui erant admodum pauci, & duę scaphę fuerant ab hostibus captæ. Præterea ratio ineunda videbatur, quemadmodum Araugius, & qui cum eo erant, aliqua pactione in libertatem vindicarentur. At Bendara veritus, ne Siqueira portum subiret, ad Araugium peruenit, eumque bono animo esse iussit, fidemque dedit, ei se viuo neminem nociturum. Rex cum Bendara deinde nuncium ad Siqueiram mittit, qui eũ admoneat, facinus illud imprudente se fuisse à perditissimis hominibus admissum. Cuius quidem illos pœnas daturos esse: vt hostium igitur vindictam oculis vsurparet, in vrbem amicam & perhospitalem iniret. Se namq; nullum hominis amantissimi officium & munus omissurum. Araugium & Lusitanos reliquos esse liberalissimè tractatos, quos omnes se traditurum confirmabat, si is vrbem ingredivellet. Siqueira respondit, Lusitanos antè liberos sibi traderet, vt eo pignore facilius in animum induceret, eum reliqua omnia bona fide præstiturũ. Id cum Rex facere nollet, imò hominem varijs fraudibus ludificare cogitaret, & nauigandi tempus abiret, Siqueira Indiam intra Gangem petiuit: duas in eo cursu naues hostiles cepit: è classe autem sua nauem vnam hominum penuria coactus incendit. Aliam autem nauem vadis allisam amisit, ita tamen, vt nullus eo naufragio periret. Sic tandem ad pro-

Lusitanorum clades.

Siqueira de Malacẽsibus consultatio.

Regis per nuncios purgatio.

Siqueira in Indiam reditus.

ad promontorium Cori peruenit. Ibi cum accepisset Almeidam, cuius ille partes sequutus fuerat, in Lusitaniam profectum esse, & Albuquercium Indiæ prouinciam moderari, metuens illius offensionem, in Lusitaniam nauigauit.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVI*ctissimi, virtute & auspicio gestis,*

LIBER SEPTIMVS.

ALbuquercius cùm statueret Armuziũ petere, classem viginti trium nauium instruxit, in quibus erant Lusitanorum duo millia, & aliquot prætere auxiliares ex Indicis militibus assumpti. Cum verò Baticalam peruenisset, Timoia pirata, qui tunc Emmanuelis imperium sequebatur, & in parua quadã insula Onori obiecta consistebat, ad Albuquerciũ se contulit, eumq; incepto deterruit. Vehementer namq; se Ducis sapientissimi cõsiliũ admirari dixit, qui longinqua bella cũ maiore periculo, & minore fructu sumeret, q̃ propinqua cum multo maiore *Timoiæ ad Albuquercĩũ de bello Goensi oratio.*

maiore laboris præmio suscipere mallet. Præterea non esse sapientis, hostem à tergo potentem impunitum relinquere, cui liberum esset, in Lusitanos illi⁹ ope destitutos inuadere. Goam & propter insulæ situm, et vrbis opulentiam, & regionis vicinitatem, & hostis audaciã, esse illi prius expugnãdam, q̃ aliquid aliud moliretur. Admonuit præterea illum de belli apparatu, in quem Zabaimdalcamus, Goæ princeps & dominus, totis viribus incumbebat. Viginti enim naues maximas ædificabat, & naues etiam longas ornabat: mille Turcas, acres in bello viros, stipendijs alebat, & alios præterea milites permultos mercede conducebat eo animo, vt nostros aggrederetur & imparatos opprimeret. Nihil igitur vel ad salutem prouidentius, vel ad dignitatem præclarius cogitari posse, quàm consilium hostis anteuertere, & antequam classis illa in altum deduceretur, ex improuiso Goam adoriri. Esse præterea rei benè gerẽdæ occasionem diuinitus oblatam. Nam Zabaimdalcamum post Zabaij patris mortem, eò quòd multi principes in continenti ab eo defecerant, esse bellis molestissimis implicatum, & in continentem traiecisse, vt rebelles domaret. Ea autem de causa coactum fuisse, maximam exercitus sui partem eo traducere, vt citius bellum conficeret. Operam deinde suam Timoia pol-

Bellum Goense. licitus fuit, sibique nihil optabilius esse dixit, quam vitam, si opus ita fuisset, pro Regis Emmanuelis dignitate profundere. Albuquercius hac oratione permotus,

Zabaimi arcis expugnatio. consilium habuit. Omnes Timoiæ consilium comprobarunt. Albuquercius igitur, cùm Goam oppugnare constituisset, Timoiam præmisit, qui terra arcem Zabaimi, in oppido Zintacora egregiè munitam, armis inuaderet. Ipse verò Goam petiuit. Vix autem classem

Timoiæ classis. in ora collocarat, cum Timoia ad illum peruenit, & arcem essé iam à se funditus euersam, & flammis abruptam exposuit. Classis autem Timoiæ erat xiiij.

Goæ descriptio. longarũ nauium, armis, & tormẽtis, & bellicis munitionibus instructissima. Goa est insulæ & vrbis commune nomen. Fluuius ingens in duas partes in mare influen-

influentes diuisus, insulam efficit. Ambitus illius millia passuum circiter viginti tria continet. Vrbs erat cincta muris, & munita turribus, & tormentis permultis atque varijs instructa: ædes amplæ. Cæli temperies, & regiõis amœnitas, & portus securitas multos mercatores inuitabat, vt libenter in ea domicilia collocarēt. Emporium erat valdè frequens & opulentum. Vigebant in ea armorum studia, multique milites, partim equites, partim pedites, Zabaimi stipendijs alebantur. Vestigijs namque patris insistens, omnes, quos in bello virtutis specimen præbuisse nouerat, ad se congiarijs vberrimis alliciebat. Insula multò maiorem, quàm pro illius magnitudine, hominum multitudinem sustentare potest. Est enim densis arboribus valdè fructiferis vestita, abundat varijs frugibus, pecora innumerabilia nutrit, variaque alimenta profundit, & aquas multas atq; perennes habet. Templa ritu Mahumetano erant maximis sumptibus ædificata, & prouētibus etiam, quibus sacerdotes alerentur, opulenta: Nemini autem licebat in insulam ingredi, priusquam in aditu aliquo nomen suum, & patris, & patriæ scripturæ magistris in quinque locis, quibus in insulam facilior erat transmissio, constitutis, exponeret: qui etiam hominis colorem, & staturam, & signa literis cōsignabant. Accidit porrò postquam insula in Lusitanorum potestatem peruenit, vt dum Lusitanus quidam domus altiora fundamenta iaceret, crucem ex ære factam reperiret: quod maximo argumento fuit, eam fuisse olim à Christianis habitatam. Albuquercius verò primùm omnium Antonium Norognam, & Simonem Andradium, & Simonem Martinum, quorum naues humiliores erant, & remis incitari, & in vadis consistere poterant, præmisit, qui turrim quãdam, quæ nostris damnum inferre poterat, oppugnarent. Ijs autem Georgium Fogazãm, Hieronymum Teixeiram, Georgium Sylueiram, & Ioannem Nonium, & Garsiam Sousam scaphis egregiè munitis inuectos, comites adiunxit. Magistro autem classis

Christianismi vestigia Goare perta.

De turrium duarū expugnatiõe atque incēdio.

sis vniuersæ præcepit, vt fundum exploraret, & videret, an maiores naues possent absque naufragij periculo portum subire. Timoiæ verò imperauit, vt aliam turrim, in qua erant similiter & tormenta, & præsidia militum disposita, in continente non procul ab insula sitam aciter impugnaret. Omnes impigrè sibi commissum munus exequuntur. præsidia namque armis partim cæsa, partim in fugam coniecta, & turres captæ & incensæ sunt. & magister renunciat, nullum esse à vado periculum. Indè Albuquercij iussu vlterius progressi, oppidum insulæ, Pangin nomine, satis magnum, & militum nō exigua copia munitum inuadere parant. Hostes accurrūt, vt nostros aditu prohibeant. Fit atrox prælium, hostes tandem fusi fugatique sunt, & oppidum coniectis facibus exustum. Postridiè Albuquercius naues humiliores misit, quæ se cum Norogna coniungerent. Maiores enim naues propter malaciam substitere. Ipseque in triremem, cui præerat Iacobus Fernandus Begiensis, ingressus est. Ibi Saraceni quidā ad illum supplices adeunt, se Cambaienses esse dicūt. & Goam rei gerendæ gratia conuenisse, & Melichiazij fœdere contineri: orare & obsecrare, vt fœderatos atque supplices insita fide & benignitate conseruaret. Eos Albuquercius in fidem recepit. Quærit ab illis deindè, quo in statu ciuitas ipsa sit. Narrant illi, maximū esse metum ciuibus iniectum. Seditiones etiam inter Principes excitari. Multos namque propter exiguum militum numerum deditionem facere velle: quosdam verò illis, qui hoc animo essent, aciter aduersari. Ad resistendum porrò neque consilium, neque mentem in alterutra parte consistere. Albuquercius nè vi propius illata, eos, qui dissidebant, inter se conuenire cogeret, & simul, vt vrbe citius in potestatem redacta, liberior ad reliqua, quæ animo designârat, exequenda relinqueretur, eosdem Saracenos Legatos ad ciuitatis Principes mittendos esse duxit. Legationis sententia hæc erat. Se non vt exitium Goensibus importaret, sed vt eos à dominatu durissimo ad imperium mul-

Pāgin oppidum incensum.

Saraceni aliquot in deditionē accepti.

Albuquercij ad Goēses Legatio.

multò clementius adduceret, eò classem appulisse. Si in deditionem redigi vellent, se omnium libertatem tuendam suscipere, & vt suis legibus, & ea religione, qua à pueris imbuti fuerant, vitam instituerent, si Christianam sequi nollent, facilè permissurum: & tertiam præterea partem tributorum, quam Zabaimo pendebant, remissurum, ea tamen lege, vt milites illius potestati traderentur, vt de eis quod optimum illi videretur, statueret. Ciues conditiones accipiunt. Aliqui tamen cum aliquot militibus aufugerunt. Rebus ad hunc modum constitutis, sequenti die, qui fuit XVI. Februarij, Anno salutis. M D X. Albuquercius in vrbem ingressus est. Vrbis, & arcis, & munitionum omnium, & armamentorum possessionem nomine Regis Emmanuelis occupauit, fidemque à ciuibus accepit, eos fore semper imperio Emmanuelis obsequentes, neque ab illius vnquam fide discessuros. Erant in mœnibus & armamentis quadraginta ingentia tormenta ex ære facta, è minoribus incredibilis multitudo, maxima pilarum, & tormentarij pulueris vis, & reliquarum munitionum tanta copia, vt admirationem commoueret. Erant in statione nauali naues maximæ quadraginta, celoces sedecim, & longæ præterea naues quamplurimæ. Erat præterea in Zabaimi stabulis non mediocris equorum, qui fuerant è Perside & ex Arabia aduecti, numerus. Ad has commoditates accedebat varius & multiplex commeatus. Albuquercius ne vrbs tantæ celebritatis parùm firmo præsidio muniretur, in ea hyemare constituit. In locis, quibus aditus in vrbem patebat, præsidia disposuit: vrbis custodiam Antonio Norognæ, arcis præfecturam Gaspari Paiuæ commisit: regiæ facultatis procurationem Francisco Coruinelo tradidit. Magistratus deindè, qui annonæ, qui ædibus, & vijs præessent, qui communi consilio res ad victum publicum necessarias administrarent, delegit, ordinemque ciuilem singulari temperatione constituit. Saracenos, & alios, qui

Goæ deditio.

Mira bellicorum instrumentorum vis Goæ reperta.

Goensis Reipub. cõstitutio.

pot-

portoriis & vectigalibus aliundè importatis præfuerant, minimè (sic enim temporis ratio flagitabat) muneribus priuandos esse duxit. Promissa cumulatè præstitit, & vt omnium in se popularium animos alliceret, operam strenuè nauauit. Mulieres & virgines, quæ in Zabaimi ædibus, in quibus ipse habitabat, asseruabantur, ab omni petulantia militari custodiri diligentissimè iussit. Legatum deindè ad Narsingæ Regē mittere instituit: & Regem etiam Vengaporensem, qui Narsingæ Regi parebat, per cuius regnum Legatus iter facturus erat, vt ad suas partes alliceret, operam dandam esse statuit. Legatus fuit Gaspar Chanoca, qui Bisnagam vrbem Narsingæ maximam & opulentissimam, totiusque regni metropolim, in qua Rex plerunque cōsidet, peruenit: vbi fuit à Rege cum magnis honoribus acceptus. Regis Armuziensis familiares atque domesticos, qui in ea vrbe negotiabantur, muneribus affectos dimisit. Ismaelis Persarum Regis Legatos, qui Goam, vt negotia magni ponderis cum Zabaimo transigerent, conuenerant, humanitate summa prosequutus est. Ad ipsum deinde Ismaelem legationem decreuit. Legatus appellabatur Rodericus Gomezius Carualiosa, qui Armuzij à Coieataro, nè ad Ismaelem perueniret, veneno sublātus fuit. Vrbem deindè muniuit: naues, quæ erant inchoatæ, perfecit: vectigalia locauit. Timoia redemptor extitit. Dum hæc geruntur, res noua præter opinionem incidens, Albuquercium, nè alijs curis omninò vacuus, Remp. optimè constitueret, impediuit. Nam quidam viri nobiles illi vehementer aduersari cœperunt, atq; primùm illius actionib. obtrectare, clanculum omnia facta illius irridere, & siue virtutis inuidia, siue insita temeritate & insania, nomen illius maledictis insectari: Deindè audaciùs, nè rem Lusitanam in summum discrimen induceret, obtestari. Vrbem illam esse magnam, hostibusq; innumerabilibus circumfusam, neque posse tūc ab imminentibus periculis vlla ratione defendi. Hyeme nullam opem aliundè propter aduersas tempesta-

Albuquercij ad Narsinguēsem Regem Legatio.

Albuquercij ad Sophum Persarum Regem Legatio.

Lusitanorum quorū dam ab Albuquercio secessio

res afferri posse. Opes Zabaimi ingẽtes esse: odium finitimæ gentis in nostros acerbissimum. Fidem ciuium, qui se dediderant, fluxam, & neque sponte, sed metu & terroribus expressam. Si hostes hyeme, quod eis facillimum foret, fluuium traijcerent, obsidionem sustineri non posse. Esse igitur vrbem præsidio nudandã, neque propter vllius ambitionem, omnes Lusitanorum copias hostium immanitati prodendas. Ad hos cùm alij quidam se aggregarent, & Albuquercij nomẽ apud multitudinem deferrent, & publicum etiam testimonium sumerent, supra nongentos homines Lusitanos Albuquercio aduersarios & infestos reddiderunt. His rebus cognitis, Albuquercius vna nocte tumultus authores, ad clandestina colloquia in vna domo coactos oppressit, & in custodiam tradidit. Illi simulant se in illius potestate futuros. Is cùm eorum ope indigeret, ab eis fidem accepit, commq; erratis ignouit. Aliquos tamen ex eis postea dimisit, ne ei grauiorem molestiam manendo exhiberent, quàm discedẽdo afferre potuissent: Alij contra fidem datam eum deseruerunt. Hæc indigenas minimè latebant, & exploratores omnia Zabaimo per literas nunciabant. Interim Dynasta quidam ex ijs, qui rebus Lusitanis studebant, literis Albuquercium admonuit, exercitum ingentem à Zabaimo comparari: vicinos Principes ad auxiliũ accersiri: bellum, quod Zabaimus gerebat, æquabili compositione finiri: vrbes eorum, qui in Lusitanos volũtate propendebant, vastari. Albuquercius socijs opẽ afferre conabatur, sed tãta erat hostiũ multitudo, vt frustra in eo laborem & studium consumeret. Id, quod reliquum erat, summa vigilantia facere nitebatur, vt hostes insulæ aditu prohiberet & vrbem tutaretur. Sed ratio vtriusque muneris gerẽdi erat difficilis & impedita. Nam Lusitani erant pauci, & magna eorum pars ab Albuquercio sermonibus eorum, qui discordias excitauerant, auersa. Ciues, cum quibus pacem fecerat, non suspecti tantum, verum Principem suum non obscuro studio repetentes aditus in insulam neque pauci, neque

Tumultus authores capti, ac mox dimissi.

Zabaimi bellum aduersus Albuquerciũ.

que difficiles. Itaque eodem tempore erat Albuquercio, vt & suos in officio contineret, & Goensium proditionem caueret, & hostium multitudini diuersis in locis resisteret, summa vigilantia laborandum. Aditus insulæ primùm fossa & vallo muniuit, & in ijs, quæ potuit, præsidia disposuit: & duces, quorum virtuti confidebat, singulis præsidijs assignauit. Locus vnus, qui erat magis, quàm reliqui, munitus (incolæ Benastarin appellabant) erat oppositus illi parti continentis, quã iam Pulatecamus, Zabaimi dux, castris occuparat. Vir nobilis, nomine Garsia Sousa, stationi illi fuerat ab Albuquercio præpositus. Is candidũ vexillũ ab hostiũ castris sublatum conspicit. Quod cùm cerneret, aliud similiter vexillum candidum tolli præcepit. Id erat signũ securitatis, ei, qui vellet proprius accedere. Vir deindè ex colle, qui hostium castra tegebat, in littus descendit. Illæ verò sunt æstuarij atque fluminis angustiæ, vt sermo vtrinque ab ijs, qui in vtroq; littore constituti sunt, haberi facillimè possit. Is igitur Sousam voce maxima compellebat, seque Lusitanum esse, & Ioannem Machiadum appellari dixit, & vnum ex exulibus illis, quos Capralis in Melinde reliquerat. Indè profectum, Dium peruenisse, & sub Melichiazio stipendia fecisse. Maiore deindè congiario à Zabaio Goæ Dynasta, Zabaimi patre, conductum, sub illius signis militâsse: qui illi, cùm eum Turcam existimaret, militum prefecturam concesserat. Seque quamuis Turcam esse simularet, re vera, mente & intima fide nunquam à CHRISTI religione discessisse. Itaque animo Christiano, & amore in patriam debito persuasum, eò descendisse, vt Christianos admoneret, vt impendens omnibus discrimen declinarent. Zabaimum habere sub signis supra quadraginta hominum fortium millia: tantisque tormentis, atque bellicis instrumentis abundare, vt Lusitani illius vim & impetum diu minimè sustinere possent. Quocirca se Christianos hortari & admonere, vt antequam hyems exitum inter-

Albuquercij munitiones & præsidia.

Securitatis signum apud Goenses.

Ioannis Machiadi de rebus hostilibus indicium.

Zabaimi exercitus & instrumenta bellica.

interclùderet, ex insula discederent. Sousa homini gratias agit, & rẽ omnẽ Albuquertio per nunciũ exponit. Albuquercius id hostiũ calliditate fieri suspicatus, quo terrorẽ nostris inijcerent, admonitionẽ contemsit, indignumq; se prorsus existimauit, antè, quàm experiretur, an Insulam tueri posset, ex ea decedere. Pulatecamus verò cùm animum Albuquercij obstinatum perspiceret, vt in aditum irrumperet, excogitauit. Itaque rates coniunxit, & nè ratibus noceri tormentis posset, stationem in fluminis ostio vallo & fossa, validoque præsidio muniuit. Nostri cùm id animaduerterent, vt stationem hostium expugnarent, summo opere contenderunt. Sed cùm in eo frustrà pugnarent, Albuquercium admonent, operam in stationis oppugnatione frustrà consumi. Albuquercius eò se cum equitum turmis contulit, & hostium munitionem conspicatus, Ducibus præcepit, vt ab ea oppugnatione desisterẽt, & in eo tantùm industriam ponerent, vt hostes aditu prohiberent. Se namque confestim cum maioribus copijs adfuturum, & Nerognam cum minoribus nauigijs in mare missurum, vt sic demùm statio facilius expugnaretur. Idem reliquis Ducibus, quibus alios aditus tuendos assignârat, imperauit. In vrbem reuersus, dat operam continuò, vt parua quædam nauigia, quibus Goenses vtebantur, quæ remis impelluntur (Cotias autem appellabant) in vnum locum conueniant. At omnes Cotiæ erant clam ad hostes clam transmissæ, vt illis copias in insulam maiore cum facilitate traijcerent. Id vbi resciuit Albuquercius, eum, cuius id opera factum fuerat, confestim occidi præcepit. Interim hostes summa vi, vt in insulam penetrarent, contendebant. Sed nostri tam acri animo resistebant, vt eos semper à conatu repellerent. Tandem Pulatecamus cùm desperaret, se diè in Insulam tanta virtute defensam ingredi posse, noctè se id facilius effecturum existimauit. Noctem pluuiam & caliginosam, (hyems enim instabat) expectauit, qua

Cotiæ Goësium nauiculæ, clàm ad hostes auectæ.

Pulatecami irruptio in Goam irrita.

Alia eiusdẽ irruptio, & Lusitanorum fuga.

nostri tempestate & imbre præpediti, neque tormentis vti, neque omnibus locis occurrere possent. Cum igitur ea nox, quam optabat, aduenisset, quæ fuit decimoseptimo die Maii, Zufalarimũ, virum impigrum, & in rebus bellicis administrandis intrepidum cũ mille delectis hominibus ratib' inuehi, & Benastarinũ petere iussit. Melichiũ verò Cufforgium, qui Goensi exercitui præfuerat, iussit alium aditum, Zancalitum nomine, qui indè non procul aberat, copijs, quas ad eam rem parauerat, aggredi. Se cũ reliquis copijs, vt eis subsidio occurreret, trãsmissurum. Zufalarimus quamuis & noctis silentio, & tempestatis opportunitate vteretur, nostros perpetuò vigilantes latere non potuit. Hostes tamen cum essent tanto plures numero, & in nostros tenebris & pluuijs impeditos, & in quã primum partem accurrerent, non satis explicantes irruerent, & eodem simul tempore vtrunq; aditum oppugnarent, terram tandem occupârunt, & nostros ex stationibus expulerunt. Quod tamen non absque summa armorum contentione fieri potuit: in qua aliquot vtrinque ceciderunt, in quibus Georgius Sousa fuit. His rebus ita gestis, ij, qui expulsi fuerant, cum alijs, qui aditus aliquos custodiebant, in vrbem se receperunt. Albuquercius verò cùm Goensibus militibus, quibus se vsurum dixerat, parum fideret, vt ciuitatem eorum insidijs (iam enim inter se de prodenda ciuitate coniurauerant) liberaret, omnes iussit abire: quibus simulatè eam curam dedit, vt Benastarini aditum armis tuerentur: seque dixit illis opem confestim allaturum. Nec enim de omnib' pœnas sumere poterat, & hostes intra muros versari periculosius existimabat, quàm cum omnibus in campo confligere. Illi continuò sese cum Pulatecamo coniungunt. De mercatoribus tamen, qui remanserant (eos enim, à quibus minus timebat, eijcere noluit) quæstionem habuit, & quendam Mircazemum nomine, opibus & existimatione Principem, cum nonnullis, qui socij coniurationis extiterant, capitali supplicio affecit. Pulatecamus verò in loco castra posuit,

Albuquercij strata-gema.

Quæstio de proditoribus habita, & eorum supplicium.

fuit, qui duobus passuum millibus ab vrbe distabat. Inde crebras in vrbem excursiones faciebat. Albuquercius naues, quæ in statione erant, per Iacobum Fernandum Fariam, virum fortissimum, incendere præcipit. Sed incendium fuit continuò ab hostium multitudine restinctum. Vrbis muri multis in partibus laborabant. eas omnes Albuquercius stationibus firmare constituit. Octo stationes muniuit, easq; octo ducibus custodiendas cum præsidijs assignauit. Nauigium deinde in mare deduci iussit, vt Cochimum quàm celerrimè fieri posset, nunciaret discrimen, in quo ipse cum omnibus Lusitanis versaretur, & Georgium Syluium atque Hieronymum Teixeiram (hi erant ex illis, qui turbas contra illius acta cõsciuerãt) ad subsidium euocaret. Quod illi siue odio Albuquercij imbuti, siue desperatione quadam salutis occupati facere neglexerunt. Pulatecamus interim propius accedens, vrbem summis viribus oppugnabat: nostri summa etiam contentione resistebant. Antonius Norogna, in vrbis parte, quæ erat muris propemodum nudata (magna nanque pars illius diruta fuerat) ex statione, cui præerat, hostium impetum egregiè sustinebat. Cùm verò hostes pertinacius instarent, ipse aperto ostio copias eduxit, & impressione facta hostium impetum repressit. Verùm cùm se recepisset, magnum periculum adiuit. Ea die fuit vrbs tribus horis omnibus partibus acriter oppugnata, sed multò acrius defensa, ita vt cogeretur Pulatecamus copias, nè plus damni acciperet, quàm inferret, à muris abducere. Insequenti nocte in loco propè littus, in quod naues reficiendas subducere mos erat, stationem vallo muniuit, & in ea tormenta cum valido præsidio disposuit. Prima deinde luce vrbem ea parte, quam Arius [Sy]luius tuebatur, acerrimè verberare, & omnes simul [vr]bis partes oppugnare iussit. Sed hostes etiam ea die [c]um non mediocri damno repulsi sunt. Nostri tamen erant iam eo tempore & laboribus, & vigiliis, & vulneribus, & reliquis incommodis, quibus obsessi, omniumque

Goæ præsidia.

Albuquercio negatũ in discrimine a suis subsidium.

Vehemens Goæ vrbis oppugnatio.

Lusitanorum difficultates.

niumque præsidio destituti circunueniri solent, afflicti, in primis autem Albuquercius. Qui tamen cùm esset grauissimis curis implicitus, omnia maximo animo perferebat. Et nunc consolando, nunc obiurgando, aliquando spem salutis afferendo, & ignominiæ metum proponendo, iacẽtes animos excitabat, exemploque suo ad laborem & audaciam multos incendebat. Nullum enim impigri interdum militis, & summi semper ducis officium prætermittebat. Machiadus interim, cuius antè mentionem fecimus, clàm ad illum ex hostium castris venit, atque indicauit, Pulatecamum de incendẽda illius classe cogitare. Cùm hæc cura illum vehementer solicitum haberet, Georgius Cugna & Franciscus Pereira Coutignus, Franciscus Sousa Manzias, & alij quidam fuerant dissensionis concitandæ principes, instant, vrgent, obtestantur, publicum testimonium petunt, rem esse perditam clamitant, vrbem continuò deserẽdam esse dicunt, plebem eiusmodi verbis exanimant, ita, vt non facilè posset Albuquercius statuere, essentne magis hostes, quàm ciues ipsi, homines præsertim nobiles, qui multitudinem ad defectionem solicitabant, metuendi. Hæc tamen omnia singulari alacritate & prudentia curauit. Classem enim vigilantia sua incolumem ab incendio cõseruauit, & tumultus oratione grauitatis plena cõmpescuit. Attamen Zabaimus omnibus copijs in insulam traiectis (fuerat enim Pulatecami literis ascitus) castra prope vrbem collocauit. Saraceni verò, qui in vrbe relicti fuerant, & fidem metu simulabant, vbi Zabaimi castra conspexere, arma corripiunt, & in nostros inuadunt. Ibi Albuquercius cum & hostis potẽtiam, & mœnium infirmitatem, & quorundam parùm firmam fidem, & hostes intestinos scelere & [odio] furẽtes aspiceret, in arcem cum omnibus copijs se continuò recepit. Zabaimus nemine repugnante in vrbem introiuit, omnesque sine vlla cunctatione animi neruos intendit, vt nostris exitum intercluderet. Arx fluuio imminebat. Alueus fluuij erat profundus & angu-

Albuquercij magnanimitas.

Lusitanorum quorũdam cõtra Albuquercium tumult⁹.

Albuquercius cũ suis in arcẽ se confert.

Goa potitur.

& angustus, hunc alueum primùm molibus obstruendum curauit, ne nostri nauibus per illum inuehi possent. Itaque nauem maximam in alueo constitutam perforauit, vt mergeretur, vt ita nullum pateret nostris effugium. Deinde machinas ex arida materia sulphure & pice oblitas comparauit, quibus in nostram classem immissis, eam incenderet, & sic demum arcem omni spe salutis incisa armis expugnaret, & Lusitanos in eam inclusos internecione deleret. Hæc omnia cùm Brachmanæ cuiusdam exploratoris indicio, quem ad id munus Timoia in hostium castris versari iusserat, Albuquercius intellexisset, statuit noctis silentio ex arce copias educere. Et quando altum petere propter hyemem nō poterat, in portu classem collocare, & inde bellum continenter gerere cum Zabaimo constituit. Deinde cùm ver appeteret, cum maiore nauium atque militum numero, rursus ad vrbem oppugnandam accedere. Primùm tamen prætoriæ nauis magistrum misit, vt exploraret, an inter mersam in alueo nauem, & littus ipsum, esset aliquod spatiū, per quod naues egredi tutò possent. Magister renunciat, exitum nō fore difficilem. Albuquercius igitur cùm primùm centum & quinquaginta Saracenos, qui proditionis conuicti, et vinculis alligati fuerāt, interfici iussisset, arma, tormenta, munitiones, æs, & ferrum, instrumenta bellica & commeatum multiplicem, & Zabaimi mulieres atq; virgines, & quosdam Saracenos fœderatos, atq; postremò milites in naues imponi præcepit: ipse omnium postremus prætoriam nauem conscēdit. Id tamen tanto silentio fieri nequiuit, vt hostes eorū profectionem non sentirent. Norogna enim armamentarium pice, & sulphure, & oleo refertum incendi præcepit: flammis ad hunc modum vehementer excitatis, hostes quod fieret intellexerūt. Itaque subitò ad littus cum armis accurrunt. Atrox ibi prælium ortum est, in quo maximè Antonij Norognæ, Hieronymi Limici, & Emmanuelis Lacerdę, & aliorum virorum nobiliū, qui cum valida manu hostium impetum sustinebant,

Albuquercius cū suis arcem deserit.

Atrox prælium.

 virtus

virtus enituit. Sic autem factum est, vt omnes Lusitani naues conscenderent, quamuis eorum multi sauciati è prælio abirent. Ad hunc modum Albuquercius ex vrbe discessit, trigesima die Maij, cum illius possessionem tribus mensibus cum dimidio tenuisset. Ad oppidum deinde, quod Rapandar appellant, secundo cursu delatus, ibi hyemem traducere statuit. At Franciscus Sousa Manzias illius iniussu, vt sese ab illius ductu segregaret, altum petijt: sed fluctibus, & aduersis tempestatibus eò relatus, vnde soluerat, fuit ab Albuquercio nauis præfectura spoliatus. At Zabaimus cum per exploratores accepisset, Albuquercium velle in fluuio hyemem transigere, primum eum locum, in quem nostros aquationis gratia conuenire nouerat, quem Bardes appellant, vallo muniuit, in eoque tormenta & fortium militum præsidia, vt nostros aquatione prohiberent, disponeda curauit. Huiusque stationis præfecturam Melichicuso Goigio dedit. Pangini verò castellũ, quod est ad fluminis ostium diligentius refectum atque munitum, valido etiam præsidio confirmauit. Et quia castello collis imminebat, è quo poterat damni quamplurimum ijs, qui illud custodiebant, inferri, Pulateccamo imperauit, vt cum tribus millibus militum collem insideret. Ex illis munitionibus multos è nostris vulnerabant, ita, vt cogeretur Albuquercius inde soluere, & classem in ea parte constituere, quam æstuarium insulam nomine Diuar & continentem reciprocationibus interfluit. Ibi rursus hostes festinanter vndique conuenēre, vt alias munitiones excitarent, nostros telis atque tormentis obruerent. quamuis autem nostri locum sæpè in varias partes commutarent, incõmoda tamen vitare nullo modo poterant. Præcipuè eos tamen fames atque sitis (iam enim commeatus eos defecerat) excruciabat. Famem tamen piscationi, vt poterant, quandoque depellebant. Sitim verò, cum propter imbres immodicos, quibus amnis amplificatus in mare influebat, aquæ maris fuissent in dulcedinem versæ, ipsius æstuarij aquis extinguebant. Nihilominus

Albuquercius ad oppid. Rapandar in hyberna se confert.

Manziæ defectio punita.

Albuquercius stationē mutare coactus.

Lusitanorum difficultates, & præcipuè fames.

minus

minus fames in dies ingrauescebat. ea compulit Albu-
quercium, vt Antonium Norognam cum Menâique
(erat is ex ducibus Indicis, qui in fide mãserat) in Cha-
ramensem & Diuarem insulas non lato inter se mari
disiunctas mitteret, vt inde commeatũ aliquem classi
suppeditarent. Is cum in insulas descendisset, multo
prius suorum sanguine profuso aliquot vaccas abdu-
xit. Cum tamen eos fames supra modum vexaret, &
spes omnis deficeret, quidã plebeij homines, fidei pror-
sus immemores, & Christianæ religionis obliti, ad ho-
stes nando transfugerunt, qui Zabaimo, quibus diffi-
cultatibus Albuquercius esset implicitus, indicarunt.
Hic rursus Machiadi indicio certior factus est Albu-
quercius, Zabaimum machinas ingentes instruere, q-
bus ad classem admotis, in nauibus ignem implicaret.
Machinas deinde classem octoginta nauium subsequi
iussam, vt nostras naues partim ambustas incendio,
partim dissipatas formidine deprimeret. Albuquercius
hoc nuncio conturbatus, animum in omnes partes ver
sabat, vt illud malum, quod impendebat, aliqua ratio-
ne repelleret, in primis autem statuit experiri, an arcem
Panginensem, vnde grauius illi damnum, quàm ex re-
liquis hostium munitionibus imminebat, expugnare
posset. Consilium temeritatis & amentiæ plenum vi
debatur, cum paucis hominibus, iisque fame confectis,
arcem multiplici tormentorum genere, & multorum
hominum robore defensam capere conari. Sed fames,
& desperatio, quæ plerunq; homines mortis contem-
ptores, & in adeundis atque sustinendis vitæ periculis
valdè pertinaces, & ea de causa inuictos multis in locis
efficit, hominem in eam mentem impulit, vt id consi-
lium susciperet. Itaque Norognam, & Simonem An-
dradiũ cũ centum hominib. ea parte, quæ ad occasum
solis spectat, in collem, quem Pulatecamus insidebat,
præmisit, qui illum prælio distinerent, ne opem suis
afferre posset. Simonem verò Martinum iussit Septen-
triones versus angustias itineris cuiusdam, quod ex
colle in arcem ferebat, custodire, vt Pulatecamum si-

Christianorum aliquot perfidia.

Zabaimi in Lusitanos machinationes.

De Panginensi arcis & castrorum Pulatecami expugnatione.

militer, si occurrere suis vellet, angustijs occupatis impediret. Ab Australi plaga propius ostium fluminis Iacobum Fernandum Begiensem cum trireme, & Alfonsum Personam cum naue longa constituit, vt inde tormentis castra pertubarent. Ij, quibus curam dedit, vt à fronte & à tergo arcem aggrederentur, in duas erant acies distributi. In vna Emmanuel Lacerda, Sebastianus Miranda, Nonius Vascius Albicastrensis: in altera Hieronymus Limicus, Arius Syluius, Georgius Fogacia, Ioannes Limicus, Fernandus Petreius Andradius extitêre. His ita constitutis, tanto silentio profecti sunt, vt ne pulsum quidem & incitationem remorum quisquam auribus vsurparet. Prima luce in terram descendunt. Ibi cùm omnes certatim alacritate incredibili, quod sibi fuerat imperatum conficerent, & Albuquercius tubis & tympanis, & tormentorum fragore, & sublatis clamoribus signum pugnæ proponeret, hostes exterriti, atque semisomnes, inopinatoque terrore perculsi, fugam faciunt. Sic autem euenit, vt vno temporis momento, & arx & castra Pulatecami expugnarentur, & hostes de somno suscitati, non quomodo repugnarent, sed quemadmodum se fuga ab imminenti clade proriperent, cogitandum arbitrarêtur. Nec enim in animum inducebant fieri posse, vt nostri tantis difficultatibus impediti, tantum facinus suscipere auderent, nisi fuissent auxilijs aliunde accersitis confirmati. In hoc prælio ex hostibus ducenti & quinquaginta ceciderunt: nec enim licuit fugientes longius insequi, quàm securitatis ratio flagitabat: è nostris quatuor desiderati sunt. Tormenta omnia, quæ fuerant in arce & castris disposita, in naues traducta fuerunt, & oppidũ direptum, et commeatus in naues importatus. Hęc res cùm præter expectationem accidisset, vrbem terrore compleuit, & Zabaimum perturbauit. Itaque ne nostri rursus ad vrbem copias adducerent, extra ciuitatem turres excitauit, multa loca muniuit, vt faciliùs nostrorum impetum ab vrbe repelleret. Pacem deinde per Ioannem Machiadum ab Albuquercio petijt. Machia-

Cæsorum numerus.

Zabaimi perturbatio.

Zabaimi legatio ad Albuquercium de pace

chiadus autem Albuquercium clàm admonuit, ne pacem nisi conditionibus vtilissimis daret. Zabaimus enim nuncium acceperat, Narsingæ Regem cum maximo exercitu ad ciuitatem, quam in continenti Zabaimus expugnarat, quæ Taracol appellabatur, & ad ditionem & imperium Narsingæ pertinebat, appropinquare. Præterea timebat, ne classe nostra vectigalia sibi detraherentur, portorijs sublatis: maximè vero ex equis, qui ex Perside & Arabia Goam aduehebantur. Albuquercius quia nolebat ijs fœderibus alligari, quæ illum impedirent, quo minus licitè posset iterum Goã armis inuadere, eas pacis leges scripsit, quibus Zabaimus, si dignitati & vtilitati suæ prospicere vellet, assentiri non poterat. Sic Albuquercius hyemem traduxit, vt non modò cum hostibus, atque fluctibus, rerumq; omnium penuria, verùm & cum suis sæpè conflictaretur. Accidit eo tempore, vt mulieres, quas ille diligentissimè seruari iusserat, vt eas vel in Lusitaniã ad Reginam Mariam mitteret (erant enim eximia pulchritudine) vel Christianis sacris initiatas apud Lusitanos matrimonio stabili collocaret, animos hominũ quorundam nobilium indomita cupiditate parũ honestæ libidinis inflammarent. Huius flagitij monitor & impulsor quidam Rodericus Diazius scribæ filius, qui mulierem vnam Saracenam ex illis adamabat, eique iam sæpius assueuerat, extitit. Itaque omnes clàm in naui prætoria nocte ad mulieres, Albuquercij imperio neglecto, ventitabant. Is vbi id resciuit, hominẽ suspendere iussit. Homines nobiles, qui socij criminis fuerant, ad illum adeunt, & obnixe precantur, vt illi misero veniam tribuat. At cum is eorũ postulata reijceret, illi querelis & conuitijs rem expedire contendũt, propter quæ necesse fuit, eos in custodiam dari. Postea verò cùm Albuquercius cerneret, se in tanta virorum penuria eorum opera carere nõ posse, illos custodia liberari præcepit. Fremunt illi, tantamq; hominib. ea nobilitate præditis illatam contumeliam indulgentia illa compensari minimè posse. Se nolle è custodia vllis con-

Taracol ciuitas expugnata.

Lusitani aliquot captiuarum amore capti.

Lusitanorum in Albuquerciũ ob captiuas contumacia vindicis et decore pa-

conditionibus emitti, sed arctissimis etiam vinculis alligari, vt ita ferro vincti, in Lusitaniam deducantur & apud Regem Albuquercij nomen deferant. Is vbi hoc accepit, eos insanire permisit, honoribusque priuauit, eorumque præfecturas alijs viris nobilibus attribuit. Machiadus interim, qui omnia, quæ ab hostibus gererentur, diligenter explorabat, Albuquercium admonuit, classem octoginta longarũ nauium à Zabaimo comparari, quibus illum ex improuiso aggrederetur. Albuquercius non expectandum putauit, dum classis omnibus reb⁹ instructa in nostros inuaderet: imò antè, quam omnes naues in mari deduci possent, illam vt inopinato opprimeret, excogitauit. Antonium Norognam decem celocibus instructissimis in eas inuadere iussit: duas præterea triremes, & vnam nauem longam cum vno parone præmisit, vt in certo loco consisterēt, & insidias in terra collocarent, quibus aliquem ex incolis interciperent, ex quo possent hostium consilium perscrutari. Cùm verò diu expectaret, & nemo in illos incideret, progressi sunt vsque eò, dum vrbem tormentis attingere liceret. Quidam ex ducibus nomine Ioannes Gundissaluus vrbem prętervectus est. deinde se ad triremes sine vllo damno recepit, quamuis hostes in illum ingentes pilas atque glandes emitterent. Tandem Norogna cum celocibus & scaphis appropinquauit. Cùm verò cerneret à tergo triginta parones, qui ex Diuarensi insula duce Zufalarimo in classem illius ferebantur, & alios, quos ex vrbe remis impelli videbat, classem in duas partes distribuit. Habebat autem in classe trecentos viros summa audacia & militari virtute præditos, in quibus erant illi, qui è custodia emitti noluerant Qui tamen Norognæ studio ducti, non vt duces, sed vt milites voluerant illi in eo certamine operã nauare. Norogna classis partem iussit naues propius vrbem constitutas adoriri, ipse cum reliqua classe in Zufalarimum inuectus est. Zufalarimus certamen minimè detrectauit. Acerrimè vtrinque & diu dubia victoria dimicatum fuit. Sed tandem cum hostes permulti

Classis hostilis 80. nauium in Lusitanos structa.

Io Gundissalui audacia.

Prælium nauale.

multi caderent, Zufalarimus conuersis proris classem in terram subduxit. Idem fecére reliqui, qui cum ducibus alijs prælium inierant. Similiter enim naues in littus incredibili celeritate subduxerunt. Pugna iam propè vrbem in Zabaimi conspectu gerebatur. Norogna cum Zufalarimum auidius insequeretur, Zufalarimi nauis impegit. Simon Andradius, & Fernandus Petreius Andradius fratres in eam insiluerunt: hos alij tres sequuti sunt, & in hostes ferociter irruentes, omnes fugere compulerunt. Cum autem Norogna vt opem quinque illis hominibus afferret, qui in nauem insiluerant, in eam ingredi conaretur, & pedem iam in nauis latere poneret, sagitta è muris emissa sinistrum illius crus repentè transfixum est: quo vulnere is in scapha sua concidit. Scapha à longa naue tēporis successu diuulsa est. In ea trepidatione dum omnes certatim, vt Norognam è certamine deducerent, nitebantur, nemo illis quinque viris, qui fuerant in hostili naue relicti, suppetias afferebat. Aestus decesserat, & nauis in sicco destituta facultatem præbuit hostibus nostros inuadendi. Sed tanta Andradiorum fratrum virtus extitit, vt Zabaimo admirationem ingentem efficeret, & tres socios, qui cum illis in nauem irruperant, egregiè tueretur. Neque scaphæ, neque celoces accedere poterant, propterea quòd alueus propter æstus decessionem vix scaphas sustinebat. Magister verò nauis, cui Ludouicus Coutignus præerat, illum admonuit, vt scapham exonerare iuberet, se namque cum solis septē nautis velle Andradios ab imminente clade deducere: quod factum sine vlla mora fuit. Cùm tamen magister naui appropinquauit, iam Begiensis ad eandem nauem accesserat, vt magistrum & nautas ab hostium incursione tutaretur. At cum magister in scapha viros accepisset, Begiensis vt hostilem nauem remulco traheret, summa ope nitebatur, quam tandem, cùm cerneret se frustrà contendere, dimisit. Eo prælio multi ex hostibus conciderunt. Nostri cum præclara victoria reuertissent, ni mors Norognæ eos omnes ingenti

Hostium fuga.

Lusitanorū audacia

Norognæ crus transfixum.

Egregia Andradiorum fratrū virtus.

Norogna mors.

Noroghæ mors. genti mœstitia conturbaret. Nam post tres dies è vulnere mortuus est. fuit illius funus cum multis lachrymis non Albuquercij tantùm auunculi, qui illum nō secùs, atque si filius esset, amabat, sed exercitus vniuersi procuratum. Erat enim non solùm virtute singulari præditus, verùm etiam moribus commodissimis ornatus, & propter naturæ clementiam omnibus charus atque periucundus. Zabaimus Andradios fratres per nuncios summis laudibus affecit, eisque operam suam, & opes etiam illis paratas fore exposuit. Se nanque virtutem, in quocunque hominum genere elucere perspiceret, vehementer admirari. Itaque illos propter ea facinora, quæ ab illis geri conspexerat, non hostes, sed amicos arbitrari. Illi eadem vrbanitate responsum Zabaimo dederunt. His rebus gestis, Zabaimus in continentem transmisit, vt Narsingæ copijs occurreret. Indè tamen per interpretes de pace rursus actum est. Sed nihil inter eum & Albuquercium conuenire potuit. Albuquercius indè (iam enim per anni tempus licebat) Anchediuam cursu petere, & indè Cananorem proficisci constituit, vt classem reficeret, & ægrotos atque vulneratos à morbis & laboribus, quibus fuerant afflictati, recrearet. Sed ante, quàm promontorium, Rama nomine, superaret, quod ad Goæ oram pertinet, quinque naues Lusitanas in alto conspicatus est. Ex illis quatuor erat classis, cui præerat Iacobus Mendezius Vasconcelius, cui Emmanuel imperauerat, vt Malacam peteret. Reliqua erat ex Fernandi Coutigni classe, quæ Mozambique hyemauerat. Hoc supplemento nauium & hominum fuere Lusitani mirificè confirmati. Dum hæc in India geruntur, in Africa hæc acciderunt. NONIVS Fernandus Ataidus Arzila cum copiis egressus, in Benguanem Regis Fessensis præfectum incurrit, cumque prælio superauit. Hostes partim cæcidit, partim captiuos cepit, ipseque præfectus in prælio interfectus est. Vascus verò Coutignus Borbensis comes, & Arzilæ præfectus, similiter in alios Fessenses Duces, quos imparatos,

Insigne hostis de Andradiorum virtute testimonium.

Rama promontoriū.

Subsidium Albuquercio missum

RES AFRICANAE.

Lusitanorū de Fessensibus victoria.

tos, & nihil hostile suspicantes esse per exploratores intellexerat, inuasit, & multos occidit, & quosdam etiam viuos cepit, magnamque pecorum & armentorum prædā abegit. Barraxa verò & Almandarinus (hi iam enim sub Fessensi Rege militabant, & inter illius præfectos multum reliquis opibus, & opinione virtutis militaris antecellebant) excitis alijs ducibus cum valido exercitu, vsque ad Arzilæ portas excurrerunt: sed nihil, quod memoria dignum esset, effecerunt, imò tres equites amiserunt. Fessæ Rex cum magno rursus exercitu Arzilam obsidere conatus est. Sed cum intellexisset, Arzilam esse tunc & militum copia, & cõmeatus abundantia, atque munitionibus instructissimam, obsidionem soluit. Iterum Barraxa cũ Almandarino, & nonnullis alijs ducibus, ac magna equitum multitudine Arzilam peruenit. Fernandus Castrensis, iuuenis singulari virtute præditus, vt primus omnium in hostes inuaderet, accelerauit. Sed cùm portæ præfecti iussu clauderentur, is cum vno tantum famulo foris relictus est. Speculatores & exploratores, (erant autem ij numero decem, qui in ciuitatem confugiebant) se cũ illo coniungunt. Ibi cùm Castrensis equo calcaribus incitato in hostes inuasisset, fuit hostium multitudine circumuentus, & occisus. Reliquis autem portis apertis fuit auxilium allatum, & omnes multis prius vulneribus acceptis in oppidum admissi, & hostes repressi, & portis rursus occlusis à pugnandi contentione depulsi. Eodem anno Georgius Vieira XXX. & duobus equitibus stipatus, excursionem fecit, & in Cidem Hametum præfecti Alcassaris Quibirij filium incidit, qui centum equites ducebat. Prælium continuò summa contentione pugnatum hunc exitum habuit, vt Vieira, & alij multi acerrimè dimicando conciderẽt, reliqui caperentur, & pauci equorum pernicitate se ab illa clade subducerent, Franciscus Portugalensis, qui postea Viminosensis Dynasta fuit, cum quinquaginta equitibus suis, & alijs quadraginta, quos illi Coutignus adiunxit, in pagum inuasit, & multos

Arzilæ breuis obsidio

Fernandi Castrensis mors.

Infelix Georgij Vieiræ excursio.

Francisci Portugalẽsis periculũ & victoria.

occi-

occidit, & alios viuos cepit. Sed signo ab hostibus dato, cùm hostium multitudo vndique in eum irrueret, maximum vitæ discrimen adijt. Nam lapide ita percussus fuit, vt sensibus oppressis concidisset, nisi fuisset Aluari Branchensis opera suffultus. Aliquot viri nobiles in ea pugna ceciderunt: ipse tamen Portugalensis xvj. ex hostibus cepit, & Arzilam cum victoria reuersus est. Eodem annó Emmanuel quatuor classes instruxit, vnam, cuius mentio facta est, cui præerat Iacobus Mendezius Vasconcelius: quæ soluit Olysippone vij. die Martij. Altera erat nauium septem, cui præfecit Gōdissaluum Siqueiram, quæ xvij. die mensis eiusdē Olysippone profecta est. Et hæ in Indiam missæ sunt. Tertia porrò classis erat trium nauium. Nauarchus fuit Ioannes Serranus, cui Rex negotium dedit, vt insulam S. Laurentij peteret: & pacem cum Regib. illius nomine firmaret, & si quid videret in ea insula, quod esset æstimatione dignum, naues oneraret. Quarta classis fuit nauium supra triginta, quibus præfuit Nonius Fernandus Ataidius (proximis enim illis diebus in Lusitaniam venerat) vt cum ijs Safinium peteret, eamque ciuitatem Regis nomine cum imperio teneret. Quomodo Vasconcelius in Indiam peruenerit, expositum est. Siqueira verò vna naue amissa, saluis tamen hominibus ad Cochimi portum reliquas naues appulit, & indè Cananorem profectus est, eò quòd intelligeret, ea tunc in ciuitate Albuquercium considere. Serranus verò post varios casus in S. Laurentij insulam delatus, Australem illius oram peragrauit: cum aliquot regib. amicitiam iunxit: nautam vnum ex illis, qui cum Gomecio Abreo relicti fuerant, in naues accepit: à quo intellexit, non esse vllum laboris præmium & emolumentum, propter quod multum tempus in ea insula perlustranda consumeret. Indè igitur varijs tempestatibus agitatus, in Indiam iter instituit. At Vasconcelius postquam portum Goæ subijt, Albuquercium salutauit, & ei literas Emmanuelis tradidit, quibus iubebat, vt omnia, quæ essent Vasconcelio necessaria ad cur-

RES EVROPEAE ET INDICAE.

4. Emmanuelis classes.

Siqueiræ nauigatio Indica.

Serrani nauigatio.

Vasconcelij res gestæ.

cursum, quo Malacam petiturus erat, illi præberet. Hic fuit communi consilio decretum, nullam rem esse Goensi bello præuertendam, dignumque negotium, cui Vasconcelius interesset. Quod verò ad Malacã attineret, non esse opus illud tanti ponderis atque momẽti, quatuor tantùm nauibus efficiẽdum. Goa expugnata, tunc demum fieri posse vt Vasconcelius multo pluribus nauibus iter illud adeò periculosum susciperet. Vasconcelius libenter assensus est. Inde in Anchediuam delatus Albuquercius, Franciscum Pantoiam in Zacotoram cum oneraria naui commeatu plena dimisit, & Antonium Norognam alium eiusdem nominis, alterius sororis filium, qui tunc, vt dictum est, Zacotorensi arci præerat, per literas euocauit: ad Lenium verò literas dedit, quibus per Goense bellum sibi minimè licuisse confirmabat, naues quas illi fuerat antè pollicitus, in supplementum mittere. Inde Onorem petijt, quo in loco Timoia illi cum fructibus & commeatu obuiam prodijt. Ibi Vasconcelius literas Emmanuelis amanter scriptas, Timoiæ dedit, quibus sibi grata esse significabat omnia, quæ gratia illius egerat, seque daturum operam, vt illum officij cum tanta fide præstiti minimè pœniteret. His literis Timoia multò vehementius in studium Regis incitatus, fidem dedit, se nullo vnquam in loco famuli fidelissimi officio defuturum. Albuquercius inde Cananorem aduectus, cùm Rege in loco propè littus ad colloquium destinato orationem habuit, qua Regem multo magis ad amicitiæ fœdus conseruandum, & promissis & sermonibus amantissimis astrinxit. Inde Ducem nomine Simonem Martinum Calderam misit, vt cum tribus nauib[us] oram Calecutij custodiret, nè nauis vlla ex Arabia posset portum ingredi, aut Calecutio soluere, quin ab illo caperetur. Idem Garsiæ Sousæ eq[ui]uus, cum alijs tribus nauibus assignauit. Gaspari verò Paiuæ, vt oram Goensem cum tribus etiam nauibus similiter obseruaret, imperauit. A Vasconcelio autem petijt, vt cum quatuor nauibus reliquam illius Indicæ

Goense bellum communi Lusitanorum cõsilio decretum.

Emmanuelis ad Timoiam literæ.

Varia munera Ducibus ab Albuquercio præscripta.

regionis oram peragraret. Omnes imperata conficiunt, & aliquot naues capiunt. In vna reperti duo Iudei fuerunt, qui ad Christi religionem conuersi, interpretum munere cum summa fide perfuncti sunt. Dum hæc administrantur, accepit Albuquercius nuncium de Regis Cochimensis morte, quem suprà retulimus singulari fide fœdus cum Lusitanis ictum cõseruasse, atque postremò sese ab omnibus regni negotijs abstraxisse, vt in templo dijs, quod reliquum erat vitæ, dicaret. Huic sororis filius de gentis more successerat. Erat autem in more positum, vt si Rex aliquis religione tactus, se regni administratione abdicaret, vt in templo aliquo ab humanis tumultibus secreto vitam in religione consumeret, post illius mortem, is, qui in locum illius successerat, cogeretur regni procurationem relinquere, & in idem templum gratia religionis immigrare: vt quemadmodum in regno auunculi successor extiterat, ita religionis etiam hæreditatem quamuis inuitus adiret. Is deindè, ad quem Regni hæreditas legibus veniebat, regnum occupabat. Id fiebat, quoties Rex aliquis voluntate sua se regnandi munere religionis gratia priuabat. Porrò autem eo tempore, quo Odoardus Paciecus Regis Calecutiensis impetum reprimendum susceperat, is Princeps, qui erat in regno successurus, ab auunculo defecerat, & sese cum Calecutiensi illius hoste coniunxerat. Ea de causa fuit successionis iure spoliatus, & alius eodem propinquitatis iure, qui illi succederet, ascitus. Is autem, qui se ad Calecutiensem nefariè & flagitiosè cõtulerat, cùm auunculum mortuum intellexisset, cœpit cum consobrino vehementer agere, vt regno illi cederet, & religioni seruiret. Rex consilio cum nostris habito, qui nullo modo patiebantur, hominem perfidum & sceleratum, & perennem Lusitani nominis hostem in regni sede, quæ erat in Lusitanorum tutela atque patrocinio, collocari, consobrini postulata contempsit. Is verò, qui regnum petebat, cùm religionem negligi cerneret, &

Regis Cochimensis mors.

Mira Cochimensiũ Regum in regni successione cõsuetudo.

Bellum Cochimense.

regnandi

regnandi cupiditate flagraret, magno exercitu, quem illi Calecutiensis Rex attribuit, stipatus, in Cochimensis regni fines inuasit. Id vbi Albuquercius resciuit, Cochimum petijt, & regni opes firmauit, & viros fortes, qui hostibus obsisterent, ad custodiam regis amici reliquit. Hoc autem metu, qui regnum armis petebat, abscessit. At postquam Albuquercius Cananorem reuersus est, rursus redintegrato bello, Regni fines oppugnare constituit. Sed cum Nonius Vascius Albicastrensis, & Laurentius Morenus illi acie instructa obuiam processissent, & prælium initum fuisset, hostes fusi fugatique sunt, multique in acie cæsi, & ipse Princeps vix euasit. Sub idem tempus venit ad Albuquercium legatus à Rege Cambaiæ missus, qui regis sui nomine significauit, dissipatum rumore fuisse, Albuquercium classem, vt in Arabicum sinum penetraret, apparare. Si ita esset, Regi gratissimum fore dicebat, si in transcursu aliquem illius portum peteret, in quo possent ambo de pace deliberare. Afferebat prætereà literas à Lusitanis quinquaginta, qui apud Cambaiæ Regem captiui tenebantur. Hi cum Alfonso Norogna Zacotora soluerant. Coorta verò tempestate, cum nauis in ora Cābaiensi frangeretur, Norogna & reliqui, qui tabulis nixi, se in mare præcipites demiserāt, fluctibus hausti fuerant. At qui se in ipsa lacera naui tenuerunt, cùm æstus omninò discessisset, pedibus in terram euaserunt: & ab incolis capti, ad regemque perducti sunt. Hi ab Albuquercio petebant vt eos quacunque ratione posset, in libertatem assereret. Responsum Regi quale ad voluntatem illius confirmandam conueniebat, datum est, & captiui spe libertatis ostēsa recreati. Eo tempore iam Albuquercius classem instruxerat triginta & quatuor nauium. Ducebat autem in ea classe mille & quingētos Lusitanos, & trecentos milites Indos. Cananore autem profectus, ad Onoris portum appulit. Ibi Timoia illi obuiam factus, exposuit, vrbem Goam fuisse post illius discessum stationibus, & vallis, atque fossis, tormentorumque

Cambaiæ Regis ad Albuquercium legatio.

Albuquercij classis 34. nauiū.

rumque multitudine egregiè munitam: præsidia verò esse supra nouem millia militum, in quibus erāt Turcæ quamplurimi. Ducebat autem Timoia eo tempore filiam Reginæ cuiusdam, quæ in regione Gozompensi, quæ erat sedibus illius finitima, regnabat. His nuptijs, vt debitis honoribus Timoiam afficeret, Albuquercius interfuit. Consilio deindè habito, statutum fuit, vt Timoia pedibus in insulam è continenti traijceret: tres autem naues, quas habebat, cum Albuquercij classe coniunxit, earumque præfecturam Medio Rao, cuius virtuti multum fidebat, attribuit. Is in portum inuectus, eum terrorem præsidio, quod Panginum muniebat, iniecit (metus enim casus illius, quē repentino Albuquercij incursu subierat, homines valde perculerat) vt in vrbem se trepidè reciperent. Aliqui tamen capti, ad Albuquercium perducti sunt: ex quibus cognouit, quo in statu res Goenses essent. Iactis deindè anchoris, Hieronymum Limicum & Ioannem Limicum fratres, & alios nonnullos Duces præmisit, qui propius vrbem secundum littus accederent: qui maximo cum periculo mandatum protinus executi sunt, atque renunciant, vrbem esse munitissimam, & præsidia militum, vt apparebat, firmissima. Nihilo tamen secius Albuquercius ad eam oppugnandam se comparat. Et quia ea mente erat, vt omnem rei benè gerendæ rationem in celeritate poneret, sequenti die, quæ fuit vigesima Nouembris, eam adoriri constituit. Primùm enim cogitauit præsidia, quæ erant in stationibus disposita, armis expellere: deindè castris positis, & stationibus munitis, muros quatere, vsque eo dum aliqua pars muri corrueret, qua nostri possent in vrbem irrumpere. Sed longè felicius ea oppugnatio, quàm is in principio suspicari poterat, illi processit, vt statim videbitur. Ea nocte triremes atque naues auxiliores præmisit, & Ducibus imperauit, vt sine intermissione vrbem tormentis verberarent, vt hostes somnum capere non possent, & ita postridiè peruigilio confectos opprimeret. Is de quarta vigilia in scaphum

Timoiæ nuptiæ.

Albuquercij de Goæ oppugnatione consilium.

pham descendit: idem reliqui omnes Duces effecerunt, & summo silentio cùm primùm diluxit, in terram copias exposuit, & acies diligenter instruxit. Ipseque cum Lusitanis quingentis, & Indis trecentis in stationem, quæ ad Septentriones spectat, inuasit. Reliqui Duces aliam stationem, quæ littus custodiebat, aggressi sunt. Limici fratres, & Lacerda, & Begiensis, & alij nonnulli Duces cum trecentis militibus in eam stationis partem, quæ ad vrbem pertinebat, impetu feruntur. Vasconcelius & Paiua, quibus idem munus erat assignatum, cum ducentis militibus in stationem mediam impetum faciunt. Andradij fratres, Arius Syluius, & alij similiter ordinum ductores, eam partem, quæ ad Timoiæ æstuarium (sic enim appellabant) protendebatur, oppugnandam suscipiunt. Qui erant in statione, tormentis nostros propellere contendunt. Sed id frustra fuit ab illis tentatum. Nostri enim neque pilis, neque glandibus, neque globis ingentibus deterreri potuerũt, quo minus ad stationem hostibus inuitis appropinquarent. Erat in porta, quam nostri sanctæ Caterinæ nominant, dux quidam hostium, vt subsidia, vbi esset opus, summitteret, & ipse, si ita necesse fuisset, occurreret. Is vbi rem cominus geri perspexit, & quo impetu Lusitani in hostes incitarentur, animaduertit, ex vrbe plures copias euocauit. Accurrunt multi, quorũ aduentu pugna recruduit, prœliũ atrox & nimis horrendum committitur. Hostes multis partibus nostros numero superabant: nostris tamẽ cœleste numen adfuit. Itaque munitionem ea primùm parte, quà Limici rem gerebant, expugnant. Idem reliqui faciunt. Hostes in fugam versi sunt. Nostri eorum tergis inhærentes, ita se cum illis agglomerárunt, vt cùm hostes portas occludere vellent, id eis per nostros minimè liceret. Dionysius namque Fernandus Melius primus ingressus est, hastamque magna crassitudine transuersam obiecit, vt disclusas fores distineret. Idem alij fecerunt. Hostes nihilominus, vt fores occluderent, summopere contendebant,

Stationes aliquot Goensium oppugnatæ & Lusitanorum victoria.

Prælium atrox.

Goæ expugnatio.

fuit res summi certaminis. Hostes enim in eo vitam & salutē suam verti statuebant, si foribus occlusis aditu nostros arcerent. Nostri se subitò victores fore confidebant, si fores apertæ manerent. Itaque modò hostium magno conatu adducebantur, modò Lusitanorū contentione discludebantur. Tandem cùm eas nostri maxima quadam vi, hostibus frustra repugnantibus impulissent, tredecim primi, qui ad portam acerrimè pugnarant, repulsis hostibus, vrbem militari audacia præcipites inierunt. Hostes cedebant, ita tamen, vt cedentes vim sagittarum atq; telorum in nostros immitterent. Ex tectis deinde & à fenestris lapides demissi nostros perturbabāt. Hostes conferti in eos iam perturbatos inuaserunt. Arius tamē Syluius & Mendezius Alfonsus Tingitanus, deinde Fernandus Petreius Andradius, & Emmanuel Cugna, & Antonius Garcesius cū militum turma suppetias attulerūt. Redintegrato prælio, hostes in fugam passim effusi sunt: & quidam in Zabaimi ædes se trepidè receperunt: alij diuersis vijs ingresi, se fugæ mandarunt: quod fuit in causa, vt nostri rursus persequendi studio dissiparentur. Viginti eos, qui in Zabaimi domum confugerāt, insequentes, magnū discrimen adierunt. Hostes enim conferti eos aggresi sunt. Vascum Fonsecam, & Vascum Coelium, qui furentius in eos irruerant, occidunt. Hieronymus Limicus cùm multum sanguinis profudisset, & vires illū omninò defecissent, concidit. reliqui illorum casu perterriti cedunt. Ibi Mendesius Alfonsus, & Arius Syluius clamoribus magnis Lusitanos ad pugnam acerrimè reuocandam cohortati, tanto impetu in hostes inuaserunt, vt impresione facta eos prosternerēt. Alij deinde Lusitani in ædes ingresi, magnum ad debellandum momentum in ea pugna suis attulerunt: in quibus Ioannes Limicus fuit. Is tamen cùm fratrē iacentem atque spirantem cerneret, victus amore fraterno substitit. At frater, perge, inquit: nec enim decet te in tali tempore vlla perturbatione victum, officium hominis fortis omittere. Nullus te ex casu meo dolor

13 Lusitani Goam irrūpunt primi.

Lusitanorum in vrbe periculum.

Hieronymi Limicij mors.

Rara Limici magnanimitas.

lor attingat. Officio namque meo defunctus occumbo. Ioannes quamuis dolore cruciaretur, verbis tamen fratris morientis, cui is vitam dare non poterat, admonitus, in hostes eò furentius irruit, quo grauius illum mors fratris amantissimi solicitabat. Erat ante vestibulum ædium ipsarum campi non angusti planicies, & inde collis modicus assurgebat. In eo campo res gerebatur, cùm multi equites atque pedites ex Zabaimi ædibus, quæ erant amplissimæ, confluentes, nostros circunuenere: & omnes occidissent, ni Vasconselius cum suis copijs interuenisset. Hic enim acie instructa cùm in vrbem ingressus esset, hostes cedentes insequebatur, ita vt nunquam eos, quos ducebat, dissipari permitteret. Ibi cùm in hostes circunfusos impetum daret, duces hostium in collem copias subducere, atque cum nostrorum paucitatem animaduerterent, confirmati rursus in nostros inuecti sunt. Nostri oppressi multitudine, sensim cedere compelluntur, & scalarum gradus, qui erant instar theatri, Zabaimi ædibus coniuncti, conscendunt. Ibi rursus cùm se parumper à labore refecissent, & hostes diu sustinuissent, in eos impetum tulerunt, quasi tunc recentes prælium inirent. Multos ceciderũt, inter quos fuit Aethiops quidam vir fortissimus, qui equo insidebat. Is vbi decidit, Emmanuelis Lacerdæ famulus quidam equum cepit, cumque Lacerdæ tradidit. In eo prælio Lacerda sagittæ vulnus secundum malam grauissimum acceperat. Hastile sagittæ deciderat, ossi ferrum inhæserat. Magna vis interim sanguinis ex vulnere profluebat. Illum tamen neque sanguinis emissio, neque doloris magnitudo ab ardore dimicandi retardabat. Itaq; cùm equum ascendisset, in equites octo tam ferociter inuectus est, vt eos in fugam compelleret. Hostes reliqui multum de feritate pristina remiserunt. Primùm vix resistunt: deinde cedunt: postremò effusa fuga vitæ prospiciunt. Tanta verò fuit trepidatio, vt multi se è muro præcipitarent. Albuquercius interim, qui vt alteram stationem in loco procul

Lusitanorũ in vrbe discrimen.

Lacerdæ virtus insignis.

à mari munitam oppugnaret, in aliam viam fuerat ingressus, editum collem superauerat. Ibi cum tormentorum fragorem, dissonas voces, clamores ingentes, & muliebres eiulatus auribus accepisset, vnum è suo comitatu misit, qui prælij statum ei renunciaret. Attamen animus hominis acer, & moræ totius impatiens, & in omnẽ rerũ occasionẽ semper intentus, responsũ expectare non potuit. Itaque ad vrbem gradũ celeriter intulit. Ibi cum multi ex hostib⁹ ex vrbe profugissent, in illum inciderunt. Prælium ibi rursus nimis atrox exortum est. Hostes enim erant acres, & numero superabant, & fugæ dedecus & indignatio, & vrbis tunc repetendæ desperatio eos ferociores efficiebat. Nostri quia reliquis prælijs in vrbe commissis non interfuerant, ne socijs virtute inferiores esse viderentur, incredibili ardore dimicabant. Maxima tandem hostium parte cæsa, reliqui in fugam versi sunt. Albuquercius in vrbem ingressus, primum summas DEO gratias egit, cuius præsenti numine debellatum fuisse constabat. Quod enim signum clarius præsentiæ diuinæ dari potuit, quàm intra sex horas vrbem maximam, armis & tormentis, fortiumque militum præsidijs, hominũque multitudine refertam, à tam paucis hominibus expugnatam fuisse: Quod vt maiore admiratione dignum sit, illud certè constat, tanta pertinacia à quibusdam hostibus in ædibus Zabaimi eo die pugnatum fuisse, vt cum nostros eorum misericordia vehementer inflecteret, neque solùm vitam & libertatem, verùm & virtutis illius præmium pollicerentur, maluerint in vestigio mori, quàm vitam ab hoste, quod valdè ignominiosum reputabant, accipere. Supra tria hominum millia in vrbe cæsa dicuntur. E nostris quadraginta desiderati sunt, inter quos Hieronymus Limacus, Vascus Fonseca, Cosmus Coelius, Antonius Vogadus, Antonius Garcesius, Aluarus Gomecius, & Petrus Gomecius Limicus extitére. Plusquam trecenti Lusitani vulnerati sunt. Albuquercius veritus, ne nostri pugnandi auiditate hostes longius insequerentur, & ea ratione pa-

Albuquercij cũ hoste fugiente prælium.

Lusitanorũ eximia victoria.

Hostiũ quorundã virtus militaris.

Cæsorũ & vulneratorũ numer⁹

Prudẽs Albuquercij factum.

palantes in aliquod se discrimen, vt fit, vbi victoria homines insolentes, & disciplinæ prorsus immemores plerunque facit, inijcerent, omnes vrbis portas claudere repentè iussit. Deinde per otium suburbia (sic enim se facturum incolarum sceleribus offensus iurauerat) coniectis facibus inflammari præcepit. His rebus gestis, Timoia cum exercitu trium millium hominum peruenit, moramque suam purgauit, & Albuquercius satisfactionem accepit. Et quamuis aliam causam iustiorem non haberet, negotij confecti celeritas eum omni suspicione criminis liberabat. Aliud tamen credo in causa fuisse, cur ille copias in tempore afferre nequiuerit. Non enim erat æquum vt belli partem aliquam, quod numine Christi præsentis administrandum fuerat, homines ab illius sanctissimis sacris abhorrentes, sibi vindicare, & in gloriæ societatem se offerre, ratione aliqua niterentur. Præda fuit, armorum, tormentorum, & munitionum, & commeatus, & longarum nauium multitudo. Nihil enim fuerat in vrbe relictum, nisi quod ad vrbem tuandam pertinebat. Albuquercius omnes Saracenos ex vrbis finibus eiecit. Reliquos, qui non erant Mahumetanis institutis imbuti, in insula habitare permisit, dummodo tributum, quod Zabaimo soluebant, Regi Emmanueli integrè penderent. Publicè deinde mercatoribus edixit, se omnibus, qui Goam cum equis & mercibus ingredi vellent, impunitatem daturum & summa fide eos ab omni iniuria & maleficio tutos conseruaturũ. Emmanuelem verò Cugnam Cananoris arci præfecit: Rodericum Rabellum, qui Cananoris arci præfuerant, asciuit, vt illum arci Goensi præponeret. Fernandum Petreium Andradium, Petrum Fonsecam Castrensem, Antonium Salam, iussit mare Goënse peragrare, & omnibus mercatoribus, qui Goam peterent, tutum receptum præbere. Georgio autem Borellio, & Simoni Alfonso Bisacuto, vt Calecuticis mare nauib. suis infestum redderent, imperauit. Quilibet eorum sibi commissum munus exequitur. Andradius nauem

Præda Goensis.

Cõstitutio Goensis Reipub.

Dabulis turris expugnatio.

vnam Armuzienſem, quæ vnde eſſet, prorſus ignorabat, eò quòd vela demittere nollet, perſequutus eſt, vſque eò dum illa in Dabulis portu impingeret. Dabulis præfectus tormentis è turri, quæ portui imminebat, Andradium repellere conabatur. At ille in terram egreſſus, turrim expugnauit, eamq; diſiecit: & tormenta, quæ erant in ea diſpoſita, in nauem ſuam impoſuit. Botellius in nauem maximam Saracenorum inuaſit, quam cũ diu oppugnaſſet, dilacerauit, magnaq; præda potitus, nauem, quia nauigare minimè iam poterat, omiſit. Albuquercius vectigalia diligenter exercuit, & ciuitatis ſtatum, & formam reip. collocauit: & aliud deinde opus immortali memoria dignum, contra multorum ſententiam, ſuſcepit. De quo antè, quam

Albuquercij & Almeidæ collatio, in Indiæ administratiõe.

diſſeram, non alienum erit, quo ſententia Albuquercij ab Almeidæ ſententia diſcreparet, paucis exponere. Vterq; enim eorum cùm eſſet animo maximo, & ſingulari virtute præditus, idem ſibi proponebat: ſed non idem conſilium ſequebatur. Vtriq; enim erat propoſitum, pro Chriſti religione, & pro regis Emmanuelis amplitudine vitam, ſi opus ita fuiſſet, in quoduis maximum vitæ & ſalutis diſcrimen inferre, & gloriæ & immortalitati ſeruire. Sed alter ab altero in hoc diſſentiebat, quòd Almeida minimè tutum putabat, vrbes expugnare, ne videlicet diſtractæ Luſitanæ vires imbecillæ redderentur, hoc autem erat illi decretum, mare tenere. Id enim ſtatuebat, eum, qui maris imperiũ poſſideret, Indiæ totius poteſtatem aſſequutum. Itaque maris erat illi antiquiſſima cura, & dum vnam tutiſſimam ſtationem nauibus haberet, reliqua omnia contemnebat. Fieri enim non poſſe exiſtimabat, vt tantum militum in ſupplementum è Luſitania ſingulis annis mitteretur, vt firmis præſidijs arces multas munire liceret. Quod ſi quis id facere tentaret, eum Luſitanos omnes, qui viribus coniunctis hoſtibus terrorem incutiebant, diſperſos hoſtibus eſſe proditurũ. At Albuquercius maiore quadam ſpe, quàm animi excellentis altitudo afferre ſolet, non præſentis tantũ ſecu-

securitatis, sed futuri etiam imperij, quod amplissimũ fore confidebat, consilia intimis animi sensibus agitabat. Nec vt piperis magnus numerus annis singulis in Lusitaniam importaretur, sed vt imperij fundamenta iacerentur, excogitandum censebat. Et quò auxilia magis longinqua erant, eo colonijs pluribus oras Indiæ occupandas statuebat, vt varijs Lusitanæ gentis seminarijs passim institutis, exercitus in India conscribi possent. Mare verò minimè tutum arbitrabatur ijs, qui terra simul opes suas nequaquam stabilirent. Classem maximam vnica tempestate deleri posse: at opib. in terra comparatis classes refici, & maris imperium recuperare non esse difficillimum. Periculosum deinde statuebat, in angustum locum classem Lusitanam includi, maximè verò, vbi macrum & sterile solum esset, parumque idoneum ad exercitum in hybernis alendum. Itaq; eos, qui Cochimi, aut Cananoris regno opes Lusitanas satis firmari posse confidebant, inter tam multos sempiternos Christiani nominis hostes, & tam occasionibus ad perniciem Lusitanis afferendam opportunis intentos, parum tempori consequenti prospicere censebat. Non enim esse tutum locum, qui se vno tantum niteretur, sed in quem è locis pluribus auxilia, cùm opus esset, mitterentur. Eam verò locorum occupationem maris imperium non imminuere, sed potius amplificare. Quò enim classis plures receptus & stationes haberet, eò minore cum periculo nauigari, & faciliorem materiam ædificandis nauibus multa loca, quàm vnum præbere. Postremò ei, qui nõ Indiæ possessionem hominis vnius ætate, sed æternitate, si fieri posset, temporis definitam cuperet, condendam esse ciuitatem statuebat, quæ sobolem multiplicẽ procrearet, ita, vt non semper esset necesse temporibus difficilimis, ex auxilijs è Lusitania missis pendere: quæ sæpenumero in longissima & difficillima nauigatione vel morbi multiplices imminuunt, vel fluctus & tempestates exhauriunt, vel hyemes intercludunt, vel labores immensi debilitant. Quàm pruden-

Albuquercij laudabile institutum in constituenda Goensi ciuitate.

ret autem id ab eo fuerit excogitatum, rerum exitus multis post illius obitum annis facilè comprobauit. Cùm enim Solymanus Turcarum imperator Aegypti rectorem cum maxima classe in Indiam misisset, vt Lusitanos possessione pelleret, & is arcem Diensem obsessam teneret, multisque diebus maxima tormentorum & armorum contentione vehementer oppugnaret, quamuis plurima detrimenta à nostris, qui in arcis præsidio manebant, accepisset, non tamen tam citò obsidionem soluisset, nisi certior factus esset de magnitudine classis, quæ contra illum Goæ comparata Dium petebat. Neque rursus cùm Rex Cambaiæ eandem arcem cum maximo Turcarum auxilio sex mensibus obsessam tenuisset, tam facilè à Ioanne Castrensi, qui tunc in India Ioannis Regis nomine imperium administrabat, victus atque superatus fuisset, nisi Goa maximum ad eam victoriam atque multiplex instrumentum suppeditaret. Ad eam namque magnitudinem ciuitas peruenit, vt facillimum sit, in ea iustos exercitus conscribi, & classes magnas ædificari. Id Albuquercius sapienter animaduertens, ea ciuitatis fundamenta iecit, quibus nixa, non facilè de statu conuelli posset. Cùm verò Lusitanas mulieres non haberet, quod vnum remedium inueniebat, eas, quas bello ceperat, Christianis sacris expiatas apud Lusitanos milites matrimonio collocabat, eisque possessiones in ea insula, Saracenis iure detractas, assignabat, eosque multis fauoribus atque præmijs ad eas nuptias alliciebat. Sic factum est, vt instar Romuli, qui vrbem Romam condidit, aut Thesei, qui ciues Atticos è pagis in vrbem cōpulit, aut aliorum, qui vrbium fundatores extitêre, illius vrbis, quam armis atque virtute cepit, conditor appellari posset. Dum hæc in India geruntur, in Africa hæc euenêre. Ataideus vrbem Safinium Regis Emmanuelis nomine tuebatur: & crebris excursionibus Mauros exterrebat, multasque ex illorum bonis prædas agebat. In primis autem Maurum quendam, quem reliqui Mauri, vt virum religione atque sanctimonia præstan-

RES AFRICANAE.

statem, diuinis propemodum honoribus afficiebant, qui castellum, in quo domicilium collocauerat, præsidijs validis munierat, viuum cepit, & castellum expugnauit, multosq; partim cecidit, partim captiuos abduxit. Tanto denique terrori multis esse cœpit, vt oppida atque pagi, & vniuersæ vicinitates & præfecturæ pacē peterent, & leges acciperent, & imperata tributa persoluerent. Verum cùm gens sit natura fallax, & sanctissimæ religionis ignara, facillimè ab alijs Mauris inducta, fidem fregit, & bellum summo studio contra Christianos comparauit. His alij innumerabiles adiuncti sunt, equites erant ad quinque millia, pedites supra sexcenta millia fuisse dicuntur. Decimo tertio die Decembris, Anno M D X. Safinium obsidere incipiunt. Vigesimo tandem atque tertio die mensis eiusdem, positis castris obsidionis opera perfecerunt. Multas namq; turres excitarunt, multas stationes fossa & vallo munierunt, & tormenta in locis aptissimè disposuerunt. Ataidius cum primum bellum parari per exploratores intellexisset, Emmanuelem Regem per literas admonuit, nauemque in insulam, quam appellant Materiæ, continuò misit, vt auxilium inde conquireret. Insulæ præfectus Simon Gondissaluus Camara non aderat, in Lusitania namque apud Regem versabatur. Vxor illius cum esset animo virili, & mentem viri (erat enim ille vir egregiè fortis & liberalitate singulari præditus) exploratam haberet, incredibili celeritate, & maximis sumptibus auxilia comparauit, quibus præfuit Emmanuel Norogna eiusdem Camaræ Germanus frater. Ataidius stationes distribuit & singulas stationes viris nobilibus in rebus bellicis spectatis, cum certo numero militum tuendas assignauit, nullumque officium vigilantissimi ducis in vrbis munitione prætermisit. Ipse sibi eam militum copiam, quam potuit, reseruauit, vt cum iis, locis omnibus, præsertim quibus periculum grauius intendi videretur, occurreret. Vt autem melius hostium castra speculari posset, cum equitibus trecentis & septuaginta, & peditibus centum, & tor-

Maurus quidam apud suos sanctus habitus capitur.

Maurorū perfida in Lusitanos conspiratio

Safinij obsidio.

Ataidij vigilantia

tormentis aliquot carpentis impositis vrbem egressus, in edito colle, in specula constitit, pugnæq; signum, si vellent hostes manum conserere, eo in loco proposuit. Cum hostes se continuissent, copias in vrbem reduxit.

Sasnij oppugnatio vehementissima. Vigesimotertio die mensis eiusdem, hostes vrbem oppugnare instituunt. Fuit autem ea oppugnatio vehementissima. Erat enim maxima hostium multitudo. Viri nobiles & acerrimi duces non hortatores tantum aderant, verùm & ipsi vndè maximum periculum imminebat, eò se intrepide conferendo, vt reliquos exemplo suo incenderent, summopere contendebant. Scalas admouebant, testudines applicabant, vt illis tecti, muros subruerent, sagittarum atq; pilarum multitudine, vt nostros obruerent, laborabant. At nostri sagittis & glandibus, & vasis tormẽtario puluere refertis, ignitisque telis in eos emissis non mediocrem cædem ediderunt. Quadringenti namq; ex illis eo die interfecti sunt. Postridiè Ataidius octo tantùm equitibus circũseptus egressus est, vt aliquem ex improuiso caperet, ex quo hostium consilia explorare posset. Quod tamẽ eò quòd minimè lateret, exequi nequiuit. Itaque duobus hostibus, qui in illum inciderant, interfectis, in vrbem reuersus est. At hostes cùm animaduerterent, se non posse diu propter ingentem multitudinem, quę non facilè sustentari atque regi poterat, in obsidione perseuerare, statuerunt totis viribus experiri, an vno

Altera Sasnij oppugnatio. impetu vrbem expugnare liceret. Trigesimo igitur eiusdem mensis die tanta vi in vrbem inuaserunt, tantaque telorum multitudine & armorum contentione eam per omnes murorum partes aggressi sunt, vt multi stationes, in quib. dispositi fuerant, metu perturbati desererent. Ataidius tamen omnibus locis occurrens, vbi hostes acrius præliabantur, eo se cõferebat, & alios quidem è suis oratione confirmabat, alios laudibus accendebat, & subsidia identidem, vbi maximè nostros vrgeri conspexerat, ex ea, quam habebat, copia, submittebat, & manu etiam strenui militis interdum officio fungebatur. Cùm verò ea parte, quæ ad mare pertine-

pertinebat, murum vehementius oppugnari cognouisset, ibi constitit, vt præsentia sua facilius impetus hostium repelli posset. Hostes absque vllo metu scalis alia ex parte muros ascendere, alio verò in loco machinis subruere, omnia tentare atque periclitari, quo eodem die possent vrbe potiri, & nostros internecione delere. Tanta tamen vi fuére de omni conatu depulsi, vt oppugnatione desisterent, cum quatuor horis sine vlla intermissione in ea perstitissent. Ea die suprà 600. amisére. Reliqui formidine perterriti, obsidionem trepidè soluunt. Vltimo die mensis Decem. eiusdem Anni tanto tumultu castra hostium mota sunt, vt fuga potius, quàm profectio videretur. Ataidius cum equitibus quadringentis, & peditibus centum, vt postremum agmen carperet, accelerauit. Aliquot eorum occidit, & nonnullos captiuos abduxit, eos longius insequi noluit, ne tanta multitudine freti, in eum ab vrbe procul abductum incurrerent. Hac obsidione soluta, multi Mauri rursus ex vicinis populis Emmanuelis imperio sese subdiderunt. At Ataidius quamuis quietis esset impatiens, & aliquid semper animo moliretur, quo posset in hostes pestem atq; perniciem comparare, tamdiu tamen expectauit, dum illa multitudo dimitteretur. Postquam verò copias illas dimissas accepit, statuit in aliquam hostium præfecturam ex improuiso inuadere. Cùm autem Mauri cuiusdam indicio percepisset, in locis quatuor passuum millibus ab Almedina disiunctis (Almedina verò oppidum est Mauritaniæ munitissimum, quod Safinio Septentrionem versus triginta duobus millibus passuum abest) esse quinque hostium præfecturas, in quas nihil tunc hostile suspicantes inuadere posset, secundo Ianuarij die, Anno M D XI. cum equitibus quadringentis & triginta, & centum peditibus minoribus tormentis armatis, nocte profectus in locum peruenit. Hostes verò non offendit. Exploratores autem misit, vt specularentur, quò abscessissent. Illi re diligenter explorata renunciant, eos indè passuum duo-

Obsidio soluta.

Almedina Mauritaniæ oppidũ

Annus à Christo nato 1511.

Ataidij in Mauros excursio.

duobus millibus abesse. sedes enim frequenter mutāt. Itaque Emmanuelem Norognam, quem diximus vrbi obsessæ opem loco fratris attulisse, præmisit cum centum & octoginta equitibus, qui illos prælio distineret. Andream verò Caldeiram, & Ioannem Freitam (hi enim peditibus præerant) illum subsequi iussit, vt subsidio, cùm opus esset, occurrerent. At Norogna cùm iuuenis, & supra modum cupiditate laudis incensus esset, subsidia expectare noluit, sed tantam celeritatem suscepit, vt se ab illis magno interuallo disiungeret. Id conspicatus Ataidius, Emmanuelem Ceruariam cum equitibus triginta subsidio misit, cui mandauit, vt Norognam retraheret. Metuebat enim nè se præcipitem in aliquod summum discrimen inijceret. At Ceruaria cùm ad Norognam accederet, eum iam cum hostibus commistum animaduertit. Itaque Ataidium per equitem admonuit, prçlium esse iam summa vtrinque contentione susceptum. Hoc audito Ataidius cum equitibus quindecim, vt opem celeriter afferret, approperauit: Aluarum verò Ataidium reliquas copias instructas adducere iussit. Res interim erat in magnum discrimen adducta. Eques vnus, Aluarus Rodericus Azeuedius nomine, hasta transfixus interierat. Bernardus Emmanuel, vir fortissimus, Regis cubiculo præfectus, graui plaga contusus ex equo deciderat. Maurus, qui illum strauerat, brachio illius altum vulnus inflixerat, & Bernardi hasta, quam ceperat Christianis, qui iacenti opem afferebant, maximo animo repugnabat, & facinora in armis edebat. Georgius Mendezius Ataidius Algarbiensis in Maurum incurrens, equi ipsius, quo vehebatur, impetu Maurum strauit: qui continuò cæsus fuit, & Bernardus Emmanuel, cuius sensus omnes plaga vehementer stupefecerat, è terra sublatus, & in equo impositus, & ad locum, vbi maiores copiæ relictç fuerant, perductus, qui tamen antequam plagam illā accepisset, magnam cædem fecerat. Erat enim mente parum sana, sed in armis acerrimus. Prælium verò quamuis non sapienter commissum fuisset, exitum fa-

Norognæ temeritas.

Lusitanorum discrimen.

Lusitanorū victoria

tis felicem habuit. Hostes enim, antequam Ataidius interueniret, fusi fugatique: multi occisi, & centũ capti sunt, & præda non mediocris abacta. Ataidius iam se cum Norogna coniunxerat, cùm non ita procul hominum multitudinem conspicatus est. Id quod futurum erat suspicatus: omnes copias, iam enim aduenerant, diligenter instruxit. Hostes erant armis & animis ad confligendum paratissimi. Numerus fuit equitum quadringentorum, mille peditum. Hi in nostros tanto impetu inuecti sunt, vt parum abesset, quin aciem perturbarent. In equum Ataidij tres hastæ magnis viribus emissæ protinus adhæserunt. Is vt alium equum assumeret, retrocessit. Iacula interim, lapides, & sagittæ, & equitum concursatio strepitum horrendum edebant, & non pauci vulneribus concisi cadebant. Ataidius in prælium reuersus, Ioannem Hominem, cuius semper virtus in prælijs eluxerat, & famulum quẽdam suum honesto loco natum pedibus (illorũ enim equi iam interfecti fuerant) acriter pugnantes animaduertit, quos ab hostibus circunfusis eripuit. Prælium extrahebatur, & victoria neutram in partem inclinabat. Tandem cùm Ataidius maximis vocibus suos adhortaretur, omnes sic pugnandi studio incensi sunt, vt hostes supra trecentos occiderent, & reliquos in effusam fugam compellerent: quos Ataidius insequi noluit, veritus, nè rursus hostes copijs vndique, vt gentis mos est, influentibus adiuti, in nostros insequendi studio dissipatos inuaderent. Itaq; cum præda reuertere statim maluit. Sed ciuitas procul aberat: & hostes rursus à timore refecti, cum maioribus copijs in eum inuecti sunt. Nostri eorum impetum ægrè sustinebant, ita tamen, vt ordo minimè turbari, quàmuis hostes acriter instarent, vlla ratione potuerit. Ataidius cùm aliter summum periculum vitari non posset, omnem prædam & impedimenta dimisit. Fuere in hac excursione atque reuersione è nostris homines tredecim desiderati, equi decem & septem occisi. Alios triginta equos Ataidius interficere iussit, propterea, quod nimio labore

Aliud prælium.

Lusitanorum Victoria.

Redintegratum prælium.

Lusitanorũ clades.

fatigati, ingredi minimè poterant, & noluit eos in hostium potestate relinquere, nè illis contra nostros vterentur. Eodem rursus Anno Ataidius, cùm exploratum habuisset, quinque & viginti hostium turmas indè triginta duobus passuum millibus distare, eos adoriri constituit. Cùm verò multi partim Iudæi, partim Saraceni in vrbem cum mercibus & vario commeatu fortè conuenissent, portas occludere, & custodes apponi iussit, nè quisquam illius iniussu egredi posset, nè hostes de re, quam is moliebatur, admoneret. Eodem die, qui fuit vigesimus tertius mensis Octobris, primis tenebris quadringentos equites & quingentos pedites eduxit. Agmineque silenti cùm dilucesceret, eò, quò intenderat, peruenit, & hostes imparatos adortus continuò fudit: supra trecentos occidit, quingentos atque septem viuos cepit: præda pecorum, & armentorum tanta fuit, vt duo millia passuum occuparet. Ataidius tamen cum via esset longa, & confragosa, & timeret, ne hostes vndique asciti, in eum tantis gregibus impeditum incursarent, maximam prædæ partem omisit, ipse cum reliqua profectus est. Cùm verò viam explorato faceret, certior factus est, Almedina trecentos equites egressos esse, vt illum aggrederentur. Is greges & impedimenta in medium agmen inferri iussit, & agmen postremum in quod hostes erant impetum illaturi, firmauit. Cùm hostes igitur in postremum agmen impetum ferociter intulissent, tanta vi repressi sunt, vt non auderent deinceps proprius accedere. Ataidius absque vllo impedimento vrbem cum prçda, cum iam nox esset, ingressus est. Cùm hac ratione Mauri finitimi grauia damna frequenter accepissent, statuerunt pacem postulare, & imperium Emmanuelis accipere. Fuerunt autem multi pagani, & montani, multæque præfecturæ, oppida etiam complura, & vicinitates, quæ sub Emmanuelis imperium atq; ditionem subiunctæ sunt, & omnibus tributum, quod quotannis penderent, imperatum. Erat autem maximus frumenti numerus, qui hoc tributo continebatur.

Alia Ataidij in Mauros excursio.

Lusitanorum victoria.

Maurorũ in Lusitanos irritus impetus.

Maurorũ cum Lusitanis pax.

nit. Tantus autem metus erat hostibus iniectus, vt Martochiensibus etiam solicitudinem non mediocrem afferret, vsque adeò, vt multi illinc in longinquas terras discederent, ne singulis propè horis cladis repentinæ nuncio trepidarent. Soli qui fœderati, & vectigales Emmanuelis erant, securi viuebant, & fundis suis impunè fruebantur. In omnibus his rebus, siue ad belli administrandi rationem, siue ad vectigalium amplificationem pertinentibus, insignis opera fuit Iehabentafusi, cui rex Emmanuel, vt diximus, veniam impertiuit, eumque donis atque muneribus affecit. Quid Lemio, dum hæc omnia gerebantur, acciderit, antequam in Indiam perueniret (nondum enim id commodè facere licuit) consentaneū est oratione perstringere. Is è Gardafumensi promontorio profectus, Armuzium petiuit, ad Regemque misit, qui diceret, se eò Regis Emmanuelis iussu peruenisse, vt ei rebus omnibus, siue quæ ad insulæ propugnationem, siue quæ ad Regis ipsius dignitatem pertinerent, operam nauaret. Orabat deinde, vt omnes offensas, quas ab Albuquercio acceperat, obliuione contereret, & à Lusitanis deinceps omnia amicitiæ singularis officia expectaret. Quòd autem ad insulæ defensionem attinebat, se non ignorare, Regem multos Principes inuidia furentes circunstare, contra quos confidebat non inutilia vnquam fore Lusitanorum præsidia. Quibus tamen, vt sine periculo in insula considere, & facilius vrbem tueri liceret, opus esse loco munito, qui maius & vtilius ipsi Regi, quàm Lusitanis præsidium afferre posset. Petebat igitur, vt fieret sibi potestas arcis illius perficiendæ, quam Albuquercius inchoârat. Coieatarus respondet, omnia se quæ cum Albuquercio pacti fuerant, libentissimè facturos: quod verò ad arcem attineret, nullo modo passuros esse, ad perfectionem adduci. Quindecim millia numorum aureorum, q fuerant cum Albuquercio depacti, soluunt: Lemium liberaliter inuitant, & Lusitanos omnes comiter accipiunt. Lemius quia vires non habebat, quibus bel-

RES INDICAE.

De Lemij rebus gestis.

Lemij ad Armuziēsem regem Legatio.

Armuzini Regis responsum.

lum inferret, pacis simulatione contentus, post duos menses (citius enim per anni tempus minimè licuerat) indè discessit, & Mascatem petijt, & indè, vt superius dictum est, Vascum Syluciram in Indiam misit, qui in classis supplementum naues aliquot ab Almeida flagitârat. Zacotoram deindè profectus est, vbi in morbum incidit, cuius depellendi gratia (erat enim cælum regionis illius insalubre, & palustres humores infesti) in Melinden nauigauit. Albuquercius, iam enim imperium gerebat, per Antonium Nogueiram Alfonsum Norognam arcessiuit, & Lemio per literas significauit, se propter incommodum Calecutij acceptum (timebat enim, ne multi sublatis animis contra Lusitanum nomen res nouas molirentur) classem minuere non posse. Cùm primùm ipse motus comprimeret, tunc per se auxilium allaturum. Cogitabat enim in Arabicum sinum proficisci, vt cum Sultani classe, quã rumor breui venturam nunciabat, dimicaret. Rumor tamen inanis extitit. Sed Lemius nondum Melinde redierat. Franciscus Pereira Berredus, & Alfonsus Norogna in Noueiræ nauem ingressi, cum illo mare interim peragrabant, vt prædas agerẽt. Vnam verò nauem maximam Cambaiensem opibus maximis refertam cepêre. His opibus elati, diutius expectare noluerunt, sed in Indiam transmisêre. Præteru ecti autem Baticalam, sæua tempestate iactati sunt, & Cambaiensis nauis cùm magistri Saraceni ductu Dabulem peteret, vadis allisa atque perfracta fuit, & Lusitani capti sunt, & in Zabaimi potestatem peruenêre. Eadem tempestate cùm Noueira Cambaiæ quendam portum ciuitatis, quam Damam appellant, subire contenderet, nauis illius fracta fuit, & Alfonsus Norogna vt dictum est, eò quod se in mare, vt in littus enataret, præproperè cum nonnullis dimiserat, fluctibus haustus est, & omnes qui illum secuti sunt, eundem casum subiêre. Reliqui omnes capti, ad Cambaiæque Regem perducti sunt, de quibus iam antea diximus. Franciscus Pantoia quẽ similiter Albuquercius Zacotoram miserat, cum Indi-

Albuquercij ad Lemium litera.

Lusitanorũ aliquot aduersa fortuna.

Dama oppidum.

eum pelagus traiecisset, nauem ingentem, Meri nomine, cui præerat vir Cambaiæ regi sanguine cõiunctus, quæ eadem tempestate conuulsa, iactum fecerat, intercepit, Zacotoramque perduxit. Ibi Odoardum Lemium iam Melinde reuersum offendit. Arci tunc Lemius Petrum Corream præfecerat. Præfectus enim morbo sublatus fuerat. Nauem verò, quam Pantoia in cursu ceperat, frustrà repugnante Pantoia, Lemius ad ius suum pertinere disputauit, eò quòd in regionibus sibi ad gerendum bellum assignatis capta fuisset. Itaque nauem & omnia, quæ in ea reperit, in suã potestatem redegit. indè profectus in Indiam, ab Albuquercio magnis honoribus acceptus fuit, multaque illius gratia Albuquercius effecit, quib⁹ quemuis facillimè ad studium allexisset, illum tamen nullo modo potuit ad rationes suas adiungere. cùm verò de cõsilio, quo statuebat Goam aggredi, cum illo disseruisset, Lemius operam suam pollicitus fuerat. Attamen multum de illius dignitate clam detraxerat, & laudibus illius passim obtrectauerat, Goamque capi non posse, & si caperetur, nullam vtilitatem rebus Lusitanis allaturam esse disputauerat. Multi sermonibus illis libenter aures præbuerant, & sermones ferebantur, quibus offensiones grauissimæ, & dissensiones turbulẽtissimæ cõcitari facillimè potuissent, ni Albuquercius partim dissimulãdo, partim lenitate & comitate, hominis vel ambitiosi vel inuidi insaniã mitigãdo, malo nascẽti restitisset. Sed non tantum profecerat, vt Lemius fidem illi præstare, quam dederat, vlla conditione vellet. Nec enim illi quidquam opis ad Goæ expugnationem conferre voluerat. Sed casus quidam interuenit, quo materia omnis discordiarum amputata fuit. Naues enim è Lusitania post expugnatam Goam cum literis Regis Emmanuelis appulsæ sunt, quibus literis Emmanuel Lemio præcipiebat, vt Albuquercio classem traderet, & ipse in Lusitaniam reuerteretur. De captiuis interim Albuquercius agere cœpit. In naui, quam Pantoia ceperat, eiusdem nauis Dominus, nomine Aleacamus,

Cambaiensis nauis à Pantoia capta.

Lemij cũ Albuquercio simultas.

Captiuorũ aliquot permutatio.

vt diximus, Regi Cambaiæ sanguine propinquus, captus extiterat. Huius Principis permutatione confidebat Albuquercius facillimum negotium fore. Re igitur cum Alecamo communicata, mercatorem in Cambaiam misit, qui cum Rege de redimendis captiuis, hominis propinqui permutatione, qui maximum apud illum locum obtinebat, ageret: negotium expeditum fuit. Itaque Iacobum Corream, & Franciscum Pereiram Rex missos statim fecit, ea conditione, vt si res minimè conueniret, rursus ad se redirent: ad quod sine fraude vlla gerendum, illi sese iureiurando constrinxerant. Ex his intellexit Albuquercius, quo casu Norogna sororis suæ filius interierat. Lemius in Lusitaniam reuersus est. Albuquercius post illius profectionem graui cura liberatus (nec enim Lemius cōtineri poterat, quin illi quibuscunque rebus posset, officeret) animo magis vacuo Reip. conseruandæ, & muneribus assignandis incubuit. Mulieres indigenas, vt cum Lusitanis matrimonio iungeret, enixe operam dedit. Milites filios, eorum vxores nurus appellabat: eas domum deducebat, & viros muneribus alliciebat, ita, vt multo plura, quàm in illis ciuitatis nouæ (sic enim appellare licebat eam, in qua noui mores & instituta ferebantur) initijs expectari poterant, matrimonia celebrarentur. Neque segnius reliqua omnia, quæ ad vrbis munitiones, & ciuitatis ordinem & defensionem necessaria videbantur, excogitabat. Frequentes autem ad eum multorum regum legati ventitabant. Alij tributa imperata deferebant, alij vt pacem peterent, & amicitiam firmarent, veniebant: omnes operam suam in rebus omnibus quæ ad Regis Emmanuelis amplitudinem pertinerent, pollicebantur. Eos non statim dimittebat. Volebat enim vt oculis vrbis munitionem, & classis, quam tunc ornabat, apparatum aspicerent, & totius operis, in quod mentem intendebat, magnificentiam sensibus vsurparent: vt earum rerum admiratione defixi, constantius in fide permanerent. Illi ad eum venerabundi accedebant, & alij

Lusitanorum cum Indis nuptiæ.

Frequētes ad Albuquerciū legationes.

alij hominis grauitatem admirabantur, alij suauitatem & comitatem laudibus efferebant. Goæ celebritas & frequentia cum Regis maximi curia conferri merito poterat. Hæc omnia quamuis in natura Albuquercij inessent, is tamen de industria omnia signis illustriora faciebat, vt maiorem sui admirationem incuteret, & ea grauitatis specie multo facilius homines in officio contineret. Hoc præterea assequebatur cùm tam citò legatos non dimitteret, vt maioribus interim copijs insulam muniret, & virtutis documenta coram omnibus, qui eò conuenerant, statueret. Zabaimus enim Idalcamus insulæ repetendæ studium non intermittebat. Illius autem Dux Melichius Agriaicus in eam magnis copijs stipatus inuasit: qui tamen eo tempore fuit à nostris cum strage & ignominia repulsus. Misit Albuquercius inde Iacobum Fernandum Begiensem cum tribus nauibus in Zacotoram, vt arcem eam, quam prorsus rebus Lusitanis inutilem, & maximis periculis expositam iudicabat, euerteret, & Lusitanos, qui eam tuebantur, in nauibus acciperet. Interim Iacobus Mēdezius Vasconselius ad illum adijt. Merita in eum sua commemorauit, atque petijt, vt classem, qua erat Malacam (quod sibi munus fuerat iniunctum) petiturus, instrui iuberet. Albuquercius multis verbis eum ab instituto deducere conatus est. Sibi communi Ducum omnium consilio decretum fuisse, minimè conuenire, vt virum tanta virtute præditum, in pestem sine vllo fructu ruere permitteret. Opus esse difficillimum, quod non nisi classe maxima confici posset. Periculosū esse eodem tempore duas res difficillimas suscipere. Sibi iter instare, quo erat in Sultani classem inuasurus. Fieri non posse, vt simul classis, qua Malaca pœnas sceleris conflari lueret, instrueretur. Illum deinde multis verbis orare instituit, vt secū, vt in Goa fecerat, nauigare vellet, vt illius virtute facilius hostes opprimeret. Eo bello profligato, se daturū operam, vt ipse in Lusitaniam multis ornamentis, vt par erat, affectus rediret. Hoc responso Vasconselius grauiter

Zacatorēsis arx ab Albuquercio iussa euersa.

Vasconselij cū Albuquercio de Malacensi profectiōe contentio.

piter offensus, sibi data esse verba conquestus est. Et quando tam malè meritis suis esset gratia relata, se Malacam omninò omnibus inuitis petiturum. Ideo namque in Indiam se venisse dicebat, non vt Ducibus Lusitanis obtemperaret, sed vt Regis inuictissimi mandata conficeret. Albuquercius cum illum in ea nauigandi sententia nimis obstinatum animaduerteret, illi & Ducibus, qui comites illius erant, exilij: magistris atq; nautis, extremi supplicij pœnam proposuit, si è portu iniussu ipsius soluerent. Nihilominus ille cum reliquis Ducibus vna nocte anchoris solutis è portu discessit. Albuquercius Duces alios confestim misit, qui triremibus & scaphis instructis illum consequerentur, atq; reuocarent: si id facere recusaret, naues illius in alto mergere iussit. Ij iussa facessunt. Et cùm Vasconcelius parere noluisset, tormentis nauem, qua vehebatur, acerrimè verberare instituunt, antennamque maximā deijciunt, & duos nautas interimunt, & illi exitium minitantur, nisi statim in portum vnde soluerat, rediret. Redijt tandem, & in custodiam traditus est: lataq; sententia fuit, vt is vinctus in Lusitaniam duceretur, & quidam ex nauarchis, Hieronymus Cernichius nominabatur, quia suasor & impulsor audaciæ fuerat, & acrius, quam reliqui omnes, Albuquercij imperio restiterat, securi feriretur: & magistri, qui imperium audacius contempserant, suspenderentur. Duo ex magistris continuò ad suspendium adacti sunt. Reliqui ducebantur. Sed cum legatus regis Narsingæ, & legatus etiam Regis Cambaiæ, nobilitatis Lusitanæ precibus adducti, ad Albuquercium adijssent, & illum suppliciter orarent, vt erratis hominum illorum veniam præberet, is omnibus, qui nondum morte affecti fuerant, ignouit, eosque exilio multauit: nauarchos nauium præfectura priuauit, & exilij gratia in Lusitaniam deduci iussit. Sic autem imperium seuerè sanxit & humanitatis etiam partes in iudicio suscepit, & legatos Regum maximorum non mediocri beneficio, vt præ se ferebant, obstrinxit. Rebus ita constitutis, & vrbe valid

Vasconcelius ab Albuquercio defecit.

Vasconcelij cū Albuquercio de Malacē si profectione contentio.

lido præsidio munita, Goa cum classe viginti trium nauium profectus est. Cùm verò occasum versus, vt Arabiam peteret, cursum instituerer, tempestatis aduersæ reflatu Goæ rursus portum subijt. Ibi cùm idem ventus nihil remitteret, & nauigandi tempus elaberetur, consilio cum Ducibus habito, statuit Malacam (ad eam namque petendam ventus valde secundus erat) nauigare. Itaque Cochimum versus cursum direxit. Ibi Petrum Fonsecam Castrensem, & Menendum Alfonsum, & Simonem Vetulum, & Antonium Salam, cum certo nauium numero reliquit: quibus omnibus Emmanuelem Lacerdam præfecit, & illis imperauit, vt cùm primùm ver appeteret, quod initio Augusti mensis aduentat, oram Calecutiensem peragrarent, & bellum Calecutiensibus, illorumque socijs inferrent, & in Goam excurrerent, ne quisquam, dum is abesset, insulæ perniciem moliri conaretur. Rerum autem maritimarum præfecturam Odoardo Melio Serpensi cõmisit. Inde cum decem & nouem nauibus & octingentis viris Lusitanis, & sexcentis Indis vela dedit. Nauem vnam Cambaiensem in eo cursu, ante, quam Cori promontorium superaret, excepit. Ibi cum classis maximis fluctibus agitaretur, vnam triremem amisit: homines tamen, qui ea vehebantur, conseruati sunt. Alias deinde tres naues mercibus valdè preciosis onustas, quæ Malacam similiter petebant, expugnauit. In Zamatram deinde insulam delatus, naues in Pedirensi portu constituit. Rex illi continuò nauem & Lusitanos dono misit. Ij erant ex illis, qui Malacæ relicti à Siqueira fuerant, & inde fugientes sese in Pedirensis Regis fidem contulerant. Vnus ex illis, cui nomen Ioannes Viegas erat, Albuquercio narrauit, post Siqueiræ à Malacensi portu digressum, Bendaram Regi insidias comparauisse, & ob eam rem capitale supplicium pertulisse. Exposuit deinde, quomodo Nahodabeguea, qui Princeps erat illorum, qui simulachrorum superstitione confirmati, à Mahumetis sacris nefarijs abhorrent, ciues ad Lusitanorum perniciem solicitarat: qui

Albuquercij expeditio Malacensis.

3 naues Malacẽses captæ.

Bendara maiestatis damnatus.

tamen cum Bendara sceleris societatem coiuerat, & huius maleficij conscientia oppressus, aufugerat, & in Pacemensi regno, quod eiusdem insulæ pars est, tandem constiterat. Albuquercius pacem cum Rege Pedirensi sanctiore fœdere confirmata, Pacemense regnum petijt. Ibi colloquio cum Rege habito, ab eo, vt sibi Nahodabegueam traderet, enixè contendit. Is cum fidem daret, se illum traditurum, non modo id non præstitit, verùm Nahodabegueam, vt subterfugeret, admonuit. Inde fœdere similiter percusso Albuquercius mouit, & nauem post dies aliquot maximam conspicatus, in eam inuectus est. Qui erant in naui, nostris acri animo restiterunt. Ex illis tamen quadraginta cæsi sunt. Cùm verò nostri nauem scandere properarent, flamma subitò vectorum opera suscitata, nostros vehementer exterruit, & à naui longè discedere compulit. Et, vt postea compertum fuit, flamma illa artificio quodam facta, non exurit, et facilè quoties eis, qui eam excitarunt, libet, extinguitur. Inde cum classis in anchoris cõsisteret, nostri aliam nauem conspexêre, quæ velis & remis, vt aliæ multæ generis eiusdem, impelli solebant. Albuquercius misit continuò duos duces, vt scaphis inuecti, eam ad illum traherent. Nautæ metu perterriti sese in mare præcipites eiecerunt. Nahodabeguea ea naui vehebatur, & Malacam petebat, vt Regi Lusitanæ classis aduentum nunciaret, vt ea sedulitate Regem ad veniam tribuendam inflecteret. Nahodabeguea cùm nullam vitandæ cladis meritæ rationẽ inueniret, maluit cum famulis suis viri fortis officio functus occumbere, quàm supplicio suo nostrorum oculos satiare. Itaque tanta vi repugnauit, vt nemo fuerit è nostris, qui non ex eo certamine vulneratus abiret. Hostes omnes cæsi sunt. Nahodabeguea multis vulneribus concisus ita cecidit, vt nullum sanguinem è vulneribus emitteret. Cùm tamen nostri illum nudassent, & armillam ex auro factam, in quam erat lapis quidam inclusus, detraxissent, magna repentè vis sanguinis ex illius vulneribus emanauit. Lapis ex bestijs

Pacemẽse regnum.

Nauis factitij & innoxij ignis beneficio seruata.

De alia naui capta et Nahodabegueæ cæde, nullo emisso sanguine.

Mira sistẽdi sanguinis in lapide vis.

stijs quibusdam eruitur, quas Siamenses Cabrisias appellant, qui mirificam ad sanguinem sistendum vim continere dicitur. Nostri progressi vlterius, duas alias naues ceperunt, quarum vna Malaca soluerat. Qui ea vehebantur, Rodericum Araugium, & reliquos Lusitanos, qui Malacæ relicti fuerant, incolumes esse nunciarunt. Tertius dies erat ab eo, quo nauis se primum armis, deinde flammis tutata fuerat, cum eadem nauis se in nostrorum conspectum dedit. Ex ea homines duo in paronem desiliunt, & rectà ad nauem prætoriã deferuntur. Ibi cùm accepta fide nauem ingressi fuissent, Albuquercium eiusmodi verbis alloquuntur. Si verum fama prædicat, Imperator, adduci non possumus, vt arbitremur, te, si sciuisses quam rem geramus, nauem nostram fuisse armis aggressurum. Nec enim piratæ sumus, vt sceleris conflati pœnas luere debeamus: neque mercatores, vt diuitiarum magnitudine cupiditatem eorum, qui pecunias expetunt, acriter irritemus. Merces nostræ sunt, ea, quæ nostræ nobilitati conueniunt, arma nempe, & virtus, atque fides. Tuum verò munus est, scelera supplicio persequi, virtuti autem fauere. Nam & te Regis clarissimi & inuictissimi Ducem esse nouimus, & virtutis egregiæ significationem quamplurimis in locis dedisse, compertum habemus. Hac igitur tui nominis fama prouocati, ad te fidenter accedimus, & suppliciter postulamus, vt homini per summum hominis malefici & iniusti scelus bonis omnibus euerso misericordiam tribuas. Sultanus Zeinalus Pacemense regnum legitimo imperio continebat. Tyranni verò fraude regno pulsus est. Nos verò milites illius sumus, fidem & officium sequimur, & pro illius dignitate mori, si opus ita fuerit, minimè recusamus. Nunc verò Iauam cum illo petebamus, vt auxilium ab incolis insulæ peteremus. Verum cum is classem istam videret, non aliam nobis opem quærendam existimauit. Si enim Regis nomen alias nationes mouere potest, multo magis te ad misericordiam, qui tanta fide pro Regis tui nomine nullum vitæ peric-

Zeinali Pacemẽsis regis ad Albuquercium legatio.

riculum recusas, inflectet. Te igitur Rex noster orat, vt hanc causam dignam tua fide, & tua virtute suscipias, & illum calamitate indignissima vexatum in regnum restituas. Quod si feceris, res à te gestas clarius illustrabis, hominemque gratum & memorem beneficio tibi in perpetuum deuincies. Hac legatione Albuquercius valdè lætatus est, Regemque primum per Fernandum Petreium Andradium, deinde per se, eò quòd acceperat illum inualetudine laborare, salutauit. Pax inter illos facta, fœdusque percussum fuit, ea conditione, vt si Albuquercius illum in regnum reduceret, is stipendiarius Regis Emmanuelis esset, & singulis annis certum auri pondo pro regni facultate tributi nomine pensitaret. Hac re ex animi sententia gesta, Malacam secum Zainalum perduxit. Kalendis Iulij, anno, M D xj. ad insulam paruam, quę Malaca ictu tormenti distat, classem applicuit. Erant in eo loco naues quamplurimæ in anchoris constitutæ, quæ vt se inde proriperent, metu perterritæ festinabant. Albuquercius cum publice testari fecisset, se non bellum nisi eis, qui hostilia molirentur, afferre, omnibus metum abstersit. Quinque Sinarum nauarchi, qui ibi cōsistebant, illum adierunt & significârunt, Regem Malacæ cum eum adfuturum literis & rumore multorum multis antè diebus cognouisset, se se ad bellum summo studio comparasse. Deinde si bellum fieret, operam suam policiti sunt. Se namque & Regis perfidi sceleribus offendi, & Lusitanæ probitatis studio concitari. Deinde suorum meritum in Siqueiram retulerunt, vt magis fidem facerent, sibi similiter nihil antiquius officio futurum. Eos Albuquercius in cœnam inuitauit. Quod conuiuium fuit à Sinis Gallico & Germano more, maioribus poculis, & hilaritate summa celebratum. Postridie Rex misit, qui Albuquercium nomine illius honorificè salutaret, & susceptum contra Lusitanos scelus in Bendaram transferret, quem dicebat ob eam causam fuisse capitali supplicio damnatum. Se verò nihil malle quàm pacem, eamque libentissimè conditionibus æquis accepturu-

Albuquercij cũ Pacemensi Rege fœdus.

Albuquercij in Malacense regnum aduentus.

5. Sinarũ cũ Albuquercio colloquium.

Malacēsis regis ad Albuquerciũ fraudulenta legatio.

pturum. Albuquercius respondit, se minimè à pacis conditionibus abhorrere. Sed vt intelligeret, Regem pacem velle & scelus contra Lusitanos nefariè conflatum detestatum fuisse, esse in primis necessarium vt Lusitanos liberos ad se venire permitteret, & bona quę direpta fuerant, restitueret. Ad hæc rex Lusitanos varijs in locis dispersos esse dixit, & aliquot ex illis in Mahumetis nomen iurasse, quos per religionem Christianis tradi minimè liceret. Quod autem ad bona attinere, ea non illius sponte direpta fuisse: & præterea maximam illorum partem in Lusitanis alendis fuisse consumptã. Hæc & alia eiusmodi vltro citroque per nuncios agebantur, ex quibus intelligi poterat, Regem velle Albuquercium ludificari, vt incautum & spe compositionis erectum opprimeret. Hæc mente cernebat Albuquercius & ex literis etiam Araugii, & ex mercatorum quorundam sermonibus accepit, expectari ab illo classem maximam, qua facilius nostros ancipiti prælio & à portu & ex alto distentos obrueret. In vrbe Rex ad nouem tormentorum millia partim ærea partim ferrea in munitionibus habebat. Et tam militum numero, quam omnibus bellicis instrumentis erat ad bellandum paratissimus. Vt tutius tamen rem gereret, classem illam expectare statuebat. Albuquercius verò vt apud omnes nationes, quæ illic negotiabantur, testatum relinqueret, se inuitum ad bellum hominis iniustissimi fraudibus impelli, rem de die in diem differebat. Sultanus Zainalus hoc metu fieri ab illo ratus, graui diffidentia laborare cœpit, & ad regem nocte transfugit. Albuquercius sequenti die in domos, quæ in æstuarijs erant, & in ædificia suburbana, & in tres naues Cambaienses, viris impigris ad eam rem gerendam missis, ignem conijci præcepit. Id non absque magno certamine fieri potuit. Incendium tamen hostibus frustra repugnantibus excitatum, vrbem terrore compleuit. Rex ea re cõturbatus, Araugium cum Lusitanis reliquis statim ad Albuquercium, misit, seqꝫ nihil malle, quàm pacem asseruit, illumque orauit, vt incen-

Malacẽsis exercitus & instrumenta bellica.

Belli Malacẽsis initiũ

Suburbij Malacẽsis incendium

incendium restingui permitteret. Albuquercius facilè precibus assensus est. Cambaienses tamen naues exuri iussit. Araugius illum admonuit, Regem fraudes & insidias machinari: nullam apud eum fœderis religionem sanctam fore: opes illius malis artibus & sceleribus infinitis amplificari. Et tunc eò, quod classem expectaret, quam cum ea, quam in portu iam habebat, coniungeret, dilationibus nostros eludere constituisse. Rex naues multas mercatorum impedierat, quo minus è portu soluerent, vt illis in bellum, si opus esset, vteretur. Albuquercius Sinarum naues expeditas illis tradidit, eos tamen rogauit, nè prius abscederent, quàm prælium spectarent. Ad Regem deindè misit qui diceret, si pacem fieri vellet, vt locum sibi in vrbe commodum assignaret, in quo arcem posset extruere, nè rursus Lusitanis perditorum hominum scelere periculum intenderetur. Rex verò respondit, loci designationem Albuquercio se liberam permissurum. Sed cùm nihil expediret, & fraudes, quas simulatione contexerat, occultari diu minimè possent, Albuquercius rem vlterius differre noluit. Itaque vt exploraret, quo loco commodius vrbem oppugnaret, & quibus copijs Rex eam tueretur, & ordine, quo impetum reprimere niteretur, manè vrbem se inuadere velle simulauit. Hac re tentata cognouit Albuquercius, vrbis firmamentum in ponte, & in templo quodam, non procul à ponte sito, consistere. Itaque ea parte vrbem oppugnare statuit. Insequenti igitur die trireme & humilioribus nauibus in vrbem inuehitur. Hostes vt nostros aditu prohiberent, vndique prouolant. Maioribus & minoribus tormentis acre nimis certamen instituitur. Nostri tamen per medias flammas atque tela litus occupant. Albuquercius ibi duas acies instruxit. Vnam Fernando Petreio Andradio, & Ioanni Lignico, & alijs quibusdam ducibus attribuit, quæ eam pontis partem, quæ erat cum templo coniuncta, armis aggrederentur: alteram sibi reseruauit, qua in frequentiorem vrbis partem, ad quam pons etiam ex aduerso perti-

Malacēsis Regis technæ.

Albuquercij ad Malacensem nuncius.

Malacæ vrbis oppugnatio.

Lusitanorum acies duæ.

pertinebat, inuaderet. Vtrobique erant stationes munitissimæ, & præsidia cum tormentis collocata, quibus pilarum multitudo, grandinis instar emissa, nostris terrorem ingentem præbuisset, nisi contemnendi periculi consuetudo, & laudis immensa cupiditas cum rei benè gerendæ fiducia, &, quod caput est, numen Christi propitium ab eorum animis metum omninò depulisset. Itaque intrepidè in stationes inuadunt, hostes summa contentione resistunt: vtrinque prælium animo magno sustinetur. Hostes tandem pelluntur. Ea parte, qua Albuquercius cum copijs suis irruerat, hostes prius stationes deserunt, eosque Albuquercius cedentes insequitur. Qui primus in stationem ascendit, fuit Simon Andradius. Alteram verò stationem Ioannes Limicus primum subijt: hostes verò similiter ea parte pulsi sunt, & nostri illos acriter vrgebant, donec ad agmen regium peruentum est: vbi hostes Regis præsentia confirmati constitêre. Rex castello, quod elephantus ingens tergo sustinebat, cum aliquot è suis domesticis vehebatur. Hunc alij elephanti similiter instrati & armati sequebantur. Tela è castellis frequentia decidebant. Elephanti enses dentibus alligatos gestabant: tantaque ferocia in nostros irruebant, vt antesignani pellerentur. Fernandus tamen Gomecius Lemius, & Vascus Fernandus Coutignus minimè ea re perturbati, resistunt. Cùm vterque eorum in opposita viæ latera, qua elephantus gradũ violenter inferebat, concessisset, aditum ei liberum reliquerunt. Vtrinque deinde latera illius hastis perfodiunt. Belua quamuis in principio certaminis sit immanis & efferata, est tamen doloris impatiens, & facilè in suos quouis vulnere sauciata conuertitur. Itaque cùm elephantus transfixus vtroque latere fuisset, rectorem, qui illi insidebat, proboscide deturbatum proculcat. Exanimari deindè (sanguis enim illi vtrinque profluebat) mirificè cœpit. Rex eo metu confestim desiluit. Elephantus in suos conuersus, reliquorum elephãtorum aciem perturbauit. Omnes exterriti

Prælium.

Lusitanorum victoria.

Armatorũ Elephantorũ pugna.

Elephãtis regij cædes.

Elephantum fuga. in fugam versi sunt, neque rursus vllis rectorum monitis aut minis in prælium compelli potuêre. Eo metu depulso, Lusitani multò acrius institerunt. Hostes cũ pro laribus & focis in Regis sui conspectu dimicarent, fortunarumque omniũ discrimen adirent, in ferrum incredibili pertinacia ruebant. *Rex vulneratur.* Rex cùm in manu non mediocre vulnus accepisset, è pugna dolore victus excessit, vt in ædibus suis curaretur. Id cùm illius milites animaduertissent, se in collem, in quo ædes regiæ sitæ erant, paulatim subduxêre. Ibi verò conferti nostrorũ impetum sustinebant. Alia verò parte res erat in magnum discrimen inducta. *Albuquercij periculũ Limici subsidio depulsum.* Albuquercius enim erat hostium multitudine circunuentus. Ioannes Limicus præsidio, quod satis esse videbatur, in ponte relicto, vt illi opem afferret, accelerauit: tantoque impetu in hostes inuasit, vt multi se in fluuium demitterent. Nautæ, qui erant in lêbis, eos ad satietatem sine vllo impedimento cædebant. Albuquercius aduentu Limici ingẽti periculo liberatus, suos ad pugnam de integro cãpessendam cohortatus est, & tubarum etiam cõcentu, vt maiorem animis alacritatem adderet, omnes excitauit, & in hostium aciem, quę viam latam insederat, impetum dedit. Hostes quamuis principio acriter obstitissent, tandem fusi fugatique sunt. *Redintegratum à Lusitanis prælium.* Itaque pontis parte præsidio nudata, Albuquercius continuo stationem in eodem loco vallo, & fossa, & aggere muniuit, tormentaque disposuit: munitionisque illius custodiam Nonio Vascio Albicastrensi, & Georgio Leoni commisit. Idem in alia pontis parte, quæ ad templum & regiam pertinebat, facere conatus est. Sed tanta vi fuit opus ab hostibus impeditum, vt persici nullo modo posset. Pugna à prima luce ad meridiem perducta fuit. Albuquercius tamen, nè præsidia, quæ in statione disposuerat, aliquod grauius incommodum ex ædibus vicinis acciperent, eas omnes munitiones ex vtraque parte incendere confestim iussit. *Pars vrbis Malacẽsis incensa.* Incendium in templum vsque, & in ædes regias penetrauit, bonamque illarum partem exussit. Sol in occasum præcipitabat, & nostri erant

erant ardentissimo sole, & maxima lassitudine ex nimio labore cõfecti. Albuquercius igitur copias in classem ea mente reduxit, vt cùm primum posset, in vrbẽ pluribus copijs stipatus ingrederetur. Hostium numerus, qui in eo prælio ceciderunt, iniri minimè potuit. Constat tamen, magnam cæsorum multitudinem fuisse. E nostris tredecim cecidêre, septuaginta grauiter vulnerati fuêre: quinquaginta tormenta capta sunt, & ædes non paucæ direptæ. Multi ea nocte mercatores ex vrbe profugerunt, & Regulus quidam, qui illis dieb. Regis Malacæ filiã duxerat, neque nouæ nuptæ blanditijs cõtineri potuit, quin se in fugam daret. Eo tempore Vtetimutaraia Iaoensis mercator, qui sedẽ & domicilium in ea ciuitate multis annis habuerat, erat opibus & existimatione externorũ omnium facilè princeps. Is cùm illius diei certamẽ cerneret, ea nocte ad Albuquercium cũ munerib. adijt, & supplices etiã preces adhibuit, fidemque dedit, se fore semper Regis Emmanuelis ducibus addictum, & iussis illorum omnibus obsequentem. Is fuit in fidem & amicitiam libentissimè receptus. Sinarum verò nauarchi similiter ad Albuquercium de victoria gratulatum venêre, seque, si per illum liceret, statim velle proficisci dixerunt. Is eos commeatu iuuit, & munerib⁹ affectos dimisit, vnumque Lusitanum ex illis, qui cum Araugio Malacæ capti fuerant, qui linguam Malacensem probè nouerat, illis tradidit, quem erãt in Siamensi regno, cùm oram illam legerent, relicturi. Per hunc enim regem Siamensem salutare, & propensam in illum voluntatem multis verbis ostendere commodum arbitratus est, vt illum, cuius imperiũ erãt amplissimũ, ad Emmanuelis studium alliceret. Lusitanus quem cũ Sinis misit, Odoardus Fernandus appellabatur. Is ensem cum capulo & manubrio ex auro pulcherrimè facto, & emblematis elegantissimè distincto, ad Regem cum baltheo operis eiusdem, Albuquercij nomine deferebat. Nostri eam noctem in curandis corporibus, & rebus ad prælium, quod instabat, præparandis consumpserunt. At

Cæsorum numerus.

Albuquercij ad Siamensem regem legatio.

Hostiũ munitiones. Rex alias stationes in locis magis in intimam vrbem reductis, quibus nostri ex eo loco, quem occupârant, impetum illaturi videbantur, multo diligentius muniuit, in illoque multò plura tormenta disposuit. In eaque parte, in quam Lusitanos inuasuros existimauit, clauos acutissimos è chalybe veneno mortifero tinctos sub terram abdidit, vt nostri cùm vestigium imprimerent, vulnerati conciderent, & cum dolore summo spiritum ederent. Ea nanque est veneni illius natura, vt cùm primùm sanguinem attingit, in viscera repentè vim suam mortiferam diffundat. Hæc omnia Albuquercius indicio Ninachetuensis, qui in Lusitanos erat voluntate propensus, intelligebat. Cùm verò in pontis expugnatione maximum belli momentum statueret, hoc excogitauit. Nauis Sultani Zainalis, quam is, cùm fugit, desertam reliquerat, erat maxima & firmissima. Eam tormentis, & varijs munitionibus, & commeatu etiam instruxit, saccisque lanicio gossipino, similique materia, quæ mollicie sua tormentorum ictus excipit, neque facilè dissipatur, infertis, nauis latera firmauit. Ea cùm æstu deferretur, & ponti applicaretur, erat necesse, vt arcis instar in pontem prominéret. Sed ea, tempore, quo maritimi æstus, quos lunæ cursus & conuersio moderatur, propter ipsius lunæ stationem multò remissiores sunt, ad pontem applicari non poterat. AEstus autem tunc vim suam intendunt, cum Luna vel ad Solem propius accedit, vel ab illo longius abscedit. Cùm verò vel maximus illius splendor imminui, vel ab exortu augeri incipit, tunc paulatim eam vim, quæ ad summum peruenerat, in dies singulos remittit. Id igitur Albuquercius expectabat, & quò se vehementius in dies singulos æstus incitabat, eò nauis propius pontem summo nostrorum studio pellebatur. Hostes interim minimè cessabant. Machinis enim multa pice, & oleo, multiplicique materia ad suscitandam flammam accommodata comparatis, atque secundum fluminis naturam æstu decedente contortis, vt nauem flammis absumerent, enixè

enixè contendebant. Nostri verò lembis & scaphis subsidio festinanter occurrentes, machinas harpagonibus iniectis in alterutram fluminis partem detorquebant. Hostes verò in nauem nocte atque die pilas ingentes emittebant. Naui præerat Antonius Abręus. Huius cum vtraque mala glandis vnius ictu transfixa fuisset, Albuquercius illi vicarium repentè substituit. Is verò sanè ferociter, Integri, inquit, mihi pedes sunt ad discurrendum, & manus firmæ ad prælium conferendum. Neque mihi ad cohortandum oratio deest: mentem verò ad imperandum Dei gratia sanam gero. Quin etiam si in lecto grauissimis vulneribus acceptis decubuissem, ex eo facillimè possem, quæ in rem essent, mente & consilio prouidere. Quare minimè patiar, quandiu animam duxero, alium in locum meum substitui. Ad hũc igitur modum, cùm vicarium è naui pelleret, non segnius, quàm si nullum vulnus accepisset, munere suo perfunctus fuit. At nauis tandem cum æstus maximi essent, ponti, cunctis hostibus frustra repugnantibus, applicata fuit. Postridiè Albuquercius ante lucem copijs eductis, in vrbem, sicut antè fecerat, inuasit. Prælium ea die multo crudelius exarsit. Multi vtrinque ceciderunt, & maxima hominum multitudo vulneribus debilitata fuit. Tandem statio, quæ templũ & ædes Regias muniebat, à nostris capta, & hostes in effusam fugam cõuersi sunt. Similiter cùm statio illa, contra quã Albuquercius copias educebat, expugnata maximo cũ labore fuisset, hostes indè se proripuerũt. Pontẽ similiter Abræus omni præsidio nudauit. Ita vno tempore cùm è naui præliũ iniretur, & quilibet hostes pro parte sua fundere conaretur, & diu fuisset vtrinq; fortissimè dimicatum, hostes omninò fusi sunt: Rex vt opẽ suis afferret, cum tribus millib. hominũ elephanto insidẽs accurrebat. Sed cũ omnes stationes expugnatas animaduerteret, in ædes suas concessit. Nostri illũ propter hominũ paucitatem insequi noluerũt. Albuquercius in templũ se contulit, iam à nostris occupatum. Illius verò custodiam illis ipsis, qui illud ex-

Animositas Abræi.

Atrox prælium.

pugnarant, commisit. Indè in pontem rediit. In vtroque autem pontis introitu stationes excitauit, easque cupis terra oppletis, & ordine collocatis, atque firmè reuinctis circumuallauit, crebraque in illis tormenta, præsidiaque firma disposuit. Cùm verò hostes interim in nostros pilas & glandes immitterent, & multos opere impeditos conuulnerarent, Albuquercius duas acies instruxit, quas ducibus delectis attribuit, & illis imperauit, vt duabus vijs ab ea, quam hostes infestam faciebant, diuersis ingressi, eos ex transuerso adorirentur, neminique vitam concederent. Itaque multi ex hostibus cæsi sunt, multo tamen plures se fugæ mandârunt. Albuquercius duas domus prope pontem, in frequentiore vrbis parte, quam ipse sibi expugnandam sumpserat, delegit, in quarum tectis (nec enim fastigiatæ domus erant, sed ad libellam in summo constratæ) tormenta collocauit. Lembos præterea & scaphas cum tormentis singulis in fluuij locis oportunis constituit. Nondum enim debellatum crediderat, & quasi adhuc graue certamen instaret, omnia summo studio comparabat. Sequenti die ædes regias oppugnare constituit. Sed Rex proxima illa nocte cum omnes opes, quas potuit, asportandas in mediterranea loca curauisset, aufugerat. Cùm Lusitani milites in Regiam se illius diripiendæ gratia contulissent, eamque exinanitam reperissent, ea re grauiter offensi illam coniectis vndique facibus incenderunt. Hostes, adhuc enim supra 6. hominum armatorũ millia in vrbe remanebant, in nostros impetum sæpè dabant: sed cùm damnum nullum intulissent, & cladem nõ mediocrem accepissent, aufugerunt. Albuquercius, vico, in quo Vtetimutaraia habitabat, & domibus Ninachetuensis, & Iaoensium, & reliquorum, qui in fidem recepti fuerant, exceptis, vrbem diripiendam militi concessit. Præda ingens fuit, supra tria millia tormentorum capta sunt: armamentaria erant vario commeatu, & instrumentis bellicis, & munitionibus referta. Hæc omnia, quæ ad classem reficiendam, & vrbem muniendam pertinebant,

Regis Malacensis fuga.

Malacæ direptio.

bant, miles non attigit. Et tamen quinta prædæ pars, quæ ad Regẽ pertinebat, ducentis millibus aureorũ numorum æstimata fuit, quamuis nec aurũ, nec argentũ, quod occultari potuit, miles in medium contulisset. Vndè constat, si Rex & mercatores opulentissimi opes suas post primum præliũ ex vrbe in mediterranea loca non traduxissent, tantam prædam futuram fuisse, vt auaritiam infinitam militum satiaret. In his tamen prælijs è nostris circiter octoginta ceciderunt. Rebus ad hunc modum gestis, Albuquercius mercatores, qui arma nostris non intulerant, vt vrbem incolerent, fauoribus allexit, omnibusque libertatem & leges suas restituit. Saracenis Vtetimutaraiam, reliquis gentibus, quæ simulacra colebant, Ninachetuensem præposuit, vt tamen ab illis ad Lusitanos magistratus prouocatio esset, instituit. Et cùm Regem circiter passuũ triginta millia prope flumen, quod in vrbem influebat, munitiones excitare percepisset, manum comparauit, eoque Duces misit, qui munitiones disturbarent, & hostes dispellerent. Præda indè non mediocris abducta, & elephanti septem capti sunt. Rebus ita constitutis, in eo neruos omnes Albuquercius intendit, vt arcem ædificaret. Materiam suppeditabant sepulchra regum & Principum, & ædes magnificæ belli impetu disturbatæ: operas seruorum multitudo facilè præbebat, & ipse operi vigilanter instabat, ita vt opus intra breue tempus ad tectum perueniret. Porrò autem comitate & orationis lenitate perfecit, vt magna hominum multitudo vrbis colendæ gratia vndiq; confluerет. Illis præterea leges dedit, pecuniamque ex auro & argento conflandam & cudendam, insignibusque Regis Emmanuelis signandam curauit: & ex stanno etiam monetam instituit, grauissimaque pœna sanxit, siquis alio genere pecuniæ deinceps vteretur. Lassamanes, qui rerum maritimarum apud Malacæ Regem præfectus extiterat, cùm vrbem non modò captam, sed legibus & moribus rectè constitutam, Regisque Emmanuelis imperium optimè fundatum cerneret, Regemq; suum

Malacẽsis Reip ab Albuquercio constitutæ ratio.

Arx Malacensis extruitur.

Lassamanis ad Albuquerciũ legatio.

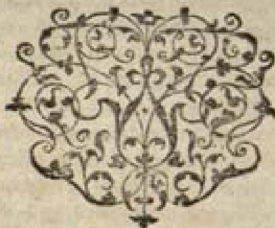
è vita discessisse (dolore enim confectus interierat) animaduerteret, ad Albuquerciũ legatum misit, per quem postulabat, vt opera illius vteretur. Se namque non minore studio pro Regis Emmanuelis amplitudine quoduis periculum aditurũ, quàm pro defuncto Rege multis in locis adierat. Fuit ea legatio Albuquercio grata, dataque fide illum euocauit. Sed cum multi vererentur, ne, si is in vrbem rediret, aliquod maximum munus illi committeretur, inuidia ducti, hominẽ per literas absterrent, atque persuadent, Albuquercium de interitu illius cogitare. Interim Odoardus Fernandus, qui ad Siamensem Regem missus fuerat, cũ Siamẽsi legato reuersus est. Fuerat Lusitanus à Rege comiter acceptus, & muneribus ornatus. Legationis autem, quam Albuquercio Siamensis exposuit, summa hæc erat. Regi gratissimam fuisse illius victoriam: Emmanuelis regis imperium amplificatum cupere, & gentis clarissimæ vicinitate delectari, nullumque se officium in omnibus rebus, quæ ad commodum & dignitatem Albuquercij, & Lusitanorum Ducum pertinerent, hominis amantissimi prætermissurum. Cum hac legatione Albuquercio dona misit, nempe aureum poculum, & ensem cum aurea vagina, & annulũ, in quem erat gemma maximi pretij satis eleganter inclusa. Albuquercius per eundem legatum Regis matri ampla satis munera misit. Siamense regnum otam fermè omnem extremæ Indiæ, quæ ad ortum Solis spectat, & ad Septentriones inflexa, sinu maximo, Sinarumque termino occidentali definita est, amplectitur: & inde ad Occasum cum regno Peguensi coniungitur. Promontorio autem, quod Malaca circiter centum & viginti passuum millibus abest, superato, Malacam etiam imperio, vt diximus continebat. Duodecim millia elephãtorum habere dicitur, è quibus quatuor millia semper ad subitos bellorum casus armata sunt. Ad hunc Albuquercius, vt pax sanctiore fœdere firmaretur, legatos misit Antonium Mirandam Azeuedium, & Odoardum Coelium, cum muneribus Regia magnificentia

Siamensis ad Albuquercium legatio.

Siamensis regni descriptio.

Variæ legationes tã ad Albuquercium

nificentia dignis. Alius deinde legatus à Iaoensi Rege Malacam peruenit cum muneribus, quæ militaris viri speciem referebant. Hastas enim continebant, & bellica facinora, quæ Rex ediderat, in stromate gossipino depicta, & ænea tympana, quibus apud gentem illam in bellis certamen acuitur. Similiter alij legati à Regibus finitimis, & à Zamatra, item à Rege Peguensi, cuius imperium, post Gangem fluuium, ad Solis occasum pertinet, & latissimis illi⁹ oræ terminis cōtinetur. Alij Reges pacem & amicitiam petebāt, alij libenter se Regis Emmanuelis imperium accepturos ostendebāt. Omnes Albuquercium laudibus exornabant, & muneribus etiam oblatis studium nominis illius, quo erant vehementer, vt apparebat, incensi, testificabantur. *quam ab eodem missa.*

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI, *virtute & auspicio gestis,*

LIBER OCTAVVS.

De bello Goensi.

VM hæc in vlteriore India geruntur, in citeriore res Goenses in angustias adductæ sunt. Zabaimus enim Dalcamus in possessiones, quæ Regis Emmanuelis nomine in continenti fuerant occupatæ, Pulctacamum cum tribus millibus militum, quorum maxima pars Turcæ fuerunt, immisit. Contra hos Melraus & Timoia, qui Lusitanorum partes sequebantur, quatuor hominum millia, & quadraginta equites eduxerunt. Principio quidem Pulctacamus in fugam versus fuit. Sed cũ copias dissipatas collegisset, in hostes incautos inuasit, & Melraum atq; Timoiam in effusam fugam coniecit. Hi ad Narsingæ Regem, cum exercitum maxima ex parte concisum cernerẽt, & alium comparare minimè possent, se contulerunt. Timoia Melrao deprecatore, a Marsingæ Rege veniam impetrauit. Deinde contra fidem, vt rumore dissipatum fuit, Rex illi cędem per ministros fraudulenter inuasit. Hac victoria

Melrai & Timoiæ fuga.

subla-

sublatus Puletacamus insulam traijcere constituit: atque primùm insulæ habitatores ad defectionem solicitauit. Illi fidem violare noluerunt. Hoc fuit Crisnę indicio (is erat inter incolas opibus & industria princeps & vectigalia tractabat) ad Rabellum, qui præfectus vrbis erat, continuò delatum. Is aditus insulæ muniuit, eaque præsidia disposuit, quibus hostes omni aditu prohiberet. Sed cùm Puletacamus noctem vnam pluuiam & caliginosam, & tempestatibus infestam obseruaret, copias per loca, quæ magis imminuta esse cognouerat, ratibus transmisit. Duas Lusitanas naues cũ tormentis omnibus cepit, milites Lusitanos, qui nimis acriter obsistebant, occidit: Reliqua incolarũ præsidia in vrbem diffugiunt. Puletacamus excogitat quomodo ea Lusitanorum pręsidia, quæ erant in vrbe, foras exire cogeret, vt ita in vrbem præsidio nudatam inuaderet. Coiebiquium (is vnus erat ex incolarum Ducibus, qui vectigalia Regia tractabant) per vnum è suis ad copias educendas persuadere conatus est. Minister huius fraudis, Puletacami nomine suppresso, sic enim erat iussus, Coiebiquium alloquitur, & quasi transfuga, qui gratiam captare vellet, nunciat, ducentos Turcas in oppidum, quod Goa vetus appellabatur, inuasisse. Incolas eos vndique circumuenisse: Turcas erumpere conari. Si subsidium firmum mitteretur, fore, vt nemo ex Turcis euaderet. Rabellus Iacobum Fernandum Fariam exploratum miserat: & manè cum acie instructa, vt, si opus esset, in hostes inueheretur, Fariam operiebatur, cum fraudis minister interuenit, & ea, quæ fuerat iussus, exposuit. Rabellus Coiebiquium, quid sibi videretur interrogat. Is authorem sibi minimè fide dignum existimari dicit. At Rabellus iuuenta, & audacia, reique benè gerendæ fiducia, & optimis successibus (facinora enim non pauca in bellis feliciter ediderat) erectus, facilè in fraudem impulsus fuit. Itaque minimè spectato Fariæ exploratoris aduentu cum equitibus quinque & triginta, & Indis quingentis egressus est. Proditor cum se quibusdam aperuisset,

Goæ incolarũ erga Lusitanos fides.

Puletacami techna in Lusitanos.

Temerarium Rabelli facinus.

abscessit. Indi cognita fraude substiterant. Id Rabellus cùm multum in via processit, non animaduertit. Cùm verò iugum collis superasset, tredecim tantùm Indis se stipatum vidit. Inde circiter mille (tot enim intuentibus esse videbantur) hostes conspicatus est. Eos autem equites quinque in ordinem cogebant. Ibi rursus Rabellus de Coiebiquio quærit, quid sibi videretur. Malè, inquit. Transfuga minimè comparet: hostes sunt multò plures, quàm is nunciarat: nostri metu perterriti, substitere: fraudem esse hominis perditissimi suspicari possumus. Idcirco in vrbem redeundum censeo. Ego tamen in omni consilio, quod sequutus fueris, me comitem fidelissimum sine vlla recusatione præstabo. Deinde cùm Rabellus reliquos interrogaret, & nemo responderet (verebantur enim, ne, si vtile consilium darent, id non prudentiæ, sed timiditati tribueretur) Rabellus inquit, Agite commilitones: hæc est dies, in qua, quantum sit in vnoquoque virtutis, apparebit. Vir quidam nobilis, qui Emmanuel Cugna appellabatur, orationem illius excipiens: Hæc est, inquit, sententia, quæ mihi maximè placet. Omnes deinde è colle descē dunt, & hostibus appropinquantes, concitatis equis tanto impetu in eos inuecti sunt, vt omnes in littus, vbi Puletacamus maiores copias è continente venientes excipiebat, compellerent. Tantus autem erat hostibus metus iniectus, vt multi cùm se in mare deijcerent, obruti fluctibus interirent. Puletacamus eos ab effusa fuga continere non poterat. Ex Indicis copijs ducenti tātùm (hi autem Malabares erant) aduenerant, & cum Lusitanis coniuncti, hostes metu dissipatos insequebā tur. Hostes trecenti cæsi sunt. Erant in summo colle paretin? : Aedes ita corruerant, vt magna parietum pars adhuc integra permaneret. Puletacamus in eas cum Turcis octoginta, quorum pars pedites, pars equites erant, se ā fuga recepit. Eos Rabellus confestim adoriri constituit. Coiebiquius Rabellum à conatu deterrere conatus est. Dicebat enim Puletacamum intus latere: homines esse cum illo sanè fortes, & rabie atque despe-

Lusitano-rū victoria

rati-

ratione quodlibet magnum facinus, si cominus res gereretur, ausuros. Itaque præstare, eminus eos sine vllo periculo sagittis configere. Sibique illam prouinciam deposcebat. At Rabellus victoria insolẽter elatus, cum consilium prudens aspernaretur, cum equitibus quatuordecim (reliqui enim hostes fugientes cædebant) in parietinas ingressus est. Ibi hostes cum duabus ex partibus aggrediuntur, & equum hastis confodiunt, & illum, ruina vehementer oppressum, interimunt. Simili casu Emmanuel Cugna eiusdem temeritatis pœnas luit, reliqui ex omni parietinarum ambitu pulsi sunt. Hostes eos insequi noluerunt. Erat enim periculum, ne, si rursus prælium renouaretur, propter suorum trepidationem in summum vitæ discrimen inciderent. Itaque satis habuerunt eo die duos viros primarios occidere, & reliquos à capitibus suis auertere. Eò die satis perspectum fuit, quãtum inter bonum Ducem, & strenuum militem interesset. Rabellus enim cum esset in armis acerrimus, ea temeritatis signa dedit, vt multi consilium, quo fuerat Albuquercio Goæ præpositus, improbarent. Coicbiquius autem eo die laudem viri fortis & sapientis Ducis obtinuit. Nam & valdè strenuè dimicauit, & optimum consilium dedit, cui si Rabellus obtemperasset, nunquam in eam calamitatem incidisset. Reliqui omnes in ordinem reducti, Goam incolumes peruenère. Ibi communi consilio Franciscus Pantoia delectus fuit, q. ciuitati præesset. Is in quo quidẽ pusilli & angusti animi significationẽ dare visus est, oblatum munus repudiauit. Non. n. in eo statu res Goenses esse dicebat, vt quisquam vir prudens ciuitatis tuendæ curã suscipere deberet. Nobilitas & ciues vniuersi eã prouinciã ad Iacobũ Mendezium Vasconselium detulere. Is cùm munus animo sanè cõfidenti suscepisset, omnia, quæ ad vrbis tuendæ defensionẽ necessaria videbantur, admodũ strenuè comparauit. Omnem commeatum, quem potuit, in vrbem intulit, munitiones instituit, vigilias disposuit, omnia impigrè

Rabelli mors, temerè accersita.

Coicbiquij laus.

Fr. Pantoiæ pusillanimitas.

Vasconselius Rabello suffectus.

& vi-

& vigilanter administrauit. Crisna verò cùm ab illo, vt intra muros cum suis admitteretur, enixè contenderet, id facilè consequutus est. Ducenti tantùm Lusitani, & Indi ex fœderatis sexcenti in vrbe tunc inerant. His exiguis copijs erat bellum sustinendum, & obsidio etiam, si opus esset, toleranda. Puletacamus verò insulæ totius possessionem occupauit. Porrò autem Benastarinum (est id oppidum in insulæ aditu, qui ad Austrum pertinet, satis ad commeatum ex continenti subuehendum, & copias arcessendas oportunum) castris delegit. In eo loco arcem instituit: maxima illius fundamenta iecit: eamq; ad summum perduxit, & tormentis ingentibus, & omnibus bellicis instrumentis atq; præsidijs egregiè muniuit, vt inde tam acri bello Lusitanos vexaret, vt insulam deserere cogerentur. Et interim nunc aperto Marte, nunc ex insidijs ciuitatem oppugnabat. Sed Vasconselius illum perpetuò repellebat. Franciscus verò Pereira Berredius cum triginta viris Lusitanis eò se contulit. Cuius aduentu, (tanta erat hominum penuria) Vasconselius mirificè lætatus est. At Puletacam⁹ cùm bellum extraheretur, Zabaimo suspectus esse cœpit. Neq; defuit, qui nomen illius apud Zabaimum proditionis insimularet. Is sororem Rozalcamo, viro Turcæ, & in rebus bellicis spectato desponderat. Eum Rozalcamum Zabaimus cum sex millib. militum Goam misit, & Puletacamo, vt illi exercitũ traderet, imperauit. Puletacamus ea ignominia grauiter offensus, imperium Zabaimi cõtempsit. Rozalcamus, vt Puletacamum castris exueret, ad Vasconseliũ literas dedit, quibus dicebat, Puletacamũ Zabaimi iniussu in possessiones in continenti sitas, quæ ad Emmanuelis imperium pertinebant, inuasisse, & in insulam traiecisse. Se cum exercitu venisse, vt à Puletacamo tanti facinoris pœnas expeteret. Si Vasconselius illi opem afferre vellet, se Puletacamum intra paucos dies ex insulæ finibus expulsurum. Spem deinde ostendebat libertatis Lusitanis illis, qui apud Zabaimum capti detinebantur. Ij erant, qui facto naufragio,

Goensis insula ab hoste recepta.

Zabaimi cum Puletacamo simultas.

Rozalcami fraudulentæ ad Vasconselium literæ.

In Dabulis litus euaserant. Vasconselius fidem homini perfido confestim adhibuit. Rozalcamus illius ope cõfirmatus, Puletacamum facilè superauit. Quo facto tantum absuit, vt Rozalcamus in fide permaneret, vt potius Vasconselio ferro flammaque minitaretur, si non protinus vrbe excederet. Bellum ita redintegratum multarum difficultatum causam nostris attulit, qui tamen ita hostium impetum ab vrbis mœnibus reprimebant, vt iam non auderent illi ad muros accedere. Hyems appetebat, quæ cùm sit in illis regionibus valdè sæua atque turbulenta, maritimos exitus intercludit. Muri interim pars magna corruit. Illa ruina Rozalcamus debellatum esse credidit. Itaque ad eam partem, quam muro nudatam aduerterat, copias admouit. Ibi atrox prælium commissum est, quod ad vesperum perductum fuit. Multi ex hostibus cecidere, & è nostris etiam nonnulli, inter quos Coiebiquius fortissimè dimicans, glandis vnius ictu percussus occubuit. Rozalcamus cùm vi ciuitatem expugnare non posset, astu vt eam caperet, summo studio contendebat. Perpetuo autem tubarum concentu, & simulata incursione nostros vigilare cogebat, ita, vt peruigilio confecti, passim deciderent. Ioannes Machiadus, cuius antea mentio non semel facta est, cum apud hostes adhuc habitu & specie Turcica versaretur, agmen vnum ducebat. Is Vasconselium per literas admonuit, vt in locum, quem arbores binas appellat, cum primùm tuba perstreperet, copias educeret. Fore namque vt facillimè turmam hostium, quæ cum tubicine ibi solita erat consistere, profligaret. Factum est ita. Multi eá nocte cæsi, reliqui in fugam compulsi sunt, & muri pars, quæ collapsa fuerat, incredibili celeritate refecta. Nostri interim fame grauissima laborabant. Nam & hyems erat impedimento, quo minus commeatus in vrbem inuehi posset: & Zabaimus omnes insulæ aditus obsessos tenebat, ne cibaria ex continenti importarentur. Ea fames multis occasionem attulit Christianæ religionis abiurandæ, qui ad Rozalcamum nocte confugie-

Vascõselij credulitas periculosa.

Atrox prælium.

Coiebiquij mors.

Rozalcami stratagema.

Hostium clades.

Lusitanorum Goæ obsessorum fames.

70 Lusitani apostatæ fugiebant, & in Mahumetis nomen iurabant. Hi septuaginta fuerunt, qui fidei & religionis immemores, vt corpus ad breue tempus alerent, animos in pestem sempiternam furenter & impiè detrudebant. Inter quos quidam homo honesto loco natus, cui nomen erat Fernandus Lupius, extitit. At Machiadus, qui se ad eum diem Turcam simulárat, cùm videret homines Christianos Sanctissimam Christi religionem detestari, dolorem eximium capiebat. Ea verò indignitate commotus, eo tempore, quo Christiani fame cõfecti, & in extremas angustias adducti videbantur, vt fidem suam factis ostenderet, voluit eiusdem laboris & ærumnæ societatem inire. Is duos filios ex muliere Saracena susceperat, & vtrunque per se aquis lustralibus in Christi nomen expiárat. Hos ad se perduci iussit, vt secum in vrbem intromitteret. Quod cum exequi minimè posset, facinus edidit valdè miserandũ. Maluit enim in sanguinem suum sæuiri, quàm pueros infantes secta Mahumetis pestifera imbuendos, in hostium potestate relinquere. Itaque nocte vtrunque suffocauit. Manè verò casum filiorum acerbissimum deplorauit, & suam calamitatem cum multis lachrymis lamentatus est: dicebatque filios lamiarum præstigijs fuisse miserabiliter extinctos. Deindè cùm fingeret, se molestiæ leuandæ gratia velle per insulam vagari, cum Lusitanis aliquot captiuis, & cum illis, qui CHRISTI religionem execranda perfidia violárant, ad vrbis muros accessit. Ibi orationem luculentam habuit, qua de vitæ breuitate, de sempiternis supplicijs, de gloria immortali disseruit, & omnes adhortatus est, vt mallent in vita misera & caduca, laboribus breuissimo temporis spatio definitis torqueri, quàm in futura supplicijs sempiternis excruciari. Orationem eius, nemo ex illis, qui à religione defecerant, ad aures admisit. Ipse verò cum captiuis Vasconselij fide, quam antea, cùm primum id induxerat in animum, acceperat, in vrbem ingressus est. Eius aduentus non modo lætitiam Lusitanis attulit, sed animos etiam

Pius Machiadi zelus.

Miserandũ Machiadi in liberos facinus.

Machiadi ad Lusitanos apostatas exhortatio.

Machiadus ad obsessos Lusitanos transfugit.

iam illorum ad spem salutis erexit. Id enim numine diuino factum fuisse credebant, quòd cùm illis præsens adfuisset, non dubitabant, quin salutare præsidiũ esset intra breue tempus hominib. afflictis, qui opem illius implorabant, allaturũ. Rozalcamus vrbis oppugnationem nõ intermittebat. Cùm verò Vasconselius intellexisset, eum in loco considere, ex quo ciuitatem quatere tormentis maximis imperabat, cũ equitib. 80. in illum inuectus est: & cum vtrinque fuisset acerrimè dimicatum, nostri tandem impressione facta hostes fuderunt, & ita in vrbem saluis omnibus reuersi sunt. Aliqui tamen vulnerati fuêre. Rozalcamus ea nostrorum audacia perturbatus, spem expugnandæ ciuitatis abiecit. Itaque oppugnatione prorsus omissa, in eo pugnabat, vt nostros fame ad deditionem compelleret. Vasconselius aliquid audendum ratus, Franciscũ Berrediũ, quãuis & anni tẽpus, & hostium vigilantia summum periculũ nauiganti proponeret, in Baticalã misit, vt indè cõmeatum aduceheret. Berredius longa naue, cui præerat, euectus, imperata tanta vigilantia & industria confecit, vt cùm Kal. Iul. Goa solueret, eodẽ mense xx. parones cibarijs onustos Goam, hostib. inuitis, induceret. Ad hunc modum fames depulsa, & homines recreati sunt. Hæc quidem in Goensi bello gerebantur. At Begiensis, vt fuerat ab Albuquercio iussus, Zacotoram petijt: in cursu nauem vnam cepit, & Albuquercium, vt habebat in mandatis, aliquot dieb. expectauit. Cùm verò illum ex diuturna mora minimè in Arabiam eo anno nauigaturum esse cognouisset, ad Zacotoram naues appulit, & arcem disturbauit, & homines, & tormenta, & munitiones, & commeatum in naues imposuit: indè in Armuzium vela dedit, vt tributum exigeret. Tributum fuit illi sine vlla recusatione persolutum, & honores non mediocres attributi. Indè in Indiam nauigauit, & in fine mensis Augusti Goam peruenit. Illius aduentus fuit vniuersæ ciuitati gratissimus. Ducebat enim centum Lusitanos sanos atque beneualentes, & bellandi peritissimos.

Prospera in hostes Lusitanorum excursio.

Commeatus Goam inuectus.

De Begiensis in Zacotoram profectiõe.

Noua Goa vrbi præsidia.

Prin-

Principio mensis eiusdem redierat ex insula Sancti Laurentij Ioannes Serranus, & Pelagius Sala, qui simili ratione magnam lætitiam ciuibus vniuersis attulerant. Emmanuel item Lacerda, qui cum sex nauium classe, vt oram Calecutiensem infestam faceret, Indicum illud mare peragrarat, cùm primùm per Anni tẽpus licuit, in eandem vrbem commeatum varium & multiplicem, & ducentos milites Lusitanos induxit. His præsidijs ciuitas erecta, hostium conatus pro nihilo putauit. Mẽse deindè Septemb. Christophorus Brittius in vrbem similiter aduectus est. Is decimo nono die mensis April. Olysippone ductu Garsiæ Norognæ soluerat. Garsia namque Norogna, filius sororis Albuquercij, cum classe sex nauium missus in Indiam ab Emmanuele fuerat. Quatuor ex illis in Mozambiquensi insula hyemauerant, duæ tantùm in Indiam transmiserant. Vna, cuius Arius Gama nauarchus erat, Cananorem petijt, Brittius Goam delatus est. Interim Rozalcamus bellum non segniter administrabat. Præliũ tandem, in quo Brittius primum agmen duxit, satis acre commissum est: hostes fusi fugatique sunt, & magna eorum pars à nostris, qui eos insequuti sunt, ferro concisa. Hoc prælio monitus Rozalcamus, sese deindè à confligendo continuit. Satis habebat, insulam præsidijs tenere, & arcem summo studio munire. Ea arce perfecta, in eam commeatum & munitiones conuexit, & tam valido atque firmo præsidio muniuit, vt nulla ciuitas, aut castellum, quod ad Zabaimi ditionẽ pertineret, esset cum illa roboris multiplicis firmamento comparandum. Duæ interim naues à Melichiazio missæ, cum magno frumenti & orizæ numero Goam peruenére. Melichiazius enim cùm acciperet nostros inopia laborare, naues illas, vt nostros inopia leuaret, ad Vasconceliũ misit: seque omnia, quæ in rem Regis Emmanuelis essent, summa voluntate perfecturum, multis verbis ostendit. Melichiazio gratiæ, vt par erat, actæ sunt, & munera etiam missa. Belli deindè ratio mutata est. Nostri namque excursiones in arcem Bena-

Lusitanorum de Rozalcamo victoria.

Commeatus Goam à Melichiazio missus.

stari-

ßariensem crebrò faciebant, &, an eam expugnare possent, sæpè tentabant. Dum hęc in India geruntur, Pontifex Maximus Iulius secundus concilium Pisæ celebrandum literis publicis indixit. De rebus, quę in concilio erant Regum Hispanorum nominē tractandæ, Rex Emmanuel cum Rege Fernando per Legatos egit. Fuit præterea negotium aliud maximi momenti, quod erat per vtriusquē legatos agitandum. Erat sub id tempus in Castellæ regno vir quidam valdè nobilis, cui nomen erat Petrus cognomento Bastardus. Is fuerat author existimatus dissensionum quarundam quę inter Fernandum Regem, post Isabellę vxoris obitum, cum Philippo Rege Maximiliani filio, Fernandi ipsius genero, concitatæ fuerant. Philippo autem mortuo, cùm Petrus Fernandi offensionem pertimesceret, in regnum Fessense concessit. Ibi cùm apud Barraxam diuersaretur, cuius tunc nomen in illa Mauritaniæ parte erat maximæ & virtutis, & potentiæ magnitudine celebratum; summam cum illo familiaritatem contraxit. Barraxæ autem gratia, cùm is se medium per literas interposuisset, Fernandus omnibus Petri erratis clementer ignouit. Petrus cum Barraxæ literis ad Fernandum reuersus est. Literarum sententia huc in summa pertinebat, vt Fernandum ad bellum Fessense plurimis verbis hortaretur. Ad id verò Barraxa operam suam pollicebatur, sub ea conditione, vt Fessæ rex cum eo tributo, quod Fernādo visum esset, ab eo crearetur. Hæ literæ Fernando, vt præ se tulit, non ingratæ ceciderunt. Itaque Petrum cum literis ad Barraxam de eadem re continuò remisit. Petrus Alcassarem Saguerium, quæ ciuitas tunc Regis Emmanuelis imperio continebatur, se contulit, & ab Roderico Sousa, qui tunc illi vrbi præerat, hospitaliter acceptus est. Ibi cùm Sousa Petrum de causa itineris illius percontaretur, is se dixit in grauissimam Regis Fernandi offensionem, non peccatis suis, sed maleuolorū hominum sermonibus rursus incidisse, & ideò Fessam discedere. Rodericus Sousa cùm esset mira sagacitate præditus,

RES EVROPEAE ET AFRICANAE.

Petrus Bastardus.

Barraxa Maurus Bastardū profugum hospitio excipit.

Barraxæ ad Fernandum Catholicum Legatio.

Solers Sousæ factum.

& in Petri verbis miram inconstantiam perciperet, & aliquid etiam suspicione consequeretur, hominem secum tantisper retinuit, dum literas, quas ad Barraxam ferebat, arte surriperet, atque resignaret. Eas deindè descripsit, & iterum summa solertia consignatas, in loco, vndè fuerant sublatæ, reposuit, hominemque dimisit, & literarum exemplum ad Emmanuelem perferendum curauit. Id quod animo Fernandus agitabat, Emmanuel indignissimè tulit. Erat enim contra pactionem, quæ de regionum diuisione inter illos facta fuerat. Pactionis autem illius vi regnum Fessense ad ius Portugaliæ pertinebat. Vt igitur illum ab ea cogitatione reuocaret, Legatum in Castellam misit. Fernandus interim classem maximam comparabat: & quorsum eam instrueret, silentio comprimebat. Sed tantùm dicebat, sibi esse in animo, quos posset hostes Christiani nominis bello premere. Sub id tempus Fernandus literas à Pontifice Iulio percepit, quibus idem Pontifex significabat, se cum Venetis & Heluetijs, & Maximiliano Cæsare, contra Ludouicum Galliæ Regem societatem coire. Maximum verò belli firmamentum Fernandi ipsius societate contineri. Quapropter ab illo contendebat, vt vellet iisdem fœderibus alligari. Aliter enim regnum Neapolitanum, nè de manibus illius elaberetur, esse maximè formidandum. Tulit illud permolestè Fernandus: vt tamen regni Neapolitani præsidia firmaret, se socium fœderatis ascribi sustinuit. Emmanuelem deindè ad eiusdem fœderis societatem inuitauit. Emmanuel assentiri nullo pacto voluit. Imò cum sub id tempus sex Gallicæ triremes Duce Petro Ioanne Olysipponem appulsæ fuissent, is Ducem comiter accepit, & commeatu iuuit: quod Fernando offensionem haud mediocrem fama vulgabat attulisse. Verum has offensas, & vtriusque probitas, & affinitas obliterauit. Classis tamen, quam Fernandus, vt in Mauritaniam transiret, instruxerat, Italicis motibus impedita, Emmanuelem ea solicitudine, quæ animum illius distinebat, omnino liberauit. Eodem

Confœderatio in Regẽ Galliæ.

dem anno Henricus Britanniæ Rex Legatos in Lusitaniam misit. Legatio nihil aliud continebat, quam singularis amicitiæ signum, & fœderis antiqui sacramentorum, cognationis & affinitatis memoria renouatum. Dum in Europa tempus in his rebus teritur, Albuquercius nouos Malacæ motus iudicij seueritate compescuit. Vtetimutaraia, qui cum illo fœdus egerat, vt dictum est, opes summas habebat, & regnum, cùm esset intoleranda ambitione præditus, affectabat. Etiam antequam Albuquercius Malacam oppugnasset, id molitus sæpè fuerat, vt Regem insidijs pelleret, & ipse locum illius occuparet. Id tamen illi minimè processerat. Id sub Albuquercio felici⁹ se perfecturum confidebat. Ciuitatem enim externis & longinquis præsidijs diu teneri, difficillimum fore statuebat: & vel propter amplissimas opes, ad quas ipse peruenerat, vel propter Albuquercij voluntatem, quam sibi deuinxerat, vel propter ingenij calliditatem, qua sibi omnia sæpenumerò proponebat, imperium ciuitatis ingenti spe, & inani quadam fiducia deuorabat. Sed cùm animaduerteret ciuitatis statum & formam Reipub. & munerum descriptionem, longè aliter, quàm fuerat opinatus, ab Albuquercio collocari, & arcem munitissimam sic à fundamentis institui, vt non facile sibi foret id, quod animo designabat, efficere, aliam sibi rationem sceleris ineundam existimauit. Mahumetis rex dolore nimio propter ciuitatis amissionem, vt diximus, excruciatus obierat. Is, ad quem eo mortuo regni hæreditas iure veniebat, pulsus fuerat. Vtetimutaraia cum eo per literas agebat, vt bellū compararet, se namque opibus, & clientelis, & artibus etiam perfecturum, vt Lusitanos facilè pelleret. Hæc omnia cum occultari difficillimè possint, maximè vbi quisque victoris animum sibi conciliare studet, factum est, vt vtriusque literæ vltrò citroq; missæ in Albuquercij manus peruenirent. Id Albuquercius summa taciturnitate cōpressum cū Araugio solo cōmunicauit. Cupiebat au-

Anglica ad Emmanuelem Legatio.

RES INDICAE.

Vtetimutaraia ambitio.

tem hominem comprehendere, quod propter illius summam potentiam fieri non poterat, nisi eum in arcem aliqua ratione pertraheret. Quod Vtetimutaraia facere recusabat. Nam præterquam quod illum sceleris conscientia timere compellebat, intelligebat de tyrannide illius apud Albuquercium frequentes querimonias haberi. Euenit interim, vt Persa quidam certum munus ab Albuquercio flagitaret. Respondit ille se nemini publicum aliquod munus, nisi primarios ciuitatis viros primum consuleret, assignaturum. Principes igitur ciuitatis acciret, & tum demum se de illorum sententia, quod optimum factu esset, libentissimè decreturum. Persa cùm esset Vtetimutaraiæ valdè familiaris, & suspicaretur, illo ad Albuquercium perducto, se omnia quæ vellet impetraturum, hominem cum filio atque genero, qui coniurationis erant participes, ad Albuquercium facilè perduxit. Non enim solùm officio, verùm & honoris illius specie prouocati sunt, vt minimè conuentum illum vitarent. Illis ad hunc modum intromissis iniecta vincula confestim sunt, & iudicium ordine solito constitutum, & patroni, qui causam illorum defenderent, assignati. Capita accusationis præcipua hæc erãt. Quòd regni hæredem ad regnum armis repetendum, & arcem expugnandã, & exitium Lusitanis afferendum solicitasset: quòd Lasamanam ab officio, quod Emmanueli regi præstare cupiebat, auertisset: quòd illius cõsilio scelus in Siqueiræ pestem atque perniciem conflatum fuisset: quòd multis Lusitanis, qui cum Siqueira fuerant, crudelissimæ cædis causam attulisset: quòd opera illi⁹ Christiani quidam ex illis, cùm multis incõmodis premerentur, à Christi religione decessissent: quòd gener illius atque filius, qui cum illo vincti tenebantur, illius authoritate permoti, eiusdem sceleris socij & administri fuissent. Vtetimutaraia quędam negabat, quędam verò manu conuictus negare non poterat. Itaque ad misericordiam cõuersus, veniam suppliciter implorabat. Tandem indicijs & testibus apertissimè conuictus, capite

Albuquercij in capiendo Vtetimutaraia solers inuentum.

Accusationis aduersus Vtetimutaraiã capita.

Albuquercij iudiciũ in perduelles.

pite cum filio & genero damnatus est. Fuit de tribus illis hominibus supplicium publicè sumptum, & illorum ædes disturbatæ, nè quod extaret in ciuitate hominum monimentum. Hoc iudicium Albuquercij laudes apud eos homines egregiè cumulauit. Hominem nanque esse dicebant, qui non solùm in bello hostes vinceret, sed in pace tyrannidem iudicij seueritate & constantia profligaret. Et cùm hominum improborum interitu lætarentur, tum non mediocri metu fracti cogitabant, non esse sub eo homine peccandum, quem nullius opes à iudiciorum seueritate deducerent. Postquam verò illud scelus vindicatū debito supplicio fuit, insulas, quas Malucas appellant, explorare constituit. Tres igitur naues instruxit: illis Antonium Abreum præfecit, qui Malaca in fine Decemb. mensis, Anno, M. D. XI. soluit, & cursum ad ortum Solis instituit. Albuquercius verò cùm in Indiam citra Gangem redire festinaret, munus, quod Vtetimutaraiæ cōmiserat, nempè vt Saracenis ius administraret, ad Patecatirum, qui secundum Vtetimutaraiam opibus & authoritate Princeps habebatur, continuò detulit. Is Vtetimutaraiam oderat, eò quòd filiam, quam amabat, illi despondere nulla conditione voluerat. Postquam verò magistratum iniuit, vehementer Lusitanorum voluntates specie quadam probitatis allexit. At Vtetimutaraiæ vxor cùm viri cædem vlcisci cuperet, Patecatirum & filiæ nuptijs, & promissis ingentibus eò traduxit, vt bellum Lusitanis moliretur. Mulier enim se sex millia militum fortium illi tradituram promisit, quibus, si vir esse vellet, facilè Lusitanos inopinantes opprimeret. Patecatirus & amore, & auaritia, & ambitione cæcatus (non desperabat enim, modò adniti vellet, se regni opibus potiturum) mulieris precibus assensus est. Itaque minimè procrastinandum ratus, nuptijs primùm summo silentio celebratis, frequentiorem ciuitatis partem coniectis ignibus incendere festinauit, & multos incolas occidit. Albuquercius confestim occurrit, hominemque armis expulit, & in fugam conuertit.

Malucarū exploratio.

De infausta Patecatiræ in Lusitanos conspiratione.

uertit.

uertit. Is in loco, quem Opi nominant, non procul ab vrbe distante, in quo sedem & domicilium habebat, tandem constitit, quem vallo & fossa & tormentis, varioq; armorum & telorum genere muniuit, & inde crebris excursionib. vrbis incolas sæpe perterruit. Sed Albuquercius eam ad hominis audaciam comprimendā industriā adhibuit, vt is malis edoctus, facile se ab inferendo maleficio contineret. Albuquercius deinde cū iter suscipere vellet, arcis & vrbis præfecturam Roderico Brittio Patalino commisit: quæsturam Araugio tradidit: Fernandum Petrcium Andradium maritimis rebus præfecit: quæsturæ scribas instituit: Ninachetuensem incolis, qui non essent Mahumetana secta imbuti, ius dicere iussit. Incolæ hunc magistratum Xabandarem appellant. Saracenos secundum varias regiones distribuit, & singulis proprium rectorem, qui eos regeret, assignauit. Omnes tamen Brittij imperium sequi præcepit. Zainalus interim veniam ab Albuquercio per nuncios postulauit. Fatebatur autem, se desperatione victum ab eo desciuisse. Non enim putabat fieri posse, maximè cùm bellum differri conspiceret, vt is vrbem opulentissimam ea classe, quam ducebat, expugnaret. Tunc verò Lusitanorum virtute perspecta arbitrari, nihil tam munitū fore, quod non eorum armis atq; virtuti cederet. Errori veniam tribueret, & dexteram in bellis inuictam sibi porrigeret, vt testatum esset apud omnes mortales, illum non magis virtutis robore, quàm clementiæ laude præcellere. Albuquercius hominem data fide ad se venire iussit. Is iterum vt se in regnum restituat, suppliciter orat. Albuquercius se id facturum promisit. Verùm tempus elabi, quod si prætermitteret, iter sibi fluctibus interclusum iri. Se postquam Goam peruenerit, & vrbis statū constituerit, operam daturum, vt eum in regnū reduceret. Zainalus cùm sibi verba dari suspicaretur, iterū clam cum suis omnibus ab vrbe discessit. Albuquercius autem relictis in vrbe trecentis Lusitanis, in classe verò ducentis, præter Indos milites, & aliquot etiam

Mala-

Constituit Malacæ ab Albuquercio magistratus.

Xabandares magistratus

Zainalus veniam ab Albuquercio petit.

Malacæ præsidium Lusitanorū

Malacenses, quorum fideli opera nostri vsi fuerant, cũ quatuor tantum nauibus Malaca profectus est. Cùm verò Zamatræ oram preteruceheretur, coorta subitò tẽpestas illum, quem primum potuit, portum subire, & anchoras iacere compulit. Ita tamen magni fluctus eijciebantur, vt nullis anchoris nauis prætoria firmari posset. Factum igitur est, vt ad rupem, quæ sub fluctus latebat, allisa frangeretur. Prora continuò submersa fuit. Puppis verò cùm in saxo subsideret, è fluctib⁹ eminebat. Aqua tamen sentinam compleuerat, & omnia præter homines, qui in puppim se contulerant, fluctibus ipsis obruta perierunt. Qui erant in prora, cùm eã mergi conspicerent, tabulis & dolijs innixi, partim in Pacemense littus enatarunt, partim verò fluctibus hausti sunt. Nox erat, densa caligo, turbines atq; procellæ, tonitrua & fulgura terrorem cunctis iniecerant, & spẽ salutis inciderant: votis, & precibus, & sublatis in cælum clamoribus, veniam animis suis cum lachrymis & singultu flagitabant. Albuquercius cùm animaduerteret puerum infantem aquis in nauem influentibus penè mergi, illum sublatum humeris tantisper sustinuit, dum alia ex naui auxilium adueniret. Hæc autem effatus est. Huius innocentia fretus, confido me Christi benignitate è fluctibus emersurum. In hoc discrimine cũ è naui, cuius nauarchus erat Petrus Alpoëmus, qui iuridicundo preerat, scapha demissa, & in nauem prætoriam remis vehementer impulsa fuisset, Albuquercius & reliqui in nauem Alpoëmi aducti sunt. Georgius Nonius Leo, qui alij naui præerat, vi tempestatis à classe disiunctus est. Qui erant in alia naui, cui Simonem Martinum Albuquercius præfecerat, in qua tredecim tantum Lusitani vehebantur, & Leoni commissa fuerat, cum Iaoënses & Malacenses essent, Lusitanosque omni præsidio destitutos aspicerent, in nauarchum, qui tunc graui morbo iactabatur in alios insurgentes, omnes trucidauerunt. Quatuor tantùm nautæ scapham adepti, in Pacemense littus euaserunt: & nauis ipsa in portum Timiamensis ciui-

Albuquercij à Malacen vrbe discessus.

Naufragiũ nauis Prætoriæ.

Albuquercij è naufragio periculum.

tatis, quæ est in eadem ora Zamatrensi sita, ventis delata, & deinde fluctibus oppressa fuit. Sedata tempestate, Albuquercius institutum cursum tenuit. Hominũ multitudo, quæ in Alpoëmensem nauem cum Albuquercio traducta fuerat, erat valdè magna, & commeatus penuria vexabatur. Nihil tamen eos acrius, quam sitis afflictabat, qua quidem omnes funditus interijssent, nisi duas naues, in quas inciderunt, accepissent, aqua & cibarijs onustas. In vnam harum duarum nauium Simonem Andradium cum quindecim viris Lusitanis imposuit, & illius nauarchum pro obside cum aliquot Saracenis secum retinuit. Saracenus quidam erat nauis illius magister, qui ita illam gubernauit, vt Lusitanos omnes in insulam vnam ex illis, quas Maldiuenses appellant, quæ Calecutiensium militum copia referta erat, induceret: vbi omnes contrucidati fuissent, nisi hostes veriti fuissent, ne pœnas illius immanitatis Albuquercius ab ijs, quos retinuerat, vt ius & fas efflagitabat, expeteret. Omnes tandem, qui euadere potuerunt, multis incommodis agitati, Cochimum peruenêre. Omnes opes amissæ sunt. nihil tamen Albuquercium ea iactura commouebat. Id tantùm molestè ferebat, quòd duos Leones è ferro singulari opere perfectos, & armillam, quę sanguinem sistebat, amisisset, quæ omnia cum multis donis Emmanueli Regi mittere destinauerat. Cochimum initio Februarij, Anno salutis M D xij. peruenit. Ibi cum de rebus Goæ gestis certior factus fuisset, octo celoces, cum valido militum præsidio confestim in eam insulam misit, & Emmanuelem Lacerdam vrbi præposuit, seque illi subsidium intra paucos dies allaturum confirmauit. Lacerda confestim rescripsit, non esse cur approperaret. Ciuitatem esse munitissimam. Expectaret è Lusitania naues, vt cum maioribus copijs posset castellum Benastarinense capere. Secus enim se minimæ dignitatis arbitrari, cum insulam nauigare, nisi copijs suis stipatũ, quibus castellum expugnaret. Assensit Albuquercius, & interim animaduertit in flagitia, quæ fuerant illo ab-

Saraceni nauarchi perfidia.

Albuquercij iactura è naufragio.

ANNVS salutis, 1512.

absente à Lusitanis commissa. Sed nihil acerbius tulit, quàm illorum opera, qui fustuarium propter scelera meriti fuerant, Simonem Rangelum, quòd eos reprehenderet, in exilium pulsum fuisse: qui deinde à Saracenis in via captus, & in Arabiam perductus fuerat. Eo tempore Petrus Mascaregnas, qui cum Garsia Norogna Olysippone soluerat, Cochimum aduectus est, & nunciauit, Norognam breui cum reliquis nauibus adfuturum. Legatus præterea quidam à rege omnium, qui Maldiuenses insulas imperio tenebant, amplissimo, ad illum venit, & ab eo nomine regis sui postulauit, vt illum in fidem & clientelam reciperet. Illum nãque velle Regis Emmanuelis imperio subdi, & tributũ constitutum summa fide persoluere. Huius promissi fœdus statim fuit ritè percussum, & Saracenus quidã, Mamelles nomine, qui aliquot illius insulas occupârat, ex illis excedere iussus. Quod sine vlla recusatione confectum repentè fuit. Hæc quidem in India gerebãtur, quo fermè tempore Regina Maria initio mensis Februarij filium edidit, Emmanueli patri specie & forma simillimum, qui Henricus appellatus est. Eodem die, quo Princeps hic in lucem editus est, Olysippo (in qua quidem vrbe propter summam cæli temperiem, monstri simile est, partem aliquam niuis intueri) plurima niue conspersa fuit: quod multi sic interpretati sunt, ea niue mentis candorem, vitæ puritatem & continentiam, virtutis eximiæ fœcunditatem, quæ in hoc principe mirabiliter eluxit, præmonstratam fuisse. Sed vt auguria prætermittamus, hoc planè constat, in illius probitate, virtute, religione, constantia, & in sanctitatis exemplo Lusitani imperij firmamentum consistere. At in India vlteriore, postquam Albuquercius Malaca profectus est, vrbis incolæ tam Saraceni, quam simulacrorum superstitione conflictati, qui Lusitanorum partibus studebant, exanimati metu vagabantur. Nec enim existimabãt illo absente hostium impetum ab eorum capitibus propulsari posse. Vt autem magis anxiè trepidarent, rumor emanauit, Lasamanem cum

Petri Mascaregnæ in Indiam aduentus.

Maldiuensis ad Albuquerciũ legatio.

RES EVROPEAE. Henricus Emmanuelis nascitur.

RES INDICAE.

maxima classe contra Lusitanos instructa tantùm nō appropinquare. Andradius illi, antè quàm in portū intraret, obuiam eundum censuit. Patecatirus, qui omnia per exploratores nouerat, cùm accepisset, Andradium è portu soluisse, vt cum Lasamane confligeret, nocte in vrbem ingressus est: & Aphractum, cui Alfonsus Chiaignus adolescens valdè strenuus præerat, cùm improuiso adoriretur, cepit: Chiaignum acriter resistentem interfecit: reliquos, qui cum illo erant, captiuos abduxit. In Aphracto tormentum ingens erat, Camelum appellant, illud etiam Aphracto conuexit. Andradius Lasamanis classem cum minimè reperisset, in portum reuersus, Patecatiri stationem oppugnare constituit. Alfonsum Personam cum mille & quingentis hominibus Indis, & paucis Lusitanis, terra secundum littus ire iussit, vt eodem tempore terra atque mari Patecatiri munitio oppugnaretur. Ipse lembis & celocibus inuectus, fluuium æstu secundo subijt. Georgium verò Botellium agminis primi Ducem, hostes acriter inuadere iussit. Andradius continuò subsequutus est. Alfonsus Persona simul è terra impetum fecit. Munitio cum magna hostium cæde capta, & præsidia in effusam fugam compulsa sunt. Ibi ligneum truncum magna crassitudine recenti sanguine conspersum aspiciunt. Is enim, qui tormento præerat, & à Patecatiro cum reliquis in seruitutem abductus fuerat, iussus est illud in Andradium dirigere. Is morte proposita, ne tantum in se scelus admitteret, mortem oppetere maluit, quàm Christi numen offendere. Ea re Patecatirus grauiter offensus, illi caput in eodem trunco securi præcidi confestim imperauit. Dū verò alij castra diripiunt, alij tormenta cum Camelo, quem diximus, in naues inferunt, alij stationem subiectis ignibus incendunt, apparuit repentè Saracenorum acies instructa. Hi erant quadringenti, cum tribus Elephantis ingentibus, quorum singuli castella singula portabant. Viceni sagittarij in singulis castellis inerant. Georgius Botellius cum turma, quam ducebat,

Aphracta ab hoste captum.

Munitiōis Patecatirianæ expugnatio.

Eximia tormentarij cuiusdam magistri fides erga Superiorē.

Prælium cū Saracenis.

cebat, prior, eo quod propiùs fortè constiterat, in hoc agmen incurrit, suosq; admonuit, vt elaphantum, qui præcedebat, omitterent, rectorem tantum peterent. Hi cùm viam Elephanto aperuissent, rectorem hastis vndique sublatum interimunt. Elephantus rectore destitutus constitit. Cùm verò quidam è scapha Georgij Botellij, qui tormentis præerat, Elephanti cor pila percussisset, Elephantus repentè concidit. Hac ruina reliqui consternati diffugiunt, & Saraceni similiter in fugam versi sunt. Naues erant in fluuio mercibus onustæ, quæ direptæ continuò fuerunt. Nostri re benè gesta in vrbem rediêre. Patecatirus inde digressus quatuor passuum millia, locum alium magis natura munitum maiore vallo sepsit, validioreque præsidio muniuit. Illum deinde locum Andradius aggressus est. Primam stationem (quatuor enim erant) cepit, & incendit. Cùm tamen reliquas inuasisset, tanta hostiū multitudo ab eo, qui se Malacæ Regem nominabat, immissa fuit, vt nostros repelleret. In hac pugna duodecim è nostris desiderati sunt, inter quos Rodericus Araugius, & Christophorus Mascaregnas, & Georgius Garcesius, & Antonius Azeuedius extitére. Andradius & Petrus Faria cum multis alijs vulnerati sunt. Hac victoria Patecatirus insolenter elatus, animum addidit Principi, qui ad regnum Malacæ, vt diximus, aspirabat. Is continuò Lasamanem admonuit, vt cum classe, quam instructam habebat, se cum classibus Regis Darguimensis (Regnum illud ad Austrum pertinet, & est Malacæ finitimum) qui illi contra Lusitanos opem afferebat, coniungeret, & Malacæ portum obsideret. Andradius, cùm exploratum habuisset, Lasamanem in ostio fluminis, quod Muar appellatur, classem constituisse, eò inuectus, classem est aggressus. Prælium fuit atrocissimum, & ab vno die in sequentem durauit. Lusitani tamen victoriam consequuti fuerunt: hostes partim cæsi, partim in fugam pulsi, permultæ naues incensæ sunt. Sub id tempus tres naues cum præsidijs, & munitionibus & fabris, ab Albu-

Lusitanorū victoria.

Acre prælium Lusitanorū & repulsa.

Classis hostilis.

Regnum Darguimense.

Muar flu.

Prœliū atrocissimū & Lusitanorū victoria.

buquercio missæ Malacam venère. Ciuitas tamen cōmeatus inopia laborabat. Andradius, vt ciues ea inopia leuaret, fretum Cincapuræ petijt (id autem Australem & vltimam regionis illius partem à continente dirimit) & nauem Patecatiri maximam commeatu onustam cepit: deinde Malacam reuersus, Lupum Azeuedium, & Georgium Botellium eodem iterum misit, qui indè tres alias Patecatiri naues cibarijs oneratas similiter abduxerunt. Georgius item Gomecius Cugna è Peguensi Regno (Rex enim cum Albuquercio pacem firmârat) cum alia naue commeatu similiter referta Malacam aductus est. Eodem etiam tēpore Antonius Miranda è Siamensi Regno, in quo fuit à Rege multis honoribus magnisque muneribus affectus, Malacam venit. Rodericus Brittius rei benè gerendæ occasionem omittendam minimè putauit. Idcirco classem apparauit, qua nostri Patecatirum animo iam fractum, & inopia propter amissum commeatum grauissimè laborantem opprimerent. Illamque Andradio tradidit. Is cum alijs ducibus in hostes ire perrexit. Primum agmen Georgio Botellio, & Petro Personæ commisit. Ii cùm maximo impetu primam stationem aggressi fuissent, eam cum magna hostium cæde transgressi sunt: alias deinde duas expugnârunt. Hostes tandem se fuga proripuerunt. In eo prælio Franciscus Machiadus vnum Elephantū occidit: alius captus, & Malacam adductus fuit: duo (quatuor enim erant) fugerunt. Eo casu Patecatirus exanimatus, in Iauenses insulas cum opibus & familia confugit. Is, qui se Regem appellabat, in aliam insulam ad ortum Solis obiectam, Bintam appellant, se recepit. Lasamana similiter, vt nostrorum congressum vitaret, mare nostris liberum reliquit. Andradius in vrbem reuersus, ciues omni molestia & solicitudine liberauit. Antonius Abreus sub idē tempus Malacam redijt. Nec enim potuit insulas, in quas Albuquercij iussu profectus fuerat, propter aduersam tempestatem, penitus explorare. In insulam tamē, Amboinum appellant, quæ non procul à Malucis abest, de-

Malacæ inopia cōmeatus iuuatur

Lusitanorū victoria

Patecatiri aliorumq; fuga.

Abrei à Malucensi itinere reditus.

Amboinā insulam

est, delatus est. Vnde Garofij pondus aliquot asportauit. Inde insulas Bandæ (quinque autem sunt ad Austrum sitæ) petijt. Ibi tellus arbores, quæ nuces illas quas noscadas appellant, afferunt, passim profundit. Arbores dicuntur esse Lauris simillimæ: flores quos efferunt, aiunt florum, quos mali Persicæ ferunt, speciem atq; similitudinem referre. Gens est agrestis & fera: Regem se imperio, quoties eis lubet, abdicare compellunt, seniorumq; consilium, quo regantur, instituunt. Et sic variè statum Reip. commutant. Franciscus porrò Serranus tempestate similiter iactatus, in insula quadam, quæ vna est ex Malucis, & Ternates appellatur, naufragium fecit. Qui tamen ab insulæ Rege comiter acceptus, multisque muneribus ornatus fuit. Hæc in orientis Solis regionibus gerebantur. Cùm verò Albuquercius bellū maxima vigilantia cōparásset, Garsia Norogna, qui Mozambique, vt dictum est, hyemauerat, interuenit. Duo autem Duces, quorum vnus Georgius Melius Pereira, alter Garsia Sousa nominabatur, qui eo anno profecti Olysippone fuerant, secundis tempestatibus vsi, cum classe duodecim nauium similiter appulerunt. Erant in his nauibus supra duo millia Lusitanorum. Albuquercius classe sedecim nauium instructa, Cochimo profectus est. Petrus Mascaregnas quamuis iam fuisset in Cochimensis arcis præfectura constitutus, asseruit tamen, se nullo modo passurum, vt bellum illud se absente conficeretur. Arce interim alij commissa, in eadem classe vectus fuit. Albuquercius in cursu Cananoris arcem Georgio Melio tradidit, & dissensiones inter mercatores Saracenos eiusdem ciuitatis incolas & Lusitanos summa æquitate sustulit: deinde Baticalam aduectus, ad vrbis præfectum misit, qui diceret, se compertum habere, nauem vnam Calecuto cum maximo numero piperis aduectam, quæ ad eius Saraceni, qui emerat Simonem Rangelum, pertinebat, eamque, vt sibi confestim traderet, imperabat. Quod sine recusatione factum est, & nauis Cochimum continuò deducta. Ibi Iudæus quidam literas

Bandæ insul.

Myristica nux.

Serrani naufragiū.

Nona Lusitanorum classis in Indiā aduentus.

teras à Lusitanis illis, qui, vt dictum est, cùm Georgio Quadra nauarcho à classe Lemijaduersa tempestate segregati, naufragium fecerant, & à Saracenis captiui detinebantur, attulit, quibus significabant, Sultanum in ostio sinus Arabici arcem fundare, & Aden expugnare constituisse. Onorem deinde prætervecto Iudæus alius eadem nunciauit, adiecitque, nihil fore facilius Albuquercio, quàm ciuitatem illam capere, antè quã Sultanus ad eam copias suas adduceret: gentém ab eo defecisse, & offensionem illius extimescere. Idcircò facilius Lusitanorum imperium, quod clementissimum fore confidebat, quàm illius tyrannidem subituram. Melraus ibi Albuquercium conuenit, illumque admonuit, Zabaimum viginti hominum millia conscribere, vt Benastarinum copijs amplificatis fortius communiret. Proindè si vellet Benastarinum capere, properaret, antequam exercitus ille posset cum reliquo, qui oppidum tenebat, coniungi. Itaque nullam moram Albuquercius interposuit, quin statim Goam peteret, & classe Benastarinũ obsideret. At qui erant in oppido, classem tormentis acerrimè quatiebant, præcipuè verò Camelus quidam (sic enim genus illud tormenti nominatur) plurimum damni nauibus inferebat. Sed opera excellentis artificis, qui tormentis præerat, cùm globus tormento, quod Sphæram appellant, per os Cameli missus cum horrendo fragore fuisset, Camelus continuò dilaceratus & nostri illius metu liberati fuerunt. Albuquercius vrbem, vt indè cum copijs Benastarinum veniret, & terra hostes inclusos graui etiam obsidione continuò premeret, petijt. At Rozalcamus cum equitibus ducentis & quinquaginta, & maximo peditum numero ex oppido egressus, Goam versus iter instituit. Illi verò Petrus Mascarenas, & Garsia Norogna, & Emmanuel Lacerda, & Lupus Vascius defuncto Pelagio, & Ioannes Fidalgus, & Rodericus Gundisaluus Camigna, obuiam prodiere. Prælium commissum fuit, hostes fusi sunt: nostri in oppidum

Varij bellorum nuncij Albuquercio allati.

Bellum Goense.

Stratagema.

Lusitanorũ victoria.

eos insecuti tanto impetu ferebantur, vt hastis innixi in muros scandere conarentur. Qui tamen acrius eo die rem gesserunt, fuere Lupus Vasciùs de S. Pelagio, & Petrus Mascaregnas. Qui oppidum tutabantur, omni telorum genere nostros detrudebant. Nonnulli cæsi, & quamplurimi vulnerati sunt. Emmanuel Lacerda saxo percussus, ex equo, quo vehebatur, in terram decidit, & occisus fuisset, ni Ioannes Decius illi opem confestim attulisset. Quod si Albuquercius, qui nostros rabie quadam furentes à muris abduxit, non accessisset, magnam ea die Lusitani cladẽ accepissent. Nemo enim eos impedire poterat, quò minus hastis in arcem euadere niterentur. Albuquercius in vrbem regressus, post duos dies copias omnes eduxit, illis tantum relictis, quas ad vrbis custodiam necessarias esse conspexit. Habebat autem tunc sub signis Lusitanorum tria millia, ad hæc Indorum cohortes aliquot erant admixtæ. Exercitum tormenta inuecta curribus antecedebant, testudines admouebantur, & omnia quæ ad oppugnationẽ erant necessaria, summo studio fuerãt ab Albuquercio cõparata. Castris positis, nostri oppidum & arcẽ terra mariq; summis virib. oppugnare constituunt. Sed erat ea oppugnatio difficillima. Oppidum namq; erat muris latissimis cinctum: turres admodum frequentes, è quib. densę pilæ nocte atq; die coniectæ, multis necem afferebant. Quò autem Lusitani vehementius rem gerebant, eò periculum grauius adibant, & omnes eorum conatus in nihilum recidebant. Vnum tantùm genus erat oppugnationis acerrimum, nempè fames, qua exercitus hostium erat in summas angustias adductus. In eo enim Albuquercius omnes neruos intenderat, nè quidquam cibi intromitti in oppidum posset. Omnes namque aditus erant nauibus obsessi, & commeatus, qui antea fuerant importati propter hominum multitudinem consumpti. Rozalcamus hac necessitate coactus, experiri voluit, an posset eruptione facta sese ex obsidione, qua

Albuquercij exercitus.

Benastarini obsidio & oppugnatio.

Rozalcami in Lusitanos eruptio.

qua premebatur, eximere. Nocte igitur de quarta vigilia, aliquot instructas acies cum Ducibus sanè fortibus emisit: ipse ad portam substitit, vt præsidia submitteret. Qui exierant, nimis acriter in stationem, cui præerat Emmanuel Sousa Tauaris, irruperunt, ipsum Sousam fortissimè dimicantem conuulnerârunt, & copias, quibus erat præfectus, cedere compulerunt, vsque eò, dum in aliam stationem, cui præfectus erat Garsia Norogna, qui subsidio occurrebat, similiter inuaderẽt. Ita cùm & fames & rabies eos incitaret, Norognam etiam cedere coegerunt. Petrus Mascaregnas cum instructis cohortibus accedens, Lusitanos dissipatos in ordinem recepit, & hostibus animo magno repugnauit. Prælium tanta vtrinque pertinacia commissum fuit, vt res non tormentis, nec hastis, sed gladijs, & pugionibus, & interdum etiam lacertis gereretur. Hostes tamen cum vlterius progredi non possent, in oppidum incolumes redierunt. Albuquercius, nè hostes possent deinceps erumpere, fossam latiorem duxit, vallumque firmius muniuit. Hostes in extremum discrimen adducti, pacem petierunt. Pax his conditionibus facta fuit: vt hostes traderent omnes Christianos, qui ad eos transfugerant, & Christi religionem violârant: vt traderent præterea naues duas, quas, dum in insulam traiecerunt, in aditu Noroensi ceperant, & oppidum, & arcem cum equis, armis, & tormentis, & omnem præterea classem, quæ in insula consistebat. Albuquercius verò fidem dedit, se eos cum bonis omnibus abire permissurum, & Lusitanis, qui religionem abiurauerant, necem haudquaquam illaturum. His rebus summa fide confectis, hostes in continentem traiecerunt: nostri in oppidum ingressi sunt. Albuquercius in vrbem regressus est. Lusitani, qui apud Saracenos in Mahumetis nomen iurauerât, cæsi quidem minimè sunt, sed nè quisquam auderet eorum scelus imitari, illud ab Albuquercio exemplum editum fuit, quo non minus, quam si capitali supplicio omnes affecisset, terrorem multis incussit. Omnibus enim nares, & aures, & dexteras

Prælium acerrimũ.

Pacis cum Rozalcamo initæ conditiões

Benastarini opp. deditio.

Singulare apostatarũ supplicium

teras manus, & sinistrarum pollices abscindi præcepit. In his fuit Fernandus Lupius, cuius mentio facta est, qui postea à classe, quæ in Lusitaniam nauigabat, in insula S. Helenæ derelictus, eam insulam admirabili sagacitate & industria frugibus & oleribus, & arboribus ita conseuit, vt cùm eò ex India redeuntes nostri naues gratia aquationis appellunt, mirè reficiantur. Albuquercius his rebus gestis, Norognam Cochinum misit, vt classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, diligenter instrueret: & deindè mare, quod ad Calecutij oram pertinet, obseruaret, nè vlla nauis Arabiæ egredi è portu posset, quin statim caperetur. Aliam deindè classem Garsiæ Sousæ commisit, qua naues omnes, quæ cum equis è Perside veniebant, Goæ portum subire compelleret. Eos autem, qui portum intrabant, comiter excipiebat, & de portorijs aliquid diminuebat, qua liberalitate commoti mercatores, eò cum equis & alijs mercibus libentissimè commeabant. Sic factū est, vt portus vectigalia multò maiore pretio cōducerentur.

Goësis portus vectigal solerter auctū.

Rex Vengapor (est aūt Vengabor Regio mediterranea, cū Zabaimi regione continens) Legatū ad Albuquerciū de pace misit. Nomen enim illius per omnes illas terras cum hominū admiratione vagabatur, & multi ob eam causam, Regis Emman. imperium sequi volebant, vt in illius tutela constituti, aliorū Principum tyrannidem declinarent. Legatus ephippia, frontalia, phaleras, & tegumenta, quibus equi insternuntur, & ornantur, Regis sui nomine ad Albuquercium deferebat. Legatio verò nihil aliud continebat, quàm amicitiæ cupiditatem, qua princeps ille dicebat se vehementer incensum esse, & bellum cum Zabaimo, si opus esset, facturum, & Lusitanis cibaria suppeditaturum, nullumque officium hominis fidelissimi, quod ad Regis Emmanuelis obsequium pertineret, omissurum. Hoc autem postulabat, vt liceret sibi equos trecentos precio, vt alij faciebant, persoluto, ex vrbe singulis annis educere. Fuit huic postulato satisfactū, & legatus honorifice dimissus.

Regis Vengaporensis de pace ad Albuquercium Legatio.

Vengapor Regio.

Albuquercij ad Narsingæ Regē sua Legatio.

sus. Legatum deindè ad Narsingæ Regẽ cum muneribus instituit, qui ab illo Baticalam, quę erat in ora Malabarensi sita, Emmanuelis Regis nomine postularet. Ora Malabarensis Cananore incipiens, Cori promontorio definitur. Ciuitas autem Baticala ad Narsingæ imperium pertinebat. Quamuis autem esset parum fructuosa, & multis periculis obiecta, Emmanuelis tamen rationibus valdè conducebat, eam præsidio illius cinctam teneri. Legatus fuit Gaspar Chanoca, qui iam cò cum Legatione missus extiterat. Sub idem tempus Zabaimus Dalcamus duos Legatos ad Albuquercium misit, & per eos pacem postulabat, & potestatem sibi dari petebat equos emendi, quibus in bellis contra finitimas gentes vteretur. Id etiam concessum fuit, & Iacobus Fernandus Faria ad eum missus, qui pacis & amicitiæ fœdus sub certis conditionibus sanciret. Melichiazius Legatum etiam cum naue commeatu & cibarijs onusta ad Albuquercium misit, vt illi de capta Malaca gratularetur, & ipsum Melichiazium perpetuò in illius potestate futurum, multis verbis ostenderet. Is Melichiazio gratias egit, & Legatum muneribus affectum dimisit, & commeatum muneribus alijs Melichiazio donatis compensauit. Legatum præterea Cambaiensis Regis, qui Lusitanos captiuos adduxerat, muneribus similiter ornatum in patriam remisit. Eodem tempore fuit certior factus Albuquercius, Legatum, ab AEthiopiæ Imperatore ad Regem Emmanuelem missum, à Dabulensi præfecto vinctum custodiri. Hoc cùm percepisset, misit continuò, qui nomine illius à Dabulis præfecto peteret, vt Legatum missum repentè faceret. Is sine vlla recusatione paruit: & Legatus Goam perductus cum solenni pompa, & sacerdotum cantibus exceptus fuit. Gerebat enim crucem ex ligno Crucis illius, in quam Christus, generis humani conditor atque liberator, sublatus fuerat, perfectam, quam Aethiopiæ Imperator Regi Emmanueli dono mittebat. Omnes autem maximè lætabantur, cùm cernerent in illis regionibus

Zabaimi Dalcami ad Albuquercium Legatiões duæ.

Melichiazij ad Albuquerciũ Legatio.

Aethiopiæ Imper. ad Emmanuelem Legatio.

tam

tam longo interuallo ab Europa distantibus, Legatum Christiani Principis, cuius fiducia erecti confidebant futurum, vt vbique Christi nomen sanctè coleretur. Alium etiam Legatum Regis Armuziensis cum literis & mandatis à se dimisit. Dum hæc fiunt, Garsia Norogna imperata conficit, & nauibus, quæ erant in Lusitaniam profecturæ, comparatis, Calecutiense mare diligenter obseruat. Interim Naubeadarimus regni hæres, qui, vt diximus, in Lusitanos volūtate propendebat, ad Norognam literas misit, quibus continebatur, se, si Albuquercius id non aspernaretur, inter illum & auunculum pacis interpretem futurum, atque perfecturum, vt nostris in vrbe Calecutiensi potestas arcis ædificandæ fieret. Hoc Norogna Albuquercio significauit. Id fuit Albuquercio gratissimum. In mare enim Arabicum nauigare statuebat, & ea de causa cupiebat res Indicas omni belli motu liberatas, & optimè constitutas relinquere. Pax facta fuit, & arcis fundamenta in eo loco, vbi Regis ædes, in quas Albuquercius primus inuaserat, extructæ fuerant, iacta sunt. Is verò mense Martio, Anno salutis M.D.XIII. cum classe, de qua suo loco memorabimus, vt in Arabicum sinum penetraret, Goa profectus est. Hoc anno Barraxa & Almandarinus in Mauritania earum ciuitatum, quas tuebantur, finibus egressi, in Mauros, Regis Emmanuelis stipendarios inuasêre: agris & frugibus inflammationem intulêre: in agrum Arzilensem excursionem facientes, eum populati sunt. Indè in Tingitanum agrum concessêre. Odoardus Menesius, qui Tingitanæ ciuitati præerat, habito consilio, quid agēdum sit, deliberat. At interim hostes excurrunt, manipulos in areas congestos (nostrorum enim fruges excussæ fuerant) incendunt. Flamma frequentibus in areis excitata, noctis tenebras depulerat, ita vt nostri hostiū multitudinem è mœnibus aspicerent. Nostri vigilare, & arma comparare, omnibusque rebus, quæ ad hostium impetum repellendum, siue ad obsidionem tolerandam vsui esse possent, prouidere. Odoardus Menesius

Armuziēsis Regis legatio.

Pax cum Calecutiēsibus inita.

Annus nati Christi 1513.

RES AFRICANAE.

Maurorū excursiões

sius exploratum miserat, & cùm primum diluxit, quid exploratores afferrent, ad portam armatus cum instructis copijs expectabat. Renunciant illi, hostes post colles, in quibus speculæ erant constitutæ, consedisse: magnam equitum & peditum multitudinem videri. Cum tam exiguis copijs non esse sapientis Ducis, velle in hostes multitudine feroces, & successibus elatos incurrere. Odoardus enim Menesius habebat tunc sub signis equites 200. & pedites 300. Odoardus nihilominus progredi constituit: & superato colle, hostes aspexit, & numerum oculis, vt potuit, designauit. Illi cedunt, vt nostros ab vrbe longius extraherent, nostri sensim eos sequuntur. Vbi verò illi circiter duo passuũ millia progressi sunt, constitère: deinde clamores ingẽtes edidère. Hic Barraxa, Non clamoribus, inquit, est, sed viribus agendum. Non sunt hi homines, qui vocibus exterreri soleant. In virtute igitur, non in vlulatibus est spes victoriæ collocanda. Cupio nunc non eos, qui voces inanes fundant, sed qui hostem feriant, aspicere. Hæc vbi dixit, instructos equites in nostros incitauit. Primum nostrorum agmen, quod Petrus Leitanus ducebat, sexaginta equites continebat, & fuerat de nocte præmissum. Hoc primum hostium impetum sustinuit. Hostes multitudine nostros obruebant. Menesius tamen (Leitani nanque virtuti multum confidebat, nec existimabat, esse sibi hominibus, tanquã in extremum discrimen inductis auxilium celerius, quã summæ rei conueniret, afferẽdum) sensim ibat, vt ordines iam propter prælium commistum perturbatos aggrederetur. Itaque cùm tempus opportunum animaduertit, pedites iussit vnum hostium latꝰ inuadere, ipse in latus alterum impetum acerrimè tulit. Plus vna hora fuit vtrinque fortissime dimicatum. Tandem cùm hostes ardorem illum pugnandi remitterent, & nostri tunc multo vehementius impressionem facerent, illi fugam capessunt. Almandarinus (Is enim ante congressum Barraxam illuserat, quòd non vocibus, sed virtute cum paucis illis Lusitanis rem

Barraxæ ad milites oratio.

Prælium.

Lusitanorum victoria.

rem gerendam esse prædixerat) vt Barraxæ sententiam comprobaret, primus cum equitibus centum se fuga proripuit. Illum Leitanus insequutus est, & eum aut viuum cepisset, aut saltem occidisset, nisi equites, quos ducebat, pedites hostium cædendo fuissent, Leitano frustrà eos reuocante, nimis impediti. Barraxa viri sanè fortis officio functus ea die fuit. Cùm tamen Almandarini fuga suos perterritos animaduerteret, ita cessit, vt ordinem cædendo conseruaret. Eum Menesius duodecim millibus passuum insequutus fuit. Tãdem cùm Barraxa copias in montem arcta via subduceret, Menesius suos ab hostium cæde reuocauit. Supra sexcentos ex hostibus ea die cęsi sunt. capti ducenti & quadraginta, inter quos fuit Almandarini primi agminis ductor, & Barraxæ signifer, & multi præterea viri nobiles: signa & tentoria capta, & præda ingens abducta. Ipse Barraxa summum discrimen adijt: ex equo enim cecidit: sed alius ei repentè ab vno ipsius equite oblatus fuit, quo periculum vitaret. E nostris quatuor cecidêre: viginti tres vulnerati sunt. Odoardus Menesius, re benè gesta, in vrbem reuersus, rectè cum omnibus copijs in templum ingressus, summas gratias Deo egit, cuius numine & beneficio prælium illud pugnatum fuerat. Nec Safinij interim præsidia quiescebant. Mauri namque vicini quamuis ex fœdere tributa deberent, ea tamen ope Principum freti, qui illis animos faciebant, soluere recusabant. Præterea illis, qui in fide permanebant, reliqui bellum frequenter inferebant. Itaque necesse nostris erat, vel vt rebelles bello frangerent, vel vt subditos iniuria liberarent, sæpenumerò in hostium fines incurrere. Hoc igitur anno Nonius Fernandus Ataidius Lupum Barriensem, virum impigrũ & antesignanorum ducem, Dabidam (Is locus Safinio circiter quadraginta millibus passuum distat) misit, vt incolis contra Xiatimenses opem afferret. Dabida in edito colle Xiatimæ imminet propè fluuium, quem Aguz appellant. Xiatimenses tamen tunc Dabidenses numero

Cæsorum & captorum numerus.

Piè factũ.

Safiniense bellum.

Dabida oppidum.

mero superabant, & plurimas illis iniurias inferebant, quas tunc Barriga persequutus est. Illo regresso, cùm Xiatimenses exploratum habuissent, copias Iehabenta fusi castella circumire, vt tributa, quæ erat Regi Emmanueli persoluenda, à stipendiarijs exigerent, octingẽtos equites accersiêrunt, quibus eos se facilè oppressuros esse confidebant. Iehabentafusus, qui tunc in castello, quod appellant Mirabellam, se cum centum & sexaginta equitibus continebat, vbi primum audiuit Xiatimẽses appropinquare, quamuis copijs esset inferior, cùm nonnullos Dabidenses asciuisset, in hostes acriter impetum dedit, & fusos insequutus est. Duos viros primarios cepit, & paucos occidit. Cùm tamen Dabidẽsis quidam princeps, Acum nomine, hostes auidius insequeretur, & se à suis longissimè segregasset, ab Xiatimensibus captus fuit. Paucissimi eo prælio ceciderũt. Arabes enim, qui Mauritaniam incolunt, cùm sint auarissimi, propter pecuniæ cupiditatem hostium vitæ parcunt, vt ex redemptione pecuniam comparent: & præterea multos à se in bello captos esse maximè omnium gloriantur. Bellum tamen hoc & permutatione captiuorum, & veteris fœderis instauratione finitum fuit, & stipendia Regi Emmanueli integrè persoluta. Rursus Ataidius eundem Barrigam cum Iehabentafuso in pagum Areza nomine, ad radices montis, quem Ferreum appellant, situm, misit, vt illum propter rebellionem bello contunderent. Illi vt imperata facerent, nocte profecti, prima luce in pagi munitiones irrumpunt, hostes nonnullos interimunt, & aliquot etiam capiunt: reliqui se in montem effusa fuga proripiunt. Nostri in vrbem cum præda incolumes reuertuntur. Rursus cum incolæ cuiusdam oppidi, quod appellant Tazarot, cum Azezensibus fœdere coniuncti, excursionem in Safiniensem agrum facerẽt, Ataidius cum copijs instructis egressus, eos fudit fugauitque: nonnullos occidit, & exercitum incolumem reduxit. Ludouicus interim Menesius, Ioannis Menesij Taraucensis Dynastæ filius, cum centum equitibus Safi-

Iehabenta fusi victoria.

Dabidensis Princeps captus.

Pax cũ rebellibus Mauris.

Lusitanorum de Areze victoria.

Victoria Lusitanorum de Tazarotensibus.

Safinium peruenit. Aluarus etiam Norogna cum alijs centum equitibus in vrbem simul ingressus est. Vterq; missus à Rege Emmanuele fuerat, vt vrbi præsidio esset, ita tamen, vt nunquam Ataidij imperium detrectarent, sed omnia, quæ is iussisset, alacritate summa conficerent. Ataidius, vt adolescentes ea nobilitate præditos exerceret, vt possent cum nonnulla gloria in Lusitaniam reuerti, statuit Almedinam eos deducere. Est autem Almedina vrbs valdè ciuibus frequens, *Almedina vrbs.* & muris cincta. Homines sunt agriculturæ, & rei pecuariæ maximè dediti, & idcirco frugibus & pecoribus abundant: cultu tamen paulò lautiore, quam reliqui eiusdem regionis Arabes vtuntur. Ciuitas erat in duas factiones diuisa. Quidam enim Regis Emmanuelis partes sequebantur, quidam Fessensi Regi studebant. Vtraque autem pars factionis Principes habebat. Omnes tamen tributum ex fœdere debebant. Factio *Almedinense bellum.* Fessensis tunc præsidio regis intra muros admisso multo potentior erat. Sic autem euenit, vt alij quidem voluntate, alij verò metu tenerentur, ne tributum imperatum soluerent. Ataidius cum equitibus quadringentis, & turma peditum ex vrbe profectus, prima luce Almedinæ portis appropinquauit. Hostes de illius aduentu per exploratores facti certiores extiterant. Erant in vrbe equites sexcenti, & pedites mille, viri fortes, & animis & armis ad confligendum parati. Ataidius eos inopinato aggredi cogitârat. Itaque cùm ad mœnia propius accessisset, duplicem aciem instruxit. Vnam Aluaro Norognæ, vt portam, quæ Marochiū respicit, oppugnaret, alteram sibi reseruauit, qua cum Ludouico Menesio per aduersam portam irrumperet. Hostes vltro portas aperiunt, & pugnandi facultatem nostris offerunt. Prælium exortum est, quod fuit vtrinque singulari audacia commissum. Nostri primū cessere. Deinde rursus animis acriter incensis, impetū *Prælium æquale.* in hostes tulere. Victoria neutram in partem inclinabat, cùm pugna in multum temporis spacium protracta fuisset. Factum tandem est, vt vtrinque libenter se

à prælio continerent. Ataidius copias suas reduxit, & hostes se intra mœnia receperunt. Ex hostibus tamen supra viginti ceciderunt: è nostris tres desiderati sunt: multi ex vtraque parte vulnerati fuêre. Rursus cum Ataidius quietem minimè pati posset, silentio noctis vsus in hostium turmas, quæ prope Almedinam positis castris consistebant, inuadere statuit. Sed cum intellexisset, hostes esse iam de illius conatu per exploratores admonitos, quamuis iam esset multum in via progressus, copias retraxit. Porrò Arabs quidam ei familiaris ad illum accessit, atque nunciauit, Marochij Regem viam, per quam ille regredi parabat, insedisse, vt illum interciperet. Eo nuncio Ataidius se valdè lætari dixit, & Arabi munus pro eo donauit. Deinde, abi quæso, inquit, Regique nuncia, me in campo per totam diem illum expectaturum. Rex tamen siue vt congressum illius vitaret, siue vt aliud, quod in rem magis esset, animo moliretur, siue Arabs falsum nunciárat, viam minimè insedit, sed in Duccalam regionem recta contendit, & fœdus cum Principe, qui montes ditione tenebat, fecit, vt coniunctis viribus Lusitanis repugnarent. Ataidius cùm diu frustra expectaret, exercitum tandem media fermè nocte in vrbem reduxit. Hoc fermè tempore Nonius Máscaregnas cum equitibus centum Safinium peruenit, & Ludouicus Menesius, & Aluarus Norogna fuêre in Lusitaniam reuocati. Erant tunc in vrbe supra septingentos equites, cum quibus Ataidius frequenter excurrebat, & manum cum hostibus crebrò conferebat, ita, vt nemo posset esse impedimento, quò minus tributa ab stipendiarijs exigeret. Cũ verò Ataidius nosse cuperet, quid hostes agerent, quorum tum castra duodecim millibus passuum inde aberant: Barriga se id exploraturum ostendit. Itaque Ataidij permissu, cum equitibus triginta de nocte profectus, castra propius, cùm diluxisset, accessit: sex hostes occidit, quatuor viuos cepit, tantaq; celeritate rem gessit, vt prius, quam hostes se ad illum persequendum comparare possent,

Maurorũ in Lusitanos conspiratio.

Excursio in Mauros.

possent, ipse se in pacatum reciperet. Ataidius igitur à captiuis intellexit, quid hostes animis agitarent, quo ordine castra posita essent, quibus copijs rem gerere statuerent. Sequenti igitur die, Lupum Barrigam cum equitibus centum & quinquaginta præmisit. Nonius Mascaregnas cū equitib. centum illum sequebatur, vt locum opportunum insidijs cum copijs suis insideret. Ataidius postremò, vt subsidio esset, cum reliquo agmine veniebat. Barriga iussus excurrere, cum in hostes incautos irruisset, quinque occidit, quatuordecim viuos cepit, magnam vim pecoris abegit. In hostium castris tumultuatum est, cum indignissimè ferrent, se ab homine illo impunè ludificari. Itaque equites quadringenti protinus egressi sunt, & in Barrigam inuadunt. Is sensim ordine minimè confuso cedebat, donec ad locum, in quo Mascaregnas in insidijs latebat, perueniret. Ibi rursus cùm & ipse suos in hostes incitaret, & Mascaregnas ex insidijs prodiret, prælium tanta vtrinque audacia commissum est, vt cōstet, nunquam post illam vrbem captam, ad eam diem in regione illa, pro numero militum, vel atrociùs, vel pertinacius pugnatum fuisse. Hostes enim minimè perturbati, acerrimè decertabant: nostri quamuis essent de via fessi, eorum impetum egregiè sustinebant: nemo tergum vertebat. Multi vulnerati sunt, non pauci ex equis deiecti, nemo tamen occisus fuit. Nostri tandem cedere sensim incipiunt: quos Ataidius, qui iam appropinquabat, excepit, & hostes substitēre. Ataidius vlterius progredi noluit, eò quòd cerneret eos, quos Barriga & Mascaregnas duxerant, labore nimio fractos: & verebatur, ne à castris hostium subsidia mitterentur, quę nostros lassitudine confectos obruerent. Itaque dimissa præda, vt ordinem meliùs conseruaret, se in vrbem recepit. Post dies octo cùm Ataidius accepisset, eundem regem Marochij nouis castris in promontorio C[illegible]mimensi, quod inde non procul aberat, consedisse, ad vesperum, cùm Rex cœnaret, ex improuiso duas turmas adortus, eas cepit, & castris terrorem & tumultum intulit,

Atrox cū Mauris prælium.

Prospera Ataidij in Marochiana castra irruptio.

tulit, exercitumque properè reduxit. Ibi tunc hostes
accurrunt, sagittis, & glandibus, & missilibus acerrimè
pugnant. Præcipuè verò tanta lapidatio è superiore lo-
co (castra enim erant in cliuo posita) facta est, vt locus
lapidationis nomen obtineret. Nostri tamen se cum o-
mni præda receperunt: hostes eos tota illa nocte fero-
citer insequuti sunt. Nihilominus Ataidius cùm eorũ
impetum egregiè sustineret, exercitum prima luce in-
columem cum magna præda reduxit. Captiuos enim
supra trecentos fuisse cõstat. Fuère preterea capti equi
complures, & Cameli. Rex alium deinde locum magis
Idenar mons. munitum castris metandis cepit. Est mons editus, quẽ
appellant Idenar: illi subiecta est campi planicies, obie-
ctis principio collibus preangusta, quæ deinceps latius
Alia non minus fœlix in Marochianos irruptio. panditur. In campi istius angustijs rex castra posuit. Id
cùm Ataidius exploratum habuisset, vna nocte cum
equitibus quingentis, & multis etiam Saracenis auxili-
aribus, qui Duce Iehabentafufo se cum Ataidio coniũ
xerant, in hostium castra profectus, cum in illos ino-
pinantes inuasisset, castra tanto metu atque terrore cõ-
pleuit, vt quamuis multi in ea trepidatione, correptis,
quæ cuique sors obtulerat, armis, resistere pararent: o-
mnes tamen metu nimio conturbati, se se ab eo tu-
multu effusa fuga proriperent. Ipseque Rex non expe-
ctauit, dum equus insterneretur, sed in eum, quem pri-
mum adipisci potuit, insiliens repentè diffugit. In ca-
stris magna cædes facta est, ingens præda capta, maxi-
ma virorum & mulierum multitudo in seruitutem
abducta. Inter captiuas fuit vna Regis ipsius concubi-
na, forma excellenti, quam is vehemẽter amabat. Lusi-
tani aliquot vulnerati fuerunt, inter quos Ataidius
extitit, qui in facie vulnus accepit. Non multis post
Lusitanorũ de Almedinensibus victoria. diebus Almedinenses ciues in agrum Safiniensem ex-
cursionem fecerunt, & in duobus locis insidias collo-
carunt. In eos tamen Ataidius explorato nostros edu-
xit. Prælium fuit acre, magnisque vtrinque viribus pro
hominũ numero commissum. Sed tandem hostes fusi
fugatiq; sunt: Octo & quadraginta cæsi; è nostris tres
desside-

desiderati. ne maior cædes ederetur, & equorum hostilium pernicitas, & Ducis prudentia fuit impedimento. Nec enim permisit, vt nostri longius hostes insequerentur, ne in plures insidias cædendi cupiditate furentes irruerent. Alij deinde equites Arabes septingenti, cum per agros in vrbis conspectu discurrerent, & segetes incenderent, regressi continuò sunt. At Ataidius vbi vidit illos sine vlla suspicione futuræ dimicationis abscessisse, Lupum Barrigam cum centum & sexaginta delectis equitibus in eos immisit: alia deinde porta Nonium Cattum, impigrum virum similiter cum alia equitum turma iussit, vt diuersis ex partibus hostes adorirentur. Is primus in hostes inuectus est. Prælio commisso, Lusitani hostium multitudine & ferocitate vehementiùs oppressi, magnum discrimen adierunt. Barriga cum suis subsidium attulit, quo nostris animus redditus est, & impetus hostium repressus. Acerrima tandem nostrorum impressione hostes in fugam versi sunt: nostri quatuor millibus passuum eos insequuti, non mediocrem stragem ediderunt, & Barriga cum opimo spolio vrbem subijt. Hostium namque supremum Ducem, virum militaris virtutis opinione præstantem manu sua interemit, ita tamen, vt ab eo congressu, quamuis victor, multis & periculosis admodum vulneribus sauciatus abiret. Sed facilè victoriæ decus dolorem vulnerum leuabat. Dux Iahomazende appellabatur. Illius caput & equum Barriga in vrbem intulit. Caput fuit hastæ mucrone præfixum, & in vna vrbis porta collocatum. Illud Saraceni maximo pretio redimere cupiebant, sed nunquam id Ataidius vlla conditione permisit. Tandem cum hostes, qui illam regionem, quam appellant Xerquiam, incolebant, fracti malis, & rebus suis diffidentes, pacem ab Ataidio petiissent, inter alias fœderis renouati conditiones vna fuit, vt caput Ducis illius suis ad honorem sepulturæ redderetur: quod tunc fuit summa Ataidij voluntate concessum. Erat enim is inter Saracenos propter decora in bello parta, summis honori-

Lusitanorũ de Arabibus victoria.

Iahomazẽdis Arabũ ducis cædes.

Pax cum Xerquĩsibus inita.

noribus affectus, & singulari suorum prædicatione celebratus. Pax facta continuò fuit. Reliqui Xerquiensium exemplo prouocati, pacem similiter ab Ataidio postularunt. Pacis sequester & interpres Ichabentafusus extitit. Nullum grauius onus eo, quod iam antea subierant, fuit illis impositum. Ita ea parte bello profligato, omnis illa regio fuit sub imperium & ditionẽ Emmanuelis iterum cum tributo æquabili subiuncta. Ex illis Ataidius plurimos delegit, quos stipendijs aleret, vt illis stipatus, facilius cum Marochij Rege & Xerifio (sic enim appellabant ducem, qui sanctitatis & virtutis militaris opinione Arabibus, qui dispersi in agris vagabantur, imperabat) bellum continenter gereret. Tantum autem terrorem principibus illis Ataidij nomen inferebat, vt nullis munimentis se tutos vnquam fore confiderent. At Ataidius aliorum bellorũ cura liberatus, bellum contra duos illos principes maiore studio sibi administrandum putauit. Itaque Lupo Barrigæ præcepit, vt cum centum & quinquaginta equitibus Lusitanis, & equitibus auxiliaribus ex Saracenis fœderatis, qui sub Ichabentafuso militabant, accitis, in Marochij fines inuaderet. Is igitur cum Ichabentafuso, cùm essent in loco, qui Duamus appellatur, & abest Safinio passuũ millibus quadraginta octo, accepit, ad radices Atlantis montis (nunc montes claros appellant) in campo satis patente, quem appellant Alchauz, nouem hostiũ præfecturas castra posuisse. Hoc igitur cum Duces exploratum habuissent, incredibili celeritate eò se contulerunt, ita, vt inopinantes & incautos aggrederentur. Supra mille ex hostibus cęsi sunt, capti centum & quinquaginta, & præda ingẽs eo die parta. Vlterius autem progressi in regionẽ Xiatimensem, impetum ferentes, non paucos hostes interfecerunt, & captiuos centum abduxerũt. Eò Xerifius, vt eandem regionem armis occuparet, inuasit. Ex illius castris equites permulti in nostros inuecti sunt. Barriga in copiarum supplementum equites centum in subsidium missos acceperat. Prælium satis acre commissum

Bellũ Marachiense

Duamus.

Atlas n. montes clari.

Alchauz.

Lusitanorum victoria.

missum fuit, & diu ancipiti victoria dimicatum. E nostris tres equites Lusitani, & vnus Saracenus cecidère, ex hostibus viginti & quinque cæsi sunt, inter quos filius Reguli cuiusdam interfectus est. Hostes cùm se frustrà contendere cernerent, in castra reuersi sunt; quos nostri insequi in castra noluerunt, ne multitudine obruerentur. Post aliquot dies, Barriga in oppidum Xiatimense, quod appellant Tanli, impetum similiter tulit. Hostes cùm se in vltimum discrimen adductos cernerent, aluearia apum innumerabilia, quibus abundabant, incensa è mœnibus demisere. Nostri & alueariũ flammis ambusti, & apum aculeis stimulati, oppugnationẽ deserere coacti sunt. Multi etiam vulnera ab hostibus accepère, ne apibus tãtum ea propugnatio ascribi posset. Ipseq; Barriga grauiter vulneratus abscessit. Sub idem tempus, Nonius Cugna cum centum equitibus Safinium Regis Emmanuelis iussu peruenit, & Nonius Mascaregnas in Lusitaniam reuocatus est. Aguz est oppidum in ea Mauritaniæ parte, quæ ad fines Safinij vrbis pertinet. Eum tunc locum Lusitanus quidam cum quinquaginta Lusitanis sagittarijs custodiebat. Eo autem se tũc Barriga & Iehabentafusus cum copijs suis contulerant. Ibi verò fuit eis nuncius allatus, Marochij regem cum maximis copijs aduentare. Quem nuncium Ataidius cum accepisset, Nonium Cugnam eò cum equitibus ducentis, vt auxilium afferret, confestim misit. Ibi cum quidam ex hostibus postremum agmen nostrorum carpere voluissent, repressi sunt, & vnus ex illis captus est, quem ad Ataidium Barriga misit. Ab eo cùm Ataidius hostium consilia sciscitaretur, is astu Punico quasdam opiniones in Ataidij sensibus inseuit, quibus inductus, suspicatus est Iehabentafusum de nostris prodendis cogitare. Itaq; ad Barrigam scripsit, vt omnes Lusitanos confestim in vrbem regredi iuberet, & ipse cum solis equitibus sexaginta remaneret, atque deindè aliquid causaretur, vt ratione ductus existimari posset, à Iehabentafuso discedere. Id Barriga, vt sibi imperatum fuerat, executus est: atq; pri-

Anceps cũ Xeriso prælium.

Stratagema Tanlẽsium.

Oppugnatio irrita.

Aguz opp.

Astus Punicus.

Iehabentafusus proditionis suspectus.

primùm alios omnes dimisit, deindè altercationis cuiusdam minimè necessariæ materiam præbuit, cuius indignitate se vsque adeò commoueri finxit, vt honestè videretur à Iehabentafufi societate seiungi Solus Rodericus Castrensis cum tribus famulis ab eo discedere noluit. Iehabentafusus cùm indignè pateretur, eo tempore à Lusitanis destitui: grauius tamen tulit, seciùs de sua fide, quàm meritus esset, existimari, quàm in tanto discrimine relinqui. Itaq; per literas grauiter de tam insigni iniuria conquestus est. Seque nihilominus eo die prælium cum Marochij Rege cum copiis, quas habebat, initurum affirmauit, vt vel illustri victoria, vel clara morte testatum apud omnes relinqueret, quanta fide Regem Emmanuelem coleret & obseruaret. His literis Ataidius inductus, ad illum rescripsit, se confestim ad illum equites quingentos missurum. Sed cum is nuncius cum duodecim equitibus interuenit, iam Iehabentafusus manum cum maximo Regis exercitu conferebat. Prælium fuit atrocissimum, in quo tamen Iehabentafusus cum suis res memorabiles effecit: hostes suos fudit, maximam hostium multitudinem cecidit, ipsumque Regem castris exuit, & longius insecutus, maiorem exercitus partem ferro concidit. Præda fuit ingens. Erant enim castra multarum rerum copia referta. Ataidius vt pollicitus fuerat, sequenti die Barrigam cum equitibus ducentis, & Cugnam cum trecentisin illius auxilium misit. Sed cùm illi aduenerunt, iam Iehabentafusus rem præclarè gesserat. Tulit Ataidius permolestè, se, aut saltem Lusitanos Duces eo prælio non interfuisse: multique illum reprehenderunt, quòd tam facilè hominis leuissimi & fallacissimi sermonibus assensus fuisset, vsque adeò, vt neglectæ fidei criminationem, quòd socium in tanto discrimine ope sua destitueret, minimè pertimesceret. Non multis pòst diebus Ataidius in aliam præfecturā Xiatimensem Barrigam immisit. Prælium atrox extitit. E nostris duo viri nobiles cum nonnullis alijs ceciderē; sed tandem oppidum captum, & hostes partim cæsi, partim

Iehabentafusi de Marochiensib. insigni victoria.

Victoria de Xiatimensibus.

si, partim in fugam coniecti, & aliqui etiam capti sunt. Rex Fessensis, anno salutis M. D. XI. cum fuisset illi nuncius allatus, Tingim non esse valido præsidio munitam, & præterea negligenter custodiri, fore putauerat, vt, si illam ex improuiso adoriretur, facilè caperet. Itaque maximas copias comparauerat, vt illam oppugnaret. Longè tamen aliter munitam repererit, quàm suspicatus fuerat. Castra tamen posuerat, & obsessam diebus aliquot tenuerat, & quibus poterat viribus & machinis oppugnauerat. Sed semper fuerat à conatu cum graui damno atque dedecore repulsus. Anno igitur insequente, vt ignominiæ maculam deleret, Arzilam exercitum adduxit, & propè vrbem castra locauit, & cùm indè hostes in vallum, quod vrbem cingit, irrupissent, nostri intra vallum prælium inierunt, in quo Bernardus Coutignus in hostium præfectum, Adel nominè, equum incitauit, & illi cuspide oculum effodit. Iacobus Coutignus, frater Francisci Coutigni Comitis Marialbensis fortissimè dimicans, ab hostibus interfectus fuit. Pauci vtrinq; ceciderunt, & Rex cùm cerneret frustrà tempus ibi in obsidione conteri, domum re infecta discessit. Emmanuel interim quamuis Africani belli curam non intermitteret, aliud bellum sibi proponebat, ex quo non minorem gloriam assequeretur. Cùm enim esset studio Christianæ religionis propagandæ vehementer incensus, id suscipiebat, vt armis diuinis omnes impietatis opes & munimenta conuelleret. Itaque in India, & in AEthiopia operam dabat, vt gentes à Christi placitis alienæ, ad illius sanctissimum cultum sanctorum hominum monitis & disciplinis adducerentur. Et cùm animaduerteret regnum illud AEthiopiæ, quod appellatur Congo, fuisse iam à tempore Ioannis Regis Christi disciplinis illustratum, in idem opus, vt perficeretur, incubuit. Idcircò, vt dictum est, multos sacerdotes pietatis opinione præstantes in illam regionem miserat, vt eos, qui nondum erant lustralibus aquis expiati, ad CHRISTI fidem perducerent,

Tingi oppidū à Fessēsi Rege frustra oppugnatum.

Irrita Arzilæ obsidio.

Emmanuelis Regis in Christianismo propagādo studium.

rent, & qui iam CHRISTO nomen dederant, clariore disciplina confirmarent. Sub hoc igitur tempus, hominem è suis domesticis equestri dignitate præditum, ad eundem Congensem Regem, cum pluribus sacerdotibus, & sacris vestib⁹ ad rem diuinam sanctius peragendam misit, vt eum acrius studio Christianæ pietatis incenderent. Rex hac Emmanuelis Regis benignitate prouocatus, in Lusitaniam filium suum Henricũ nomine, cum fratre suo, & pueris nobilibus misit, vt linguam Lusitanam, & Latinas literas, & sanctarum rerum disciplinam perdiscerent. Cum ijs venit Legatus quidam illius, Petrus nomine, non vulgari prudẽtia præditus, cum quo Rex Emmanuel sermonem libentissimè conferebat. Is vt diutius in Lusitania versaretur, vxorem secum duxit, quæ fuit à Regina Maria multis donis atque muneribus affecta. Emmanuel, cũ omni comitate gentem illam vniuersam ad CHRISTVM allicere contenderet, Regis fratrem & filium cum reliquis pueris in disciplinam viris religiosis & eruditis tradidit, qui eos Latinis literis, & religiõis moribus & institutis imbuerent. Deindè Simonem Syluium hominem apprimè nobilem, ad illum cum muneribus legauit. Munera verò erant equi pulchrè instrati & phalerati, & mulæ similiter ornatæ, vasa sacra, tabulæ pictæ, infulæ, & omnia, quæ ad religionis cultum ritè conficiendum erant idonea. Fabros præterea, qui templa & regias ædes ædificarent. Id præterea Syluio commisit, vt ius regium ad Lusitanos, qui in ea Ethiopiæ parte versabantur, in officio continendos, & corũ flagitia punienda, si opus esset, obtineret. Et præterea vt cum Rege simul ius omnibus gentibus, quæ sub Regis imperio erant, administraret. Quod vt commodius fieret, secum hominem iurisconsultum adducebat, vt ius publicè diceret. Id enim ipse Rex Alfonsus ab Emmanuele per Legatum summis precibus efflagitârat. Id etiam Syluio in mandatis dedit, vt si fortè, dum is apud Alfonsum versaretur, aliquis belli motus existeret, Regem opibus, & consilio, & manu etiam iuuaret,

Congensis Regis filius & Legatus in Lusitaniã missi.

Emmanuelis ad Congensem Regem Legatio.

ret. Illum præterea admoneret, vt quã primùm posset, Legatos Romam mitteret, per quos authoritatem Pontificis Maximi, & Ecclesiæ sacrosanctæ ius & imperium in omnibus rebus sacris agnosceret. Et quia Petri prudentia non vulgaris esse videbatur, suadebat, vt ipse Petrus aliquot viris nobilibus stipatus, ea potissimum legatione fungeretur. Se illum suis sumptibus Romam esse missurum. Regem præterea admonebat, vt aliquot pueros nobiles in Lusitaniam mitteret, qui cum reliquis erudirentur. Syluius cum hac legatione profectus, secundis tempestatibus vsus, in Congense regnum peruenit: cuius aduentu rex se mirum in modum lætari significauit. Statimque misit virum quendam primarium, illi sanguine valdè coniunctum, qui Syluium salutaret, & in vrbem Regiam, quæ à portu multum distabat, vbi commodum esset, deduceret. Syluius tamen febre correptus, antequam regem videret, è vita discessit. Rex mortem illius admodum acerbè tulit. Aluarus Lupius, qui classis curam susceperat, in locum Syluij, vt ab Emmanuele decretum fuerat, si casus aliquis Syluium de medio sustulisset, successit. Is ad regem cum literis adijt. Literarum sententia præter egregiæ cuiusdam pietatis argumentum, & præstantis voluntatis indicium, nihil aliud continebat, quàm vt fides Syluio in rebus omnibus, quas rex Emmanuel illi præceperat, vt Alfonso Regi diceret, haberetur. Literis lectis, Aluarus Lupius earum sententiam verbis subsecutus est, & dona, quæ ferebat, in conspectu regis explicuit. Rex verò res singulas in manus sumere, laudare, mirari, manus in cælum tendere, gratias Deo summas agere, quòd per Reges virtutibus amplissimos, & numini cælesti charissimos, fuisset è tenebris impietatis emersus, vt cælestem lumen aspiceret. Regem verò Emmanuelem non satis habere, illum tam diuino beneficio constrictum tenere, nisi etiam præterita beneficia recentibus donis magnificentissimè cumularet. Quia verò Emmanuel illi regia insignia, quibus deinceps vteretur, mittebat, quæ perti-

Emmanuelis ad Congensem regem Legatus moritur.

Congensis Regis de Emmanu.

erga se beneficijs literæ publicæ nerent ad virtutis insitæ monimentum, & vniuersæ posteritatis ornamentum, de ea re literas publicè proposuit, quibus testatum omnibus esset, & memoriæ etiam sempiternæ consecratum muneris illius institutum, & Regiæ beneficentiæ documentum. Literis autem his referebat, quo pacto Regis Ioannis opera fuisset illa regio lumine Christianæ religionis illustrata, & è tyrannide infestissimi dæmonis erepta, & quanta malignitate fuisset opus illud tam præclarum opera antiquissimi serpentis, per quem primi parentes è sedibus beatissimis expulsi fuerant, impeditũ. Quanta cura, studio, vigilantia Rex inuictissimus Emmanuel opus, quod à Ioanne Rege clarissimo inchoatum extiterat, perficiẽdum susceperat. Religionis verò Christianę disciplinam in summa referebat, & deinde commemorabat, qua ratione pater illius opera perditissimorum hominum à Christi fide, quam fuerat antea professus, impiè & nefariè desciuisset, & ob eam rem in ipsum Alfonsum, maximum natu filium, quòd impietatem illius imitari noluisset, se teterrimum præbuisset. Commemorabat deindè exilium, in quod pulsus à patre fuerat, & molestias, quas in exilio pro Christi nomine cum summa iucunditate pertulerat: & qualiter moriente patre, cum fratre, qui regnum per summam iniuriam occupare conabatur, cum solis triginta sex hominibus, Christi numine sæpius inclamato, conflixerat, cùm frater illius exercitum maximum haberet: & quomodo non copijs humanis, sed diuinis, vt hostes ipsi fatebantur, bellum profligatum fuerat, & frater casu etiam diuino captus, in potestatem illius venerat, de cuius ille improbitate & pertinacia supplicium iure sumserat. Exponebat deindè, quo consilio Petrum suum cognatum, qui vnus erat ex triginta sex hominibus, qui illi opem attulerant, ad Regem Emmanuelem legauerat: ex quo Petro intellexerat, in Lusitania Regis ipsius amplissimi iussu vota pro Congensis regni salute, & Alfonsi ipsius fide persoluta fuisse: quo nullum clarius extare pos-

Miraculosa victoria

posset insignis caritatis indicium. Itaque se non solum pro Christi sanctissima religione, pro templorum sanctitate, pro Ecclesiæ sanctionibus necem & cruciatum, si opus ita fuisset, minimè recusaturum: verùm & pro Regis Emmanuelis amplitudine omne discrimen salutis aditurum. Adijciebat deindè: Vt autẽ magis nos rex optimus, summisque laudibus in omni æternitate prædicandus, sibi diuinceret, misit ad nos virum nobilissimum cum muneribus & ornamentis, quę satis, quàm propensa in nos esset volũtate, declarabant. Et quia est in more positũ, vt Christiani reges insignia gestent, ad posteritatis memoriam propagandã, & Maiest. regiã insigniter illustrandã: voluit idem rex in hoc etiam plurimũ nobis suæ benignitatis impertire. Scutũ enim nobis misit, primũ quidẽ Cruce signatum, vt animo recoleremus victoriã, quam Constantinus Imp. Cruce in cælo perspecta, de hostib. suis cõsecutus est, nè vnquã ab animis nostris memoria victoriæ, quã similiter adepti sumus, elaberetur. Et quia Iacobus Apost. cuius opem, vt Hispani faciunt, in eodẽ prælio frequenter implorauimus, in acie perspectus hostes exterruit; eiusdem Apost. species voluit, vt in eiusdem insignib. insculperetur. Præterea vt amoris cõiunctio, quæ nobiscum cum illo est, illustri signo consignari possit; Regum Portugalensium insignia, quę 5. scutis in crucis formam dispositis continentur, reliquis signis admiscuit. Iis enim 5. scutis Christi Opt. Max. vulnera designantur, quæ in cruce pro generis humani salute pertulit. Cum enim Alfonsus primus Portugaliæ Rex cum quinq; Regibus Saracenis maximo exercitu constipatis confligere in Lusitania voluisset: in cælo, vndè auxilium precibus efflagitabat, Christi speciem eisdem quinq; vulneribus illustratã oculis atq[illegible] conspexit, innumerabilemq; hostium multitudinem, Christi numine confirmatus, occidit, & ea de causa illa insignia ad memoriam posteritatis assumpsit. Itaq; modis omnibus, Rex singulari pietate præditus, cùm hæc ad nos tam præclara Regiæ stirpis insignia mi-

Insignia Congensi Regi ab Emmanuele missa.

sit, nostram posteritatem admonere voluit, vt in bellis, non humanis opibus, sed diuino Christi præsidio niteretur. Pro his tantis beneficijs Emman. regi fratri nostro carissimo gratias immortales agimus, neq; solum fratrem & patronum agnoscimus, sed omnes regni opes, atque adeò vitam pro illius dignitate profundere parati sumus. Qui tamen quamuis omnia, quæ possumus, illius gratia faciamus, nullam tamẽ partem illius erga nos meritorum officijs nostris assequemur. Reliquum igitur erit, quando nos parem gratiam referre non possumus, vt rex ille summus atq; sempiternus, in cuius honorem Emman. hæc tam præclara opera molitur & efficit, illi præmiũ diuinum atq; sempiternum constituat. Nostros autẽ liberos, & cunctam posteritatem obtestamur, admonemus, & pro iure etiam nostro iubemus, hæc insignia gestare, illis scuta distinguere, literas cõsignare, signa in bellis intertexta præferre, semper animo atq; mente recolere, quæ per illa designantur, vt sic memoriam ad pietatis & iustitiæ recordationem excitantes, de hostibus suis victoriam, freti Christi pręsidio, consequantur. Sed quia more etiam receptum est, vt egregia facta nobilitentur, & homines, qui meritis suis in locum altiorem ascendũt, posteritati suæ virtutis memoriam prodant: idem Rex Emmanuel alia nobilitatis insignia nobis misit, quib' genus eorum, ex illis sex & triginta, qui valdè strenuè segesserunt in eo prælio, quo Christi præsidio muniti, fratris impetum contudimus, illustrare possem: quod etiam impulsi monitis illius exequimur, vt hoc virtutis præmio multi ardentius in studium virtutis incitẽtur, vt ita non solùm in hac vita contra hostiles impetus muniamur, sed etiam in futura bonis sempiternis frui possimus. His literis in publico propositis, & in totum regnum exemplis earum ad Principes missis, Alfonsus decreuit, quàm gratus esset in Emmanuelem, testificari. Petrum deindè, vt ab Emm[illegible] fuerat admonitus, ad Pontificem Maximum legauit. Petro autem duodecim viros nobiles comites adiũxit. Emmanueli

Congensis Regis ad Pontificem Maximũ Legatio.

nueli verò magnam vim eboris, & munera, quibus illa Regio abūdat, dono misit. Duodecim præterea nobiles pueros cum Petro in Lusitaniā venire iussit, qui simili ratione fuerunt literis & moribus instituti. Emmanuel, postquam Petrus in Lusitaniam redijt, illi & Henrico Alfonsi Regis filio, & reliquis viris è nobilitate delectis, omnia, quæ ad iter erant necessaria, præbere largè atque munificè iussit. Ij fuerunt Romæ a Pontifice, & ab omnibus Ecclesiæ principibus benignè & comiter accepti. Literas deindè Pontifici Regis Alfonsi detulerunt. Illarum sententia hoc continebat, se primum Ioannis, hoc nomine II. Portugaliæ Regis opera cum regno fuisse è potestate dæmonis, & è turbulentissimi erroris tenebris in libertatem & in lucem vindicatum. Deinde Regis Emmanu. studio & sumptib^9 in eiusdem sanctissimæ religionis disciplina progressum, clarius lepræ deformitatē, qua fuerat antea deformatus, agnoscere, & pristinum errorem & amentiam vehementius detestari: & pro beneficio, quo mirabilibus signis à Deo perductus in pietatis splendorem extiterat, perpetuò se Deo gratias acturum, neq; tam diuini muneris memoriam vnquam depositurum. Sed quoniam intellexisset, esse Christi summum in terris vicarium, quem omnes Christiani Principes vnicè colerent, & cuius iussa tanquam cælestia atque diuina sequerentur: nè se à reliquorum Principum Christianorum communione segregaret, & aliqua in re à pietatis via deflecteret, Romā filium suum Henric. iam sanctis in Lusitania literis eruditū, & Petrum cognatum suum, virum, cuius prudentiæ atq; probitati valdè cōfideret, se mittere statuisse, vt ipsius Alfonsi nomine pedes illius oscularentur & regnum vniuersum ipsius Pontificis voluntati & imperio dicarent. Nec enim se vnquam vllo tempore commissurum, vt obsequio & pietate erga sanctam Romanam Ecclesiam, ab vllo Christiano Principe vinceretur. Pauca deinde adijciebat, quæ ad fidem legatis habendam, & postulata quędam ad religionis causam necessaria, facilius impe-

Congensis Regis ad Pontificē Maximū literæ.

tranda pertinebant. Legatio benignè fuit recepta, & po-stulatis egregiè satisfactum. Considerabant enim & Pontifex & Cardinales, gentem barbaram, & ab omni cultu humanitatis abhorrentem, non nisi cælesti quadam beneficentia, & numinis præsentissimi dono atq; munere in tantum pietatis studium excitari potuisse: & idcirco illas Aethiopiæ recentes post tam multa secula primitias, gratissimis animis accipiendas esse decreuerunt. Hæc quidem Emmanuel ad Aethiopiæ religionem firmius sanciendam designauit, atq; constituit. Sub idem verò tempus, quo hæc gerebãtur, Petrus Menesius Alcoutinensis Dynasta, Fernandi Menesij filius, Villæ Regalis Princeps, Septam traiecit, vt illius vrbis imperium teneret, & bellum, vt maiorum vestigia sequeretur, administraret. Interim verò Malacæ res, post Albuquercij ab ea ciuitate digressum non fuerũt adeò tranquillæ, vt non varijs bellorum tempestatibus agitarentur. De quibus vt commodius agere possimus, necesse erit, prius de insularum quarundam situ, quæ in illam bellum comparabant, pauca dicere. Taprobane, quam Zamatram appellant, ita est Aureæ Chersoneso ad Austrum obiecta, vt longius tamen in ortũ Solis procedatur. Ad Austrum verò, vltra Zamatram insulæ frequentes adiacent. Inter quas ab occasu Zunda magnam vim piperis passim fundit. Ea verò non admodum lato mari à Zamatra disiungitur. Deinde ad ortum Solis progredientibus aliæ duæ insulæ se ostendunt, quarum prima Iaua maior, altera minor appellatur. Omnes hæ tres insulæ regum imperio continentur. Iauæ verò præcipuè sunt fertiles & opimæ, fruges multiplices, & fructus varios proferunt, & maximam vim pecorum & armentorum, & equorum nu[illegible] venatu & aucupio mirificè redundant: piperis & aliorum aromatum copiam passim efferunt. Mediterranea loca homines dediti simulacris incolunt: qui maritimas oras habitant, maxima ex parte Mahumetanis institutis viuunt. Homines nudi plerumque vmbilico tenus incedunt. Multi tamen lautiores

RES INDICAE.
Malacense bellum
Taprobana.
Zũda ins.
Iaua maior & minor.

vestibus bombicinis, aut gossipinis amiciuntur. Barbas euellunt, anteriorem capitis partem radunt: reliquam studiose crispant. Nullum integumentum in capite gerunt. Indignũ enim hominis præstantia censent, hominis principatum, quem in capite constituũt, aliquo velaméto quasi rem probrosam tegere. Si quis caput alicuius manu tangit, eam iniuriã armis acerrime persequuntur. Sunt in bello feroces, & intrepidè sese in quoduis magnum discrimen inijciunt. Artibus fabrilib⁹ dediti sunt: arma, tormenta, variaq; telorum genera singulari opere perficiunt: æs, ad quoduis genus instrumenti egregie fundunt. Naues ingentes ædificant, astra diligenter obseruant, & magicas disciplinas incredibili studio colunt. Syluas venandi studio peragrant, neq; solùm canibus, & venabulis ad apros atq; ceruos eminus configendos, verùm & accipitribus ad volucres capiendas vtuntur. Omnes coloratĩ sunt: mulieres neque deformem faciem, nec obtusum ingenium gerunt. Eleganter excoluntur, in saltationibus non mediocrem præ se venustatem ferunt. Curribus inuectæ, cum viris syluas & nemora lustrant, & venatione oblectantur. Homines Sinarum moribus & institutis viuunt, à quibus se originem ducere iactant. In ea insula, quæ Iaua maior appellatur, erat quidam Saracenus, cui nomen erat Pateonuzius, ciuitatis cuiusdam princeps, quam Iaparam appellant. Ea est in ora maritima, quæ Zamatram spectat, sita. Is antequam Albuquercius Malacam caperet, fœdus cum Vtetimutaraia de pernicie & interitu regis inierat. Vtetimutaraia namq; se graues à Malacæ rege iniurias accepisse conquerebatur, quibus offensus, se illum Pateonuzio proditurũ per literas asserebat. Pateonuzius regnãdi cupiditate inductus, in eo neruos omnes intendit, vt tantã occasionem minimè prætermitteret. Itaq; maximam classem ædificare cœpit. Septem aut octo annos in hac classe comparanda consumpsit: in quem verò finem id faceret, tanto veriusq; silentio compressum fuit, vt ne suspicione quidem vlla quisquam id

Iapara Iauæ ciuitas.

Pateonuzij in Malacæ Regẽ cõspiratio.

assequi potuerit. Interim verò multos Malacam cum mercibus submittebat, vt mercatorum habitu & specie laterent: & cum opus esset, armis imparatos adorirentur. Hos Vtetimutaraia in vicos suos admittebat: quorum eo tempore, quo Albuquercius Vtetimutaraiam capitali supplicio affecit, erat in ciuitate nõ mediocris multitudo. Ita latebat hæc in visceribus reip. pestis, vt nemo in quanto periculo versaretur, coniectura prospiceret. Vtetimutaraia de medio sublato, Pateonuzius nihilo secius in eadem mente perseuerabat. Classis erat maxima: is opes ingentes habebat: res Malacæ non ita stabilitas esse iudicabat, vt conuelli non possent. Itaq; cum trecentis nauibus, & hominum fortium multitudine, Iapara soluit. Fretum igitur, quod inter Iaoas & Zamatram est interiectũ, præteruectus, multis terrorem præbuit. Res ad Rodericum Brittium Patalinum, qui, vt dictum est, Malacæ præerat, delata est. Is Andradium in fretum illud continuò cum septem nauibus misit, vt exploraret, quem cursum classis illa teneret. At classis aliud ingressa fretum, quo celerius Malacam perueniret, iam se ex eo freto, quod appellant Sabam, abduxerat. Andradius cum nauarchis reliquis in vrbem redire maturauit. Ibi classis conspecta fuit, quæ multum terroris ciuib. vniuersis incussit. Brittius tamen statuit per se cum vniuersa classe dimicare. Id Andradius indignè admodum tulit. Sibi namque dicebat maritimarum rerum curam, Brittio vrbis custodiam fuisse commissam. Is igitur se arce teneret, & vrbem tueretur: sibi maris tuendi curam relinqueret. Brittius contrà disserebat, imperium terræ atque maris in oris illis ad se pertinere, & idcirco quidquid ille de rerum summa statueret, id esse Andradio sine recusatione faciendum. Id cùm Andradius se minimè passurum affirmaret, vt dignitate spoliaretur, iurgio certatum est, & verborum aculeis animus vtriusq; non mediocriter exulceratus exitit, vsque adeò, vt Brittius Andradium in custodiam traderet. Sed cum primus ille motus animi consedisset, Brittius nocte illa cõ-

Pateonuzij in Malacenses et Lusitanos expeditio naualis.

Saba fretũ

Brittij cũ Andradio contentio.

ſideraiut, non eſſe eo tempore talem virum propter vllas verborum offenſiones alienandum. Itaque miſit ad Andradium, qui animū illius in ſe placaret, & admoneret, vt nauem conſcenderet. Se namque illum in claſſe operiri, vt victoriæ particeps fieret. Andradius alienum à ſe in tali diſcrimine, iniuriæ memoriam conſeruare, reputauit. Itaque imperata ſine mora vlla confecit. Brittius arcis cuſtodiam Ario Pereiræ commiſit, ipſe in triremem armis & munitionibus inſtructiſſimam ingreſſus eſt. Claſſis erat ſedecim nauium. Ninachetuſienſis præterea cum mille & quingentis militibus Malacenſibus, in minoribus nauigijs, vt littus cuſtodiret, non procul à terra concurſabat. Orto iam ſole, & hoſtes, vt in portum ſubirent, vela dederunt: & noſtri, vt cum ijs in alto congrederentur, incitati ſunt. Claſſis hoſtium non multitudine tantùm nauium, verùm ordine, quo inſtructa ferebatur, non mediocrem noſtris admirationem commouebat. Nauis, cui Georgius Botellius præerat, erat incredibili celeritate velis. Is cum claſſem antecederet, in prætoriam hoſtium nauem inuehitur. In illum cõtinuò quindecim actuariæ naues inuadunt. Is neque telo quidem vllo in hoſtiles naues immiſſo, in nauem, quam petebat, incurrit. Petrus Faria, vt illi ſubſidio eſſet, triremem, cui præerat, remis vehementer incitari præcepit. Ambo igitur prætoriam nauem adoriuntur. Sed ea tanta erat magnitudine, vt puppis caſtellum, nauis, cui Botellius præerat, carcheſium altitudine ſuperaret. Eminus igitur eam oppugnare conſtituunt. Sed tanto erat robore et craſſitudine, vt omnes globos non minùs, quàm ſi eſſet è ſilice facta, repelleret. Cùm igitur Botellius & Faria perſpicerent, à ſe tempus fruſtra conteri, & hoſtes illos circumuenire pararent, ſe eadem celeritate, qua venerant, in claſſem receperunt. Tempus fuit in pugna à velitatione non diſſimili eo die conſumptum. Hoſtes enim non in alto pugnare volebant, ſed ad vrbem accedere contendebant, vt motus excirent, & vrbem, ſi poſſent, integris viribus occuparent. Noſtri rurſus, ne ab hoſti-

Claſſis Luſitana.

Pugna naualis.

bus circumuenirentur, congressum in alto formidare cœperunt. Hostes tandem vt volebant, cum iam Sol occidisset, in vrbis conspectu prope terram anchoras demisére. Nostri similiter ita classem in ora constituerunt, vt minimo interuallo à terra disiungeretur. Ea nocte Brittius consilium habuit de ratione, qua prælium postridiè esset ineundum. Omnes autem nauarchi illum obtestari cœperunt, ne prælio interesset. Si vincimur, inquiunt, & tu ex arce poteris hostibus repugnare, & acceptum incommodum resarcire. Præterea fidem tueberе: nō enim vt mari periculum cum maxima pernicie ciuitatis adires, sed vt arcem ab hostium impugnatione defenderes, fidem tuam conceptis verbis astrinxisti. His coactus sermonibus in arcem rediit, & Andradius in administrandi belli curam vehementer incubuit. At Saraceni Iaoenses, qui in vrbe versabantur, eadem nocte ad Pateonuzium venére, consiliumque dedére, ne cum classe nostra confligeret. Fieri namque posse, vt auxilio à Rege Bintami accersito, classem nostram sine vllo periculo circunuentam opprimeret, & tum demum arcem obsideret, quam fame facillimè intra paucos dies in deditionem acciperet: interim verò in Muaris fluenta classem subduceret. Consilium placuit. Itaque prima luce anchoras moliri, & vela pandere iussit. Id Andradius cum animaduerteret, neque tamen quorsum id pertineret, suspicaretur, scapha inuectus, omnes classis naues circumiuit, & duces admonuit, vt velis passis ordine minimè confuso in hostes inueherentur: ita tamen vt nemo cominus pugnam cum hoste capesseret, sed eminus classem hostium crebis tormentorum ictibus verberarent, & faces etiam in naues inijcerent. Id omnes impigrè facessunt. Quod Pateonuzius cōspicatus, omnia suæ nauis vela continuò pandi iussit, & vt omnes idem facerent, imperauit. Id imperiū strenui Ducis omnes exanimauit. Existimârunt enim illum rebus suis diffidentem, non de prælio committendo, sed de fuga facienda cogitare. Itaq; se confestim in fugam dant.

Lusitanorū de belli ratione cōsultatio.

Saracenorum militare consilium.

Pugna naualis.

erant, nostri eos insequuntur. Naues multas tormentorum ictibus deprimunt, complures etiam vulnerant, & ignem in naues alias conijciunt. Cùm vero incendium esset in multis locis incitatum, hostes se in mare exterriti flammis demittunt: qui quidem partim hausti fluctibus, partim concisi vulneribus interierũt. Nostri enim minoribus nauibus inuecti, eos natantes interimebãt. At Andradius cùm cerneret hostes ita perturbatos, vt si eo die, antequam illi à metu reficerentur, in eis persequẽdis insisteret, bellum profligari posset, & vereretur, ne propter pilarum & munitionum penuriam incepto desistere cogeretur, ad Brittiũ misit qui peteret, vt vim tormentarij pulueris atq; pilarum in classem conuehi repentè iuberet. Quod quidem factum diligentissimè fuit. At Pateonuzius, cùm classis suæ magnam partem dissipatam cerneret, quatuor naues maximas ita cum sua coniunxit, vt cum binæ vtrinque consisterent, ipse medium locum tueretur. In eas, quod roboris erat exercitus, traduci iussit. Reliquas deinde, quæ integræ restabant, in ordinem cogi, & inter se coniungi præcepit, vt ita facilius nostrorũ impetum à se reprimerent. Statuit deinde, vt reliquæ naues, eas quinque, quæ in mari munitissimæ arcis instar habere videbantur, circumirent, & quoties vrgerentur, in illud firmissimum, vt existimabat, pugnæ illius propugnaculum se reciperent, vnde rursus possent in nostros erumpere. Hoc tamen, quod Pateonuzius existimauit sibi salutem allaturum, exitio fuit. Primùm enim reliquæ naues fortium hominum robore nudatæ, periculum arcere minimè poterant. Præterea cùm se arctissimè coniunxissent, necesse erat, vt nullum frustra telum in eas emissum accideret. Prælio commisso, naues hostiles partim depressæ, partim vulneratæ & mutilatæ, partim in fugã conuersæ sunt. Eoque deuentum est, vt classe hostium diminuta, iam nostri audacius reliquis appropinquarent, vt cominus hostes aggrederentur. Nauarchus quidam nomine Martinus Guedius, postquam naues

Hostium fuga & clades.

Infaustum Pateonuzij inceptũ

Prælium nauale.

aliquot

aliquot demersit, in nauem maiorem inuectus est, in eamque violenter ingressus, hostes partim cecidit, partim in mare præcipites exturbauit. Similiter Ioannes Lupius Albinius in aliam nauem irrupit, hostiumque præsidio nudauit. Hæ duæ naues incensæ confestim fuere. Reliqui nauarchi, cùm pro se quisque, quantum poterat, acerrimè decertaret, stragem maximam ediderunt. Solæ quinque illæ naues restabant, quæ secundum ventum nactæ, passis velis fugere properabant. Andradius vt tutius posset in Pateonuzij nauem incurrere, aliquot delectos milites ex nauibus alijs in suā traduxit. Deinde cùm in prætoriam Pateonuzij nauē incitaretur, eam consequi non potuit, in quam igitur primum impetum ferre potuit, eam iniectis manibus ferreis alligauit. Ea verò naui vehebatur Temungamus, vir opibus, & virtutis existimatione clarus, qui secundum Pateonuzium in classe principatum obtinebat. In eius nauem Andradius per latus irrupit. Frāciscus verò Melius per proram ingressus, in hostes similiter irruit. Temungamus filium sororis suæ ducebat, virum valdè strenuum, nauis etiam altissimæ nauarchum, qui, vt auunculo opem afferret, in Andradij nauem incurrit, in eamque repentè desiluit: nemo enim illum aditu arcere potuit, eò quòd Andradius iā in Temumgami naue dimicabat. At iuuenis per Andradii nauem in nauem auunculi celeriter ingressus, suis subsidio fortiter occurrit. Prælium fuit atrocius, quam suspicari quisquam fore in re iam inclinata potuisset. Hostes erant plures numero, & desperatio animos illis faciebat, neque tam vt mortem fugerent, quā vt non inulti caderent, acerrimè pugnabant. Georgius Botellius interim in nauem, cuius erat nauarchus Temungami nepos, inuehitur, in eamque conscendens, cum hostibus, qui eam tuebantur, periculosum certamē inijt. Verùm hostes tandem vel cæsi, vel in mare deiecti sunt, & nauis incensa. Similiter & nauis, in quā Andradius & Franciscus Melius ingressi fuerant, hostibus cæsis inflammata fuit. Ninachetuensis, et Tuamus

Hostium strages.

Atrox cū Temungamo pugna.

2 hostium naues incensæ.

Malu-

Mahumetes, qui naui, quam Iuncum nominant, præerat, ea die hominum fortium decus adepti sunt. Reliqua erat Pateonuzij nauis, cum duabus alijs: in eas Andradius inuectus, tormentis eminus eas quatere instituit. Nam cum essent altissimæ, & homines, qui eam tuebantur, acerrimi, non erat cur sine causa cum obstinatis in ascensu difficillimo certamen iniretur. Cum autem nostri sine intermissione naues hostiles verberarent, armamenta dissipârunt, & castella disturbarũt: latera propter robur nauium integra permanserunt. Prælium cum à prima luce initium cepisset, ad noctẽ protractum fuit. Cùm verò noctis caligo tam densa fuisset, vt omnem aspectum adimeret, Andradius anchoras iecit, ea mente, vt vbi primùm dilucesceret, hostes rursus, qui propter tenebras inde moueri non poterãt, aggrederetur. Sed tempestas subitò coorta cum tonitruis & ingenti procella classem disiecit, & naues summum discrimen adierunt. Parùm enim abfuit, quin inter se colliderentur, vel allisæ vadis frangerentur. Tẽpestate sedata, cùm diluxisset, Botellius & Mahumetes animaduertunt se propè Pateonucium constitutos. itaque prelium instaurãt, duas hostium naues supprimunt: Pateonuzij tantùm nauis illa restabat, quæ globos, vt diximus, à se repellebat. Botellius tamen tandiu in eo certamine perseuerauit, vt eum tormentarius puluis, atque pilæ deficerent. Nauis autem sua celeritate fretus, vrbem petiit, vt rursus cum munitionibus ad idem certamen rediret. Classem verò quassatam, & quasdam naues afflictas ex tempestate reperit. Nihilominus tamen rebus necessarijs instructus reuersus est. Sed Pateonuzius ventum secundum nactus, se fuga in Iaoam proripuerat. In hoc prælio Pateonuzius quinquaginta nouem naues maximas ex ijs, quas appellant Iuncos, amisit. Sexaginta in prælium adduxerat, vnã tantùm ex illis euaserat. Longarum verò nauium, & celocium, quæ vel incensæ, vel depressæ sunt, ingens multitudo fuit. Supra octo millia hominum vel cæsa, vel incendio consumpta sunt. E nostris triginta desiderati

Redintegratũ pobstridie prælium.

Pateonuzij fuga. Hostium ingens clades.

derati sunt, vulnerati quamplurimi. Andradius & triuarchi reliqui cum maxima ciuium admiratione (fuerat enim prælium omnium, quæ viderant, aut audierant, acerrimum) in vrbem ingressi sunt. Andradius hoc bello confecto, in citeriorem Indiam vela dedit. Post illius digressum parum abfuit, quin vrbs ab hostibus caperetur. Saracenus enim quidam, nomine Tuamus Maxelizius, è Bengala oriundus, vir ad fraudes cõcinnãdas aptissimus, à Mahumete Bintami rege maximis præmijs inuitatus fuerat, vt quacunque arte posset, arcem Malacensem proderet. Is summam ob eam causam cum Petro Persona familiaritatem contraxerat. Petrus autem Persona regia negotia procurabat. Vectigalibus enim præerat. Maxelizius ad se alios Saracenos asciuerat, quibus negotium dedit, vt cùm Petrum Personam occisum cernerẽt, continuò arcem armati ingrederẽtur, vt eam arcis partem, in qua Persona morabatur, quæ erat munitissima, armis occuparent, eamque tantisper tuerentur, dum subsidia Bintamensis Regis, quæ ad eam rem expedita in insidijs collocata fuerant, aduenirent. Nec enim dubitabat, quin in eo tumultu complures, qui Lusitanos oderant, se socios sceleris eiusdem præberent. Rebus ita comparatis, cùm Maxelizius à Persona fuisset, vt solebat, familiariter admissus, & Persona post colloquium scripturæ operã daret, Maxelizius in illum incautum inuasit, mortiferumque ei vulnus imposuit. Persona cùm se lethali vulnere percussum cerneret, & proditionem metueret, ad ostium repentè confugit, vt id inducto vecte clauderet, nè reliqui hostes in eam partem ingredi possent: quod, Maxelizio repugnante, cũ extremum spiritum ederet, summa virtute confecit. Hostes accelerant, tumultus exoritur. Nostri re inopinata perturbati, festinanter accurrunt: hostes foribus obductis exclusos animaduertunt, in eos impetum faciunt, & acriter resistentes interimunt. Deinde foribus conuulsis in Maxelizium inuehuntur: qui antequam occideretur, fortissimè sine vllo fructu dimicauit.

Eximia Lusitanorum victoria.

Arcis Malacensis frustratẽ tata proditio.

Iusta proditoris Maxelizij cædes.

sit. Horum cæde fraus compressa est, & Bintami Rex pacem petijt: quæ conditionibus æquis (sic enim tempora ferebant) illi concessa fuit. Ad hunc modum pax Malacæ constituta, aliquot annis inuiolata permansit.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI, *virtute & auspicio gestis,*

LIBER NONVS.

DVM hæc in vlteriore India gerebātur, Albuquercius in citeriore magnam classem comparabat. Goæ autem Petrum Mascaregnam præposuit: maritimarum rerū curam Ioanni Machiado commisit: Rodericum Pereiram Castello Benastarinensi præesse iussit. Classis erat viginti nauiū. Ducebat autē secum mille & septingentos milites Lusitanos, & mille Indos. XVIII. die Februarij, Anno salutis M.D.XIII. Goa soluit. Cùm verò ab ora longissimè disiunctus esset, & ea causa plures dies quā existimauerat, nauigando consumpsisset, ad Zacotorā aquandi gratia classem appulit. Indè in Arabiæ ciuitatem munitissimam, quæ Adena appellatur, cursum insti-

Albuquercij in Arabas expeditio.

Adenæ Fœlicis Arabiæ vrbis descriptio.

instituit. Ea est in radicibus montis editi, qui in marlingula procurrit, sita, & vtrinq; fluctibus in sinu reductis alluitur, ita, vt peninsula fiat. Mons est adeò sterilis, vt nec arbores vllas, neque plantas efferat, nempè qui sit saxosus, & præruptis rupibus in altum promineat. Aquis caret, raro admodum pluuijs rigatur. Ex longinquo pago aqua per aquæ ductum in locum, qui ab vrbe quatuor millibus passuum distat, deriuatur. Ea vrbis aquatio est. Annona & cibarijs importatis vtitur, quorum tamen est incredibilis copia. Est cincta muris, munita turribus, exculta mœnibus, & ad aspectum pulcherrima. In illam mercatores à Perside, et India, & Aethiopia, & ex multis Arabiæ regionibus sæpè commeant. Incolæ Mahumetem colunt: colore candido, & specie liberali sunt. Homines nobiles armis exercentur, & militaris gloriæ decus ardenter expetunt. Rex alias ciuitates in mediterranea regione possidet, & milites non paucos stipendijs alit: & è suis tantùm subditis in prælium, cùm opus est, 2. millia equitum educit. Vrbi verò illi moderatorem, cuius virtuti multum confidit, præponere solet. Aethiops quidam, vir animi maximi, cui nomen erat Miramiriamus, hoc tum munus obibat, cùm ad eam Albuquercius classem applicuit. Eam verò ciuitatem Albuquercius capere cupiebat, vt indè Arabiam infestam redderet, & exitus classium, quibus Aegyptij primùm, nunc verò Turcæ Indiæ minitantur, intercluderet. Indè enim Arabici sinus ostium centum & viginti millibus passuum distat, ita, vt sit intra diem vnum facillimũ ipsas fauces, cùm opus fuerit, paucis nauibus occupare. Præterea non arduum munus esse videbatur, indè in ciuitatem Heroum, quam Suez nunc appellant, vbi classes ædificari solent, minoribus nauigijs inuehi, & naualia flammis exurere. Quo facto, putabat Albuquerkius, Indiæ imperium, si ita de rebus humanis loqui licet, fore sempiternum. Verùm eam oppugnationem infeliciter aggressus est. Primùm enim eam occasionem, quam rumore omnium persuasus, sibi oblatã credi-

Miramiriamus Adenæ Præfectus.

Heroum ciuitas, nunc Suez.

crediderat, minimè nactus est. Ciuitatem enim valdè munitam, & à nomine Lusitano satis alienam reperit. Deindè Lusitani solitæ disciplinæ prorsus immemores, causam odij acerbioris hostibus attulerunt. Res autem ad hunc modum euenit. Classis anchoris firmata, quamuis naues salo iactarentur, tandem constitit. Miramirianus vrbis præfectus cum primū tempestas sedata fuit, ad Albuquercium nūcium misit, qui de illo quæreret quo animo ad illius vrbis portum classem appulisset. Respondit Albuquercius, se literis, & multorum sermonibus accepisse, Sultani classem in Arabico sinu comparatam esse, vt Lusitanos oppugnaret: Se verò, vt homines tam longinquæ nauigationis labore leuaret, eo cursum direxisse, vt cum ea classe in Arabico mari congrederetur. Quod verò ad vrbem eam attineret, se non bellum, sed pacem adferre, ea tamen lege, vt imperium Regis Emmanuelis acciperent, sub cuius tutela atque patrocinio multò felicius, quam antea, ætatem degere possent. Miramirianus illi cōtinuò munera satis largè misit, ea nempè, quæ ad classis cōmeatum pertinebant, & significauit, se Emman. Regis clarissimi imperium libenter accepturum. In portu 30. naues in anchoris cōsistebant. Mercatores & magistri cū vectorib. nostræ classis metu se in vrbem receperant. Ad hos Albuquercius misit, qui diceret, vt nullum ab eo malum metuerent, & ad naues suas redirent. Illi respondent, verba cum factis minimè consentire. Lusitanos enim in eorum naues inuasisse, & nullo iure, quæ eis libitū fuisset, eripuisse, & abstulisse. Literas deindè accepit à Miramiriamo, quibus cum illo de iniuria sibi illata grauiter expostulabat, quod mercatores illos admonuisset, vt ex vrbe discederent, vt eorum digressu, vrbs minore præsidio muniretur. Illud enim non esse hominis, qui pacem dare vellet, sed qui bellum nefarium moliretur. His literis Albuquercius intellexit, animum præfecti esse Lusitanis rebus infestum, quāuis id in principio dissimularet. Interim Aethiops Christianus, qui captiuus in ea vrbe detinebatur, aufugit,

Adenā vrbs infeliciter oppugnata: & quare.

Miramiriāmi ad Albuquerciū Legatio et ficta beneuolentia.

Miramiriāmi de Lusitanis querela.

git, & nando in classem peruenit, qui nunciauit Albuquercio, præfectum auxilia conduxisse, magnoque studio omnia, quæ ad vrbis defensionem necessaria videbantur, comparasse. Is cùm hoc accepisset, in terram copias exposuit & castra locauit, vt vrbem oppugnaret. Cum igitur nostri tormentis mœnia propugnatoribus multis in partibus nudarent, scalas muris admouerunt. Eamq; ea die cepissent, si ordine & disciplina res gesta fuisset. Sed cum quilibet in eo pugnaret, vt vel primus, vel cũ primis in muros inuaderet, & multi simul per vnam scalam scandere properarent, tanta perturbatio ordinis extitit, vt nullius imperio contineri militaris insolentia posset. Itaque scalæ hominum pondere perfractæ sunt. Eo tempore iam 100. & 50. Lusitani in muros ascenderant, in quib. multi viri nobiles extitêre. Garsia Sousa, cuius etiam scalæ confractæ fuerant, è pinna pendens, se in terram demiserat. Is vbi animaduertit eos, qui tam ferociter primùm in muros inuaserant, casu perterritos nolle rursus alijs scalis ascendere, suos in vrbis quandam partem duxit, vbi murus erat humilior. In murum igitur subijt, & turrim, in qua tormenta locata fuerant, occupauit. Eò cõfestim Albuquercius se contulit, & muri partem antea pertusam, in qua tormenta fuerant disposita, subruere iussit. Signifer Emman. Lacerdæ continuò per eundẽ locum in vrbẽ penetrauit: illum sacerdos crucis signũ præferens, subsecutus est, & multi viri fortes continuò subiêre. Miramiriamus vt eorum impetum reprimeret, ad eam partem equo inuectus accelerauit. Georgi⁹ Sylueira in muro cum alijs acre præliũ ciebat. Ea parte cùm murus esset introrsus humilior, & Saracenus secundum murum, vt ijs, qui iam in vrbem ingredi parabant, obsisteret, gradum inferret, hastam ex illius manibus extorsit. hoc tantum dedecus minimè ferẽs Sylueira, ense districto è muro desiliuit, vt in hostem inuaderet. Ibi cum illi nemo opem afferret, interfectus repentè fuit. Miramiriamus autem eos, qui per muri partem pertusam ingressi fuerant, maxima contentio-

Adenæ oppugnatio.

ne

ac repellebat. Nostri eò se tunc receperunt, quò se Garsia Sousa contulerat. Eo iam tempore multi è nostris ceciderant: complures vulnerati grauissimè fuerant: & desperatio iam omnium animos occupârat. Hostes ad turrim in eam partem, qua Garsia Sousa consistebat, impetum tulerũt. Res cominus hastis summa partis vtriusq; pertinacia gerebatur. Albuquercius in littore, in quod turris illa prominebat, cũ magno animi cruciatu periculum suorum, cui remedium afferre nõ poterat, spectabat. Sousa illum interrogauit, quid se facere vellet. Albuquercius funes iis, qui in turri decertabant, præberi iussit, vt per illos se è turri demitterent. Ea parte murus erat altissim⁹, ita, vt necesse fuerit duarum hastarum longitudine, vt funes possent nostris exhiberi. Sousa indignum genere suo, & indignũ reb. à se gestis esse dixit, per funes ex eo loco, in quem virtute conscenderat, vlla formidine demitti. Idem multi, qui cum eo tunc erant, arbitrati sunt. Itaq; tanto animo repugnabãt, vt hostes eorũ congressum valdè formidarent. Sed cùm alij lapidib. contusi, alij missilibus confixi cecidissent, Sousa sagitta secundum frontem vulneratus, occubuit: reliqui per funes demissi periculum effugerunt. Qui verò in vrbem fuerant ingressi, fortissimè dimicabant. Sed cùm viderent se frustrà cõtendere, se rursus in muros receperunt, & per scalas, quas Emmanuel Lacerda, & Ioannes Decius muris eorum gratia applicari iusserant, descenderunt. Quidã cum se saltu deijcerent, crura perfregêre. Albuquercius, postquam omnes, qui muros subierant, & euaserũt, recepti sunt, in classem reuersus est. Erat parua quædã insula muris obiecta, indè classi turris imminebat, è qua crebrò pilæ iaciebantur, quibus haud mediocre damnum nostris inferebatur. Albuquercius Duces in consilium euocauit, vt de ratione, qua turrim illam exscinderet, deliberarent. Interim illius iniussu magister nauis, cui Lacerda præerat, qui Aluarus Marreirus appellabatur, nautarum manu comparata, in terram desiliuit, turrim expugnauit, hostes ce-

Sousæ magnanimitas.

Lusitanorũ repulsa.

Turris à Lusitanis expugnata.

 cidit,

cidit, & viginti septē ferrea tormenta in classem transtulit, tanta celeritate, vt antequam consilium explicaretur, hæc omnia confecta fuerint. Albuquercius cùm animaduerteret, vrbē sine graui suorum damno expugnari non posse, & suspicaretur sibi esse cum Sultani classe confligendum, & periculosum arbitraretur viribus in ea oppugnatione fractis & debilitatis præliū, quod instabat, inire: & præterea metueret, nè nauigandi opportunitas, dum sine magno fructu in ea contentione tempus terit, afflueret, naues in altum deducere iubet. Prius tamen, quàm id fieret, naues hostium, quæ erant in portu, diripere, & incendere iussit. Indè digressus, per ostiū sinus Arabici in intimum sinum penetrauit. In insulam deindè, nomine Camaram, delatus est, circiter quatuor passuum millia ab ora Arabiæ disiunctam. Insula multas atque perennes aquas habet: syluis densissimis vestita est, & multis pecorum gregibus abundat. Incolæ classis metu perterriti, in continentem traiecerant. Ibi septem dies in aquatione, & cibarijs vndique comparandis consumpti sunt. Ciuitatem deindè, quæ in Arabiæ ora sita est, nomine Iudam, petijt: sed aduersa tempestate iactatus in Camaram rursus redijt. Vbi gentib. iam benignitatis specie conciliatis, hyemare, & naues reficere cōstituit. Appetente vere, cùm nullus classis rumor existeret, in Indiam redire maturauit. Adenam tamē inuectus, experiri voluit, an eam ciuitatem sine graui damno exugnare posset. Sed ea erat tunc multò fortiùs contra omnes hostium impetus munita. E muris, & turribus & è montis etiam cliuo ingentes atque densi globi iaciebātur. Nostri vicissim crebrò muros & mœnia quatiebant, & multos occidebant. Turris, quam Marreirus ceperat, fuit iterum capta, & milites, qui eā tuebantur, occisi. Post quindecim dies (antè namque propter aduersam tempestatem fieri non poterat) Albuquercius cum classe discessit. Sic factum est, vt nulla re memorabili in eo cursu gesta, Dium classem appelleret. Melichiazius illum multis muneribus ad se allicere

Obsidio Adenæ soluta.

Camara insula.

Iuda Arabiæ ciuitas

Altera Adenæ oppugnatio.

Melichiazij ficta erga Albu.

pellicere tentauit. Non tamen ita, vt Albuquercio valdè confideret. Erat enim summa calliditate & industria præditus, & ex fraude & mendacio compositus: & cũ ex ingenio suo reliquos omnes fingeret, tum verò Albuquercium valdè suspectum habebat. Nouerat enim hominis ingenium, & astutiam illius metuebat: neq; cum latebat, quanta cupiditate Albuquercius flagraret vrbis illius vel arte capiendæ, vel viribus expugnandæ. Albuquercius post sex dies inde soluit: Illum Melichiazius cum nauigijs octoginta benè instructis consequitur: in alto cum ad nauem prætoriam, accepta prius ab Albuquercio fide, propius accederet, fictis verbis omnes opes suas fuit Albuquercio pollicitus, qui tamen ne ea calliditate vinceretur, omnia se illius gratia facturum confirmauit. Quatuor præterea Arabes captiuos (quinque enim naues Arabum in eo cursu ceperat) illi dono dedit. Fuit munus hoc Melichiazio valdè gratum. Erant namque Arabes opibus & existimatione Principes. Melichiazius ob eam causam præclarum sibi ad laudem fore putabat, si homines ea dignitate præditi, per illum libertatem recuperarent. Albuquercius ita deinde oram illam præteruectus est, vt omnes ciuitatum Principes summis illum honoribus prosequerentur, & ei tributa sine vlla recusatione persoluerent. Cùm verò in Chaulensi portu constitisset, Tristanum Gaam, qui fuerat ad Cambaiæ regem missus, offendit. Is literas afferebat, quibus rex potestatem Albuquercio faciebat in Diensi ciuitate arcis ædificandæ. Vt autem magis amicitiam firmaret, cum Tristano Gaa legatum ad Albuquercium miserat. Inde profectus Albuquercius, antè, quam Goam appelleret, aliã nauem multis aromatibus onustam cepit. Classis verò illa tantis opibus & industria comparata, quæ vel propter imperatoris nomen, vel propter virtutem militum, maximam sui expectationem concitârat, & multis nationibus ingentem terrorem iniecerat, hunc solum fructum tulit, vt animos successibus elatos, sibique nimiũ præfidentes, ab ea temeritate & insolentia

Melichiazius Albuquercium beneuolentia.

Cambaiæ regis ad Albuquercium tum literæ tum legatio de pace.

Expeditionis Arabicæ fructus

ad modestiæ studiū reuocaret. Tum enim demum se vinci posse intelligere potuerūt, & partas victorias nō fuisse illorum viribus, sed clementiæ diuinæ tribuendas. Classis enim nulla re memorabili, vt diximus, gesta, cum non medioctri fortiū hominū iactura Goam reuersa est. Albuquercius duas naues ex illis, quas cepe rat, cū intellexisset regis Calecutiensis esse, cū quo fœdus fecerat, sine mora restituit. Arcis tamen fundamēta, quæ ex fœdere erat in Calecutiensi portu ædificanda, nondum iacta fuerant. Opus enim partim insita Regis malignitate, partim Lusitanorū quorūdam inuidia, qui perpetuò querebantur, cū magna Lusitanorū pernicie tam multas arces ab homine temerario & insano fundari, fuerat impeditum. Hic à Fernādo Pereio Andradio, qui tunc aduenit, de Malacensi statu, & de victoria parta certior factus est: ex quo nuncio plurimū voluptatis accepit. Sub id tēpus Ioannes Sousa Limicus cū duabus nauibus Goā aduectus est. Cum tribus enim Olysippone soluerat, sed vna ex illis, cuius nauarchus Franciscus Correa fuerat, naufragio perierat. Eò legatus Regis Narsinge ad Albuquercium cum nouis postulatis aduenit. Petebat enim, vt omnes equi, qui Goam post eam diē aduehērentur, illi certo & æquabili pretio venirent, & Zabaimo Idalcamo potestas aliquā eorum partem emēdi minimè fieret. Hoc, ne fœdus cum Idalcamo factum violaretur, ab Albuquercio impetrari non potuit. Interim Rex Calecutij tempestiua morte sublatus est. Naubeadarimus autem qui rebus Lusitanis studebat, illi successit. Pax igitur fuit cum optima fide, & summa vtriusque partis voluntate confirmata. Conditiones pacis fuerunt vtilissimæ, & arx ædificari cœpta est, duoque legati ad regē Emmanuelem cū multis muneribus ab eodem Naubeadarimo missi. Rebus ad hunc modum constitutis, Albuquercius Cananorem contendit, vt temp. certorū hominū temeritate perturbatam constitueret & incolarum voluntates alienatas insita benignitate & æquitate recuperaret. Dum hæc Albuquercius gerebat, fuit,

Ioannis Limici in Indiam aduētus.

Narsingensis ad Albuquerciū legatio.

Calecutij Regis mors.

Pax cum Calecutiensibus.

sit illius animo viri cuiusdam malignitate non mediocre vulnus inflictum. Gaspar Pereira secretorum scriba magnam authoritatem gratia muneris huius habebat. Is cum Albuquercij hostibus societatem inierat, perpetuoque illius laudibus obtrectabat. Ad Regẽ vero Emmanuelem scripserat, Goam esse illi, si Indiã firmo præsidio tueri vellet, omninò deserendam. Nõ posse vrbem illam sine maximis præsidijs defendi. Maris interim imperium deseri, & homines Lusitanos vrbis mœnibus inclusos multis periculis exponi. Hæc inuidi siue sermone quotidiano cum multis, siue oratione composita cum rege in Lusitania perpetuò disputabant. Cùm igitur regis aures obtunderent, eò illum adduxerunt, vt literis iuberet in India consilium de ea re ab omnibus ducibus & primarijs hominibus haberi: Et, si maiori parti videretur, vrbem continuò præsidio nudarent, & in hostium potestate relinquerent. His literis Pereira incredibiliter exultabat. Consilium habitum est: & cùm in vtranque partem sententiæ dicerentur, vicit tandem ea sententia, quam diuinum numen præsentia sua comprobauit. Nulla enim est Indiæ pars, vel quæ plures opes possideat, vel in qua Christi nomẽ clarius cum mira religionis amplificatione celebretur. Dum hæc in India fiebant, rex Emmanuel maximam classem belli renouandi gratia comparauit. Quomodo Moleizeiami sermonibus inductus Emmanuel, Ioannem Menesium Azamorem cum exercitu misit, et Zeiamus ipse fidem, quam dederat, violauit, ita, vt vrbs eo tempore capi minimè posset, antè dictum est. Zeiamus deinde cùm ciuitatis tyrannidem occuparet, & ciuibus infestus esset, vt opes suas Regis Emmanuelis præsidio firmaret, pacem cum illo postea iunxit illis conditionibus, quæ Lusitanis vtiles, & illi salutares esse videbantur. Is enim certum tributum se soluturum, & omnibus Lusitanis, qui in ea ciuitate negotiarentur, immunitatẽ daturum, & quoties Rex bellum hostibus inferre vellet, auxilium alarum promittebat: & Rex vicissim cũ in fi-

Gasparis Pereiræ in Albuquercium indignum facinus.

RES AFRICANAE.

Zeiami cũ Emmanuele fœdus.

in fidem & clientelam recipiebat, vt ab eo hostiũ vim, si bellum aliquod contra illum moueretur, viribus & potentia sua propulsaret. Eam tamen pacem Zeiamus minimè seruauit, & Lusitani, qui in vrbe negotiabantur, offensi illius perfidia, inde continuò semigrarunt: & Rex vt in scelus hominis fallacissimi vindicaret, & vrbem satis opulentam in ditionem suam redigeret, classem eam instruxit, qua fortasse nunquam à Lusitania maior visa fuerat. Ea namque quadringentas naues omnis generis continebat. exercitus erat circiter viginti millia peditum, & duo millia & septingenti equites, è quibus quingenti erant cataphracti. Hunc exercitum Iacobo Brigantino Duci, cuius prudẽtiæ multum confidebat, commisit. Ioannes Menesius vt secũdam post illum authoritatem haberet, imperauit. Maxima nobilitatis pars, & multi præterea viri Principes, vt Regis imperium sequerentur, & decus sibi pararent, nomina libentissimè dederunt. Ipse Dux suis sumptibus tria peditum millia, & quingentos equites, ex quibus centum erant cataphracti, ducebat: cum quibus is numerus, quem diximus, efficiebatur. Multi proprijs sumptibus milites educebant, inter quos Ioannes Gundisaluius Camara insulæ, quam appellant Materiæ, præfectus, viginti naues, & pedites sexcentos, & equites ducentos agebat. Rex Emmanuel Ducem admonuit, vt hostes virtute, nobiles comitate, reliquos disciplina sibi obedientes esse compelleret. & vt expectationi, quam de se concitarat, responderet rerum gestarum magnitudine niteretur: potissimãque victoriæ spem in Christi numine propitio collocaret. Decimo & septimo tandem die mensis Augusti, Dux Olysippone soluit. Cùm tardè autem nauigaret (nec enim ventus erat valdè secundus) non tam citò, quàm fore crediderat, sacrum promontorium superauit, & Algarbij regnum prætervectus, in Pharoiensi portu, qui non multum ab Ossonoba antiqua ciuitate distat, classem constituit, vt copiarum partem colligeret. Vigesimo autem Augusti die inde soluit, & vigesimo

Zeiami perfidia.

Emmanuelis in Zeiamã apparatus bellic⁹

Classis Lusitanæ Olysippone soluit.

Ossonoba vrbs.

gesimo octauo classem incolumem cum exercitu vniuerso in Azamoris ora collocauit. In fluuium verò, qui Azamorem præterfluit, eò quòd ventus aduersus esset, penetrare nō potuit. Idcirco Mazaganum, quod oppidum Azamore duobus millibus passuum abest, petijt, & in eo loco copias omnes exposuit. Ibi tres dies in rebus omnibus, quæ ad obsidionem necessariæ videbantur, parandis consumpsit. Hostes tamen incursabant, & tumultum in castris interdum faciebant: & si quos extra ordinem ferri conspexerant, interimebant. Ducesque tandem eximij cum quinque millibus equitum, & septem millibus peditum aduenêre, vt manū consererent. Cum tamen castrorum situm, & exercitus magnitudinem, & militiæ disciplinam animaduerterent, in ciuitatem reuersi ciues suos non mediocri metu perturbârunt. Itaque continuò mulieres & paruulos, & omnem gentem imbellem, & opes, quas habebant, & preciosam supellectilem ex vrbe deportârunt, & in locis tutissimis posuerunt, neque quisquam in vrbe remansit, præter eos, qui erant vrbem defensuri. Operæpretium tamen erit, aliquid interim de vrbis huius situ, & de opibus & potentia dicere. In ea Africæ parte, quæ ad occasum Solis, extra fretum Gaditanum, ad Austrum inflectitur, est prouincia valdè fertilis & opima, quam Arabes appellant Duccalam. Per eam regionem ingens fluuius illabitur, quem Arabes appellant Omirabith: multi Asamam esse credunt. Ad huius fluuij ripas non procul à mari vrbs hæc sita est, quę quidem murorum ambitu supra quinq; millia domorum continebat. Gens erat lauta, ædes amplæ, & magnificè multis in locis extructæ. Fuit autem in quatuor partes distributa, quarum quælibet suum rectorem habebat, ita tamen, vt eò, quòd omnes vnum summum imperium agnoscerent, nulla inter eos dissensio, aut tumultus existeret. Ager est latissimus, cuius maximam partem rusticani Arabes colunt: qui propterea quòd à luxu ciuium plurimum absunt, multò fortiores vrbanis existimantur. Ij ædes nullas habent,

Mazagani opp. obsidio.

Mazagani descriptio.

Duccala regio.

Omirabith flu.

Azamorensis prouincia tripartita.

sed in tentorijs latissimis vitam degunt. tenuissimo victu contenti sunt, & armis frequenter exercentur. Erat aut hæc prouincia in tres partes distributa. Quamlibet autem nomen à certo genere Arabum, qui primi eam, colonis eiectis, occuparunt, nomen traxisse ferunt. Vna Xerquia, Altera Dabida, tertia Garabia nominabatur. Quælibet deinde in tribus erat diuisa: quælibet autem tribus pro gentis multitudine tentoria in distincto loco ponebat, & peculiarem ducem habebat: quo tamen omnes, cùm essent inter se fœdere consociati, mutuam sibi opem, cùm opus erat, afferebant. Ex his rusticanorum turmis facillimum Azamorensibus erat, maximam equitum & peditum multitudinem cõgregare. Sed vt ad bellum reuertamur, Iacobus kalendis Septembris Azamorem versus exercitum instructum mouit. Petrum verò Alfonsum Aquilarem (is rebus maritimis præerat) minoribus nauibus tormenta, & munitiones importare, fluuiumque subire iussit. Et quia hostes moles maximas, & machinationes ingentes, pice & eiusmodi materia, qua flammarum incendium concitatur, oblitas, in fluuium detrudere parabant, vt fluuij ipsius impetu delatæ, Lusitanis nauibus ignem implicarent: eas primùm antequam deijcerentur, in ipsa ripa fluminis disijci, & inflammari præcepit. Ad eam rem Garsia Melius simul cum Aquilari, & sagittariis quamplurimis, quibus ille præerat, missus fuit. Ij cum vrbem propius accessissent, imperata confecerunt, quamuis id hostes prohibere, & nostros tormentis propellere conarentur. Franciscus Pedrosa, qui equitibus antesignanis præerat, exercitum, vt iter exploraret, antecesserat. In eum equitũ turma sanè ferociter impetum dedit, nostri fortiter restiterunt. Sed cum hostes vndique prouolarent, & multitudine Lusitanos opprimerent, Ioannes Menesius, qui primum agmen ducebat, cum delectis equitibus auxilium afferre maturauit. Hostium tamen multitudo singulis propè momentis augebatur, & recentes multò vehementius irruebant, ita, vt fuerit necesse Borbensi Comi-

Velitatio cum hostibus.

Comiti cum equitibus, vt eo periculo Menesium liberaret, accurrere. Ipseque tandem Dux cum instructa phalange, & paucis equitibus, vt per se subsidio occurreret, approperauit. Phalangis erat ductor Gaspar Vascius, vir valde strenuus, qui se medium inter nostrorum aciem & hostium multitudinem interposuit. Hostes, vt ordinem perrumperent, enixè contendebant: sed tandem cùm nihil proficerent, retro concesserunt. In eo congressu aliqui ex hostibus cecidere, inter quos fuit vir quidam fortissimus, cuius virtute Azamorenses ciues plurimum nitebantur. Itaque cùm illum mortuum animaduertissent, repentè cesserunt. Appellabatur ille Cidaco. Fuerat autem summè in Regem Emmanuelem studio & voluntate propensus, illiusque gratia multa gesserat: sed postea ab eo desciuerat. Lusitanorum exercitus eo ordine, quo profectus fuerat, vrbem ea nocte propius accessit. Castra cùm propter fluuium non longe à nauibus abessent, continuò locata sunt. Postridie Dux ex classe tormenta, testudines, & munitiones extrahi iussit, omniaque ordine disponi, vt muri quaterentur, imperauit. Meridie autem tres hostium acies egressæ sunt, pugnandique facultatem nostris offerebant. Vascus Coutignus Comes Borbensis à Duce postulauit, vt sibi permitteret, prælio cum illis in acie prima decertare: quod illi minimè concessum fuit. Non enim dignitatis esse statuit Dux, excursionibus & velitationibus rem gerere, sed vno prælio, aut vrbis ipsius celeri expugnatione bellum conficere. Itaque testudines muris applicare, tormentis mœnia verberare, scalas etiam admouere continuò præcepit. His, quibus hoc præscriptum fuerat, præsidio Ioannes Menesius erat, cuius consilio hæc omnia gerebantur. Is tunc per Ludouicum Menesium, & Georgium Barretum cum Algarbiensibus militibus, & per Ioannem Syluium cum copiis, quas Syluensis Episcopus miserat, vt non solum impigrè, sed ordine cuncta fierent, operam dabat. Oppugnatio fuit acerrima. Nostri testudinibus muris ap-

Cidaco Maurus occiditur.

Azamorensis obsidio.

Oppugnatio acerrima.

plicatis, muros subruere, & tormentis mœnia disturbare cœperunt. Hostes è muris, missilibus & pilis & saxis, vt impetum à mœnibus repellerent, summa ope contēdebant, multosq; grauissimè vulnerabant: quinetiam & trullas ignitas, & aluearia cum apium innumerabili multitudine inflammata demittebant, vt simul & operas incenderent, & nostros non igne tantùm, sed crebris aculeis stimularent. Cide Manzor, qui magnum nomen in ducibus obtinebat, & multa & præclara decora virtutis militaris obierat, & tunc, vt dictum est, curam vrbis tuendæ susceperat, per muros discurrebat, & vbi suos magis premi, & muros vehementius quassari viderat, eò opem celerius afferebat. Nec solum voce & imperio, verùm & manibus suos ad certamē pro laribus atq; focis, pro religione & libertate, virtutis exemplo acriter incitabat. Quandiu igitur ille vixit, nemo erat, qui non acerrimè periculum à patria propulsare conaretur. Sed accidit, vt cùm iam Sol in occasum præcipitaret, globus è campo in illius pectus emissus, illi & audaciæ simul atq; vitæ finem afferret. Hostes ingenti dolore perturbati, clamores ingētes cum eiulatu miserabili sustulerunt, & sic hominis illius nece consternati sunt, vt statim de vrbe deserenda cogitarent. Itaq; nocte illa per diuersas vrbis portas effugerunt. Tanta autem in fuga trepidatio fuit, cùm quilibet primus omnium exire contenderet, & alij alios præpedirent, vt supra homines octoginta multitudinē suffocati, ad portas occumberent. Antequam dilucesceret, Iudæus quidam, nomine Iacobus Adibius, natione Lusitanus, qui cum reliquis Iudæis in exilium pulsus fuerat, è muris Iacobum Berrium, virum egregiè fortē, qui erat in classe, nominatim inclamauit (illo namq; plurimum vsus fuerat) à Berrioq; contendit, vt se ad Ducem sine vlla mora perduceret. Quo facto, Iudæus pro tam læto nuncio sibi & Iudæis, qui in vrbe relicti fuerant, vitam & securam bonorum possessionem à Duce petijt, & impetrauit. Dux flexis genibus, & manibus in cælum intentis, summas gratias egit

Cidis Manzoris Azamorensiū Præfecti virtus.

Cido occiditur.

Hostium fuga.

git Christo, cælestium agminum Imper. cuius numine & beneficio ciuitas illa magnitudine satis ampla, ciuium multitudine frequens, opibus summis, & valido militum præsidio munita, intra diem vnum sine vllius cæde, in Christianorum potestatẽ venerat, vt in eo loco, vbi dira Mahumetis superstitio miserorum hominum mentes infecerat, Christi nomen sanctissimũ prædicatione sempiterna coleretur. Rebus deindè cõpositis, signa Regis Emmanuelis in mœnibus constituta sunt, & ipse Dux in vrbem ingressus est. Saracenorum templum expiatum continuò, & ritu solenni consecratum fuit, & altare festinanter extructum, in quo res diuina sanctissimè fieret. Nostri milites ad prædam conuersi, præter maximam frumenti vim, nihil aliud, quod esset aliquo pretio dignum, repererunt. Tite ciuitas non multis millibus passuum Azamore distans, hoc metu ciuibus omnibus nudata fuit: quam Dux occupari continuò iussit. Similiter Almedinenses ciues vrbem deseruêre: cuius vrbis occupandæ, firmisq; præsidijs viciendę curam Dux Nonio Fernando Ataidio commisit: illius autem præfectura Ichabentafuso concessa fuit. Vtrisq; autem mandauit, vt data fide, omnes, qui aufugerant, euocarent, vt vrbes colerent, & imperium Regis Emmanuelis acciperent, solitumq; tributum penderent. & sic demum futurum, cùm sub inuictissimi Principis tutela & præsidio laterent, vt impunè suis bonis omnibus fruerentur. Ad hunc modum vtraq; ciuitas coli & frequentari cœpit, multoq; magis opibus & potentia floruit, quàm antè floruerat. Vrbis captæ nuncius continuò Regi Emmanueli allatus fuit, qui lætitia elatus, supplicationes decreuit, & vota rerum omnium Domino, cuius numine bellorũ omnium momenta ponderantur, magnificè atque religiosè persoluit. Id etiam cùm Leo decimus Pontifex Maximus ex literis Regis Emmanuelis accepisset, dies festos egit, supplicationes instituit, ipseq; publicè rem diuinam solenni ritu atq; cæremonia confecit: & concionator egregius orationem de laudibus Regis Emma-

Ducis Brigantini pietas.

Azamora capta.

S. Missæ sacrificium Azamoræ oblatum.

Tite ciuitas capta.

Almedina vrbs capta.

Emmanuelis Regis pium factum.

Emmanuelis laudes.

manuelis habuit, quòd eo tempore, quo reliqui Principes Christiani odijs acerbissimis irritati, in mutuam perniciem ruebant, intestinisq; seditionibus hostium vires amplificabant, solus Emmanuel pro Christi gloria bellum susciperet, & Christiani nominis hostes in India, & Mauritania profligaret. Azamore verò mot⁹ quidam non apud multitudinem solùm, verùm & apud eos, qui Principes habebantur, concitari cœpit. Cùm viderent enim ciuitatem munitissimam sine vllius cæde in manus Christianorum peruenisse, nō dubitabant, quin si Brigantinus Dux cum vniuerso exercitu in Marrochiense regnum inuaderet, illud totum, cum maxima nominis sui gloria, sub imperium ditionemq; Regis Emmanuelis subiungeret. Nam si cum parua admodum manu Duces Lusitani Regem ipsum in fugam compellebant, quid esset expectandum, si cū iusto exercitu bellum fieret? Accedebat, quòd eo tempore Mauri neq; tantis erant armis muniti, neq; tam scienter acies instruebant, neq; ciuitates ita muniebāt, vt arduum munus esse videretur, vno impetu eas excindere. Reges verò neque magnas opes habebant, nec erant inter se fœdere consentientes, ita, vt facilè alij in alios non magna mercede concitari possent. Fraus deindè Punica, & insita in hominibus leuitas & inconstantia faciebat, vt cùm neque fidem sanctè colerent, neque iurisiurandi religionem conseruarent, nullus eorum fidem socijs adiungeret: & cum ex suo ingenio quisque alios fingeret, reliquos suspectos haberet, & sibi perpetuò insidias ab illis intendi suspicaretur. Quod vbi fit, ibi nullum firmum vitæ atque salutis propugnaculum constitui potest. Quocirca necesse erat, si iustus exercitus in mediterraneas regiones moueretur, ab iis, qui temporibus, & successibus rerum seruiebant, suis insidias fieri, & dolos strui, & proditionis metu quemlibet eorum perpetuò solicitari. Nec enim dubium erat, quin multi, vt victorum gratiam captarent, principibus suis insidias machinarentur. Vt enim gentem amoris fœdere inter se mirificè consentientem,

Azamoræ noui mot⁹.

&

& constanti fide conglutinatam aggredi periculosum nimis est: ita homines odijs, & fraudibus, & perfidia dissidentes, nullum fore negotium iudicabant, armis euertere. Præterea sic bellum administrari posse existimabant, vt nullis sumptibus duci posset. Agri nanque sunt vberrimi, fruges lætissimæ, pecorum & armentorum incredibilis multitudo, ita, vt commeatus affatim, si tempore bellum fieret, suppeditari facillimè posset. Ad hoc accedebat, quòd cum in bello rerum opportunitas omnia moderetur, nulla maior rei benè gerendæ facultas dari posse multis videbatur. Exercitus erat iustus, milites acres, Duces acerrimi, hostes exanimati: quocircà nemo dubitabat, quin si nostri perculsis instarent, bellum cum maxima Regis Emmanuelis vtilitate, & Christiani nominis gloria intra breue tempus profligaretur. Hæc & alia in hanc sententiam vulgò iactabantur: neque deerant, qui ipsius Ducis aures eiusmodi sermonibus obtunderent. Quin etiam sacerdos quidam, qui Diui Francisci institutum sequebatur, cui nomen erat Ioannes Chiauensis, qui postea Episcopus Visensis creatus fuit, cum in templo sacram concionem habuisset, de hac materia copiosè coram duce ipso disseruit, & tam præclaram occasionem amitti, acerbissimè conquestus est. Itaq; cum Dux omnium sermonibus carperetur, coactus fuit in ipso templo, monacho, qui eum ad bellum stimulabat, publicè respondere. Non se ignorare dixit, nomen suum maledictis multorum passim conscindi, sed se non rumoribus hominum, sed ratione & consilio moueri. Sibi fide & obedientia erga regem nihil esse antiquius: Regem autem non vt in Marrochium signa inferret, sed vt Azamorem expugnaret, illum in Africam misisse. Si quidpiam vltra moliretur, id se contra Regis sapientissimi imperium facturum. Si multis, inquit, mensibus vrbem hanc obsidione premeremus, si maxima militum multitudo prius cæsa ab hostibus fuisset, quàm eam caperemus, tunc tam clara victoria putaretur, vt nemo quidpiam præterea desideraret. Nunc quia

F. Ioannis Chiauensis ad bellum Marochiense Exhortatio.

Brigantini Ducis ad monachi suasoriam responsio in templo facta.

quia Dei benignitate intra diem vnum, sine vllius cæde, eam cepimus, victoria contemnitur, quasi sit præclarius hostem cædere, quàm ciues ab omni clade incolumes conseruare. Ego contrà censeo, multò esse ad sempiternam laudem præstantius, ciuem vnum tueri, quam hostium multitudinem trucidare. Bellum non tam leue est, quã multi prædicant. Reges enim quantuis inter se diffidant, commune tamen, quod vniuersis impendebit, periculum, facilè animos omnium ab intestinis seditionibus ad commune malum propulsandum auocabit. Si igitur Rex Marrochiensis, & Fessensis, & Xerifius, & montium Principes coniunctis viribus nobis obstiterint, multi fortasse, qui nunc oratione feroces multitudinem tumultuari cogunt, in periculis constituti trepidabũt. Solet enim hoc accidere. Vt quisq; in pace furentius & audacius de bello disserit, ita magis in ipso belli discrimine tumultuatur, & à mente consilioq; deducitur. Præterea non vident, maximum exercitum ex rapto diu sustentari non posse. Si igitur hostes voluerint, quo plures sumus, eo grauius periculum intercluso commeatu adibimus. Si enim fruges in agris existerent, tum facile fuisset, rei frumentariæ prouidere. Nunc verò cum iam messis præterierit, & frumentum in longinquas oras asportatum sit, si hostes voluerint nos fame necare, quis illos ab eo conatu depellet? Frumento, quod habemus, intra paucos menses absumpto, quomodo bellum, quod non paucis mensibus gerendum est, administrabimus? Præterea æstas in exitu est, & hyems intra breue tempus instabit, quæ poterit esse impedimento, quo minus tanta breuitate bellum finiatur, quanta homines audaces & temerarij suspicantur. Præterea bellum hoc maximũ, quod suscipiendum iniussu regis arbitrantur, rex ipse sibi designauit, & nos si desponsam illi laudem præripere conabimur, non modo imperium illius contemnemus, sed fidem illius Maiest. debitam nefariè violabimus. Ego quod ille imperauit, executus sum: si fuerit opus, me vitam pro illius dignitate profundere, moriminimi-

minimè recusabo: & dum illius voluntati satisfecero, quid homines de me iudicent, minimè laboro. Nec enim intelligunt, quoties aliquis bellum sui Principis iniussu suscipit, offensionem esse pestiferam, & victoriam inuidiæ plenam, ita, vt necesse sit ei, qui aliquid absq; regis præscripto molitur, calumnijs innumerabilibus proximum fieri. Nunc verò nemo me calumniari iure potest. Meum officium erat, vrbem istam capere, eam Dei clementia cepi: celeritate summa bellum conficere, intra diem vnum id non mediocri felicitate confeci: exercitum incolumem reducere, id Dei singulari benignitate perficiam. Quò negotium & facilius, & celerius, & minore cum periculo transactum est, eò clariore numinis beneficio deuincti sumus Quocirca satius esset, Deo gratias agere quàm famam hominis officio suo præclarè functi maledico dente corrodere. Hæc cùm dixisset, sermonem quidem hominum compressit, non ita tamen, vt non extent hodiè permulti, qui doleant, maximam fuisse tunc ab illo summi decoris opportunitatem prætermissam. Ille tamen rationibus quas diximus, inductus, id sibi licere minimè putauit. Aliud etiam incommodum interuenit, quod illum cogeret in Lusitaniam redire. Tubere nanque femur alterum illius ita laborabat, vt is equo vehi non posset. Exercitu igitur commisso Francisco Portugalēsi, cuius insignis nobilitas erat iam eo tempore cum non mediocri laude prudentiæ coniuncta, Mazaganum contendit. Balsam deindè Lusitaniæ ciuitatem in Algarbio sitam traiecit, vnde Almeirinum, vbi Rex Emmanuel morabatur, se contulit: à quo fuit magnis honoribus, vt æquum erat, acceptus. Exercitus deindè magna pars reducta in Lusitaniam fuit. Rodericus Barretus, & Ioannes Menesius Azamore relicti, Barretus vt vrbem tueretur, Menesius vt cum exercitu bellum finitimis gentibus inferret. Nonius Fernandius Ataidius Safinium reuersus, institutum suum persequutus, multis incommodis Mauros agitabat. Similiter Ioannes Menesius & Barretus suos, otio torpere minimè

Brigantini Ducis in Lusitaniā reditus.

Excursio in Xerquienses. permittebant. Itaq; Menesius per exploratores certior factus, paganos, qui Xerquiam incolebant, in locis, qui circiter triginta passuum millia ab vrbe aberant, sine vllo metu vagari, initio Anni M. D. XIIII. ad

Annus nati Christi. 1514. vesperum ex vrbe cum equitibus mille & ducentis, & mille peditibus, cum Barreto egressus, viginti & quatuor millia passuum ea nocte confecit. Indè montem viridem (sic enim propter amœnitatẽ, & frequentium herbarum, & plantarum viriditatem appellare solent) petierunt. Prima luce in pagum Bencafizium inuasêre. Pagus est in mõte situs, qui ab imo modicè assurgens, in orbem desinit. Incolæ partim cæsi, partim capti, partim è rupe in fluuium, qui Azamorem præterfluit, præcipites eiecti sunt, & oppidum direptum & exustum.

Mons viridis.

Bencafizium pagus captus & exustus.

Similiter Bernardus Emmanuel, & Ioannes Syluius, qui ab eodem Menesio missi fuerant, in alium pagum, quem Tafusum appellant, inuecti sunt, & pagum omni præsidio nudatum aspiciunt. hostes enim diffugerant. Nostri igitur, quod reliquum erat, vestigijs insequuti, fluuio appropinquarunt, vbi Mauri con stiterant. Multi fluuium nando traiecerant, alij natare parabant, non pauci tamen conferti pugnam minimè detrectabant. Qui tamen dissipati, & in fugam cõiecti, in fluuium se demiserunt: è quibus non pauci nantes missilibus confixi fuerunt. Bernardus indè cum prȩda profectus se cum Menesio cõiunxit, & ita cum magno captiuorum numero, & pecorum multitudine, omnes in vrbem regressi sunt.

Excursio in Tafusũ pagum.

Bellũ cum Xerifio.

Heã Mauritaniæ Prouincia. Est in ea Mauritaniæ parte, quȩ ad Austrum spectat, & cum finibus Safiniensib. continens est, prouincia, quam Heam incolæ nominant. In ea Tednest ciuitas est, in campi latissimi & fertilissimi planitie sita, in qua templum erat hominib. illis valdè sanctum & religiosum. Xerifius in hac vrbe ædes amplas habebat, & hortos cultissimos & nitidissimos cum piscinis, & varijs aquarum deriuationibus, cum quibus se, cum otium erat, frequenter oblectabat. In hanc ciuitatem Ataidius inuadere constituit. Per literas tamen Menesium admonuit, vt sibi opem afferret. rem nãq;

Tednest ciuitas.

di-

dignam esse, quam ambo viribus coniunctis aggrederentur. Ataidius tamen illum minimè expectauit. Ex vrbe igitur quadringentos equites eduxit, sociumque Ichabentafusum asciuit, qui duo millia equitum, & septingentos pedites secum adducebat. Cum verò ciuitati, quam petebant, appropinquarent, Xerifius illis cum quatuor millibus equitum occurrit. Ataidius postremum agmen ducebat. Ichabentafusus, qui in primo agmine cum suis Xerifio obuiam prodierat, Ataidio spectante, sæuum & atrox prælium commisit. Xerifius tandem victus ab Ichabentafuso, se fugæ mandauit: multi ex hostibus cæsi sunt: præda verò tanta fuit, quanta nunquam antea fortasse ex vllo prælio, cum gentibus illis inito capta fuerat. Nam supra ducenta millia pecudum, & boum, & tria millia camelorum, equorum similiter ingentem multitudinem fuisse cōstat. Ataidius in vrbem ingressus conquieuit. Indè verò literis ad Menesium datis significauit, quomodo iā negotium confectum esset. Abest autem Azamor ab ea ciuitate circiter centum & sexaginta passuum millibus, & ea de causa fieri non poterat, vt tam citò se Menesius cum Ataidio coniungeret. Ducebat autem Menesius septingentos, & quinquaginta equites, & pedites mille. Quacunque autem iter faciebat, maximi honores illi ab omnibus Maurorum præfectis atque Principibus fœderatis habebantur. In oppidum autem exiguum tandem peruenit (Chiquerium nominant) templi Mahumetani gratia ab incolis incredibili religione celebratum. Id enim iussu Mahumetis fundatum extitisse, vanissimi sacerdotes asserebant. Ea verò mente Menesius eò peruenerat, vt indè Marochium peteret. Chiquerium autem Marochio non plus triginta & sex millibus passuum aberat. Indè tamē Ataidium per literas ad societatem facinoris inuitauit. Is dixit, se pacis legibus scribendis, & fœdere sanciendo ita distineri, vt nullo modo posset tunc ab ea vrbe discedere. Marochium verò maioribus esse viribus oppugnandum; neque committen-

Victoria de Xerifio insignis.

Menesij subsidiū.

Chiquerium oppidum.

dum, vt sine vllo fructu ille flos nobilitatis in tantum discrimen induceretur. Menesium deindè orabat, & obtestabatur, vt tunc incepto desisteret. Menesius ad Ataidium venit. Venerat interim Ataidij gener Alfonsus Norogna cum Mauris equitibus octingentis, vt noctis silentio oppidum natura munitissimum in monte arduo situm oppugnarent. Quod factum est, & hostes, antequam illi aduentarent, id fore suspicantes aufugerant: pauci tamen capti sunt. Iterum cùm iam copiæ essent multis partibus amplificatæ, Menesius instituit, vt Marochium tenderent, quod tunc expugnatum iri confidebat. At Ataidius verebatur, nè si id fieret, maxima gloriæ pars ad ipsum Menesium pertineret. Hac ratione, vt opinio erat, impeditus Ataidius, nullo modo potuit adduci, vt itineris illius se socium præberet. Id molestissimè Menesius, & omnes, qui cum illo venerant, passi sunt. Indè cum nonnulla offensione Menesius digressus, nuncium accepit, regem Fessensem, & regem Mequinezium cum maximis copijs aduentare, vt Azamorem obsidione cingerent. Idcircò quà potuit celeritate Azamorem contendit. In itinere verò literis Roderici Barreti, quibus idem confirmabat, vehementius incitatus est, vt ad institutam celeritatem aliquid addendum cogitaret. Attamen cùm admoneretur, nè eum in itinere Reges interciperent, Bernardum Emmanuelem, & alios viros nobiles, qui cum Ataidio manserant, per literas asciuit, & commeatum, & tela, variasque munitiones importari fecit. Almedinam ingressus, ab Alemeimamo vrbis præfecto fuit cum summis honoribus acceptus. Is eum admonuit, vt sibi à Ducibus Fessensis Regis caueret. Hos enim cum octingentis equitibus, & sex millibus peditum præcedere, se compertum habere dicebat. Indè profectus, per ciuitates fœderatas ita iter faciebat, vt semper exercitum singulari ordine instructum duceret, quasi sibi esset cum hostibus certamen singulis horis ineundum. Attamen siue ea fama vanis authoribus dissipata fuit, siue duces regis Fessensis parum dili-

Bellum cũ Fessensi & Mequinezio gestũ.

gen-

gentes extiterunt, is sine vllo impedimento Azamorem copias incolumes induxit. Ibi certior factus est, Fessæ Regem duos duces cum maximis copijs in Ducalam misisse, vt eam regionem valido præsidio tuerentur. Regem verò Mequinezium cum equitum & peditum multitudine expectari: qui Nase (est quidem illa Mequinezij ciuitas non ignobilis) se tenebat. In animo autem Rex Mequinezius habebat, cum ducibus regis Fessensis Azamorem petere, vt Lusitanos obsidione vexaret. Menesius non expectandum esse putauit, dum hostes copias omnes coniungerent. Cùm igitur intellexisset, duces Fessenses in oppido satis munito, quod Balbam appellant, consistere, in eos, antequam inde discederent, inuadere constituit. Ad Ataidium verò nuncium cum literis misit, quibus eum admonebat, vt vellet prælio interesse, quo sibi non mediocre decus parare, & opus Regi Emmanueli gratissimum efficere posset. Cùm de loco inter eos, vbi erant copiæ coniungendæ, parum in principio conuenisset, tandem statuerunt, vt Seam (is locus viginti quatuor millibus passuum Balba distat) copijs iungendis deligerent. Itaque Menesius duodecimo die Aprilis octingentos equites, & mille pedites eduxit: sequenti die propè lacus quosdam in planicie castra posuit. Eo die Ataidius cum Ichabentafuso cum mille & quingentis equitibus, quorum maxima pars erant Mauri, aduenêre. Consilio inter duces habito statutum fuit, vt de prima vigilia silenti agmine castra mouerent, vt luce prima possent in hostes imparatos inuadere. Ex omnibus autem copijs quinque acies instruxerunt. Primam Menesius, alteram Rodericus Barretus, tertiam Ioannes Gundissaluus Camara ducebat. In acie tertia Aluarus Carualius, & Ioannes Syluius inerant: vt etiam, vbi opus esset, ducum officio fungerentur. Quartam aciem Ataidius cum Alfonso Norogna genero suo agebat. Quinta Ichabentafuso commissa fuit. Has quinque acies equitum Petrus Moralis, & Ioannes Rodericus cum instructis peditum copijs valido subsidio firma-

Nase opp.

Balba opp.

Sea.

Lusitanorum acies.

mabant. In medio impedimenta cum tormentis aliquot curribus inuectis ducebantur. Menesius acies circumibat, & singulos duces de officio commonebat, & omnes ad decus vehementer excitabat. Octo iam sole, hostium castris appropinquarunt. Erant autem castra in planicie posita, propè mõtem, qui campis imminebat. Menesius designauit oculis locum, in quo erat prælium faciendum, & ductores peditum admonuit, vt in eum locum, quam celerrimè possent, aciem dirigerent. In hostium castris erant supra quatuor millia equitum. Peditum verò numerus propter multitudinem iniri non potuit. A tergo torrens campum à mõte dirimebat, qui quamuis tunc siccus esset, tamen propter alueum, quem torrens imbribus auctus in altitudinem depresserat, erat hostibus impedimento, quo minus se in mõtem sine periculo reciperent. Hostes quatuor acies instruxerunt. In prima acie pedites cum fistulis ferreis, & scorpionibus locauerunt, vt sagittarum & glandium multitudine primam nostrarum aciem perturbarent. Menesius verò, cùm tubis signum pugnę dare iussisset, & omnes nomen S. Iacobi de more Hispaniæ conclamarent, tanto impetu in hostes inuectus est, vt antequam, qui in acie prima constiterant, damnum aliquod (quod valdè metuendum esset) inferre possent, eos dissiparet, & cùm prælium acriter iniret, tres illas equitum acies fudit, & vsq; in torrentis alueũ hostes insequutus, multos occidit. Ataidius, cui datum erat negotium, vt in vnam equitum aciem impetum ferret, id exequi non potuit. ea nanq; acies, quam petebat, à loco deflexerat, vt suis contra Menesium opem afferret. Itaque in pedites inuasit, quorum magnum numerum cecidit. Menesius cùm ad torrentem peruenisset, suos continuit. Multi tamen illius imperium contemnentes, torrentem transgressi sunt. Erat autem Menesius reliquis quidem Imperatorijs laudibus excellens, sed propter insitam in natura mãsuetudinem, in animaduertendo parum seuerus. Ob id igitur adolescentes nobiles animo quidem virili, sed mente parum

Hostiũ castra & exercitus.

Hostiles acies.

Prælium.

rum sana præditi, tanti viri authoritate contineri non potuerunt, quin se sine vllo fructu in discrimen salutis inijcerent. Menesius Garsiam Menesium fratris sui filium misit, qui eos redire compelleret. Is equo incitato se confestim illis opposuit, & vt se continuò reciperent, adhortatus est. Iam plerique obtemperabant, cùm Arius Tellius iuuenis apprimè nobilis & laudis præter modum cupidus, sed, vt fama erat, temerarius, exclamauit, Non decet hoc tempore pedem referre: Mauros istos, ô commilitones, vsq; Fessam ferro persequamur. Hac oratione qui iam redibant excitati, rursus in hostes incurrunt. Garsia Menesius cùm eorum impetum cerneret, Si ita vultis, inquit, & vltra Fessam impetum feramus. Hæc cum diceret, se illis admiscuit. Hanc temeritatem cum Menesius animaduerteret, torrentem transgredi statuit, vt fugientes (nec enim eum latebat, quod erat eis, qui temerè ruebant, euenturum) exciperet. Peditum interim aciem vnam præmisit, quę hostium impetum sustineret. Ataidius torrentem transgredi noluit, ne copiarum suarum ordinem perturbaret, sed in ripa constitit, vt inde hostes, si transire conarentur, repelleret. Iehabentafusus huic incommodo opitulari nequiuit. Cùm enim Mauri, quos ducebat, hostes fusos animaduerterent, prædandi cupiditate cæci, ducem reliquerunt. At hostes qui se in montem receperant, vbi paucitatem eorum, qui illos persequebantur, animaduertêre, in eos conuersi tanto impetu fuerunt, vt in effusam fugam compellerent. Maxima eorum pars temeritatis pœnas luit: nam ab hostibus cæsi sunt, inter quos Arius Tellius, & Garsia Menesius extitêre. Qui fugientes insequebantur, cum animos iam à prima illa consternatione recepissent, & illo successu, qui præter opinionem acciderat, elati fuissent, tanto impetu in Menesium incurrerunt, vt eum cogerent in aduersam torrentis ripam copias reducere: quod non sine multorum sanguine confici potuit. In hoc prælio equites plus quinquaginta ceciderunt, & supra centum vulnerati sunt. Ex hosti-

Arij Tellij temeritas.

Temerariorum infælix exitus.

Cæsorum numerus.

bus, vt postea compertum fuit, duo millia & sexcenti interfecti fuerunt, in quibus vnus ex ducibus illis summis fuit, quos rex Fessensis cum imperio miserat, alter ex equo decidit, & à suis, cum esset iam in summo vitæ discrimine constitutus, ereptus est. Septem duces alij ceciderunt: supra quatuor hominum millia vulnerati sunt: captiui ducenti & octoginta fuerunt. In ijs fuerunt vxores & filij eorum ducum Xerquiensium, qui prælio interfuêre. Victoria illustris & clara fuisset, nisi eam iuuentutis temeritas aliqua ex parte deformâsset. Hostes postquam nostras acies coniunctas animaduerterunt, eas non sunt ausi lacessere. Nostri cum præda iam diuisa istis itineribus in sedes suas reuersi sunt. Reges Fessensis & Mequinezius nondum hanc suorum cladem acceperant, cùm obsidionis consilium, qua Azamorem opprimere statuebant, intermittendum minimè iudicarent. Itaque Nazer Mequinezij Rex cum maximis copijs regni sui finibus egressus, Azamorem contendit. Mahumetes Rex Fessensis non mediocrem equitũ & peditum multitudinem illi in auxilium misit. Rex Mequinezius in flumine quod Azamorem alluit, trãijciendo septem dies, tanta erat hostium multitudo, consumpsit. Menesius Emmanuelem de obsidione, quam futuram credebat, per literas confestim admonuit: qui summa diligentia omnia, quæ erant ad vrbem muniendam idonea, comparauit. Sed Nazer cùm accepisset eorum cladem, qui prælium cum Menesio inierant, consilium mutauit, & Almedinæ regionem populari constituit. Magnam itaque vastitatem terris intulit, Almedinam cepit, eos qui in præsidijs inerant, qui Alemeimanum Safinium fugere properantem sequi noluerant, interemit. Ichabentafufus cùm neque copias haberet, quibus tantæ multitudini resisteret, & ab Ataidio, à quo auxiliũ postulârat, minimè firmo subsidio adiutus fuisset (Ataidius enim obsidionem timebat, & ideo copias diminuere noluerat) Safinium se conferre statuit. Sed primùm puteos obturauit, alios bestiarum cada-

Lusitanorũ cruenta victoria.

Bellũ Azamorense.

Almedinæ regio vastata, vrbs ab hoste recepta.

ueribus inquinauit, & frugibus etiam corruptis infecit, ut Regis exercitum siti conficeret. Dum in his operibus tempus conterit, Rex illum consequitur. Itaque prælium vitari non potuit, vtrinque fuit acerrimè dimicatum. Equites aliquot Iehabentafusi ceciderunt, inter quos dux fuit quidam, Benamira nomine, vir insigni robore præditus. Ex acie Regis equites quinquaginta desiderati sunt, & in his dux insignis, quem rex Fessensis copijs suis præfecerat. Iehabentafusus in eo prælio ea facinora virtutis militaris edidit, vt multos admiratione defigeret. Sic igitur è prælio discessit, vt illum hostes non admodum pertinaciter insequerētur. Mille tamen Camelos amisit. Ataidius illi locum muris coniunctum assignauit, in quo castra poneret. Rex interim aquarum penuria grauissimè laborabat, & puteos, vt sitim leuaret, de integro fodere iubebat, & ita tempus sine vlla re memorabili consumebat. Iehabentafusus vna nocte castra illius oppugnare constituit. Rex ab indice monitus, castra in locum alium magis munitum repentè mutauit. At Mauri, qui Xerquiā incolebant, cum animum illius abiectum & demissum factis agnoscerent, & simul fluxam fidem animaduerterent, illum contemptu & odio dignum statuerunt. In primis autem grauiter eos offendebat, qd' cùm se Azamorem aut Safinium obsessurum ostendisset, & tantis copijs abundaret, nihil horum tentare propter ingentem formidinem ausus fuisset. Seque inani spe deceptos à Regis Emmanuelis fide desciuisse molestissimè ferebant. Itaque vt odium expromerent, & amissam Regis Emmanuelis gratiam aliquo insigni facto recuperarent, cùm Mequinezius Rex prope oppidum, quod Tazarote nominant, castra haberet, contra fidem, cuius illi religionem minimè nôrunt, in castra ruunt, cædem faciunt, copias regis in fugam vertunt: supra mille hominum in seruitutem abripiunt, octingentos equos capiunt. Rex castris exutus, cum maximo damno atq; dedecore in montes arduos primùm se fuga proripuit, atque inde in regnum reuersus est.

Prælium anceps.

Benamira mors.

Mequinezius Rex suorū perfidia castris exuitur.

At Menesius interim in grauissimum morbum incidit. Cum verò decumberet, literas ab Emmanuele accepit, quibus illum miris laudibus efferebat, & pro meritis excellentibus præmia illi ingentia proponebat. His literis responsum nullum dedit. Nec enim iam eo tempore quidquam de hac misera & exigua vita sibi cogitandum statuebat, sed tota mente ad sempiternã omnibus votis aspirabat. Itaque rebus omnibus, quæ ad animi expiationem necessariç videbantur, ritè procuratis, cum insitæ religionis & pietatis egregia documenta dedisset, è corpore quasi ex ergastulo quodam expeditus, in cælum, vt omnium opinio ferebat, immigrauit. Fuit enim vir ille non virtutis tantùm militaris & imperatoriæ gloria præcellens, sed laudibus etiam mansuetudinis, & lenitatis, & clementiæ præstantissimus. Erat præterea in omni genere vrbanitatis humanissimus. Et cum vitæ castimonia, & morum integritate multùm omnibus, qui vitam in armis degerant, anteiret, tum amoribus sine vitæ petulantia, aut vlla verborum obscœnitate deditus erat, ita tamen, vt in illis etiam non libidinis vllum vestigium extaret, sed ludus sine vllius pudoris intertrimento quæsitus appareret. Hostibus maximo terrori fuit, militibus autem carissimus, ciuitati vniuersæ maximum sui desiderium cum multis lachrymis & luctu diuturno reliquit. Quantum autem ingenio valeret, versus, quos patrio sermone componebat, apertè declarabant. Nec enim illis quidquam vel argutius, vel festiuius excogitari poterat. Augurijs tamen deditus erat, & atra interdum bile ad insaniam laborabat. Sed hanc tenuem vitiorum labem virtutis magnitudo tanto interuallo superabat, vt maiora etiam vitia in tanto viro toleranda viderentur. In locum illius Petrus Sousa successit, qui postea Comes Pratensis extitit, & Rodericus Barretus in Lusitaniam reuersus est. Hoc anno Petrus Menesius Alcoutinensis Dynasta, cùm crebras excursiones faceret, quibus Mauros perpetuò fatigabat, tum mense Iulio in Turuani fines inuasit.

Menesij mors.

Menesij mores & ingenium

Petrus Sousa Menesij successor.

uasit: multos cecidit, alios captiuos abduxit. Initio vero mensis Octobris nuncium accepit, duos Regis Fessensis fratres cum decem millibus equitum, & magno peditum numero, vt Septam oppugnarent, aduentare. Classem præterea misisse, vt terra simul & mari ciuitatem premerent. Hi duobus in locis syluestribus insidias posuerunt, in quibus ipsi constitère: deinde quinque & viginti excursores emisère, vt nostros elicerent. Hi ad speculas vsque peruenerunt. Petrus Menesius equites quindecim in eos immisit, ipse cum centum & quindecim equitibus egressus est, vt illis subsidio esset, cùm hostes ex insidijs, vt ille fore suspicabatur, erumperent. Nostri in equites hostium impetum dedêre: illi repentè cesserunt vsque eo, dum nostros in locum, quem ij, qui erant in insidijs, tenebant, extraherent. Nostri insidijs exploratis, ad Petrum Menesium se cursu recipiunt. Hos ducenti & quinquaginta equites insequuti sunt. Horum vestigijs alij permulti institerunt. Petrus Menesius intra vallum, quod vrbem cingit, se continuò recepit. Hostes illi, qui prius ex insidijs emerserant, aditu valli, cùm essent iam nostris admixti, prohiberi minimè potuerunt. Petrus Menesius in eos conuersus, prælium iniuit, quod maxima vtriusq; partis vi pugnatum fuit. Ex hostibus ducenti cæsi fuerunt, è nostris vnus tantùm cecidit, sex & triginta vulnerati sunt. Regis interim fratres adueniũt, vt vallum disijciant, & nostris aditum in vrbem intercludant: & classis etiam in terram copias exponit. Sed eo iam tempore Petrus Menesius suos in vrbem reduxerat, & foribus occlusis conatus eorum inanes reddiderat. Illi mortuos in naues cum lachrymis imponunt. Erant enim plerique iuuentutis principes, & homines, in quibus seniores non mediocrem spem felicis militiæ collocauerant. Hoc autem tempore maximo terrori nomen Regis Emmanuelis erat apud Mauros, simul clementia & æquitas illius in omnium ore atque prædicatione versabatur. Cùm igitur se ab Emmanuelis

Septense bellum.

Prælium.

Maurorū deditiones & fœdera cum Emmanuele

lis ducibus bello fatigatos, & domi suorum tyrannide vexatos esse conspicerent, vltro ad Emmanuelem ueniebant, & enixè ab eo contendebant, vt eos in fidem acciperet, illisque tributum, quod ei videretur, imperaret, & duces quos vellet, eis præponeret. Se namque vsque ad extremum vitæ spiritum pro illius amplitudine pugnaturos. Neque solùm qui vrbes incolebant, libenter in deditionem veniebant, verùm etiam pagani atque montani, cùm vires suas infeliciter experti fuissent, voluntariæ seruitutis pactione vitæ suæ & incolumitati consulebant. Itaque Xerquienses legati gentis principes ad Emmanuelem introducti sunt, qui se, suaque omnia illius fidei atque potestati committebant, & postulabant, vt Xerquia prouincia à Dabida & Garabia distincta fieret, & illis Audaramen rectorem & ducem præponeret. Ne autem in eo Ichabentafusum offendere viderentur, dicebant Aduccamenem regionem, quam diximus tribus illis præcipuis nationibus inter se distingui, tantam esse, vt nullo modo posset ab vno Ichabentafuso gubernari. Is igitur Dabidam & Garabiam imperio contineret, & Xerquiam ab alio rectore regi permitteret. Accedebat, quo id cum minore Ichabentafusi offensione fieret, quòd Abdaramen illius famulus, & in disciplinis illius educatus extiterat, ita, vt nemo dubitaret, quin is perpetuo Ichabentafuso libenter obsequeretur. Hoc & ad ipsius prouinciæ pacem, & ad iuris administrandi facilitatem, & ad ipsius Regis fructum & emolumentum valdè pertinere. Sic enim fore, vt eos, quorum tam æquo postulato satisfecisset, in officio promptiores contineret, & tributum, quod pendere volebant, facilius exigeret. Fuére legati comiter accepti, & quod postulabant, benignè à Rege concessum, ea tamen lege, vt quoties omnes illæ tres Duccalæ partes vires suas coniungerent, Ichabentafusum summum ducem agnoscerent, Imperiumque illius sine vlla recusatione sequerentur. Sanxit etiam lege Rex, nè quispiam ab vna in aliam tribum transiret, nè perturbatio & confusio fieret, & aliquis ea de causa

Xerquiensis ad Emmanuelē legatio.

motus concitaretur, qui bello materiam subministraret. De ijs rebus ad Ataidium, & ad Petrum Sousam, q Azamorem tenebat, literas dedit; et Ichabentafusus cũ prouinciæ distinctionem facile comprobauit. Eodem anno Nonius Fernandus Ataidius Iacobum Lupium caduceatorem in Xerquiam misit, qui frumentum imperatum à colonis exigeret, & illud Azamorem deportandum curaret. Id Lupius exequutus, cum Mauris, qui frumentum iumentis impositum ferebant, Azamorem rectà contendit. In itinere facti sunt illi obuiã equites 60. qui Azamore veniebant. Mauri cùm opinarentur eos hostili animo prodijsse, arma repentè corripiunt, & prælium animis obfirmatis offerunt. Lupius se medium interposuit, & caduceatoris officio functus est. Vix tamen Mauros placare potuit. Dicebant enim se non Sousam, sed Ataidium agnoscere: cum Ataidio namque, & non cum Sousa pactionem de frumento importando fecisse. Lupius tamen eos, quoad fieri potuit, ad lenitatem inflectere contendebat. Illi verò dicebant, Petrum Sousam, postquam Azamoris curam susceperat, illis minimè ferendas iniurias intulisse. Idcircò equites illi sexaginta frumentum Azamorem subuehendum curarent, se nanque in eam ciuitatem minimè pedem illaturos. Cùm tamen Lupius multa orationis lenitate vsus fuisset, non modò eos mitigauit, verùm eò perduxit, vt Marochium sub illius ductu cõtenderent. 400. & 23. equites ex illis delegit, & cum viginti & septem Lusitanis equitibus indè profectus, postridiè in turmas hostiles, quæ Marochio quatuor millia passuum aberant, inuasit, & aliquot occidit, tres & 50. viuos cepit: ingens præda pecorum & camelorum abacta fuit. Marochium tandem accedunt, & ipsi Mauri, Regis Emmanuelis nomine sæpius conclamato, hastis vrbis portas percutiunt. Marochij Rex re inopinata perturbatus, vt eorum impetum repelleret, egressus est. Illi fortissimè resistunt, & quatuor equites occidũt, & ita incolumes cum præda in locum, vndè profecti cum Lupio fuerant, reuertuntur. Ibi præda diuisa, Mauri

De tumultu quodã inter Mauros exorto & sopito.

Lupij in Marochiẽ sem agrũ e...ptio.

Mauri cum gregibus in Xerquiam rediêre. Lupius Safinium cum captiuis ingressus, admirationi quàm plurimis fuit. Facinus enim videbatur incredibile, hominem plebeium, & caduceatorem tantum audere, vt cum tam exiguis copijs, & ijs maxima ex parte suspectis, eò penetraret, quò Ataidius ipse Dux fortissimus, cùm à Menesio ad eiusdem facti societatem inuitaretur, peruenire dubitârat. In huius anni exitu Rex Emmanuel tres Legatos ad Leonem decimum Pontificem Maximum, cum muneribus regia magnificentia dignis instituit. Princeps legationis Tristanus Cugna fuit. Collegæ duo iurisconsulti magnæ apud Lusitanos authoritatis extitêre. Vnus Iacobus Paciecus, alter Ioannes Faria nominabatur. Per illos Pont. sacras vestes ex auro, cum multis gemmis opere excellenti perfectis dono misit. Vasa prætere ex auro, atque monilia maximi ponderis & pretij vestibus adiecit. Opus erat eiusmodi, vt cum materia nihil pretiosius excogitari posset, artificium tamen ipsam materiam multis partibus superaret. Misit prætere elephantum Indicum miræ magnitudinis, qui non solum Romæ, vbi homines, post inclinatam Romanæ Maiest. amplitudinem, illud animal nunquam oculis aspexerant, sed quacunq; gradum inferebat, nemo circunfluentem vndique turbam, admiratione obstupefactam, submouere poterat. Panthera etiam venatica missa fuit, quod munus haud scio, an olim Romę AEdiles, cùm ludos magnificentissimos apparabant, & præter alias immanes beluas, pantheras etiam in publicis spectaculis exhibebant, præstare potuerint. Ea namque mansuefacta, non in circo cum bestiarijs, sed in syluis cum apris atque ceruis prælium committebat, & principibus, qui venationibus oblectantur, plurimum voluptatis afferebat. Ea insidebat equi Persici tergo, integumentis auratis eleganter instrati. Equum regebat Persa venator eximius, qui ad id munus obeundum ab Armuzij Rege cum equo & Panthera missus fuerat. Tristanus Cugna, cùm esset vir & nobilita-

RES EVROPEAE

Magnifica Emmanuelis ad Leonem X. Pōtificē Max Legatio ac munera.

Panthera venatica.

te, & authoritate, & existimatione non vulgari præditus, tum proprijs sumptibus eam legationem exornãdam susceperat. Ducebat autem secum tres filios, & cognatorum copiam, amplamque familiam, quibus stipatus non abiecti Principis speciem præ se ferebat. Legationis scriba Garsia Resendius, vir non mediocris apud Regẽ authoritatis erat. Nicolaus Faria, qui equis Regijs curandis præerat, agebat equũm pulcherrimũ, ephippijs aureis, & phaleris aureis, emblematis & gemmis maximi pretij distinctis instratum, & ornatum, qui etiam Pontifici donandus erat. Duodecimo tandem die mensis Martij, anno M. D. X I I I I. Legati in vrbem hoc ordine iter instituerunt. Familiæ vestibus admodum eleganter excultæ præcedebant. Panthera tergo Persici equi, quẽ Persa regebat, insidẽs, & elephãtus cũ rectore sequebantur. Nicolaus Faria equo, quẽ diximus, inuectus, post elaphantum interuallo modico disiunctus, primũ illud agmẽ cogebat. Nobiles deindè viri, qui comitatu suo legationi nõ parum dignitatis adiungerent, loco suo progrediebantur. Post illos caduceator Lusitanus cum insignib. regijs legatos antecedebat. Deindè Tristanus Cugna sequebatur, cuius vtrunq; latus legati reliqui claudebant. Fuerunt à Cardinalium domesticis, deindè à Principum Legatis, multisq; Principib. antequã in vrbem ingrederentur, omnib. honoribus excepti. Ad vrbem cum accederent, vrbis Præfectus cum Pontificibus & ipsius Pont. Max. domesticis atque familiaribus obuiam prodijt, Pontificisque nomine orationem habuit, qua Legatis de aduentu gratulatus est, omniaq; Regis Emmanuelis clarissimi Principis officia, qui pro Christi nomine, & religionis sanctitate perpetuo dimicabat, illi gratissima, vt merita illius postulabant, perpetuo fore dixit. Responsum pro dignitate redditum ab illis est. Romani deindè designatores aduenere, & ordinẽ pompæ illius instruxêre. Omnia interim tubarũ cantibus, & tibiarum symphonia & concentu personabant. Nullus fuit princeps, qui non ordine a designatoribus

Anno natiChristi 1514.

Legatorũ in vrbem ingressus & pompa

toribus constituto legatos deduceret. Heluetiorum etiam agmen instructum eos antecedebat. Turba vndique visendi gratia confluens, omnes viarum aditus obstruebat, ita vt vix fustibus coercita cedere, & locum dare vellet. Cùm ad molem Adriani ventum esset, tormentorum ingenti strepitu ciuitas vniuersa tremefacta fuit. Fumi tandem caligine dispulsa, cùm Pont. è fenestra spectaret, elephantus accessit, & ter genib. flexis & demisso corporis habitu venerabundus illum salutauit: quod non mediocrem admirationem spectantibus incussit. Tum proboscide in dolium ingens aqua refertum immissa, aquam hausit, qua omnes, qui in fenestris altioribus insidebant, aspergeret. In plebem deindè conuersus, eam aqua, quasi ludum exhibere vellet, immodicè perfudit. Cum hac pompa fuerunt ea die Legati in hospitium deducti. Vigesimo verò die mensis eiusdem, Legati eadem hominum frequentia & celebritate in Pontificis ædes deducti sunt. Pontifex in sublimi sede vestibus sacris cultus, vt fit, eos expectabat: Cardinales in sedibus suis considebant. Legati primum Pontificis pedes osculati sunt. Alij deindè ordine à designatoribus instituto idem officium præstitêre. Tristanus deindè Cugna literas Pontifici Regis Emman. obtulit, quæ publicè lectæ sunt. Eæ nihil aliud continebant, quàm postulatum, vt Legatis fides haberetur. Tum Iacobus Paciecus egregiam orationem habuit, quam ita voce & actione luculenter expressit, vt non mediocrem ea die laudem eloquentissimi oratoris assequeretur. Pontifex responsum Latinè, verbis luculentissimis, & eleganter, & grauiter dedit, Emmanuelisque nomen, & Lusitanæ gentis virtutem laudibus summis exornauit. Postridiè Legati in viridarium, quod post Pontificis ædes in Vaticano monte consitum est, intromissi sunt. Eo in loco eos iam Pontifex expectabat. Ibi munera accepit, quorum fulgorem & artificiū admiratus vehementer est. Indè in hortum, vt elephātum & pantheram videret (non enim facilè elephanto erat in superiorem ædium partem, vnde in viridarium

Elephātus Pontificē Max. veneratur flexis genib.

lum exitus patebat, scandere) continuò descendit. Ibi voluit spectare, qua ratione panthera venaretur. Fuerunt igitur ad illum bestiæ perductæ. Panthera repentè à venatore, qui eam regebat, immissa, in illas insiluit, easque celeritate incredibili iugulauit. Non multis pòst dieb. legati postulata regis Emman. explicuerunt: quorum pars ad cōmunem Reip. Christianæ statum, pars ad ipsius regis commodum & emolumētum pertinebat. Quæ ad commune bonum spectabāt, erant hæc, Vt indictum concilium continuaretur, illiusque decreta sancirentur; vt sacerdotes à vitæ luxu, morumq; licentia, ad continentiæ & sanctimoniæ disciplinam reuocarentur: vt opera daretur, qua Principes Christiani ab intestinis discordijs ad bellum contra Turcas consensione summa comparandum traducerentur. Hæc omnia postulata, non enim temporis erant, repudiata sunt. Reliqua singulari benignitate cōcessa fuerunt, nempè vt tertiæ atq; decimæ partes vectigalium, quæ alendis sacerdotibus & sacris vsib. destinata sunt, in belli, quod in Mauritania gerebat, sumptus illi tribuerentur: vt bona pars Ecclesiarum (sic enim trito iam sermone templorum bona nominare solem^r) cum monachorum etiam quorundam vectigalibus, in vsus eorum, qui in Christianæ militiæ ordinem cooptantur, conuerteretur: vt diplomata scribi iuberet, quibus ijs, qui vellent bellum Africanum pecunia iuuare, cælestia beneficia è Christi thesauris deprompta largè tribuerentur. Quæ quidem largitas hominum reprehensione carere non potuit. Vt enim Rex hominum cupidorum importunitate victus, id à Pont. contenderet, æquum tamen esse dicebant, vt Pont. esset in largiendo restrictior. Sacra enim vectigalia tāta religione non solùm apud homines diuinis legibus astrictos, sed etiam apud Græcos, & Romanos, & Aegyptios, & complures alias nationes munita fuerunt, vt qui ex illis partem aliquam attigisset, grauissimum in se scelus admisisse existimaret, vix vllis piaculis eluendum. Et vera religione dicebant multò magis contineendam

Emmanuelis ad Pōtificem Maximum postulata.

Pōt. Max. erga Emmanuelē notata largitas.

 tinendam

nendam esse hominum Christianorum cupiditatē: neque committendum, vt propter immanem quorūdā auaritiam, quæ nullis finib. arceri potest, sacra profana fierent. Decimæ quidem atq; tertiæ sacrorum vectigalium partes olim Alfonso nono, & post Alfonso vndecimo concessa definito tempore fuerunt. Verum, sed illorum patrimonium fuerat à tutorib. dissipatū, & influentes barbarorum copiæ in Hispaniam irruentes, erant tunc templorum omnium sanctitatib. & sacris etiam vasis, iure atq; merito repellendæ. Rex Fernandus similiter & Isabela cū essent propter Portugalense bellum sumptibus exhausti, & bellum eis iustū, & religiosum contra Granatenses Saracenos instaret, meritò videntur eadem Pontificis benignitate sustentati. Id tamen Alfonsus I. Lusitaniæ Rex, qui cùm tenues admodum opes possideret, Saracenos innumerabiles, opib. & potentia feroces, maxima atq; diuturna belli contentione è Lusitaniæ finibus expulit, nunquam vt faceret, in animum induxit. Neq; Sancius illius filius, qui cùm bellum durissimum Saracenis Bæticam incolentibus inferret, prope Hispalim, Betim fluuium eorum sanguine tinxit. Neque Ioannes hoc nomine primus, qui profligato, quod cū Castellæ Rege gesserat, bello, Septam vrbem expugnauit. Nec Alfonsus quintus, qui Tingim & Arzilam & Alcassarē armis atque virtute cepit. Nec Ioannes secundus, cuius non solum in bello Hispaniensi contra Fernandū Regem inuictissimum admirabilis virtutis lumen eluxit, sed etiam in Africano bello clarissimum specimen egregiæ virtutis exhibuit. Si exemplis erat agendum, quando quod exemplo fit, iure etiam fieri plerique iudicant, multo magis erat exemplis domesticis, quàm alienis vestigiis insistendum. Deindè illi, qui sacris rebus permissu Pontificis manus iniecerunt, excusationem egestatis habuēre. At Emman. tunc tantis opibus circunfluebat, vt omnes Principes, à quibus ortū ducebat, longissimo interuallo superaret. Quod si illi, quibus ea pecuniæ sacræ summa dolabatur, totam

vitam, vt olim in sacro bello, pro Christi sanctissima religione consumerent, rectè videretur illud munus à Rege postulatum, & à Pontifice concessum. Sed illud incommodum accessit, quòd in literis Pontificis, Legatorum opera, qui sacræ pecuniæ lucris inhiabant, adiectum fuit, vt illa vectigalia non modò pro Christi religione militantibus, sed quacunque alia ratione benè meritis à rege donari possent. Hôc introitu ad hominum cupiditatem patefacto, factum est, vt vectigalia sacra multis in locis hominibus lautissimis, qui nô solum nunquam hostis vultum aspexerunt, sed illata Africani belli mentione contremiscunt, donarentur. Postremò quod Rex hominum sermonibus inductus sibi proposuit, consecutus minimè fuit. Maritimas enim Mauritaniæ ciuitates facillimè tueri, & nobilitatẽ opibus amplioribus deuinctam tenere, & ærarium dẽptis sumptibus amplificare cupiebat. At post illius muneris concessionem, nec Africæ bellum eadem felicitate gestum fuit, & nobilitas maiore inopia conflictari, & pluribus querelis vti cœpit, & Regis ærarium, quò plures vectigalium accessiones fiunt, eò sumptib. minus necessariis, & casibus interdum acerbiorib. exhauritur. Sumptus quidem sacræ pecuniæ moderatos, & hominib. qui non militiæ sacræ nomen vsurpant, sed pro religione sanguinem profundunt, attributos, laudandos censeo: tantã largitionẽ ex sacris vectigalib. in luxũ multorum hominũ, qui nunquã gladium strinxêre, fieri, minimè ferendum arbitror. Sed vt eò, vndè deflexit oratio, reuertamur, Legati, reb. ex animi sententia confectis, cũ literis ipsius Pontificis, valdè propensæ in Emmanuelem voluntatis testimoniũ continentib. in Lusitaniam redierunt. Emman. tertias atq; decimas sacrorum vectigalium remisit, quod illi non mediocri laudi tributum fuit. Pontifices & sacerdotes illi pro tanta benignitate centum & quinquaginta numorum aureorum millia tribus pensionibus obtulerunt. Literæ, quibus animi eorum, qui certo pecuniæ numero bellum Africanũ iuuare vellent, expia-

Bonorum Ecclesiasticorum abusus.

Authoris hac de re sententia.

Sacrarum indulgentiarum ab

usu quomodo vindicatum. rentur, & multis præterea beneficijs, quæ ad numinis offensas obliterandas valerent, afficerentur, ministrorum auaritia & improbitate grauissimas offensiones attulêre. Fuit tamen Emmanuelis iussu in ministros animaduersum, & omnes vel humano iudicio, vel diuina vindicta talem exitum vitæ habuerunt, vt intelligi posset, numen diuinum fuisse hominum cupiditati, qui ex hac functione non mediocrem sibi pecuniã comparabant, vehemẽter infensum. *Sacræ pecuniæ summa.* Summa pecuniæ, quæ ex sacerdotijs erat in vsum militiæ conferenda, & Christi, vt appellant, militibus assignanda, fuit 20. millium nummorum aureorum, qui circiter bis centum auri libras efficiunt. In ijs etiam Emmanuel moderationem adhibendam censuit. Primum enim Abbatias omnes præter paucas, quæ iam eiusdem militiæ obtẽtu ab hominibus, qui nunquam militauerant, occupatæ fuerant, ea tyrãnide liberauit. In reliquis sacerdotijs æquos iudices adhibuit, & vt omnia cum moderatione fierent, operã dedit. Sed iniuriæ satellites atque ministri tantam industriam adhibuerunt, vt nihil ex æquo & bono fieret. Sic enim æstimatiõe sua annuos fructus, qui erant militibus addicendi, attenuabãt, vt vix illis fructibus summa expleri posset. Sacerdotibus verò non fructuum vllam partem, sed certam pecuniæ summam relinquebant: & ita paulatim eos possessionibus exturbabant. Cùm verò fructus annui venirẽt, & eorum pretium singulis annis augeretur, milites autem ditiores fierẽt, sacerdotes in eadem perpetuò egestate relinquebantur. *Aethiopica ad Emmanuelem legatio, eiusque occasio.* Sub id tempus alia quædam Legatio ad Emmanuelem Regem peruenit, quæ fuit illi gratissima. Quomodo vir quidam Armenius, Matthęus nomine, ab Imper. illius AEthiopiæ, quæ supra Aegyptum est, ad Emmanuelem missus fuerat, exposuimus. Eum Albuquercius honorificè acceptum, & beneficijs ornatum in Lusitaniam misit. Duces, quibus Matthæus commissus fuit, odio Albuquercij inducti (dicebant enim illum esse scurram atque præstigiatorem, & Albuquerctum insanum & temerarium,

qui homini leuissimo fidem habuisset) eum multis iniurijs affecerunt, neque sicut legatum, sed tanquam vile mancipium acceperunt, ob quam rem fuere in custodiam dati, vt pro ratione maleficij pœnam debitam luerent. Qui tamen postea fuêre legati eiusdem precibus è custodia liberati. Quæ autem fuerit huius legationis occasio, est paulò altius repetenda. Rex Ioannes secundus, vt dictum est, ardebat cupiditate incredibili Indicæ regionis penitus explorandæ. Cùm verò accepisset, esse quēdam Christianum Imperatorem mira sanctimonia præditum, qui Indias imperio contineret, eumque Presbyterum Ioannem appellari, & cerneret sæpenumerò sacerdotes Christianos Aethiopas, qui Romam venerant, & Galliam Hispaniamque peragrabant, suspicari cœpit, eos ex ea Indiæ parte profectos esse, in qua Presbyter ille Ioannes (summum enim sacerdotium cum imperij regij maiestate obtinere dicebatur) regnum possideret. Ipsique sacerdotes cū interrogarentur, an Rex illorum sacerdotio summo prǽditus esset, & an Ioannes presbyter appellaretur, & an illorum patria terminis Indiæ contineretur, haud abnuebant. Putabant enim, si ea suspicio penitus in Christianorum animis insedisset, fore, vt ipsi multo humanius à nostris acciperentur. Nemo tunc erat ijs literis præditus, vt quantum inter vtramque regionē interesset, distinguere posset. Ioannes igitur cum de hoc presbytero Ioanne multa percepisset, existimauit sibi vel ad nominis decus, vel ad religionis fructum, vel ad Indiæ peruestigandæ facilitatem, nihil optatius cadere posse, quàm cum hoc Christiano principe fœdere coniungi. Idcirco varijs temporibus homines Arabicæ linguæ peritissimos magnis præmijs inuitauit, vt eas regiones perlustrarent. Inter hos extitit quidam nomine Alfonsus Paiua, & alter, cui nomen erat Ioannes Petreius. Hi profecti è Lusitania Anno salutis M. CCCC. LXXXVI. Aegyptum mercatorū habitu peragrarunt, atque inde Adenam peruenerunt. Ibi cùm intellexissent, in ea Aethiopiæ parte, quæ sub

Rumor de Presbytero Ioanne Imp. Christiano.

Primi Aethiopiæ et Indiæ hoc seculo lustratores.

AEgypto est, esse summum quendam Principē Christianum, cuius imperium esset latissimū, & cui multi Principes obtemperarent, suspicati sunt, illum eundē esse, cuius cognoscendi gratia missi à Ioanne fuerant. Sed eos Indiæ nomen interturbabat. Missi namq; fuerant, vt Christianum Indiæ Imperatorem, nomine Presbyterum Ioannem conuenirent. At nec imperiū, neque nomen, neque sacerdotij dignitas in AEthiopiæ Regem conueniebat. Cùm igitur inter se quid optimum esset deliberarent, visum est, vt Ioannes Petreius in Indiam nauigaret, & videret, num qua mentio in oris illis Presbyteri Ioanni existeret: Paiua in AEgypto Thebis Petreio præstolaretur. At verum fuerat, Christianum quendam Principem nominis eiusdem secta Nestorianum, in mediterraneis Indiæ locis amplissimum imperium tenuisse: qui tamen fuerat Scytharum armis oppressus, & regnum illius occupatum, cuius iam nomen erat obliuione sepultum. Christiani tamen non pauci in locis illis resederant, Nestorij tabe contaminati. Itaque Ioannes Petreius cùm sine fructu tempus à se conteri videret, in Aegyptum redijt, vt cum Paiua, quid vtrique agendum esset, deliberaret. Ibi duos Iudæos Lusitanos reperit, cū Regis Ioannis literis ad illum atque Paiuam datis. Sed Paiua, vt Iudæi asseruerant, iam obierat. Iudæi Armuzium (sic enim Ioannes imperauerat) petiére, Petreius varijs regionibus peragratis, in montem Sinaï, vt sepulchrum virginis Caterinæ inuiseret, se contulit: & inde Adenam reuersus, Zeilam, & Zeila ad AEthiopiæ imperatorem se tandem contulit. Nec enim dubitauit, cùm non alium Christianū Principē in regionibus illis reperiret, quin is esset, ad quem missus à Ioanne fuerat. Rex Alexander appellabatur, qui Ioannis literis lætitia incredibiliter elatus est, Petreiumque singulari hūmanitate tractauit. Sed accidit, vt is Rex tunc è vita discederet, antequam ad Ioannem rescriberet. Cùm verò nullum filium suscepisset, frater quidam illius, Nau nomine, in regnum suc-

Alexander Aethiopiæ Rex.

Nau Rex.

cef-

cessit, à quo nunquam Petreius impetrare potuit, vt sibi in patriam redire liceret. Hoc Rege defuncto, filius illius, cui Dauid nomen erat, Rex creatus est: qui tamen in eo perseuerauit, vt nullo modo Petreium è regni sui finibus abire permitteret. Ingenio enim hominis, vt verisimile est, Reges inducti sunt, ne fructu prudentiæ & sagacitatis illius carere vellent. Is igitur cùm reditum in patriam omninò desperaret, vxorem duxit, & filios ex ea suscepit, stabilemque sedem in illa regione necessariò collocauit. Sed progressu temporis cùm Vascus Gama primùm in Indiam iter aperiret, & regiones illas exploraret, cùm deinde Lusitaniæ classes, & Duces fortissimi in Indiam venirent, & insignes victorias adipiscerentur, fama nominis Lusitani per oēs illas oras cum hominū admiratione vagabatur: & cùm ad Dauidis aures peruenisset, & ex Petreio intellexisset, gentem illam Lusitanam eandem esse, à cuius Rege is missus extiterat, miro studio incitatus est, vt legatum ad illum mitteret. Erat autem Rex adhuc puer, & Helena illius auia, singulari prudentia fœmina, regnum nomine illius administrabat. Consilio igitur cum ea communicato, decretum fuit, nihil fore vel ad nominis claritatem, vel ad religionis sanctitatem vtilius, quàm principi virtute clarissimo, & religione sanctissimo singulari amicitiæ fœdere copulari. Ad eam autem legationem Matthæum, quem diximus, natione Armenium, religione Christianum, virum non vulgari prudentia præditum, qui diutissimè apud Reges illos versatus cum non mediocri probitatis & industriæ laude fuerat, delegêre, qui munus id obire pro dignitate posset. cum illo veniebat Aethiops quidam adolescens summa nobilitate, vt mores nostros & instituta perdisceret. Hi fuerunt ab Albuquercio his honoribus accepti, quos supra retulimus, & à Ducibus ea immanitate tractati, quam exposuimus. Fuit Olysippone legatus ab omni nobilitate, & à Pontificibus cum maxima significatione Christianæ caritatis in Regiā

Dauid Aethiopū Rex

Helena Dauidis Regis mater legatū ad Emmanuelem misit.

Legatio Aethiopicae & munerum ad Emmanuelem explicatio.

deductus, & ab ipso Rege satis benignè & comiter acceptus, Post triduum fuit admissus, vt summam legationis exponeret. Is prudenter atque disertè muneri sibi commisso satisfecit, & literas Helenæ reginæ quinque bullis aureis consignatas Regi detulit, deinde crucem è ligno Crucis, qua Christus pro generis humani salute mactari sustinuit, Regi, nomine Principis sui donauit. Hanc Emmanuel obortis lachrymis venerabundus accepit, summasque gratias Deo egit, quòd in longinquis illis regionibus, hostium immanitate vastatis, Christianę religionis & pietatis semina conseruâsset. Alteras deinde literas arundine aurea inclusas eduxit, quas Dauid Rex ad Emmanuelem dederat. Omnes hæ literæ erant Arabica & Persica lingua conscriptæ. Sententia illarum hæc erat. Principio quidē Rex trium personarum distinctionem vna natura & diuinitate coniunctam debita veneratione prosequutus, Regi Emmanueli salutem & felicitatem precabatur. Deinde gratias de Epistolis ad Reges Aethiopiæ missis agebat, & suam potentiam & opes exaggerabat, quibus confidebat futurum, si Rex Emmanuel mari, ille verò terra in Mahumetanam nationem inuaderent, vt impij & scelerati Mahumetis nomen ex omni memoria hominum euellerent, & Christi sepulchrum in libertatem vindicarent. Matthæi legati authoritatem constituebat, & Crucem, quam Rex ipse in amoris signum mittebat, è ligno Crucis, in quam generis humani liberator sublatus fuerat, perfectam fuisse confirmabat: ad societatem belli atque pacis Emmanuelem inuitabat, & ius etiam connubij libenter offerebat. Nihil enim sibi gratius fore dicebat, quàm illam amoris coniunctionem, & religionis consensionem matrimonij etiam fœdere sacrosancto inter vtriusque Regis liberos icto confirmari. Laudabat postremò facinora, quæ in India Regis Emmanuelis Duces ediderāt, eaque dicebat non absque Christi præsentia gesta fuisse: &, vt quod instituerat, ad exitum perduceret, hortabatur. Lectis literis Emmanuel Matthæum in hospi-

hospitium deduci, & illi omnia copiosè præberi iussit. Locus autem hic postulat, vt de huius Christiani Principis Imperio pauca dicamus. Regnum illius à Septentrione AEgypti finibus, ab Austro montibus Lunæ terminatur, ab ortu, mari, quod per ostium Arabici sinus influens ad Heroum ciuitatem pertinet, definitur. In occasum verò latissimè protenditur, vt ita cũ gentibus atro colore, & crispo & adusto capillo, quæ ad Aegesimbam regionem pertinent, coniungatur. Montes tamen multos in illius regno Saraceni tenent, qui illi non obediunt, reliqui principes illi parent, & multi tributi nomine ei non mediocrem auri vim singulis annis pendunt. A Lunæ montibus Nilus exoritur, qui inde varios lacus & insulas efficiens, Aegyptum interfluit, vsque eò, dum per Alexandriam in nostrum mare influat. Regni totius ambitum septingentis milliaribus patere dicunt. Multi in ea regione montes editi & excelsi contineri dicuntur, vndique prærupti, aditu perangusto, adeò vt vnus tantum homo per ostium penetrare possit. In summo autem fastigio sunt miræ planicies, latè patentes, aquæ perennes, pabula & fruges lætissimæ, amnes pellucidi, pecorum, & boum multitudo, aluearia, è quibus vis ingens mellis exprimitur. Regio maxima ex parte est fertilis & opima, multisque auri, argenti, & æris metallis abundat: equos nutrit, gossipii copiam ingentem profert: vino caret, sed incolæ potionem è melle & aqua conficiunt potu iucundam, & corpori valdè salubrem. Medicis atque pharmacis rarò admodum vtuntur. Gens tamen est supra modum ignaua, & propter ingentem desidiam, & artificum penuriam, telluris bonitate frui nescit. Rex cum finitimis gentibus continenter bella gerit, & ideo vrbes non incolit, sed in castris perpetuò ætatem degit. Tanta autem est hominum & tabernaculorum multitudo, vt castra circiter duodecim millibus passuum in longitudinem pateant, & totidem in latitudinem. Eo autem ordine locantur, vt quamuis crebro mutentur, facillimum sit cuiuis, castrorum vias

Aethiopici Imperij descriptio.

Nili fontes.

Aethiopũ mores.

oculis designare, & in hominum, quos conuenire velit, tectoria sine vllo errore peruenire, & principes quos velit adire; & tanquam in vrbe notissima versari. In castris septem parœciæ sunt, & singulis parœcijs sacerdotes præfecti, qui sacra peragunt: conciones habent, subditos disciplinis instituunt, & rebelles pœnis à flagitio deterrent, & ad Christianam moderationem frequenter erudiunt. Vrbes regionis exiguę sunt, ædes humiles, muri fragiles: templa tamen magnifica, & monasteria maximis sumptibus ædificata. Rex se tanquã numen cæleste coli faciebat: vultum ne principibus quidem apertum nisi statis diebus ostendebat. Illis, qui eum conuenire volebant, aliquando pedem tantùm, aliquando verò manum demonstrabat, reliquã speciem regis intueri, nefas existimabatur. Cùm verò respondere volebat, internuncijs vtebatur, & è cortinis, quasi ex adito oraculum ederet, responsa per interpretes edebat. Sed hæc ineptissimæ diuinitatis ementitæ fabula, posteaquàm Lusitani gentibus illis in vltimum discrimen adductis opem attulêre, & morem Christianorum Regum exposuêre, derisa fuit. Iam nunc Reges intueri, iam illos alloqui, iam audire licet.

Aethiopiæ Regum arrogantia & affectata diuinitas.

Quod verò ad religionem attinet, multa ab Hebræis desumpta conseruant. Mares octauo ab ortu die circunciduntur, & fœminis etiam aliquid amputatur vt non omninò incircumcisæ videantur. Quod dicunt se facere, non quòd in circumcisione vim aliquam ad salutem constituant, sed vt Abrahami, & aliorum sanctorum Patrum exemplum sibi ob oculos proponant, & illo monumento commoniti, acrius & ardentius in similis sanctitatis studium incitentur. Quadragesimo deinde à circuncisione die mares, octogesimo autem fœminæ salutaribus aquis expiantur, & Eucharistiam eo die infantes initiati in mica panis assumunt. Singulis annis diem, quo Christus à Ioanne aquis Iordanis ablutus baptismi sacramentum instituit, eiusdem lustrationis renouatione celebrant: & tamen asserunt, vnico tantùm baptismo peccata deleri, reliquas

Aethiopũ religio & sacri ritus.

quas lustrationes quotannis instauratas corpus tantùm tingere, animum verò non expiare: se tamen id facere, vt CHRISTI diuinum beneficium, qui, vt nostras sordes elueret, sanguinem & aquam è latere suo profudit, sæpius in memoriam redigant. Fœminæ si mares ediderint, quadraginta diebus, si fœminas, octoginta à templorum liminibus arcentur. Sacerdotes vxores ducunt: si vxores decesserint, cœlibes permanent, & summa castimonia vitam peragunt: & si adulterio se contaminauerint, aut post vxorum mortem aliqua se libidine commaculauerint, sacerdotio priuantur. Ante quàm rem diuinam faciant, aliquot diebus ab vxoribus abstinent, vt libidinis impuritate dierum numero sublata, sanctius Christi sanctissimum corpus immolent, & attentius de rebus diuinis cogitent, & sic facilius perlitent. Monachis vxorem ducere, nefas. Nemini, nisi nudis pedibus, ingredi in templum licet. In fanis flagitium est ridere, sermocinari, deambulare, aut aliquid denique meditari, quod non ad cælestia atque diuina referatur. cùm ieiunant, vsque ad Solis occasum nec edere quidquam, neque bibere solent. A cibis, quos antiqua lex vetabat, abstinēt. Flagitia sacerdotibus sæpenumerò confitentur. Sub vtraque specie Eucharistiam sumunt: Monachi Antonium AEgyptium authorem religionis habent. Pontifices à Rege creantur. Patriarcha à monachis deligitur, & à patriarcha Alexandrino confirmatur. Multa sunt, in quibus Iudaicis ritibus atque cæremonijs adhærescunt, quanquā affirment, se non illis, sed Christi tantùm virtute atque meritis inniti. Multos dies festos agunt. Sanctos homines hac vita perfunctos colunt atq; venerantur. Hi sunt Aethiopū Christianorum mores, quorum Imperator Dauid legatum, quem diximus, ad Regem Emmanuelem misit. At inuidi & inimici Albuquercij, legati authoritatem apud Emmanuelem importunis sermonibus eleuabant, eumque omnia finxisse contendebant, vt quantum de illius fide detraherent, tantum Albuquercius, qui eum ornarat,

Sacerdotū coniugiū.

Templorū veneratio

Ieiunia.

Confessio.

Cōmunio sub vtraq; specie.

Sanctorū veneratio

RES INDICAE. rat, de prudentiæ existimatione deperderet. Hoc anno Albuquercius Georgium Albuquercium Malacam misit, vt eam cum imperio obtineret, & Rodericum Brittium Patalinum, cui iam tempus eiusdem muneris illi commissi exactum fuerat, Goam reuocauit. Georgius Albuquercius Zamatram prætereuectus, ad Pacemensem portum naues appulit, vbi intellexit, regem contra principem regni sui, qui ab illo defecerat, bellũ moliri. Lusitani eò, quòd Rex fœderatus esset, illi opẽ attulêre, & hominis rebellis exercitum fudêre. Inde Malacam profecti sunt Post aliquot menses, Georgius Albuquercius ab Albuquercio Prætore literas accepit, quibus imperabat, vt Ninachetuẽse dignitate deiecto, regem Camparensem Bendaram crearet. Regnum illius erat angustum, & ad Austrum pertinebat. In munere verò Bendaræ tanta dignitas inesse videbatur, vt Camparensis Rex, qui suum regnum eius muneris obtinendi gratia relinquebat, se non medioeri dignitatis accessione cumulatum putaret. Quid verò Albuquercius sequutus sit, vt Ninachetuensem honore priuaret, incertum est. Vel enim munus sibi creditum malè gesserat, vel homines illi subditi nouitatem illius contemnentes, ab Albuquercio petierant, vt alium sibi rectorem, qui sanguine regio esset, assignaret, vel quacunque alia de causa, sic statuit, vt Ninachetuense amoto, Rex Camparensis, qui singulari studio Lusitanum nomen colebat, illud munus obtineret. Georgius Albuquercius Regem Camparensem arcessiuit. Georgius Botellius cùm esset Regis amicus, vt illum deduceret, in regnum illius cum biremi concessit. Eo tempore Rex Bintamensis Camparensem obsidione premebat. Botellius à Georgio Albuquercio auxilium per literas postulauit, vt Regem amicum obsidione liberaret. Is continuò Franciscum Melium cum nauibus quatuor, & Lusitanis centum, & septingentis Malacensibus, auxilio misit. Botellius hoc auxilio fretus, per ostium fluminis, quod Comparensem regionem interfluit, penetrare constituit. Cùm verò suburbiis appre-

Ninachetuensis dignitate spoliatus.

Câparensis Regis obsidio.

appropinquaret, stationem munitissimam, quam Linguæ rex, est enim Lingua ciuitas illi regno finitima, excitârat (is enim eam à Bintamensi Rege prouinciam susceperat, vt Regem Câmparensem euerteret) oppositam reperit. Quò autem nostri magis progrediebantur, eò flumen angustius, & alueus profundior, & ripæ altiores apparebant. Erat igitur periculum, nè cum vndique ripæ nauibus imminerent, hostes saxis atque missilibus nostros opprimerent. Itaque Botellius belli genus mutandum censuit. Fauces namque, quibus in mare flumen erumpit, nauibus obseruandas esse putatauit, vt vel intercluso commeatu, hostes fame vexaret, vel in locum commodiorem ad dimicandum eliceret. Conuersa igitur biremi retrò concessit. Rex Linguæ cum nauibus octoginta, & sex millibus hominum in nostros inuehitur. Botellius in naui, qua Rex ipse cum nobilitate ferebatur, pilis frequentibus emissis, cædem magnam facit, & ingentem terrorem præbet. Nauis clauda atque mutilata cùm se trauersam suis opponeret (ita namque hæsit in imo, vt nullo modo remis agi posset) exitum nauibus reliquis interclusit. Botellius harpagone coniecto in illam insiluit: hostes acri animo restitêre. Omnes tamē vel cæsi, vel exturbati sunt. AEstus decedebat: hostiles naues nec progredi, eò quòd regia nauis obstaret, nec regredi, quòd æstus esset impedimento, poterant. Erant igitur adeò constipatæ, vt nullam in partem mouerentur. Franciscus Melius in ostio fluminis classem habebat, & regis impetus non solùm ob id, quòd valdè repentinus extiterat, sed etiam propter varios fluminis flexus, & riparum altitudinem, animaduerti non poterat. Cùm tamen tormentorum fragorem, & armorum strepitum auribus accepisset, eò se contulit. In nauemque regiam transscendit. Indè nostri ex alijs in alias transgressi, cùm primas hostibus nudassent, & in alias deindè eodem impetu peruasissent, hostium stragem ediderunt. Linguę Rex metu conturbatus aufugit. Rex Camparensis Ducibus ingentes gratias egit, & ex literis, quibus Bendata-

Lingua ciuitas.

Prælium nauale cū Linguæ Rege.

Linguæ Regis fuga.

Cambaien-sis Rex Ben-dara crea-tur. ea creabatur, magnam voluptatem cepit. Regia nauis, quæ impegerat, extracta atq; refecta fuit. Eam Pelius Camparensi Regi concessit, qua Malacam veheretur. Ex reliquis hostium nauibus quasdam eduxit, reliquas incendit. At Ninachetuensis cum accepisset, Regem Camparensem accersiri, vt munere Bendaræ fungeretur, eam contumeliam minime ferendam esse statuit. Itaq; tabulatum editum & oblongum, columnis fultum extruxit, illudq; tapetibus & peristromatis instrauit, multisq; floribus & odoramentis aspersit. Se verò vestibus auro fulgentibus, & gemmis clarissimis ornatum & cultum in hominum conspectum dedit, & per gradus in tabulatum ascendit. Erat in loco inferiore pyra ex odoratis lignis instructa & incensa. Cùm Ninachetuensis hac tam insolita specie ora multitudinis vniuersæ in se conuertisset, ignorantis, quorsum illa omnia tenderent, orationem sanè lugubrem habuit. Commemorauit enim merita, quibus Lusitanam gentem, antè, quàm Malacam caperet, obligârat: quæ post vrbem captam Regis Emmanuelis gratia gesserat: quanta constantia in fide data permanserat: quanta virtute, nè fidem falleret, maximum multis in locis vitæ discrimen adierat. Eam verò sibi pro tantis meritis à Lusitana gente gratiam relatam, vt illius senectutem tanto dedecore deformaret, quantum nemo, qui decoris aliquo studio duceretur, pari vlla conditione posset. Spoliari nanq; se à Lusitanis dignitate, qua fuerat à Lusitanis ipsis affectus, & debitis honoribus priuari, dignumq; iudicari, qui extremam vitæ partem in dedecore & ignominia, cum omnium mortalium derisione consumeret. Se nunquam honestati vitam prætulisse, imò vitam defetendam esse depellendi dedecoris gratia, secum semper statuisse. Idcircò nunc libenter, nè in se tantùm dedecus admitteret, mortem cum vita commutaturum. Hæc cùm diceret, se in pyram præcipitem dedit. Omnibus genus illud mortis indignum & miserandum visum est, cùm animis reputarent, & hominis erga Lusitanos merita, & fidei in om-

Funebris Ninachetuensis apparatus.

Ninachetuensis ad Pop. Malacensem lugubris oratio.

Voluntaria Ninachetuensis mors.

ni rerum statu constantiam, & calamitosum extremæ senectutis exitum, qui multorum animos horrore perstrinxit. Dum hæc Malacæ gerebantur, Albuquercius Legatum ad regem Cambaiæ mittere decreuit: de cuius regni situ, & telluris fertilitate, & moribus gentis in primis pauca dicenda sunt. Cambaiæ regnum, est prima Indiæ pars ad Solis occasum, quæ Arachosiæ terminis definitur. Eam fluuius Indus, vndè India nomen duxit, interfluit. In eum ab Ortu & Occasu fluuij complures illabuntur. Sinus ingens, in quem Indus influit, Cãticolpus à scriptoribus antiquis appellatur. Regionem tanta fertilitate præditam esse perhibent, vt paucis iugeribus incredibilis hominum multitudo ali atq; sustentari possit. Fruges varias, sacchari magnam vim, & fructus multiplices effundit. Pecora & armenta innumerabilia nutrit. Oram maritimam maxima ex parte Saraceni, mediterraneam regionem homines dediti simulachris colunt. Est gens quædam acris, quæ montes incolit: quæ, postquam reges Mahumetis disciplinis imbui cœperunt, ab illis desciuit. Homines Resbuti nominantur, & cum Regibus sæpè bella gerunt. Mercatores sunt ditissimi, vectigalia Regis amplissima, milites externi vberrimis à Rege congiarijs alliciebantur, & ita fiebat, vt Cambaia patria quædam communis existimaretur. Dium est ciuitas huius regni in insula quadam parua, exiguo sanè freto à cõtinenti disiuncta, q̃ propter portus bonitatem, multos vndiq; mercatores ad cõmercium alliciebat, ita, vt fieret emporium valdè celebre, opibusq; multis opulentum. Albuquercius in ea insula arcem ædificare cupiebat, & vt ea sibi potestas fieret, multis officijs animum Regis ad suam amicitiam pellicere contendebat: quibus Rex id, vt antè dictum est, concedere statuit. Verùm Melichiazius, vrbis illius præfectus, in eo vetti gentis libertatem, & salutem iudicabat, & idcircò erat impedimento, quo minus arx ædificaretur. Melichigupius fuit vir quidam primarius, qui multum apud Regem gratia & authoritate poterat. Hunc sibi beneficijs deuincire

Cambaiæ Regni descriptio.

Resbuti.

Dium ciuitas.

Albu-

Albuquercius statuit, vt fauore illius id, quod cupiebat, multò facilius impetraret. Melichigupius, literis spem ostendit, illumque admonuit, vt ad Regem Legationem decerneret. Albuquercius Iacobum Fernandum Begiensem cum legationis administris, & viginti præterea Lusitanis hominibus, qui illius comites essent, Legatum instituit. Surrate ciuitas est in portu sita, quæ intimo sinu, in quem Indus influit, definitur. Ea verò ad Melichigupij ditionem pertinebat. In eam aduectus Legatus, à ciuitatis rectore, & à primarijs ciuibus multis honoribus acceptus fuit. Cùm verò intellexisset, animum Regis esse à Melichigupio dissidentem, & tota legatio Melichigupio nixa fuisset, parum absuit, quin euestigio reuerteretur. Fuit tamen, nè id faceret, à ciuitatis illius principibus impeditus. Multi nanque Melichiazij odio negotium Lusitanorum benè confectum cernere cupiebant. Itaque Legatum ad spem meliorem erigunt, & illi tres & triginta equos attribuunt, & præterea currus assignant, quibus supellex veheretur. Milites præterea cum illo mittunt, nè eum quispiam violare auderet. Vndè quatriduo Champanellum, quæ ciuitas est regni illius ampla & egregiè munita, peruenit, vbi Melichigupium offendit: a quo fuit satis honorificè & hospitaliter exceptus, & admonitus, vt diligentissimè Melichiazij viri scelestissimi dolos & insidias præcaueret. Ibi tribus diebus in conuiuijs & hilaritate consumptis, fuit à Melichigupio cômeatu & præsidijs instructus, & admonitus, nè vnquã diuerteret, nisi apud quem Dux, quem illi ad custodiam corporis dedit, ostenderet: vt sine periculo diuersari posset. Aliter enim eum maximum discrimen salutis aditurum. Indè Mandauam (in ea tunc ciuitate Rex morabatur) modicis itineribus profectus, petijt. Rex in lecto decumbens, illum comiter excepit: is vicissim Regem more Lusitano salutauit. Et idem reliqui Lusitani fecerunt. Omnesque vestibus & pecunijs donati sunt, & in hospitia deducti, multisq; munerib⁹ affecti. Quod autem ad arcem attinebat, sic erat iam Melichia-

Albuquercij ad Cãbaiensem Regem Legatio.

Surrate ciuitas.

Champanellum ciuitas.

Mandaua ciuitas.

zij oratione ab ea mente deductus, vt nullo modo id, quod iam cõcesserat, confirmare vellet. Se namq; dicebat vel Surrate, vel Bombaimo, vel Naimo, vel Doubezij, quæ ciuitates in ora illius regni maritima sitæ erãt, arcis ædificandæ potestatem facturum: in Diensi verò ciuitate quo minus id permitteret, se iustissimis causis impediri. Begiensis igitur ab illo, re infecta, discessit, ita tamen, vt nec se parum liberaliter acceptum, neq; mediocribus beneficijs ornatum ille, aut qui cum illo missi fuerant, queri meritò possent. Rex ampla etiam munera ad Albuquercium deferri iussit. Begiensis cũ his donis & amplo commeatu è Cambaia profectus, Goã reuersus est. Albuquercius verò classem eo tempore summo studio comparabat, eamq; rumor erat in Arabiam instrui, cùm re vera Armuzium petere cogitaret. Sed vt, quòd in animo habebat, maiore silentio premeret, & Armuzij Regem ab omni eiusmodi suspicione deduceret, Petrum Albuquercium fratris sui filium, cum classe quatuor nauium in Goardafumense promontorium misit, vt interim Arabas bello vexaret. Ibi cùm bonam partem æstatis consumeret, ingentes prædas egit, decemq; naues Arabum multis & pretiosis rebus onustas cepit. Inde, vt fuerat iussus, Armuziũ contendit, & à Rege Terunxa, qui tũc regnabat (frater nãq; illius Zeifadimus decesserat) tributum postulauit, & arcis ædificandæ facultatem petijt, & vt fœdus cum illius fratre percussum confirmaret, enixè cõtendit. Rex ex tributo decem tantùm millia numorum aureorum soluit, seq; difficultatibus implicatum, nõ plus soluere tunc posse confirmauit, sed operam daturum, vt intra certum tempus fidem suam liberaret. Arcem verò extrui minimè se permissurum asseruit. Quod verò ad fœdus attineret, se libentissimè id confirmaturũ. Rebus ad hunc modum constitutis, Petrus Albuquercius in insulam, quam Baharem appellant, quæ intra sinũ Persicum Arabiæ adiacet, & à faucibus fluminis Eufratis iam cum Tigri coniuncti circiter quadringentis millibus passuum distat, nauigare constituit. Id enim à patruo in mandatis acceperat. Rex illum ab

Cãbaiensis regis ad legatos Lusitanos responsio.

Petri Albuquercij in Arabas bellum.

Armuziensis regis ad Albuquercij postulata responsum.

Bahare insula.

eo consilio deducere conatus est. Nauigationem enim propter vada, & cæcos scopulos, periculosam esse dicebat, & cælum propter humores palustres corporibus humanis vehementer infestum. Nihilominus tamen ille nauigationem instituit. Cùm verò ab insula, quam petebat, non procul abesset, tempestate iactatus, in aduersam regionem, quæ Persidis imperio continetur, in Raxelis portu constitit. Ibi Ismaelis Persarum Imperatoris, quem Sophum appellabant, Ducem nomine Mirbuzacam reperit, qui viginti naues Regis Armuzij ceperat. Is nuncium ad Mirbuzacam continuò misit, q diceret, Armuzij Regem esse Regis Emmanuelis stipēdiarium, seq; minimè permissurum, vt ei, qui in Emmanuelis præsidio lateret, iniuria vlla fieret. Idcircò illum amicè rogare (nec enim bello repetere æquum esse, quod verbis se impetraturum confideret) vt sibi omnes naues restitueret. Id Mirbuzaca siue metu perterritus, siue naturę lenitate ductus, repentè concessit. Cum his nauibus Petrus Albuquercius Armuzium reuersus, naues regi donauit, & sic animum illius ab omni cogitatiōe sinistræ suspicionis abduxit, vt nihil minus suspicaretur, quàm malū aliquod sibi à Lusitana classe comparari. Petrus Armuzio profectus, Goam petijt, quo tempore patruus instruendæ classi summis viribus intentus erat. Attamen antequam Goa solueret, Ioannem Gondissaluum Albicastrensem ad Zabaimū Idalcamum legauit, à quo petebat, vt sibi in continente loca tribueret, quæ munitionibus firmaret, si vellet sibi potissimum tolerabili pretio equos addici. Legatum deindè alium ad Narsingæ Regem misit, Antonium Sousam, vt ab illo peteret, vt sibi in ora Indiæ, quæ ad Occasum pertinet, Baticalam vrbem concederet. Legati à Principibus humaniter accepti, multisque muneribus ornati sunt. Negotia verò, quorum causa missi fuerant, minimè confecerunt. Itaque Goam re infecta rediere.

Albuquercij ad Zabaimum Legatio. Eiusdem ad Narsingensem Legatio.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI, *virtute & auspicio gestis,*

LIBER DECIMVS.

EODEM Anno quinque naues Olysippone profectæ, Goam incolumes peruenére, in quibus Legatus, quem Armuzij rex ad Emman. miserat, etiã venit. Albuquercius Cochimum petijt, vt classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, compararet. Indè Goam reuersus in exitu Febru. mensis, anno salutis M. D. XV. cùm omnia, quæ ad Indiæ statum firmandum pertinebant, singulari prudentia confecisset, Goa soluit, cùm 7. & 20. nauium classe: aliquot præterea nauigia cum Indis militibus ducebat. Cùm ad Mascatis portum naues appulisset, intellexit res Armuzij non ita esse stabilitas, vt non valdè de Regis animo, & de rectorum fide dubitaret. Aquatione facta, & cibatijs comparatis, Armuzium contendit. Rex re inopinata percussus, vt animũ illius ad benignitatem inflecteret, summo studio laborabat. Itaq; per vnum è domesticis suis, qui Acem appellabatur, illum salutauit, eique de felici nauigatione gratulatus est: se ciuitatem illam, vniuersasq; regni sui

Annus Christi nati 515 Albuquercij in Armuzium nauigatio.

opes Regis Emmanuelis esse dixit: & Albuquercium admonebat, vt perinde, atque si in Lusitania esset, omnibus illius regionis facultatibus vteretur. Albuquercius respondit, se regem in loco filij habiturum, si verbis facta responderent. Aliter enim illi periculum denunciabat. Nuncio dimisso, Albuquercius minores naues insulam circumire iussit, & speculari, num quæ naues ad bellum instructæ Armuzium penetrare contenderent. Si verò in eis aliquid hostile perspicerent, milites, si se dedere recusarent, occiderent; deditos autem ad se viuos perducerent. In hoc negotio duo dies consumpti sunt, cum interim nuncij vltro citroque commearent, cùm Rex Albuquercium verbis placare conaretur, Albuquercius verò Regi, si non imperata conficeret, excidium minaretur. Legatum tandem, quem Rex ad Emmanuelem miserat, & in ea classe veniebat, accepta fide dimisit. Is autem erat natione Siculus. Fuerat autem in pueritia à piratis captus, & Mahumetis disciplinis imbutus. In Lusitania verò religione tactus, sectam Mahumetis execratus, ad Christi fidem conuersus fuerat. Nicolaus Ferreira deinceps appellari voluit. Huic ne fraudi esset apud impium Regē Christi nomen, priusquam Albuquercius à se dimitteret, effecit. Postulata, quæ Ferreira Armuziensis regis nomine detulerat, hæc erant. Primum, vt Emmanuel tributum impositum Regi Armuziensi remitteret. Esse namque illum exhaustum, propterea, quòd classes Lusitanæ metum mercatoribus inijcerent, ita, vt non auderent Armuzium merces, vt soliti erant, importare: & ea de causa portoria, in quibus maxima pars vectigalium consistebat, sublata funditus esse, neque sibi quidquam esse reliqui, vnde facilè summam illam conficeret. Petebat præterea suis subditis facultatem in Indiam nauigandi, & similiter omnibus nauibus, quæ ex India Armuzium peterent, eandem facultatem postulabat. Ne præterea naues Lusitanæ in Armuzium nauigarent, ne terrorem externis hominibus incuterent, & vectigalia ex portorijs tollerentur. Præterea,

Armuziensis Legati è Lusitania reditus.

Armuziensis Legationis summa capita, & ad ea responsum.

terea, vt tanquam subdito (illum enim patronum & dominum libenter agnoscebat) æquitate, quæ à tam claro Rege expectanda erat, naues & merces sibi ereptas soluere iuberet. Postremò vt omnes Armuzienses, qui captiui detinebantur, libertate donaret. Responsum est, Regem Emmanuelem, si Armuzij Rex in fide permaneret, & arcem in vrbe ædificari permitteret, dimidiam tributi partem illi remissurum. Nauigandi verò facultatem Armuziensibus, & illis, qui in Armuzium nauigabant, liberam concedebat, dummodo merces lege lata prohibitas non importarent, aut ne in illorum nauibus mercatores ex illis partib. quæ bellum cum Lusitanis gerebant, aduenirent. Postulatum verò, quo petebatur, ne classes Lusitanæ in Armuzium nauigarent, repudiatum fuit. Id enim nihil aliud erat, quam Emmanueli imperium ciuitatis illius adimere. Similiter quod petebat, vt id, quod ab illis, qui fidem violârant, belli iure captum fuerat, restitueretur, derisum fuit. Libertatē verò captiuis reddere iubebat. Albuquercius obsidem adolescentem primarium, Raix Norandini nepotem, prius ad se perduci imperauit, quàm Ferreiram dimitteret. Rex Armuzij Ferreiram, si licuisset, crudeliter accepisset, quòd Mahumetanam sectam fuisset execratione solenni detestatus. Literas tamen Emmanuelis cum veneratione debita in manus sumpsit, & cum Ferreira sermonem non libenter contulit. Sequenti die Albuquercius ad Regem misit, qui denunciaret, si pacem vellet, vt illi locum, in quo arcem extrueret, confestim assignaret: & præterea partem ciuitatis, in qua is cum suis habitare commodè posset, illi concederet. Sibi namq; esse in animo, octo, ad summum nouem menses in ea vrbe consumere. Rex metu eximio perculsus, omnia concessit. Dixitque se tantum Albuquercij probitati confidere, vt non dubitaret, quin illi patria pietate consuleret, Norandinumque cum fœderis solenni ritu sanciendi potestate misit. Fœdus continuò factum, & iureiurando confirmatum fuit, & Rex au- *Fœdus cū Armuziensi Rege initum.*

reo torque ab Albuquercio, & vexillo cum Regis Emmanuelis insignibus donatus: quod ille in ædibus suis in pacis & amicitiæ signum, & voluntariæ seruitutis auctoramentum, constitui iussit. Arx in eodem loco, vbi prius inchoata fuerat, ædificari cœpit. Hoc tempore Ismael Persarum Rex cùm armis plurimum posset, tum religionis specie multos mortales in sui admirationem traduxerat. Is originem suam ad Allem, & Mahumetem referebat. Alles, vt multi referunt, frater patruelis atque gener Mahumetis extiterat. Filiam namque illius nomine Fatimam vxorem duxerat. Porrò autem post Mahumetis mortem, cùm illi in principatu successisset, Mahumetis legem multis in locis immutauit. Quædam enim sustulit, non pauca etiam adiecit, alia nouis interpretationibus ita correxit, vt noua quædam lex gentibus illis videretur. Sic factum est, vt dum quidam Mahumetis, quidam verò Allis disciplinam sequerentur, Mahumetis secta in duas partes diuisa, gentes religione dissidentes, odijs etiam, quod cõsequens erat, discinderet. Persæ namq;, qui Allem sequuti fuerant, reliquos Mahumetis disciplinis infectos, vt homines impuros, & diuinæ legis ignaros, à consortio suo repellebant. Arabes contrà Persas vt desertores, atque legis diuinæ corruptores, detestabãtur. Alle verò è medio sublato, Hocem illius filius & dignitatis atque nefariæ religionis hæres extitit, & eundem exitum vitæ habuit: veneno namque perijt. Alius deinde illius frater eodem nomine disciplinam eandem vsque ad extremum spiritum vitæ retinuit. Huic duodecim filij fuere, quos Persæ viros diuinos, atque Deo propter egregiæ religionis & pietatis studium, valdè caros arbitrantur. Vnus tamen, qui plurimum inter omnes excelluisse putabatur, appellatus fuit Muza Caim. Post horum hominum memoriam, Allis nomen apud multas nationes in obscuritate latuit: Homatis disciplina, qui Mahumetis religionem summo studio conseruauit, inuiolata permansit, donec tandem Sophi Muza Caimi stirpe propagatus, cùm primum

De Ismaelis Sophi genere, instituto, imperio rebusq; gestis.

Hocem veneno necatus.

mùm ſapientiæ & religionis oſtentatione multos ad ſui ſtudium allexiſſet, tum armis eam ſectam, quam ſequebatur, eſſe veram Dei legem, demõſtrare ſummo ſtudio concupiuit. Cùm igitur illi nationes multæ nomina darẽt, euenit, vt Allis decus è tenebris emerſum videretur, & nomen illius extinctum reuiuiſceret. Is pro linteis ſpiris, quibus Mahumetani caput intexerãt, pileos è lana conſtipata colore viridi confectos, & ſenis vtrinq; gradibus diſtinctos, eo artificio, vt vel protendi, vel contrahi poſſint, ad tegendum caput inſtituit, quibus ij, qui Allis diſciplinis adhærent, ab alijs Mahumetanis, qui Allis memoriam odio perſequuntur, internoſci facillimè poſſent. Hoc autem numero duodenario, quo pileos diſtinxit, memoriam filiorũ, quos Hocem ſuſceperat, conſeruare decreuit. Huius tandem ſatu propagatus Iſmael Aidaimi filius, qui Sophi nepos extiterat, varijs caſibus exercitus, & ſapientiæ opinione, & eiuſdem religionis, quam diximus, patrocinio tantum nomen fuit apud Perſas conſequutus, vt omnes libentiſſimè illius imperio ſubderentur. Fuit enim ſingulari animi magnitudine & liberalitate præditus, multaſque victorias adeptus, imperij fines lætiſſimè protulit, & cum Selymo Turcarum imperatore conflixit, ad eaſque tandem opes peruenit, vt nec ipſi Selymo cedendum arbitraretur. Is cùm ditionis amplificandæ curam ſuſciperet, tum etiam religionis propagandæ miro ſtudio tenebatur, & partim precibus, partim minis, vt multi pileum illum geſtarent, & Allis inſtitutis & precationum formulis, quas idem in ſcriptis reliquerat, vterẽtur, operam enixè dabat. Ea autem de cauſa legatos ad Regem Cambaiæ, & ad Zabaimum Idalcamum decreuerat, vt eos in ſententiam ſuam traduceret, quod illi tamen facere noluerunt. Cùm verò literis multorum, & rumore omnium intellexiſſet, quanta virtute & induſtria Albuquercius præditus eſſet, & quas res in India & Armuzio geſſiſſet, & illius nomen hominum prædicatione & celebritate per omnes Perſidis & Arabiæ regiones

Iſmaelis Sophi in propagãda ſua ſecta ſtudium.

versaretur, quamuis Albuquercius Armuzium ab imperio illius auertisset, famam tamen illius fuit non mediocri studio prosequutus. Est enim hoc in Persis insitum, vt ex antiquissimis monumentis accepimus, vt in quocunque hominum genere virtutem elucere perspexerint, eam summo studio celebrent, vsque adeò, vt hostes etiam, quos armis acerrimè persequûtur, laudibus summis afficiant. Cum igitur Ismael legatū ad Reges Indiæ, vt dictum est, misisset, in primis illi negocium dedit, vt Albuquercium nomine illius salutaret, seque libentissimè omnia, quæ ad illius dignitatem pertinerent, facturum ostenderet. legatus Coicaleamus appellabatur. Is post honorificæ salutationis officium ab Albuquercio postulauit, vt legatum ad Ismaelem mitteret. Esse namq; illum amicitiæ cum Lusitanis, quorum virtutem admirabatur, iungendæ cupidissimum. Albuquercius ex salutatione & consilio voluptatem non mediocrem accepit Existimabat enim, eo fœdere Armuzij statum confirmari facillimè posse. Itaque legatum, nomine Michaelem Ferreiram, ad illum misit. Legatus fuit ab Ismaele summis honoribus acceptus, & omnibus principum legatis, qui apud illum versabantur, antelatus. Ismaël cum illo sermonem iucundissimè conferebat, & de moribus & institutis Lusitanorum, de gentis indole, de Regis Emmanuelis virtute multa percontabatur, & cum summa voluptate Ferreiram (erat enim vir prudens atque disertus) audiebat. Ferreiræ tandem sermonibus allectus, hominem primarium, Bairimbonatum nomine ad Albuquercium legauit, qui cum Ferreira Armuziū venit eo tempore, quo Albuquercius arce potitus, illi perficiendæ intentus erat. Is cùm eam legationem multùm ad authoritatem nominis Lusitani confirmandam, & imperium ciuitatis illius firmius stabiliendum pondus habituram arbitraretur, eam magnifico quodam apparatu audire constituit. Itaque in foro prope regias ædes, vt Rex & regij omnes spectare possent, sublimem tabulationem institui, & eam peristro-

Albuquercius ab Ismaele per legatum salutatur.

Albuquercij ad Ismaelem Sophum legatio.

Ismaelis ad Albuquercium legatio.

ſtromatis inſterni, & in illa ſellas collocari præcepit. Ibi ſplendido cultu ornatus, & nobilitatis turba circunfuſus legatum excepit: qui cùm propter illius famam iam cum veneratione valdè dignum arbitraretur, tũ in illius conſpectu, cùm vultus grauitatem, & caniciem, & oculorum obtutum, quæ omnia acrem animi vim denunciabant, oculis aſpexiſſet, parumper, quaſi attonitus quadam admiratione, conticuit. Deinde legationem luculentis verbis expoſuit, & litteras, quas ad Regem Emmanuelem & Albuquercium cum muneribus afferebat, obtulit. Albuquercius munera, vt ab omnibus viderentur, explicari continuò præcepit, idque reſponſum legato dedit, quò & Iſmaeli debitum honorem dediſſe, & propriæ dignitatis memoriam non abieciſſe videretur. In ſumma verò legatio nihil aliud, quàm virtutis & magnificentiæ laudes, & non vulgaris amoris officia cõtinebat. Albuquercius intra paucos dies legatum liberaliter acceptum, & muneribus ornatum dimiſit, & cum illo legatum alium virũ nobilem, qui Fernandus Gomezius Lemius appellabatur, ad Iſmaelem cum literis & muneribus viciſſim miſit: cui etiam mandata credidit, quæ valdè ad vtilitatem nationis Luſitanæ conducebant: De qua legatione plura alio in loco dicemus. Dimiſſis legatis, Albuquercius in arce perficienda, & in vrbis ſtatu conſtituendo ſummam induſtriam adhibebat. Et quamuis perſentiret, multos in vrbe hoſtilia machinari, & conſilijs eorum occurreret, ita tamen ſe gerebat, vt nemo facilè ſuſpicari poſſet, eum aliquid odorari. Verùm qui moliebantur inſidias, conſcientia ſceleris oppreſſi, ſibi metuebant, & præſidia comparabant. Sed hoc commodum erat, quod Zeifadimus Armuzij Rex, & Coicatarus, qui regis nomine regnum adminiſtrabat, & erant Albuquercio animis infeſti, & inimici, mortem obierant. Raix Nordinus, qui Coicataro ſucceſſerat, Zeifadimum veneno ſuſtulerat, & Zeifadimi liberis excluſis, Torunxam illius fratrem Regem creauit. Nec enim dubitabat, quin ſi Torunxa regnaret,

Alia Albuquercij ad Iſmaelem Sophum legatio.

ret, nomen quidem Regis penes ipsum Terunxam esset, regni verò potestatem & iurisdictionem ipse perpetuò retineret. Cùm tamen Nordinus senio confectus esset, & molestissimis iam negotijs expediri cuperet, in nepotem quendam suum, Raixhamed nomine, quinque & triginta annos natum, virum acrem & animosum, munus & potestatem suam transtulit, vt ipse regni procuratione liberatus, regni opibus alieno labore frueretur. At Raixhamed locum illum apud regem tam firmis præsidijs obsessum tenuit, vt non modò regnum, sed Regem ipsum acerbo dominatu premeret. Omnia speculatoribus erant plena, ita, vt Rex hiscere non auderet, ne, si quid, quod Raixhamedium offenderet, enunciaret, oculis aut vita priuaretur. Ausus tamen semel fuit, post fœdus factum, tyrannum apud Albuquercium immanissimi sceleris accusare. Id Albuquercius secretum tenuit. Iterum deinde per Alexãdrum Ataidium, qui propter linguarum notitiam interpretis munere & officio fungebatur, Albuquerciũ admonuit, se vinctum teneri, & oculis multorum obseruari, ita, vt non auderet rebus Regis Emmanuelis, perinde atque cupiebat, inseruire. Hamedius interim clam Lusitanis aduersari, opus modis omnibus impedire, multa machinari, quibus hostilem animum, quẽ verbis regebat, factis indicaret. Præterea vt regem à fide Emmanuelis auerteret, pileum cum Allis precationibus & institutis ab Ismaele missum sumere coegerat, vt eo signo se Ismaeli prorsus addictum ostenderet. Hæc omnia cum Albuquercius explorata penitus haberet, eum occidere decreuit. Sed id aperta vi fieri commodè non poterat, ne graue bellum & intestinũ excitaretur: arte erat vtendum. Itaque se egregiè in illum animatum simulabat, & quibuscumque rebus poterat, illi satisfaciebat, vt eum metu liberaret. Tum per Alexandrum Ataidium Interpretem, & Petrum Alpoem, qui tunc à secretis erat Regi, sibi illo opus esse conuento nunciauit, vt arcana quædam, quæ erant è repub. & ad Regis Emmanuelis statum pertinebant,

Raixhamedij Armuzensis tyrannis.

Albuquerci in Raixhamediũ insidiæ.

cum illo & cum Hamedio communicaret. Locum ipse deligeret, vbi id colloquium fieri posset. Aedes amplæ arci, quæ ædificabatur, coniunctę, in quibus Simō Andradius habitabat, delectę sunt. Constitutum ab vtraque parte fuit, vt Albuquercius cum solis ducibus, sine vllis armis conueniret, & Rex similiter cum certo nobilium virorum inermium numero se in conuentum illum daret. Regi tantùm & Albuquercio permissum fuit, vt vterque armigerum cum gladio duceret. Reliquis Lusitanis atque Persis, qui in littore consistebant, nec erant in ædes ingressuri, licebat armis accingi. Albuquercius ea nocte, quæ diem cædi destinatam præcessit, secreto duces euocauit, quod in animo habebat, aperuit, & vt arma vestibus abderēt, admonuit. Postridie ante lucem in terram descendit: perpetuò namque se in classe tenebat, in littore copias instruxit: aliquot duces cum exercitu reliquit, ipse cum reliquis ædes ingreditur. Nordinus regias copias in littore similiter instruxit. Regemque in ædes deduxit. Ipse verò Hamedius tectus armis, Albuquercium quem imparatum eò venturum opinabatur, interficere cogitabat. Itaque intrepidè sese in Albuquercij conspectum dedit. Albuquercius illum comiter accepit. Tū illud, quod in mutuo amicorum congressu dici solet: Satis ne saluæ; & an Rex statim venturus esset, interrogauit. At ille cum oculos in duces, qui Albuquercium circunsistebant, cōiecisset, quamuis arma vestibus abdita minimè vidisset, suspicari cœpit, eos armatos esse. Augurio igitur diei funesti perturbatus pedē retulit, Regemq; iam ædes ingredi parantem, ne vltra progrederetur, admonuit. Albuquercium enim cum armatis hominibus stare. Nihilominus Rex ingressus, Hamedium antecedere more solito coegit. Garsia Norogna fores occludi iubet, ita, vt magna pars eorum, qui cum armis, vt Hamedio subsidio essent, veniebant, exclusa fuerit. Exclusi indignari, & tumultuari, ianuamque cædere cœperunt. Constitutum fuisse querebantur, vt Prætor Lusitanus, & rex Armuziensis pari suorum

nu-

numero constipati venirent: nunc verò Prætorem cũ omnibus suis intra domum consistere, cùm Rex quatuor tantum viris stipatus intrarit, & reliquis aditus interclusus fuerit. Albuquercius interim Hamedium accusare cœpit, quòd arma gestaret, & ea vt deponeret, imperauit. Is suorum auxilio fretus (nondum enim exclusos esse cognouerat) gladium strinxit. Albuquercius brachium illius arctè continuit. Petrus Albuquercius & Lupus Vascius de Sancto Pelagio cum reliquis Ducibus accurrunt, hominemque multis vulneribus concidunt. Rex cùm illum interfectum cerneret, metu propemodum exanimatus est. Albuquercius verò illũ hilari sanè vultu complexus admonuit, vt timorem omitteret. Hactenus, inquit, tyranni huius scelere Regis tantùm nomen obtinebas, cùm re vera liber non esses, sed viri perditissimi dominatu vehementer oppressus. Posthac & liber & rex eris, & tuo iure vti perpetuò poteris. Interim qui fores quatiebant, minimè cessabant. Cùm verò accepissent Hamedium occisum, & per auersam ædium partem in littus eiectum, idemque regi accidisse suspicarentur, ianuam perfringere parant. Nostri Duces cum parte copiarum accurrunt. pars enim reliqua, vt Regis copias, si aliquid moliri vellent, impediret, relicta fuit. Eorum aduentu furor illorum, qui ianuam cædebant, repressus est. Instabant nihilominus & Principes & reliqui ciues, vt sibi Regem suũ incolumem redderent. Aliter enim se ædes illas continuò inflammaturos minabantur. Rex ab Albuquercio in superiorem ædium partem, vndè ab omnibus posset conspici, deductus, omnes bonos animo esse iussit. Nullam sibi à Lusitanis iniuriam allatam, sed singulare beneficium tributum. Se tunc & libertate donatum, & in regni possessionem missum, vt suos æquitate & humanitate debita gubernaret. Fuit deindè capite sancitum, si quis ex illis, qui armati fuerant, aliquid hostile moliretur. Modafarius tamen interfecti tyranni frater clamoribus maximis in Lusitanos, & in Regem acriter inuectus, in ædes regias se cum armatis homi-

Raixhamedij cædes.

Modafarij tumultus. piasque fa c

hominibus contulit, quarum custodia Alli illius fratri commissa fuerat. Ibi se munire constituunt. Cùm tamen Rex illis exitium cum atroci supplicio, ni continuò ex ædibus excederent, constitueret, & Albuquercii terror non mediocris accederet, accepta prius fide, nè illis quod gesserant, fraudi esset, ædes vacuas reliquerunt, & intra certum tempus, quod illis præstitutum fuit, cum eiusdem factionis hominibus, & cum cognatis, & clientibus, & non mediocri familia, & cũ bonis omnibus ex insula, atque adeò è totius regni finibus emigrârunt. Ad hunc modum pestifera & perniciosa sentina, quæ vndique scelestissimi hominis arte confluxerat, ex vrbe exhausta fuit. Ipse nanque tyrannus copias paulatim in vrbem adducebat, quibus Lusitanos vrbis possessione pelleret, & ciuitatem Ismaeli regi Persarum traderet. Albuquercius magna cura liberatus, ciuitatis statum constituit: à rege, & à ciuibus fidem accepit, quam iureiurando cõfirmauit: illos perpetuò in Regis Emmanuelis potestate futuros. At interim in Africa res à ducibus Lusitanis laudè dignæ gerebantur. Ichabentafusus primùm Ataidium admonuit, esse quasdam hostium turmas, quæ non procul Marochio castra locauerant, quæ facillimè capi possent. Ataidius Lupum Barrigam eò cum centum equitibus misit. Is cum Ichabentafuso copias iunxit: sed turmæ castra mouerant, & in oppido frequenti, prope Atlantem montem sito consederant. Barriga Ataidio per literas significauit, maioribus copijs opus esse. Is generum suum Alfonsum Norognam eò misit. Ichabentafusus equites mille ducebat. Hostium turmæ erant quadraginta, in quibus præter peditum multitudinem maximus erat equitum numerus. Turmæ è loco discesserant. Nostri illas vestigijs persequuntur. Barriga primum agmen ducebat, in quo erant equites centum & quinquaginta: qui postremum agmen hostium consecutus, in eos inuasit. Hi quamuis acri animo principio resisterent, coacti sunt tandem se ad suos, qui antecesserant, reci-

Eiectio quomodo sit vrbe eiecta.

RES AFRICANAE. Lusitanorũ in Mauros ad Marochium excursio.

pere.

pere. Ibi rursus hostes multitudine feroces in nostros impetum tulêre. Norogna & Ichabentafusus occurrunt. Prælium fuit atrox, & ita par, vt diu neutrò victoria inclinari viderentur. Hostes tamen postremò fusi fugatique sunt: ingẽs numerus cęsus, quingenti capti, ouium viginti millia, & mille boues cum camelis quadringentis abducti. Hostes vbi se ab illa fuga & trepidatione refecerunt, auctis aliquo supplemento copiis, rursus in nostros inuadunt, prælium redintegratum eundem exitum habuit. E nostris tamen tres Lusitani, & aliqui Mauri cecidêre. Reliqui cum præda in vrbem reuersi sunt. Arzilam tunc Ioannes Coutignus, Vasci Coutigni Comitis Borbensis filius, loco patris tuebatur. Is fuit egregiè fortis, & in rebus gerendis industrius. Cùm verò excursionem vsque in montem, quem Farrobum appellant, facere decreuisset, centum & quadraginta equites eduxit. Cumque è monte non procul abesset, speculatores illi renunciârunt, præfectos Larozij & Moleihamaris cum Barraxæ quodam filio in campo cum equitibus octingentis versari. Hos ea mente profectos, vt Arzilæ & Tingi agris vastitatẽ inferrent. Cum his Coutignus congredi statuit, & ob eam causam, nè sine pugna discederent, locum, quo erant transituri, cum suis insedit. Prælium atrox & sæuum fuit, & diu par. Erant enim hostes viri valdè fortes, & gloriæ cupidi: nostris rursus tota spes salutis erat in virtute constituta. Hostes tamen postremò in fugã conuersi, supra bis centum cæsi, vnus & quadraginta capti sunt, in quibus fuêre quidam & nobilitate, & existimatione Principes. Spolia fuerunt equorum & ornamentorum, quæ nobilitatis illius erant. Sub idem tempus Mauri Xiatimenses (erant enim stipendiarij) à Nonio Fernandio Ataidio auxilium postulârunt, quo Xerifium, à quo grauia detrimenta diebus illis acceperant, à finibus suis repellerent. Is Barrigam cum equitibus 50 illis auxilio misit. Barriga cum Xiatimensibus Farrobij montis iuga superauit, quo in loco fuit illi nunciatum, Xerifium in tabernacula tecmæ vnius inua

Lusitanorũ de Mauris victoria.

40. Coutigni in Mauros ad Farrobum mõtem excursio.

Prælium atrox.

Bellum cũ Xerifio.

inuasisse, eaque diripuisse, & nonnullos Xiatimenses interfecisse. Barriga, vt postremum eius agmen carperet, accelerauit: aliquot cecidit, vnum tantum cepit: reliqui se receperunt: quos Barriga propter suorum paucitatem insequi noluit. Ab Ataidio tamen per vnum equitem, qui vulneratus è pugna discesserat, supplemē tum postulauit. Ataidius alios equites quinquaginta subsidio misit. Dux eorum fuit Georgius Mendezius Ataidius. Xerifius cum mille & 600. equitibus vt in nostros inuaderet, festinauit. Barriga duplicem aciem instruxit. Primam aciem Georgio Mendezio Ataidio, & Petro Barrigæ commisit, ipse sibi secundam aciem reseruauit. Idem Mauri fœderati fecerunt. Xerifius omnes copias hoc ordine distribuerat. Agmen medium cum equitibus septingentis Abedelquibirius, ipsius Xerifij patruelis, agebat: sinistrum latus ipse tenuit: dextrum alij duci, cui multum confidebat, assignauit. Acies media se continere non potuit, quin in primam nostrorum aciem rueret, & cum multitudine superaret, eam circumuenit, ita, vt nostri in orbem pugnare cogerentur. Lupus Barriga in eos, qui nostros circumierant, impetū dedit. At Mauri fœderati duplicē hostiū aciem acri prælio sustinebant. Fuit magno temporis spatio acriter vtrinq; dimicatum. Petrum interim Barriga Abedelquibirium, medij agminis ductorē, equo vehementius incitato infesta cuspide transfixit. Illo mortuo, qui sub illius signo pugnabant, cedere incipiunt. Cùm nostri acrius insisterent, eos fuderunt. Lupus Barriga cùm illam acie fusam cerneret, in Xerifij agmen incurrit: ex quo Xerquius Bentagoginius, vir primarius, in Pelagium Rodericum fortiter dimicantem inuectus, eum ex equo deiecit: & cùm illum stratum interficere conaretur, Lupus Barriga, vt ab imminenti cæde Rodericum eriperet, in Bentagogimum equum incitauit, & illum hasta confodit. Similiter cum Bentagogimi filius accurreret, vt patri subsidio esset, fuit ab eodem Barriga transfixus. Sic factum est, vt in eodem loco duobus hostibus occisis, ciuem vnum ab in-

Lusitana acies.

Xerifij acies.

Pugna atrox.

Lusitanorū victoria.

interitu vindicaret. Hostes postremò in fugam compulsi sunt. Nostri eos longo sanè spatio insequuti, non magnam cædem ediderunt. Hostes enim equorum pernicitas eripuit. Supra centum tamen cæsi fuerunt. Ataidius hoc successu Barrigæ stimulatus, aliquod egregium facinus moliri cupiebat: & Iacobi etiam Lupij virtus, qua cum paruis admodum copijs ad Marrochij portas excurrerat, eum solicitabat, vt in Marochium inuaderet. Duces igitur Maurorum fœderatos admonuit, vt certo die in armis essent: nam se daturũ operam, vt magnum decus cum non mediocri præda sibi compararent. Quod autem animo destinabat, nemini aperire voluit. Lupus Barriga Ataidij nomine Duces Mauros, vt parati cum armis essent, excitabat. Cùm verò intelligeret, Xerifium in Castello, quod Amagorem appellant, se tenere, ab Ataidio auxilium poposcit, quo Xerifium imparatum opprimeret. Ataidius nepotem suum Aluarum Mendezium Ceruariam cum equitibus ducentis & quinquaginta peditibus, qui erant ferreis fistulis atque scorpionibus armati, cõfestim expediuit. Ceruaria octo itineribus factis, se cum Barriga coniunxit, qui iam Maurorum copias coegerat. *Amagor Castellum* Castellum Amagor erat in arduo monte situm, & rupibus vndique munitum, & duobus fluminibus, qui illum vtrinq; alluebant, inclusum. Agri Castelli ipsius erant adeò latè patentes, vt supra centum pagos ambitu suo continerent. Nostri propè Castellum, cùm iam Sol in occasum præcipitaret, castra posuerũt. Equites è Castello egressi, cum fœderatis Mauris manum conserunt, eosque loco pellunt. Nostri Mauris auxilium confestim afferunt, & hostes fugere cogunt. *Xerifij fuga.* Postridiè Castellum obsidione cingere decernebant. Sed Barriga certior repentè factus, Xerifium profugisse, equum rursus ascẽdit, & idem reliquos facere iussit, atque primum vallum, quod Castellum cingebat, oppugnant. *Amagoris oppugnatio.* Hostes, qui relicti præsidio fuerant, summa vi resistunt. Nostri bis intra vallum prælium commisére, & bis ab hostibus repulsi sunt. Postremò cùm

cùm magnam impressionem facerent, irrumpunt, & hostes cædunt, qui metu se præcipites è rupibus eijciebant: quorum multi lacerati, multi acutis arborum ramis confixi, fœdè perierunt. Tanta verò rabie quidam dimicabant, vt, cùm sibi moriendum esse viderent (nō enim se dedere volebant) nè equi in manus nostrorum venirent, eos è præruptis rupibus exturbarent. Ferro bis centum cæsi sunt, supra mille verò in ruina dilacerati: capti sunt 400. inter quos Xerifij patruus extitit, & equi centum & 50. Præda tanta fuit, vt tres dies fuerint in ea ab oppido in castra deportanda consumpti. Victoria pro numero militum fuit insignis: pro qua Lusitani gratias Deo summas egerunt, & confessi publicè sunt eam non humanis viribus, sed CHRISTI numine atque beneficio partam fuisse. Non multis pòst diebus Barriga Iehabentafufi opibus adiutus, Castellum cepit, quod Algaballum appellabant, prædamque non mediocrem fecit, & Ataidium literis admonuit, vt aliud Castellum (Algelum nominabant) in quod se Xerifius post fugam contulerat, aggrederetur. Ataidius copias, quas potuit, eduxit, & cum à Castello octo millibus passuum abesset, vltra progredi noluit, & in vrbem cum copijs suis regressus est. qua ratione motus id fecerit, incertum est. Xerifius Castellum deseruerat. Cùm verò intellexisset, Ataidium pedem retulisse, & ipse in Castellum redijt. Barriga deindè Ataidij iussu specus in arduo & excelso loco inter rupes ingentes abditos, in quos hostium vis magna cōfluxerat, aggressus fuit: sed ab hostibus cum damno repulsus est: aliquot enim è nostris cæsi, & quidam etiam præcipites è rupibus eiecti sunt. Interim Barriga à Mauris fœderatis inuitatus, idem Castellum oppugnare constituit. Sed cùm in itinere tumultum auribus acciperet, multos ad se fugientes conspicatus est. Ij erant ex Mauris fœderatis, quos hostes cædebant. Barriga eos excepit, & in hostes inuectus, illos in fugam compulit, & duodecim passuum millibus insequutus est. Non procul aberat à Castello, quod petebat, cùm

Præda & victoria Lusitanorū insignis.

Algaballi castelli oppugnatio.

Barrigæ aduersa pūgna.

multi, illius ductu & imperio neglecto, extra ordinem furenter egressi in hostes ruunt. Hostes vndique prouolant, & eos circumueniunt. Barriga subsidio occurrit: prælium fuit periculosum, in quo sedecim equites Lusitani, & non pauci Arabes è socijs interfecti sunt: ipseque Barriga ex equo deiectus, & vulneratus in hostium manus peruenit. Suorum deindè præsidio, aut potius numinis diuini præsentia (sic enim homines interpretabantur) ex hostium manibus euasit, & in equum hostis victoris, qui iam ceciderat, insiluit. Et sic ille cum suis malè ab hostibus acceptus, in castra reuertitur. Postridiè quamuis ex vulnere laboraret, in Castellum inuadere statuit: in via magnas prędas egit, propius Castellum castra posuit. Ibi tres dies propter vulnerum dolorem conquieuit. Illum ibi commorantem hostium multitudo ex improuiso adoriri constituit. Barriga certamen minimè detrectauit, hostesque primo impetu in fugam coniecit: longius insidiarum metu insequi noluit. Postridiè motis castris, tam prope Castellum tabernacula locari fecit, vt modicus tantùm collis & exiguum flumen inter castra & Castellum interesset. Postridiè acre prælium commissum fuit. At Mauri, qui sub Barriga militabant, montium Principem, qui Castello opem afferebat, in iugo conspiciunt. Hoc metu perturbati, se confestim effusa fuga proripiunt: soli Lusitani relicti sunt. Barriga in angusto itinere hostium impetum acri animo sustinuit. Qui fugerant, cùm hyems summa, & perfrigida tempestas esset, & tabernacula, in quæ imbris vitandi gratia succederent, non haberent, obriguerunt. Gēs enim est frigoris impatiens: & erant etiam labore & rerum penuria confecti, ita, vt supra quingentos homines cōstet ea nocte frigore mortuos fuisse. Sic autem factum est, vt dum metu mortis castra, quibus seruari potuissent, turpissimè desererent, in mortem fœdam cum insigni dedecore timiditatis inciderent. Postridiè Barriga ordine profectus, multos in agris palantes excepit, & cum

Barriga prælium aduersum.

Barrigæ victoria.

Maurorū 500 insignis calamitas.

cùm vndiquè multis in locis hostes in illum impetũ facerent, eos semper insigni virtute repulit. Sic copias in vrbem, paucis hominibus, qui ordines deseruerant, amissis, incolumes reduxit. Ataidius interim eisdem curis anxius, Marochium petere statuebat. Battriga Maurorum Principes Ataidij iussu ad societatem eiusdem facinoris incitârat. Petrus Sousa Azamoris præfectus fuit ab Ataidio similiter inuitatus, vt itineris, & laboris, & gloriæ socius esse vellet. Is cùm esset vir egregiè fortis, & laudis præter modum cupidus, se socium libenter ascripsit. In locum huic rei destinatum omnes conueniunt. Sousa ducentos equites, Ataidius trecentos eduxerat. Dabidæ præfectus cum sexcentis equitibus, Garabiæ Dux cum equitibus mille, Xerquiæ verò dux cum octingentis aduenerant. Ab eo loco, vigesimo secundo die mensis Aprilis, Anno M. D. XV. profecti sunt. Itinera singulari ordine faciebant, & non nisi explorato castra mouebant. Regio multis in locis est natura fertilis, & cultu nitida, & aquis irrigua, ita, vt oculos intuentium non mediocriter oblectaret. Tandem ad vrbem accedunt. Consilio habito decretum fuit, vt vrbem ea porta, quæ Fessensis appellatur, oppugnarent. Sed neque tormenta, neque machinas, neque munitiones, nec alia denique, quibus vrbem maximam, & hominum multitudine refertam oppugnarent, ferebant. Nec in alium finem eò copias adduxisse putabantur, quàm vt gloriari possent, se vsque ad Marochij portas sine vllo impedimento copias adduxisse, vt ea audacia hostium animos frangerent, Mauritaniæque debellandæ facilitatem principibus Lusitanis ostenderent. Hostes sanè perturbati sunt. Credebant enim multò maiores copias subsequi. Ataidius copiarum suarum medium agmen ducebat. Xerquienses & Dabidenses sinistrum illius latus, dexterum verò Garabiẽses claudebat. Sousa duas è suis copijs acies instruxerat. Tum ipsi primũ Arabes in vrbis portas incursant. Hostes ea porta, quæ Fessensis appellatur, erumpunt. Illi multitudine, no-

Marochiũ se bellum.

Prælium periculosum & anceps

strі virtute superiores erant. Tamen cùm hostes innumerabiles influerent, & recentes fessis succederent, nostri in maximo periculo versabantur, & ægrè molem prælij sustinebant. Cidemeimamus grauiter vulneratus euasit. Lupus Barriga dum inter hostes incautius versaretur, fuit ex equo deiectus, ibiq; occisus fuisset, ni Petrus Barriga illi opem attulisset. Aliqui vtrinque ceciderunt. Prælium ita quatuor horis continuatum fuit, vt victoria neutram in partem inclinaret. Ataidius tamen atque Sousa cùm animaduerterent, hostium exercitum subsidijs identidem submissis amplificari, neq; paucos lassitudine debilitatos posse infinitæ multitudini in proprio solo, pro mœnibus, pro salute patriæ, pro omnium vita fortissimè dimicanti diu repugnare, copias sensim, & ordine minimè confuso in fluminis, quod vrbem præterfluit, angustum vadum subducere incipiunt. Cùm tamen vrgerentur, impetu sæpè in hostes conuersi, eos cedere cogebant: deindè eò, quò intenderant, exercitum paulatim deducebãt. Vadum erat adeò angustum, vt non nisi bini, aut ad summum terni transire possent. Hostes interim multò acrius instare, & vehementius vrgẽre, multò maiore impetu ferri cœperunt. Quod si à nostris in eo periculo tumultuatum fuisset, maxima profectò clades accepta fuisset. Sed Ataidius à Sousa postulauit, vt ipse in agmine primo curam eorum, qui vadum transibant, susciperet, & eos in ripa rursus instrueret, ipse in postremo agmine hostes maximo cũ labore sustinuit. Sic factũ est, vt omnes copiæ traducerentur, è nostris multi vulnerati discederent, nemo tamen occideretur. Ex fœderatis Mauris ad duodecim ciderunt. Vt enim in nostrorum conspectu suæ virtutis specimen egregium ederent, in hostium cuspides irruebant. Traductis copijs, cùm nostri iam à fluuio duobus millibus passuũ abessent, & hostes indignissimè paterentur, nostros ausos fuisse, cùm tam exigua manu ad vrbis opulentissimæ, in qua imperij domicilium collocatum fuerat, muros accedere, vt insignis ignominiæ maculam delerent,

Cedũt Lusitani seruatis ordinibus.

lerent, fluuium traiecère: quod facere non poterant, cùm nostri in ripa instructi consisterent. Vbi igitur illos abesse conspexerunt, ipsi cum copiarum parte nostrorum vestigia persequuntur. Abidenses, & Garabiẽses, & Xerquienses cum nonnullis Lusitanis in eos impetum ferunt, & breui certamine fundunt, fugantque, & paucos occidunt: inter quos fuit Fessensis quidam dux, qui ferocius nostris minatus fuerat, & acrius prælium inierat. Nostri modicis itineribus ita viam faciebant, vt commodè in Arabum pagis, & oppidis, & ciuitatibus diuersarentur, & multi vndique ad eos cum muneribus commearent, & quasi maximam victoriã adepti fuissent, illis de tam felici reditu gratularentur: quamuis bellum maximo animo, non tamen sapiente consilio susceptum fuisse videretur. Mons Farrobius viginti passuum millibus Arzila distat. Est autem cũ herbidus & amœnus, & arborum & nemorum varietate distinctus, tum arduus & excelsus, & multis in locis natura munitus. In cliuo montis, ea parte, qua in Arzilæ conspectum prominet, erat ingens pagus, quẽ Aliubiliam appellabant, vnde frequentes excursiones in agrum Arzilensem fiebãt, quæ fruges & sata vastabant, & prædas etiam cum captiuis frequenter abigebant. Ioannes Coutignus Pagum euertere cupiebat: sed cùm non tantas copias haberet, quantis erat opus, opem ab Odoardo Menesio, qui Tingi præerat, postulauit. Is se cum illo coniunxit. Deinde cùm prima luce ad radices montis accederent, hostes illos conspicati, minimè perturbati sunt: imò sine vllo tumultu per deuexum montis deducti, in nostros impetum fecerunt. Menesius vna ex parte, in quam se sub monte abdiderat, Coutignus è ripa fluminis, quam occasioni intentus insederat, in illos, qui iam in medium agmen inuaserant, inuecti sunt. Illi cedunt, nostri montem subeunt. Hostes & multitudine, & locorum asperitate, & stationis valido sepimento freti, nostros in principio contemnebant. Qui tamen eos cædere non desistunt, & in pagi munitiones compellunt, & intra

Mons Farrobius.

Aliubilia pagus.

Expeditio in Aliubilienses.

vallum irrumpunt, hostesque per aduersam portam in fugam effusam coniiciunt, oppidumque diripiunt & inflammant. Montem deinde peruagati, vicos exuunt, pagos euertunt, templa disturbant, ædes perantiquas & ædificia diruunt, totique monti vastitatem & inflammationem inferunt, & sic demum, re ex animi sententia gesta, reuertuntur. Hoc eodem anno Rex Emmanuel cum in animo haberet, Mauros hostes nominis Christiani sempiternos acriore bello vexare, multis arcibus oram maritimam obsessam tenere statuebat, vt vndique hostibus immineret, & Fessense regnum facilius armis oppugnaret. Hac cupiditate cùm teneretur assiduè, de hominibus Africæ peritis quærebat, quem locum magis opportunum arci ædificandæ iudicarent. Illi fluuium Mamoram (olim Subur appellatus est) latum atque profundum, qui in Atlanticum mare per ostium, quod Arzila circiter centum passuum millia distat, influit, eam oportunitatem habere confirmant. Nam fluuij faucibus montem imminere, in cuius fastigio posset arx ædificari, commeatum & munitiones facillimè in eum locum subuehi, in fluuium propter alueí profunditatem, maiores naues intrare posse dicunt, portum esse tutissimum. Locum præterea ad inferendum bellum aptissimum: nam ab ostio fluminis Fessam non ita multis passuum millibus abesse. Rex misit, qui fundum fluminis explorarent. Illi, qui missi fuerant, eorum sententiam, qui locum eximiè laudârant, comprobant, & fluuium maiorum nauium capacem esse dicunt. Rex igitur classem ducentarum nauium instituendam curauit. Exercitus octo millia hominum, præter fabros & nautas, continebat. Classis præfecturam Antonio Norognæ viro nobilissimo commisit, & successorem illi Nonium Mascaregnam, si is aliquo casu sublatus fuisset, instituit. Multi viri nobiles in ea classe fuerunt, quorum tamen pars magna luxu & lasciuia diffluens, magis nobilitatis arrogantia tumebat, quàm militaris disciplina patiebatur. Exercitus

De classe in Mauritaniam arcis condendæ causa missa, eiusque successu infœlici

etiam erat tyronum. Soluit classis Olysippone XIII. die mensis Iunij: vigesimo tertio mensis eiusdem ad ostium fluminis appulsa fuit. Tum Norogna Bertium cum nauigio, cui præerat, misit, qui in fluuium intraret: ex latere vno Petrum Bentesium cum longa naue, ex altero alium ducem nomine Carinum cum altera longa naue constituit. Hos Antonius Saldania sequutus fuit. Reliqui deinde duces ordine vt iussi fuerant, subierunt. Vbi eò ventum est, vbi arx ædificanda erat, locus rem acutius considerantibus minimè placuit. Habito igitur consilio, locum alium delegerunt non ita procul à fluminis ostio disiunctum, quo naues facilius penetrare, & quæ erant necessaria conuehere possent, & vbi propter crebros fontes aquatio semper facilis esset. Nec enim semper aquatio propter æstum maritimum, qui salsas aquas inducit, ex fluuio fieri poterat. In loco igitur, qui omnium iudicio commodissimus visus fuit, arcem instituunt: atq; primùm fossam altitudine decem pedum, & latitudine quindecim perducunt, qua, cùm se æstus incitaret, aquam admitterent, si vellent: & si rursus vellent, eam eijcerent. Acies instructæ locum præterea muniebant, & castra ita posita fuerunt, vt commodè impetum hostiũ propulsaturæ viderentur. Sed locus hoc incommodum habebat, quòd ei montis supercilium immineret. Nec enim fastigium montis occupari poterat, quòd longius à fluuio, quàm oportebat, abesset: & locus, quem delegerant, erat altiori loco subiectus, vndè non missilibus tantùm, verùm & saxis ingentibus deuolutis nõ mediocris pernicies afferri poterat. Præterea, vt admoniti tunc à multis fuerunt, hyeme cùm fluuius imbribus auctus intumescit, super loca etiam, in quibus arx extrui cœpit, effunditur: quod inuecti limi atque cœni reliquiæ demonstrabant. Hostes loca superiora occuparant, atque valido sepimento munierant, tormẽta frequentia disposuerant, omnique missilium & pilarum genere decertabant, nostrisq; graues molestias inferebant. Rex Mequinezius cum tribus millibus e-

Mutatur arcis condendæ locus.

Delecti loci incõmoda.

Hostium in Lusitanos molimina.

quitum, & triginta millibus peditum aduenit. Rex deinde Fessensis cum multò maiore exercitu eò venire maturauit. Ducebat autem supra centum hominum millia. Prælia interim non leuia fiebant. Sed cùm hostes & loco, & multitudine superarent, superiores semper è prælio discedebant. Vno autem prælio è nostris mille atq; ducenti cæsi sunt. Naues tamen nostræ cum fluminis aditum liberum haberēt, & nostris subsidio erant, & castra hostium tormentis infesta faciebant. Hostes, vt naues Lusitanas aditu prohiberent, propè fluminis ostium stationem instituunt, quam fossa & vallo muniunt, firmaque multorum hominum in ea præsidia disponunt: vndique tormentis naues, quæ intrare volebāt, aut dissipant, aut ne ingredi auderent, impediunt. Norogna vt hoc impedimentum vitaret, hoc excogitat. Nauem ingentem densis tignis corroborat. lana saccos infercit, quibus molibus obiectis hostium globos exciperet. Hęc nauis in fluuio contra hostium stationem opposita, tutum reliquis humilioribus nauibus transitum præbebat. Hostes tamen cùm dies atque noctes sine intermisione nauem quaterēt, eam dilacerarunt. Hac mole disiecta, nostri exanimari metu cœperunt. Exercitus erat imminutus, cõmeatus deficiebat, nullus erat dies, quin aliqui ab hostibus interficerentur: res erat in extremo discrimine constituta. Interim literæ ab Emmanuele ad Norognam deferuntur, quibus, literis, quas de ea re Norogna ad Emmanuelem dederat, respondebat. Literarum sententia hæc erat, vt si ei, & reliquis ducibus arx illa inutilis videretur, eam desererent, & exercitum, antequam maius incommodum acciperetur, in Lusitaniam deportarent. Id cùm non eo silentio fieret, quo conueniebat, & hostes id sentirent, nostris acriter institere. Duę acies in superiore loco, vt hostium impetum sustinerent, erant oppositæ. Vnam Rodericus Melius, alterā Christophorus Leitanus, vir acer, & in rebus bellicis enutritus, agebat. Acies, quam Melius ducebat, cū hostes eam valdè premerent, per loca præcipitia ruebat,

Lusitanorū magna clades.

Norognæ stratagema.

Extremū Lusitanorum discrimen.

& alij alios se se in fuga præpediebant: hostes maximã cædem ediderunt: Leitanus aciem per montis anfractum instructam duxit, donec ad fluuium perueniret. Sed tanta erat iam in castris trepidatio, tantusque metus animos omnium occuparat, vt nemo posset vllius ducis imperio aut authoritate ab effusa fuga cohiberi. Multique metu cùm se in flumen deijcerent, aquis & cœno demersi, honestæ mortis metu turpem vitæ finem subierunt. In nautis similiter tãta trepidatio fuit, vt eorum culpa centum naues ad littus afflictatæ perierint. Aliæ namque alias impediebant, & inuicem collidebantur, & in littore tandem fractæ hostium crudelitati homines exponebant. Non defuêre tamen quidam viri fortissimi, qui in tumultu facinora memorabilia ederent: inter quos virtus Bernardi Emmanuelis longè reliquis antecelluit. Is hostibus se opposuit, eorumq; impetum repressit, multos ab effusa fuga continuit, & in hostium cæde versatus est, & in causa fuit, ne multo grauior clades acciperetur. Nostri tandem in naues recepti sunt, quamuis quidam viri nobiles nauium aditu multos arcere niterentur, ne ipsi, nauib. ponderc grauatis, discrimen adirent. Periculum enim in terra fuga, in nauibus immanitate vitarunt. Circiter quatuor hominum millia ab hostibus cæsa dicuntur. Arce præterea cum tormentis, & munitionibus, & captiuis, hostes potiti sunt. Nostris tamen exitum, qui erant in statione, intercludere non potuerunt. Huius cladis & dedecoris Emmanueli nuncius allatus, illi magnum dolorem inussit. Gratias tamen Deo egit, quòd ab eo debitas peccatorum pœnas in hac vita exigere voluisset. Is enim fuit, qui secundam & aduersam fortunam moderatè semper ferendam arbitraretur, & omnia, vt Christianum principem decebat, ad iudicium numinis diuini, quod falli non potest, piè reuocaret. Hac tamen plaga nulla eius ætate calamitosior accepta fuit: in qua multi dedecoris infamiam patiẽtius fortasse, quàm decebat, pertulerunt. Nunquam enim operam dederunt, vt eam notam claris factis eluerent.

Trepidatio in castris Lusitanicis.

Bernardi Emmanuelis virtus.

Insignis Lusitanorũ clades.

Emmanuelis Regis constantia & moderatio.

Hoc anno Rex Emmanuel multorum inuidorum calumnijs aures præbuit. Hæc enim pestis, quæ plerunq; apud reges magnas bonorum strages edit, Emmanuelem etiam in eam fraudem impulit, vt Albuquercium suspectum haberet. Eo tempore Albuquercius omnem fermè oram Indici maris, quæ Indo fluuio, & Cori promontorio definitur, sub Emmanuelis imperium subiunxerat: Malacam etiam adiecerat, regnum Armuzij armis ceperat, & prudentia stabilierat, Emmanuelis nomen latissimè propagarat. Nec enim nationes illæ credebant fieri posse, quin Rex, qui ducem tam insigni virtute præditum haberet, esset diuinis etiam virtutibus ornatissimus. Et quò status erat amplior, eò maiorem de illius amplitudine opinionem receperāt. Et Rex ipse optimè erat in Albuquercium animatus. Sed inuidi perpetuò aures illius obtundebant, hominemque aliquando dementiæ & temeritatis, aliquando verò ambitionis minimè ferendæ, atque adeò proditionis insimulabant. Postremò Regi persuaserunt, Albuquercium ad tyrannidem aspirare, velleq; Indiam vniuersam sibi subdere. Esse namque cognatis & clientibus innixum, principibus Indis propter virtutis opinionem charissimum, opes illius esse ampliores, quàm status hominis legibus astricti ferret. Animos enim in mediocribus opibus enutritos imperium pati posse, in summis verò insolentius, quàm ius & fas postulat, efferri. Quid si, inquiunt, vt est vir singulari astutia & calliditate subnixus, Zabaimum Idalcamum ad suas rationes adiunxerit? Quid si cum Narsingæ Rege societatem inierit? Quid si reliquos Indiæ Reges ad se aggregauerit? Non erit ei facillimum à fide desicere: Hoc saltem assequetur, vt Emmanuelis Regis nomen contemnatur, & Albuquercij imperium omnes libenter accipiant. Hi sermones cùm essent valdè frequentes & importuni, maximaque vi & industria iacerentur, Albuquercius meritis & innocentia fretus, quamuis optimè sciret, nomen suum multorum inuidia lacerari, nunquam quomodo calumniam refu-

RES INDICAE.

Inuidorū in Albuquercium calumniæ.

taret, excogitandum censuit. Improborum namque sermones factis egregijs facillimè retundi putabat. Se verò ea gessisse, & his operibus animi sui fidem confirmasse censebat, vt in India positus, non magno negotio inuidiæ flammam, quæ in Lusitania inuidorum ingenijs excitabatur, virtutis exploratæ & cognitæ fama restingueret. Verùm cùm accusatores sine vllo defensore, qui eorum perditis conatibus occurreret, accusationem instituerent, eò rem deduxerunt, non quidem vt Rex illum non satis magna laude dignum arbitraretur, sed vt saltem ab India reuocandum statueret. Itaque Lupium Suarium Aluarengam illi substituit. Cum eo Matthæum, Dauidis Aethiopiæ Regis legatum, dimisit, & alium ad eundem Regem legauit, vt pax & amicitia arctiore vinculo firmaretur. Legatus extitit Odoardus Galuanus, vir nobilis, & multis in rebus magni ponderis spectatus & cognitus. Aluarenga cum classe tredecim nauium, & mille & quingentis Lusitanis hominibus Olysippone soluit septimo die Aprilis, Goamque peruenit secundo die Septembris. Inde rebus ordine constitutis, Cochimum petijt, vt classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, compararet. Hoc anno, septimo die mensis Septembris Emmanuel filio auctus est, cui fuit Odoardi nomen impositum. Is natura mitis & clemens extitit, musicis & venationibus deditus, vniuersis propter benignitatem & humanitatem carus, atque periucundus: qui, si non immatura morte sublatus fuisset, multas vtilitates insita probitate & industria communibus rebus afferre potuisset. Hoc anno Malacæ grauis casus atque valdè miserabilis Abedallam Camparis Regem, qui tunc, vt dictum est, Bendaræ munus obibat, de medio sustulit. Rex Bintami illius socer, eum vel ferro, vel veneno tollere cupiebat. Cùm hoc ei minimè processisset (erat enim Abedalla propter æquitatem & mansuetudinem omnibus egregiè charus, & munere sibi commisso summa cum laude fungebatur) alia via illi pestem atque perniciem in-

Albuquercius in Lusitaniam reuocatur.

Emmanuelis ad Aethiopum Regem legatio.

RES EVROPEAE.

RES INDICAE.

Crudeles Bintami Regis in Abedallā generi insidiæ.

ferre

ferre cōstituit. Itaq; suis negotium dedit, vt aliquot Malacensium naues caperent, & in Bintamum adducerent. Illi impigrè quod imperatum fuerat exequūtur. Is tunc suos, qui iussa confecerant, asperis verbis accipit, quòd iniuriam ciuibus suis intulissent. An, inquit, ignoratis me Regem esse Malacæ, & hos, quos captiuos abduxistis, mihi subditos esse, neque secus à me diligi, quàm si eos omnes genuissem? Spero equidem Abedallam, quem ego non generum, sed filium arbitror, propediem in meam potestatem Malacam, vt cōstituit, redacturum, & tunc apparebit, quantum inter Lusitanorum tyrannidem, & mei Imperij moderationem intersit. Hos enim vt filios omnes cum singulari humanitate tractabo, quos Lusitani dominatu durissimo oppressos tenent. Gener enim meus Abedalla, prudentia, qua valet plurimum, id, quod mihi promisit, cumulatè præstabit. Hęc vbi dixit, captos cibo & potu benè acceptos, & muneribus affectos, missos fecit, omniaq; illis bona restituit, suisq; Ducibus atrociter minatus est, si quid simile in posterum contra ciues vrbis Malacæ designarent. Id homines verum esse crediderunt. Et vbi Malacam reuersi fuēre, sermo primū occultus inter nonnullos haberi de eadem re cœpit. Deinde sparso latius rumore, res ad Georgium Albuquercium vrbis præfectum delata est. Bartholomæus autem Perestrellus, quæstor Regius, qui paucis illis diebus ex India citeriore Malacam aduenerat, cum Ninachetuensis filijs erat vsu & familiaritate coniunctus, multaq; illorum gratia faciebat. Illi patris mortem vlcisci summopere cupiebant, & ideò quod erat rumore dissipatum, oratione confirmabant, & asserebant, id se multorum literis & argumentis clarissimis exploratū habere, Abedallam de vrbe nefariè prodenda cogitare, & societatem sceleris cum Rege Bintami coiuisse. Perestrellus Georgium Albuquercium admonuit, vt impendens periculum præcaueret, & proditorem, antequàm id, quod animo destinabat, efficeret, capite damnaret. Is filios Ninachetuensis accersit. illi rem sanè

Falsa in Abedallā testimonia & calumniæ.

confidenter asserunt, nihil clarius esse confirmant. Albuquercius quamuis esset vir probus, non ita tamen sapiens erat, vt intelligeret, non esse temerè in re capitali fidem inimicis habendam. Et siue quia valdè periculũ metueret, siue quòd facinus illud præclarum fore putaret, hominem summa potentia præditum, & nomine Regis, vt nihil aliud esset, ornatum occidere, non procrastinat. Abedallam accersit, sceleris insimulat, testimonia, quæ hostes in illum dixerant, exponit. Perestrellus vehemens accusator instat, & vrget. Abedalla fidem Albuquercij implorat, & obtestatur, nè se hominem innocentem, summè in Lusitanos officiosum, regisq; Emmanuelis studio flagrantem hostium crudelitati dedat. Tempus sibi dari postulat, dum Regis Bintamensis fraudem, & inimicorum calumniam, & suam innocentiam testibus & argumentis apertè demonstret, se ex vinculis velle causam dicere. Ad hæc obsecrabat, nè nomini Lusitano tantum dedecus supplicio hominis innocentis inureret, quo odium in se multorum hominum concitaret. Hæc ne est, inquit, gratia, quam meis in Lusitanam gentem meritis referendam censes, vt supplicio meo crudelitatem regis Bintamensis, sempiterni vestri nominis hostis, expleam? & ij, qui propter meam in regem Emmanuelem fidem me immani odio persequuntur, lætitia exultent? Quid aliud enim expetit Rex Bintami, nisi vt ego, quem suorum ferro, quem veneno, quem multis insidijs occidere nequiuit, manibus Lusitanorum, propter quos meos deserui, & odium in me hominis malefici acerbissimum concitaui, interimar, & illi, in quorum me fidem contuli, doloris illius, quem vir improbissimus cepit, vltores existant? Eadem nanque opera fieri cernit, vt illius immanitatem satietis, & homines à studio vestri nominis auertatis, & apud multas nationes odio sitis. Quid enim dicent ij, qui me à regno meo per vos deductum conspexerunt, vt vestris beneficijs ornarer, & præsidijs contra hostes meos munirer, cùm viderint me tam subitò de statu meo concidere,

Abedallæ ad criminationes responsio.

&

& ipsorum opera, quos hostes vestri nominis gratia desumpsi, ad supplicium detrudi? Quare te per fidem, per religionem, per humanitatem, per reliquas virtutes, quas vnicè colis, oro & obtestor, vt mihi respondẽdi facultatem tribuas. Et tum demum, si proditionis conuictus fuero, nullum supplicium recusabo. Hæc quidem cum Abedalla diceret, & suppliciter postularet, non potuit hominem natura mansuetum ad aliquam humanitatis partem traducere. Itaque sine vlla cunctatione, homo innocens, regio splendore prædi-tus, in forum deductus, inspectante populo, cum multorum luctu & querimonia securi percussus fuit. Qui tamen dum ad supplicium ducebatur, manus in cælũ tendebat, & numen implorabat, vt in eos, quorum calumnijs ipse contra ius & fas interimebatur, animaduerteret. Post decimum & septimum diem Perestrellus celeri morte absumptus fuit: quod multi ad numinis vindictam retulêre. Abedallæ verò supplicium tan tam multis offensionem attulit, vt multi mercatores & ciues Malaca excederent, atq; passim, quacunque se conferebant, omnes homines à Lusitanorum cõmercio deterrerent. Nihil esse apud Lusitanos tutum, nullam fidem ab hominibus conseruari: illis ipsis, qui relam fidem ab hominibus conseruari: illis ipsis, qui regibus illorum inseruirent, esse tandem crudele supplicium indicta causa subeundum. Ninachetuensem, nulla offensione interposita, honore deiectum, & ea de causa post tam multa officia sibi mortem consciuisse, Regem Camparensem crudelem in modum contra ius necatum fuisse. Cùm huiusmodi sermonibus omnia complerent, factum est, vt cùm mercatores in vrbem accedere non auderent, non solùm vectigalia tollerentur, verùm & Lusitani cum ciuibus, qui relicti in ciuitate fuerant, summa rerum inopia, atq; adeò fame vexarentur. Sed Georgius Botellius à Georgio Albuquercio missus cum duabus nauibus, omnes illas circumquaque regiones peragrauit, qui cum esset, & propter virtutem notus, & propter vsum Regum omnibus familiaris, facilè à multis Regibus & Principibus impe-

Iniusta Abedallæ cædes.

Vltio diuina.

Lusitanorum per Indiam infamia.

trauit, vt mercatores rursus Malacam merces & cibaria conueherent. Dum Botellius summam in commeatu comparando diligentiam adhiberet, Rex Bintami Regem Siacæ (ea regio est ad Austrum in eadem ora sita, quam fluuius eodem Siacæ nomine interfluit) per literas admonuit, vt sibi Botellij caput offerret. Quod si faceret, se ei filiam insigni specie magna cum dote collocaturũ. Id Siacę Rex, cum ad illum Botellius diuerteret, præmio nuptiarum allectus, facere constituit. Sed accidit, vt, cùm illius quidam domesticus, qui fuerat à Botellio captus, & sine vllo pretio dimissus, proditionem, quæ parabatur, intelligeret, vt Botellio gratiam referret, scelus indicaret. Rex Bintami præterea duodecim naues instruxit, & Ducibus imperauit, vt Botellium Malacam redeuntem, si vitaret insidias, interciperent. Georgius Albuquercius vbi id comperit, nouem naues ornari iussit, & Francisco Melio præcepit, vt Botellio opem afferret. Bintamensis Rex cum id ex speculatoribus accepisset, alias quatuor & viginti naues instruxit, quæ cum Melio decertarent. Hæ naues cum duodecim, quæ præmissæ fuerant, acre cum Melio prælium commiserunt. Qui tamen classem hostium profligauit, maximumque numerum hominum occidit, & cum insigni victoria Malacam reuersus est. Victoria tamen non incruenta fuit. Nam septem & triginta Lusitani mortui sunt, magnus etiam Malacensium numerus occisus fuit. Botellius similiter periculo liberatus, cum vario & multiplici commeatu Malacam redijt. Sub idem tempus Georgius Brittius Malacam venerat, vt vrbi præesset. Successor enim Georgio Albuquercio missus ab Emmanuele fuerat. At Prætor Albuquercius Armuzij, post Hamedij mortem, Reipub. statum egregiè collocârat: ciues æquitate & mansuetudine sibi deuinxerat: ipsum Regem multis ad se beneficijs allexerat: nationes exteras ad commercium specie benignitatis inuitauerat. Multi Persidis & Arabiæ Reges ad illum Legatos cum muneribus miserant, vt cum eo pacem firmarent. Neque

Insidiæ Botellio structæ.

Siacæ regnum.

Naualis Lusitanorum victoria.

Armuziensis Regni constitutio Alb. authore.

que defuêre Principes, qui solo videndi hominis studio, de quo tam præclaram famam multiplicis virtutis acceperant, Armuzium contenderent. Interim rumore dissipatum fuit, Sultanum ingentem classem instruere, qua Armuzium debellaret. Albuquercius, & si non valdè rumori fidem habebat, id tamen consilio prætendit, vt sine Regis offensione arcem firmius muniret, & ciuitatem præsidio, nè à fide deficere posset, omninò nudaret. Dixit enim, omnibus vrbis tormentis sibi opus esse, vt facilius hostes, qui expectabantur, ab vniuersa vrbe propelleret. Itaq; tormenta & munitiones ex vrbe & ædibus regijs in arcem deportandas curauit. Reges autem cæcos in Indiam, nè propter multiplicem Regum prolem in vrbe motus oriretur, misit. Quindecim enim Reges oculis orbati à regni procuratoribus, in ædibus regijs, cum vxoribus & liberis inclusi seruabantur, quib. omnia ad victum necessaria Principes, qui Regis nomine regias opes pro libidine tractabant, largè præbebant. Hoc erat præmium Regibus à maleficis hominibus constitutum, quoties iure regio liberius, quàm rectores ipsi vellent, vterentur. Præfecti nanque tyrannide constituta, ex hac regia stirpe puerum deligebant, cuius nomine regnum in suam potestatem redigerent. Hic verò in regia sede locatus, si aliquid moliri cum regia libertate vellet, oculorum aspectu priuabatur, & alius in locum Regis cæci eidem calamitati, si liber esse vellet, obnoxius, vt regium nomē obtineret, assumebatur. Hæc autem tyrannidis minimè ferendæ materia inter ipsos tyrannos dissensiones pestiferas excitabat, & causam ipsi ciuitati sæpenumerò grauissimæ cladis afferebat. Hos reges cæcos, partim vt memoriam tam immanis sceleris extingueret; partim vt turbulentissimæ dissensionis materiam amputaret, Albuquercius Garsiæ Norognæ commisit, vt eos in Indiam deportaret: vbi iubebat, vt eis omnia magnificè præberentur, quę ad victum & elegantiam regiam pertinerent. Sed in hoc tam felici rerum omnium, vt homines iudicare poterant, statu, Albuquercius aut senectu-

Albuquercij strata-gema.

15. Armuzij Reges excæcati.

Horrenda tyrannis.

Albuquercij

nectute, aut nimio labore confectus, in lentum morbum incidit, qui in dies ingrauescebat. Cùm igitur sibi mortem appropinquare iudicaret, arcis præfecturam Petro Albuquercio, cuius virtutem & ingenium multis in locis perspexerat, & quem nouerat esse & Regi Armuziensi, & ciuitati vniuersæ carissimum, præfecit, eumq; ad fidem, & vigilantiam, & æquitatem luculentissimis verbis excitauit. Res autem Armuzij eo ordine constituit, vt non facilè perturbari, & à statu dimoueri possent. Multa etiam, quæ ad Indiæ statum firmandum vtilia videbantur, effecit. Animum verò suum sacris sanctissimis expiauit, & testamentum fecit, nec aliquid prætermisit, quod ad religionem procurandam, & rem suam cōstituendam aliqua ex parte pertineret. Mira deindè eum cepit cupiditas in India moriendi. Vrbem præterea Goam, cuius ipse conditor erat, aspicere, antequam è vita discederet, vehementer optabat. Regem deindè per Petrum Alpoem salutauit, fidemque dedit, se illi loco parentis, quamdiu in vita maneret, futurum. Petrum deindè Albuquercium, quem Armuzij in arcis & vrbis custodia relinquebat, illi vnicè commendabat. Se tamen spem magnam habere dixit, fore, vt vbi primùm ex eo morbo, si ita DEO visum esset, emergeret, Armuzium rediret, vt illi posset amorem, quo eum prosequebatur, officijs ostendere. Rex illius desiderio lachrymas profudit, respondit que, se illum perpetuò in loco patris obseruaturum, operamque daturum, vt à nemine studio & pietate erga Regem Emmanuelem vinceretur. Ea tamen spe interim, quam illi Albuquercius ostendebat, Armuzij repetendi se mirificè sustentari. Hoc facto Albuquercius, vt salutationes deuitaret (omnia namque humana officia fastidierat) nauem conscendit, & vela fieri iussit. Cùm ab vrbe quatuor passuum millibus abesset, reliquos classis nauarchos, qui non tam cito soluere potuerunt, biduò in anchoris expectauit. Eò Rex Armuzij rates cum multis fructibus, & commeatu, & muneribus ad illum misit. Ille Legatos hilari fronte,

morbus lethalis, & quæ deindè subsecuta.

& vultu, & cum humanitatis egregiæ signis accepit: officia Regis amantissimi esse sibi gratissima confirmauit, & Legatum, & nautas atque remiges benè acceptos, & muneribus ornatos à se dimisit. Oram verò Indiæ prætervectus, nauis quædam parua ad nauem illius accessit. Illa vehebatur nuncius cum literis, quas Cide Alles, & quidam Ismaelis Legatus Dio ad illum scripserant, quibus nunciabant, Lupum Suarium Aluarengam ab Emmanuele missum fuisse, qui illi succederet, & illum (quod eis facinus indignum videbatur) in Lusitaniam reuocaret. Quod si is parere nollet, Regum suorum opes offerebant, quibus facillimè tantam à se iniuriam propulsaret. Is animum gratum habuit, officium aspernatus est. Et tamen non mediocri animi perturbatione commotus (intelligebat enim, eam successionem inuidorum opera constitutam fuisse) se continere non potuit, quin sublatis in cælum manibus exclamaret. Proh Christe sancte, inquit: quo me pacto possum ijs molestijs, quæ me circumuallant, expedire? Si Regi satisfacio, in hominum odium incurro: si hominibus consulo, in Regis offensionem incido. Ad aras, ærumnose senex, ad aras, inquam, confugiendum. Hæc autem verba sæpè repetebat, vt appareret, eum grauibus esse curis exulceratum. Deindè sibi laborum omnium finem instare prænunciauit. Tandem vbi ad se redijt. Certè, inquit, mecum statuo, Regem felicissimum diuinitus de multis rebus admoneri, & hanc successionem non nisi motu & instinctu numinis ab illo constitutam fuisse. Morior enim, & si hoc tempore successorem illius consilio delectum non haberem, potuisset Indiæ status periclitari. Hæc ille cùm dixisset, animo conquieuit. Quò verò magis progrediebatur, eò morbus erat infestior. Literas interim perbreues ad Regem Emmanuelem in hanc sententiam dedit. Has postremas literas cum frequenti singultu, & reliquis mortis certissimæ signis scribo. Filium vnicum habeo: quem peto pro meis

Nuncius Albuquercio de successore allatus.

Albuquercij oratio Pathetica.

Postremæ Albuquercij ad Emmanuelē literæ.

in tuam maiestatem & amplitudinem præstantibus meritis, tua magnificentia & benignitate complectare. Quæ tua causa gesserim, opera ipsa testificabuntur. His literis vacillante manu cum magna difficultate conscriptis, omnem rerum humanarum memoriam prorsus abiecit, & totam mentem ad res diuinas animo recolendas, & veniam flagitiorum à diuina clementia postulandam conuertit. Cùm verò multa mente recoleret, tum verò locum Ioannis, quo Christi cruciatus exponit, sibi crebrò legi faciebat, crebrisque gemitibus, & aliis eiusmodi signis, se ea lectione mirum in modum recreari demonstrabat. Cùm oram Goæ legeret, famulum celoce celeriter inuehi præcepit, qui ex vrbe sacerdotem, quo plurimùm fuerat in rebus diuinis vsus, euocaret. Is vbi venit, totam cum eo noctem in rebus, quæ ad sempiternam vitam pertinebant, attentissima cogitatione pertractandis consumpsit: & sic ante lucem ex ergastulo corporis emigrauit. Vbi fuit in vrbem de illius morte nuncius allatus, non solùm Lusitani se lamentis dediderunt, sed Saraceni etiam, & gentes reliquæ à nostris sacris alienæ, plangore & eiulatu vrbem compleuerunt. Tanta namque erat humanitate præditus, vt vtrum magis multi illius virtutem metuerent, an bonitatem amarent, esset explicatu difficillimum. In primis autem ius æquabile colebat, & fidem violatam acerrimè puniebat, neminique iniuriam fieri patiebatur. Fuit insigni pudicitia. Vxorem nunquam duxit: filiũ vnicum ex ancilla suscepit. Erat in laboribus tolerandis acerrimus, ita, vt homines nimio interdum labore fatigaret: quos tamẽ magis exemplo, quam propositis minis ad labores excipiendos excitabat. Calumniatoribus erat infensus, adeò, vt nemo auderet alicuius nomen apud illum falsò deferre. Consilio plurimùm valebat: incredibili celeritate, quæ statuerat, exequebatur. Erat veritatis amantissimus, vanitatem & mendacium odio acerbo persequebatur. Iniurias sibi illatas animo maximo ferebat. Iracundia interdum

Alf. Albaquercij mors.

Eiusdem mores.

efferebatur, ita tamen, vt in medio iracundiæ ardore, dictum iaceret (erat enim acutissimus) quo omnes, qui vultum illius extimescebant, à nimia conturbatione ad hilaritatem & risum sæpè traduceret. Non erat alienus à literis: & cùm otium erat, lectione sacrarum præcipuè literarum oblectabatur. Vtrum magis belli, an pacis artibus excelleret, incertum est. Sic enim bellum administrauit, vt meritò summus imperator haberetur. Sic Rempub. multis in locis constituit, vt summus etiam Reip. moderator existimari iure posset. Itaque omnes, qui tunc Goæ se tenebant, in illius morte se patre amantissimo orbatos esse querebantur. Fuit è naue cum incredibili pompa eductus, & exequiarum singulari magnificentia sepultus: quanquam fletus eorum spiritum, qui funus procurabant, sæpius intercluderet. Eius morte nunciata, luctus per oram Indicam peruasit: multos Reges & Principes mœrore affixit. In primis Xuranda Armuzij Rex animi dolorem multis lachrymis & veste lugubri demonstrauit. Rex Emmanuel illius mortem acerbè tulit, filiumque illius ad se continuò venire iussit. Appellabatur ille Blasius Albuquercius. Rex ne tanti viri nomen ex animis elaberetur, ei patris nomen indidit, & pro Blasio Alfonsum vocari præcepit. Eum verò, vt parentis merita postulabant, multis muneribus affecit, & splendidis etiam nuptijs ornauit. Sequenti anno alio funere principis inuictissimi vniuersa Hispania luctu deformata fuit. Rex enim Fernandus, cuius nomen est immortalitati propter egregia facta consecratum, in pago, quem Madrigaleium appellant, qui ad ciuitatem nomine Trogillium pertinet, graui morbo erat implicitus. Eum Emmanuel per Ioannem Rodericum Salam Menesium salutauit, & de valetudinis eius ratione certiorem se fieri iussit. At Rex Fernandus die vigesimo tertio Ianuarij, anno salutis M.D.xvj. mortem obijt. Vbi id Emmanuel per Menesij literas resciuit, literas ad Reginam illius vxorem, quam Germanam appellabant, & ad Fernandum Philippi filium, Fernandi Regis nepotem, & ad

Exequiæ Albuquercij.

RES EVROPEAE

Fernandi regis Catholici mors.

Annus à Christo nato 1516.

ad reliquos Castellæ principes, quæ doloris indicium & officij, & amoris argumentum continebant, continuò misit: & Menesium, vt verbis literarum sententiam vberius subsequeretur, admonuit, & quæ vellet, vt cum illis ageret, diligentissimè præscripsit. Tum literas ad Rodericum Fernandium Almadam, virum summa prudentia præditum, qui tum Antuerpiæ Regis ipsius negotia gerebat, dedit, quibus pręcipiebat, vt cum de rebus omnibus, quæ vel in Gallia Belgica, vel in Germania fierent, admoneret, vt ad temporis conditionem consilia regni dirigeret. Tum ad Maximilianum Imperatorem Caroli auum, cui Carolo Philippi filio Castellæ regnum iure hæreditatis obuenerat, legatum decreuit. Is Petrus Correa fuit, qui prudentiæ nomine non mediocrem apud regem locum obtinebat. Summa legationis erat, vt Carolus Isabelam Regis Emmanuelis filiam vxorem duceret, & rursus Leonoram cum Ioanne illius filio matrimonio copulari vellet. Legatus comiter acceptus est: literarum humanitas & officium fuit Imperatori gratissimum. Petrus tamen Correa, cùm nihil eo tempore transigi posset, Regis Emmanuelis permissu in Lusitaniam redijt. Hoc anno Leo Decimus Alfonsum Emmanuelis filium in Cardinalium collegium cooptauit. Et Regi etiam concessit, vt Isabelæ, Dionysij Portugaliæ Regis vxori, fœminæ sanctissimæ, cuius diuina virtus fuerat admirandis signis à Christi numine comprobata, honores in Lusitania publicè vt reliquis diuis haberentur: & vt equitum Iacobensium, & Cisterciensium magistratus, absque ipsius pontificis maximi priuilegio, ei, cui Reges Portugaliæ vellent, assignarentur. Hæc omnia propensa Pontificis ipsius in Emmanuelem voluntate, & opera, & industria Michaelis Syluij, qui tunc apud Pontificem Emmanuelis legatus erat, & ipsi Pontifici propter ingenij magnitudinem gratissimus, concessa sunt. Dum hæc gerebantur, Lupus Suarius Aluarenga munus difficillimum administrabat. Albúquercio namq; successerat, ad cuius virtutem aspirare non

Emmanuelis ad Maximilianũ Imp. lega.

Isabelæ Canonizatio.

RES INDICÆ.

Suarij res gestæ. poterat. Attamen non segniter rebus gerendis incubuit. In primis autem Coulamum legationem decreuit, quæ pacem cum Regina, quæ tunc regnum filij pueri nomine, qui in illius tutela erat, gubernabat, æquis conditionibus firmaret. Conditiones autem fuerunt, vt illa Templum nomine Diui Thomæ Apostoli dedicatum, quod Saraceni eo tempore, quo Antonio Salæ necem attulerant, disturbarant; suis sumptibus instauraret, & templi vectigalia restitueret, & octoginta millia pondo piperis pro bonis, quæ Lusitanis erepta fuerant, persolueret: & vt, antequam cum Saracenis transigeret, Lusitanas naues expediret, & omnibus constituto precio piperis numerum, qui in eas posset imponi, sine vlla fraude venderet. Classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, comparauit: pacem cum Calecutij Rege, quæ fuerat ab Albuquercio facta, confirmauit: Cananotis motus, qui fuerant excitati, compescuit. Dum Goam reuertitur, tempestas subito coorta eum Anchediuam petere compulit. Inde Alexium Menesium cum octo nauibus, vt oram Arabiæ perlustraret, & inde Armuzium classem in hyberna deduceret, misit. Goam reuersus, consilium iussu Regis Emmanuelis habuit, vtrum expediret vrbem diruere, & insulam omni præsidio vacuam hostibus relinquere, an potius esset magis è Republica eam tueri. Non enim Albuquercij inuidi cessabant illi non solùm viuo, sed manibus etiam illius, atq; adeò sepultis reliquijs dolorem inurere, & vrbem illam esse communibus rebus inutilem oratione contendere. Nam multis pòst annis in eo perseuerabant, vt laudibus illius oblatrarent, & omnia, quæcunq; gesserat, nullo consilio gesta fuisse contenderent. In consilio tamen decretum fuit, Goam esse firmo præsidio confirmandam, & vrbem omni ratione muniendam: quod ipse Suarius sententia sua confirmauit. Cochimum deinde reuersus, classem, qua in Sinum Arabicum penetraret, instruendam curauit. Fernandum Peteium Andradium in Sinam (sic enim Emmanuel imperauerat) cõ-

Legatio ad Coulamensem Regem.

Publica de Goa ciuitate consultatio.

tinuò

timiò misit. Is cum tribus nauibus Zamatram contendit, & ad Pacem naues appellens, Regem de suo aduentu per Ianimum Rabelotum, quem ibi reperit, certiorem fecit. Ille Rabelotum & hospitaliter, & honorificè cum summis honoribus accepit. Pax fuit inter illum & Andradium Emmanuelis nomine cõstituta, & locus, in quo Lusitani arcem ædificarent, assignatus: inde Malacam petijt. Commeatu, & rebus alijs comparatis, in Sinam nauigare instituit: sed tempestatis aduersæ reflatu Malacam redire coactus fuit, vbi Raphaëlem Perestrellum, qui è Sinarum regione veniebat, offendit: à quo de Sinarum moribus, de legibus & institutis, de mansuetudine in hominibus insita multa percepit. Georgius Brittius Malacæ præfectus Henricum Lemiũ in Martabanum Peguensis regni portum misit, vt inde commeatum conueheret. Est autẽ Pegu latissima & fertilissima regio, in India vlteriore vltra Gangem, ea parte, quæ ad Solis occasum spectat, sita, quæ inde Malacam procurrit, & orientem Solem versus, mare, quod ad Sinam ex quadam parte pertinet, attingit. Is nauem, quæ ex Peguensi portu soluerat, vi cepit. In eodem verò portu consistentem Saraceni, quorum nauis capta fuerat, latrocinij & immanitatis insimulant. Rex classem comparat, qua nauem dominis reddere compellat. Lemius tribus diebus prælium sustinuit: naues non paucas depressit: multos homines occidit, sed naufragium tandem fecit. Nauis cum erat peruetus, & tormentorum contentione conuulsa, & dissipata, vim aquæ admisit: & ita demersa repentè fuit. Ipse Lemius cum sexaginta Lusitanis scapha & lembo quodam Samatram contendit. Sed scapha & lembo tempestate disiectis, & ad littus allisis, octo & viginti Lusitani fluctibus hausti sunt: reliqui cum Lemio in Pedirense regnum se contulerunt, vbi fuerunt à Rege cum singulari humanitate tractati. Alexius autem Menesius tempestatibus impeditus, quo minus diu Arabiæ oram peragraret, Armuzium se contulit, vbi omnia Suarij mandata summa diligen-

Pax inter Pacensem Regem & Lusitanos.

Martabanũ portus. Pegu regnum.

Lemij prælium & naufragium.

tia confecit: & cum primum per anni tempus licuit, in Indiam reuersus est. Dum hæc in India geruntur, Emmanuel in Lusitania propagandæ religionis studium non intermittebat: & cùm intelligeret, in AEthiopia Congi regionem quotidiè magis Christi disciplinis illustrari, vt opus præclarè institutum, rectius absolui posset, sacerdotes alios ad Regem Alfonsum, cum libris & muneribus, quibus hominem multò acrius studio religionis incenderet, misit. Rex eo tempore, quo sacerdotes & Emmanuelis famuli, qui simul missi fuerant, in Congi fluuium penetrarunt, aberat bellis implicitus contra Reges stipendiarios, qui ab illo defecerant. Fuêre tamen interim nostri in oppido, quod Sonum appellant, satis benignè à Regijs accepti. Rex bello ex animi sententia confecto rediens, sacerdotes cum amoris eximij signis excepit, Emmanuelique pro tantis beneficiis immortalem gloriam precatus est. Nostri sacerdotes virtutem ipsius Alfonsi Regis in cælum laudibus efferebant. Erat enim in sceleribus vindicandis acer, & in egentium inopia subleuanda benignus, in regni opibus stabiliendis industrius, in moribus atque vita continens, in religionis studio sanctus, atque tam insigni pietate præditus, vt cælum semper intueri videretur. Siue enim ius diceret, siue cum populo ageret, siue belli consilium, siue pacis iniret, semper Deum in oculis & conspectu proponebat, omniaq; ad illius gloriam reuocabat. Literarum ludos aperire iubebat, magistros magna mercede conducebat, vt pueros non literis tantū, sed multo etiā magis studio pietatis imbuerent. Ipse verò tempus, quod illi à negotio publico vacabat, in literis consumebat. Euangeliorum sententias innumerabiles, & prophetarum oracula in ore semper habebat. Nam & lectione perpetua multum in sanctarum literarum studio profecerat, & quæcunque à sacerdotibus audierat, in illius memoria penitus infixa permanebant. Frequentes ad populum conciones habebat, quibus illū ad pietatem, & religionem ardenter incitabat. Erat ingenio

Res Africanae.

Christianismi per Aethiopiā incrementum.

Alfonsi Congensis Regis laudes.

genio acri, & memoria firma præditus. Quinq; libros Lusitanarum legum cùm diligenter euolueret, legum quidem sapiētiam, & ordinem atque disciplinam reipub. laudauit: sed rebus etiam minutissimis leges certas inuentas esse, non facilè probabat. Itaque hanc legum exactissimam diligentiam irridens, de Lusitanis quæsiuit, quænam pœna esset ijs, qui in terra pedem ponerent, statuta. Regem verò Emmanuelem tanta absens fide colebat, vt sæpè diceret, se nullam esse de rebus humanis voluptatem percepturum, antequam in Lusitaniam veniret, vt ad Emmanuelis pedes prouolutus, illi se totum addiceret. Quòd enim cælesti luce frueretur, quòd verum Deum coleret, quòd ad immortalem vitam aspiraret, id totum esse Emmanueli Regi clarissimo atque sanctissimo in acceptis referendum. *Iudicium Congensis Regis de Lusitana Nomothesia.*

Eodem anno Fr̄aciscus Vallesius, Galliæ rex, legatum ad Emmanuelem misit, cum literis officij plenissimis. petebat autem ab illo, vt se societatis fœdere, quam tūc cum aliquot principibus in aliorum perniciem faciebat, alligari permitteret. Emmanuel respondit, sibi Regis potentissimi voluntatem semper fore gratissimam, & omnia, quæ salua fide, & Christiani Regis officio posset, causa illius libentissimè facturum. A bellis tamen, quæ Christiani principes inter se gerebant, vehementer abhorrere. Sibi namque in animo esse, Saracenis, si posset, perniciem & interitum machinari. Christianis verò principibus bonam mentem & animorū concordiam, cum bonorum omnium amplificatione precari. *RES EVROPEAE. Gallica ad Emmanuelē legatio.*

Sub id tempus tres Sarmatæ, viri apprimè nobiles, in Lusitaniam Emmanuelis visendi gratia venerunt. Illius namque fama illas regiones cum hominū admiratione peragrabat. Tempore enim, quo reliqui principes Christiani, huius tanti nominis obliti, acerbissimis odijs stimulati, in mutuam perniciem ruebāt, & furore cæci, opes hostium, qui Christianis opibus imminebant, in dies amplificabant, erat illius Regis laus illustrior, qui pacem cum Christianis principibus vnicè colebat, nec vllis præmijs allici poterat, vt *Triū nobiliū Sarmatarū Emmanuelis videndi causa in Lusitaniā profectio.*

cum vllo principe funestissimi belli societatem iniret, & tanto studio bellum in Africa, & India, cõtra Christiani nominis hostes compararet. Ad hæc addebant, iter in nationes vltimas apertum, Indiam subactam, multas Orientis nationes sub imperium subiunctas, maximas Arabum, & Persarum, & AEgyptiorũ classes deuictas, neque tam illustres victorias humanis viribus, aut vlla valdè magna potentia consequutum, sed, vt coniici poterat, Christum, cui ille tota mente seruiebat, pro illius amplitudine dimicare. Hæc & alia multa in hanc sententiam cùm vulgò iactarentur, apud Regem Sarmatiæ, qui eodem studio bellum continenter cum Turcis, & reliquis Christianæ religionis hostibus gerebat, & nobilitatem in armis, & optima disciplina continebat, præcipuè laudabantur. Hoc tres illos adolescentes nobiles incitauit, vt è tam longinquis terris in Lusitaniam illius videndi gratia venirent, & simul ab illo peterent, vt eos manibus suis equestris dignitatis insignibus ornare vellet. Sibi namque omnia in armis feliciter euentura confidebant, si à Principe tam diuinis virtutibus ornato eam dignitatem adipiscerentur. Quod petebant, impetrauerunt, ipsiusque regis manibus ornati, & instructi, multisq; munerib. affecti in patriam rediere, & quacunq; iter faciebant, regis ipsius virtutem & magnificentiã summis laudibus efferebant. Hoc anno cum Rex Fessensis crebras excursiones in agrum Arzilæ fecisset, & multas prædas abegisset, ciuitas in magnam carnium penuriam redacta fuerat. Ioannes Coutignus vt hoc incommodum resarciret, in opulentum pagum propè Alcassarquibiriũ situm, qui propter itineris longinquitatem, nihil sibi à Coutigno metuebat, cum ducentis & quinquaginta equitibus, cùm tota nocte iter fecisset, ante exortum Solis inuasit: hostes nec opinantes oppressit: quinq; & quinquaginta tantùm (reliqui enim diffugerant) captiuos abduxit: mille boues cum multis equis & pullis abegit, eaque omnia cum maxima difficultate, propter fluuiorum altitudinẽ, qui ea nocte (imber enim ma-

RES AFRICANAE

Io Contigni excursio

maximus, & turbulenta tempestas extiterat) supra modum creuerant. Arzilam duxit. Præfectus Alcassaris quibirij repentè cum trecentis equitibus illius vestigijs institit. Sed imbres prælium diremerunt. Vix Coutignus pontem quendam transierat, cùm aquę quæ cãpos inundauerant, pontem operuerunt. Hostis verò metuens, ne, si vlterius pergeret, reditus sibi minimè pateret, reuersus est. Crebris eiusmodi excursionibus Coutignus hostes finitimos exterrebat, & agris populationes inferebat, quibus irritatus Fessensis Rex, maximum exercitum comparauit, vt Arzilam obsidione premeret. Triginta equitum millia, & peditum supra septingenta millia coegit: cum ijs armatorum copijs, & multis tormentis & munitionibus Arzilam contẽdit: eamque vallo & fossa cinxit: & crebras deinde turres excitauit, tormentaque disposuit, & vrbem vehementissimè quatere cœpit, & cuniculos, quibus muros subrueret, instituit: operamque enixè dedit, vt, antequam auxilium obsessis afferri posset, vrbe potiretur. Coutignus tamen cum de illius aduentu certior factus esset, Nonium Riberium, qui regis Emmanuelis negotia in Hispania Bætica procurabat, & tunc se Malacæ tenebat, admonuerat, vt sibi confestim multa, quæ ad obsidionem tollerandam necessaria videbantur, mitteret: Emmanuelemq; per literas de Regis Fessensis aduentu certiorem fecerat, copias distribuerat, stationes Ducibus assignârat, eas partes, quibus maius periculum imminebat, præsidio firmiore munierat, suos ad propugnationem multis verbis incenderat. Omnes erant in vrbis defensionem acriter incitati. Riberius nihil cunctatus est, sed omnia, quæ Coutignus postulârat, continuò misit. Ioannes Mascaregnas equitum leuis armaturę Magister, duas repentè naues instruxit, in quas centum & viginti equites, & pedites, qui nauibus vehi poterant, imposuit: eiq; se comitem Nonius Mascaregnas frater adiunxit. Alij duo fratres eorum, nempe Emmanuel Mascaregnas, & Antonius Mascaregnas Arzilæ sub Coutigno militabant.

Arzilense bellum.

Arzila obsidio & oppugnatio.

Subsidia Arzilensibus missa.

Ij cùm

Ij cùm Arzilam peruenerunt, iam vrbs viribus summis oppugnabatur. Nonius Riberius milites ducentos Malaca misit: Duces duo viri nobiles erant, qui propter sua in Regem Emmanuelem merita, ab eo beneficijs summis ornati fuerant. Cùm ijs alij veniebant eisdem rationibus astricti: quos omnes Coutignus singulari comitate, & multis honoribus excepit, & illis stationem assignauit, quam insita virtute tuerentur. Interim nec nocte neque die ab opere cessabat, fossas transuersas, quibus cuniculos exciperet, duci, muros quassatos refici, alios intra veteres muros excitari faciebat. Franciscus Doria Genuensis, frater patruelis Andreæ Doriæ, cuius tantum nomen in rebus maritimis extitit, operibus præerat: huic Rodericus Sousa, cognomento Cide, socius adiunctus erat. Hi singulare in ea obsidione specimẽ virtutis & industriæ dederunt, ita, vt in oculis & sermone omnium versarentur. Reliqui quantum poterant, officio suo fungebantur, & singulari audacia omnibus se periculis exponebant. Hostes nullum obsessis laxamentum dabant. Erat autem hoc in Regis Fessensis animo penitus insitum, vt, si non intra paucos dies Arzilam expugnaret, obsidionem solueret, nè desidendo tempus frustrà consumeret. Hoc illum stimulabat, vt oppugnationi perpetuò acriter & vehementer insisteret. Itaque alij sagittis & glandibus, vt mœnia propugnatoribus nudarent, contendebant: alij tormentis assiduè muros quatiebant: alij perfectis iam cuniculis, muris vasa tormentario puluere referta subijciebant: fessis deindè recentes & integri succedebant, ita, vt res in vltimum discrimen adducta videretur. Nostris tamen nec animus interim, nec industria ad repugnandum deerat: nec vllis telis, aut obiectis terroribus, loca sibi asignata deserebant, & indè vt hostes summa contentione propellerent, laborabant. Multi tamen interim vtrinque cadebant. In hoc statu vrbs erat, cùm Rodericus Barretus cum nauigijs duodecim ex Algarbio aduenit. Huius aduentu tantus obsessis animus additus est, vt confiderent, se facillimè

Nouum Arzilensium subsidium.

simè in murorũ ruinis, si mœnia omninò corruerent, cũ hostibus aperto Marte cõgredi, aut intra cuniculos manum conserre posse. In hac classe, ex eodẽ Algarbij regno Garsia Melius sexcẽtos viros acres eduxit, & alij præterea ex Algarbiensi nobilitate non mediocria auxilia rebus communibus attulerunt. Quin etiam nautæ ex eadem Lusitaniæ parte non tantum nauigandi laude præstantes, verùm & bellandi artificio non mediocriter eruditi, in vrbem obsessam nauibus ingresi, fortium hominum officio functi sunt. Maur⁹ interim quidam captiuus ad hostes transfugit, & Fesiæ Regi nunciauit, vrbem esse validiore præsidio, quam ille suspicari posset, firmatam. Is hoc nuncio perturbatus, obsidionem soluere voluit: sed fuit ab Rege Mequinezio fratre suo, nè id faceret, impeditus. Iacobus interim Lupius Siqueira cum nauibus triginta iussu Emmanuelis aduenit: & sic tandem Reges subiata obsidione discesserunt. Coutignus eos equites, qui tunc Arzilæ inuenti fuerant, eduxit, & hostium agmen postremum carpsit, & nonnullos occidit, & aliquot etiam viuos cepit. Hoc tempore Ioannes Gondissaluius Camara, insulæ Materiæ præfectus, grauem sibi iniuriam à Rege Emmanuele factam querebatur, qua offensus, insulã, & domicilium, & opes, & vectigalia deserere, & alias sibi extra Lusitaniæ ditionem sedes deligere parabat. Iurisdictionem enim insulę, quę fuerat maioribus suis attributa, sibi ereptam, aut, quod idem valebat, imminutam fuisse dicebat: quod minimè ferendum esse iudicabat. Cùm verò ex insula profectus, in Algarbium aduersis tempestatibus iactatus esset, & Arzilam obsideri intellexisset, septingentos milites magna mercede conduxit, & summa celeritate Arzilam contendit. Sed eo iam tempore Reges castra mouerant: qui tamenredituri multis cum maiore apparatu videbantur. Nobilitas quæ tunc Arzilæ morabatur, sumptibus exhausta, in Lusitaniam redire properabat. Eos Coutignus retinere non poterat. Hoc Camara animaduertens, duplex militibus stipendium proposuit, seque tempus omne,

Aliud subsidium.

Arzila obsidione soluitur.

Ioh. Camaræ ex indignatione officium erga Emmanuelẽ regem singulare.

nne, quod Coutigno videretur, in ea vrbe mansurũ asseruit: neque commissurum, vt vllo in loco quisquã suum erga Deum & Regem officium desideraret. Hoc exemplo multos homines nobiles in vrbe retinuit. Hæc non indigna relatu esse statui, vt intelligi possit, quorsum Lusitanorum querelæ erga Reges suos erũpere soleant. Vt enim delicati filij de parentum iniuria sæpè conqueruntur: ita Lusitana nobilitas leuibus interdum causis irritata, de Regibus, à quibus enutrita est, graues querimonias habet. Attamen in ipsa rei indignitate, cùm id casus postulat, opes suas Regum causa libenter effundit, & vitam in discrimen salutis inijcit. Camara verò, postquam officio suo perfunctus cum dignitate fuit, Hispalim concessit, vndè fuit ab Emmanuele literis benignè & amanter scriptis reuocatus. Sub idem tempus, in morte Ataidij fortissimi viri iactura insignis facta est. Apud hunc nonnulli Arabes Oleidemetenses in Marochiensis regni finibus constituti, qui tributum Emmanueli Regi pendebant, questi sunt, quòd Arabes quidam Xerquienses eorum agros vastarent, & grauissimas illis iniurias inferrent. Ataidius autem fœdere astrictus erat, ad vim, si quis eis inferre maleficium vellet, omni contentione propulsandam. Ij verò Xerquienses, contra quos fœderati Ataidij opem implorabant, erant viri nobiles & animosi, & in rebus bellicis exerciti, qui stipendiarij Emmanuelis fuerant, & tamen ab eo defecerãt, & vltra Marochium castra mouerant, & finitimos agros vastabant, multisque iniurijs Mauros Regi Emmanueli subsiditos opprimebant. Ataidius qui eos explorarent, continuò misit. Exploratores, illos ad radices montium, qui Clari nominantur, castra posuisse referunt. Decimo igitur nono die Maij anni eiusdem M. D. XVI. Ataidius cum equitibus quadringentis & quinginta, & paucis peditibus ex vrbe profectus est, ita tamen, vt quò intenderet, nemo suspicari posset. Cùm verò circiter triginta passuum millia progressus esset, ad Dabidenses Mauros peruenit: tũc

Bellum Marochiẽse.

Ataidij exercitus.

Garadi-

Garabienses etiam Mauri copias suas adduxerunt. Mauri, qui cum Ataidio indè profecti sunt, ad quatuor equitum millia fuere. Indè in terram, quam Alguz appellant, peruenit. Est autem ea tellus plana, & summa fertilitate prædita, & Marochiensi agro finitima, quam flumen, quod Alguz appellant, alluit. Ibi Arabum mulieres & imbellem turbam reliquit, primisque tenebris profectus, eò peruenit, vbi Rahus Benxamutius, qui erat vir fortissimus, magnumque in Ducibus nomen apud Arabas obtinebat, castra fixerat. Ibique cùm ex improuiso hostes adoriretur, nemo fuit, qui resisteret. Cædes ingens edita fuit: solus Benxamutius cum paucis euasit. Ataidius cum maxima præda regredi cœpit. Primum agmen Lupus Barriga ducebat: Aluarus Ataidius Regium signum præferebat: ipse subsidijs aciem postremam firmabat. Cùm verò Marochio quatuor passuum millibus abesset, aliquot horis in loco satis amœno (æstus enim erat ardentissimus) cum exercitu conquieuit. Ibi Rahus Benxamutius cum septuaginta equitibus primùm, deindè cum multis alijs, qui ad opē illius conuenerant, castris obequitauit. Tum Arabas cum Lusitanis fœderatos nominatim compellans, admonuit, vt occasionem tam præclaram nè prætermitterent. Si Christianos istos, inquit, occiditis, Mahumeti rem gratam facietis, gentem vestram tyrannide liberabitis, religionem à vobis violatam Lusitanorum sanguine expiabitis, & nomen virtutis egregium propter tam præclarum facinus obtinebitis. Agite fratres, agite commilitones, cras Safinium recuperabimus: perendiè Azamorem capiemus: Lusitanorum memoria ex Mauritaniæ finibus exterminata, vestrum nomen ab obliuione vindicabit. Cùm hæc maximis vocibus diceret, nostri eo ordine, quo instructi fuerant, progrediebantur. Fœderati nullum ei responsum dabant, imò cum præda ad primum agmen se conferebant, vt à periculo longius abessent. Vxor quædam illius, Hota nomine, singulari specie & pulchritudine fœmina, quam is perditè ama-

Alguz terra.

Lusitanorum victoria

Rahi Benxamutij ad Lusitanorum fœderatos oratio.

amabat, capta ferebatur, quæ illum nominatim inclamauit. Is continuò substitit. Illa à Ducibus facultatem postulauit cum viro colloquendi. Cùm id impetraret, Rahe, inquit, Benxamutic, quoties mihi dixisti, te, ne me captiuam duci conspiceres, maximum vitæ discrimen aditurum? Captiuam modò duci vides, & id tamen pateris? Vbi nunc est amor pristinus? Vbi data fides? Vbi virtus eximia, quam tibi frequenter arrogabas? Is ad hæc, Dies, inquit, longa est: victoria in numinis diuini beneficio, vires in brachij mei robore consistit. Illa verò puluerem manu in altum proiecit: tum addidit, Verborum tuorum fidem aura dispellit. Abi igitur, & alia vxore, quam mihi longè, vt video, præponis, vt lubet, fruere. Ego interim vel de tua perfidia, vel de timiditate, quorum vtrumuis turpius viro sit, non facilè dixerim, perpetuam querimoniam habebo. Is sibi continuò calceum detraxit, eumque in illam coniecit. Hoc autem signo, vt in more gentis positum erat, se fidem, quam dederat, minimè violaturum, confirmauit. Deindè ad equites suos conuersus, multa cum lachrymis & luctu disseruit, vt eos ad misericordiam alliceret. Si, inquit, vos amor vnquam afflixit, si decus ad contemptum mortis incitauit, si vitam meam caram habuistis, opem vulneri, quod mihi amor inflixit, afferte: periculum à me dedecoris eximij propulsate: vitam meam ab imminenti fato defendite. Hanc enim mulierem si captiuam duci videro, diu vitam cum tanto dolore atque turpitudine retinere non potero. Cogitate præterea, quantis Mahumetem prophetam sanctissimum meritis obligabitis, si pro lege illius præliũ inieritis. Hæc cum diceret, eos ad certamen acriter incitauit, & ipse in agmen postremum inuectus, præliũ atrocissimum iniuit, ita, vt nostri illius impetum ægrè sustinerent. Alfonsus Norogna tunc in postremis hostem magna virtute repellere contendebat. Huic Ataidius subueniens: Noli, inquit ridens, Mauros meos, quos multis laboribus alui, internecione delere. Par enim est, vt aliquot in semen relinquamus. Abi igitur in pri-

Hotæ Mauræ cũ Rabo Benxamutio marito colloquium.

Rabi Benxamutij ad equites suos oratio.

Prælium atrocissimum.

in primum agmen, ego postremam aciem tuebor. Gener inuitus atque recusans, imperio tamen coactus, in agmen primum discessit. Ataidius equum alium (is enim, quo vehebatur, erat nimia lassitudine confectus) ascẽdit: tum sic hostes sustinebat, vt ordinem minimè perturbari permitteret: ita deinde agmen cogebat, vt interdum esset opus, acie conuersa in hostes impetum dare. Hoc cùm non semel fieret, Rahus guttur illius nudatum conspicit: lorica namque ea parte dissoluta fuerat. Itaque pilo maxima vi coniecto guttur illius transfixit: & ita vir egregiè fortis, qui tam multas clades hostibus intulerat, vno ictu concidit, ruinaque sua nostrorum aciem perturbauit. Incidit enim continuò tumultus, quo nostri miserandum in modum periêre. Quidam enim Alfonsum Norognam, quidam Alfonsum Ataidium ducem deposcebant. Tantaq; partis vtriusque contentione certatum fuit, vt quasi in trãquillo statu Reipubl. cùm ciues ambitione pręcipites, seditionem concitant, ita illi in tanto discrimine dissiderent: vsq; adeò, vt parùm abesset, quin hostibus relictis, ipsi inter se funestissimum prælium cum insigni furore & amentia committerent. Hanc perturbationẽ Mauri fœderati cùm cernerent, cum hostibus se, vt Rahus admonuerat, coniunxerunt, vt tantæ prædæ participes fierent. Sic autem Lusitani fermè omnes & insito furore, & sociorũ scelere, aut cæsi, aut capti sunt: inter quos Alfonsus Norogna extitit, qui cum alijs viris nobilibus occisus fuit. Hac victoria elati Mauri, plurimum rebus suis confidere cœperunt: & quidam ab Emmanuele desciuerunt, alij verò suspensis animis, quid casus deindè ferret, expectabant. Nec enim credebant, viri tam fortis interitu, alium inueniri facilè posse, qui rem Lusitanam ea virtute defenderet. Rahus cum insigni victoria & decore, & maxima præda, & quod ille rebus omnibus anteferebat, cum vxore charissima, discessit, ita vt eum omnes admirarentur, & virtutem illius in cælum laudibus efferrent. Vxor tamen illi amoris gratiam exemplo memorabi-

Ataidij cædes.

Tumultus Lusitanorum & calamitas ex eo grauissima.

Alf. Norognæ cædes.

Maurorũ victoria.

Amor & fides coniugalis eximia.

Rabi mors

li retulit. Nam post hanc victoriam, cùm Xerifus cum Fessæ Rege prælium commisisset, Rahus ab hoste, quem fugientem persequebatur, occisus fuit. Hostis enim conuersus, equo concitato, Rahum hasta transfixit. Hota viri funus cum multis lachrymis & eiulatu procurauit, & corpus illius in sepulchrum magnis sumptibus extructum intulit. Deindè nouem se diebus à cibo & potu continuit: & sic tandem spiritum edidit: & suis mandatum dedit, vt se cum viro sepelirent. Indignum namque statuit, à viro, quem vnicè amârat, & à quo ardenter amata fuerat, aut morte, aut sepultura diuelli. Emmanuel cùm ei de morte Ataidij, & de exercitus clade fuisset allatum, Nonium Mascaregnam virum impigrum illi successorem designauit. Eo tempore, quo illa clades accepta fuit, Iehabentafusus in Lusitania versabatur, negotijs implicitus. Qui vbi casum miserabilem resciuit, non mediocrem ex eo dolorem accepit. Id autem illum præcipuè angebat, quòd metuebat, nè rex Emmanuel Maurorum scelere offensus, reliquis deindè nullam fidem habendam censeret: quo facto cernebat, maximam rei benè gerendæ facultatem funditus interituram. Hoc cùm metueret, Regem obtestatur, nè propter aliquorum perfidiam, de reliquis spem prorsus abijciat. Nullam esse gentem, ex qua non sæpenumerò homines conscelerati atque proditores existant. Quod si, inquit, improborum scelus aliorum hominum fidem suspectam fecerit, quo se conferent Reges? Cuius tandem operibus vti poterunt? Quam rem hominum auxilio destituti, ex animi sententia gerent? Qui enim nemini fidem habet, nemini negotium vllum committet. Abdat se igitur in syluas, & regni procurationem omninò deserat, opus est, qui vniuersos homines, propter nonnullorum perfidiam, auaritiæ & proditionis insimulat. Vt igitur nihil esse potest nimia crudelitate dementius: ita nihil excogitare possum diffidentia miserabilius. Fateor equidem scelus immane eorum fuisse, qui socios prodiderunt,

Nonius Mascaregnas Ataidio suffectus.

Iehabentafusi ad Emmanuelē Regem oratio.

& aua-

& auaritia obcæcati, eis, quibus auxilium afferebant, crudelissimam necem attulerunt. Verùm non omnes sceleris eiusdem participes extitêre. Duces enim constat innoxios fuisse, qui, quantum in illis fuit, suos à scelere infando cohibuerunt. Multi prætereà, quanta fide amicitiam Lusitanorum coluissent, in morte, qua nullum certius argumentum esse potest, apertè demonstrârunt. Nam cum Lusitanis ab hostibus occisi sunt: & ij, qui se scelere contaminârunt, nunquam id fecissent, nisi propter Lusitanorum in deligendo duce amentem & pestiferam dissensionem, meritò rem perditam esse prospexissent. Itaque cùm salutis desperatio ex vna parte eorum animos occupâsset, & ex altera spes ingentis vtilitatis ostensa fuisset, superauit species vtilitatis honestatis splendorem, ita, vt mallent cum lucro viuere, quàm cum fide mortem oppetere. Non purgo scelus, imò censeo, vt iure regio vtaris, & de sceleratis debitum supplicium sumas. Vtrunque enim regium munus est, & virtutis merita debitis ornamentis afficere, & seuerè in admissum scelus animaduertere. Sed hoc demonstrare volo, non omnes in scelere fuisse, & intempestiuam seditionem improbis causam apertè sceleris attulisse. Quare spes est, si proborum opera vti volueris, & quod est nonnullorum temeritate contractũ, seueriore disciplina correxeris, fore, vt quod est damni factũ, cum ingenti lucro resarcias. Fides mea multis in rebus satis perspecta & cognita fuit. Vt enim tuæ dignitati seruirê, meis infensus & inimicus extiti, & pro tua amplitudine nullum vitæ periculum recusaui. Quare si officia mea tibi grata sunt, te suppliciter oro, vt mihi, cui, antequam meam in te fidem reb' exploratam habuisses, multa credidisti, nunc postquam meis laboribus atq; periculis, quanta religione fidem colerem, documentum dedi, multò maiora committas. Confido enim futurum, vt opera mea multò plures Mauri ad nomẽ tuum adiungantur, quàm fuerunt illi, quos metus simul atque cupiditas ad breue tempus à tui nominis

studio disiunxit. Hęc cū sæpè, & ardēti studio dixisset, Emmanueli persuasit, vt vellet illius opera Maurorū voluntates, metu perculsas, ad spem rursus Regiæ benignitatis excitare. Itaque cum Petro Mascaregna, qui tunc Safinium proficiscebatur, Iehabentafusum etiā misit: qui in exitu mensis Iulij Safinium naues cum præsidio militum, cum armis & munitionibus appulerunt. Iehabentafusus literis continuò fœderatorum ducibus aduentum suum significauit. Hi maximis lætitiæ signis, quàm gratus esset omnibus illius aduentus, passim demonstrabant. Erat enim ille egregiè fortis, & bellandi peritissimus, ita, vt omnes, qui sub illo militabant, quasi ad exploratam victoriam ducti fuissent, valdè confidenter in hostes impetum facerent. Multi ex Mauris fœderatis, accepta prius fide (timebant enim, ne propter Ataidij cædem, aliorum scelus sibi fraudi esset) in vrbem venerunt: quos omnes Nonius Mascaregnas scelere liberauit. Hi multis promissis fuerunt in studium Regis Emmanuelis multò acrius incitati. De supplicio eorum, qui scelus immane susceperant, dubitatum in consilio fuit. Erat enim ingēs multitudo: de omnibus supplicium sumere, erat difficillimum. In paucos commune omnium scelus vindicare, iniquum videbatur. Præterea timor erat, ne, si tunc aliquid acerbius in animaduertendo fieret, tumultus orirentur, & multorum animi à nomine regis alienarentur. Quare visum fuit, supplicium in aliud tempus magis commodum reseruari, & omnes sceleri affines interim dissimulanter notari, vt aliquo prætextu paulatim absumerentur. Hoc anno Regina Maria filium perperit, cui fuit Antonij nomen impositum. Sed puer mortem statim obijt, & Regina ex partu grauiter & periculose laborauit. Sub idem tempus vna nauis ex his, quas Carauelas vocant, quæ è Lusitania ex Algarbij regno Arzilam veniebat, fuit, antequam in Arzilæ portum intraret, à piratis Mauris capta. Lusitana classis, quæ in portū subducta fuerat, propterea quòd æstus decesserat, illi opem afferre non

Antonius Emmanueli nascitur

Carauela Lusitana capitur à piratis.

non potuit. Franciscus Souealis, vir fortissimus, qui ea vehebatur, antè quàm in prælio multis vulneribus confectus occumberet, res memorabiles effecit: octo & viginti viri atque mulieres capti sunt. Non multis pòst diebus Gundissaluus Vascius itinerum ductor, vir animi maximi, qui cùm fuisset Maurus natione, & religione Mahumetanus, impiam superstitionem execratus, ad Christi se nomen & fidem adiunxerat, in Tingitanam vrbem se contulit, vt opera summi cuiusdam Chirurgi crus, quod illi in bello confractum fuerat, sanari posset. Vix sanitatem recuperarat, cùm nauem conscendit, vt Arzilam, in qua vrbe domicilium habebat (desiderio enim magno videndi vxorem & filios tenebatur) repeteret. Magister enim nauis dabat fidem, fore, vt intra tres horas nauem saluam in Arzilensi portu constitueret. Sed cum ventus deficeret, duæ longæ Maurorum naues in insidijs collocatę, in illā inuehuntur. Is quamuis esset vir in armis acerrimus, non tamen arma tunc, neque præsidium vllū, quibus hostes repelleret, habebat: & cū sibi moriendū esse necessariò cerneret, si in manus hostium perueniret, in scapham desiluit, vt remis periculum declinaret. Captus tamen cum paruulo filio fuit. In naue simi liter (nemo.n. inerat ea, qui resistere posset) hostes ingressi, viros & mulieres, qui ea vehebantur, Tetuamū abduxerunt. Mulieres vim & libidinem à corporibus suis lachrymis & ingentis pecuniæ promissis cohibuerunt. Pretio autem persoluto, omnes cum viris, qui simul capti fuerant, in libertatem restitutæ sunt. Solus Gundissaluus Vascius, quamuis ingentem pecuniam pro redemptione illius multi viri nobiles offerrent, & Mauri essent auarissimi, nō potuit in libertatem vindicari. Erant enim hostes in illum, propter desertam Mahumetis nefariam & impiam superstitionem, vehementer infensi. Itaque cruciatus in illum diros excogitant, & primùm filiū in illius cōspectu dilacerārt, quem ipse vt suppliciū libenter pro Christi gloria subiret, verbis exhortatur. Illius deinde manus atque pe-

Gundissalui Vascij captiuitas & illustre martyriū.

des duobus afferibus fibula coniunctis, atque disclusis alligant, & illum verberibus concidunt, & vngulas euellunt, atq; vt diutius torqueretur, ita corpus paulatim carpunt, vt non celeri morte doloribus acerbissimis finis imponeretur. Is interim omnem à corpore dolorem nomine Christi sæpius inuocato depellebat, & illi gratias agebat, quòd se tanto beneficio cumularet. Neq; enim sibi clarius in hac vita munus concedi potuisse dicebat, quā vt pro illius nomine, qui tantos in Cruce pro generis humani salute cruciatus pertulisset, vitam cum insigni cruciatu profunderet. Neq; solum suppliciis oblectari videbatur, verū & supplicibus verbis flagitiorum veniam postulabat. Hostes fidei constātia perturbati, multò grauiora animis supplicia perferebāt. Non poterant enim pati, omnes suos conatus, quos ad illius virtutem frangendam & debilitandam comparauerant, ad nihilum recidisse. Itaque flagrabant furore & amentia: & quò ille constantius in fide permanebat, & fortius cruciatus contemnebat, eò illi magis animis efferebantur, & vehementius illum nouis cruciatibus oppugnabant. Cùm verò Christū in suppliciis laudari, & Mahumetis nomen lacerari perspicerent, linguam illius præciderunt: qui tamen ipso spiritu, qui è vultu & ex oculis eminebat, eorum immanitatem & impietatem refutabat, & clariorem triumphum tacitus ex eorum crudelitate victor agebat, quàm verbis dicere potuisset. Mente enim tunc cū Deo clarius euulsa lingua loquebatur, & magnificentius Christi numini vota persoluebat, quàm si summis humanæ eloquentiæ viribus hostes exterreret. Bimis duo hæc cruciamenta inuicto animo pertulit, & sic tādem in cælum [illegible]e corporis vinculis expeditus immigrauit. Is fratrem habebat, qui similiter sese ad Christi nomen applicuerat, & post aliquot annos ab hostibus captus, in acerbissimo cruciatu, pro Christi religione fortissimè tolerato, clarissimam mortem oppetiuit: & ita fratris vestigiis insistens, idem virtutis præmium in cęlo consequutus est. Dum hæc in Lusitania & Africa gerun-

Gundissalui frater martyr.

RES INDICAE. [illegible]sitanici

geruntur, Fernandus Gomecius Lemius, quem Alfonsus Albuquercius ad Ismaelem Persarum Imperatorē legauerat, cum suo comitatu quadraginta camelis, quę regij ad eam rem præparauerant, inuectus, quacūque iter faciebat, erat à principibus, qui Ismaëli parebant, hospitaliter acceptus. Eum autem deducebat quidam Ismaëlis dux, Habraimus Bea nomine, qui cum Carmasam perueniret (ea fuerat olim ciuitas valdè frequens & opulenta, & propter rebellionem, Ismaëlis iussu vastata, in cuius tamen arce militum præsidia collocata erant) Ismaël eum prohibuit, ne vlterius ipsius iniussu progrederetur. Interim Ismaël equos, qui in alia ciuitate alebantur, ad se perduci imperauit. Postridiè nostri Ismaëlis permissu Carmam peruenêre, quæ ciuitas est muris, & vallo, atque fossa munita. Indè in templum magnis sumptibus ædificatum, prope fluuium latissimum, qui tellurem varijs aquarum deriuationibus valdè fertilem & amœnam reddit, deducti sunt. Quacunque autem iter faciebant, erant à ducibus honorificè accepti, & omnibus rebus ad victum necessarijs largè atque munificè donati. Cum verò Caixamum peruenissent, quæ ciuitas est mœnibus egregiè munita, multisq; rebus opulenta, Mirabucaca, qui tunc Ismaëlis exercitum imperio cōtinebat (Is autem Goæ Albuquercium Ismaëlis nomine salutauerat) cum legatis regis Daquemensis, atque Zabaimi Idalcami, qui apud Ismaëlem versabantur, cum magno equitum & peditum comitatu illis obuiam prodijt. Ibi decem dies commorati sunt. Inde corporibus iam ab labore refectis profecti, decem iustis itineribus ad Ismaëlis castra (in campo namque versabatur) tandem perducti sunt. Antè tamen, quam in castra peruenirent, Regiæ præfectus, cuius status erat amplissimus, & opes immanes, eis obuius factus est, et tantisper illos sermone periucundo & humano detinuit, dum illorum sarcinæ, quæ à camelis ferebantur, accederent. Tunc eorum tabernacula propè sua figi præcepit, illisque conuiuium instrui imperauit. Vix in

ad Ismaelem legati hodæpericon.

Carmasa ciuitas.

Carma Ciuit.

Caixamū.

in sellis consederant, cùm eis Ismael munera satis largè in conuiuium misit. Cùm ad eum locum peruenère, supra mille, vt arbitrabantur, milliaria confecerant. Regis verò castra locata erant in campi planicie, montibus excelsis & editis multa niue coopertis inclusa. Numerus tabernaculorum quinque & triginta millium fuisse dicebatur: Equites supra centum millia: magnus etiam mulierum numerus, & famulorũ innumerabilis turba illis castris continebatur. Postridie Ismael venatum profectus, octo millia equitum duxit: modico tamen omnes interuallo ab eo distabant. Illi tantùm, qui eum conuenire volebant, propius accedebant: explicatoque negotio, cuius causa venerant, abscedebant continuò, & in ordinem reducebantur. Præfectus Regiæ dimissus est, vt legatos lautè acciperet. Is, vt ornatius esset conuiuium, aliorum etiam regum legatos inuitauit. Multis dapibus, & maxima vini copia, & cantibus, & symphonia celebratum conuiuium fuit: omnesque tandem, qui fuerant inuitati, vestibus bombycinis auro intertextis donati sunt. Cõuiuium fuit à diei principio ad vesperũ perductum. Ismael interim à venatiõe reuersus, præter tabernaculũ vbi conuiuiũ celebratur, transiuit: omnes egressi sunt, vt eum salutarent. Is Lusitanũ legatũ alijs vestib. atq; muneribus ornauit. Nõ multis pòst diebus legatus intromissus est, vt legationẽ exponeret. Ismael illũ in tabernaculo pulcherrimè facto, quod auri miro fulgore splendebat, & in loco sublimi aureis vestibus instrato, Regibus & principib. qui illi parebant, stipatus expectauit. Literas hilari fronte accepit, legatum cũ socijs sedere iussit: tum de valetudine Pontificis Maximi, de statu & amplitudine multa quæsiuit. Deinde de Regis Emmanuelis morib. ætate, consuetudine, de illius imperio, de filiorũ numero percontatus est. Postremò de Alfonsi Albuquercij morib. atq; virtute, de armorũ studio, de pacis institutis nõ pauca etiã cũ singulari significatione humanitatis interrogauit. Munera deinde, quæ legatus illi Albuquercij nomine deferebat, accepit,

Ismaelis Sophi castra.

Conuiuiũ Præfecti Regiæ Persicæ.

Lusitani legati cũ Sopho colloquium.

cepit, & quàm grata illi essent, multis signis ostendit. Postquam verò iucundo sermone tempus aliquod cũ legato comiter insumpsit, mensam insterni, & dapes apponi iussit: aliam verò mensam conquisitissimis epulis extructam propè suam legatis & principib. qui aderant, similiter apparari præcepit. Celebratur omnium sermone conuiuium. Mahumetis interim vinum vetantis iussa contemnuntur: aquã vino admisceri summum nefas existimatur: maiorib. inuicem poculis inuitantur. Dux quidam instat, & vrget, & per Ismaelis vitã conuiuas obtestatur, vt totum vinũ hauriant. Ismael maximum poculum vino plenum ostẽtabat, & num satis oppletum esset, interrogabat: deinde totum, quasi præclarum facinus ederet, ebibebat. Tum se iactabat, quòd ille solus tantũ vini hausisset, quantum illi oẽs, qui aderant, bibere minime potuissent. De mensa dapes & vinum, si quid esset quod suauius videretur, legatis mittebat. Multis interim iocis inter se ludebant, & omni ratione dabant operam, vt animos ab omni cura ad hilaritatem traducerent. Nullis cæremonijs, nullis mysterijs erat locus relictus. Conuiuium cum duabus ante meridiem horis institutum fuisset, sub occasum solis finitum fuit. Legati alijs vestibus atq; muneribus ornati, & in tabernacula dimissi sunt. Castra interim frequenter mouebantur, sed idem semper cultus, & institutum vitæ permanebat. Legatis tandem responderi placuit. Summa legationis tria capita continebat. Primum erat, Regem Emmanuelem cupere cum illo societatem coire, ita, vt eosdem amicos & inimicos haberent. Et quia nouerat, illi cum Turcarum Imperatore, & cum Sultano AEgypti bellum esse, se ad idem bellum opem, quam maximam posset, allaturum. Alterum caput erat, vt Ismael ad amicitiæ fœdus confirmandum, legatos in Lusitaniam ad Emmanuelem mitteret. Albuquercium enim operam daturum, vt ij commodissimè Armuzio in Lusitaniam nauigarent. Postremũ erat, quo Albuquercius ab Ismaele postulabat, vt Persas, qui Zabaimo Idalcamo in bel-

Epulũ ab Ismaele Sopho legatis præbitum.

Legatiõis Lusitanicæ capita.

lo contra Lusitanos operam nauabant, reuocaret: & deinceps eis, bellis, quę contra Lusitanos mouerentur, interdiceret. Responsum est ad primum caput, Verba cum factis minimè consentire. Si Rex Emmanuel amicitiam illius expetebat, cur Armuzium, quæ ciuitas Ismaelis imperio tenebatur, & illi tributum ex fœdere pendebat, Lusitanorum armis occupari, & præsidijs suis teneri permittebat? Quod verò ad legatos attinebat, viam esse longinquam & periculosam, multisque difficultatibus impeditam. Sed se anno sequenti bellũ Turcis illaturum, & famam belli, quam sperabat in Lusitaniam peruasuram, vice legatorum futuram. Bello verò contra Selymum profligato, tum demum signa in Arabiam se inferre cõstituisse: ad quod bellum nullius se Regis ope indigere. Si vellet Albuquercius amici officio fungi, auxilium quod in Arabicum bellum offerebat, in bellum, quod contra Catifam & Baharẽ, ciuitates in intimo sinu Persico sitas, quæ ab illo desecerant, moliri statuebat, reseruaret. Tunc enim opus sibi Albuquercij auxilio propter Armuzij vicinitatem, fore. De militibus verò, qui sub Zabaimo militabant, sibi liberum non esse. Primum enim, milites, qui passim extra imperij sui fines vagabantur, esse legibus solutos, imperioq; illius astringi non posse. Deinde sibi cum Zabaimo Idalcamo amicitiæ fœdus esse, quod sine scelere nefario violari non posset. Se tamen ad illũ literas daturum, quibus hortaretur, vt Lusitanos bello minimè lacesseret. Postremò se ducibus suis, qui mare Persicum nauigabant, præcepisse, vt Albuquercium vnice colerent, illiusq; voluntatem nunquam offenderent, sed omnia potius amicitiæ constantis officia illi præstarent. Reliqua verò se literis & sermone, quem cum legato habiturus erat, vberius explicaturum. Hæc quidem tunc respondit, paucis autem pòst diebus castra mouit, & montes, qui in ambitũ duodecim passuum millibus patebãt, exercitu circunducto cinxit. Deinde cum paulatim vndiq; bestiæ pellerentur, in campi planiciem, quam montes omni ex parte claudebãt, com-

Ismaelis Sophi ad legationem responsum

Ismaelis Sophi venatio.

compulsæ sunt. Tum legatum cum socijs, & paucos præterea viros primarios accersit, deinde sagittis maximum earum numerum confixit. Postremo aduncum gladium distrinxit, quo multas in duas partes vno ictu dissecuit, & quandam secundum longitudinem vno tantum vulnere discidit: erat enim summis viribus, & singulari in armis dexteritate præditus. Tandem cædendi labore defatigatus, reliquis, vt bestiarum stragẽ ederent, permisit. Interim verò cum legato sermonem iucundissimè conferebat, & quomodo Emmanuel venaretur, & quo studio nemora & syluas peragraret, interrogabat. Deinde quatuor millia passuum progressus, piscationi operam dedit: & ipse manibus suis retia iaciebat, & nostris pisces humanissimè porrigebat, omniq; ratione pugnabat, vt eos omnibus facilitatis signis ad sui studium alliceret: quod quidem non erat simulatione aliqua fraudulenter elaboratum, sed in natura illius penitus insitum. Erat enim natura clemẽs, & à curis tristissimis alienus, & in omni genere sermonis vrbanus atq; iucundus. Indè motis castris, in loca amœnissima, hortis atq; pomarijs ordine singulari cõsita peruenit. Cupiebat enim, vt nostri regionis amœnitatem oculis aspicerent, vt omnia laudibus in Lusitania celebrarent. Deindè cùm legatus instaret, vt se missum faceret, ab illo petiuit, vt Taurisium concederet, & ibi eum opperiretur. Se nanq; velle legatum ad Albuquercium cum illo mittere. Lusitanos pecunia & muneribus varijs affecit, eosq; duci cuidam commisit, vt in vrbem illam deduceret. Decem autem itineribus Taurisium peruenẽre. Ciuitas est ædium magnificentia, & ciuium frequentia, & diuitiarum abundantia, & telluris fertilitate, & amœnitate illustris & clara. Eam multi Christiani Armenij incolebant, qui Lusitanos Christiani nominis coniunctione frequenter inuisebant, multisq; notis egregiæ cuiusdam voluntatis insitam in eos caritatem demonstrabant. Ciuitatis autem rectores & Principes nullum in eos officium prætermittebant. Post 20. dies (legatus enim, quem Ismael

Piscatio Ismaelis Sophi.

Taurisij Ciuit. descriptio.

mael mittere decreuerat, in grauissimum morbum inciderat) iussi sunt inde discedere, & regionem natura fertilem, & cultura nitidam peragrare, donec tandem Caixam ciuitatem opulentissimam peruenirent. Indè Zirazium 15. itineribus deducti sunt. Hyems erat, & viæ niuibus oppletæ iter impediebant, ita vt esset necesse, à multis viam, qua nostri progrediebantur, aperiri. Ex ea ciuitate Dux cum magna equitum multitudine, vt reliqui duces atq; præfecti in omnibus vrbibus, in quas legatus intenderat, facere solebant, obuiam illi prodijt. Fuère ibi similiter benignè & satis hospitaliter accepti. Vrbis princeps interuenit, cuius aduentu festi dies agitati sunt, & nostri multò lautius & magnificentius epulati. Legatus, quem Ismaël ad Albuquercium cum literis ad Emman. Regem destinauerat, eò tandem cũ muneribus varijs aduenit. Inter alia munera, quinque pulcherrimos equos ephippijs aureis & argenteis, cum emblematis admirabili fulgore collucentibus & vestibus bombycinis instratos ad Emman. mittebat: & auream galeam, & multa aurea & argentea vasa singulari opere perfecta. Indè Laram profecti sunt: è Lara Armuzium tandem traijciunt eo tempore, quo iam Alfonsus Albuquercius obierat, & Lupus Suarius Indiã regebat. Literæ, quas Emman. Ismaëlis legatus ferebat, erant in hanc sententiam scriptæ. Regi magno, sublimi corona prædito, maximo Principum Christianorum decori & ornaméto, magnanimo, felicissimo Portugaliæ firmamento Salutem. Facinora tua sunt cum rosis odoris suauissimi iucunditate conferenda. Has literas scribo, vt ex illis intelligas, me tibi felicitatem cũ dignitatis amplificatione non minus, quàm si frater meus esses, optare. Velim scias, domesticum quendam meum in Indiam iuisse, vbi tuus magnus, & laudatus, & à te summo consilio ad tantum munus obeundum delectus Imper. versabatur. Is famulum illum nostrũ, & illius comites benignè complexus est, omniaq; illius officia in eos constitère: quod ego non mediocre amoris argumentum iudicaui. Id me mouit, vt virum è

Caixa Ciuit.

Zirazium Ciuit.

Ismaëlis ad Albuquercium Legatus & munera.

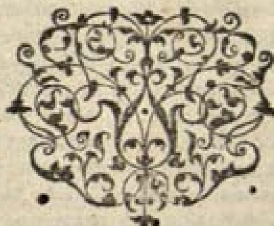
Lara ciui.

Ismaëlis ad Emmanuelem literæ.

meis domesticis & familiaribus Soleimanum nomine, ad illum legarem, vt institutam amicitiam fortius confirmaret. Cupio igitur, vt mutuis literis & officijs hoc amoris vinculo arctius illigemur. Deus Omnipotens regium tuæ personæ decus, & amplitudinē, & Imperium, atq; familiam sempiterno prȩsidio tueatur. Albuquercium verò literis ad illum datis, Imperatorum columen, maris Leonem fortissimum, maximæ virtutis virum, & alijs eiusmodi titulis illustrabat. Addebat deindè: Vt cùm sol exoritur, illius splendor est oculis iucundus, & vt odorum fragrãtia nares suauitate perfundit: sic res à te gestæ me singulari voluptate permulcent. Hoc eloquentiæ genere epistolam contexebat, voluntatemq; in illius studium vehementer incitatam esse declarabat. Postremò ab illo petebat, vt aliquot artifices sibi mitteret, qui tormenta conflare, & expolire possent. Similiter & Mirabucaca literis ad Albuquercium datis, laudes illius exaggerabat, & animum suũm illius amore vehementer incensum esse testificabatur.

Ismaelis literarum ad Albuquercium argumentum.

HIERO-

LIBER
HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICtissimi, virtute & auspicio gestis,

LIBER VNDECIMVS.

Sultani Aegyptij aduersus Lusitanos in India bellum.

DVM hæc gerebantur, Sultanus magnam classem comparauerat, vt rursus Lusitanos, si posset, Indiæ possessione pelleret. Ad id autem fuerat ab omnibus fermè Regibus Indiæ literis stimulatus, qui omnes opes suas illi ad id bellum præstò futuras afferebant. Is & spe, quam illi Indiæ Principes afferebant, & dolore, quo illum vectigalium iactura conficiebat, inductus (opes enim magnas Lusitanorum armis amiserat) classem viginti septem nauium instruxit. In hac classe septingenti Mameluci, in quibus totum militiæ robur consistebat, & trecenti Turcæ, & mille Saraceni Tunetenses atque Granatenses inerant. Maximas præterea copias Indi Reges ei minimè defuturas ostendebant. Tormentorũ & munitionum erat ingens numerus. Huic classi Soleimanum, natione Turcam, rerum maritimarum peritissimum, qui longo tempore sub Turcarum Imperat. stipendia fecerat, & ab eo ad Sultanum transfugerat, præfecit. Is ex Heroum ciuitate solutis anchoris in insulam Camaram contendit: in cursu tamen

men triremem vnam amisit. Mithocemum verò, qui post amissam ad Dium classem, duas naues, & vnam rostratam suis sumptibus ædificârat, sibi socium adiunxit. In ea insula arcem instituunt, quam Sultanus Mithocemo committi præceperat. In arcis structura circiter annum consumunt. Indè, vt Adenam oppugnent, discedunt. Rex enim illius vrbis Mithocemi iniurijs offensus, nè commeatus vllus in insulam importaretur, proposita capitali pœna vetuerat. Adenam verò Soleimanus & Mithocemus diu atque vehementer oppugnârunt, & muri etiam partem tormentis diruerunt: sed tanta vi fuerunt à ciuibus repulsi, vt cogerentur re infecta in insulam redire. Indè Iudam, vt melius rei frumentariæ prouiderent, petiêre. Ibi hostili dissensione inter vtrunque ducem concitata, Mithocemus Soleimani insidijs oppressus interijt. Emmanuel de classis huius apparatu certior per literas sibi Rhodo missas factus fuerat. Itaq; Lupo Suario præceperat, vt nô expectaret, dum ea in Indiam nauigaret, & se cum classe Regum coniungeret, sed ipse in Arabicum sinum delatus eam euerteret. Suarius, vt imperata conficeret, diligentiam adhibuit. Itaque tres & quadraginta naues celeriter instruxit. Cum hac classe, in quam mille & ducenti milites Lusitani, & mille Indi conscripti fuerunt, Goa soluit octauo die mensis Februarij, Anno salutis M.D.XVII. Zacororam verò aquandi gratia petijt: Indè Adenam, vbi hostes consistere suspicabatur, inuectus est. At illi, vt dictum est, indè discesserât. Suarius naues in portu constituit, & in vrbem globos conijcit. Tres ciuitatis Principes Mithamiriami iussu, qui adhuc vrbis imperium tenebat, ad illum supplices cum clauibus accedunt, & petunt, vt vrbem Emmanuelis nomine, cui seruire deinceps summa fide & studio volebant, in deditionem acciperet. Is oblatam ciuitatem repudiauit. Id enim, vt dicebatur, in mandatis acceperat, nè Adenam oppugnaret, neve, si ea ciuitas in deditionem sponte sua veniret, possessionem illius occuparet. Verum mandata certa non possunt casibus in-

Adenæ oppugnatio.

Mithocemi cædes.

Classis Lusitanica.

Annus nati Christi 1517.

Adenæ deditio repudiata.

incertis, quos temporum varietas & inconstantia gubernat, accommodari. Quocirca maximo interdum animo opus est, ad consilium cum rerum varietate commutandum. Nam cùm animus nimis iram absentis Principis extimescit, multæ occasiones elabũtur, quas amissas postea multi sine fructu lamentantur. Quocirca Epaminondæ factum debitis laudibus ornatur, qui cùm tempus Imperij legibus definitum, illi expletum fuisset, Imperium tamen duobus mensibus contra leges, vt hostes bello frangeret, retinuit, cùm sciret, esse sibi capitale supplicium à ciuitate constitutum. Itaque maluit vitæ periculum adire, quàm nimia obedientia periculum nō omni contentione à patria propulsare. Quod si Suarius fecisset, ab eo Principe, cuius offensionem metuebat, fuisset non mediocribus honoribus propter eam animi magnitudinem affectus. Interim verò, nè, quod ciues offerebant, negligere videretur, dixit sibi esse in animo cum hoste confligere, propterea non posse ibi in facienda pace tempus conterere, nè, dum in conditionibus scribendis immoratur, hostes effugiant. Se breui, vt confidebat, rediturum, operamque daturum, vt pax multò tunc commodius firmaretur. Commeatu sibi tantùm, & magistris opus esse. Ciues hoc responso lætitia incredibiliter elati sunt, eamq; voluptatem, quam ex inopinata libertate perceperunt, multis signis indicârunt. Commeatũ verò largè suppeditârunt, & 4. magistros, qui mare illud Arabicum sæpissimè peragrârant, Suario tradiderunt. Indè profectus vela dedit, & Aluarum Castrensem cum Iacobo Pereira præmisit, vt aliquẽ exciperent, ex quo possent exploratè cognoscere, vbi hostium classis consisteret. Pereira nauem vnam cepit: ex captiuis autẽ cognouit classem hostium in Iudæ portu constitutam esse. Soleimanum verò in animo habere, rursus Adenam oppugnare, & arcẽ Camarensem perficere, deindè in Indiam, vt Lusitanos opprimeret, nauigare. Suarius cum ostium sinus Arabici entrare vellet, tempestate subitò coorta iactatus est, parumq; abfuit, quin classis vni-

Lusitanæ classis ex tẽpestate periculũ.

uer-

uersa deprimeretur. Aluari Castrensis nauis ingenti sarcina grauata (tria namque nauigia Castrensis ceperat, & omnem prædam in nauem imposuerat) fluctibus hausta fuit, & omnes, qui in illa vehebantur, interiêre. Tempestate sedata Suarius cursum tenuit, & antè, quàm Iudam perueniret, duodeuiginti Christiani Veneti (hi erant fabri, qui hostium classem reficiebant, & cum septem Turcis profugerant) ad eum deducti, narrant Michocemum à Soleimano occisum fuisse, propterea quòd eum Michocemus veneno tollere parabat. Classem verò in terram subductam, ciuitatem immunitam esse, infirmaq; præsidia ad vrbis defensionem constituta. Hoc accepto nuncio Suarius accelerauit. Sed alia tempestas valdè turbulenta illum à cursu transuersum deduxit. Nauis vna cum omnibus, qui in illa erant, fluctibus obruta fuit. Tandem cùm classis ad introitum portus appulsa fuisset, nostri vlterius progredi propter frequentia vada non ausi sunt. Ciuitas est in ora mediæ Arabiæ interioris post sinus aditum sita. Solum est macrum & aridum: ciues non cibariis tantùm, sed aquis etiam aliundè importatis vtuntur. Locus propter religionem frequentari cœpit. Indè namque vrbs, quam Mecam nominant, vbi Mahumetis sepulchrum visitur, itinere diei vnius abest. Præterea locus, eò quòd in oræ medio situs sit, est idoneus ad aromata, & reliquas Indiæ merces exponendas, quæ indè camelis in AEgyptum deportari solebant. Portus est propter breuia, & scopulos admodum frequentes, infestus. Vrbs non erat ita munita, vt obsidionem sustineret. Domos tamen habebat sublatas cœnaculis, & non minimis sumptibus ædificatas. Suarius Alfonsum Menesium, & Dionysium Fernandium Melium portus altitudinem explorare iussit. Illi semitam esse peranguustam, qua triremes possent intrare, renunciant: sed hoc incommodum habere, quod propter varios & ancipites flexus, esset necesse latera crebris tormentorum ictibus exponi. Ex vrbe namque & ex stationibus ad eam rem præparatis densæ pilæ iaciebantur.

Alia tempestas.

Iuda ciuitas & portus.

Iudæ oppugnatio frustra tentatur.

stra tentata. tur. Habito consilio, statutum fuit, antequam tormenta, quæ erãt in stationibus in littore constitutis, adactis clauis impedirent, nè hostibus vsui esse possent: non esse cum tanto periculo vrbem oppugnandam. Vt autem id fieri posset, esse commodissimum, naues duas onerarias, & vnam rostratam nauem Mirhocemi, quę in portu consistebant, incendere, vt, dum hostes alia cura auersi, ignem restinguere conarentur, nostri facilius id, quod cogitârant, efficerent. Ignis quidem coniectus fuit, & naues incensæ: hostes nihilominus a stationum & tormentorum præsidio minimè deducti sunt. Itaque nostri, qui in terram desilierant, stationes oppugnare nõ sunt ausi. Classis interim magnum damnum ab hostibus accipiebat. Suarius igitur indè classem deduxit, & in Camaram cursum direxit. Sitis enim atq; fames multum nostros vexabat, & non paucos interimebat. Insulam verò habitatoribus vacuam offendit. Oẽs enim metu in continentem profugerãt. Suarius in Aethiopiam Franciscum Gaam, & Laurentium Cosmium cum illorum nauib. misit. Qui tamen nullum ex ea regione commeatum importârunt, ita, vt ingrauescente fame multi perirent. Ibi Odoardus Galuanus, qui ab Emmanuele fuerat ad Aethiopiæ regem cum honorifica legatione missus, senio atq; morbo confectus, è vita migrauit. Suarius arce, quam hostes ædificârant, euersa, ex insula discessit, & extra sinum egressus, Zeilam aduectus est. Ea vrbs extra sinũ Arabicum, prope ipsius sinus aditum in ora Aethiopiæ sita, ciuibus frequens, & commercio locuples erat: ædes amplas & editas habebat. Gens erat è varijs nationibus eò confluentibus mixta. Et sic eueniebat, vt pars nigro, pars verò candido colore, multi medio inter nigrum & candidum distincti, in ea versarentur. Eam Suarius, vt inde cibaria pararet, fame coactus petierat. Multitudo classis metu diffugit. Viri militares, vt aditu nostros arcerent, vrbis præsidio relicti sunt. Nostri cùm cernerent, armis, non precibus neque pretio famem sibi depellendam esse, communi consilio vrbem de-

Suarius in Camaram nauigat.

Odoardi Galuani mors.

Zeila Aethiopiæ ciuitas.

Zeilæ oppugnatio.

debellare constituunt. Ea non erat cincta muris, aut turribus, & stationibus vllis munita. Itaque in terram desiliunt. Primam aciem Garsia Coutignus, & Ioannes Syluei ra ducebant. Postremam Suarius cum reliquis Ducibus agebat. Qui primi exierant, instructi reliquas copias expectabant. Sed id cùm lentius, quàm res postulabat, à Suario fieret, ij qui in terram egressi fuerant, conuitijs exagitati, moram ferre minimè potuêre. Exprobrabant namque illis hostes ignominiam in vrba Iuda ab hostibus acceptam. Ibi non minus liberali hospitio eos accipiendos esse dicebant, quàm à Soleimano accepti fuerant. Primi Gaspar Syluius, & Arius Syluius, & Antonius Ferreira Fogaza, homines dedecoris insolentes, qui laudis cupiditate mortem contemnebant, in hostes ruunt, reliqui omnes continuò sequuntur. Hostes vndique confluunt, & conferti impetum egregiè sustinent. Nostros tamen & fames, & conuicium, & accepta ad Iudam macula acriter stimulabat. Itaque impressione facta hostes fundunt, multos cædunt, & reliquos in effusam fugam coniiciunt. Vrbs ad hunc modum omni præsidio nudata, nostris prædæ relicta fuit. Simon Andradius misit, qui Suario diceret (is adhuc se in classe tenebat) illum iam tutò posse in vrbem ingredi. Esse namque propugnatoribus vacuam. Id Suarius durius tulit, quàm Andradius opinatus fuerat. Existimauit enim, eò quòd prælio non interfuerat, sibi timiditatem & ignauiam obiectari. Itaque hominem ob eam caussam asperis verbis accepit. Vrbs direpta fuit. erat autem plena commeatu: è quo pars tantum non valdè magna in naues imposita fuit, & vrbs coniectis vndique flammis absumpta. Hic vnus homo Lusitanus, qui remigio celocis præerat, cui celoci Georgius Quadra præfectus fuerat & à classe Odoardi Lemij disiectus, in vrbis huius littore captus extiterat, vinctus asseruabatur. Tum demum vrbe direpta, in libertatem vindicatus est. Inde Suarius Adenam petijt. Ibi malo coactus intellexit, quòd consilio prospicere rectius fuisset. non

Zeila capta & spoliata.

Suarij imprudens factum.

esse præsens emolumentum spe futuri, quod in aliena fide consistit, omittendum. Suarius enim, qui fiducia benignitatis, qua præ se Mithamiriamus tulerat, cibaria Zeilæ comburi iussit, corũ necessitate grauissimis se difficultatibus implicatum sensit. Cùm enim Mithamiriamus exploratum habuisset, illum in eo cursu nihil memorabile gessisse, & classem imminutam reducere, & magnam exercitus partem absumptam esse, & hominem etiam contemnere ex eo tempore cœpisset, quo claues vrbis repudiârat, acceptæ libertatis immemor, illum commeatu iuuare noluit, & aquam malignè & auarè præbuit. Hac inopia compulsus rursus in Aethiopiam transmisit, vt ex vrbe, quam appellant Barboram, quæ Zeila octoginta passuum millibus abest, cibaria pararet, & in illis oris aquaretur. Inde cum hominum, & nauium iactura, & non mediocri dedecore Armuzium petijt. Nec enim Adenam præsidio Lusitano muniuit, neque Sultani classem incendit, neque Iudam expugnauit, neque Matthæum Regis Aethiopiæ legatum in loco Aethiopiæ tuto, vt fuerat iussus, exposuit: classem quassatam, & homines, qui tempestatis vim, & hostium crudelitatem, & mortem, quam fames & sitis multis attulerat, effugerunt, multis incommodis vexatos adduxit. Antequam verò Armuzium perueniret, Alexium Menesium, qui classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, instrueret: & Lupum Villalupiensem celoce in Lusitaniam, vt quod in ea nauigatione parum feliciter gestum fuerat, enunciaret, misit. Celocis magister erat Petrus Vascius Vera, nauigandi peritissimus. Huius celocis aduentus maximam in Lusitania admirationem cunctis incussit, cùm cernerent, adeò paruum nauigium tot maria emensum, eos fluctus & tempestates superasse, quibus maximæ naues, omnibusque rebus instructissimæ succumbunt. Suarius Armuzij rebus ordine constitutis, in Indiam nauigauit. Ibi Antonium Saldagnam, qui eo anno Olysippone cum classe quinque nauium soluerat, offendit. Is, vt cum maiore classe mare Arabicum

Barbora Ciuitas.

Celocis ex India in Lusitaniã aduentus.

bicum obseruaret, & regionibus illis acre bellum inferret, & Fernandus item Alcasoua, vt vectigalia tractaret, & quæstoribus præesset, missi ab Emmanuele fuerant. At ipsius Suarij classis, præter alia incommoda, erat etiam dissipata. Quædam enim naues ad Melindem ventis delatæ sunt: quædam Mozambiquem petierunt: quidam verò nauarchus intra sinum Arabicum, in oppidum AEthiopiæ aduectus fuit, vbi ab Hieronymo Oliueria fuit occisus. Oliueria namque se ignominia ab illo fuisse affectum querebatur. Ad eam verò cædem, socium sibi quendam virum audacem nomine Menendum Alfonsum, asciuerat. At eques quidam fortissimus, nomine Ioannes Rodericus Pelagius, qui in eadem erat naui, Menendum Alfonsum in vindictam illius sceleris confestim occidit. Oliueriam autem, quòd esset vir nobilis & gratiosus, vinctum Prætoris iudicio reseruauit. Hic exitus parum felix fuit classis illius, quæ tantam sui expectationem concitârat. Suarius autem, cum iam, vt scriptum est, pacem cum Coulami regina confecisset, & cuperet in ea vrbe arcem ædificare, Hectorem Rodericum, virum sanè fortem, antè, quàm in Arabiam nauigaret, Coulamum miserat, illique in mandatis dederat, vt Reginæ diceret, sibi opus esse domo munita, in qua Lusitani contra Saracenorum iniurias tuti esse possent: nè similem cladem illi, qua Antonius Sala absumptus fuerat, acciperent. Id Regina non grauatè concessit. At Rodericus, quamuis domum se ædificare simularet, arcis fundamenta iaciebat. Saraceni cum id animaduerterent, ciues admonebant, vt principio tyrānidis obsisterent. Arcem illam eorum ceruicibus imminere, iugumq; principibus imponi, quod si vellent postea à corpore repellere, futurum, vt in ea contentione operam frustra consumerent. Principiis obsistendum, maliq; nascentis radices euellendas. Adultam enim pestem exsecari difficillimum. Artes Lusitanas notas esse: per speciem fœderis & amicitiæ, dominationem quæri: domus amplioris obtentu arces excitari:

Suarij classis incommoda.

Arx Coulami sub domus prætextu struitur.

Saracenorum de Lusitanis querelæ & monita.

homines nihil hostile suspicantes libertate spoliari, omnibusq; tandem bonis euerti. His sermonibus ciues solicitabant, & Reginæ ipsius aures sæpius obtundebant. Illa vero cum sciret Lusitanos & graues amicos & inimicos esse, maluit amicorum fidem experiri, quã inimicorum odiũ periclitari. Memoria repetebat, quã pœnam Rex Calecutij perfidiæ & inconstantiæ pertulerat, & quantis præsidijs Rex Cochimi propter egregiam in Lusitanos fidem, statum suum munierat. Itaq; nullis sermonib. à fide semel data deduci potuit. Opus interim crescebat. Regina verò cum filio, vt bellum, quod cũ rege Trauãzoris (quod regnũ erat Coulamo finitimum) motũ fuerat, administraret, ex vrbe discesserat. Saraceni tunc vigilantius plebem in Lusitanum nomen incitabant, & discordias serebant, vt tumultus oriretur, quo posset opus impediri. Sed Hectoris Roderici prudentia singularis extitit. Sic enim suos instituit, vt conuitijs lacessiti, nullum verbum acerbius emitterent, sed omnia moderatè ferrent. Eos præterea ita continebat, vt in vrbe minimè vagarentur. Cùm rectoribus præterea ciuitatis familiaritatem contraxerat, ita vt (sic enim Regina imperauerat) illi opes suas ad præsidium, vbi opus esset, obtulerint. Interim Regina bello confecto in vrbem regressa, omnes motus repressi sunt, & arx ad summum perducta. Dũ Suarius Arabicum mare nauibus peragrabat, Goterrius Monroius, qui Goæ præfectus erat, Fernandum Monroium fratrem suum, vt Suarius statuerat, in Maldiuenses insulas miserat, vt naues ex Arabia venientes exciperet. Ioannes Gundissaluus Albicastrensis, qui triremi cuidam præerat, cum illo profectus est. Hi duas naues Coiequij viri potentissimi multis opibus onustas ceperunt. Ioannes præterea Monroius cum nauibus quinque iussus ab eodem Goterrio fuit oram Chaulis speculari. Hi naues vnam, quæ ex Arabia veniebat, in fluminis ostio, quod Maim appellant, cepére. Dux arcis in eo loco sitæ decem longas naues, vt in nostros inuaderent, summa celeritate comparauit. Prælium

Prudẽter. *Constãter.* *Hectoris Roderici prudens institutum.* *Naues duæ captæ.* *Nauis vna capta.*

lium inter vtramque classem dubia victoria commis-sum fuit. Hostes tamen cùm graue damnum accepis-sent, reuersi sunt, quos nostri (pugna namq; periculosa & anceps extiterat) insequi noluerunt. Ioannes Monroius vltra progressus, Chaulem petijt. Aluarus Madureira, vir Lusitanus, qui Goæ vxorem & domicilium habebat, metu pœnæ (virum enim Lusitanum occiderat) in continente apud Saracenos exulabat. Is in eo cursu ad Ioannem Monroium se contulit. Monroius illi fidem dedit, se illi veniam, si Goam redire vellet, impetraturum. Is pro tanto beneficio ingentes illi gratias egit. Cùm verò ostenderet se ob inopiam summis difficultatibus implicari, fuit, cùm omnes de suo in id beneficium contulissent, ducentis numis aureis subleuatus. Finxit tunc se in terram descendere velle, vt vestes, quibus indigebat, emeret. tantum autem abfuit, vt redire vellet, vt potius, quantum in illo fuit, nostris interitum moliretur. Monroius ostium fluminis, quod Chaulem alluit, prætervectus, in quindecim naues lõgas, quas Melichiazius ornârat, incidit. Fuit vtrinque magna contentione dimicatum. Sed cùm Monroius vnam cepisset, & propugnatores in mare metu perterriti desiluissent, reliquæ hostium naues in fugam versæ sunt. Madureira verò, vt pro beneficio gratiam referret, ad Mirhalum Zabaimi Idalcami ducem adiuit, illumque admonuit, vt in Monroium incurreret. Classem esse perexiguam, & facillimè expugnari posse. Septem ergo longas naues instruxit, quæ cum in Monroium inueherentur, eas ille inuasit, leuiq; prælio fudit fugauitque. Quæ tamen tanta remorum concitatione à periculo seductæ fuerunt, vt nullã Monroius capere, cum eas insequeretur, vllo modo potuerit. Sub id tempus Goa in summum discrimen adducta fuit: quod periculum ortum à libidine, conflatum odio & temeritate, crudelitate perfectum atque conclusum, magnam quidem pestem atque perniciem attulit: maiorem tamen inferre potuisset, nisi præsenti Christi numine rebus propemodum euersis occursum fuisset.

Prælium nauale anceps.

Aluari Madureiræ ingratitudo & perfidia.

Lusitanorum victoria.

Pugna naualis.

Periculosissimum Goæ bellũ.

Fernandus Calderia in Albuquercij familia educatus, Goæ vxorem duxerat. Nomen eius ad regem Emmanuelem delatum fuerat, quòd piraticam faceret, & sine vllo discrimine socios Lusitani nominis & inimicos spoliaret. Emmanuel illum ad se perduci cõfestim imperauit. Is in Lusitania crimina diluit, & ita famã suam purgauit, vt Rex illum in Indiam liberum, & beneficijs auctum redire permitteret. Redijt verò in classe, qua Suarius in Indiam aduectus fuit. Naui autem, cuius nauarchus erat Goterrius Monroius, vehebatur. Ibi quadam offensione non mediocri, vt Calderiæ videbatur, interposita, Calderia asperè in Monroium inuectus est, eaque in eum maledicta congessit, quæ grauiter animum illius stimularunt. Igitur cùm Mozambiquem classis peruenisset, nauem subitò conduxit, & Goam ea, qua potuit, celeritate contendit. Intellexerat autem Goterrium, dum Goæ versabatur, vxori suæ oculos adiecisse, & Henricum Taurum amoris illius impuri se satellitem atque ministrum præbuisse. Tauri igitur faciem ingenti vulnere deformauit, & tibiam abscidit: hoc facto Pondam, quod oppidum extra fluuium octo millia passuum Goa aberat, & Ancostami Zabaimi Idalcanis ducis præsidio tenebatur, confugit. Videbat enim se Albuquercij patrocinio destitutum, & in potestate inuidorum relictum. Sciebat Goterrium vrbi illi præpositũ ab Emmanuele fuisse: verborum contumeliam, Tauro imposita vulnera, & reliquas offensas animo reputabat, ita, vt saluti suæ nullum remedium adhiberi posse, quandiu in ea vrbe versaretur, confideret. Monroius, cum illum vlcisci cuperet, ab Ancostamo contendebat, vt illum hominem, qui facinora indigna patrârat, sibi traderet, vt in eum animaduerteret. Ancostamus partim, quia Calderiam esse virum fortem, & industrium, & singulari sagacitate præditum nouerat, & illius opera in bellis vti statuebat: partim quia indignum boni viri præstantia iudicabat, hominem supplicem, & in fidem receptum inimici crudelitati dedere,

dere, postulatum constantissimè repudiauit. Monroius Calderiam, quacunque ratione posset, occidere decreuit, vt & iniuriam sibi & Tauro illatam vindicaret, & Calderiæ ipsius vxore animo magis libero frueretur. Itaque Ioannem Gomecium scripturæ magistrũ, hominem audacem, multis promissis oneratum, vt Calderiam interficeret, Pondam misit. Is rem sanè cõfidenter suscipit, atque Pondam continuò petit, simulatque se Montoij hominis malefici & iniusti iniurijs & sceleribus offensum, eò confugere, vt vitam suã Ancostami præsidio tueatur. Fuit ergò ab Ancostamo benignè receptus, & à Calderia liberaliter inuitatus. Accidit interim, vt Ancostamus in campum animi relaxandi gratia prodiret, & vtrunque secum duceret. Ioannes Gomecius cùm Calderiam ab Ancostamo, quasi aliquid arcani vellet cum illo communicare, seiungeret, Calderiam ex improuiso confixit, & admotis calcaribus equum incitauit. Ancostamus equites, qui illum circunsistebant, immisit. grauiter enim tulit, in suo conspectu hominem in suo patrocinio latẽtem, per summum scelus interfici. Equites hominem consequuntur, & ad Ancostamum perducunt. Qui districto gladio manu sua caput illius abscidit. Id Monroius indignissimè tulit, & Ancostamum contra ius & fas occidere cogitauit. Itaque ludos simulat, quorum causa Benastarinum contendit, & in pugnæ simulachris diem consumit. Primis tenebris duces admonet, vt Ancostamum interimant. Illi consilium reprehendunt, & hominem à facinore deterrere nituntur. Ille autem Ancostami morte Emmanuelis Regis imperium firmari dixit. Cùm propter Regis mentionem nemo diutiùs aduersari auderet, omnes ad facinus se comparant. Lembis igitur fluuium traijciunt, equos ephippijs detractis innare compellunt. Goterrius Montoius equitatui Fernandum Monroiũ præfecit, peditum aciem Ioanni Machiado commisit. Machiadus, cùm primus transmitteret, homines duos ex incolis arripuit, è quibus intellexit, Ancostamum,

Calderia per insidias occisus.

Io. Gomecius capite mulctatur

Insidiæ Ancostamo structæ.

sine vlla fraudis aut maleficii suspicione, incautum in oppido versari. Itaque Fernandum admonuit, vt sibi permitteret, agmine silenti Ancostamum opprimere. Fernandus id sibi ignominiosum fore ratus, nullo modo concessit. In hac altercatione noctis pars consumpta fuit, & ipse Fernandus non tanta celeritate Pōdam, quantam negotium flagitabat, inuectus est: & simul equorum fremitus multos incolas excitauit: nostrorum aduentus fuit continuò Ancostamo nunciatus. Is sine vlla mora pontem (fluuius enim ea parte in terram influit, & tellurem aliquo spatio discriminat) repentè traiecit, & copias instruxit. Vbi Fernandus Monroius Pondam peruenit, neminem ibi reperit. Sol iam tenebras dispulerat, & fraudes sparsa luce detexerat. Fernandus Monroius cùm se frustra labore fatigatum cerneret, reuerti voluit, & Machiadum, vt idem faceret, hortatus est. At Ancostamus ponte rursus trāsmisso, in Monroium tanto impetu inuasit, vt aciem impressione facta dissiparet, & multos interficeret. Qui fugiebant, peditum aciem perturbarunt, & fugere compulerunt. Ancostamus partem suorum præmisit, qui angustias, quibus nostris iter patebat, occuparent. Sic tandem, cùm ancipiti prælio nostri distinerētur, Ancostamus insigni victoria potitus est. Multi è nostris capti, sed multò plures occisi sunt. Machiadus antequam occūberet, facinora edidit immortali memoria digna. Hoc facto, Ancostamus Zabaimo Idalcamo nunciauit, rem maximam gestam esse: illum, si adniti vellet, Goa potiturū. Lusitanos fœdus violâsse, & perfidiæ pœnas dignas pependisse. Copijs opus esse, vt vrbs præsidio nudata, & cladis nuncio perterrita, vno impetu caperetur. Idalcamus Zufalarimum cum magno exercitu in insulam confestim ire iussit. Is vastitatem & populationem intulit, & ciuitatem inopinato malo perculsam in maximas angustias adduxit: quā facilè cepisset, nisi Ioannes Sylueira, qui Quiloæ hyemauerat, præter spem interuenisset. Non multò post Raphael Perestrellus, qui è Sina valdè diues aduenerat,

Prælium

Ancostami insignis victoria de Lusitanis.

neràt,

nerat, cum esset vir egregiè fortis, & admodum liberalis, & multos sibi plurimis officijs deuinciret, cum nauigijs tribus & militum copia, qui illum libentissimè sequebantur, auxilium celeriter attulit. Itaque ducis vnius incontinentia & temeritate ciuitas illa, quæ tanto labore capta, tanta sapientis ducis industria, tanta bonorum contentione defensa fuerat, extremi excidij maximum periculum subiuit. Zabaimus cum à spe vrbis capiendæ decideret, rursum pacem à Goterrio Montoio postulauit, quam is sine recusatione concessit. Itaque fœdus renouatum fuit, & eædem fœderis conditiones literis & multorum testimonijs, ad posteritatis memoriam consignatæ. Hoc anno Regina Maria, cùm grauissimè, postquam vltimum filium peperit, ægrotaret, nunquam ex eodem morbo conualuit. Vlcus in intestinis, vt medicorum erat opinio, eā vehementer afflictabat & paulatim conficiebat. Septimo tandem die Martij, anno salutis M. D. xvij. extremum spiritū edidit, cū annis quinq; & triginta vixisset. Octo filios, quos recensuimus, superstites reliquit. Fuit fœmina multis virtutibus admiranda. Erat enim moribus & vita grauis, facilitate & humanitate comis, & in omni sermonis genere moderata. Otium pati non poterat, neque regias virgines & mulieres otio corrumpi sinebat. Itaque manibus suis è lino aut è bombycinis filis, opera muliebria faciebat, & mulieres ad eadem opera magis exemplo, quam verbis excitabat. Negotijs publicis se nunquam admiscebat: summum mulieris decus in modestia & mansuetudine ponebat, vitæque perturbationem statuebat esse in cōfusione munerum constitutam. Regis imperium verebatur: nec illum vnquam iniquis postulatis à recto deducere conata fuit. Filios & insita charitate & disciplinæ seueritate in puerili officio continebat, nec permittebat, vt aliquid ludendo committerent, quod ab honestate abhorreret. Nullum, quantumuis leue, puerilis flagitij vestigium in illis impunitum relinquebat. Erat in religionis cultū sancta, in egentium ino-

Pax cum Zabaimo.

RES EVROPEAE

Maria Lusitanorum Regina mors.

inopia sustentanda benigna, in virginibus alendis, atque matrimonio apud honestos viros collocādis, magnificentiam & maternam charitatem adhibebat. Regem mirabiliter amabat, & illi vicissim erat propter morum commoditatem, & vitæ sanctimoniam, charissima. Aedes sacras extruxit, multisque signis, & operibus præclaris, insitam pietatem & humanitatem indicauit. Non igitur immeritò acerbum sui desiderium vniuersæ Lusitaniæ reliquit. Ipseque Rex in acerbo mœrore versatus est, è quo non debiti amoris obliuione, sed debiti officij necessitate, & insita in Deum pietate, vt negotia regni procuraret, & suis exemplum patientiæ & moderationis proponeret, post aliquot dies emersit. Hoc anno Selymus Turcarum Imperator, in Syria cum Campsone Aegyptiorum Imperatore, quem Sultanum appellabant, collatis signis conflixit, insignemque victoriam adeptus, Syriam vniuersam, & Aegyptum imperio adiecit. Emmanuel cùm hostis immanis opes amplificari & Christianos Principes intestinis odijs certare, & opes Christianæ Reip. dilacerari perspiceret, rursus per Michaelem Syluium à Pontifice Max. contendit, quod sæpius antè fecerat, vt omnibus alijs curis omissis, hanc vnam susciperet, vt omnes Principes Christianos à turbulētis atque pestiferis dissensionib. ad pacem traduceret, vt ita coiunctis animis, hostis, qui Christianæ Reip. reb. imminebat, superbiam acri bello contunderent. Et ad eā rem om̄s opes suas libenter offerebat, secumq; præclarè actum fore dicebat, si in tam præclara causa vitam in summum discrimen adduceret. Sed aures alijs negotijs à salutari pace abhorrentibus occupatæ, locum eiusmodi postulatis minimè dabant, & Principum furor eò rem deduxerat, vt, si Pontifex summis in eam causam viribus incubuisset, sine vllo fructu laborem suscepturus esse videretur. Est in ora Mauritaniæ, quæ vergit in Austrum, vltra Diucem fluuium, promontorium, quod incolæ Guer appellant: antiqui scriptores Herculis promontorium nominabant. Id Rex Em-

Selymi Turcæ victoria.

RES AFRICANAE.

Guer. Pro. Xerifij ad uersus Lusitanos bellum.

manuel oppido & arce septum tenebat, & valido præsidio munierat. Duces, qui illi præerant, finitimos Mauros, qui Emmanueli minimè parebant, assiduis prælijs agitabant. Præfectus erat hoc anno Franciscus Castrensis, qui, cùm in Lusitaniam venisset, & discessus illius Xerifio nunciatus esset, in Mauros, qui tributum Emmanueli pendebant, inuasit, agros vastauit, segetes exussit, & graues multis clades intulit. Huic Zaide Boagazius, Dux eiusdem regionis valdè strenuus, qui se ad Regis nomen adiunxerat, cum instructis copijs occurrit. Prælium atrox commissum fuit: multi vtrinque ceciderunt. Victoria neutram in partem inclinauit. Xerifius, quòd non hostem perculisset, indignatus, fratrem quendam suum euocauit. Is cum maxima militum multitudine venit. Itaque fratres coniunctis viribus in Boagazium inuecti sunt, cumque magno prælio victum in fugam compulerunt, oppidumque Boagazij, quod Tuil appellabant, funditus euerterunt. Omnibus regionibus illis vastitas illata fuit. Targa ciuitas est in Mauritania, quæ ad Fessæ regnum pertinet, & Septa quadraginta passuum millia distat. Hanc Emmanuel capere, & vincire præsidio statuebat, vt indè facilius Fessam oppugnaret. Itaque mense Iulio, Iacobum Lupium Siqueiram cum sexaginta nauium classe in Gaditanum fretum misit: cui præcepit, vt ex Arzila, præter eas copias, quas ducebat, quinquaginta equites, & alios Tingi quinquaginta similiter assumeret: deindè Septam peteret, & secũ Petro Menesio coniungeret, ac ambo simul Targam oppugnarent. Hoc Petrus Menesius ægrè tulit. Erat enim vir animi maximi, & muneris illius socium & laudis, si res ex animi sententia succederet, participem sibi dari, contumeliosum existimabat. Attamen nè regis imperium recusare videretur, copias suas instruxit. Ambo igitur Targam petiere. Sed cùm inter illos minimè conueniret, Septam re infecta rediere. Siqueira dimissis copijs, quas Tingi & Arzila desumpserat, cum Ioanne Çoutigno Arzilæ præfecto colloquitur, sibique

Prælium atrox & anceps.

Tuil opp. euersum.

Targa Ciuitas.

Expeditio bellica in Targam.

sibique minimè ferendum esse dicit, cùm è Lusitania cum tam insigni classe, & tanta spe rei benè gerendæ delectas copias eduxisset, sine vlla re memorabili à se gesta reuerti. Orare igitur & obsecrare Coutignum instituit, vt se duceret, vbi aliquid gereret, quo sine pudore posset in Lusitania se in hominum conspectum dare. Coutignus illius precibus assensus est. Itaque ambo cum valida manu in regionem hostium ingressi, pagos quosdam euerterunt, captiuos abstraxerunt, prædas abegerunt. Sed cum nemo illis cum iustis copijs occurrisset, Arzilam rediêre: & post paucos dies Siqueira in Lusitaniam, sibi ipsi valdè displicens, reuersus est. Post hæc Odoardus Menesius & Ioannes Coutignus, in agros Alcassaris Quibirij coniunctis copijs ingressi sunt, & hominibus cædem, & agris populationem intulerunt, & ingentem prædam abduxerunt. Præfectus Alcassaris Quibirij illis obuiam cum exercitu processit. At illi, nè ordo, quo se recipiebant, confunderetur, maxima prædæ parte dimissa, cum reliqua progressi sunt. Hostes ita illorum vestigijs institerunt, vt congredi minime auderẽt. Et sic tandem nostri incolumem exercitum cum præda domum adduxêre. Nonius interim Mascaregnas, qui Safinio præerat, minimè quiescebat. Cũ enim intelligeret Turmas Ganemenses rebellâsse, illas improuiso adortus est, magnamq; stragem edidit, & reliquis iugum rursus imposuit. Deindè cùm indicio Mauri cuiusdam, cuius frater apud illum captiuus detinebatur, percepisset, Dabidenses Tribus de communi omnium consilio rebellare statuisse, & liberam omnibus facultatem prædandi tribuisse, Mauri fratrem captiuũ, in indicij præmium, liberum abire permisit. Petrus Mascaregnas frater eius tunc fortè sub illo militabat. Hunc extemplò cum Frãcisco Carnerio in Dabidenses, cum trecentis equitib^{9}, & pari peditum numero misit. Primis profecti tenebris, viginti quatuor passuum millia confecerunt. Sequenti die prælium inierũt, hostibus partim cæsis, partim in fugam coniectis, victoria potiti, & cum præda, & ca-

Excursio in Alcassaris Quibirij agrum.

Ganemensium rebellio domita. Victoria de Dabidẽsibus rebellibus.

& captiuis in vrbem reuersi sunt. Interim rumore constanti delatum fuit, Regem Fessæ ingentem exercitu comparare, vt Safinium obsidione cingeret, atq; summis viribus oppugnaret. Rex Emmanuel cum hoc ab ipso Mascaregna percepisset, auxilium satis firmum misit, & homines acerrimos ad eam rem delegit. In primis verò Gundissaluus Mendezius Zacotus, cuius in bello eximia virtus extiterat, maximam & Mascaregnæ & militib⁹ vniuersis voluptatem attulit. Sed Rex Fessæ siue curis alijs implicitus, siue nuncijs de ciuitatis auxilio retardatus, ab ea mente deductus est. Dum hæc in Africa & Lusitania fiunt, Fernandus Petreius Andradius, qui in Sinam nauigabat, fuit, vt dictū est, aduersa tempestate Malacam, vndè conscenderat, relatus. Ibi ciuitatem offendit duorum hominum discordia perturbatam. Georgius Brittius morbo oppressus obierat. Nonius Vascius Pereira cum Antonio Paciecо de vrbis præfectura contendebat. Pereira dicebat, sibi fuisse vrbis custodiam à Brittio multis testibus præsentibus traditam, quam non posset vlla ratione absque scelere nefario deserere. Paciecus contrà disputabat, illud ab Albuquercio statutum fuisse, vt qui maris imperium teneret, ei, qui vrbi præesset, si casu aliquo vita priuatus fuisset, succederet. *Sic enim statuerat*, vt Andradius, cui maritimarum rerum cura commissa fuerat, in locum præfecti, si mortuus fuisset, substitueretur. Se tunc maritimis rebus præesse. Et idcircò eodem exemplo ius successionis ad se pertinere dicebat. Andradius, vt eam contentionem dirimeret, summis viribus adnitebatur: sed proficere nulla ratione potuit. Hoc minimè præterire volui, vt intelligi posset, diuino præsidio Orientis imperium, tantis locorum interuallis ab Hispania disiunctum, à Lusitanis hominibus, quos in rebus eiusmodi non ratio, sed præceps ambitio gubernat, cum tam exiguo militum numero teneri. Nam si intestina dissensione, in ipsis patriæ antiquæ sedibus excitata, maxima sæpè imperia de statu conuelluntur, atque fun-

Zafinienſis belli apparatus.

RES INDICAE.

Malaca ex Ducū diſſenſione tumultus.

ditus euertuntur: quid existimandum est, de statu in terris vltimis fundato, tantis, & tam immanibus hostibus circumsesso, & tam exiguo militum numero stabilito, cùm ea in animos ambitione oppressos inuaserit? Andradius mense Iunio, Anno salutis M.D.xvij. cum classe nouem nauium Malaca soluit. Decimo autem quinto die mensis Augusti Tamanlabuam (ea insula Sinarum duodecim millibus passuum à continente disiuncta est) tandem peruenit. Eo tempore mare illud erat piratarum latrocinijs infestum. Rex, vt mare tutum nauigantibus exhiberet, classem non mediocrem instruxerat. Classis præfectus nauium nostratū formam inusitatam vehementer admiratus est. Cùm verò suspicaretur, nostros piratas esse, vt cum illis prælium iniret, appropinquauit. Andradius nullum belli signum dedit, sed ad insulam, quam Tamam nominant, naues omni metu solutas applicuit. Cùm verò in anchoris ibi cōstitisset, Sinarum Dux de illo per internuncios interrogauit, quis esset, vndè veniret, cuius causa in eas oras delatus esset. Andradius se Lusitanum esse, Regis inuictissimi, qui in vltimis Occidentis Solis regionibus imperabat, alumnum, eundemque Regem, cum accepisset, Regem Sinarum esse opibus summis, atque singulari potentia præditum, multisque Regijs ornamentis instructum, amicitiam illius vehementer expetiuisse, confidereque se, eam amicitiam vtrique Regi vtilem & honestam futuram: Sibi opus esse magistris, qui naues sine naufragij periculo in Cantamensi portu constituerent, vt inde Lusitani Regis Legatus posset in vrbem regiam contendere: vt Sinarum Imperatorem nomine sui Regis alloqueretur, eique literas offerret, & quę in vtriusq; rem essent, cū illo præsens ageret. Dux se Nantum, quod oppidū Gantamo sexaginta passuum millia distat, continuò profecturum dicit, vt de illius aduentu vrbis rectorem certiorem faceret. Andradius interim multis diebus expectauit. Sed cùm diuturnam illam expectandi molestiam

Andradij in Sinam nauigatio.
Tamanlabua insula
Tama ins.
Andradij cum Sinarum Duce colloquiū.
Nantum oppidum.

lestiam ferre non posset, cum duobus nauigijs & aliquot scaphis vela dedit, & in ciuitatem cursum instituit, & in portu naues anchoris firmauit. Portus intimū sinum substructio ex quadrato lapide facta terminabat, ad cuius summam planiciem gradibus ascendebatur. Insula parua portui adiacebat, in qua turris extructa erat: in ea ciuitatis Principes instructo & apparato conuiuio hospites excipiebant. Tutamus, sic enim vrbis moderator appellatur, Andradium ad epulas in eā insulam inuitauit. Andradius se morbi simulati excusatione defendit, nè insolitis & immodicis cibis vti cogeretur. Hic cum Tutamo, & reliquis vrbis magistratibus, ea, quorum causa missus fuerat, egit: & Legatū, qui erat ad Sinarum Regem profecturus, fidei Rectorum commisit, & ipse in Tamam reuersus est: vbi mēses quatuordecim constitit. In mandatis enim habebat, vt regionis situm, gentis mores & instituta cognosceret, & in singula diligenter inquirens, omnia penitùs exploraret. Eò interim multi mercatores ex varijs nationibus, cum multis mercibus, & auro præcipuè commeabant. Ab ijs autem multa interrogando, multarum rerum cognitionem non iniucundam capiebat. Præterea Georgium Mascaregnam, vt oram nauigando peragraret, cum magistris Sinarum peritissimis misit, vt & ipse, quæ oculis & fama percepisset, exponeret. Mascaregna tandem reuocato (nauigandi namque tempus instabat) Andradius per præconem in vrbe pronunciare iussit, vt si quis aliquid Lusitano alicui credidisset, aut si aliquid per iniuriam sibi quisquam à Lusitanis ereptum, aut dolo sublatum quereretur, ad se veniret. Nec enim se antè anchoras soluturum, quam essent omnia persoluta. Id Sinis gratissimum accidit, non quòd de iniurijs sibi grauiter illatis queri quisquam meritò posset, sed quod mos ille Lusitanæ gentis æquitatem, & probitatem, & prudentiam in aspectu proponeret. Quam probitatis opinionē si omnes, qui in Sinam nauigarunt, tueri voluissent, magna in illis regionibus imperij accessio facta fuisset.

Nantensis oppidi descriptio.

Lusitanorū probitatis exemplum illustre.

Rr Nec

Sinarum regiõis gẽtisque descriptio.

Nec enim imperium tam viribus, quàm humanitatis & fidei fama constitui plerunque solet. Sinarum regio est latissima: ab Ortu namque solis vltima terrarum existimatur: ab Occasu, vltimis Indiæ terminis definitur: ab Austro, Oceano alluitur: à Septentrione verò montibus altissimis multa niue & glacie concretis includitur. Ea parte, quæ ad Septentriones spectat, ab Occasu cum Scythis, quos Tartaros appellant, qui ad Orientem pertinent, continens est: cum quibus continenter bella gerunt. Scythæ viribus, Sinæ ingenio & artibus excellunt. Sic fit, vt sæpè à Scythis virtute superentur, & ipsi vicissim non rarò Scythas dolis & artificio vincant. Montes tamen, qui à Septentrione in Austrum procurrunt, Scythas à Sinis dirimunt. Valles atque camporum planicies interiectas Sinæ muris latissimis ita muniunt, vt Scytharum impetum à se facilè propulsent. Regio est maximè omnium fertilis, & abundans rebus omnibus ad vitæ cultum, & luxum, & elegantiam necessarijs. Homines, qui plagam Australem incolunt, colorati: qui terras Septentrionibus subiectas habitant, candidissimi sunt. Omnes lautissimè viuunt: conuiuium scienter instruunt: vestibus gossypinis, & laneis, & bombycinis auro etiam intertextis, prout anni tempus postulat, amiciuntur: & cùm hyems maxima est, præsertim in regionibus Aquiloni subiectis, varijs animantium pellibus ad vestes introrsum sulciendas vtuntur. Equis eleganter instratis insident: vitam cultui Gallico & Germanico non absimili multis in rebus instituunt, ludis & iocis, & vini copia frequenter oblectantur. Amoribus atque libidini nimium dediti sunt. Mulieres nobiles carpentis bombycina veste, & auro pulcherrimè facto, & vndique tectis, per vrbem vehuntur. Cantibus, & symphonijs, & instrumentis musicis animorum curas iucundissimè relaxant. Augurijs dediti sunt: sortibus euentura prædicere nituntur. Magos in honore habent: mathematicas disciplinas colunt, & astra diligenter obseruant. In libris describen-

bendis, & rerum memoria propaganda, æneis formis vti solent: quarum vsus adeò antiquus apud illos est, vt qui primus eam artem excogitarit, ignoretur. Arte & structura non parum eleganter, magnisque sumptibus ædificant. Templa amplissima, multisque statuis & picturis illustrata frequentant, & quanuis varia simulacra venerentur, vnum tamen Deum, rerum omnium opificem & rectorem, præcipuè colendum esse dicunt, eique potissimùm supplices preces adhibendas. Vnius mulieris imaginem, quam appellant Nammam, quam aiunt esse apud Deum summum humani generis aduocatam, honoribus summis afficiunt. Est aliud apud illos simulacrum virginis, quam tradunt fuisse regis cuiusdam filiam, & rerum cælestium cupiditate omnes opes humanas neglexisse, vt diuinarum contemplatione frueretur. In huius tutela Sinarum gentem esse credunt. Alius apud illos Deus sanè sanctus habetur. Hunc hominem fuisse narrant fortissimum, atque tantis virtutibus præditum, vt miracula multis in locis ediderit. Quorum illud potissimum fuisse dicunt, quòd semel armatus ense nudo in fluuium proiecto, quasi quodam lembo inuectus, ingentem fluuium traiecerit, vt suis, qui ab hostibus in prælio vehementissimè premebantur, auxilium afferret. Hunc ob præclaras virtutes, & egregium iustitiæ splendorem, in diuos relatum fuisse commemorant. Multos alios diuos habent, quibus statis diebus honores instituunt. Sunt excellentes artifices, & egregij pictores. AEdes amplas ædificant, quibus homines religiosi, vt rebus diuinis vacent, includuntur. Similiter & virginum collegia, quæ religionem sanctius obseruent, instituunt. Literis operam dāt: qui in illis maximos progressus habent, maximis honoribus afficiuntur. In studijs, genere antiquo sermonis vtuntur, imperitis ignoto, quemadmodum apud nos, qui artium maximarum disciplinis student, linguam Græcam aut Latinam perdiscunt. Qui iuri ciuili student, in

Chalcographiæ vsus apud Sinas antiquissimus.

Sinarum religio.

Monasteria.

Studia literarum.

Politia Sinarum. magno honore sunt. Regem quasi quoddam cæleste numen colunt: qui tamen raro admodum se conspiciendum exhibet. Resp. in tres partes est distributa. Principatum ij, qui in disciplinis, & iuris studio valdè profecerunt, obtinent. Secundus honoris gradus militibus assignatur. Postremi ordinis sunt, qui artes fabriles colunt. In studijs quantum quisque profecerit, iudicio eorum, qui maximis artibus præsunt, examinari solet. Sunt autem ordines horum iudiciorum gradatim instituti, ita vt ei, qui infimi ordinis approbationem consequutus est, si velit ad altiorem locum dignitatis aspirare, sint grauiora doctiorum hominum iudicia subeunda. Qui plurimis & doctissimis probatus extiterit, is ampliores in Rep. honores consequitur. Sunt in sceleribus vindicandis acres. Nemini sano, quamuis oculis orbatus sit, mendicare permittitur. Cæci molas trusatiles versando sibi victum parant. Homines exteros difficillimè in vrbes suas admittunt, nè moribus externis obliti, ab institutis suis paulatim deducantur. Comœdijs plurimum delectantur, & ita sunt in Venerem propensi, vt varias libidinum formas excogitent. Dæmones cõsulere dicuntur. Hi mores & instituta Sinarũ sunt, quæ perstrinximus. Hos Andradius ita sibi comitate deuinxit, vt arbitrarentur, nullã esse gentem officio, & fide, & prudentia cum Lusitana conferendam. *Andradij in Indiam, atq; inde in Lusitaniã reditus.* Is verò Malacam rediens, Alexium Menesium reperit, quem Lupus Suarius cum potestate summa miserat, vt discordijs finem imponeret, & vrbis statum constitueret: qui tunc ab Andradio classẽ recepit. Andradius in citeriorem Indiam, & inde in Lusitaniam nauigauit, & Emmanueli Regi Sinarum mores, & humanitatem, & docilitatem gentis exposuit, & picturas, & signa simul ostendit: quæ Emmanuelem in magnam spem induxerunt: fore, vt gens illa Christi cognitionem & disciplinam caperet. Sed *Simonis Andradij in Sinas maleficia.* hanc omnem spem aliquot pòst annis temeritas Simonis Andradij, viri sanè fortis, sed temerarij, & plurimũ à mente fratris abhorrentis, incidit. Is enim cum classe

ad Sinas aduectus, cum in principio opes in eo loco Lusitanas firmare statuisset, & locum etiam muniuisset, vti iure planè regio cœpit, deinde in tyrannidem erupit: rapuit quæ voluit, intulit vim ingenuis virginibus, quibus voluit: multa præterea signa insiti furoris dedit, quibus Sinæ vehementiùs irritati, in Lusitanos inuaserunt: multos occiderunt, alios captiuos abduxerunt. Andradius tamen cum opibus suis euasit. Ea fama cum ad Regem Sinarum peruasisset, legatum eiecit: qui cùm Cantamum rediret, fuit à ciuibus in vincula coniectus, in quibus exitu miserabili vitam conclusit. Ita plerunque fit, vt quod est prudentia constitutum, temeritate & amentia dissipetur. Hãc quidem de Sinis explicationem summatim hoc in loco perscribere coacti sumus, ne sæpius esset necesse reliquarum rerum historiam interrumpi. Hoc quidem tempore Leonora regis Emmanuelis soror, quæ Ioannis secundi vxor extiterat, magna virtutis fama florebat. Egentibus enim egregia benignitate consulebat, viduas alebat, religionem multis in locis instaurabat: Xenodochia partim à fundamentis ædificabat, partim laborãtia reficiebat. Erat præterea singulari animi magnitudine, & prudentia non mediocri prædita. Hæc cùm memoriam Vrsulæ virginis sanctissimæ, quæ cum reliquis virginibus, eiusdem voti atque sanctimoniæ sociis, pro Christi nomine mortem pertulit, & Coloniæ Agrippinæ sepulta est, singulari studio coleret, à Maximiliano Imperatore postulauit, vt sibi reliquiarum eiusdem virginis partem aliquam concederet, quam in sacrario reseruaret. Is verò integras reliquias Autæ virginis, quæ inter reliquas Vrsulæ socias princeps extiterat, illi dono misit. Fuit illius corpus Olysipponem delatum, & cum maxima populi totius celebritate receptum, & in sepulchro in ara quadam templi, quod Maria Regina in memoriam sanctæ Dei Matris ædificarat, extructo, repositum, vbi meritis illius multi in rebus aduersis numen Christi propitium signis admirandis experti sunt. In India porrò Suarius

RES EVROPEAE

De reliquijs Autæ Virginis et Martyris in Lusitaniam trãslatis.

RES INDICAE. eum Regem Maldiuensium insularum & Bengalæ etiam Regem ab Emmanuelis fide defecisse cognouisset (multæ namque illis à Lusitanis iniuriæ post obitum Albuquercij illatæ fuerant) Ioannem Syluerïam cum nauibus quatuor misit, vt alienatas Regum voluntates recolligeret. Syluería in insulis Maldiuensibus pacem cum Rege constituit: Cambaiam deinde petijt, & pacem cum rege firmauit: indè Cochimum nauigans, ibi tantisper constitit, dum commeatum acciperet. Indè in regnum Bengalæ cursum instituit. Bēgala est prouincia latißima, quam Ganges fluuius interfluit. Fluuius est altißimus atque latißimus, qui citeriorem Indiam ab vlteriore disterminat, & duobus ostijs, inter se tercentum passuum millia distantibus, in Indicum Oceanum labitur. Aquæ sunt salubres, & religionem posidere ab incolis existimantur, ita, vt multi vel vt morbos depellant, vel vt animos scelere pollutos expient, illis frequenter abluantur. Regio est incredibili fertilitate prædita. Gens est colorata, neque deformis, nec inuenusta: lautißimè viuit: vestibus eleganter excolitur. Venere, & ingluuie, multisque vitijs astricta est. Præterea fidem minimè sanctam habet, dolis & fraudibus gloriatur. Vt plurimum simulacra colit, multi tamen in eo regno sunt Mahumetis disciplinis astricti. Syluería in portū Chatingamensem inuectus (est autem Chatingamum Bengalę ciuitas) de suo aduentu vrbis Rectorem certiorem fecit. Rector sibi gratißimum esse illius aduentum simulauit, hominemque muneribus deliniuit, seque illius gratia omnia, quæ vellet, facturum ostendit. Sed cum ludificari & mentiri perseueraret, prælium exortum fuit, quod cùm incolarum graui damno finitum esset, & pax obsidibus datis firmata, tantam deinde humanitatis speciem præ se Rector tulit, vt Syluería insita probitate deceptus, obsides reddiderit. At Rector obsidibus receptis, insidias rursus struxit, vt Syluerïam opprimeret. Sed cùm iterum fuisset prælio victus, veniam petijt, & pacem se velle finxit. Tandem Syluerïam Rector alijs, qui

Syluerïæ in Bengalam nauigatio.

Bengalæ prouinciæ descriptio.

Chatingamum vrbs.

Chatingamensis Rectoris in Syluerïā insidiæ.

us, qui ciuitati, quam Daracam appellant, à Rege Bengalæ præfectus erat, per literas inuitauit, vt ad ciuitatis illius portum naues appelleret. Rectorem Chatingamensem esse virum nefarium, & propter insidias, quas ille per summum scelus intenderat, Regi pœnas grauissimas daturum. Vt autem magis Sylueriam ad se pelliceret, munera largè misit. Id autem erat Chatingamensis malitia confictum, vt facilius Sylueriam imparatum dolis opprimeret. Sylueria verum esse credidit, naues in eum portum, ad quem inuitabatur, induxit. Ibi cum in fluuium esset inuectus, Rex à suis admonitus, tam multas in eum naues immisit, vt parùm abesset, quin funditus euerteretur. Sed fraus virtute repulsa fuit. Sic tandem hostibus repressis, Sylueria in insulam Zeilandam cum classe quassata & imminuta (Ioannes enim Fidalgus, vnius nauis nauarchus, eum deseruerat) cursum tenuit. Antonius verò Saldagna, qui cùm non mediocri classe mare Arabicũ peragrabat, aliquot prædas egit & cùm hyems instaret, nulla re memorabili gesta, in Indiam reuersus est. Emmanuel Lacerda, qui similiter missus Dium fuerat, à Melichiazio summis honoribus acceptus, pacem cum illo fortiùs astrinxit. Alexius Menesius, vt dictũ est, similiter Malacam cum trecentis hominibus Lusitanis aduectus fuit: & Alfonsum Lupium Costam (sic enim ab Emmanuele statutum fuerat) in arcis possessione constituit, & Odoardum Melium rebus maritimis præfecit, & Antonium Paciecum è custodia liberauit. Nonius enim Pereira propter dissensiones, quæ superiùs explicatæ sunt, eum in custodiam dederat. Malaca eo tempore grauissimo bello premebatur. Rex Binrami stationem, quæ fluuio Muari imminebat, tormentis & firmo præsidio muniuit, vt è propinquo frequentius terra atq; mari in nostros incurreret. Menesius Alfonsum Lupium Costam cum trecentis Lusitanis, tribus millibus Malacensium, & multis viris nobilibus eò misit, vt arcem euerteret. Is cùm æstus decessisset, & naues alueo sustineri non possent, æstus recipro-

Daraca Ciuitas.

Malacēse bellum.

cationem expectabat, vt cùm rursus accederet, in fluuium inueheretur. Interim tormentis eminus res gerebatur, & non pauci vtrinque cadebant. Aestus verò paulatim redibat, & prælium præclarè geri potuisset, nisi temeritas consilium perturbasset. Nam inter Alfonsum Lupium Costam, & Georgium Mascaregnã atrox iurgium extitit. Itaque nostri re infecta domum reuertuntur. Rex cùm vi aperta nihil se facturum consideret, dolos machinari cœpit. Itaque finxit se pacis esse cupidissimum, eamque ab Alexio postulauit. Is cum cerneret ciuitatem annona grauissimè laborare, eam libenter concessit. Rex multis humanitatis egregiæ signis omnes sinistras opiniones ex nostrorum animis euellebat. Nostri rursus in Regem officia, quæ poterant, summa fide conferebant. Muneribus atque beneficijs inuicem certabatur, commercium rerum omnium erat cum partis vtriusque vtilitate constitutum. Hac pacis & amicitiæ simulatione cùm nostros cerneret esse omni metu vacuos, subitò septuaginta naues, quas dissimulanter instruxerat, vt mari arcem quaterent, & supra duo millia militum terra misit, vt eodem tempore in nostros imparatos inuaderent. Naues in insulam, quæ vrbi adiacet, inuehuntur, in nostros somno consopitos impetum faciunt, multos obtruncant, in naues ignem conijciunt. Ignis in nauibus (fuerat enim turbida tempestas, & imbres demissi eas madefecerant) implicari minimè potuit. Fugientium clamor exoritur. Alexius excitatus duces in insulam mittit, prælium in meridiem perductum fuit, & hostes repressi sunt. Similiter & qui terra venerant, cum magno ciuium numero, qui sceleris participes erant, arcem acriter oppugnare instituunt. Rex identidem subsidia cum elephantis summittebat, & res vtrinque summa virium contentione gerebatur. Sed cùm nostri meridie ex insula redirent, hostes minus pertinaciter instare, deinde paulatim cedere, postremò fugere cœperunt. Multi ex illis cæsi, complures etiam capti sunt. Nihilo tamen secius Rex cum maiore exercitu

Regis Bintamēsis in Lusitanos insidiæ.

arcem oppugnare institit. Septem continuos dies nostros graui bello premere contendit. Nostri rursus crebris eruptionibus illi frequentes plagas imponunt. Sed quod acrius nostros afflictabat, erat inopia atq; fames, quæ in dies ingrauescebat. Menesius tandem rationem iniuit, quemadmodum stationem illam Muarēsem euerteret. Quod sine magno labore factum est. Iaoēsis quidam, vir nobilis & valde diues, cum vxore, & liberis, & amplissima familia Malacam petierat, vt in ea vrbe domicilium collocaret. Fuerat autem, cum Malacæ oram legeret, à ducibus Regis Bintamensis capt⁹, ad illūque perductus. Rex illum perbenignè accepit, multisque precibus eò hominem perduxit, vt Bintamum Malacæ præferret. Interim Rex cum illius familiaritate delectari multis signis ostenderet, multò tamen magis vxoris illius specie (erat enim insigni pulchritudine) delectabatur. Vt autem liberius ea frui posset, hominem à se per speciem honoris amandat, illiq; præfecturam certarum nauium attribuit. Is (erat enim valdè strenuus) multum damni nostris inferebat. Sed cum Regis adulterium, insignemque perfidiam suorum indicio comperisset, in arcem nostram transfugit. Cum illo Menesius consilium, quod animo versabat, communicauit. Is ad eam rem fuit operam suam pollicitus. Itaque cum centum & viginti viris Lusitanis, & nonnullis Malacensibus, partim terra, partim mari à Menesio missis, hostes inopinantes oppressit, in munitiones irrupit, propugnaculum extemplo capitur. Iaoēnsis vnius tormenti ictu percussus, occūbit: aliqui è nostris occisi sunt. Emmanueli Falconi, qui terra copias agebat, crus perfractum fuit. Nostri tamen cum magna hostium cæde propugnaculo potiti sunt. Supra septuaginta tormenta è munitionibus in arcem deportata fuerunt. Hoc pacto bellum ad tempus aliquod intermissum fuit, & Menesius Tristanum Menesium, vt Malucas insulas exploraret, dimisit, & ipse cū maxima Lusitanorum parte in Indiam citeriorem reuersus est. Post illius digressum, bellum rursus exarsit.

De Muarensis stationis expugnatione.

Bellisolaçensis redintegratio. Arx decem & septē dies obsessa, summisq; viribus oppugnata fuit. Hostes in duas naues sociorū, & in vnam triremem Lusitanam faces iniecerūt. Nostri vt ignem extinguerēt, egressi sunt. Dum pugna cōmittitur, ignis in tormentarium puluerem nauis, cui Gabriel Gagus præerat, aduerso & infausto casu coniectus, nauē subitis ignibus inflammauit, & omnes, qui erant in naui, cum essent armis grauati, demersi sunt. Iacobus Mendezius alterius nauis præfectus tormenti vnius ictu occisus fuit. Nostri tamen ignē extinxerunt, & hostes repulerunt. Qui cū cernerent maximū damnū, q̄ illis nostri crebris eruptionibus inferebant, & quam fidelem operam ciues Bendarę ductu nostris in bello nauabāt, obsidionem soluerunt. Tunc Bintami rex à bello desistendum censuit. *Cæsorum & captiuorum numerus.* In his prælijs duodeuiginti Lusitani desiderati fuerunt. Ex hostib. supra quadringentos cęsi, & complures etiā capti, in quib. Dynastæ cuiusdam Siamēsis filius extitit: pro cuius redemptione pater nauem ingentem cibarijs onustā Malacā misit, quæ plurimum nostros in illa ciborū penuria subleuauit. Hoc anno Rex Emmanuel Iacobum Lupium Siqueiram, *Ia. Lupij Siqueiræ iter Indicum.* vt Lupo Suario succederet, in Indiā cum decem nauiū classe misit. Cùm vero promontorium Bonæ spei pręteruehęretur, piscis ingentis magnitudinis in nauis latus, cui Ioannes Limicus præerat, incurrit, nauemque *Io. Limici nauis ab ingenti pisce retardata.* in alterum latus impulit, eamque tanta vi retinuit, vt progredi nequiret. Vectores & nautæ se in saxum impegisse suspicabantur. Sed cùm neque compages dissolui, nec aquam admitti conspicerent, animos à metu refecerunt, & piscis à naue diuulsus, liberum illis mare permisit. Goam octauo die mensis Septembris *Zeilandense bellum.* peruenit: quo tempore Lupus Suarius in insula Zeilanda arcem, vt fuerat ab Emmanuele iussus, ædificabat. Id quidem, cùm primum ad insulæ portum, quem Columbum nominant, appulisset, à Rege, vt sibi per illū liceret, impetrauit. Sed cùm Saraceni, vt facere solebāt, Regem ab ea mente deduxissent, factum est, vt Rex nō modo quod sponte sua concesserat, pernegaret, verùm

&

& arce bellum moliretur. Itaque nocte stationes instituit, præsidia disposuit, tormentis nostros arcere parauit. Suarius omnes copias in terram exposuit. Prelium repente commissum fuit, in quo Verissimus Paciecus, vir nobilis & strenuus, cum nonnullis Lusitanis cecidit, & multi vulnerati sunt. Hostes tamen à stationibus cum magna multorum cæde pulsi fuerunt. Rex veniam & pacem postulauit. Pax ea lege concessa fuit, vt non solum arcem ædificari permitteret, sed etiam in pœnam illius inconsideratæ rebellionis, tributum Regi Emmanueli singulis annis penderet. Tributum erat gemmarum certus numerus, & maximum cinnamomi pondus. Suarius similiter Regi fidem dedit, vt semper auxilio Prætoris Lusitani tegeretur, nec vnquam bellum contra illum fieret, quin Lusitani ab illius finibus hostes arcerent. Fœdus factum, & iureiurando sancitum, & literis mandatum, Regisq; & Principum, & Suarij nominibus consignatum fuit. Arx deinde incolarum operis multò citius absoluta fuit, & Ioanni Syluciræ commissa: maritimarũ verò rerum cura Antonio Mirandæ credita. Inde Cochimum reuersus, Siqueiram offendit, illique prouinciam tradidit, & in Lusitaniam profectus est. Siqueira continuò muneri diligenter incubuit. Christophorum Sousam cum classe Dabulem misit, vt eam ciuitatem, quæ ab Emmanuele desciuerat, bello domaret. Alfonso præterea Menesio præcepit, vt in Baticalam infesta signa similiter inferret. Tum Ioanni Gomecio iussit in insula Maldiua arcem ædificare, vbi fuit à Saracenis Cambaiensibus occisus. Deindè cùm Goam peteret, in cursu arcibus Calecutij & Cananoris diligentissimè prospexit. Postquam Goam appulit, Antonium Saldagnam plurimum nauibus auctum, in Arabicum & AEthiopicum mare misit, vt plurimum damni Saracenis inferret. Simonem Andradium in Sinam misit, qui, vt scriptum est, temeritate & amentia Sinas Lusitanis infestos reddidit. Antonium Corream ad Regem Peguensem, vt cum illo pacem & amicitiam iungeret, lega-

Pax Zeilandensis eiusq; capita.

Siqueira administratio Indica & res gestæ.

gauit. Garsiæ Salæ concessit, vt rei gerendæ causa Mala cam peteret. Qui cùm eò peruenisset, Alfonsum Lupium Costam morbo grauiter impeditum reperit: qui cùm in citeriorem Indiam morbi depellendi gratia redire vehementer expeteret, arcem ipsi Garsiæ Salæ tradidit: & non multis pòst diebus, quàm Cochimum appulit, eodem morbo consumptus est. Dum hæc in India gerebantur, Abrahemus Barraxæ filius accepit, incolas montis Farrobij, & Benamarenses, & reliquos eiusdem vicinitatis Mauros multas clades à Lusitanis accepisse. Id igitur vlcisci constituit. Itaque cùm id, quod animo moliebatur, summo silētio compressum tenuisset, quingentos equites eduxit, & in pagis quibusdam Arzilensi agro finitimis, ea parte, quæ Tingim spectat, in insidijs delituit. Inde Aroazium itineris ductorem præmisit, vt campum exploraret, & omnia vsque ad speculas, quas Alfandiquimenses appellant, specularetur. Ioannes Coutignus hunc Aroazium, virum industrium & sagacem nouerat, & illius fraudes & insidias diligentissimè præcauebat. Ea autem de causa, nunquam speculatores ex vrbe mittebat, quin illis equitum auxilium assignaret. Tunc igitur, cum homines speculatum misisset, equites simul emissi sunt. Aroazius se continuit, dum eos in speculis constitutos animaduerteret. De ea re Abrahemum confestim admonuit. Is silenti agmine è latebris egressus, nostris appropinquabat. Nostri cùm primam aciem cernerent, vt se reciperent, consilium inierunt. At Mauri substiterunt. Fernandus Callæcus primi agminis ductor, qui speculatoribus auxilium afferebat, cum eos substitisse conspiceret, in illos inuectus est. Hostes ordine minimè confuso cedebant, donec nostros in postremum agmen, quod Callæcus minimè conspexerat, extraherent. Ibi equites nostri decem & septem ceciderunt, reliqui fugæ se mandârunt. Sed in lacus, qui iter impediebat, angustijs, quidam fortissimus eques, nomine Ludouicus Valens, nostros confirmauit, & se armatum hostib. obiecit: nec ex eo loco demigrauit, antè, quam

RES AFRICANAE. Abrahemi Barraxæ in Arzilensem agrū excursio.

Ludouicis Valentis virtus.

Lusitani lacus angustias pertransirent. Deindè nostros ordine instructos domum ita reduxit, vt inter hostes atq; nostros eximia virtute & dexteritate versaretur. Cùm iam se Habrahemus reciperet, incidit in illũ Antonius Mascaregnas, adolescens valdè strenuus, cũ 4. equitibus: qui omnes capti sunt. Mascaregnas quãuis à Rege Fessæ perbenignè tractaretur, mortem, quæ impendebat, vitare non potuit. Cùm enim pestilentia apud Mauros desæuiret, illum confecit. Sub id tempus præfecit Emmanuel Azamori (Petrum namque Sousam reuocauerat) Aluarum Norognam, qui cum multis Maurorum principibus pacem firmauit, & illis æquabile tributum imperauit. Rebelles verò cladibus multis affecit. Præter alias excursiones, xxvj. die Aprilis Benemezium agrum populatus est, multos occidit, ducentos & octoginta captiuos abduxit, non mediocrem prædam abegit. Rursus mense Iunio Vascum Fernandium Cæsarem in alias Maurorum turmas immisit, qui cum incautos opprimeret, viuos 800. cepit, magnaq; pręda potitus, copias in vrbem incolumes reduxit. Rursus Aug. mense, Antonius Gundissaluius eiusdem Norognæ iussu in Mauros pedites inuasit: qui cũ diu restitissent, victi tandem sunt, & aliqua eorũ pars in seruitutem abstracta fuit. Hoc eodem mense quidã Maurorum fœderatorum Duces à Norogna auxiliũ petierunt, quo Enxouienses Mauros aggrederentur, & magnam frumenti copiam indè asportarent. Sed cùm ducenti hostes nostris imminerent, Mauri fœderati suspicati sunt, maximum hostium numerum in insidijs latere. Hac suspicione perturbati, se in primum agmen conferunt. Nostri in postrema acie hostium impetum sustinebant. Nonnulli ab hostibus cæsi sunt. Reliqui cum dedecore se in vrbem receperunt, nõ culpa sua, sed eorum, qui eos deseruerũt. Id tamen eis grauem diebus multis dolorem inussit. Hoc tempore Emmanuel varijs & molestissimis curis agitabatur. Videbat enim se matrimonij vinculo liberatum, & cupiebat vltimum vitæ actum in rebus præclaris, memoria-

Antonij Mascaregnæ mors.

Aluarus Norogna Azamoris Præfectus eiusq; res gestæ.

RES EVROPEAE

que

modo virgini pulcherrimæ morem gerat, excogitare. Hæc & his similia vulgò iactabantur, ab his præcipuè, qui domesticas illius offensiones ignorabant. Emmanuel tamen in ea mente perstitit, & cùm Carolus in Hispaniam, vt regni hæreditatem cerneret, è Gallia Belgica veniret, ad illum Aluarum Costam, qui regio cubiculo præerat, legatum misit. Legationis species salutationis nomine instituta fuerat: legationis tamē summa eò pertinebat, vt nuptiæ conficerentur. Aluarus Costa omnia, quæ Emmanuel cupiebat, ex animi sententia conficit. Nuptiæ pactæ sunt, dos etiam à Carolo dicta, ab Emmanuele sponsæ munera ingentia constituta: festi dies acti, & matrimonii fœdus Cæsaraugustæ, vbi tunc Carolus considebat, summa omnium lætitia & gratulatione celebratum. Fuit tamen necesse, cùm esset cum Carolo & Leonora, & sanguinis propinquitate, & affinitate multis rationibus implicatus, & ea de causa per Pontificias sanctiones nuptiæ coniungi minimè potuissent, vt Pont. Maximi benignitate legibus soluerentur: quod factum fuit. Nuncius huius pactionis & fœderis ad Emmanuelem perlatus, eū gaudio ingenti cumulauit, sed nobilitatem & multitudinem non mediocri solicitudine affecit. In primis verò Ioannem solicitauit, nō quòd easdem nuptias expeteret, sed quòd Reipub. inutiles arbitraretur. Emmanuel regni Proceres in cōsilium euocauit. Ibi luculentam orationem habuit, qua rationes, quæ illum ad matrimonium inuitârant, exposuit: qua quidem illi, qui aderant, aut moti sunt, aut se motos esse, nè Regis animum offenderent, simulârunt. Itaque omnes ordine instituto illius manum de more osculari, & vt matrimonium felix atq; faustum esset, precati sunt. Post has gratulationes, & omnium faustas acclamationes, pestilentia Olysipponem vehementer afflixit, & Regem varias sedes commutare illius metu coēgit. Almeirinum deinde se contulit. Indè Cratum (est autem id oppidū celebre quod ad Hospitalensium equitum ordine pertinet) profectus est, vt ibi reginā opperiretur. Illa verò

Emmanuelis ad Carolum V. Legatio de Leonoræ nuptijs. Sponsalia cum Leonora.

Pestilentia Olysippone(n)sis.

multis Hispaniæ Proceribus stipata, in regnorum confinia peruenit. Eò multi Portugaliæ Proceres, vt eam exciperent, se contulerunt. ad exiguum fluuium, Seuerum nomine, qui Portugaliam à Castella discriminat, peruentum est. Martinus Albicastrensis, Villæ Nouæ Portimanensis, quod oppidum est in Algarbio situm, Comes, fluuium traiecit, & Reginæ manum suppliciter osculatus est. Illum Comes Tentugalensis, & Episcopus Portugalensis, & Archiepiscopus Olysipponensis ordine subsequuti, eodem officio perfuncti sunt. Alia deindè Lusitana nobilitas idem fecit. Regina fluuium transmisit: quam Dux Albanus, & Episcopus Cordubensis deducebant. Dux Brigantinus citra fluuium constiterat: ad duo millia equitum Lusitanorũ satis eleganti cultu conuenerant. Vbi Regina in terminis Lusitaniæ constitit, Dux Brigantinus ex equo desiluit, vt Reginam nomine Regis exciperet. Quæsitus ab Albano Duce, an facultatem ab Emmanuele Rege ad illud munus obeundum haberet, eam literis publicis inscriptam, & manu Regis ipsius consignatam ostendit. Literæ publicè & alta voce recitatæ sunt, & Albano duci in officij sui ritè peracti testimoniũ traditæ. Tunc idem Princeps catenam auream, quæ Reginæ brachio alligata erat, assumpsit, vt sic ipsam Reginam deduceret, quam Brigantino duci tradidit, atque commisit. Hac traditione solenni ritu celebrata, Albanus Dux, & reliqui Castellæ Principes abscesserunt. Episcopus tamen Cordubensis, & Dynasta Tregeniensis (hi Legati erant) & præterea Villæ Francæ Princeps, & equitum Hospitalensium in Castella Magister, & Montis acuti Comes cum Regina Cratum vsque peruenerunt. Postquam in oppidum ventum est, & Regina cœnauit, Rex illam inuisit: à qua cum singulari significatione amoris exceptus fuit. Ioannes illius manum osculari voluit: quod, illa nullo modo induci potuit, vt pateretur. Georgium tamen equitum Iacobensium & Cisterciensium Magistrum, Ioannis Regis filium, vt Hispaniæ morem conseruaret, ad osculũ ma-

Regina Leonora in Lusitaniam deducta pompa & ceremonia.

Emmanue lis cum Leonora nuptiæ.

nus admisit. Deindè Archiepiscopus Olysipponensis Regem atq; Reginã ritu ab Ecclesia sancta recepto stabili matrimonio copulauit. Symphonia deinde, & tibiarum concentus, & choreæ consecutę sunt. Inde modicis itineribus Almeirinum profecti sunt. Filij regis obuiam illis prodiére. Principes regij ex equis repentè desiliunt, vt Reginæ manum osculentur. Id illa pati noluit: imò multis in illos voluntatis egregiæ signis insitam benignitatem testificata est. Reliqui regni Principes, qui nondum suum officium fecerãt, eam solito more salutárunt. Vbi Almeirinum peruenére, Isabela & Beatrix Emmanuelis filiæ ad scalarũ gradus, quibus in Aula ascensus patebat, aduenére, & cùm descendere pararent, Regina, nè id facere possent, accelerauit, & ad genua prouolutas subleuauit, easq; humanissimè complexa est. Reliquæ deindè virgines Reginam manus osculo salutant, quas omnes illa admodum benignè, cũ debita tamen maiestatis ratione resalutat. Quibus cantibus saltationibus, & tripudijs dies ille celebratus extiterit, erit explicatu difficillimum. Sequenti die Rex peractis Sacris, aurei velleris ordinem à Philippo Burgundiæ Principe fundatum, à successoribus singulari religione retentum, cuius Princeps atque Magister Carolus erat, ipsius Caroli iussu cõsecutus est. Hyems illa tota fuit Almeirini in summa iucunditate consumpta. Indè appetente vere, Rex Eboram concessit.

RES INDICAE. Annus nati Christi 1519. Classis 16 nauium in Indiam emissa, eiusq; successus.

Hoc anno, qui fuit à CHRISTO nato M. D. XIX. misit Rex Emmanuel in Indiam sedecim nauium classem, cuius Georgius Albuquercius præfectus extitit. Non omnes tamen institutum cursum tenere potuerunt. Nauis enim, cui Iacobus Limicus præerat, Olysipponem refiatu delata est. Ludouicus Guzmanus cum naui, cui præerat, à fide desciuit, piraticam fecit, multaque flagitia & scelera indigna genere suo designauit. Emmanuel Sousa, qui nauarchus erat rostratæ nauis, cùm oram AEthiopiæ Melindem versus legeret, & portum Mantuæ (sic enim appellant) subiret, vt commeatum ab incolis emeret, fuit in terra à Sara-

cenis cum quadraginta viris Lusitanis occisus. Nauem verò, cùm ad insulam, quæ non procul Quiloa distat, turbida tempestate iactata, & vadis allisa fuisset, Saraceni diripuerunt, & Lusitanos omnes, vno duntaxat puero, quem Rex Zamzibaris in fidem recepit, excepto, trucidârunt. Georgius Albuquercius cum 9. nauibus Mozambique hyemauit. Quatuor tantùm naues in Indiam pelagus transmisêre. Interim Iacobus Lupius Siqueira omnia, quæ ad bellum Arabiæ gentibus inferendum necessaria videbantur, summa ope comparabat. Et quia maioribus copijs indigebat, nauigio, quod facilè fluctus exciperet, Gundissaluum Loulensem Mozambiquem ad Georgium Albuquercium misit, cui mandabat, vt indè Arabicum sinum peteret, vt coniunctis viribus Iudam expugnarent. Cùm verò Siqueira Melichiazij fraudes perciperet, eumque multis incommodis Lusitanos affecisse cognosceret, Christophorum Salam cum triremibus tribus, qui oram Cambaiæ infestam redderet, expediuit, quod is diligenter effecit, & cum non medio cri præda reuersus est. Similiter & Antonius Saldagna, qui circa Guardafumense promontorium oras illas peragrabat, ingenti præda potitus, se ad Siqueiram contulit. * Sub id tempus, leuis à Rege offensio ita grauiter cuiusdam viri Lusitani animum exulcerauit, vt oblitus fidei, pietatis, & religionis, Regem, à quo educatus fuerat, patriam, quæ illum genuerat, prodere, vitamque suam in summum discrimen inducere properaret. Fernandus Magallanus fuit vir nobilis, & magno animo præditus, cuius antea mentio facta est. Is in India bellicis in rebus non mediocre virtutis & industriæ documentum dederat. In Africa similiter viri valdè strenui officio functus fuerat. Olim erat apud Lusitanos in more positum, vt in Regia, qui Regi seruiebant, ipsius Regis sumptibus alerentur. Cum verò multitudo domesticorum tanta fuisset (eorum namque filij, qui Regibus operam dabant, eundem locum retinebant: & præterea multi in regiam familiam meritis

Fernandi Magallani ad Castellæ regē defectio.

Institutũ Aulæ Lusitanicæ.

admittebantur) difficillimum videbatur, cibos tantæ multitudini præparare. Quocirca fuit à Portugaliæ Regibus statutum, vt sumptum, quem quilibet erat in Regia facturus, ipse sibi ex regia pecunia faceret. Sic autem factum est, vt cuilibet certa pecuniæ summa singulis mensibus assignaretur. Ea verò, cùm summa tum annonæ vilitas esset, satis homines alebat. Nunc autem cùm & hominum multitudo cum rerum venalium pretijs multis accessionibus amplificata sit, factum est, vt illa pecunia, quæ olim quotidianis sumptibus faciendis latè sufficiens erat, nunc perexigua sit. Cùm tamen omnis Lusitanorum dignitas à Rege pendeat, huius exiguæ pecuniæ summa, quasi multò amplior esset, incredibili studio quæritur: & cùm in regiam familiam admitti, vt valdè expetendum Lusitani iudicent, tum in stipendij huius incremento summum decus statuunt. Cùm enim sint apud Reges variæ famulorum classes, pro classium dignitate cuilibet Regis domestico pecuniæ numerus assignatur. Maxima classis est virorum nobilium. Sed cum nobilitatis etiam discrimen sit, non vnum congiarium omnibus ex æquo tribuitur. Sic autem euenit, vt pro congiarij magnitudine, de nobilitate vniuscuiusque iudicium fiat, & tantò quisque nobilior existimetur, quantò illius congiarium amplius extiterit. Hoc quidem iudicium, vt sunt res humanæ, est sæpè fallacissimum. Multi namque ambitione & sedulitate consequuntur, quod est meritis atque germanæ nobilitati tribuendum. Attamen Lusitani cum sint præter modum huius nobilitatis appetentes, & paruæ pecuniæ accessione nobilitatem suam augeri putent, pro hac tam parua pecunia sæpenumerò, tanquam in ea salus omnis atque dignitas vertatur, sibi pugnandum arbitrantur. Magallanus autem pro meritis suis contendebat, vt congiarium illius dimidio numi aurei singulis mensibus augeretur. Rex, nè aditum ambitiosis aperiret, id denegauit. Magallanus offensione huius beneficij sibi eo tempore denegati commotus, à Rege de-

Defectionis Magallani ea causa.

desciuit, fidem violauit, Rempublicam in summum discrimen adduxit. Et cùm Reipublicæ iniuriæ nobis tolerandæ sint, & Regum etiam, qui Reipublicæ parentes sunt, offensiones perferendæ: & cùm vita, quam patriæ debemus, pro ipsius patriæ salute ponenda sit, vir audacissimus tantum dolorem ex parte vnius denarei dimidia, quæ quinque denarios conficit, sibi negata cepit, vt Rempublicam oppugnaret: Regem, à quo fuerat enutritus, violaret: & patriam, pro qua mori debuisset, in discrimen adduceret. Res enim eò perducta fuit, vt periculosi belli discrimen rebus communibus impenderet. Nescio autem, vnde tam Barbarus mos in Respublicas irrepsit. Cùm enim proditoris nomen sit non modò odiosum & inuisum, sed etiam cũctæ posteritati maculam sempiterni dedecoris inurat, homines, qui fidem violare, & Reges suos, aut Respublicas oppugnare statuunt, munera, quæ acceperant, literis consignatis abijciunt, fidem abiurant, se ciuitatis iure spoliant, regem sibi suas res habere iubent, sibi nihil deinceps cum patria fore commune testificantur: & tum demum sibi moliri contra patriam bellum licere contendunt. Esto, aspernare munera, si lubet: contemne patriæ benignitatem: freme quantum voles, tibi non esse præmium pro dignitate persolutum. Fidem verò datam prodere qui potes? Grauem mihi iniuriam patria intulit. Intulerit etiam grauissimam. Sed iniuria nec in parentibus, nec in patria vindicanda est. Omnia, quæ à patria acceperam, inquit ille, reliqui. Nunquid vitam, ingenium, disciplinam abiecisti? Minimè. At hæc omnia à Deo primùm, à patriæ deinde legibus, & moribus, & institutis accepisti. Neque naturæ repugnare, neque patriam lædere, neque fidem frangere, quamuis omnibus iniurijs oneratus sis, vnquam licebit. Imo vita tibi deserenda, & grauissima supplicia subeunda sunt potius, quàm fidem violes, aut officium prodas. Abiura fidem quantum voles: perfidiam tuam publicis literis contestare: insignem memoriam sceleris infandi posteritati relin-

Inueterati cuiusdam proditorũ moris reprehensio.

que: nullis tamen testimonijs numinis offensionem & dedecoris sempiterni maculam vitare poteris. In eam tamen fraudem Magallanus impulsus fuit, vt arbitraretur, si publico testimonio fidem & Regi, & patriæ debitam abiuraret, licere sibi fidem prodere. Id confestim exequi minimè dubitauit, & se continuò ad Carolum contulit, eumque admonuit, insulas, quas Malucas appellant, quæ sunt vltra auream Chersonesum constitutæ, ad limites Castellæ pertinere, & ab Emmanuele Rege contra pactionem iam factam vsurpari. Ducebat autem secum Rodericum Falerium, qui se Astrologiæ disciplinam tenere profitebatur, vt eandem opinionem in animo Caroli altius imprimeret. Aluarus Costa, qui tunc legatus apud Carolum erat, Carolum adijt: necessitudines commemorauit, non esse illius amplitudine dignum, aures hominibus illis præbere. Eadem namq; vanitate & scelere, quo Regem optimum violârant, multa confingere. Proditorum nomen cùm reliquis hominibus, tum præcipuè Regibus esse detestabile & execrandum. Reges vero, qui illis fauerent, pestem alere, qua regium nomen ex hominum memoria deleatur. Carolus cùm esset natura benignus, ab hominibus illis audiendis deducebatur. Sed ab Hispaniæ proceribus persuasus fuit, ne vllius affinitatis obtentu imperium amplificare negligeret. Itaq; statuit naues Magallano, quibus aliam viam in Orientem aperiret, attribui. Fœdere namque inter Regem Ioannem secundum, & Regem Fernandum facto, cùm regiones, quas quilibet explorare, & debellare sine alterius iniuria posset, definitæ sunt, statutum fuerat, vt Castellani non viam à Lusitanis factam, sed diuersam sequerentur: vt videlicet cùm Portugalenses ad Solis ortum, Castellani ad Occasum nauigarent, orbem marium atq; terrarum conficerent. Sic aũt cuilibet parti liberum erat, cum omnes maris atq; terrarum tractus 300. & 60. partibus definiti sint, centum & octoginta partes ad peruestigandum atque debellandum sibi deposcere. Limes erat Meridianus.

Magallanis de querendis Malucis ins. institutum.

Lusitaniæ & Hispaniæ regum fœdus de nauigationibus Oceanicis.

Sic

Sic enim appellant lineam à Septentrione ad Austrũ in cælo designatam: quia cùm Sol eam attingit, meridiem hominibus sub ea regione constitutis efficiat: quæ secundum longitudinem (sic enim spacium Ortu & Occasu terminatum nominant) circiter sex & viginta gradibus Olysippone distat. Error autem Magallani, & aliorum, qui vestigijs illius ingressi sunt, quo Malucas insulas ad ius Castellæ pertinere contendũt, à multis causis originem habuit. Primùm quidem sic natura comparatum est, vt cùm primùm aliquod iter incognitum habemus, quod non possumus certis mõtibus aut anfractibus, & notissimis signis definire, multo longius nobis appareat: maximè verò cum nauigamus, vbi neque montibus, neque vallibus, nec vllis certis notis possumus spacium finire. Deinde qui maria incognita nauigant, vt maius & admirabilius facinus se confecisse glorientur, spacia multò ampliora faciũt, vt, quasi ex alio mundo in hunc redierint, ingentem admirationem efficiant. Accedit vt etiam ipsi vectores, cùm Astrologiæ imperiti sint, quamuis nullam vanitatem orationis adhibeant, fallantur, & cum varijs circuitibus maria peragrent, rectum iter se tenere putent. Sic factum est, vt cùm inter Indum fluuium & Gangem spatium decem graduum, qui circiter passuum millia septingenta conficiunt, interiectum sit, Ptolemæus triginta gradibus spatium illud definierit. Vir enim doctissimus terras illas non lustrauerat: quæ à visis fide dignis, imperitis tamen, acceperat, ea monimentis mandabat. Illi verò cùm ab Indo ad Cori promontorium, quod in Austrum longissimo tractu procurrit, nauigarent, & inde rursus in Gangem ad Septentriones cursum inflecterent, quasi recta via, aut paulum ad Austrum inflexa nauigassent, itineris spatium metiebantur. Alia etiam erroris causa nostris obiecta est. Cùm enim vltra promontorium Bonæ spei, aliud promontorium, quod mitius in Austrũ prominet, flectere secundis velis niterentur, se multo maius iter confecisse putabant, quàm propter maris

Erroris Magallanici de Malucarum situ causa & origines.

impetum, naues in diuersa iactantis, facere potuissent. Ea nanq; ora, quæ in illis regionibus ab Austro ad Septentriones pertinet, longissimo tractu protenditur. Venti autem, qui ab ortu Solis flant, sunt anniuersarij, & statis temporibus valdè vehementes. Aestus similiter, propter immensam maris altitudinem, Lunæ cursibus nimis obiectam, incitatissimi. Ergo cùm fluctus ab ortu Solis ad oras maritimas Occidentis incredibili violentia contorti, & ab oppositis oris repercussi, in Austrũ, qua facilior patet exitus, incitentur, & ex illo promontorio, quod diximus, in aliud longius, quàm credi possit, excurrant, nostrorũ in nauigando cursum retardant. Quod nostri non intelligentes existimabant se multò maius spatium confecisse, quàm nauigando transmiserant. Hæc omnia nostris etiam eam erroris causam attulerunt, vt regionum terminos satis imperitè designarent, & ad Ptolemæi errata, alia etiam multa parũ sapienter adiungerent. Hæc tamen controuersia inter Castellanos & Portugalenses hunc fructum Portugalensibus tulit, vt spatia multo diligentius explorarẽt. Hoc autem fieri commodè non potuit, nisi per Lunæ defectus. Cũ enim Luna orbe pleno interiectu terræ, vt fieri necesse est, certis temporibus obscuratur, illa splendoris amissio non iisdẽ horis animaduerti potest. necesse namq; est, cũ citius in India, quã in Portugalia, quæ in occasum vergit, nocturnæ tenebræ sint, vt quãuis ille defectus vno tempore fiat, diuersis nobis horis appareat. Horarum igitur dimensione omnis controuersia tollitur. Qualibet enim Hora quindecim gradus Sol progreditur. Obseruatum autem est ab hominibus peritissimis, qui à Petro Nonio Mathematicorũ principe ad id diligenter instructi fuerant, sex horis ab Indi fluminis ostio, ad Olysipponis vrbis sitũ Solis cursum terminari. Horæ verò sex, gradus nonaginta cõficiunt. Ab Indo aũt fluuio ad vltimos Malacarum insularum terminos, qui ad orientem Solẽ spectant, duo & quadraginta gradus intersunt. Hos si nonaginta gradibus adieceris, centũ & triginta duos efficies. Si verò

Moluccẽsis controuersiæ fructus & Moluccarum ab Olysippone distantiæ diligẽs supputatio.

sex

sex & triginta gradus, q Olysippone ad Occasum secū dum lineam illam meridianam, quam diximus inter Hispaniæ reges fœdere definitam fuisse, vt Castellani contendunt, addideris, centum & sexaginta octo graduum summa fiet. Itaque secundum hanc computationem, adhuc Portugalēsibus duodecim gradus explorandi restant, qui possunt sine cuiusquam Christiani regis iniuria à Portugaliæ regibus occupari; tantum abest, vt Magallanus, vel quisquam alius insulas illas iure atque meritò possit Castellæ regibus adiudicare. Hæc tamen controuersia non mediocres in Hispania tragœdias excitauit, vsq; adeo, vt reges optimos & cognatione, affinitate, & amore coniunctissimos, interdum ad intestinam seditionem solicitarit: quod totū ab improbissimi hominis scelere ortum habuit. Vt verò ad illum redeamus, cùm Emmanuel hominis scelus Costæ literis accepisset, consilium habuit. Nihil tamen consilio cōclusum fuit. Costa verò Magallanum ingentibus promissis onerabat, & interdum illum in sententia fluctuare cogebat. Cum tamen maiora sibi præmia ex instituto scelere quàm ex debita fide proponeret, aures Costæ promissis occlusit. Itaque negotijs cum Carolo ex animi sententia confectis, Magallanus, & Falerius Hispaniam contendunt. At Falerium iam facinoris suscepti pœnitebat, & intra paucos dies mœstitia confectus, mortem obijt. Magallanus cum quinque nauium classe, & cum suprema necis atque vitæ in reliquos nauarchos potestate, x. die Augusti eiusdem anni soluit, vt terras atque regiones, quas neque viderat, neque ab alijs exploratas audierat, sed suspicione tantùm eas adiri posse consequutus fuerat, perlustraret. Sed nihil est tam arduum, quod non animus magnus desperatione stimulatus aggrediatur. Primùm oram prouinciæ Brasiliæ prætervectus, ad Austrum vltra æquinoctialem plagam nauigauit. Cū verò mense Septembri, anno salutis M. D. x x. tres & quinquaginta gradus, ab æquinoctiali regione ad Austrum nauigando confecisset, fretū reperit, cui nomē

Margallani nauigatio ad Malucas insulas, eiusq; successus.

Freti Magallanici inuentio.

Magallani impositum fuit, vt sempiternum monimẽtum facinoris extaret. Sed tantum frigus Hispanos miseros excruciabat, vt multi fœdè perierint. Fretum verò, vt fama est, quadraginta millia passuum in longitudinem patet. Freto superato, rursus in æquinoctialem regionem, & in cælum mitius atque tepidius iter instituit. Varij interim casus hominem exagitârunt. Nam nauarchi cũ reliquis Hispanis ab illo desciscere voluerunt, & ei insidias intenderunt: & quidam ex illis capitali supplicio affecti sunt: & ipse tandem in insula, quam Matam appellant, cùm opem Regulo, qui ab illo auxilium postularat, attulisset, post bellum cõfectum, ab ipso Regulo occisus per insidias fuit, vt proditor proditori pœnas eiusdem sceleris irrogaret. Duę tantum ex illa classe naues (reliquæ namque amissæ fuerant) Tidorem, quæ insula vna ex Malucis est, pertenêre. Vna ex illis octauo die mensis Septembris, anno salutis M.D.XXII. Hispalim appulsa fuit. Alteram verò nauem, quia dissoluta compage aquam accipiebat, Hispani in insulam subductã refecerunt, & onere accepto profecti, Septentriones versus iter susceperũt. Cùm verò commeatus illos deficeret, & multi frigore interirent, retro cursum flectere coacti sunt. Ad Malucas autem appulsi, intellexerunt Lusitanos in insula, quam Ternatem appellant, commorari. Itaque ad illos confestim mittunt, qui diceret, vt hominibus Hispanis, & eadem religione deuinctis opem in rebus desperatis afferrent. Nauem esse lacerã, magnã partem hominũ, qui ea vehebantur, absumptã, reliquos grauissimis morbis impeditos. Antonius Brittius, qui iã insulis nomine Regis Emmanuelis imperabat, Garsiam Henricũ cum nonnullis nauigijs extẽplò misit. Ab his Magallani comites fuêre cõtinuò recepti, & singulari humanitate trãctati. Nauis fracta fuit, & illi Lusitanis nauibus in Indiam, deinde in Hispaniã rediêre. Hũc exitũ classis illa parũ felicem habuit. Sed vt ad ea, quæ anno salutis M.D. XIX. inciderunt, reuertamur, nono die mensis Februarij Aluarus Norogna, qui tunc Azamo-

moris præfectus erat, in eam Mauritaniæ partem, quæ Enxouia nominabatur, cum ducentis & triginta equitibus, & centum peditibus inuasit: hostes acri prælio fudit, ducentos atque decem captiuos abstraxit. Rursus vigesimo quinto die mensis eiusdem, octo & quadraginta passuum millià progressus, in castra Nacerbendumæ (is erat vnus ex Enxouiæ principibus) impetum dedit: duas illius vxores, & duos filios, & vnam filiam, & multos illius cognatos, cum magna aliorum hominum multitudine captiuos abduxit. Dũ rediret, quidam Lusitanus eques facinus inhumanũ & barbarum edidit. Maura quædam eleganti forma quam Nacerbenduma filio suo desponderat, armillis argenteis magni ponderis brachia & suras ornarat. At Antonius Leitanus (sic enim eques ille nominabatur) argenti cupiditate inductus, vt illud facilius captiuæ detraheret, manus atque pedes miseræ præcidit. Norogna illum multis malè verbis accipit, argento spoliat, in custodiam tradit, & in Lusitaniam cum dedecore redire compellit. Rursus vigesima die Martij, in alias eiusdem prouinciæ turmas Norogna aciem eduxit. In via camelorum turmam multis rebus onustam cepit, deindè primis tenebris montis cliuum subijt, & itineris ducem admonuit, vt eum aliqua via saxosa deduceret, nè possent hostes illius iter ex equorũ vestigijs animaduertere. Duab. deindè horis ad quietem datis, postquam rursus omnes excitati sunt, triplicem aciem instruxit: primam Antonio Lupio Siqueiræ, secundam Iacobo Melio attribuit, tertiam, in qua erat maior militum numerus, sibi reseruauit. Ad hũc modum silenti agmine profecti, in turmas hostium ex improuiso impetum fecerunt, easq; in effusam fugam compulerunt. Trecenti tamen & octoginta duo capti sunt, & præda ingens abacta. Hostes sublato signo conueniunt, & auxilijs vndique influentibus exercitus non mediocris efficitur. Nostri ordine regrediuntur. Sed cùm Maurus quidam ex fœderatis, vir sanè fortis, nomine Zale Bembarqua, in nostrorum con-

Eluari Norogna in Enxouiam excursiones.

Ant. Leitani immane facinus

Alia eiusdem excursio.

spe-

Zala Dem barque præclarũ facinus.

spectu pulchrum aliquod facinus edere statuisset, solus in hostes impetum tulit. Norogna continuò, vt illi subueniret, aciem in hostem direxit. Primo impetu triginta ex hostibus cæsi sunt, & vnus vir primarius captus est. Reliqui eorum, qui cecidére, casu perculsi, substiterunt. Norogna eorum impedimẽto liberatus, Azamorem exercitum ordine reducebat. Fluuius erat vado transeundus. Is vbi vado appropinquauit, nè pecorum multitudo ordinem perturbaret, & transitum impediret, magnam illius partem Mauro cuidam fœderato donauit. Transmisso cum omni reliqua præda vado, duabus horis in hostium conspectu, qui citra vadum restiterant, cum exercitu conquieuit, & epulatus est. Expectabat autem, an hostes vellent vadum pugnę capessendæ gratia transire. Cùm illi id facere noluissent, Azamorem exercitum cum reliqua præda reduxit. Rursus XXV. die Mensis Martij, cùm alias turmas hostium adoriri statuisset, in Mauros palantes incidit: quinquaginta cepit: reliqui in fugam versi, illius aduentum per omnia compita & mapalia nunciãrũt. Multi continuò confluxere: & Norogna, nè cum tãta multitudine manum cõferere cogeretur, Azamorem cum captiuis reuersus est. Vigesimo autem octauo eiusdem mensis die copias eduxit, quibus quasdam turmas hostiles inopinantes aggrederetur. Sed cùm in via præter opinionem in magnum equitum numerum incidisset, Lansarotem Freitam cum equitibus sexaginta præmisit, qui in hostes impetum ferret: ipse cum reliquis subsecutus est. Fit atrox prælium: ex hostibus multi cæsi: sexaginta capti sunt. reliqui sese effusa fuga ab imminenti clade proripuerunt. Inter captiuos fuit Dux quidam eximius, Arhagus nomine, qui cùm centum annos natus esset, omnia militiæ munera diligenter ad ministrabat. Trigesimo die mensis eiusdem Norogna, cùm otium ferre non posset, oppidum muris munitum, quod Siner appellabant, improuiso adortus est, illudque vi cepit: reliquam prędam Mauris fœderatis concessit: ipse Azamorem trecentos & quinqua-

Alia excursio.

Arhagus centẽnarius captus.

Siner opp. captum à Lusitanis.

quaginta & octo captiuos abduxit. Nec ipse solùm hostes crebris excursionibus fatigabat, sed Duces reliquos otio torpere non sinebat. Itaq; Vascum Fernandium Cæsarem, antesignanorum ductorem, cuius virtuti plurimum confidebat, in varias partes mittebat, vt hostibus quantam maximam posset perniciem inferret. Is eo tempore primum quidem cùm indicio cuiusdam captiui percepisset, in loco, quem Forregnum appellant, equitum turmã, vt fruges incenderent, coactam esse, in eam inuasit: nonnullos occidit, reliquos in fugam coniecit: Ducem viuum cepit. Cùm verò Norogna accepisset, in agro oppidi Tilensis magnam hostium multitudinem versari, vt indè in segetes irruerent, & nostros, qui in campo vagabantur, inopinatò aggrederentur, in eos eundem Cæsarem immisit. Is cùm impigrè imperata conficeret, equites non inuenit: cum peditibus acre certamen iniuit. qui fortissimè restiterunt. Omnis enim eorum salus in virtute consistebat. Nec enim poterant pedibus equites insequentes effugere. Cùm tamen multi cecidissent, reliqui in templum quoddam, quod prope eum locum situm erat, confugerunt. Ibi conglobati sese animo maximo tuebantur. Sed tandem Cæsar, gradibus maxima contentione superatis, primus ascendit: deindè Franciscus Vascius speculator: tertius fuit Scriba quidam, cui nomen erat Franciscus Rodericus. Reliquis animus additus est, vt idem facerent. Itaque in supremam templi contignationem subeuntes, in hostes irrunt. Cæsar vnum ex ijs, qui acrius resistebãt, complexus, è summo præcipitauit. Tanta verò pertinacia decertatum est, vt nullus ex hostibus euaserit. Neque solùm gladijs & pugionibus, verùm & lacertis cùm multos arctissimè vincirent, eos in terram è summo detrudere contendebãt. Hoc prælium quamuis pro numero militum exiguum videretur, victoribus tamen in laude non mediocri positum fuit. Erant enim hostes fortissimi, & cũ maxima pertinacia è loco superiore resistebant, & in vltimo discrimine constituti, nullus eorum in deditionem

Vasci Fernan Cæsaris in Mauros eruptio

Eruptio eiusdẽ alia.

Cæsaris aliorumque nonnullorũ virtus.

onem venit. Omnesque tandem in vestigio mori, quã in seruitutem abduci maluerunt. Cæsar paucis post dieb⁹ ab Emmanuele accersitus fuit, vt cum classe Gaditanum fretum tueretur. Vmbre oppidum est Enxouiense, in edito loco situm, muris, & mœnibus, & propugnaculis munitum: quod Azamore octo & viginti millia passuum distat. Imam vallem fluuius præterfluit, vndè collis in oppidum valdè accliuis assurgit. Hoc oppidum Norogna ex improuiso capere summè concupiuit. Itaque decimo die Aprilis eiusdem anni in oppidum inuadit: minoribus tormentis propugnatores exturbat: scalas muris admouet, mœniaque diu totis viribus oppugnat: oppidani summa contentione resistunt. Cùm autem Norogna se frustrà eo genere oppugnationis vti conspiceret, aliud excogitauit. Viros acerrimos elegit, qui cum securibus, quamuis maximum periculum è mœnibus immineret, in portas inuaderent. Hi neque saxis, neque missilibus impediri potuerunt, quo minus fores cardinibus euulsas introrsum impellerent. Hoc enim Norogna præceperat, vt cardines tantùm, quo citius opus absoluerent, securibus excindere conarentur. Aditu in oppidum patefacto, nostri confestim irrumpere conati sunt. Hostes cõglobati acriter & diu resistunt. Nostri cum magna hostium cæde tandem ingrediuntur. Hostes verò sese per cliuum deijciunt, & fluuium petunt: multi cùm per cliuum præcipites ruerent, dilacerati sunt. Magnus hostium numerus cæsus fuisse dicitur: ducenti quinquaginta & sex capti, è nostris decem tantùm vulnerati fuerunt. Norogna re benè gesta (nec enim oppidum p̄sidio munire, sed hostes exterrere decreuerat, vt intelligerent, nullum sibi locũ, quantumuis egregiè munitum, periculo vacuũ fore) copias in vrbem integras reduxit. Rursus octauo die mensis Octob. vt Allimaimonis (erat autem is insignis inter Mauros dux) turmas opprimeret, egressus est. Sed cũ alios Mauros obuios haberet, quos captiuos duxit, & intelligeret, se hostes iã fallere nullo modo posse, regredi maturè constituit.

Vmbris oppidi expugnatio.

Cæsorum et captorũ numerus.

Rur-

Rursus decimo quarto die speculatum misit, vbi duces quidam, qui camelorum turmam, quæ Zafinio Azamorem agebatur, ceperant, & quendam primariũ virum è Mauris fœderatis in seruitutem abduxerant, castra posuissent. Speculatores tres Mauros capiunt, quos ad Norognã perducũt. Illi nunciant, castra hostium quatuor & quadraginta passuum millibus abesse. Is nullam moram interposuit, quin ad illos de nocte contenderet. Sequenti die se in latebras coniecit, nè ab hostibus sentiri posset. Indè primis tenebris profectus, Tamarochium iter direxit. Prope namque oppidum illud hostium castra posita audierat. Ibi triplicem aciem instruxit, & singulis Ducibus, quid fieri ab vnoquoque vellet, imperauit. Deindè explorato cum incredibili celeritate in hostes inuectus est, & eos incautos oppressit, & illis partim cæsis, partim in fugam compulsis, castrorum partem diripuit, prædamque pecorum, & armentorum, & camelorũ, & equorum, cum ducentis & quinquaginta captiuis abduxit. Nè verò nostri nimia prædandi cupiditate dissiparentur, & interim ex omni vicinitate maxima subsidia, vt fieri solet, hostibus aduenirent, receptui signum dedit. Media nox erat, cùm copias suas à castris hostium reuocauit. Hostes interim vndiq; prouolant, & quæ cuique tela sors offerebat, festinanter arripiunt: atq; primùm fustes, lapides, atq; missilia torquentur tanta vi, vt maximum nostris damnum inferrent. Duabus horis acerrimè dimicatum fuit. Interim prima luce nostri, quanta esset hostium multitudo, clarè cernunt. Tum Norogna suos rursus instruxit, & verbis ad certamen acrius ineundum excitauit. Et cùm ex equo desiluisset, quem lassitudine confectum esse sentiebat, in alium conscendit. Res iam non lapidibus & missilibus, sed hastis & gladijs acerrimè gerebatur. Is autem sensim ordine minimè perturbato cedebat, & interdum aciem in hostes conuertebat, vt eos ab insequendo retardaret. Cùm verò in hostem, nimis in lacessendo pertinacem, equum calcaribus admotis concita-

Norogne in Mauros eruptio.

Tamarochiũ opp.

Norogna victoria.

Prælium redintegratũ atrociter.

Norogn[æ] discrimen ex vulnere.

citaret, illum hasta transfixit. Sed cùm ex hostis strati corpore hastam extraheret, fuit secundum galeam tã graui plaga percussus, vt ex equo omni sensu prorsus amisso decideret. Vascus Fernandius Cæsar, qui iam propter anni tempus ex classe redierat, subitò accurrit. Alius item vir fortissimus, nomine Martinus Egidius, cum aliis nonnullis opem festinanter attulit. Hi tantisper hostium impetum sustinuerunt, dum Norogna suorũ auxilio recreatus, sensum paulatim reciperet, & in alium equũ, quẽ ei famulus illius obtulerat, ascenderet. Deindę postremum agmen Ioanni Freitæ & regio procuratori commisit: ipse in primum agmen cũ regio signo se contulit. Erat enim viribus destitutus quib⁹ posset in agmine postremo hostibus, qui nostris acriter instabant, obsistere. Qui erant in postremo agmine, res memorabiles effecerunt. Nec enim solum prælij molem inuicto animo sustinebant, verum & multos interimebant. Sole exorto, hostes grauius nostros premebant, & nostri vicissim multò acrius repugnabant. Nostri tamen sine vlla perturbatione prædam inuitis hostibus Azamorem perduxerunt. Ex hostibus ducenti cæsi sunt. E nostris nemo desideratus fuit, quamuis multi vulnerati, & debilitati, & quidam etiam membris capti è prælio discesserint. Fuit hoc facinus memorabile, quod magnum hostibus metum iniecit: Aluarus enim Norogna cum ducentis & quinquaginta tantum equitibus, & triginta quinque peditibus, ex vrbe egressus fuerat. Mauri Enxouienses quingentos equites, & magnum peditum numerum contra nostros eduxerant. Et quia primum ab hostibus lapidibus certatum fuerat, euenit, vt nomine lapidum diu celebratum factum illud extiterit. Lapideam namque eam hostium incursionem milites appellabant. Hoc facto, multi ex hostibus pacem petiere & se sub Emmanuelis imperium subdidere. Ioannes Coutignus sub id tempus cum in pagum maximũ, in quo fortissimi equites habitabant, inuadere statuisset, ab Odoardo Menesio auxilium postulauit. Is illi centum e-

Insignis Lusitanorũ victoria

Io Coutigni excursio

qui-

equites misit. Eorũ dux Andreas Henric⁹ extitit. Coutignus primis tenebris egressus, ductoris inscitia nequiuit in pagum, nisi clara luce, peruenire. Sed cùm fama præcessisset (non potuit enim tanto silentio acies educi, vt non hostes, quò intenderent nostri, ex his, qui in agro vagabantur, explorato cognoscerent) Coutignus pagum prope desertum reperit. Maxima enim pars incolarum diffugerat. Illi tamen, qui restiterant, acriter repugnârunt. Sedecim tamen cæsi sunt, quatuor & quadraginta capti. E nostris tres ceciderũt. Coutignus indè cum præda commodiore via se recipere maturauit. Illa autem via, quam reliquit, Petrus Lupius Azeuedius cum equitibus septem veniebat. Hostes verò, auxilijs vndique subitò accitis, in septem illos irruunt, & primum Aluarum Vascium Taurensem occidunt, deindè Azeuedium illi subsidio celeriter occurrentem interimunt: & famulus quidam illius, dum patronum tueri contendit, similiter occumbit. Gasparem quoque Cugnam tribus iaculis hostes configunt. His cùm opem antesignanorum ductor afferre voluisset, equus illius confossus fuit, ipseque summum vitæ periculum adiuit: filius eius duobus in se iaculis emissis grauissimè vulneratus fuit. Erat locus angustus, quem hostes petebant, vt nostris exitum intercluderent. Eum locum vt primus occuparet Coutignus, ea via, qua iter faciebat, accelerauit. Ibi eos, qui ab hostibus se recipiebant, excepit, & sagittarijs oppositis, hostes aliquantulum ab insequendo retardauit. Angustiæ fuerunt cum maximo labore, & ingenti periculo superatæ. Coutigno, posteaquàm ex eo loco egressus fuit, exploratores renunciant, incredibilem hostium multitudinem aduentare, vt iter illius impedirent. Is cùm hunc nuncium accepisset, multò celerius copias cum præda non magna domum reduxit. Multi quidem ex hostibus ceciderunt: ita namque nostri eorum impetum sustinebant, vt multis necem afferrent: periculum tamen fuit grauissimum. Parum enim abfuit, quin

Mascarenæ excursio in Mauros.

Coutignus ipse cum omnibus suis copijs interiret. Nõ multis post diebus Emmanuel Mascaregnas à Ioanne Coutigno sexaginta equites postulauit, quibus excursionem, quam animo destinârat, faceret. Cùm his copijs egressus, in fluuium, quem Benamarensem appellant, iter instituit. Eo deinde transmisso, montem subijt: & cùm Sol in Occasum vergeret, cum non mediocri præda, & quinque tantum captiuis domum redibat. Cùm verò ad pagum, quem Benamarensium appellant, in ipsius montis lingula situm accederet, hostium concursus vndique fit. Mascaregnas paulatim cessit, atque tandem substitit, vt eos, qui nondũ se receperant, expectaret. Interim centum sagittarij cetrati cum nonnullis equitibus conferti constiterũt, & vim sagittarum in nostros immiserunt. Hic Petrus Menesius itineris dux Mascaregnam admonuit, vt boues, & pecorum greges cum præsidio in fluuium præmitteret. Hostes enim ripam molibus obiectis munire conari, vt transitum impedirent. Mascaregnas 10. equites cum præda in fluuium misit, quibus curam dedit, vt hostes opere prohiberent. Id vbi hostes conspicati sunt, multò acrius institêre. Tum Menesius, prælium, inquit, vitari non potest. Hic enim, aut in fluminis ripa necessariò committendum est. Quocirca censeo, vt hic potius in loco liberiore, quàm in fluminis transitu prælium ineas. Sententia, inquit Mascaregnas, placet. Agite commilitones: instate, & cædite. Hæc vbi dixit, equum incitauit. Cùm verò equus esset summa pernicitate, factum est, vt solus antequã eum quisquam consequi posset, in hostes irrueret, & vnum equitem ex equo deturbaret. Hostes in illum repentè infestis hastis inuecti sunt. Arma fuerunt impedimento, quo minus occumberet. Equus tamen occisus fuit. Petrus Menesius, & Antonius Coutignus, & Ludouicus Valens, primi, vt Mascaregnam ex circumfusis hostibus eriperent, equos incitârunt. Tum reliqui tantò impetu in hostes inuaserunt, vt aciem continuò dissiparent. Sex & septuaginta occisi sunt, &

Mascarenæ periculum.

Lusitanorũ victoria

qua-

quadraginta duo capti. E nostris nemo desideratus est: multi tamen vulnerati sunt. Paucis pôst diebus Rex Fessensis cum tribus equitum millibus in Arzilêsem agrum inuasit. Nihil eo die memoria dignum, vel ab illis, vel à nostris gestum est, nisi mors Arroazij, viri fortissimi, cum quo Emmanuel Mascaregnas congredi cupiebat. Is tunc Habrahemi latus claudebat, cum vnius ictu pilæ plumbeæ, quam sutor quidam, qui cum fistula ferrea ex equo depugnabat, emiserat, concisus occubuit. Similiter & sutor alia pila ab hostibus percussus, non sutoris, sed egregij militis mortem obijt. Hostem enim strenuum, qui multis Christianis necem attulerat, interemit. DVM hæc fiunt, Nonius Mascaregnas, Safiniensis vrbis præfectus, pace, quam cum Garabiensibus Mauris fecerat, valdè fretus, nihil in illos hostile moliebatur. Cum verò accepisset eos à fide desciuisse, id minimè ferendum esse decreuit. Duo verò Mauri Garabienses illi fidem dederunt, se Ducem Fessensis Regis, qui Garabienses ad defectionem solicitârat, occisuros. Eos non magnis muneribus Mascaregnas (gens enim est natura venalis, & ad facinus scelestum propensa: & ita fit, vt mediocri mercede operam suam locare solita sit) vt in promissis manerent, confirmauit. Itaque & sponte sua, & muneribus allecti, Ducem interfecerunt. Garabienses sedes commutabant, & sibi valdè metuebant. Occiso verò duce, cuius virtute & consilio nitebantur, pacem à Mascaregna postulârunt, & tamen illius obedientiæ precium aliquod petierunt. Respondit Mascaregnas, non mediocre officij pretium esse, liberam agrorum colendorum facultatem. Hoc responso minimè contenti, cum Mauro, Oleidambramo nomine, fœdus percutiunt. Deinde cùm prope Salinas castra ponerent, Dabidenses, qui tunc in fide permanebant, acri bello vexabant. Dabidenses Mascaregnæ nunciant, hostes in eos die præstituta cum magnis copiis impetum facturos. Is ducem antesignanorum cum equitibus septuaginta, & Zaidem cum Maurorum acie illis

Fessensis Regis in Arzilensē agrū irruptio.

Arroazij cædes.

Bellum aduersus Garabienses rebelles.

Fessensis Regis Dux proditoriè necatus.

Prælium.

lis subsidio misit. Hostes cùm Lusitanos aduenisse cognoscerent, & suspicarentur Mascaregnam adesse, cõgressum illius formidantes se receperunt. Dabidenses in illos inuecti sunt. Hostes cùm valdè premerentur, aciem in Dabidenses conuertunt, quatuor interimũt, reliquos cedere compellunt. Sed cùm aliquot è nostris subsidio venirent, hostes repressi sunt. Sic tunc non magno vtriusque partis incommodo prælium diremptum fuit. At Mascaregnas, cùm post hoc prælium per exploratores certior factus esset, omnes copias Garabienses ad Salinas castra locauisse, neque procul inde Oleidambramensem exercitum constitisse, ducentos & quinquaginta equites, & centum & viginti pedites cum scorpionibus & ferreis fistulis eduxit: & septem equites Dabidenses voluit secum ducere, vt testes essent pœnarum, quas à Garabiensibus expetere statuebat. Quarto die Nouemb. huius anni, qui fuit, M.D.XIX. post meridiem Safinio profectus est. Cum verò viginti quatuor millia passuum progressus esset, conquieuit. Castra duodecim passuum millia aberãt. Noctis igitur silentio profectus, cùm primùm diluxit, aciès duas instruxit: primam antesignanorum ductori assignauit, secundam ipse duxit. Itaque duabus partibus castra tanto impetu est adortus, vt omnia terrore, & trepidatione, atque cæde compleret, supra trecentos hostes cæsi sunt: capti cẽtum & septuaginta & sex. Hoc metu coacti pleriq; sunt pacem rursus petere, & tributum, vt antea soliti erant, persoluere. Cùm tamẽ non omnes ad Emmanuelis nomen adiungi vellẽt, sed Xerifij præsidio freti, agros colerent, qui quadraginta quatuor millia passuum Safinio aberant, eos Mascaregnas etiam domare constituit. Locus, quem sibi ad habitandum delegerant, Mizquella nominatur. Nè autem fœderati, qui in Safiniensi agro castra fixerant, fidem frangere, & cum hostibus confingi possent, expectauit diem, in quo mercatus more solito erat constitutus, in quem multi fœderati conueniebant. Cùm primus mercatus dies aduenisset, is Maurorum prin-

Lusitanorũ victoria

Bellum cũ Garabiẽsis rebellionis reliquijs.

principes, tanquam obsides, domi per speciem humanitatis, quasi aliud ageret, sine offensione retinuit. Et ne indicium rei vllius fieret, portas occludi iubet. Itaque primis tenebris cum equitibus ducentis, & sexaginta peditibus profectus est. Cùm verò octo millia passuum processisset, quatuor equites speculatum misit, & locum, in quo eum conuenturi cum indicio essent, illis assignauit. Aliquot autem horis ad quietem datis, milites excitauit, & montes, & inuia peragrauit, ne vestigijs posset quispiam, quo ille intendebat, coniectura prospicere. In nemus autem densum prope fluuium, Iolgum nomine, abditus, iterum cum exercitu conquieuit. Vbi verò Sol occidit, rursus iter institutum tenuit, donec ad templum Mahumetanis institutis dedicatum peruenit, quò iusserat, vt speculatores conuenirent. Ibi nemini propter metum leonum, quorum maxima copia in illis locis erat, dormire licuit. Septima fermè noctis hora, speculatores venerũt, atque renunciârunt, hostium castra inde passuum viginti millibus abesse. Mascaregnas viginti pedites, qui lassitudine confecti, gradum facere nequibant, & equites decem, quibus non valdè confidebat, in illo tẽplo reliquit: reliquos pedites iussit post ephippia, equorum tergis insidere. Iam tenebras aurora dispellebat, cùm ad locum, in quo castra hostium posita fuerant, peruentum fuit. Blasius Syluius, qui primum agmen ducebat, cum centum equitibus, vt fuerat à Mascaregna iussus, in vallem descendit. At cùm illi, qui cum Syluio ibant, agmine simplici, gradum celerius, quàm par erat, inferrent, & vnus ex postremis ex equo decidisset, quindecim, vt illi opem afferrent, substiterunt. Deinde cùm Syluium sequi vellent, & is iam sese longius ab eorum conspectu remouisset, viam, quæ in collem ferebat, tenuerunt. At Mascaregnas eorum vestigijs institit. Existimabat enim, Syluium, eò fortasse, quòd audisset hostes locum mutâsse, in eam viam ingressum fuisse. Qui in collem primi ascenderant, ingentem clamorem atque tumultum in valle sublatum

Strategema.

auribus acceperunt. Quidnam autem sibi faciendum esset, explicare non poterant. Vnus ex eis à reliquis ad Mascaregnam missus, & errorem aperit, & quid illis faciendum esset, interrogat. Mascaregnas accelerauit, & Syluium iam prælium cum ijs, qui erãt in valle, cõmisisse, clarissimis argumentis accepit. Tres maximæ turmæ in colle castra posuerant, & duæ similiter in valle tabernacula collocârant. Mascaregnas cùm eò iam peruenisset, veritus, ne si opem Syluio inferre vellet, hostes à tergo vehementius instarent, nihil existimauit commodius fore, quàm proximos hostes aggredi, vt his deuictis, tutius posset Syluio opitulari. Itaque prælium acriter iniuit: multos occidit, viuos septuaginta cepit. Pecora & armenta, quæ iter impediebant, ferro cõcidere iussit, ne quid obstaret, quo minus subsidio suis occurreret. Hostibus ad hunc modũ ea parte deuictis, Mascaregnas in vallem descendere festinabat. Sed qua parte nostrorum vestigia ferrent, ignorabat, & hostes è fuga redeuntes, qui postremum illius agmen carpere contendebant, illos impediebant, ne regiones agnoscerent. Sed cùm clamores in cælũ sublati ad aures hostium, qui nostros insequebantur, peruenirent, illi, vt suis opem ferrent, accurrunt. Mascaregnas id, quod erat, suspicatus, iter illud idem suscepit. Syluius rem præclarè gesserat, multos occiderat, prædam ingentem è castris eduxerat. Sed hostes à timore refecti, cum multis equitibus valdè strenuis, qui eò clamoribus excitati confluxerant, eum acriter vexabant. Mascaregnas viginti equitibus, & quinq; præterea militibus cum scorpionibus, & alijs quinq; cum ferreis fistulis (hi omnes ex equis sagittas & glandes iaciebant) & fœderatorum Maurorum subsidijs, gradum celerius inferrent, imperauerat. At hi Syluium, & omnes, qui eum sequuti fuerant, hostibus circumuentos inueniunt. Sexaginta tantùm equites Syluium stipabant. Reliqui enim abire cum præda iussi fuerãt. Eo tempore iam Syluius tribus magnis vulneribus sauciatus erat. Garsias Decius totidem vulnera acceperat,

Syluij victoria.

Syluij sociorumq; discrimẽ.

perat, & equus etiam illius vulneratus fuerat. Aliquot viri nobiles, quorum equi fuerant occisi, pedibus magno cum periculo decertabant. Quidam Ioannes Magallani filius pedem hasta transfixum trahebat. Franciscus Nouius letali vulnere percussus erat. Antesignanorum ductor non leuiter sauciatus in prælio versabatur. Quidam Mascaregnæ famulus Maurum fortissimum aggressus est, qui certamen minimè recusauit. Sed cùm libenter alter alteri coniungeretur, ita copulati sunt, vt nec hastis, neque gladijs vti possent. Lacertis acerrimè decertârunt: Vterq; enim eorum hostē ex ephippio detrudere conabatur. Ambo tandem in terram brachijs arctissimè colligati conciderunt. Alij multi erant vulneribus concisi, & res in vltimum discrimen adducta. Nostri tamen, nē inulti morerentur, operam strenuè nauabant. In hoc statu res erat, cùm subsidia venerunt. Quibus nostris animus additus est, & hostes illis aliquid laxamenti dederunt. Itaque liberius campo magis aperto depugnabant, Mascaregnas cùm periculum, in quo nostri erāt, animaduertisset, accelerauit. Mauri cùm illum agnoscerent, multò plus, quàm antea fuerant, de pugnandi contentione remiserunt. Mascaregnas cùm iam liberum iter aspiceret, ordine suos reduxit. Hostes à tergo ferociter instabant. Sed cùm ordo minimè turbaretur, & quoties nostri in illos equos conuerterēt, graue damnū acciperent, nihil minis & ferocitate iuuabantur. Locus erat syluestris, & aditus perangustus, & loci frequentes, arcti, & confragosi semitis imminebant. Has angustias hostes vt occuparent, summam celeritatem susceperunt. At Mascaregnas cùm ad illas angustias ventum fuit, aciem ex vtraque parte scorpionibus & fistulis muniuit. Cùm aliqui ad hunc modum sagittis & pilis icti concidissent, reliqui nostros insequi destiterūt. Hoc facto, vt vulnerati curarentur, diligentiam summam Mascaregnas adhibuit. Deinde paulatim, nè vulnerati grauius afflictarentur, ad Diucem fluuiū peruenit. Sequenti die Safinium cum captiuis & ingenti

Duellum.

Syluio missum subsidium.

 præda,

præda, cùm Sol in occasum præcipitaret, ingressus est.
Cæsorũ numerus. Ex hostibus centum & quinquaginta cæsi sunt. Cum enim non liceret propter itineris longinquitatem eos insequi, factum est, vt non multò plures occumberet. E nostris Fráciscus Nouius in itinere è vulnere, quod acceperat, mortem obijt. Sex dies Mascaregnas in hoc facto consumpsit, quod ingentem hostibus terrorem præbuit. Iam neque munita propugnacula dicebant, neque itineris magnitudinem eos ab imminentibus dies atque noctes cladibus tutari posse. Nihil enim esse, quod hominem audacia summa præditum, & in rebus gerendis industrium, & admirabili sagacitate & astutia confirmatum, ab hostibus perpetuò vexandis retardaret.
Pax. Itaq; pacem petunt, imperium accipiũt, obsides dant, & tributum sine recusatione persoluũt.
RES INDICAE. Hæc in Aphrica gerebantur. In India verò anno insequente Iacobus Lupius Siqueira, qui Suario successit, magnam classem, vt in Arabicum sinum penetraret, instruxit. Classis erat nauium viginti sex. Milites Lusitani duo mille, & Indi mille, mense Februario Goa soluit. Alexium Menesium, qui Indiam interim gubernaret, Goæ reliquit. Antonium autem Saldagnam cum quinque nauibus antè præmiserat, vt in Zacotora, quid in rubro mari gereretur, exquireret. Eundem verò Saldagnam non procul à Guardafumensi promontorio offendit. Quo in loco Petrus Vascius Vera, quem Suarius inde ad Emmanuelem miserat, ad illũ venit. Ab Emmanuele namque in eum locum redire iussus fuerat, in quem sperabat Siqueiram ea opportunitate temporis adfuturum: quod eum minime fefellit. Vera literas ab Emmanuele ad Siqueiram deferebat, quibus illum, vt Arabicum mare teneret, stimulabat.
Metensis portus. Aquatione in Metensi portu, qui est in Æthiopiæ littore, facta, in Arabicum mare cursum direxit.
Siqueiræ naufragiũ Nauis illius in cursu fracta fuit. Omnia, quæ illa vehebantur, præter homines, hausta sunt. Siqueira in nauem, cuius præfectus erat Petrus Faria, transcendit. Cùm in ostium sinus Arabici penetraret, aduersis te-

pesta-

pestatibus impeditus, Iudam, quò intendebat, deferri non potuit. In insulam Mazuam nomine, de communi omnium sententia subuectus est. Ea insula Aethiopiæ intimis littoribus adiacet, & ad ditionem Regis Aethiopiæ, qui Matthæum legatum ad Emmanuelem miserat, pertinebat. Incolæ classis formidine perterriti, in continentem traiecerant. Est in continente oppidum, Archiquum nomine, quò se cōtulerant. Siquecira insulam petierat, vt inquireret, vtrū Matthæus verus legatus Regis extiterat, an, vt Alfonsi Albuquercij inuidi confirmabant, vaniloquus, & præstigiator esset. Archiqui præfectus cum accepisset classem Lusitanam esse, Siqueiram per literas humanissimè salutauit. Seque gratias ingentes Deo agere testificatus est, quòd antiqua prophetarum oracula euentu felicissimo comprobaret. Hoc enim à viris olim diuinis, qui in regionibus illis maximum admirandæ virtutis specimen dederant, prædictum fuisse, fore, vt eo tempore Christiani, terrarum & marium interuallis disiunctissimi, in eas oras classe peruenirent. Siqueira nuncios benignè accepit, & bombycinis vestibus ornauit: ad Præfectum verò misit vexillum sericum pulchrè factum, in quo rubra crux erat intertexta. Præfectus cū signū præferri accepisset, in littus accurrit. Supra duo hominum millia cum illo venerunt: qui omnes cùm signum Crucis in vexillo vidissent, in terram se proiecerunt, & Christi nomen cum admirabili pietatis studio sæpius inclamârunt, ita, vt Lusitani, qui aderant, lachrymas tenere non possent. Præfectus tandem in littus peruenit, & eò Siqueira se contulit, & Matthæus simul aderat, qui fuit ab omnibus cum eximia gratulatione & honoribus summis acceptus. Post colloquium Siqueira cum Matthæo in classem rediit. Inde Petrus Gomezius Teixeira, qui iuridicundo cum non mediocri integritatis laude præerat, Siqueiræ permissu aliquot passuum millia progressus, ad monasterium magnum peruenit: & à monachis cum admirabili significatione caritatis exceptus fuit. Is mirabile illorum

Mazua ins.

Archiquū opp.

Aethiopiæ monachorum caritas insignis.

Aethiopū erga Pōtif. Romanū reuerētia.

religione & abstinentia memorabat, à quibus tamen sciscitatus est, cur non Ecclesiam Romanam, quæ summum in vniuersa repub. Christiana principatum tenebat, agnoscerent. Respōdent illi, Pontificis maximi nomen, vt par erat, debita pietate venerari: sed quò minus Romam liberè commearent, Saracenorum & Turcarū armis impediri. Eo tēpore, quo Siqueira in insula cōmoratus est, insulam perlustrauit, & cisternas aquationis faciendæ gratia diuisit, & locum, in quo arx commodè ædificari posset, designauit. Sed nec vllus locus erat satis idoneus, & munitiones, quas naue sua ad arcem muniendam deportabat, naufragio perierant. Portus est optimus: sed solum macrum & sterile, & aquæ summa penuria. Ambitus verò insulę octo millia passuum non continet. Archiqui Præfectus ad Barnagasium (sic enim Principem, qui regionem illam nomine regis moderatur, & ab hostium incursione defendit, appellant) literas statim dedit, quibus nostrorū aduentum nunciabat. Is sine vlla mora magna equitum & peditum multitudine constipatus aduenit. Siqueira in terram descendit, & suos instruxit, & paulatim à littore digressus, Barnagasium expectauit. Is vicissim ducentos equites, & duo millia peditum ad ictum sagittę ordine constitui iussit. Ibi prope littus alter alterum humanissimè complexus est. Multis deinde verbis vltro citroque habitis, dum quilibet eorum alterum amoris insiti testificatione superare nititur, & nomine Regis sui omnes regni opes pollicetur, bona diei pars consumpta fuit. Pace solenni ritu confirmata, Barnagasius in oppidum, Siqueira in classem se continuò recepit. Muneribus deinde vltrò citroq; missis certatum est. Siqueira tandem à Barnagasio postulauit, vt legatum, quem Rex Emmanuel ad regem Aethiopiæ mittebat, deducendum curaret. Bernagasius id Archiqui Præfecto commisit. Legatus in Odoardi Galuani locum suffectus, Rodericus Limicus fuit, cui adiūctus erat sacerdos, nomine Franciscus Aluarus, qui librum huius legationis edidit. Matthæus, cuius iam fides erat vniuer-

Barnagasij cum Siqueira cōgressus.

Pacis fœdus cum Barnagasio.

Lusitanus ad Aethiopiæ regem legatus.

& propemodum Aethiopiæ testimonio comprobata, cum illis simul ibat. Qui tamen cùm circiter septuaginta passuum millia progressi fuissent, in cœnobio, quod Bisam appellabant, mortuus est. Rebus ita constitutis, Siqueira insulam Dalazam, quæ à Saracenis colebatur, exussit: inde vela dedit & Armuzium petijt, & in Calaiatensi portu Georgium Albuquercium offendit: qui cùm veniret, vt fuerat iussus, in Guardafumense promontorium, & ibi Siqueiram minimè reperiret, Armusium versus cursum direxerat. Qua ratione motus Siqueira Iudam non oppugnarit, incertum est. Siue enim semper aduersa tempestas extitit, siue inutilem vrbẽ illam Regib. Lusitaniæ fore statuit, siue quid aliud obstiterit, hoc certè constat, classem illã tantis sumptibus instructã & ornatam hoc vnum tantum opus effecisse, vt Matthæi fidem exploraret, & Lusitanum legatum in Aethiopiæ finibus, vt ad Regem deduci posset à Christianis, exponeret. In August. mensis exitu Siqueira in Indiam nauigauit: in cursu duas Arabum naues cepit, classem ad Dium applicuit: & cùm intellexisset, vrbem esse militum præsidio, & armorum, & tormentorum multitudine egregiè munitam, & ipse classem quassatam, & copias imminutas duceret (magnã enim illarum partem morbi consumpserant) quamuis in mandatis haberet, vt eam vrbem oppugnaret, id nullo modo tunc tentandum existimauit. Melichiazius aberat. Siqueira filium Melichesagam per nuncios salutauit, & ab eo similiter salutatus, & munerib. affectus fuit. Cochimum tandem peruenit, vbi Georgium Britum offendit, qui hoc eodem anno Olysippone cum classe nouem nauiũ profectus fuerat. Ex classe Siqueiræ duæ tantùm naues amissæ sunt. Prima fuit pretoria qua ipse Siqueira vehebatur. Altera fuit triremis, cuius erat nauarchus Hieronymus Sousa: quæ cum demersa fuisset, vndecim tantùm homines euaserunt, in quibus ipse Sousa fuit. Qui cùm per oram Arabiæ pedib. quadraginta passuum millia confecissent, in oppidum quoddam, quod ad ditionem Regis Armuzij pertinebat, ma ximo

Matthæi Aethiopũ Regis legati mors.

Dalaza insula extructa.

Lusitanicæ classis in Arabicũ Sinũ missæ quis fructus.

Siqueiræ in Indiam reditus.

Hieronymi Sousæ naufragium.

RES AFRICANAE.

Insignis de duorũ fratrum virtute historia.

ximo cum labore peruenerunt. Ibi ab oppidi Præfecto hospitaliter accepti, & vestitu culti, & pecunijs adiuti, & Calaiatem perducti sunt. Hoc anno res parua, si numerus militum censeatur, satis verò magna, si magnitudo animi, qua perfecta fuit, ponderetur, apud Septam euenit. Duo piratæ fratres, qui Tetuanum incolebant, duabus longis nauibus quatuor iam annis Gaditanum fretum, & oram, quæ extra fretum in Austrum inflectitur, infestam reddiderant. Septæ præerat Gomecius Syluius Vasconcelius. Vnus ex piratis inter insulas obiectas occultari voluit, vt indè in naues aliquot imparatas inuaderet. Frater interim mare speculabatur, vt fratrem, cùm opus esset, admoneret. Hoc cum Præfectus per speculatores exploratum habuisset, duas confestim celoces instruxit. Vni Andream Vasconcelium, alteri Michaelem Syluium præfecit. Ambo erant illius filij. Locus, in quo Septa sita est, in mare procurrit, ita, vt ab ortu Solis sinum efficiat. Lingua igitur, quæ longius in altum excurrit, duos vrbis ipsius portus disiungit. Vnus enim ad Occasum, alter ad Ortum pertinet. Præfectus cum in eo portu, qui spectat ad Solis occasum, celoces comparari iussisset, filijs præcepit, vt circuitu linguam superarent, & hostes inopinantes aggrederentur. Michaeli verò, qui iunior erat, præcepit, vt prior in hostes incurreret. Dum verò vterq; se supra modum dicto parentis audientem præber, ambo à parentis consilio deflexerunt. Iunior enim tanta celeritate celocem incitari præcepit, vt grandiorem natu fratrem minimè expectandum arbitraretur: grandior autem frater lentius, quàm res postulabat, celocẽ remis impelli faciebat. Itaq; Michael Syluius in hostiũ nauem magno animo inuasit. At hostes cũ essent numero plures, & ex maiore naue cum minore decertarent, & Dux acer, & animosus, & rerum maritimarum peritus esset, & milites exercitatos in nauem imposuisset, celocis congressum facilè contemnebant. Hostes autem in celocem insiliunt: fit atrox prælium. Nostri tandem metu perturbati, sese in sentinam celo-

eis abdunt. Præfectus cum certo equitum numero per oram, vt congressum cerneret, discurrebat. Cùm verò celocem ab hostibus occupari conspiceret, alterum filium clamoribus & signis admonuit, vt fratri confestim opem afferret. Sed antequam is adueniret, Syluius hostes è celoce armis expulerat, & se ab hostili naue retinaculis sublatis disiunxerat. Deindè eos, qui se occultarant, increpitos è latibulis eduxit, & à metu refecit. Tum rursus in hostes inuasit. Nauibus autem arctissimè colligatis, intermissa pugna recruduit. Celocis magister hasta confossus occubuit: quidam illius filius similiter occisus est, & item alius etiam magistro sanguine coniunctus. Alius, Petrus Vieira nomine, grauiter sauciatus decidit. Quatuor hostes deindè in celocis proram repentè desiliunt. Michael Syluius hastam in eos magna vi coniecit & vnum ex piratis fratribus natu maximum occidit. Ita namque DEI præsentis auxilio hasta directa fuit, vt guttur illius transuerberaret. Syluius deindè aliam hastam corripit, & in tres illos, qui adhuc celocis proram tenebant, impetum tulit, eosque è celoce præcipites eiecit, & rursus se ab hostili naue seiunxit. Tum in puppim excurrit, & de magistro quæsiuit, quid faciendum censeret. Ignorabat enim magistrum esse extinctum. Tum ad Petrum Vieiram conuersus, horribilem speciem oculis vsurpauit. Iacebat enim Vieira concisus vulneribus, & ilia ventre disciso se effuderant: & tamen Syluius vt iunior natu maiorem, & in bellis exercitum interrogauit, quid optimum factu iudicaret. At ille, Abi, inquit, & eos, qui se rursus abdiderunt, è latibulis expelle, & remorum vehementi concitatione te, quando solus relictus es, ab imminente clade subtrahe. Is continuò nautas homines metu turpiter exanimatos è tenebris eduxit. At hostes cùm cernerent alios interemptos, alios verò timore necis occultatos, alios postremò vulneribus impeditos, in celocem impetum fecerunt. Interim Andreas Vasconcelius apparuit. Hostes cùm essent pugnãdo defessi, & Ducem amisissent, & nostros inte-

gros aduentare conspicerent, retrò cesserunt. At Michael Syluius Viciram rursus interrogat, num hostium nauem insequeretur. Vicira eum admonuit, vt ex alto in terram cursum dirigeret, vt hostilem nauem in vadum compelleret. Is consilio paruit. Hostes exterriti, nauem maxima remorum vi in aduersum littus impellunt. Et cùm in mare desilirẽt, maxima eorum pars fluctibus hausta fuit: octo in terram enatarũt, qui cùm in Præfectum inciderent, ab illo capti sunt. Itaq; antequam Andreas Vasconcelius accederet, iam frater illius iunior rem totam confecerat. In quo nescio quid magis laudandum sit: virtus ne, qua vel solus, vel cum paucissimis, qui vulneribus debilitati illum sequi minimè potuerunt, tam præsenti animo hostibus ferocissimis repugnauit: an modestia, qua in ea trepidatione nihil sine maiorum consilio moliri voluit. Non multis pòst diebus hostes se se in vrbis conspectum dederunt. Gomecius Syluius in eos impetum dedit. Illi se fugæ mandârunt. Gomecius illos longo spatio insequutus est, donec ad fluuium peruenit, quem hostes partim vado, partim nando transiêre. Aliquot tamen ex illis cæsi sunt. Sed cum Antonius Pereira, vir apprimè nobilis, cum equo cecidisset, hostes (nondum enim omnes traiecerant) aciem in eum conuerterunt. Michael Syluius cum equitibus quinque subsidio confestim occurrit. Hostes femur illius hasta transfixerunt. Sed cum frater illius, & Petrus Mendezius, cum alijs nonnullis aduenissent, hostes in fluuium se demisere.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVIctissimi, virtute & auspicio gestis,

LIBER DVODECIMVS.

ACCIDIT hoc Anno res, quę cum à non mediocri belli apparatu ortũ habuisset, in risum cõuersa fuit. Rex Fessensis cùm esset vir bellicosus & impiger, & suos in armis continere statueret, crebras in nostros excursiones faciebat. Itaque hoc anno agrũ Tingitanum populatus est, & prædas non valdè magnas abegit. Et cùm nemo illi obuiam prodiret, Arzilam contendit. Erat Arzilæ quidam plebeius homo, qui sero atq; diuturno morbo paulatim intabescebat. Medici præceperant, vt testudinibus vesceretur. Is propter probitatem erat charus vniuersis. Cùm verò testudines nõ haberet, conquestus est, quòd vnico illo morbi remedio careret. Tum equites viginti operam suam ad eam rem polliciti sunt, modò excundi potestas illis à Ioanne Coutigno vrbis præfecto fieret. Coutignus eam facultatem non grauatè concessit. Illi prodeunt, & in proximum fluuium se conferunt: equis frena & ephip-

Ridicula de nudis equitibus historia.

ephippia detrahunt, eosque capistris ad arbusta deligant, & hastas in terra defigunt. Tum omni metu soluti arma deponunt, & omnes vestes exuunt, & toto corpore nudi in fluuium se demittunt. Erat autem æstus, & illi cum essent natandi studio dediti, tum vt calorem depellerent, multò libentius atque iucundius natabant, & magnam interim vim aquatilium testudinũ manibus capiebant. Speculator quidam hostium cum illos equites viginti egressos animaduertisteret, multo maiores esse copias arbitratus est, quæ silenti agmine, vt fieri solebat, exirent, vt montes & sylnas insiderent, vt ex insidijs in hostes incautos impetum facerent: illos viginti, primi tantùm agminis partem esse credidit. Id igitur ad regem continuò detulit. Rex ducentis equitibus Hamelicem itinerum ductorem, eundem ipsum, qui nostros speculatus fuerat, præfecit, eumque iussit fluminis transitum, qua eos transmissuros opinabatur, obsidere. Alios ducentos equites Martino Abrahemi auunculo, qui religionem Christianam abiurauerat (erat enim Abrahemus mulieris Christianæ filius) assignauit, cum quibus eum alium fluminis aditum custodire præcepit. Hamelix omnes vias, quib. illos ingressuros sperauit, oculis perlustrauit: & cum nulla vestigia reperiret, in fluuium Dulcem (sic enim fluuius ille nominatur) se contulit. Non potuit Hamelix tanto silẽtio aciem ducere, quin ab Arzilæ speculatorib. cõspiceretur. Itaq; ingentis tormenti ictu, qui foras exierant, admonentur, & qui in vrbe se tenebant, æris sonitu ad arma vocantur. At natatores egregij cum tanta animi relaxatione atque iucunditate ludebant, vt vix possent vllo tormentorum strepitu de periculo, in quo versabantur, admoneri. Piscatio enim felicissimè procedebat, & alij in alios conuicia iaciebant: omnia clamorib. & risu immodico personabant, cum repente hostes apparent. Nostri hastas euellunt, & nudi in equos nudos insiliunt, & in vrbem confugiunt. Hostes illos insequuntur. Nostri interdum ita nudi vt erant, in hostes equos conuertebant,

tebant, & eorum impetum, vt poterant, repellebant. Vnus tamen ex equo decidit. Antonius Courignus (is fuerat Saracenus, & se ad Christi nomẽ & religionem aggregârat) vt equiti, qui deciderat, auxilium afferret, in hostem, qui reliquos antecesserat, impetum dedit, eumq; ex equo deturbauit, sociumq; iacentem manibus iuuit, vt facilius post se equi eiusdem tergo superfederet. Ioannes Courignus, vt fugientes exciperet, ex vrbe cum instructis copijs egressus fuerat. Cùm igitur agmen nudum cerneret, risu propemodum corruit. Deindè (erat enim vrbanissimus) tam multa dicta dixit, & tam facetè in omnes lusit, vt omnes cachinnos tollerent. Factum verò Antonij Courigni multis laudibus celebrauit. Postremò autem adiecit, Nè commilitones nostri hoc cultu virginibus, quibus inseruiunt, offensionem inferant, par est, vt eos, antequam in vrbem inuehantur, contegamus. Tum quilibet partem sibi vestium detraxit, qua sociorum corpora contegerent: & sic demùm in vrbem cum omnium incidentium iocis ingressi sunt. Hamelix cùm casum illum Regi Fessensi nunciaret, magni illius & omnium qui aderant, risus cõsequuti sunt. Spolia deindè legit, nempè vestes, & parmas, & retia, frena, & ephippia, & vnũ equum: & sic demum Rex ille Mauritaniæ potentissimus, cum tam opulentis manubijs domum reuersus est. At Courignus nudis vestem sumptibus suis præbuit, præcipuè verò Antonium Courignum munere donauit, & factum hominis publicè collaudauit, vt alios ad eiusdem virtutis exemplum acrius incenderet. Hamelix paucis pòst diebus Regis iussu, vt consilia nostrorum exquireret, Arzilam redijt, & fuit cum damno repulsus. Cùm rursus alia die excurreret, vnum speculatorem cepit, ad Regemque perduxit. Is cùm illum de oppidi statu percontaretur, captiuus vrbem esse dixit armis & commeatu munitam, & militum acerrimorum virtute defensam, & Ducis vigilantissimi custodia confirmatam. Tunc Rex vrbe se potiri diffidens, exercitum dimisit: & speculator inter pau-

eos dies ipsius Præfecti pecunia redemptus fuit. Hoc anno rex Emmanuel arcem in ostio fluminis, quod Tetuanum præterfluit, ædificare constituit. Carolus Rex cùm hoc accepisset, Emmanuelem per literas, vt tam egregium opus efficeret, adhortatus est. Est enim oppidum illud piratarum receptaculum, qui indè prodeuntes, maria crebris latrocinijs infesta faciunt. Ad arcis situm contemplandum, Petrus Mascaregnas missus fuit, qui altitudinem portus explorauit, situm diligentissimè perspexit, aquationis commoditatem, & facillimam arcis excitandæ atque muniendæ rationem fore vidit. Sed Emmanuel nè id, quod vehementer cupiebat, exequeretur, negotijs innumerabilibus impeditus fuit, & ob id in aliud tempus opus differendum iudicauit. Ioannes interim Coutignus cum Petro Mascaregna aliam excursionem maximo cum periculo fecit, qua arduis montibus & densis nemoribus, & arctissimis angustijs sine vlla hostium suspicione superatis, in hostes inopinantes inuectus est. Eos autem primo impetu fudit, fugauitq;: & ita domum victor cum captiuis & præda reuersus est. Non multis pòst diebus Antonia Azeuedia, quæ nupta fuerat Iacobo Soueralio, nauem vnam ex ijs, quas Carauelas appellant, conduxit, vt Tingi Arzilam peteret. Eam duo illius fratres patrueles deducebant. Vni Ioannes Coelius, alteri Arius Coelius nomen erat. In ea naui vehebatur piscator quidam, nomine Antonius Grimaldus, qui cùm ab hostibus, qui vna naue longa piraticam faciebant, cum alijs piscatoribus captus esset, è naui se demiserat, atque nando Tingim peruenerat: & Odoardo Menesio nunciârat, piraticam nauem iter Tetuanum suscepisse. Sic enim opinatus fuerat. Hac autem fiducia nostri citiùs quàm temporis occasio ferebat, è portu soluerant. Non multum progressi fuerant, cum in eos eadem hostium nauis incurrit. Ex hostibus octo in nauem nostram insiliunt. Coelij cum Grimaldo festinanter accurrunt, & cum hostibus, qui ingressi fuerant, acre certamen in-

Emmanuelis de arce quadã extruenda in fluuium.

Prospera Coutigni & Mascaregnæ excursio.

Pugna duarum nauium.

ineunt: quatuor interficiunt, quatuor reliquos expellunt. Nautæ interim ita cursum dirigunt, vt hostilem nauem post se relinquerent. At hostes, cùm ex ijs, qui pulsi fuerant, intellexissent, solos tres viros esse apud nostros, qui pugnarent, reliquam turbam esse mulierum, atque nautarum: nauem suam remis, quantum possunt, impellunt, & in nostros rursus impetum dant, & ferreas manus inijciunt. Tum sedecim armati per proram in nostram nauem ingrediuntur. Duo Coelij fratres eis acri animo repugnant, Grimaldus inermis, cum hasta & gausapina veste, qua complicata sinistrum brachium armauerat, cum fratribus animo magno coniungitur. Fit acrius prælium, quàm si magna vtrinque multitudo manum conseruisset. Maior tamen pars hostium cadit, reliqui se rursus in nauem suam recipiunt. Dum hoc geritur, alij hostes per puppim insiliunt, qui à nautis repulsi sunt. Grimaldus focum nostræ nauis arripuit, & in hostilem nauem coniecit: & hostibus partim inflammationem intulit, partim multo cinere conspersis aspectum ademit. Hostes igitur sese à nostris abstraxerunt. Sagittis tamen & pilis eminus decertabant. Duæ naues Cantabræ cursum illum tenebant. Cantabri cùm prælium illud spectarent, in scaphas desiliunt, vt opẽ celeriter afferrent. Naues enim eò propter magnitudinem appropinquare non poterant. Sed cum illi ad nostros accessissent, iam hostes abscesserant. Cantabri nostram nauem ad suas naues remulco traxerunt, & saucios curauerunt, nec vllum humanitatis officium fuit ab illis prætermissum. Saucij deinde fuerunt Odoardi Menesij iussu Tingim deportati: nauis autem Cantabrorum præsidio munita Arzilam peruenit. Grimaldi verò hominis infimi, sed animo maximo præditi virtus inter omnes excelluit: qui quidem multis, & valdè periculosis vulnerib. laborauit. Sub id tempus, Franciscus Castrensis, oppidi, quod promontoriũ Guerense nominant, præfectus, qui in Lusitania suæ rei gerendæ gratia apud Emmanuelem versabatur, in

Tiroquaquij expugnatio & Maurorũ strages

Africam redierat. Turoquuquum oppidum erat tunc valdè opulentum, & multorum mercatorum celebritate, & commercio frequentatum. Turoquuquenses tam Lusitanis, qui promontorium Guerense tuebantur, quàm Mauris fœderatis non mediocre damnum inferebant. Itaq; Franciscus Castrensis copias eduxit, & Xequium Melichium, qui semper in regis Emmanuelis fide permanserat, acciuit. Nocte profectus, prima luce hostes inopinantes aggreditur, oppidũ capit, oppidanorum stragem edit: Christianos, qui captiui erant, liberat, magnam hostium multitudinem in seruitutem abducit. & quãquam nostri multos occidissent, multò tamen plures à Xequij Melichij militibus occisi sunt. Quibus enim damnis affecti fuerant, valdè meminerant, & idcircò, vt dolorem animis inustum acri vindicta sanarent, operam enixè dederunt. Hæc quidem in Africa gerebantur. In India, vt dictum est, Malaca fuerat à Bintami Rege obsidione vexata, & magnis viribus oppugnata, & in summum discrimen adducta, & Antonij Correæ (quem Siqueira Pegum miserat, & cui in mandatis dederat, vt si opus esset, Malacę auxilium afferret) aduentu liberata. Correa cùm vrbem hostium metu liberam & vario commeatu refertam cerneret, Pegum iter instituit, & Martabaum, maritimam regni illius ciuitatem secũda tempestate peruenit. Regio est latissima, & maxima fertilitate prædita. Gemmis præterea varijs, & auri & argenti metallis abundat. Homines sunt colorati & lautissimè viuunt: vitijs valdè dediti sunt, quibus effœminantur. Maxima ex parte numina commentitia colunt, & simulachris immolant. Sacerdotes in summo honore sunt: ædibus amplis multi religiosi homines includuntur, qui se excellentius in studio pietatis gerere cupiunt. Similiter & virgines alijs eiusmodi septis inclusæ pudicitiam se perpetuò colere profitentur. Multis in rebus sunt Sinis vitæ cultu simillimi. Correa cùm primùm classem in vrbis portu collocauit, Antonium Pazagnam ad Regem, qui tunc Pegu se tenebat, legatum instituit. Is cum

RES INDICAE.

Correæ in Peguẽsem regnum profectio.

Pegi descriptio.

Lusitana ad Peguensem Regẽ legatio.

cum socijs fuit à Rege satis benignè & hospitaliter acceptus. Illis autem responsum breui reddidit, & cum illis sacerdotem summæ authoritatis hominem (hos Rolines appellant) & alium virum primarium, qui magnum apud illum locum tenebat, Martabaum misit. Illis autem potestatem dederat pacis iusto & æquabili fœdere faciendæ. Pax firmata, & monumentis consignata fuit. Correa publicum fœderis testimonium nostro more conscriptum, Peguensibus obtulit. Illi nomine Regis, eiusdem fœderis testimonium in aurea pagina, vt Regibus illis mos est, cùm fœdus sanciunt, inciderunt: quod Correæ similiter detulerunt. Interim illis vsus & consuetudo tanta cum hominibus nostris intercesserat, vt Lusitani quasi in patria communi versarentur, ita sine vllo metu per vrbem incederent. Cùm vero secundus ventus à Septentrione flaret, Correa cum nauibus quinq; cibarijs onustis Malacam redijt. Dum Correa apud Peguenses negotia gerit, in Zamatra apud Pacemenses ingens tumultus exoritur. Vir enim quidam regnandi cupidus, in regem insidias comparauit, & illo occiso, regnum occupauit, & quinq; & [illegible]. Lusitanis, qui ibi versabantur, necem intulit, opesq; illorum abstulit, & quibus signis potuit, quanto odio nominis Lusitani teneretur, ostendit. Gartia Sala, qui tunc Malacæ præerat, nauem vnã armis, & munitionibus & valido militum præsidio diligenter instruxit, illiq; Emmanuelem Paciecum præfecit, cui præcepit, vt oram, quæ inter Pacemensem & Acemensem portum interest, summa vigilantia specularetur, nè cõmeatum vllũ in vrbem importari, néue cuiquam in altũ piscandi gratia euehi liceret. Hoc autẽ belli genus acerrimum erat. Gens enim cibis importatis vtitur, & piscatũ plurimũ alitur. Vtriusq; igitur rei vsu prorsus impedito necesse erat, vrbem inopia atque fame cruciari. Id Paciecus non segniter exequutus est. Verùm cùm aquæ recentis desiderio teneretur, scaphã in terram propius vrbem misit. Ea aũt, præter remiges, viri quinq; vehebantur, qui in fluuium subuecti aqua-

Fœdus inter Peguẽsem regẽ & Lusitanum.

Pacemensis tumultus, & ex eo bellum.

Stupendũ quinq; Lu-

sitanorum facinus. tionem fecerunt. Deinde secundo fluuio nauem repetebant, cùm ex improuiso hostes innumerabiles vtrãq; fluuij ripam occupârunt. Tum lapidũ atq; sagittarum multitudo, grandinis instar, in nostros decidit ita, vt maximũ vitæ discrimen adirent: qui tamen parmis tecti cùm totis viribus scapham incitarent, è ripis emersi, in altum vecti sunt. Sed cum æstus esset aduersus, & ventus eos deficeret, tres naues humiles quidem, sed valdè longæ, multorum militum capaces, quæ remis impelluntur (incolæ Lancharas appellant) armis & valido militum præsidio munitæ, quibus multi nobiles homines vehebantur, scapham consequutæ sunt. Nauibus præerat Iaoënsis vir egregiè fortis, qui Zudamecius appellabatur. Nostri obstinatis animis decreuêre mori potius, quàm seruitutem pati. Deinde cum omnem suam spem in Christi numine collocâssent, ad pugnam se comparant. Vnus ex quinque viris Lusitanis tonsor erat. Is cùm esset viribus summis, & animi singulari alacritate prędítus, nauis prætoriæ, quæ reliquas antecesserat, & in scapham inuaserat, proram manibus arripuit. Quatuor reliqui in nauem conscendêre: quos ipse consequutus fuit. Tantoq; impetu in hostes irruêre, vt multi se metu in mare deijcerent. Dux suis à tergo ense districto ferociter instabat, & mortem illis, nisi fortissimè pugnarent, minabatur. Et cum nihil neq; exhortando, neq; minitando proficeret, quatuor occidit. Erant adhuc hostes ancipiti metu districti. Qui enim Lusitanorum impetum sustinebant, ab illis cædebantur: illis, qui fugiebant, erat manibus ducis sui mors necessariò subeunda. Tandem postquàm aliquo spatio fuit vtrinq; dimicatũ, omnes hostes aut ferro concisi, aut fluctibus demersi sunt. Tantus enim illis terror iniectus est, vt se in mare demitterent. Ipseque dux multis prius vulnerib. acceptis se in mare pręcipitem dedit. Erant aūt supra centum & quinquaginta, qui naue illa vehebantur. Reliquæ duæ naues cum primæ casum oculis aspexissent, metu perterritæ constiterunt. Sed eo tempore nostri erant ita labore debilitati,

cati, & vulneribus confecti, vt nullas ad resistendum vires haberēt. Sed eodem numine, quo fuerunt in prælio confirmati, vt tam admirandum facinus ederent, hostes exterriti sunt, ita vt eos aggredi nō auderēt. Nauis hostium capta remulco ad nauem primùm, deinde Malacam perducta, & in terram subducta, & integumento contecta fuit, vt diutissimè permaneret miraculi stupendi monimentum. Hostes enim à Christi sanctissimis sacris alieni perspexerunt, id nullo modo viribus humanis, sed Dei præsentis auxilio gestum fuisse. In quo multa valdè miranda contigêre. Primùm fuit, ardor & alacritas animorū, qua quinq; viri mori maluerūt, q̄ hostibus in deditionē venire. Deinde prælium ipsum tam felici successu confectū, vt centum & quinquaginta hostes ferocissimi, quinq; virorum manibus vel cæderentur, vel metu adeò turbarentur, vt se in mare præcipitarent. Postremū fuit, ille metus duab. nauibus integris incussus, quæ non ausæ sunt in homines quinq; vulneratos atq; grauissimo labore defatigatos, inuadere. Verùm eo casu dux edoceri potuit, non esse suorum sanguine ludendum. Multò nanq; illi honestius fuisset, aqua putrida sitim depellere, quàm propriæ voluptatis causa suos in tantum discrimen inducere. Attamen Rex Pacemensis huius admirandi facti terrore perculsus, pacem continuò petijt: quæ fuit, accepta prius satisfactione, confirmata. Nomina quatuor hominum, per quos hoc facinus editum fuit, hæc erāt: Ioannes Almeida, Antonius Pazagna, Antonius Veras, Franciscus Gramaxus. Tonsoris artificium nomen viri ipsius, qui tonsor erat, occuluit. Rex aūt Bintami bellum interim summo studio renouabat. Antonius Cortea contra stationem aliam, quę in ripa Muaris fluminis à Rege munita fuerat, copias educere, & simul oppidum Padum, quod rex ipse munierat, expugnare cupiebat. Itaq; consilio cum Garsia Sala arcis & vrbis præfecto communicato, ab eo triremem cum celoce, & triginta minora nauigia precibus impetrauit. Centum & quinquaginta viros Lusitanos, & quadringentos

Victoria planè diuina.

Pax Pacemensis.

tos Malacenses in ea classe ducebat. Cũ his copijs & nauibus in Muaris fluuiũ inuehitur. Ripæ sunt viridissimæ, quas vtrinq; dẽsissimæ syluæ vestiebant, adeò multis in locis fluuiũ opacantes, vt cæli aspectum adimãt. Viginti aũt passuum millia progressis æstuarium occurrebat. Hoc in loco rex Bintami stationẽ duplici vallo munierat, firmaq; in ea militũ præsidia collocarat, ne Lusitani possent Padum, quo in loco ipse belli commodius gerendi gratia consistebat, inuadere. Ea statio fluminis alueo profundo, sed perangusto, quò erat necessariò nauigandum, imminebat, & æstuarij latitudinem transuersis molibus occupabat. In medio porta inerat, qua ijs, qui Pado veniebant, aditus in fluuium patebat. Nocte vero foribus obductis claudebatur. Intra huius stationis claustra rex naues continebat, vt facilius subitas, & improuisas Lusitanorũ incursiones, quas aperto Marte non poterat, claustrorum ope repelleret. stationis autem huius custodiam impigro viro commiserat. Correa lembo virum nomine Georgium Mesuradum exploratum misit. Is renunciat, in statione magnam vim militũ à Rege dispositã fuisse, ipsumque decem suos admonuisse, vt se ad certamen animis præpararent. Sibi namq; compertũ esse, Lusitanos propediem adfuturos. Correa nihilosecius vltra progreditur, & prima luce stationem acriter oppugnat, & tandem cũ reliquis ducib. irrumpit. Fit magna cædes, maxima tamen hostiũ pars ad regem effusa fuga se contulit. Correa ne hostes se possent spatio sumpto à repentino pauore reficere, in æstuarij ipsius introitu Odoardum Melium cum aliquot nauigijs reliquit, & ipse claustris reuulsis æstuariũ ingreditur. Sed rex ne id fieri facilè posset, consilio multò antè prouiderat. Arboribus enim succisis, atq; in fluuium vtrinq; deiectis, nauium cursum impedierat. Fuit hæc res maximi laboris. Prius enim, quàm nauigia progredi vltra possent, erant arbores transuersæ, quæ transitum impediebant, extrahendæ. Sed tandem Correa in oppidum, disiectis omninò molibus peruenit. Rex instructa acie cũ elephantis

Correa cũ Bintamensibus prælium.

tis obuiam processit. Nostri hostibus inuitis terram occupârunt. Prælium deinde commissum fuit. Hostes fusi fugatique sunt. Correa cum Lusitanos auidius insequi cerneret, receptui signum dedit. nec enim regiones illas nouerat, & timuit, ne lustris incognitis impediti, ab hostibus rursus conglobatis damnum acciperent. Oppidum direptum continuò fuit, & incensum: naues supra centum coniectis ignibus absumptæ. Eorum, qui mortui in vtroque prælio sunt, certus numerus iniri non potuit. Constat tamen non mediocrem multitudinem fuisse. Ad hunc modum Correa, rebus ex animi sententia gestis, cum præda & multis captiuis Malacam rediit, et fuit ab omnibus cum honoribus summis, perinde atque meritus erat, exceptus. Inde in citeriorem Indiam nauigauit. Rex verò Bintami, cum se militum & nauium penuria cerneret in maximas angustias inductum, in Bintamum cum graui damno & insigni dedecore reuersus est, & à bello tunc cessandum statuit. Neque Coulami res quietæ in citeriore India fuerant. Lusitani enim à regina petebant, vt fidē suam liberaret, & ea, quæ fuerant, cùm Antonius Sala interfectus est, ablata, restitueret, & pondus piperis, quod ex fœdere debebat, sine recusatione solueret. Regina quamuis in principio fidem tueri statuisset, Saracenorum tamen crebris sermonibus inducta, non modò fidem violare, sed etiam arcem capere, & exitium Lusitanis moliri constituit. Et primùm id insidijs tentare voluit. Cum doli minimè successissent, apertam vim intentare decreuit. Eam Indiæ partem, quæ Coulamo finitima est, & ad Austrum Cori promontorio definitur, quam Comorim appellant, quædam regina tunc imperio tenebat, cū qua Coulami regina de Lusitanorum excidio coniurauit. Itaque Reginæ vtriusq; copijs, trium fratrum, qui plurimum inter Naires opinione virtutis excellebant, opera coniunctis, mense Iunio, quo mense hyemis maxima vis in regionibus illis est, bellum excitari cœpit. Supra viginti hominū millia coacta sunt. Venenum fuit in puteis sparsum, vt a-

Correæ victoria.

Coulamensis rebellio.

quatio impediretur, & arx circumsessa, & magnis viribus oppugnata, & aliqui ex Christianis Indis qui vrbem incolebant, occisi. Arcem triginta tantùm viri Lusitani tuebantur. Ex illis quinque erant morbis oppressi; hyems erat impedimento, quo minus facilè Cochimo auxilium mitteretur. Commeatus erat perexiguus, prętereа pulueris tormentarij summa penuria. Hector Rodericus per hominem impigrum, qui se fluctibus committere minimè dubitauit, Alexium Menesium, qui se tunc Cochimi tenebat, de statu, in quo res erant, admonuit. Is confestim Alfonsum Menesium fratris sui filium, cum quinque & viginti viris Lusitanis, & munitiõibus, & commeatu Coulamũ misit. Alfonsus Menesius longa naue vectus, in arcem cum exiguis illis copijs ingressus est. Arcem interim hostes acriter oppugnabant, eosque nostri singulari virtute repellebant: & crebris eruptionibus sæpè decertabant: nec torm̃etis tantùm eminus vtrinque pugnabatur, verùm hastis & gladijs sæpenumerò prælium fiebat. E nostris aliqui cæsi sunt, multi grauissimè sauciati: ex hostibus magnus numerus interemptus fuit. Tandem cùm Reginæ cernerent, arcem capi intra duos menses minimè potuisse: & accepissent, Alexium Menesium magna auxilia comparare, bello finem imponendum esse statuerunt. Itaque pacem postulârunt, & debitam violati fœderis pœnam quæ illis fuit imposita, persoluerunt, & pax iterum conditionibus æquis confirmata fuit. Hoc anno percepit Rex Emmanuel ab homine curioso & diligente multa, quæ animum illius ad rerum magnarum studium multò acrius incitarunt. Expositum est superiùs, quemadmodũ, dum classis Odoardi Lemij promontorium Guardafumense peragrabat, celox, cui Georgius Quadra pręerat, à reliqua classe disiecta ad Zeilæ portum appulsa fuerit. Lusitani, qui illa vehebantur, capti, & ad regem Adenensem abducti sunt: qui eos in ergastulum detrudi iussit, in quo diutissimè vitam in extrema inopia & mendicitate traduxerunt. Quidam interim Rex A-

Pax cum Coulamensibus renouata.

Georgij Quadræ peregrinatio.

Abia

rabiæ huic tyranno finitimus, illi bellum intulit, multisque illum prælijs deuicit, maximaque regni parte spoliauit, & vinctos, qui ergastulo inclusi fuerant, liberos abire permisit. Ad hunc modum Quadra cum quinque Lusitanis (reliqui enim laboribus attriti & fame consumpti perierant) è vinculis emissus, & in libertatem restitutus est. Is verò, vt facilius eas terras, quas lustrare cupiebat, minore cum periculo peragraret, & Arabicam linguam probè teneret (eo namque tēpore, quo vinctus fuerat, illi summam operam dederat) se Saracenum esse simulauit, egregiamque in Mahumetis disciplina sanctitatem præ se tulit. Illa igitur ficta specie religionis, quam ementiebatur, & singulari calliditate simulabat, omnium oculos in se conuertit, atque tandem ea opinione sese in familiaritatem Regis insinuauit. Erat enim Rex humanus, & religioni illi deditus. Qui deindè hominis ingenio delectatus, eum à se dimittere nolebat. Cùm verò sepulchrum Mahumetis inuiseret, Quadram secum duxit. Ibi cùm accepisset Quadra, camelorum turmam ante duos dies, quàm Rex in eam vrbem venisset, Damascum profectam fuisse, finxit, se miro desiderio teneri sepulchra nepotum Mahumetis, quæ erant in Perside, visendi. Damasco namque faciliorem, & minus periculosam esse in Persidem viam. A Rege igitur contendit, vt sibi faceret potestatem turmæ illius vestigijs insistendi, vt eam consequeretur. Rex illum ab eo consilio deterrere conatus fuit, tum quia non libenter illius consuetudine carebat, tum quia illam turmam consequi posse omninò desperabat. Sed cum Quadra illum precibus vrgeret, illi non modò facultatem, quā petebat, verùm & pecuniam, & commeatum, quantum ipse portare posset, attribuit. A Rege digressus, in regiones vastas & incultas, ipsique prorsus ignotas penetrauit, camelos minimè consequi potuit: & quò se conferret, penitùs ignorabat. Commeatum intra dies paucos consumpsit: Soles ardentissimi illum vehemēter excruciabant: vestigia ex arenarum ingentib. mo-

libus

libus vix præ nimia lassitudine corporis euellebat. Cũ se in tantas angustias adductum animaduerteret, oculis in cælum sublatis, maximam vim lachrymarum profudit, & flagitiorum veniam suppliciter implorauit. Inde ope diuina ad locum, vndè arenæ collis assurgebat, delatus est. Cũ verò collem superaret, camelum & hominem conspexit. Eò igitur lætus gradum intulit, & turmam interim aliam camelorum ad eum locum (ibi enim aquatio erat) properantem animaduertit. Ad homines accedit: miseriam, in qua versabatur, exponit: opem ab illis efflagitat. Illi & misericordia commoti, & specie religionis, quam is habitu simulabat, inflexi, hominem non cibo tantùm & potu, verùm & rebus omnibus necessarijs abundè refecerunt. Illorum autem ductu, quamdiu deserta loca peragranda fuerunt, & postquam ex vastitate solitudinis illius emersus est, religionis assimulatæ cultu, varias regiones perlustrauit, & oculis atq; mente multa percepit, & tandem Arabiam, atque Persidem peruagatus, Armuzium à Saracenis mercatoribus deductus est: vbi cultum & personã Saraceni deposuit, & Christiani hominis cultum, quem mente semper gestauerat, assumpsit. Vbi tamen flagitium, quod admiserat religionis impuræ simulatione, debitis lachrymis expiauit, Garsia Coutignus, qui tunc Armuzio præerat, illum vestibus, & pecunijs, atq; muneribus affecit. Qui deindè in Indiam, ex India in Lusitaniam veniens, Anno M. D. XX. ad Emmanuelem intromissus, omnia quæ lustrauerat, & prudenter animaduerterat, luculentis sanè verbis explicuit. In primis autem quomodo AEthiopiam vniuersam, quæ supra AEgyptũ est, explorauisset, & quomodo in lacum ingentem, vndè Nilus in AEgyptum influit, peruenisset: quibus moribus, legibus & institutis AEthiopes illi Christiani viuerent: qui situs AEgypti, qui Arabum mores, qui Persarum victus esset, exposuit. Emmanuel ex illius oratione voluptatem non mediocrem cepit. Ad ea enim, quæ in Arabia & AEthiopia facere designabat,

bat, illa Quadræ oratio nimis apposita videbatur. Et quia suspicari cœpit, à regno Cõgensi facilẽm in eum lacum, vndè Nilus erumpit, transitum fore, hominem iam sponte sua satis incitatum, ad illud explorandum promissis inuitat. Illum igitur in Congum cum literis mittit, vt indè in Nili fontes iter faciat, atque indè ad Dauidem Regem AEthiopiæ tandem perueniat. Qui cùm ad Congi portum delatus, deindè ad Regem perductus fuisset, exceptus benignè fuit. Itineris tamen illius explorandi facultatem malignitate Lusitanorum qui plurimum apud illum Regem poterant, non impetrauit. Itaque reuersus est, & cùm iam Emmanuelem mortuum reperisset, Diui Francisci institutum sequi decreuit, in quo vitam sanctissimè ad extremum perduxit. Hæc exposita sunt, vt animaduerti possit, animum Regis Emmanuelis, quamuis illius corpus in Lusitaniæ terminis versaretur, orbem terrarum peragrare, & magna semper & nimis ardua moliri. Ea verò ratione fiebat, vt suorum opera regiones incognitas, & terras vltimas indagaret. Sed omnes humanæ cogitationes momento temporis obruuntur. Sub id tempus, Maximilianus Imperator è vita discessit. De successione imperij erat apud Germanos disceptatio. Multi namque ad Franciscum Valesium Galliæ Regẽ inclinabant, multò tamen plures animis in Carolum propendebant. Galliæ Rex donis atque ingentibus promissis non paucos ad sui studium vehementer allexerat. Carolum tamen absentem & educatio (fuerat enim apud Germanos enutritus) & superioris Pannoniæ principatus, & perspecta indoles, & multorum etiam Principum affinitas aduersus Galli munera tuebãtur. Fuit autem Carolus in Germaniam, quasi ad imperium minimè dubium multorum literis euocatus. Is antequam ex Hispania discederet, omnium Ordinum concilium indixit, & consilio Guilielmi Decreui Xebrensis Dynastæ, qui illius ætatem regebat, præter pecunias, quibus illum Hispani iuuerant, immania tributa populis imperauit. In quo quidem non meritò pos-

Georgij Quadræ ad Aethiopiæ Regẽ legatio.

RES EVROPEAE. Maximiliani Imperatoris mors.

Immane tributum Hispaniæ consilia

Guilielmi Xebrēsis imperatū & authoritas de eo sententia.

tò possum, Carolum cupiditatis, aut potius inconsideratæ temeritatis insimulare, cùm ætatis excusationem habuerit. Pædagogum verò summa vituperatione dignissimum iudico. Rex enim non est in altissimo illo gradu dignitatis locatus, vt acerbissimis exactionibus ciuitates sibi commissas exhauriat, sed vt earum saluti & incolumitati prospiciat. Si rectè enim regis nomen vsurpat, pater patriæ est, & pro Reipubl. salute debet, si opus ita fuerit, caput in quoduis magnum discrimen inijcere, non Rempub. ipsam immodicis sumptibus euertere. Fateor equidem, Regem esse subditorum opibus adiuuandum, vt Rempubl. tueri possit. Negotia enim infinita sustinet: æquabile ius omnibus administrat: periculum à Repub. cùm necessitas postulat, armis atque virtute propulsat: bonis præmia pro dignitate constituit: improbos suppliciorum acerbitate coercet: patriam denique vniuersam & ab externis hostibus, & ab intestinis fraudibus tutam vigilantia sua præstat. Hæc quidē munera aut opere tuetur, aut quoties opus fuerit, armis tuenda suscipit. Qui autē existimat, hæc tam multa munera sine maximis sumptibus sustineri posse, mentis expers est, atque vitæ communis ignarus. Et idcircò hoc, quod est communi more receptum, vt Reges populi sumptibus alantur, non est humano tantùm iure, sed etiam diuino vallatum. Is tamen modus adhibendus est, nè, vel vt immodicis sumptibus, sine vllo Reipubl. fructu, vti possit, vel vt ad auarissimos homines, quorū cupiditas nullis opibus expleri potest, opes Reipub. transferat, pecuniam cum Reipubl. gemitu & querimonia coaceruet, & dū potentium domos immanibus diuitijs cumulare studet, tenues domos exinanire contendat: vt ita, dum falsum nomen liberalis, atque magnifici obtinere nititur, verum iusti atque clementis nomen amittat. Alia deinde causa in Carolo inerat, quæ consilium illud magis odiosum & inuisum efficeret. Quamuis enim ad illum regni patrimonium legitimo & hæreditario iure veniret, tamen educatione & institutis à moribus

tibus Hispanis alienus. Quocirca erat illi in principio Hispania specie humanitatis & benignitatis allicienda, donec se penitus in omnium animos insinuaret. Idcirco magis erat illi tunc aliquid de tributis diminuendum, quàm nouum onus populis imponendũ. Sed adolescens, qui insita modestia pædagogi monitis obtemperabat, & Hispaniæ mores non tenebat, defendi meritò potest. Hominis senis auaritia, qui illum in eam fraudem impulit, est meritò detestanda. Multi populi nobilitatis præsidio confirmati, Caroli postulatis constanti animo restiterunt. Et hoc quidem actionis principium, si cum debita moderatione susceptum fuisset, haud vituperandum omninò videretur. Sed cùm in multitudine neque modus, neque consilium, neque ratio, cùm immodicæ libertatis studio ducitur, vlla sit: & multi viri nobiles se multitudini, nescio quo mentis errore ducti, Duces & authores præbuissent, factum est, vt multæ Castellæ ciuitates à Carolo desciuerint. Carolus in initio tumultus in Galliam Belgicam se contulerat. In ciuitatibus, quæ à Principe suo defecerant, intestinæ seditiones excitabantur. Maxima namque nobilitatis pars in fide permanebat: non nulli aura populari non mediocriter inflati, populis assentabantur. Populis, qui coniurauerant, erat decretum non Carolum tantùm regno spoliare, sed cunctos etiam Hispaniæ Principes omnibus bonis euertere, vt libertate summa Heluetiorum more fruerentur. Nec enim intelligebant, id, quod apud Heluetios, ex antiquissimo tempore legibus patrijs assuefactos, cum omnium admiratione fit, apud gentem insito naturæ fastu tumentem conseruari non posse. Itaque cùm plebs insita naturæ temeritate modum seruare nequeat, tum multitudo, quæ in Hispania in Caroli perniciem coniurauerat, tanto furore & amentia flagrabat, vt quasi iam omnia illis essent ex animi sententia constituta, ferro & flamma omnibus, qui Principum partibus studebant, acerrimè minarentur. Interim rapinæ, cædes, incen-

Castellanorum à Carolo Imp. defectio.

Rebellium institutum ab authore notatum.

Furor seditiosorum.

cendia, horribiles armorum fremitus terrorem passim incutiebant. Antonius Fonseca Metimnam Campensem, vrbem opulentissimam, quæ Caroli partibus aduersabatur, inflammauit, & miserabili illo incendio maximas opes absumpsit. Nemini tunc in populis sapienter & liberè loqui licebat. Si enim aliquis diceret, verum esse, libertatem modicè tueri, non cum legitimo Principe ad internecionem dimicare, scelus illud erat continuò morte acerbissima luendum. Multis in locis, vbi causa libertatis agebatur, neque gemitus quidem ciuis vllius liber erat. Principes communi consilio cum ciuitatibus, quæ minimè rebellârũt, cùm discordiam sedare frustra vellent, bellum summo studio comparauerunt. Hi ad Regem Emmanuelem legatos miserunt, vt auxilium aduersus rebelles ab eo postularent. Simul & Hispaniæ populi, qui à Carolo desciuerant, cùm se viderent in extremo discrimine constitutos, ad eundem Regem legatos misère. Summa legationis hæc erat, se tantis iniurijs vexatos extitisse, vt nõ potuerint vllo modo tam indignas contumelias perferre. Se ciuitates, & mœnia, & arces, atque denique rerum suarum omnium potestatem illi tradituros. Orare deindè & obsecrare, vt regnum illud opulentum, ipsius Emmanuelis studio vehementer incensum, suscipere vellet, & iniurias immeritis illatas vindicare. Emmanuel munus oblatum repudiauit, & Legatos admonuit, vt discerent fidem erga Reges conseruare, & modum cupiditati statuere. Illam controuersiam Caroli benignitate tolli facillimè potuisse, si populorum rectores non ita ferociter populorum causam suscepissent. Et præterea grauiter illos accusauit, quòd cũ in principio furori causam publicæ libertatis obtenderent, postea publicè de dominatione populari dimicarent. Si vellent errorem agnoscere, & veniam à Carolo postulare, se ad eam compositionem libenter operam suam polliceri. Quod verò ad oblatum regnum attinebat, se nunquam vllum imperij additamentum fide & officio antiquius habiturum. Principum autem legatis

Bellum Ciuile Castellanum.

Castellanorũ ad Emmanuelẽ Legatio.

Emmanuelis ad rebelles responsum.

gatis operibus magis, quàm verbis respondendum existimauit. Itaque eos tormentis, & munitionibus, & pecunia iuuit. Prælio tandem commisso, populi rebelles armis principum superati, & rebellionis authores capti sunt. Ioannes Padillia, Antonius Zamorensis Episcopus, Petrus Pimintellus, & Petrus Maldonadus, & alij quidam viri nobiles, & quidam etiam, quos ex infima plebe ad honores popularis furor euexerat, qui Principes coniurationis extiterant, capitali postea supplicio affecti sunt: multitudini verò venia tributa. Hoc anno cùm Ichabentafusus in offensionem Nonij Mascaregnæ opera multorum, qui Ichabentafusum oderant, incidisset, & id Mauris, qui sub illo militabant, notum esset, multi Mauri Dabidenses & Garabienses ab illo defecerunt, & quidam etiam illum spoliârunt. Mascaregnas præterea nomen illius apud Emmanuelem proditionis insimulauit. Ille verò per literas atque legatos à Rege postulauit, vt quanta fide in officio debito versaretur, examinare vellet. Se, si aliquid, postquam ad nomen illius adiunctus fuerat, secus designasse compertum fuisset, quàm fides postularet, nullum supplicium recusaturum. Rex postulato illius æquitatis plenissimo satisfecit, & Mascaregnæ præcepit, vt hominem fauore & auxilio complecteretur. Cùm igitur is à Mascaregna opem cõtra eos, qui defecerant, postularet, Mascaregnas illi equites sexaginta & pedites nonnullos auxilio misit. Hoc auxilio fretus (id enim testatum esse apud omnes volebat, se Regis Emmanuelis auxilio minimè destitutum esse) copias suas eduxit, cum hostibus manum conseruit, & parta victoria, eos sibi rursus dicto audientes esse compulit, & omnes tumultus, qui orti fuerant, virtute & æquitate compressit. Eodem fermè tempore Vascus Fernandius Cæsar cum naue vna fretum Gaditanum Regis Emmanuelis iussu peragrabat, & hostes multis incommodis afficiebat. Duæ verò longæ naues hostium rerum successibus elatæ (magnas enim prædas egerant) & militum & tormentorum copijs, multis-

Auxilia Castellæ Principib' præstita Rebelliõis Castellanæ euentus.

RES AFRICANAE. Mascaregnæ cũ Ichabẽtafuso dissidiũ.

Ichabentafusi de rebellibus victoria.

Vasci Fernandi Cæsaris cum duab. Maurorum nauibus pugna prospera.

que munitionibus instructæ, in Cæsarem inuehuntur. Is nauis proram in eas confestim dirigere iussit. Dux vnius nauis cùm animaduerteret, quam alacri & confidenti animo Cæsar in prælium iret, illius congressum formidauit, & mutata velificatione ab instituto cursu deflexit. Alterius autem nauis præfectus, cùm se à socio desertum cerneret, simile consilium sequi statuerat, sed id per Cæsarem minimè licitum fuit. Eum enim tormentis, quocunq; voluerat, impellebat, & pertinaciter, quamuis mare turbidum ingentes fluctus eijceret, insequutus est, vsque eò, dum nauem in littus compelleret. Tum in lembum, quem ad similes casus è puppi colligatum ducebat, insiluit, & ijs, quos in naui relinquebat, imperauit, vt antequam illum cum hostibus commisceri cernerent, à pilis in hostes emittendis minimè cessarent. Hostes in terram euadere nituntur, Cæsar eos insequitur. Atrox prælium initur. Multi ex hostibus cadunt. Cùm reliqui fugam capesserent, & in manus Petri Aluari Caruallij viri fortissimi, qui Alcassaris Seguelij regis Emmanuelis iussu præfectus erat, & tormentis excitus occurrerat, inciderent, omnes capti sunt. Cæsar parte prædæ capta, rursus in nauem se recepit. Non multis pòst diebus cùm in ipso freto versaretur, sex in illum biremes inuectæ sunt. Hostes Cæsarem capere vehementer optabant, & cùm illum euadere posse minimè crederent, præ lætitia clamores ingentes ediderunt. Deindè sagittis, & glandibus, & globis ingentibus eum obruere conati sunt. Atque primùm Cæsar eos, ne ad suam nauem accederent, tormentis acerrimè propellebat: & varijs velificationibus eorum conatus eludebat, & interim multos interimebat: quo factum fuit, vt illi multum de animorum alacritate remitterent. Quod cùm is animaduertisset, in tres naues, quæ iunctæ consistebant (aliæ namque ventis exclusæ, non ita facilè accedere potuerant) inuasit. Hostes in illum similiter impetum dederunt. At is cùm ingenti tormento ignem applicari præcepisset, vni ex

Eiusdē Cæsaris cum 6. biremib. prælium.

biremi-

biremibus, maximo globo à prora in puppim secundum latus emisso, remos detersit. Hostes biremem claudam & mutilam intra se recipiunt, & quanta celeritate possunt, in ea trepidatione reparant. Tunc omnes simul iunctæ Cæsarem circumueniunt. Is cùm animo maximo nunc ad proram, nunc ad puppim, nunc in vtrumque latus accurreret, & præsidia magnis vocibus excitaret, & crebris tormentorum ictibus maximum damnum inferret, multò difficilius certamen, quàm hostes suspicati fuerant, effecit. Tandem tormenti vnius ictu magna pars remigum in vna biremi dilacerata fuit. Hostes cùm cernerent multos cæsos esse, & duas biremes dissipatas, Cæsaremque nullo modo, nisi cum grauissimo damno capi posse, certamen omiserunt. Cæsar cùm esset ea natura, vt nullo labore frangi posset, eas insequutus est. Verùm cùm nauis illius velis, naues hostiles remis impellerētur, & ventus illum deficeret, eas consequi minimè potuit, & ita voti compos Malacam petijt, vt mortuos sepeliret, & saucios curaret. At Azamore periculum non mediocre fuit Lusitanis opera cuiusdam Mauri valdè potentis intentum. Benaduxera fuit in Mauritania virtutis opinione, & potentia clarus, & opibus, & existimatione princeps. Is sub signis habebat supra mille & quingentos equites, & peditum non mediocrem multitudinem, Fessensisq; Regis imperium detrectabat: ea de causa bellum cum illo gerebat. Cum verò magno prælio victus fuisset, literas ad Norognā Azamoris Præfectum dedit, quibus dicebat, se velle sub imperio Regis Emmanuelis contra ipsius Emmanuelis hostes perpetuò militare. Norogna voluntatem minimè aspernatus, hominem ducentis equitibus stipatum in vrbem admisit, & quibus potuit honoribus affecit, & aliquot ducibus Xerquiensibus totum voluntate præposuit. Is vt magis animum suum apud omnes testaretur, Ferem fratrem suum in Lusitaniam cum multis muneribus ad Emmanuelem misit. Emmanuel illum perbenignè in fidem recepit, & mune-

Lusitanorum ex Benaduxeræ proditione in Azamorensi vrbe periculum

ribus affecit, & fratrem etiam beneficijs ornauit, hominemq; promissis ornatum in Africam dimisit. Iacobo autem Melio præcepit, vt duobus illis fratribus opem, cùm opus esset, afferret, vt coniunctis viribus acrius bellum molirentur. Itaque Melius cum Fere Azamorem continuò profectus est: neque multos post dies cum equitibus septuaginta quinque, & nonnullis peditibus se cum Benaduxera coniunxit: qui cùm mille & centum & viginti equites eduxisset, in locū, vnde fons Diucis fluminis erumpit, qui Azamore centum & viginti passuum millia distat, tandem peruenit. Ibi turmas hostium duas & triginta aggressi, magnam hominum cædem faciunt, quadringentos & octoginta duos abducunt, & cum ingenti præda post mensem Azamorem reuertuntur, & incredibilem lætitiam cunctis attulerunt, qui propter diuturnam moram illos perijsse crediderant. At Benaduxera cùm se in gratiam Fessensis Regis restitui vehementer expeteret, clàm per amicos suos id, quod cupiebat, assequutus est, ea lege, vt quos posset Christianos, ad ipsum regem dolo perduceret. Id autem Aluarus Norogna suspicione consequutus est. Itaq; cùm Benaduxera ab illo sæpè & importunè postularet, vt Iacobum Melium secum mitteret (fore namque, si id fieret, vt præclarum facinus ederet) id nunquam impetrauit. Id tamen Norogna tacitum tenebat, & antè quàm rem exploratè cognosceret, in hominem nō esse animaduertendum statuebat, non tamen illi, quem signis inconstantem atque perfidiosum opinabatur, esse quidquam temerè credendum iudicabat. Et interim, ne animum illius offenderet, honestis excusationibus vtebatur. Benaduxera hac spe deiectus, & simul metuens, ne aliquid emanaret, Mazaganum se contulit, & Antonium Lactum, qui oppidi præfectus erat, alloquutus petijt, vt ei aliquot equites concederet, se pulchrum facinus moliri. Aluarum Norognam ad eam rem equitū bonam partem esse missurum. Sed bellum quod instabat, maioribus esse copijs gerendū, vt citius, & minore cū periculo

Benaduxeræ cū hoste pactio.

riculo conficeretur. At Antonius Lacteus cum doli fuisset ignarus, & propter rem, quam Benaduxera gesserat, ei fidem habendam iudicâsset, illi quindecim equites, & nonnullos pedites attribuit. Benaduxera cũ circiter septuaginta passuum millia cum suis copijs & Christianis militibus confecisset, fratri mentem suam aperuit: dixitque se regis Fessensis gratiam recuperâsse, malleq; principi, cui erat natura, & religione coniũctus, quã Regi è moribus & institutis illius abhorrenti seruire. Vt verò illius animum sibi arctius deuinciret, illos ei Christianos, quos per dolum abduxerat, esse traditurum. Sperare namque se, futurum, vt pristinas offensiones eo munere prorsus obliteraret. At Feres, Si vultum, inquit, Regis optimi aspexisses, nunquam certè animum induxisses, vt tam scelestum facinus obires. Vbi fides? Vbi fœderis sacramentum? Vbi tam singularis humanitatis & magnificentiæ memoria? Ideo te Princeps ille clementissimus eiectum recepit, & tã multis muneribus auxit, vt illum nulla offensione interposita proderes? Non refert, quam parum illi noceas, sed quam propensum ad nocendum animum geras. Paruis enim rebus malitia summa perspicitur. Qui enim quindecim equites Lusitanos fidei tuæ commissos per summam perfidiam in miseram seruitutẽ abducis, certè, si vires haberes, ipsum Lusitaniẹ Regem cõtra fidem & iusiurãdum omnibus fortunis euerteres. Deinde quàm parùm gratus tuus aduentus Regi Fessensi futurus sit, parùm sapienter animaduertis. Tu ab illius fide desciuisti: tu bellum illi diuturnum intulisti: victus, spoliatus, eiectus, te ad regem Emmanuelẽ, tanquam ad miseriæ extremæ perfugium contulisti, nunc rursus ab Emmanuele deficis. Quomodo igitur is tibi credet, à quo toties fidem nefariè violatam esse comperit? Verùs dictum est, Regibus grãtam esse proditionem in suam vtilitatem commissam, proditoris tamen nomen inuisum. Sed esto. Regem Emmanuelem contra fidem deseris. Ad regem Fessensem, qui te odio immani persequitur, & fidem sanctam non ha-

Benaduxera fratri proditionẽ aperit.

Feris ad fratrẽ dissuasoria proditiõis oratio.

bet, transfugis: perfidiæ saltem insigne monimentum, detestare. Regis Emmanuelis vexillum geris, vt quoties homines in vexillum, quod erat amoris & beneficētiæ signum, aspexerint, toties illis tui sceleris in mentē veniat? Tabernaculum pulcherrimè factum ab Emmanuele donatum fers, vt quoties illud collocari iusseris, toties homines perfidiæ tuæ recordentur? Captiuos per insignem perfidiam abductos geris: vt nunquam, quamdiu hi nobiscum versati fuerint, homines sceleris tui capiat obliuio? Fac igitur, quod à Christianis fieri audio. Cùm enim à Rege discedunt, ne ingrati animi crimen publicè suscipiant, omnia bona, quæ ab illo acceperunt, illi remittunt, ne secū perfidiæ monimenta circumferāt. Omitte signum istud, ne scelus in apertum proferat. Tabernaculum desere, quod perfidiam occulere nequit. Christianos liberos abire permitte, ne à cælo atque terra proditionis testimonium sumant. Hæc cum Feres liberè & animose diceret, fratris animum non mediocriter irritauit: parumque abfuit, quin manus consererent. Sed cùm Benaduxera multò potentior esset, iunior frater illi repugnare non potuit. Cum illo tamen egit, vt signum & tabernaculum Emmanueli referri iuberet, & Christianos saluos redire permitteret. At cùm fratres ad Regem Fessæ peruenirent, Rex eos non admodum hospitaliter accepit. Vtrique enim caput abscindi iussit. Illos enim, quòd multum nobilitate & opibus excellerent, & metueret, ne defectione rursus illi molestiam exhiberent, de medio tollendos esse statuit. Et interim eam causam obtendit, quòd Benaduxera Lusitanos cum vexillo & tabernaculo abire permisit, & quod Feres à fratre, vt id faceret, enixè contenderit. Dum hæc in Africa geruntur, in India Siqueira classem magnā instruxit, qua Dium oppugnaret. Melichius Saca Melichiazij filius, quamuis Siqueira quorsum illā classem ornaret, summo silentio tegeret, eam contra Dium cōparari suspicatus est. Tum partim vt Siqueirām ea specie moderationis emolliret, & à studio bellandi dedu-

Dignissimum proditorum supplicium.

RES INDICAE.

ceret, partim vt animum illius explorare posset, familiarem quendam suum, nomine Camallum ad illum cum literis officij plenissimis, & cum muneribus satis amplis legauit. Siqueira gratum sibi esse aduentum legati vultu atque verbis ostendit, seque Melichij Sacæ, & patris illius valdè studiosum esse finxit. Camallus tamen cum esset acutus & callidus, in quem finẽ classis illa parata fuisset, sagaciter odoratus est: & Melichium Sacam, & Hagamahamedium, cuius consilio ciuitas innitebatur, admonuit, vt vrbem firmo præsidio munirent. Quod illi diligentissimè fecerunt. Siqueira classe, quæ erat in Lusitaniam profectura, rebus omnibus instructa & expedita, consilium cum ducibus, quos secum erat ducturus, habuit: quibus animum, quo classem illam instruxerat, vt Emmanueli satisfaceret, aperuit, illosque ad tam præclari facinoris societatem adhortatus est. Illi consilium laudant, seque ad bellum illud satis promptos atque paratos esse demõstrant. Is supra octoginta naues ornarat, tria Lusitanorum millia, & mille Naires conscripserat, duces egregiè fortes elegerat, ita, vt ea classe nunquam ad illum diem neque maior, neque rebus omnibus instructior ab vllo Indiæ Prætore comparata fuerit. Initio Februarij mensis, Anno M. D. XXI. Siqueira classem ad oram Diensem appulit. Melichius Saca illum continuò per legatos honorificè salutauit, & largis muneribus affecit. Et tamen quasi aliud ageret, Fernandum Martinium Euangelium cum nonnullis Lusitanis, qui in vrbe negocia gerebant, tanquam obsides in in custodiam dedit. Siqueira se Armuzium petere simulauit, vt quosdam motus sedaret: sibique Euangelio, & reliquis Lusitanis opus esse dixit, qui Regis Emmanuelis negotia procurarent. Melichius Saca & Hagamahamedius eos nec alibi rem melius gerere, neque lautius diuersari dicebant. Seque libenter hominibus Lusitanis obsequi, vt illo saltem signo constare posset, nullam vrbem fore magis imperio regis Emmanuelis addictam. Siqueira Melichium Sacam ad colloqui-

Melichij Sacæ ad Siqueirã legatio.

Lusitanorum ad Diense bellũ apparatus & profectio.

loquium inuitauit. Is cum Hagamahamedio in locũ ad eum sermonem delectum cum præsidio venit. Oratio Siqueiræ eò pertinebat, vt ostenderet, se Reipub. constituendæ gratia Armuzium nauigare, & iterim eo classem applicuisse, vt vrbem sociam & amicam inuiseret, & à Melichiazio peteret, vt sibi arcis ædificandæ facultatem concederet, vt Lusitani, qui in ea versabantur, tutius negotiari possent. Melichius Saca respondit, Lusitanos nõ minus securè in ea vrbe, quàm in patria versari. Quod verò ad arcem attineret, se id parentis iniussu nullo modo permissurum. Siqueira tum Sacam admonuit, vt sibi Lusitanos redderet. Saca verò respondit, eam insignem contumeliam fore, si homines Lusitani, qui commodè in vrbe fœderata, multisque rebus, ad fidem conseruandam astricta negociabantur, ab illo, quasi ab homine perfidioso, & inimico, maximè cum classis instructissima in portu cõsisteret, peterentur. Id enim posse videri ex altera parte, diffidentiæ, ex altera, timiditatis argumẽtum. Si Siqueira non crederet, Lusitanos posse sine vllo periculo in vrbe amicissima vagari, sinistram suspicionem de amicis reciperet, qua nulla maior contumelia hominibus amicis imponi posset. Se verò, si illi Siqueiræ postulato, quãdiu classis esset in portu, satisfaceret, turpissimi timoris significationẽ daturũ. Itaq; sine vllo effectu sermo habitus est. Siqueira consilium cũ ducibus habuit. Cũ variæ sententiæ dicerentur, tandem cõstitutũ fuit, non esse illo tempore vrbis oppugnationẽ tentandã. Esse namq; situ & artificio munitissimã, & maximo militum numero firmatam. Rem esse in aliud tempus differendã: nec esse eorum salutem, qui in custodia tenebantur, temerè negligendam. Cũ sententia in vulgus emanaret, milites fremere, vociferari, Prætorẽ & duces liberius accusare minimè destiterũt. Iam robur illud Lusitanæ virtutis extinctũ. Duces plurimum de quæstu & compendio, parum de dignitate & officio cogitare. Iã Lusitanis militib. insitæ virtutis declarandæ à ducib. locum minimè dari. Prætoris fu-

Saca cum Siqueira colloquiũ.

Siqueiræ cum ducibus consultatio.

Militũ fremitus querelæ de Siqueira.

gitio fieri, vt qui antea cunctis Orientis nationibus terrori fuerant, eo tempore despicerentur. Multi, inquit, in vrbe milites sunt. Quando id præclari duces compertum habuerunt? Posteaquam pugnæ tempus appropinquauit? An id non multò antè exploratum esse oportuit? Postquam tanta classis, cum tam fortium militum numero, & tantis sumptibus huc aducta est, & oppugnationis tempus instare videtur, nunc ignauiæ & timiditati sapientiæ nomen obtenditur. Factum igitur est, vt consilij tempus audacia & temeritas occuparet, virtutis locum timiditas nomine prudentiæ occultata septum teneret. At inquiunt, Lusitanorum saluti, qui in vrbe versantur, est consulendum: quasi verò non multo pluribus Lusitanis erat in vrbis munitissimæ oppugnatione moriendum. Et tamen eo metu duces contineri minimè potuerunt, quin ad vrbem oppugnandam accederent. Et non intelligunt, etiam eorũ, qui in custodiam traditi sunt, salutem virtute nostra & non timiditate contineri. Nam si hostes arma nostra timuerint, eis minimè nocebunt: si nos contemnere cœperint, eos iniurijs omnibus lacerabunt. Hæc & alia eiusmodi conuicia milites, vt est hominum genus liberum, & audax, & ad maledicentiam propensum, vulgo iactabant. Accessit alia suspicionis occasio, quæ grauius animos eorum irritaret. Euangelio, obsidibus primum datis, permissum erat, in classem venire. Is cum periculum rebus suis imminens mente prospiceret, quoties in classem se cõferebat, pecunias quas fecerat, & variam supellectilem importabat. Idem reliqui Lusitani faciebant. Rumor confestim emanauit, Siqueiram pecunia corruptum belli consilium omisisse. Eam namq; pecuniam belli redimendi gratia à Saca missam fuisse criminabantur. Siqueira cum se frustra tempus in eo loco terere videret, Armuzium petijt, & alium interim locum non procul ab vrbe arci ædificandæ designauit. Inde tamen prius Alexium Menesium Cochimum misit, qui, dum ille abesset, imperium administraret. Georgium Albuquercium Mala-

eam, Georgium Brittium in Malucas insulas, Raphaelem Perestrellum in Sinarum regionem misit: Iacobum verò Fernandium Begiensem, & Nonium Fernandium Macedum & Emmanuelem Macedum in ea ora reliquit, vt per speciem comparandi commeatus, quem Cochimum subueherent, amicitiam simularent, dum Lusitanos qui erant in vrbe, cum opibus, quas parauerant, in naues reciperent, & tum demum ciuitati apertè bellum indicerent. Vtrumque facillimum fuit. Vrbis enim rectores, postquam classis è portu soluit, sine recusatione Lusitanos, quocunque illis libuisset, abire permiserunt, & illis, qui in alto sine vllius classis metu versabantur, non erat difficile bellum denunciare. Fuit tamen consilium reprehendendum. Quorsum enim attinebat, cùm omnis Lusitanę gentis robur erat procul amotum, & cùm non maximum damnum hostibus inferri poterat, bellum indicere? An vt hostes interim maiora præsidia compararent, & fortius statum vrbis stabilirent? Sic autem fieri necesse erat, vt qui vrbem minus munitam cum tanta classe se expugnaturum minimè sperârat, eam multò maiore præsidio firmatam, cum classe aliqua ex parte diminuta, oppugnare multò minus auderet. Deinde cùm eo tempore bellum denunciatum fuit, dari sermo potuit illis, qui dicerent, vrbis oppugnationem non consilio, sed metu prorsus omissam fuisse. Postremò tunc non admodum speciosa causa potuit obtendi, quæ Lusitanos iniuriæ suspiciõe liberaret. At postquam Siqueira Armuzio rediret, vt se rediturum affirmauerat & vrbem nihil omninò certum & exploratũ de bello suspicantem offenderet, causam facilius reperit, qua honestius atq; prudentius bellum cum opibus summo studio collectis inferret. Goa sub id tẽpus erat in summo periculo constituta. Cùm enim Siqueira maximam classem instruere & ornare constituisset, fuit necesse, vt vrbis præsidia diminueret. Id Zabaimum Idalcamum minimè fallebat. Tempus igitur aduenisse ratus, quo Goam recuperaret, maximum exerci-

Fraudulentum consilium.

Summum Goæ periculum.

citum comparauit. Attamen Crisnara Narsingæ Rex, cum illum odio acerbo & immani persequeretur, & timeret, ne si is Goam occuparet, amplificatis viribus aliquid hostile moliretur, illum acerrimo bello à conatu deterrendum esse constituit. Aliam deinde mouendi belli causam habuit. Timuit enim, ne si Zabaimus Idalcamus Goa potiretur, omnes equi ex perside & Arabia illius potestate continerentur. Vt igitur bellum acrius & attentius geri posset, ipse per se illius rationem administrare, & prælijs inesse decreuit. Fuit ab vtroque in terris Goæ finitimis exercitu maximo, summis viribus, acerrima contentione, euentu vario dimicatum. Narsingæ tamen Rex insigni victoria potitus, multas Idalcami ciuitates expugnauit, & præfecturas varias sub imperium subiunxit, in quibus præfecturæ Balagatenses extitère, quibus erat grande vectigal impositum. Sed cum esset Rex opulentissimus, earum præfecturarum possessionem non tanti faciendam existimauit, vt eam cum equorum commercio conferendam censeret. Vt igitur ad se Lusitanos alliceret, legatum ad Rodericum Melium, qui tunc Goæ præfectus erat, misit, qui diceret, se libenter præfecturarum Bagalatensium possessione Regi Emmanueli, quem in loco fratris habebat, cessurum. Se enim nihil malle, quam fœdus cum Emmanuele ferire, & amicitiam firmare, vt intelligi posset, nihil copulatius in vita futurum. De eadem autem re, se, cum primum Siqueira Armuzio rediret, legatos missurum, qui fœdus illud solenni ritu sancirent. Interim verò ipsum Melium admonebat, nè cunctaretur, sed statim mitteret, qui præfecturas illas occuparet & firmo præsidio tueretur. Hoc nuncio Melius valdè lætatus est. Eadem nanq; opera imminentis belli metum labore alieno depulsum, & vectigalia Regis Emman. amplificata cernebat. Regi verò gratias egit & munera largè misit, & ipse cum Lusitanis equitibus 200. & cum Indis peditibus 700. in præfecturam Salsetensem profectus est, quam desertam reperit. Ibi cùm pau-

Narsingensis ad Goæ præfectum legatio.

paucis diebus gentem ad commercium allexisset, & statum aliquem constituisset, & præsidia necessaria disposuisset, præfecturæ atq; portorio Rodericum Iusartem Melium sui fratris filium præposuit. Similiter cũ præfecturas Pondensem atq; Bardensem derelictas esse cognouisset, Iusartem iussit eas occupare. Post duos verò menses cùm Iusartes accepisset, duos Idalcami duces cum valida manu, vt illum opprimerent, aduentare, de ea re patruum admonuit, qui confestim per se auxilium attulit, & hostes prælio inito profligauit. Deindè cùm quæstionem habuisset de his, qui cum hoste consenserant, centum & triginta viros primarios Goam abduxit. His autem tanquam obsidibus retentis, pax aliquo tempore rata fuit. Per id tempus in insula Zeilandensi tumultus contra nostros eorum culpa & importunitate cõcitatus fuit. Lupus Suarius, vt scriptum est superius, ad Columbi portum, qui eadem insula continetur, arcem instituit. Lupus Brittius, qui post Ioannem Syluetiam illius arcis præfectus extitit, eam tandem denuò à fundamentis excitauit. Primum enim ædificium propter nimiam festinationem, eò quòd graue periculum immineret, & calx nulla reperiretur, è luto & lapidibus temerè congestis extructũ fuerat. Itaq; ad eam rem Brittius 400. fabros, & materiam multiplicem aduehi iusserat. Arce ad summum perducta, nostri insolentius efferri, incolas iniurijs afficere, magnum decus in illis vexandis reponere cœperunt. Illi vicissim contumelijs irritati, commeatum subtrahere, malignè omnia præbere, & omnes, quos solos inueniebant, plagis afficere, & in rebus omnibus hostilia machinari. Brittius iniurias ab incolis illatas dissimulabat, & suos, nè quidquam in eos hostile molirentur, continebat. Interim verò rectores per nuncios admonebat, vt suos à maleficio deterrerent. Milites autem fremebant, & Brittium ignauiæ & timiditatis insimulabant, quòd tam indignas contumelias pateretur: & ei frequenter instabant, vt malo cogeret homines suum officium facere, & quotidiano conuitio ab eo

Victoria de Idal.

Zeilandensis tumultus.

eo contendebant, vt incolas acri bello contunderet. At Brittius cùm cerneret, si bellum moueret, ruinam fore funestissimam, victoriam valdè periculosam: futurum nanq; erat, vt cibarijs omninò subtractis, is cum Lusitanis, qui sub illo merebant, in extremam inopiam adduceretur, & mortis tristissimæ periculum subiret: militum tamen importunitate victus, maluit illorum temeritati satisfacere, quàm recta ratione munus sibi commissum moderari. In quo sanè perspicitur, quantò sit difficilius & illustrius, falsam decoris opinionem contemnere, quàm in hostium mucrones irruere. Multi nanq;, qui facillimè corpora sua pro patriæ salute hostium telis obijciunt, falsæ infamiæ metu, quantum in illis est, patrias euerterunt. Vndè concludi potest, illum verè magnanimum esse, qui non modò mortem minimè formidat, verùm & inanes multitudinis opiniões pro nihilo putat. Brittius igitur nè in hominum imperitorum vituperationem veniret, in veram reprehensionem temeritatis incurrit. Nam post meridiem, tempore, quo incolæ sine vlla formidine propter æstum grauissimum, qui terras illas adurebat, in domibus suis quiescebant; ex arce centum & quinquaginta milites Lusitanos eduxit, in homines imparatos inuasit, oppidum cæde & terrore compleuit, & incolas in fugam compulit. Illi postquam in campo conglobati, & à repentino pauore refecti sunt, cogitare cœperunt, se vxores & filios in oppido omni præsidio nudatos reliquisse. Itaq; rursus in oppidum reuersi sunt, & conferti in nostros impetum fecerunt. Nostri multitudine oppressi pedem retulêre, triginta vulnerati sunt. Reliqui magnam fortasse cladem accepissent, nisi hostes fuissent flammis impediti. Brittius namq;, vt eorum impetũ retardaret, viam, quæ in arcem ferebat, incendere iussit. Cùm autem rumore dissipatum fuisset, tantam esse hominum Lusitanorum insolentiam, & feritatem, vt pauci numero in alienis terris constituti, nullius iniuria prouocati, perniciem illis, apud quos hospites erant, inferre conati fuissent, omnes ad facino-

Quis verè magnanimus.

Zeilandense bellum.

ris illius vindictam acriter stimulati sunt. Supra viginti hominum millia ad arcis excidium conuenêre. Illam igitur obsidione cingunt, ingentes fossas perducunt, aggeres excitant, tormenta disponunt, dies atque noctes arcem oppugnant. Nullum genus erat belli, quo non, vt arcem caperent, atque diruerent, contentione incredibili, & magnis viribus vterentur. Nostros interim non tam pilarum frequentia, quàm commeatus inopia cruciabat. Quinque mensibus obsessi sunt, antequam auxilium afferri posset. Tum verò milites feroces furoris insiti pœnitebat, & frustra intelligebãt, militis officium non esse, pugnandi leges ducibus suis imponere, sed strenuè tantùm imperata cõficere. Brittius Cochimum nuncium misit, qui nunciaret, rem esse in extremum discrimen inductam. Siqueira cuilibet arci, vt cum maiore classe nauigaret, præsidia infirma reliquerat. Alexius tamen Menesius quinquaginta Lusitanos milites in vna trireme, cui Antonius Lemius præerat, illis auxilio misit. Qui cùm propter aduersas tempestates (hyems enim erat) tardissimè nauigarent, nimis serò in arcem peruenêre. Ibi cùm Lemius Brittio diceret, non esse, cur aliud auxilium expectaret, antè, quàm Siqueira reuerteretur: & si diutius expectaret, intelligebat esse omnibus fame pereundum, omnem spem salutis in virtute collocandam statuit. Antonio igitur Lemio præcepit, vt per totam noctem è trireme hostium munitiones & turres vehementissimè verberaret. Manè verò, cùm hostes in triremem essent intenti, & nihil minus opinarentur, quàm fieri posse, vt qui erant in arce inclusi, egredi auderent, Brittius cum trecentis militibus Lusitanis erumpit, in hostes imparatos inuadit, primo impetu stationes & turres expugnat: hostes repentino pauore perculsi, diffugiũt. Sed cum esset eorum magna multitudo, postquam se in vrbem contulêre, verbis eorum, qui ætatem in armis egerant, increpiti, rursus instructi in nostros inuehuntur. In agmine primo, præter magnum peditum numerum, erant equites centum & quinquaginta, & ele-

Arcis Lusitanæ obsidio atq; oppugnatio.

Subsidium Brittio missum.

Brittij eruptio.

Prælium redintegratum.

elephanti cum turribus quinq; & viginti. Aliqui corũ dentibus enses alligatos gestabant, quibus admirabili dexteritate obuios cædebant. Quidam è Lusitanis & multitudine territi, & elephantorum metu perturbati cedere volebant. Sed Brittius iam munitionibus post tergum relictis, in vrbem gradum intulerat. Is autem illis, qui ferreis fistulis armati erant, imperauit, vt omnes simul glandes plumbeas in elephantos emitterent. Elephanti non solùm strepitu, sed multò etiam magis vulneribus exterriti fugiunt, in suos irruunt, equites impetu immani proterunt, peditum aciem proculcant, & in effusam fugam coniiciunt. Nostris nulla iam pugna restabat. Hoc igitur tantùm operis habuerunt, vt hostes insequerentur. Magnam hominum multitudinem cædunt, vrbem omni præsidio nudant, & vsque in densum palmetum progrediuntur. Brittius longius insequi minimè tutum arbitratus est. Timuit enim, nè propter palmarum densitatem ordo perturbaretur, & sic nostri ab hostibus non mediocre damnum acciperent. Itaque signum receptui dedit. Rex verò cùm cerneret magnam nobilitatis partem eo prælio cæsam fuisse, & Saracenos, qui præcipuè belli authores fuerant, primos omnium se in fugam dedisse, & suspicaretur sibi adhuc bellum integrum restare, quod quò magis esset diuturnum, eò maius periculum rebus suis intenderetur: & animo simul reputaret, sibi fore paulò pòst cum classe maxima, si obsidio extraheretur, dimicandum: inuitis Saracenis pacẽ petijt, q̃ (sic enim rerũ cõditio postulabat) libẽtissimè concessa fuit. Fœdere igitur instaurato atq; renouato, Lusitani maiore cũ modestia inter Zeilandenses versati sunt: & illi vicissim multũ se Lusitanis omnibus, vel ex animo, vel simulatè, quibuscũq; reb. poterãt, benignos exhibebãt. Dum hæc apud Zeilandẽses geruntur, Armuzij cõtra nostros insidiæ parabantur. Quod quidẽ à Regis Emman. benignitate sumpsit initium. Cùm enim intellexisset, Reges Armuziẽses suorum tyrannide oppressos extitisse, & postq̃ vrbe capta

Stratagema.

Pax Zeilãdensis renouata.

Armuziensium contra Lusitanos insidiæ.

fuerunt Albuquercij opera liberati, nihilominùs per eiusmodi regios ministros vectigalia sic exerceri, vt maxima eorum pars ad eosdem, qui ea tractabant, verteretur, nè ea deindè fraus admitti posset, sibi prouidendum existimauit. Ea autem de causa Scripturæ magistros, & quæstores Lusitanos instituit, qui regiam pecuniam tractarent: quam tamen omnem sine diminutione in Regis ipsius vsus conuerti præcipiebat: & hoc tantisper, dum Rex ipse, cuius erat pecunia, posset animaduertere, quantum pecuniæ sibi detractum annis singulis fuisset, & clarius perspiceret, omnem suæ salutis rationem tutela atq; patrocinio ipsius Emmanuelis contineri. Id Raix Xeraphius, & reliqui eiusdem flagitij atq; sceleris administri indignissimè tulerunt, tanto se pecuniæ fructu, quantum domum quotannis auertebant, Lusitanorum industria & fidelitate priuari. Itaq; Regi demonstrare conantur, illum Regis tantùm nomen retinere, iure autem regio, atq; patrimonio spoliari. Iam apertam tyrannidem specie benignitatis institui: omnem illam pecuniam in vsum auaritiæ Lusitanæ cessuram. præstare millies mori, quàm tam indignam contumeliam pati. Hæc cùm frequenter ingererent, & Regis aures assiduis querelis obtunderent, illius animum, qui erat in Lusitanum nomen valdè propensus, prorsus immutârunt. Re autem cum Regis socero, qui erat nomini Christiano vehementer infensus, communicata, decretum fuit, vt postquam Siqueira Armuzio discederet, per insidias, Lusitanorũ præsidia trucidarent, & arcem præsidijs vincirent. Sed obstabat ille metus, nè, si coniuratio parùm procederet, &, quod secum agitabant, palàm fieret, Mochrim aduersarium haberent, qui Lusitanis adiunctus, hostis sanè grauis atq; metuendus Armuziensibus esse posset. Insula, quam appellant Baharem (quæ, haud scio an illa sit, quam olim Icharam nominabant) est angusto freto ab Arabia disiuncta. Hæc ad Armuziensis Regis imperium pertinebat: quam tamen Mochris gener Principis, qui Mecam vrbem summo imperio regebat, armis

Bahare insula.

armis occupârat. Is autem non insulam tantùm dominatu oppressam tenebat, verùm & classem centum & viginti nauium ædificârat, cum quibus bellum Armuzij Regi frequenter inferebat. Hunc igitur, antequam meditatum scelus ederent, de medio tollendum esse statuerunt. Quod vt facerent, singularem fraudem excogitant. Nam per eos ipsos, quos crudelissimè necare parabant, hostem, à quo sibi valdè timebant, euertere decreuerunt. Habent hoc eorum plerique, qui dira Mahumetis superstitione infecti sunt, vt in summa fraude summum decus situm arbitrentur. Itaq; ad Siqueiram adeunt, Regemq; Emmanuelem Armuzij dominum esse prædicant, illiusq; officium esse, omnes qui Armuziũ bello vexant, armis opprimere. Mochri nõ satis esse Regis Emmanuelis opes bello vastare, verùm & naues omnes, quæ erant Armuzium peruenturæ, ab eo in portũ illius insulę, quã oppressam dominatu tenebat, partim vi, partim etiã humanitatis specie cõpelli. Sic aũt sublato portorio maximam vectigaliũ diminutionem fieri. Neq; iam Regem in summas pecuniæ angustias adductum posse Regi Emmanueli tributũ pendere. Consuleret igitur Regis Emmanuelis nomini & dignitati: firmaret illius imperium: tyranni illius arrogantiam virtute comprimeret, & Regis socij & stipendiarij, qui se totũ Regi Emmanueli cum omnibus suis opibus addixerat, saluti prospiceret: vt intelligi posset, omnibus, qui clarissimo regi seruirent, esse firmissimum præsidium in illius tutela atq; patrocinio constitutum. Dicebant præterea, consilio diuino factum fuisse, vt is eo tempore cum tam magna classe ad eas regiones accederet. Nec enim tempus magis idoneum, neq; commodiorem facultatem, ad rem ex animi sententia gerendam, excogitari potuisse. Et his quidem sermonibus Siqueiram impulerunt, vt Mochrim bello premendum esse iudicaret. Consilium tamen habuit. Omnibus visum est, bellum esse suscipiendum. Classem igitur Siqueira septẽ nauium Antonio Correæ, qui singulari laude Regem Bintamensem Malacę

Singularis Armuzien sium fraus.

Fraudulẽta ad Siqueirã exhortatio belli aduersus Mochrim suscipiendi.

Bellum aduersus Mochrim.

deuicerat, cum quadringentis Lusitanis, maxima ex parte nobilibus, assignauit, qua bellum hostibus illis inferret. Huic classi Regia classis, quæ centum & quinquaginta naues actuarias continebat, adiuncta fuit. Illi autem Xeraphius præerat. In Regia classe erant militum Saracenorum tria millia. homines partim cetrati, & hastati, partim scorpionibus & minoribus tormẽtis armati in prælium ibant. Naues erant etiam maioribus tormentis, & munitionibus instructæ. In cursu sæua tempestas subitò coorta, classem disiecit. Tempestate autem sedata, Correa, & Ioannes Pereira cum nauibus suis in insulam peruenére, partem eam versus, in qua ciuitas, quæ insulæ nomen obtinet, sita est. Vrbs est ampla satis, & ædificiorum magnificentia, & hominum frequentia celebris. Eò mercatores vndique propter opportunitatem commercij libentissimè commeabant. Mochris vrbem crebris stationibus atq; multis tormentis (fuerat enim de classis aduentu certior factus) egregiè munierat, & propter ipsius vrbis præsidia duodecim millia Arabum mercede conduxerat. Correa classem ab vrbe disiunctus in anchoris expectabat. Quæ post sex dies aduenit. Duæ tantum naues Lusitanæ deerant, quarum vna Armuzium vi tempestatis delata, altera post bellum confectum ad Baharé appulsa fuit. Correa copias in terram exposuit, acies diligenter instruxit, vrbem totis viribus oppugnauit: atq; primum nostri fuére ab hostibus summa vi repulsi. Correa rursus cùm multo maiore impetu in duas vrbis stationes inuectus esset, prælium multò acrius initum, & longo spatio temporis extractum fuit. Nostri tandem irruperunt, & hostes in fugam versi sunt. Ex hostib. trecenti & triginta milites cæsi sunt, in quibus equites 30. fuére. E nostris quinq; desiderati sunt, quo in numero Georgius Pereira fuit: septuaginta vulnerati. Antonius Correa graue vulnus accepit. Arius Correa frater illius, qui vexillum præferebat, cum multum sanguinis è vulneribus illius emanaret, concidit, & ab hostibus interfectus fuisset, nisi Alexius Sousa,

Babara vrbs & insula.

Vrbis oppugnatio.

Lusitanorum victoria.

& Rodericus Correa, viri egregiè fortes, illi confestim opem attulissent. Qui quidem, dum Ario subuenire conabantur, multa vulnera ab hostibus acceperunt. Xeraphius in hoc prælio ducis sapientis officio functus est. Prælio enim non interfuit, & ex præda sanè frugaliter, quantum licuit, in naues deportauit: qui, si hostes cum integris copijs insequi voluisset, magna ea die cædes hostium fieri potuisset. Correa tyranni ædes occupauit, vrbis possessionem nomine regis Emmanuelis cepit, milites collaudauit, & quosdam etiam, qui se excellentius in pugna gesserant, equestribus ornamentis affecit. Accepta deindè à Xeraphio fide, vrbem illi (Regis enim vicem gerebat) moderandam tradidit, ea conditione, vt perpetuò Emmanuelis imperium agnosceret. Raix Xeraphius cùm accepisset, Mochrim è vulneribus post tres dies, quàm prælium commissum fuerat, mortuum fuisse, eo, quo extremum spiritum ediderat, Correæ permissu se contulit, & cadaueris caput abscidit, vt illud gratissimum munus, Regi suo deferret. Naues, quæ erant in statione nauali, succensæ fuerunt. Hametus Mochris sororis filius, qui Catifam, alteram insulæ vrbem tuebatur, illius possessione cessit, & fide Correæ in continentem res omnes suas transmisit. Et sic demùm insula in Armuzij possessionem venit. Correa Armuzium petijt, vbi fuit à Silueira, vt meritus erat, collaudatus, & à Rege multis muneribus affectus. Scelus autem in aliud tempus dilatum. Hoc Anno in Africa Iehabentafufus, dum facinus ingens aggredi studet, per insidias interfectus fuit. Xerifium enim bello vexare, & Marochium oppugnare parauerat. Ad eam rem auxilium à Nonio Mascaregna petierat. Is triginta equites tantùm, & viginti pedites illi auxilio miserat. Et huic exiguo militum numero Rodericum Norognam præfecerat. Franciscus tamen Melius, Alfonsus Gomesius, Ioannes Fernandius Pretus, Ignatius Nonius, à Mascaregna, vt sibi cum Iehabentafufo proficisci in hostem liceret, importunis precibus im-

Mochris mors.

Catifa deditio.

RES AFRICANAE.

Occasio cædis Iehabentafufi.

petrârunt. Cùm his viginti equites præterea, & quinque pedites egressi sunt. Ne plures autem exirent, Mascaregnas vrbis portas occludi iussit. Ichabentafusus Dabidenses & Garabienses Mauros acciuit. Leidehambrenses, cum quibus ille conuenerat, similiter euocauerat. Iij cùm essent infirma fide, & iter illud periculi plenum arbitrarentur, venire nolebant, &, si imperium detrectarent, ipsum Ichabentafusum, ne in eos arma converteret, metuebant. Verùm cùm Ichabentafusum dolis occidere in animum induxissent, se præstò ad illius imperium futuros esse simulârunt. Atque tandem vt cogitatum scelus exequerentur, aduenerunt. Nacer Mequinezius Rex per id tempus ad Ichabentafusum literas dedit, quibus significabat, se pacem cum Hameto Fessensi Rege fratre suo de integro fecisse, & vtriusque viribus coniunctis obsisti minimè posse. Illos verò statuisse eum euertere, nisi facinus aliquod insigne susciperet, quo in Regis Fessensis gratiam restitui, & veterum offensionum memoriam delere posset. Proinde si saperet, omnes Christianos, quos posset, arte aliqua delusos Regi Fessensi traderet. Aliter enim crederet exitium sibi protinus afferendum. Is literas responso minimè dignas arbitratus est. Interim fuit illi nuncius allatus, montium principem, ducem quendam, quem equitum turmæ præfecerat, inuasisse, & ipsum ducem, & equites quinquaginta captiuos abduxisse, & Abrahemum interemisse. Erat autem Abrahemus Azumi frater, qui multum inter suos opibus & opinione virtutis excellebat. Id cùm accepisset Ichabentafusus, Azumum inuisit, vt eum consolaretur, & epulo funebri, quod Azumus, vt gentis mos est, fratris nomine daturus erat, interesset, & reliqua hominis amantissimi munera præsens obiret. Christianos omnes, & vniuersam familiam suam in castris reliquerat, & in Dabidensium castra, quæ non procul aberant, tribus tantùm ducibus comitatus se contulerat. Dum verò absq; vlla periculi suspicione epulis accumbit, tres principes coniurationis à tergo virum adori-

Leidehambrensiũ in Ichabentafusum conspiratio.

Nacri ad Ichabentafusum literæ.

oriuntur, eumq; multis vulneribus concidunt. Tres duces, quos ille secum attulerat, dum ei subuenire parant, & fortium hominum officium in re tam inopinata faciũt, à reliquis coniuratis interimũtur. Oleidehabramus in Iehabentafusi castra confestim inuasit. At Rodericus Norogna, & Christiani reliqui secũ Garabiensibus Mauris repentè coniungunt, & in vrbem proficiscuntur. At multi ex Mauris illis, vt est hominum ingenium fallax, & subdolum, & ad euentum fortunæ mutabile, statuerunt Christianos, vt armis & equis potirentur, occidere: sed fuerunt per duces suos à scelere reuocati. Interim Allebembeques, vir primarius, qui Iehabentafusi odio ductus, Oleidehabrami partes, dum illi inter se apertè dissidebant, sequutus fuerat, eò, vbi nostri castra fixerant, peruenit, & Rodericum Norognam ad colloquium euocauit. Dum à reliquis semoti sermocinantur, reliqui in nostros imparatos impetum fecerunt. Multi cæsi sunt, maxima pars cum Roderico Norogna in seruitutem abducta fuit: pauci autem euaserunt. Maurus quidam Bogima nomine, cuius vxor atq; filij in vrbe morabantur, vt calamitosum exitum nunciaret, in vrbem cucurrit. Masca regnas cum incredibili celeritate centum & quinquaginta equites eduxit, & in castra eorum, qui scelus conflauerant, inuectus, quę inde circiter decem millia passuum aberant. Centum & quinquaginta occidit: supra sexcentos & quinquaginta captiuos abduxit: ingentem boum & pecorum gregem abegit, & eo ipso die victor hostium & vindex facinoris scelestissimi in vrbem reuersus est. Eo die sex equites, qui euaserant, Francisco Melio duce in vrbem rediêre. Postridie pedites sedecim, & equites duo pedibus similiter effugerunt. Hic fuit finis Mauri fortissimi, &, quod exemplum probitatis apud illos rarò perspicitur, fidelissimi, qui ad extremum vitæ spiritum pro Emmanuelis Regis dignitate & imperio maxima cum laude decertauit. Hoc anno Rex Emmanuel Odoardum Menesium Indiæ præfecit: qui quinto Aprilis die cum classe nauium

Proditoria Iehabentafusi cædes.

Lusitanorum clades insignis.

Subita Mascaregnæ irruptio et victoria.

Iehabentafusi elogiũ.

REX INDICAE.

uium quindecim Olysippone soluit, & vniuersam incolumem in Baticalensi portu constituit, & continuò imperij sibi commissi possessionem cepit. Eodem anno iam Georgius Albuquercius Malacam, Georgius Brittius in Malucas insulas profecti fuerant, quorum nauigatio exitus valdè dissimiles habuit. Vt autem primum, quid Albuquercio acciderit, referamus, is Principem regno pulsum, & opibus euersum, cuius patrem Tyrannus per summum scelus occiderat, secum ducebat, vt in Pacemensi regno collocaret. Cùm verò primum ad Pacemensium portum appulisset, & rumore dissipatum fuisset, Regis occisi filium ea classe aduectum esse, multi clam in classem se contulere, Regiumque iuuenem regem salutauere. Tyrannus Gueinal, hoc enim illi nomē erat, vrbem fossa & vallo munierat, magna militum præsidia suis locis disposuerat, tormenta varia collocauerat, vigilias diligenter agi præceperat. Audierat enim Indiæ Prætorē eò classem esse missurum, vt illū regni possessiōe depelleret. Georgius Albuquercius ad illum misit, qui diceret, vt regno, quod contra ius & fas vsurpauerat, vero regni successori cederet. Quod si faceret, se operam daturum vt meliore esset conditione, ea, qua fuerat antè, quàm regnum illud occuparet. At tyrannus respondit, se regnum, quod ei iure aduenerat, & ab homine malefico contra ius vsurpatum fuerat, virtute cepisse. Se verò libenter Emmanuelem dominum agnoscere, & summa fide tributum, quod imperatum esset, soluturum. Proinde orare & obtestari, ne Regem, qui optimò iure in regni possessionem venerat, & qui se totiusq; regni opes Emmanueli Regi libēter addicebat, vellet vllius gratia contra iura omnia violare. Orationibus & obtestationibus huiusmodi vltro citroque sine vllo fructu missis, decretum ob omnibus est, vt vrbs oppugnaretur. Opportunè autem Emmanuel Gama Malaca, cū naue rebus omnibus instructa [illegible] eundē se portū contulerat. Rex quidam erat Pacemensi finitimus: regnum Daru appellabatur. Is erat Principi pulso sanguine

Georgij Albuquercij Malacense iter, eiusq; successus.

Georgij Albuquercij ad Pacemēsem Tyrannū nuncius.

Tyrāni responsum.

Pacemense bellum.

guine propinquus, & illius gratia bellum assiduè cum tyranno gerebat. Is cum audisset nostros vrbē oppugnare constituisse, exercitum, in quo supra tria hominum millia fuère, repentè coegit, & ad Albuquercium continuò venit, & operam, & opes suas omnes pollicitus fuit. Albuquercius animum gratum habuit, operà verò illius ad id bellum se minimè indigere respondit. Rogauit tantū, vt spectator adesset, vt videret, quo animo Lusitani hostem ferire didicissent. Ne autem post victoriam, quam se propitio Dei numine adepturum confidebat, illius copiæ cum hostibus commistæ periculum adirent, eum admonuit, vt iuberet omnes suos capita ramis viridibus ornare, vt eo discrimine ab hostibus internosci possent. Deinde aciem triplicem instruxit: primam Sancio Henrico, alteram Alfonso Menesio attribuit, tertiam verò sibi reseruauit. In acie illius erāt Emmanuel Gama, Antonius Mirāda Azeuedius, Garsia Chaignus, Hector Valladares, Franciscus Bocarrus, & alij quidam viri nobiles, quorū virtus spectata multis in locis extiterat. Sancius primam stationem acriter oppugnare instituit. Menesius ne illi laudem concederet, in locum sibi assignatum festinanter inuasit. Albuquercius postremò cū suis omnes ad certamen alacrius ineundum incendit. Fuit longo spatio varijs tormentis, & vasis fictilibus tormentario puluere completis, atq; missilibus acerrimè pugnatum. Cùm propugnaculum immineret, vnde nostri non mediocre damnū accipiebant, Dionysius Melius, Emmanuel Gama, Hector Valladares, & Franciscus Bocarrus ad portam accurrunt, fores effringunt, & repagula cōuellunt, & aditu patefacto, cum reliquis, qui illos sequebantur, irrumpunt. Ad hunc modùm prima statio expugnata fuit. Altera statio multò munitior, integra permanebat. Quæ fuit cū multo maiore periculo ab iis, quos Albuquercius secū ducebat, & multò atrociore prælio superata. Certamen enim multo maius opinione, quam nostri susceperant, extitit, adeò, vt omnes faterentur Christi præsenti numine profli-

Stationum oppugnatio.

gatum fuisse. Quadringenti Gueinalis tyranni domestici atque familiares, & duo millia militum ex illis, quos mercede conduxerat, cæsi sunt: ipse Gueinal similiter interfectus fuit: vxores & filij capti. Ducentos & octoginta tantum Lusitanos Albuquercius in aciē eduxerat: quatuor solum desiderati sunt. Albuquercius in regni possessionem principem hæredem misit. Regem fœdere ad fidem erga Emmanuelem conseruandam obligauit, & tributum, quod singulis annis penderet, imposuit, arcem deinde multorum operis ædificauit. Sancium Henricum arci præfecit, & ei centum Lusitanorum præsidium attribuit, & ita tandem Malacam cum incolumi classe peruenit. At Georgius Brittius cum sex nauium classe in Zamatræ portum aductus est, ad ciuitatem, quam Dachem appellant. Rex illius ciuitatis hostili odio à Lusitanis dissidebat iam ex eo tempore, quo Alfonsus Albuquercius Malacam expugnauerat. Idcirco Lusitanos, qui casu naues ad eum portum appulerant, omnibus bonis expoliarat. Brittius cum id exploratum habuisset, misit ad illum, qui diceret, se vehementer admirari, cum omnes Zamatræ Reges essent Lusitanis amici, illum solum eorum amicitiam aspernari, & Lusitanos, qui ad oras illas appellebant, omnibus fortunis euertere. Se illum hortari & admonere, vt vellet secum, & cum Lusitanis omnibus pacem & amicitiam firmare, & in amoris instituti signum, omnia bona, quæ Lusitanis ablata fuerant, restituere. Ad hæc Rex sibi curæ fore dixit, vt in eum, penes quem illius iniuriæ culpa resideret, diligenter inquireret, & postulato satisfaceret. Interim verò tantum abfuit, vt officium debitum præstaret, vt potius vrbem multò validiore præsidio muniret. Georgius Brittius cum se deludi cerneret, illas exiguas copias, quas habebat, in terram exposuit. Deinde in stationem, quæ portum muniebat, inuasit, eamque pugnando cepit. Pugnæ principium non fuit telis, sed hastis, atque gladijs acerrimè commissum. Qui enim cum scorpionibus, & fistulis ferreis

Brit. Lusitanorum victoria.

Geor. Brittij Malacensis infausta nauigatio.

reis veniebant, & erant in fronte pugnaturi, vt Brittius constituerat, nondum propter aduersum ventum in terram accesserant. Hic cùm hostes fugerent. Rex, vt suis opem afferret, supra mille nobiles homines, armis egregiè tectos, & sex elephantos eduxit. At Brittius reliquas suas copias in statione expectabat. Ioannes verò Serranus, qui vexillum præferebat, sine vllo ad ducis imperium respectu, in hostes, qui cliuum subibant, signum intulit. Et cùm eum Brittius magnis vocibus reuocaret, voces nullo modo ad aures admisit, sed in instituta temeritate & amentia fortissimè perseuerauit. Idem multi eadem insania flagrantes effecerunt. Brittius cum eos continere non posset, inuitus hominum furentium audaciam sequutus est. Et cùm nostri ingentem impetum tulissent, tantam impressionem fecerunt, vt hostes in vrbem compellerent. Ita cùm iã debellatum esse confiderent, in vrbem ingressi sunt, ne hostes ab illo metu refici, & recreari permitterent. At longè secùs, quam suspicati fuerant, euenit. Nam cum in via lata in copias, quæ regem circunsistebant, incidissent, pauci à multis circumuenti sunt. Qui cùm sibi moriendum esse cernerent, res admirabiles efficiebant. Primus, qui mortem oppetijt, Ioannes Serranus fuit. Quidam autem Gaspar Fernandus nomine, vir egregiè fortis, cum in elephantum, vt eum hasta transuerberaret, impetum ferret, ab elephanto proboscide in altum sublatus atque ad terram allisus, & pedibus ipsius elephanti conculcatus interijt. Georgius Brittius deinde cecidit, Christophorus Pinstus, Ioannes Pereira, Franciscus Godizius, & alij multi similiter occisi fuêre. Qui euadere potuerunt, fugæ se mandârunt. Quidam ex nauarchis, Laurentius Godinius nomine, copias suas, vt se cum Brittio coniungeret, educebat: cùm nostros fugientes animaduerteret, non expectauit, dum illos exciperet, & hostium insequentiũ impetum ab illis reprimere conaretur, imò fœdissima fuga sibi consuluit: quo factum est, vt hostes vsque ad littus nostros insequerentur. Nondum om-

Io. Serrani temeritas.

Miserabilis clades Lusitanorum.

Raposi & [Vil]losi vir[tus].

nes sciebant, Ducem intra vrbem cecidisse. Ludouicus Raposus, & Petrus Villosus, viri, qui multa decora virtutis militaris obierant, cum in ipso littore percepissent, Brittium occisum fuisse, dixerunt, sibi nullo modo tantam turpitudinem subeundam esse, vt ex prælio, in quo Dux occubuisset, euaderent. Itaque in hostes ruunt, neque cædendi finem faciunt, donec vulneribus conciti, & debilitati conciderent. Gaspar Gallus, cui prima acies, in qua multi minoribus tormentis instructi veniebant, assignata fuerat, cum fluctibus, & aduerso vento pugnauerat. Cum verò strepitum tormentorum, quibus hostes, qui erant in statione, nostros repellere nitebantur, audiret, nauem longam, cui præerat, remis, quantum hominum viribus, & summa animorum contentione fieri potuit, impelli & incitari præcepit. Quo facto, nauis impetu ipso quo ferebatur, in arenæ molem, quæ sub aquis latebat, impacta, sic inhæsit, vt nec remis, neque contis, nec vlla nautarum industria inde prius euelli potuerit, quàm rediens æstus, aquas, quibus sustineri nauis ipsa posset, afferret. Omnes igitur nauarchi cæsi sunt, præter duos, Gallum nempe & Godinium, qui prælio non interfuerunt: vnus, quia non potuit, alter, quia fugæ turpitudinem subire minime dubitauit. In quo prælio supra septuaginta viri Lusitani ceciderunt, & ex ijs, qui euadere potuerunt, nullus extitit, qui non multis inde vulneribus sauciatus abiret. Anchoris autem solutis, è portu profecti sunt, & in portum Pedirensem se contulerunt: vbi inuenerunt Antonium Brittium, Georgij Brittij fratrem, qui communi omnium suffragio delectus fuit, vt in fratris demortui locum succederet. Sic autem fuerat ab Emmanuele decretum, vt si Georgium aliquis casus de medio sustulisset, Antonius Malucis insulis præesset. Antonius Brittius nauarchos reliquis nauibus præfecit, deinde in oram Pacemensem delatus, Georgium [Al]buquercium reperit. Itaque omnes simul Malacam profecti sunt, vbi fuerunt à Garsia Sala cum humanitate summa recepti.

Gasparis Galli nauis vado impacta.

Antonius Brittius fratri suffectus.

pti. Qui arcis confestim possessionem Georgio Albuquercio concessit. Hoc anno Leonora Regina Olysippone, mense Iunio peperit filiam, cui fuit Mariæ nomen impositum: quæ postea ingenio, & animi magnitudine & opibus summis excelluit, quamuis varijs casibus innupta in hunc vsque diem permanserit. Vt autem quid interim in India Iacobo Fernãdio Begiensi acciderit, oratione perstringamus, is eo tempore, quo Antonius Correa in Baharem missus à Siqueira fuit, in Indiam cum nauibus quatuor eiusdem Siqueiræ iussu nauigauit. In ora Cambaiæ duas naues cibarijs onustas, & vnam onerariam nauem satis opulentam pugnando cepit. Melichiazius, cùm prælium non procul à Diensi portu fieret, Hagamahamedum cum longis nauibus duodeuiginti misit, vt opem suis afferret. Sed eo tempore, quo is nauibus appropinquauit, iam prælium erat finitum, & hostium maxima pars occisa. Hagamahamedus tamen acre prælium de integro cum victoribus iniuit: nauem vnam, cuius nauarchus nominabatur Gaspar Doutelus, depressit: maxima eorum pars, qui eadem naue vehebantur, fluctibus demersa fuit: nauis ipsius Begiẽsis parum abfuit, quin mergeretur. Similiter & Nonius Fernandius Macedus summum periculum adiuit, & 14. in prelio viros amisit. Cum essent nostri in extremo periculo constituti, imbres immodici, & tonitrua, & fulgura, sublatiq; subita tempestate fluctus prælium diremerunt. Begiensis vt aquationem faceret, & rei frumentariæ consuleret, & naues iactatas reficeret, Chaulem petijt: eò Siqueira peruenit, à spe arcis propè Diũ ædificandæ deiectus. Locum enim, quem is delegerat, Melichiazius munierat. Præterea nauis ingens, quæ materiam subuehebat, incensa fuerat. In ea nanq; vincti Turcæ vehebantur, qui facinus incredibile susceperunt. Cum enim mortem seruituti longè prætulissent, clauorum attritu scintillas excusserunt, quibus in tormentarium puluerem deiectis, flãma nauem & ipsos captiuos cũ omnib. Lusitanis absumpsit. Alias deinde cogitatio-

RES EVROPE.

RES INDICAE.

Iacob. Fer. Begiensis nauale prælium.

Captiuorũ Turcarum facinus inauditum.

nes Siqueira cum suscepisset, Odoardi Menesij aductu ab illis omnib. depulsus fuit. Interim Petrus Syluius, quē Siqueira Armuzij reliquerat, vt quædam negotia conficeret, in Chaulensem orā peruenit. Hagamahamedus cū sua classe eò se contulit, Petriq; Syluij nauē multis formentorum ictib. vulneratam depressit. Syluius cum maxima hominum, quos ducebat, parte fluctibus haustus fuit. qui nando seruari potuerunt, capti, Diumque perducti sunt. Sub id tempus matrimonium Beatricis, Regis Emmanuelis filiæ, cum Carolo Allobrogum duce Olysippone celebratum est. Carolus eas nuptias aliquot antè annis ambierat, quòd ad suam dignitatem valdè pertinere arbitraretur, cū Emmanuele affinitatem contrahere, & quòd de Beatricis forma & pulchritudine, & de indole singulari multa percepisset: & de eadem re ad Emmanuelem legatos miserat. Sed nihil fuerat ab Emmanuele constitutum. Legationem tamen benignè acceperat, & filiæ ætatem parum matrimonio aptam excusauerat: & interim multa de statu & imperio Caroli, de regionis, quam iure possidebat, amplitudine, de illius moribus & vita clàm per homines industrios inquirendo, eò deduct' est, vt minimè eam affinitatem contemnendam arbitraretur. Quod vbi Carolus sensit, Legatos iterum in Lusitaniam misit. Nuptiæ pactæ sunt, & matrimonij conditiones scriptæ, & classis, qua Beatrix Nicæam veheretur (sic enim fœdere cautum fuerat) summis sumptibus, & singulari studio comparata. Classis erat duodeuiginti nauium, in quibus erant aliquæ tantæ magnitudinis, quanta nunquam in Lusitania naues vllæ perspectæ fuerant. erant etiam aliquot rostratæ, & triremes præterea, & longæ naues. Nauarchus, qui vniuersæ classi præesset, Martinus Albicastrensis, Villæ Nouæ Portimanensis Comes, vir singulari prudentia, ab Emmanuele delectus fuit. Martinus Costa Archiepiscopus Olysipponensis aliam nauem summis sumptibus instruxit, qua Beatricem sequeretur. Ex omni nobilitate fuerunt multi ab Emmanuele delecti: qui omnes

[Ama]hamedi pugna naualis.

RES EVROPEAS. Allobrogū Ducis cum Emmanuelis filia nuptiæ.

omnes gemmis, & auro, & vestibus atque monilibus tam insignem speciem elegantię & magnificentiæ prę se ferebant, vt omnibus admirationem non mediocrē mouerent. Naues erant interius multo auro & varijs coloribus illustratæ. Festi dies, antè, quàm classis solueret, ludis quamplurimis agitati, & nobilitatis frequētia, & omnium gratulatione celebrati. Neque solùm elegantia vestium curæ Lusitanis fuit, sed multò etiam magis armorum, & tormentorum ratio ab omnibus habita. Classis nono die Augusti vela dedit, in exitu mēsis Septemb. ad portum Nicææ appulsa, & Beatrix cum maxima pompæ celebritate, & amoris insignis argumentis excepta à Carolo, & ab illius proceribus, & vniuersa nobilitate & multitudine fuit. Dum hæc geruntur, in India Lusitani, qui arcem Chaulis ædificabant (nondum enim erat absoluta, sed tantùm ad primam contignationem peruenerat) magnis laboribus & periculis afflictati sunt. Hagamahamedus enim sæpenumerò in Frāciscum Mendozam, & Georgium Menesium, qui singulis triremibus præerant, incursabat, & non paucos interimebat: & hæc in Siqueiræ & Menesij conspectu faciebat, qui nullo modo propter æstus accedentis impetum suis opem afferre poterāt. Tempus enim hostis acer & infestus obseruabat, quo naues q̄ remis nō agebātur, ei nocere minimè possent. Siqueira cùm illi iter instaret, vt Cochimo in Lusitaniam intenderet, Henricum Menesium arci Chaulensi præposuit, maritimarum rerum curam Iacobo Fernandio Begiensi dedit. Ei verò, vt mare illud tueretur, duas naues magnas, 3. triremes, vnam nauem lōgam, & vnam præterea minorem nauem reliquit: deinde vela dare iussit. Cùm verò malacia summa nauigationem illius impediret, in ora naues suas propè Begiensis classem constituit. At Hagamahamedus cùm nullā rei benè gerendæ occasionem amittendam existimaret, cum 30. longis nauib. classem Lusitanam circumibat, eamque multis tormentorum ictibus assiduè verberabat, & illius conatus nauium suarum celeritate, & vehe-

RES INDICAE.

Lusitanorū in arce Chaulensi periculum

vehementi remorum impulsu, & concitatione frequẽter eludebat. Siqueita cùm se loco mouere non posset, angebatur. Begiensis Andreæ Sousæ, qui triremis cuiusdam præfectus erat, imperauit vt triremem suam in ostium fluminis, quod Chaulem alluit, impelleret, nè hostes per fluuium inuecti, arcem oppugnarent. Sed Hagamahamedus in Sousam inuectus, triremem nocte crebris ictibus oppugnauit, septem Lusitanos occidit, vulnera grauia & periculosa multis imposuit. Alexius Sousa, Andreæ Sousæ frater, non leue vulnus accepit. Ad triremem tandem, vt eam retineret, suam nauem applicuit. Georgius Menesius, vt opem Sousæ ferret, accelerauit. Nihilò tamen secius Hagamahamedus, vt vtranque alligaret, summa ope contendebat. Sed Begiensis cum trireme, cuius præfectus erat, & Frãciscus Mendoza cum 4. lembis subsidio occurrit: & cũ triremem Sousæ laceram & dissipatam animaduerteret, eam submoueri iussit. Deindè in triremem Georgij Menesij transcẽdit. Naues interim nostræ eò, quòd ventus omninò defecerat, immobiles permanebant. Prælium verò exarsit. Qui erant in lembis, cùm non possent, aut non auderent hostium impetum sustinere, lembos subduxerunt, vt triremis puppi se defenderent. Itaque omne certamen erat contra duas triremes institutum. Malus triremis, in quam Begiensis se contulerat, erat iam pertusus, latera multis in locis perfossa. Begiensis cùm acerrimè dimicaret, & omnibus locis occurreret, optimique ducis, & strenui militis munus simul obiret, exemplo suo multos ad rem strenuè gerendam excitabat. Cùm verò lembos non aspiceret, in puppim recurrit. Ergo, inquit, homines perditissimi, quos nec pudor, neque religio ad officium impellit, mauultis turpiter fugiendo, ab hoste crudelissimo necari, quàm fortiter & animosè dimicando, vitã tueri. Dum hęc diceret, tormenti vnius ingentis pila latus illius percussit, loricã perfregit, & ipsius loricæ fragmẽta intra lacerum corpus immisit. Cùm Georgius Menesius illum cecidisse conspiceret, corpus illius integumento

Atrox cũ Hagamahamedo prælium.

mento inuolutum à militum conspectu subtraxit, nè multi cæde illius exanimati, à pugna desisterent. Eos autem, quos mors illius fallere non poterat, adhortatus est, ne vnius viri casu animos demitterent, imò virtutis illius exemplo ad simile decus aspirarent. Tum ducis officio egregiè functus, multa pertulit. At multi ex illis, qui tormentis præerant, occisi iam fuerant. Tũ quilibet pro vsu, quem habebat, eorum vice munus illud administrabat. Remiges, cùm essent à Christi sacris alieni, lingua nostris ignota hostem magnis vocibus admonent, vt triremem alligent. Neminem esse iam, qui eam tueri posset, cùm omnes aut mortui, aut vulneribus debilitati fuissent. Menesius cum hoc animaduertisset, septem aut octo remiges vulnerauit, reliquos formidine perterritos in officio continuit. Hagamahamedus tamen, cùm magnam suorum partem interfectam, multas naues laceras animaduerteret, prælium, nè grauius aliquod damnum pateretur, omisit. Menesius, vt iis, qui erant in littore, & prælium spectabant, victoriæ speciem præberet, illum per aliquod spatium insequutus est. Deindè triremem, quæ omnem propemodũ prælij impetum sustinuerat, multis vexillis ornauit, & tormentorum omniũ fragore lætitiæ significationem dedit, quod illius ciuitatis incolis maximum terrorem incussit. Deindè vt magis victoriæ confessionem cunctis exprimeret, ad vesperum in anchoris constitit. Postremò sublatis anchoris ad nauem pretoriam accessit, laceramq; triremem, & numerum eorum, qui pugnando ceciderant, ostendit. Siquira noluit indè discedere, antequàm classem reficeret, & ad Odoardum Menesium literas dedit, quibus rei statum significauit. Classe aũt refecta, maritimarum rerum præfecturam Antonio Correæ commisit, tantisper dum Ludouicus Menesius Odoardi Menesij frater, veniret, qui fuerat ab Emmanuele mari præfectus. Reb. ad [illegible] modum constitutis, Siqueira Cochimum profectus est, vt se ad iter, quod erat ei in Lusitaniam faciendum, compararet. At Hagamahamedus

dus sex & triginta longas naues rursus instruxit, & ità in Chaulis portum inuectus, classem in loco cõstituit, quo illã tutã à nostris facillimè conseruabat. Hagamahamedus cùm Corream nihil mouere cerneret, ad classem illius accessit, & postquam ad ictum tormenti cõstitit, multis tormentis prælium instituit. At Correa tormentarij pulueris inopia laborabat, & ideò, nè totum sine magno fructu consumeret, summa vigilantia prouidebat. Nostri duas turres excitârant, atq; muniérant, vnam ad oram, quà flumen in mare cadit, in qua specula erat, alteram propius vrbem. Hagamahamedus cominus decertare, non satis tutum arbitrabatur. Turrim verò, quæ erat ad fluminis ostium, oppugnare constituit. Eam triginta tantùm viri Lusitani tuebantur. Ducem igitur, Chilum nomine, cum quindecim nauibus ad eam oppugnandam misit. Is ducentos viros in terram exposuit, in loco, quem rupes excelsa tegebat: qui indè in editum collem subierũt, qui turri imminebat. Hi turrim à terra acriter oppugnare, naues è mari quatere tormentis instituunt. Nostri ancipiti prælio districti, nulli tamen loco desunt. Turris Præfectus, cui nomen erat Petrus Vascius Furmarius, dum periculum à turri forti animo propulsat, tormenti vnius ictu percussus occubuit. Simõ Ferreira & tormentorum magister, & nonnulli eiusdem muneris artifices occisi sunt. Correa interim, quamuis prælium cũ Hagamahamedo tunc iniret, Rodericũ Vascium Pereiram cum septuaginta viris Lusitanis duobus lembis immisit, vt ijs, qui arcem tuebantur, subueniret. Ii cùm in terram desilirent, in hostes, qui collem occupârant, inuadunt, eosque loco pellunt, & in fugam conijciunt, & ferociter in littus insequuntur, & multos interimunt. Hagamahamedus verò post prælium longo spatio protractum, cùm è suis maximum numerum interfectum aspiceret, receptui signum dedit. Porrò autem Correa prælij contentione liberatus, in turrim iuit. Ibi eos mortuos, qui dicti sunt, aduersis vulneribus inuenit. Multos prætereà vulnera-

Turris cuiusdam oppugnatio.

tos

tis offendit. Parma vnius, cui Petrus Queirosius nomen erat, septem & viginti sagittis transfixa fuerat: & alius nomine Emmanuel Cugna, similiter quinque & 20 sagittas parma infixas gerebat. Alij similiter multa signa virtutis indicabant. Dum hostes ab arcis ingressu repelluntur, triginta ex illis cæsi sunt, & alij prętetea sexaginta in littore ceciderunt, præter eos, quos Pereira ceciderat. Omnes fermè, qui hoc prælio cæsi sunt, nobiles erant, quos cultus elegantior & armorũ vsus indicabat. Inter eos Chilus, qui ad arcem oppugnandam missus fuerat, & AEthiops quidam agminum ductor, vir fortissimus iacebant. Mortuorum capita Correa præcidi iussit, vt ea ad Hagamahamedum muneris parum grati loco mitteret. Turrim verò refecit, & firmiore præsidio muniuit, illique Aluarum Brittium præfecit. Interim Ludouicus Menesius interuenit, cui Correa classem continuò tradidit, & indè Cochimum profectus est. At Melichiazius pacem ab Odoardo Menesio postulauit, & culpā belli in Siqueiram transtulit. Hagamahamedo verò vt se cum classe reciperet, imperauit. Dum hæc in India citeriore geruntur, Georgius Albuquercius Bintami vrbem egregiè munitam oppugnare constituit. Itaque classe magna comparata, in eam insulam traiecit, ad vrbem castra posuit, & stationes propugnatoribus nudare instituit. Sed scalas non attulerat. Dictum enim illi fuerat stationes & propugnacula propter humilitatem transcendi facillimè posse: quod longè secus esse reperit. Itaque fuit ab oppugnatione cum damno repulsus. Multi namque telis hostium ceciderunt, inter quos Georgius Melius extitit, qui cum Antonio Brittio in Malucas insulas nauigabat. Multi vulnerati sunt. Ita deinde se receperunt, vt hostes eos insequerentur, neque cędendi finem facerent, vsque eò, dum in scaphas & lembos, deinde in naues cum periculo non mediocri conscenderent. Laquesimena maritimarum rerũ præfectus, vt magis victoriæ confessionem exprimeret, cũ nauibus viginti classem Lusitanam persequu-

Queirosij & Cugnæ virtus insignis.

Infœlix Bintami oppugnatio.

tus est, Egidiumque Simonem celocis præfectum cum omnibus, qui sub illo militabant, interfecit. Exitus igitur rē temere susceptā, vt fieri plerunque solet, infelix admodum consequutus est. At Antonius Brittus ex eadem insula profectus, vt Malucas insulas peteret, ad Iauas iñ eo cursu delatus, classem in Agaciamensi portu constituit. Erat enim ea ciuitas fœderata. Aberat inde non procul insula nomine Madutam, cuius aqua laudabatur. Itaque magistrum nauis suæ eò misit, vt aquaretur. Incolæ in nostros impetum fecerunt, & lēbum ceperunt, & captiuos, eò, quòd insita quadam temeritate & insolentia primi iniurias intulerant, nullo modo, nisi pretio pro redemptione persoluto, reddiderunt. Brittius propterea, quòd hyems erat, non potuit eodem anno in Malucas nauigare: & apud Hagacimenses hybernauit. Et hæc quidem in vlteriore India gesta sunt. Sub id verò tempus, Armuzij Xerafus operam dedit, vt scelus meditatum in actum tandem erumperet. Postquam enim opera & industria Correę Baharemensi insula potitus fuit, tantos ad scelestum illud facinus perficiendum spiritus assumpsit, vt oblitus fidei atque recentis illius beneficij, conatus omnes ad exitium nominis Lusitani comparauerit. Obstabat tamen Regis ipsius voluntas in Lusitanos propensa, qui etsi soceri crebris sermonibus alienatus à nostris extiterat, noui tamen muneris & beneficij recordatio eum rursus ad fidem, vt anteà faciebat, obseruandam allexerat. Hominis tamen scelestissimi importunitate victus, & soceri authoritate commotus, quamuis pestem sibi comparari eo scelere perspiceret, hominibus perditissimis assensus est. Die igitur ad facinus præstituta, in ædes, in quibus Lusitani habitabant, irruerūt, inopinantes oppresserunt, & domos aliquas incenderunt. Supra sexaginta ea nocte Lusitani cæsi sunt. Huius coniurationis indicium ad arcis Præfectum delatū fuerat. Sed tanta fuit hominis in tanto periculo propulsando negligentia, tantæque suscepti muneris obliuio, vt ne commeatum quidem vllum ad obsidionē

Ant. Brittij ad Malucas nauigatio.

Madutam Ins.

Armuziensiū in Lusitanos conspiratio atque rebellio.

Garsiæ Cottignij negligentia.

tollerandum in arcem importandam curauerit. Ea tamen nocte, vt in re trepida fieri potuit, Garsia Cottignius (hoc enim præfecti nomen erat, vt diximus) turres ducibus assignauit, & tormenta aptè collocari præcepit, & aciē instruxit, quæ Lusitanos in arcem confugientes exciperet, & impetum hostium ab arce repelleret. Nostri cum ex arce egressi fuissent, in Saracenorū turbam impetum dederunt, multosque ex illis occiderunt, & non paucos Lusitanos, qui nondum interfecti fuerant, cōseruârunt. Cùm vero in arcem redirent, in hostes, qui vias obsederant, inciderunt. Fit atrox prælium. Hostes odium acerbum & immane, nostros desperatio & indignatio stimulabat. Illi multitudine furenter elati, nostri virtute freti dimicabant. Tandem cùm nostris via ferro aperienda esset (aliter enim nulla spes salutis erat) tantam impressionem fecerunt, vt hostium aciem perrumperent, & multos interficerēt, atque tandem in arcem euaderent. Omnes tamen, qui quadraginta tantùm erant, vulnerati fuerunt. Cottignius ea nocte nuncium de rebellione illa, & periculo in quo versabatur, ad Prætorem in Indiam misit. Et quia materia ad excitanda propugnacula deerat, nauē oneratam, quæ in anchoris consistebat, exonerari, & dissolui, & omnem materiam in arcem cōportari iussit: quod non sine maxima armorum contentione, & sine multo sanguine & aliquorum cæde fieri potuit. multi namque Saraceni, qui opus impedire nitebantur, occisi sunt, & aliqui etiam Lusitani ceciderunt: inter quos vir egregiè fortis, Vascus Vieira nomine, cuius in ea pugna præclara virtus fuerat, occisus est. Eo verò tempore Emmanuel Sousa Tauares, qui cum classe mare Persicum & Arabicum peragrabat, vi tempestatis in Mascatem delatus fuerat. Eo Tristanus Vascius Veiga nauem, Calaiate profectus, appulerat. Vrbis præfectus illis Armuzij rebellionem, & scelus in Lusitanos conflatum nunciauit. Significauit præterea, se literas ab Armuzij Rege accepisse, quibus imperabat, vt omnes Lusitanos, qui in eadem vrbe versarentur,

Atrox est Armuzijs pugna.

Armuzij Regis de Lusitanorum strage decretum.

tur, confestim occideret. Quod etiam Calaiatensi præfecto, post Veigæ ab illa vrbe digressum, præscripserat. Omnes enim illius oræ ciuitates ad Armuzij ditionẽ & imperium pertinebant. Calaiatensis autem præfectus continuò paruit, & omnes Lusitanos, quos potuit, interemit. At Mascatensis, cùm esset vir senex, lõgoque rerum vsu peritus, & coniectura prouideret, facinus illud non esse feliciter casurum, se à cæde continuit. Veiga fuit vir neq; moderatus, neque moribus & vita rectè constitutus, tanta tamen animi magnitudine præditus, vt nullum vnquam periculum formidaret, ita, vt multi illum insaniæ, & præcipitis cuiusdam temeritatis insimularent. Is tunc, cùm inter illum & Sousam iurgium extitisset, solus cum triginta Lusitanis Armuzium profectus est, & per mediam hostium classem, in densos tormentorũ globos, & in flãmas, & tela, & in sagittarũ multitudinem irruit, tantaque virtute dimicauit, vt omnium iudicio vires humanas superaret. Atq; tandem cũ hostiũ classem perrumperet, in arcẽ penetrauit. Præbuit facinoris illius audacia hostibus maximum terrorẽ, & obsessos ad spẽ certissimæ salutis erexit. Emmanuel Sousa ad insulã Queixumẽ, quæ in arcis conspectu posita est, naues appulit. Cottignius cũ à Veiga percepisset, Sousæ classem esse exiguã & hominũ præsidio non satis munitã, illum rogauit, vt simultatem deponeret, & se rursus cum Sousa coniungeret. Is, etsi vulneratus erat, Cottignij precibus obsequutus est. Iterum igitur non cũ minore periculo classem hostium perrupit, & Sousam de statu, in quo arx tunc esset, admonuit. Cùm igitur æstus accederet, in hostes inuecti sunt. Præliũ fuit vtrinq; magna viriũ & armorum contentione commissum. Decem hostiũ naues depressæ, multi interfecti atq; vulnerati fuerũt. E nostris vnus cecidit, octoginta vulnerati sunt: classis verò Lusitana ad arcis portas, hostib. frustra repugnãtibus, accessit. Xerafus cùm cerneret, arcem meri, propter Lusitanam classem, oppugnari minimè posse, omnes ad oppugnationem, quæ ex vrbe fiebat, conuer-

Prudenter factum.

Audacissimũ Veigæ facinus.

Præclarũ Veigæ facinus.

Prælium nauale cũ Armuzi ensibus.

Hostilis stationis expugnatio.

tit. Consilio autem Turcæ cuiusdam, nomine Mirabdelic, viri in bellicis rebus exercitati, stationē in regijs ædibus erexit, & alterā similiter in Xenodochio Lusitano, quod inter regias ædes & arcē interiectum erat, excitauit. Vnde, eò quòd propius abesset, hostes plurimū damni crebris tormentorum ictibus nostris inferebāt. Garsia Cottignius Emmanuelem Vetulum, & Rodericum Varellam cum hominibus quadraginta in eam stationem immisit. Hi stationem acriter oppugnant, parietem disturbant, violenter irrumpunt, magnamq; cædem faciunt: duo tamen in eo prælio cadunt, & omnes fermè vulnerantur. Statione ad hunc modū capta, Cottignius tormenta omnia, quæ in ea disposita fuerant, in arcem deportari præcepit. Xerafus ingens tormentum in infima regiarum ædium parte collocari iussit: illius ictibus arcis portæ confractæ atque dilaceratæ sunt. Aditum tamen illum Cottignius obiectis molibus obstruxit, & multa tellure compleuit. Tum è templi turre, quæ erat regijs ædibus aduersa, tormentū excellenti artifici commisit, qui ita collineauit vt hostium tormentum, quo fores effregerant, ictu primo dilaceraret. Hostes exterriti quidem eo casu sunt, in instituto tamen perseuerabant. Nostros cū multum fames, tum multò vehemētius sitis affligebat. Homines quidam obscuri ex arce ad hostes transfugerunt, quorum indicio Xerafus accepit, nostros nō posse diutius sitim perferre. Eo nuncio ferus statuit, arcem admotis scalis oppugnare. non credebat enim, vllas vires in Lusitanis ad resistendum propter aquę penuriam residere. Hoc fuit Cottignio Saraceni cuiusdam indicio, qui ad illum transfugit, continuè delatum. At Cottignius vasa tormentario puluere completa, & trabes transuersas cū saxis ingentibus, ex trabibus aptissimè colligatis, in pinnis statuit. Hostes ad oppugnationē satis cōfidentes accedunt: plurimis simul scalis admotis, in arcē scandere nituntur, quantum quisq; potest, vt primus, vel inter primos, ad summā euadat, enititur: cùm Lusitani trabibus demissis scalas perfringunt, vasa deiici- unt,

Solers facinus.

Stratagema Cottignij.

ant, multos saxis interimũt, multò plures flammis absumunt: interim pilæ in confertos emissæ maximam stragẽ faciunt. Xerafus receptui signum dedit, & scalis omissis, arcẽ tormentis quatere sine intermissione parauit. Catapultam deinde in ædibus regijs disponi iussit, quæ plurimum damni nostris inferre potuisset, si aliquis inter hostes esset, qui ea vti sciret. Sed hostium imperitia frustra fuit omnis opera in ea statuenda cõsumpta. Tandem Xerafus murum ædificauit, ea mente, vt ad tantam altitudinem perduceret, vt arci immineret, & tela atque densas pilas in nostros emitteret, arcemq; propugnatoribus nudaret. At nostri Cottignij iussu crebris duorũ tormentorũ ictibus murum quatiunt, eumque lata rima findunt, multisq; locis pertundunt. Deinde galeas fustibus sublatas inter pinnas statunt, vt armatorum speciem præbeant, & choreas ducunt, maximamq; recentis lætitiæ significationẽ dãt, vt hostes opinarentur recens auxiliũ aduenisse. Ea verò nocte, quæ sequuta est, Cottignius Emmanuelem Vetulum, & Rodericum Varellam, cum vasis puluere tormentario refertis, in murum immisit. Hi magno silentio ad murum accedunt, & per rimas atque foramina vasa intra murum collocant: deinde sparsum puluerem tenui quodam limite ab auerso muro ad arcẽ continuant. Deinde postquam in arcem recepti sunt, ignem deijciunt. Flamma repentè in muri ruinas temporis momẽto discurrit, vasa corripuit, incendium cũ horrendo quodam strepitu concitauit, quod stationẽ, quæ intra murũ erat, absumpsit: in ædes deinde regias impetu peruasit. Ventus erat ea nocte vehemens, & ita euenit, vt cum omnes accurrerent, nemo posset incendium restinguere. Neque solùm ædes regiæ, sed magna etiam ciuitatis pars incendio illo consumpta fuit. Hoc facto Xerafi atque Regis spes irritæ fuerunt. Viderunt namq; suos conatus ad nihilum recidisse: & existimabãt nostros nouis præsidijs confirmatos esse, & idcirco ciuitatem deserunt, & in aduersam insulam cum trepidatione traijciunt. Nostri nè incendium illa

Aliud Cottignij stratagema.

Xerafi & regis Armuzij fuga.

tra serperet, operam dederunt, & varium ex vrbe commeatum, & aquam præcipuè in arcem importarunt. Rex postquam in Queixumensi insula constitit, literas ad Cottignium dedit, quibus significauit, se valdè suscepti facinoris pœnitere, cuius omnem culpam in Xerafum trãsferebat, & à Cottignio pacem suppliciter atq; demissè postulabat. Interim Gondissaluus Cottignius, Garsiæ Cottignij frater, ab India cum valido præsidio, iussu Odoardi Menesij Armuzium venit, cuius aduentu metus à nostris omninò depulsus, & omnis hostium spes prorsus abiecta fuit, & nostri, quasi iam pax instaurata esset, hostibus mansuefactis familiariter vti cœperunt. Xerafus tamen, vt susceptum scelus alio scelere cumularet, cùm intelligeret Regem literas ad Garsiam Cottignium clam misisse, Xamiro homini primario, quo plurimum vtebatur, negotium dedit, vt ipsum regem strangularet: quod ille diligenter effecit. Illo mortuo, Xerafus Patxam, Mahametxã Zafardimi Regis filium, qui Zafardimus eo tempore, quo primum Albuquercius Armuzium venit, regnabat, Regem creauit. Quo beneficio illum sibi vehementer obstrinxit, vt multò liberius tyrannidem constitueret, & per omnium facinorum genera vagaretur.

Missũ Armuziensi arci subsidium.

Armuzij Rex à Xerafo necatus.

RES AFRICENAE.

Prospera Io. Cottignij excursio.

Hoc anno in Africa Ioannes Cottignius ducentos equites eduxit, & rursus Alcassarem Quebirium profectus, iter ita fecit, vt prius omnes vias diligenter explorari iuberet. Tintanes tandem peruenit, qui locus Alcassare Quebirio quatuor millia passuum abest. Ibi in hostes inopinantes inuasit, multos occidit, captiuos quinquaginta duxit, & supra duo millia boũ abegit. Præfectus Alcassaris Quebirij cum trecentis equitibus & ducentis peditibus, vestigijs illius institit. Ioannes Cottignius pedetentim, & cautè copias agebat: & ita postremum agmen muniebat, vt hostes illi parùm nocerent. Transmisso autem fluuio constitit, & hostibus pugnandi potestatem fecit: & cùm illi fluuium transire metuerent, in eorum conspectu conquieuit, & cibum sibi, & militibus apponi iussit. Inde

Arzilam cum omni præda ingressus, maximam lætitiam cunctis attulit. Fames enim tunc grauissima Hispaniam & Africam vexabat. At Hamet Larozius, qui summã Alcassaris Quebirij potestatem habebat, cùm se magnã ignominiã accepisse iudicaret, quòd Cottignius cũ tam exiguis copijs, tam procul Arzila, & prope Alcassarem Quebirium Mauros tam multos occidisset, & tantã prædam abduxisset, maculam delere constituit. Itaq; equites quandringentos Arzilam duxit. Dies erat caliginosus, & pluuius, & ideo factũ est, vt à speculatoribus minimè sentiretur. Multi lignandi gratia ex vrbe sine metu exierant, qui vbi primũ hostes conspicati sunt, in iumenta confestim insiliunt, & in vrbem inuehuntur, & sublatis clamoribus hostiũ aduentũ significant. Multi, qui dispersi vagabãtur, in vrbem se recipiunt. Cottignius signo dato ex vrbe cum copijs egressus est. Adolescens quidã, Aluarus Nonius appellabatur, cuius pater regiæ supellectili præerat, in agmine primo, quod Fernandus Mascaregnas antesignanorũ ductor agebat, exierat. Eum, cùm esset animo g-ssus & liberalis, adulatores multi sectabantur. Tum qdam ex illis, Age inquiunt, facultatem tibi diuinitus oblatã ne prætermittas: nemo tibi diei huius egregium decus vllo modo præripiat. In hostes irrue, nos te sequemur. Adolescens iuuẽta & audacia furens, & adulatorum sermonibus inflatus, equum incitauit. Mascaregnas illũ reuocare conatus fuit. Sed is, cùm inuidia illud fieri putaret, multò vehementius accelerauit, vt ante omnes manũ cum hoste consereret. Quinque & viginti illum sequuti sunt, qui tanto impetu in primũ agmen hostium inuaserunt, vt eos retro cedere cõpellerent. Sed cum à Larozio subsidia repentè mitterentur, ipse circumuentus, atque prius, quàm auxiliũ afferri potuit, cæsus est: cũ illo quatuor alij ceciderunt. Hostes deinde eos, qui fugiebant, ferociter insequuti, cùm in Ioanne Cottignium incidissent, terga vertẽrũt. At Ioannes Cottignius Aluarũ Nonium adhuc viuũ offendit, & vt solatio, quod adhiberi poterat, dolorẽ illi-

Hameti Larozij excursio.

Aluari Nonij infausta temeritas.

leniret, elaborauit, illumque in vrbem inferri cõtinuò iussit. Qui tamen antè quàm ad vrbem accederet, expirauit. Cottignius verò Mascaregnam cum equitibus quadraginta, vt agmen postremum carperet, premisit. Qui cum aliquos primo impetu deturbâsset, & vnum viuum cepisset, ex eo sciscitatus est, an Larozius ipse interesset. Cùm Larozium adesse intelligeret, Cottignium admonuit: qui eo nũcio valdè lætatus est. valdè enim cùm Larozio congredi, propter viri famam, cupiebat. Et ipse Larozius id se vehementer expetere sæpius asserebat. Verũ cùm animum Cottignij ad dimicandum paratum cerneret, consilium mutauit. At Cottignius cũ iam Sol occidisset, illum fugientem insequi noluit, sed quinque captiuos homines primarios abduxit, & cæsorum spolia legit, & ita victor exercitũ incolumem reduxit. Nemo enim cecidit, præter illos quinque, quos temeritas in illum casum præcipitauit. Eodem fermè tempore Henricus Menesius, Odoardi Menesij frater, vir multis disciplinis eruditus, Tingi præerat, qui multas cũ non mediocri laude excursiones fecit: et cùm per exploratores intellexisset, Tetuani Præfectum in agrum Tingitanum copias educturum, vt vastitatem inferret, & Henrico pugnandi potestatẽ faceret. Henricus obuiam illi processit, & in loco, quò Præfectus erat venturus, tres dies expectauit. Quarto tandẽ die in vrbẽ reuersus est. Iam oẽs ex equis descenderant, cùm repentè Præfectus apparuit. Pugnæ signo dato, Henricus Menesius in hostes inuectus est, illos fudit, fugauitque, & vsq; ad noctem insequutus, multos occidit & nonnullos captiuos abduxit, maiusque multò damnum hostibus intulisset, nisi tenebræ noctis hostes seruassent. Duabus autẽ de causis victoria fuit insignis. Prima, quia præfectus Tetuani vir egregiè fortis habebatur, & magnas copias adducebat, & Menesius cum multo minore numero militum illi confidenter occurrerat. Altera, quia fieri non crediderant, vt homo, qui magnam vitæ partem in disciplinis variis, & in pontificio iure consumpserat, tam acer in armis

Insignis Henrici Menesij victoria.

De prospero Vasci Fer. Cæsaris cũ Britãnica naui prælio.

armis esset. At Vascus Fernandius Cæsar fretum interim Gaditanũ non magno quidem militum numero, sed magna virtute tuebatur. Cũ verò ad illum biremis accederet, nauarchus illũ admonuit, quatuor naues vnam nauẽ Lusitanã cepisse, quam secum è prætoriæ nauis pꝛppe colligatam trahebant. Cæsar sine cunctatione vlla in eas cursum instituit, quas post Calpem montem conspexit: & cum nauem prætoriam ab alijs disiunctam esse cerneret, in eã nauem suam incitauit, eumq; propè constitisset, eos, qui ea vehebantur, interrogauit, vnde essent. Illi (erant autem Britanni) responsum non dederunt, sed exitium minitati sunt, nisi ꝑtinus vela dimitteret. Cæsar cùm minimè solitus esset eiusmodi mandatis obsequi, nõ obtemperauit, sed ad certamen ineundum, satis se promptum atque paratũ exhibuit. Tormentis acriter vtrinque decertatur. Interim verò, qui erant in naui Lusitania, funem, quo erat alligata, præcidunt, quod Britanni, eò quòd essent pugnæ acrius intenti, minimè perspexerant. In hoc prælio Cæsar septem ex suis amisit, & multi præterea fragmentis scutorum, quæ hostium tormenta dissipabãt, erant grauissimè sauciati. Germanus quidam procero corpore, & animo satis acri ad moriendum, si opus esset, præparatus, 15. vulnera acceperat, è quibus plurimũ sanguinis emanabat: quem Cæsar admonuit, vt è pugna tantisper abscederet, dum vulnera obligaret. Ego, inquit, non prius hinc discedam, quàm aut moriar, aut hostes importunos vela demittere compellam. Deindè tormentum humero sustinet, & socium ignem applicare iubet: quo facto, nauis armamẽta ea parte, qua antenna malo alligatur, dissipauit, maliq; partem perfregit: & cùm hoc iterum atq; tertiò fecisset, magnum Britannis terrorem iniecit. Alius deindè Germanus, globo à prora in puppim immisso, multos interemit, & puppis partem dilacerauit. Britanni iam eo tempore 20. ex suis amiserant, & multi vulnerati discesserant. Itaq; vela continuò demiserant. Quod etiam naues aliæ, quæ propter aduersum ventum prælio interesse

Eximia Germani cuiusdam magnanimitas.

ne-

nequiuerant, effecerunt. Hoc facto Cæsar scapham demitti iussit, et Anglos accersiuit, et causam scire voluit, cur Lusitanam nauem cepissent. Illi respondent, se, vt eam à Maurorum incursione, qui cum longis nauibus mare peragrabant, tuerentur, secum trahere voluisse. Illos deindè dimisit, qui, vt se reficerent, Gades aducti sunt. Cæsar Septam se contulit. Emmanuel verò vt fretum securius à piratis redderet, classem instruendam curauit, cui Simonem Cugnam, Tristani Cugnæ filium, præfecit. Hoc anno propter nimiam in Mauritania Tingitana siccitatem fuit ingens sterilitas agrorũ, & inopia frugum, famesque multos mortales absumpsit. Eo malo coacti Maurorum incredibilis multitudo, ad Regem Emmanuelem misit, qui dicerent, se velle ad Christi sanctissimum nomen adiungi, & quibusuis hominibus Christianis, qui eos salutaribus disciplinis erudirent, in seruitutem addici. Cõcessit hoc Rex libentissimè. Tãtum studiũ in illo religionis extitit, vt eo solùm nomine posset facillimè in fraudẽ impelli. Cõstabat tamen, eos simulatè religionẽ impiæ subleuandę gratia profiteri, quam erant, vbi primum facultas aliqua daretur, indignissimis factis violaturi. Prætereà hostes immanes in intimas Lusitaniæ sedes admittere, minimè tutũ videbatur. Accedebat, quod erat opinio, eos pestilentiæ cõtagione corruptos, posse facillimè Lusitaniã pestiferis morbis inficere. Quin & vniuersa Lusitania eadẽ agrorũ sterilitate laborabat. Siccitas. n. primũ segetes multas absumpsit, postremò imbres immodici, qui mẽse Maio & Aprili deciderant, fruges enatas corruperũt. Itaq; cũ magna Maurorũ multitudo se omnib. qui eos alere vellent, in seruitutẽ traderet, vix erat quisquã, qui eorũ opera vti vellet. Sic factũ est, vt multi egestate & fame cõfecti, fœdè perirẽt. Hoc anno Veneti cũ 5. magnis triremib. Olysipponis portũ subierũt. Nauarchus erat Alexander Pisaurẽsis, vir patricius, qui in Rep. plurimũ autoritatis habebat. Is à Venetis legatus ad Emmanuelẽ missus fuit, vt cũ illo pactionẽ faceret de Indicis aromatibus, quæ volebant

Fames in Mauritania.

Volũtaria Maurorũ præ fame seruitus.

Veneta ad Emmanuelem legatio.

illis certo pretio cũ emolumento regis addici. Rex legatum honorificè admodũ recepit, multisq; muneribus, & ornamentis affecit, & reliqua omnia, quæ postulabat, benignè præstitit. De aromatũ verò pactione nihil transigi potuit. In anni huius exitu Rex Emmanueo tempore, quo magis opib. & imperio, summaq; nominis gloria, & celebritate florebat, & optima, vt videbatur valetudine, & corporis robore, & incolumitate vigebat, in morbum subitò incidit, ex quo post dies nouem, decima tertia die mensis Decemb. ex hac vita migrauit. Quinquaginta duob. annis & sex mensibus vixerat: è quib. viginti sex annis, & mense cum dimidio regnauit. In ipso vitæ fine, maxima quædam insitæ religionis & pietatis documenta dedit. Testamẽtum cũ singulari prudentia fecit, animum sacris sanctissimis expiauit, mortis certissimæ nuncium æquissimo animo tulit: sacerdotes, qui illum circunsistebant, & hymnis atq; precibus ad Deum adhibitis, vota pro illius salute sempiterna faciebant, adiuuabat, & versus sacrorũ carminum multis in locis memoriter pronunciabat. Fuit in Bethlehemico templo, quod fundarat, cũ multis lachrymis, quas desiderium illius excitabat, cum regio funere, omniumque fermè Principum, & nobilitatis vniuersæ celebritate, in sepulchro cõditus. Si verò cursum vitæ illius cõsideremus, hominem certè felicissimum, si felicitas vlla in rebus humanis extare potest, iudicabimus. Cùm esset regia stirpe procreatus, nulla tamen in spe regiæ dignitatis & amplitudinis enutritus extiterat. Omnes, qui illum iure propinquitatis, & antiquitatis antecedebant, varijs casibus extincti sunt. Regni verò patrimoniũ miris accessionibus amplificauit. Armuzium, Arabiæ partem, Indiam Indo & Gange definitam, eam etiam, quę vltra Gangem est, extremasq; Oriẽtis Solis regiones imperio adiecit: terras incognitas perlustrauit. Omnia nanq;, quæ Lusitani illius imperio faciebant, ad illius laudem & gloriam referenda sunt. Nec enim Regis officium in vlla re clarius perspicitur, quàm in excellentium hominum, qui

Emmanuelis Lusit. Regis morbus & mors

Preparatio eiusdẽ ad mortẽ.

Exequiæ eius et sepulchrum.

Vita mores & res gestæ.

res præclaras cum maxima laude moliuntur, multitudine. Rex enim est, si verè hoc nomen vsurpat, qui spiritus affert, qui animos ad laudem excitat, qui pericula subire compellit, qui deniq; honoribus, & præmijs virtuti propositis, multos homines sibi subditos cupiditate verissimæ laudis inflammat. Vt igitur militum fortitudo imperatorũ industriæ, quæ illos exercuit, & militaribus disciplinis instruxit, & promptos, & alacres ad rem gerendam exhibuit, ascribenda est: ita clarorũ hominum laudes ad Reges optimos, qui claritatem illam honoribus debitis excitârunt, videtur esse optimo iure reuocandæ. Duplici igitur ratione Reges suorum laudem sibi vendicare possunt, quòd & primùm homines ingenio excellenti maximarum rerum cupiditate inflãmarint, & quòd eorum opera, quos singulari virtute præditos animaduertunt, vti sciant. Vt igitur nobilitatis effœminatę languor & ignauia summum Regi dedecus inurit: ita nobiliũ virtus & industria illius nomen illustrat. Regibus enim virtutes & vitia in vniuersam plerunq; Remp. tanquam à perenni fonte redundant. Si igitur Vascus Gama tam admirabili virtute & industria viam in Orientẽ aperuit: si Odoardus Paciecus Regis temporibus illis potentissimi impetũ & arrogantiam compressit: si Franciscus Almeida tam illustres victorias adeptus cum insigni gloria fuit: si Alfonsus Albuquercius is Imperator extitit, vt sit cum summis imperatoribus, quorum nomen est immortalitati commendatum, meritò comparandus: id est maxima ex parte Ioannis secundi, & Emmanuelis, huius nominis primi, è quorum disciplinis tam præclari homines prodiêre, virtutibus ascribendum. Id etiam de Ioanne Menesio, de Nonio Fernãdio Ataidio, de Mascaregna & Cottignio, & alijs præstantibus ad laudem viris existimãdum est, ea omnia, quæ gessêre, Emmanuelis virtute gesta fuisse. Quare minimè dubito, quin, si ille per se signa in Africam intulisset, omnem Mauritaniam Tingitanam facillimè fuisset sub imperium subditurus. Sed ab eo consilio partim tem-

poribus, partim quorundam hominum timidorũ cõsilijs sæpe reuocatus fuit. Quãto tamẽ studio Mahumetis nomẽ extinguere conaretur, vrbes, q̃ illius imperio & industria captæ sunt, & arces similiter ędificatæ atq; munitæ declarãt. Itaq; felicitas illius, q̃ fuit incredibilis, nõ est fortunæ, vt hominũ vulgus loquitur, sed diuino beneficio, qđ virtutibus illius fauebat, attribuenda. Fuit enim vita cõtinens, natura benign⁹, religione pius, præterea mitis atq; mansuetus, & in summa grauitate comis & perhumanus. Aditus facillimos habebat, in administrando iure, et negotijs impigrè gerẽdis summam diligentiã adhibebat. Manè, & sæpenumerò ante lucẽ surgebat, & reb⁹ diuinis operã dabat: tum in supplicũ postulatis audiẽdis, & negotijs Reip. trãsigendis tẽpus omne cõsumebat. Erat in sermone iucũdus, & non mediocri vrbanitate p̃ditus, & admodũ liberalis. Domesticorũ necessitatibus summa benignitate cõsulebat. Milites alebat, res præclarè gestas non solũ laudib. sed multis etiã muneribus, & beneficijs prosequebatur. Egentiũ inopiam opibus suis egregiè sustentabat. Viris religiosis, & virginibus sacris nõ solũ ea, quæ ad cultum religionis, verũ quæ ad domesticum vsum pertinebant, largè & munificè suppeditabat. Erat in sceleribus vindicãdis, & erratis suorũ coercendis seuerus, quamuis esset natura magis ad lenitatẽ, quã ad seueritatem propensus. Musica multũ delectabatur, sed non ita, vt Musicę studiũ illum à negotijs auocaret. In eadẽ domo multi fidibus pulsabãt, & ad cytharã canebant, & non pauci Quæstores, & Iurisconsulti, & reliqui varijs muneribus præfecti, ad illũ multa regni negotia deferebãt, ita, vt simul cũ honestissima oblectatione multa negotia conficeret. Erat ille quidẽ cultu vitæ lautissimus, mensaq; illius conquisitissimis epulis extructa, verũ admodum temperatè cibis vtebatur. A vino semper abstinuit, & diebus solenni ieiunio cõsecratis, ciborum abstinentiam summa religione conseruabat. Fauebat plurimum literis: de moribus externis multa percontari solebat, historias libenter audiebat: quem-

qui cibum publicè sumebat, erant epulæ magis iucundo & vtili sermone, q̄ coquorum artificio conditæ. Nam cū hominib. eruditis, & cum iis, q. varias regiones peragrauerant, sermonem libentissimè conferebat. Honestissimis ludis operā dabat: pila, & frequenti venatione, cùm à negotijs erat otium, & ludis equestrib. exercebatur. Sed hoc fuit in illo mirabile, quod vix vnquā tantum eiusmodi ludis indulsit, vt non aliquid ea die, qua animū à negotijs relaxabat, quod ad regiū munus pertineret, cum ministris suis transigeret. Vel enim in syluis versaretur, in syluis præstò aderat, qui ei supplicem libellum offerret, & aliquid cum illo ageret, in quo salus reip. verteretur. Siue celoce in mari vagaretur, in ipsa celoce ministri vehebantur qui cū illo multa de publ. rebus cum vtilitate cōmuni transigerent. Illius ætate, inopia in exilium pulsa videbatur: mœstitiæ locus non erat: querimoniæ silebant: omnia choreis & cantibus personabant. Eiusmodi ludis aula Regia frequenter oblectabatur. Nobiles adolescentes cū virginibus Regijs in aula, sine vlla libidinis significatione saltabant, & quamuis honestissimis amoribus indulgerent, virginibus erat insitum, neminem ad familiaritatem admittere, nisi illum, qui aliquid fortiter & animosè bellicis in rebus effecisset. Pueris enim nobilibus, qui in aula Regia versabantur, non erat licitum pallium virile sumere, antequam in Africā traijcerēt, & aliquod inde decus egregium reportarēt. Et his quidem moribus erat illius tempore nobilitas instituta, vt multi ex illius domo viri omni laude cumulati prodirent. Ecclesiæ sanctionibus alacritate singulari parebat: mores & ritus ab Ecclesia constitutos summa sanctitate & cæremonia tuebatur. Tempore, quo memoria suppliciorum, quæ Christus pro nobis in cruce pertulit, ritu solenni consecratur, à templo minimè discedebat: & tribus diebus, quibus sanctissimum Eucharistiæ sacramentum erat in sepulchri quadam similitudine conditum, vt nobis memoriam nostræ salutis repræsentaret, neque vestes exuebat, nec abeo loco,

loco, nisi ad aliquod breue tempus abscedebat: & cum somnus illum complectebatur, ibi sine vllo vitæ delicatioris instrumento parumper accubabat. Multas sanctorum hominũ religiones instaurauit, fluxosq; mores ad pristinam seueritatẽ & sanctimoniam reduxit. Aedes sacras quàm plurimas vel à fundamentis extruxit, vel collapsas refecit. Odio acerbo Mahumetis sectã persequebatur, & ea de causa tanto studio bellum in Africa & Asia comparabat, vt, quantum in illo esset, memoriam erroris pestiferi deleret. Sic autem religionem colebat, vt nunquam studiũ publici iuris, & Reip. rationem intermitteret. Sic Reip. constituendæ, & moribus atq; legibus inuigilabat, vt bellicarum rerũ curã nullo modo deponeret. Sic se cũ musicis, aut venatoribus oblectabat, vt in medijs voluptatibus, salutis publicæ memoriam retineret. Itaq; eodem tempore classes in Mauritaniam & Aethiopiam, in Orientis solis regiones instruebat, præsidia in varias partes summittebat, iuri dicundo operam dabat, hominum querelis aures assiduè præbebat, commissa facinora vindicabat. Tanta tamen lenitate præditus erat, vt non facilè hominum cupidorum, & omnia pericula metuentium, postulatis importunis obsisteret. Id autem effecit, vt per manus multorum immodicè sacris rebus afferri permitteret, & transmissionem in Africam, cuius studio tantopere flagrabat, ita differret, vt mors improuisa posset omnes illius cogitationes impedire. Attamen quamuis, vt res humanæ sunt, aliquid eiusmodi, quod reprehensione aliqua dignum videatur, in se admitteret, fuit is Princeps multis Regijs virtutibus ornatissimus, & immortali memoria consecrandus.

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM IN DVODECIM LIbros Hieronymi Osorij Lusitani, Siluensis Episcopi, de rebus Emmanuelis, Lusitanorum Regis inuictissimi virtute & auspicio gestis: in quo numerus paginam: litera A priorem paginæ columnam, B. posteriorem indicat.

A.

[illegible]

INDEX.

C.

cale-

D.

E.

H.

M.

Ss Narsi

N.

O.

P.

Z.

FINIS.

14/2/77